VERHANDELINGEN

DER

KONINKLIJKE AKADEMIE

VAN

WETENSCHAPPEN

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII

AMSTERDAM — JOHANNES MÜLLER

1917.

Gedrukt bij JOH. ENSCHEDÉ EN ZONEN. — Haarlem.

INHOUD.

THE IDEAS OF THE WESTERN SEMITES CONCERNING

THE NAVEL OF THE EARTH

BY

A. J. WENSINCK

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII. N°. 1

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1916

PREFACE

I have to thank Mrs. Kuenen—Wicksteed for her thorough revision of my English manuscript.

I am indebted to Professors Houtsma and Snouck Hurgronje for several suggestions and emendations.

I have to thank Professors Uhlenbeck, Vogel and Vürtheim for parallels in non-semitic literatures.

Leiden, July 1916. A. J. WENSINCK

CONTENTS

LIST OF ABBREVIATIONS

L'abrégé des merveilles = L'abrégé des merveilles traduit de l'Arabe par Carra de Vaux (Paris 1898).
Abū Zaid = Abū Zaid Aḥmed ben Sahl al-Balkhī, Kitāb al-Bad' wa'l-Ta'rīkh, trad. et éd. par C. Huart (Publications de l'école des langues orientales vivantes, Série IV, t. XVI—XVIII, XXI; Paris 1899—1904).
Adamsbuch = Der Kampf Adam's oder das christliche Adamsbuch des Morgenlandes, ed. Trumpp (Abh. der bayr. Akad. der Wissensch., I. Classe, XV. Band; München 1881).
Agapius = La chronique d'Agapius ed. Cheikho (Corpus Scriptt. Christ. Orient. N°. 65, Scriptt. Arabici, Textus, Series III, T. V; 1912).
Azraḳī = Wüstenfeld, Die Chroniken der Stadt Mekka, vol. I (Leipzig 1858).
Batanunī = al-Batanūnī, al-Riḥla al-Ḥidjāzīya, 2nd ed. (Kairo 1329).
Ber. Rabba = ed. of Amsterdam (1641—42).
Bibl. Geogr. Arab. = Bibliotheca Geographorum Arabicorum ed. M. J. de Goeje (Leiden 1870—1906).
Book of the Bee = Solomon of Baṣra's Ketaba de Debborita ed. Budge (Anecdota Oxoniensia, Semitic Series, vol. I, part 2).
Brandt, Mandäer = W. Brandt, Die Mandäer, ihre Religion und ihre Geschichte (Verh. Kon. Akad. v. Wetensch. Amsterdam, Nieuwe Reeks, Deel XVI, n°. 3).
Burton = R. F. Burton, Personal Narrative of a Pilgrimage to el-Medinah and Meccah, 2nd ed. (London 1857).
Dalman = G. Dalman, Petra und seine Felsheiligtümer (Leipzig 1908).
Ephraim Opp. = Si. Ephraim Syri opera edd. Benedictus et Assemani, syriace et latine (Rome 1732—46).

Feuchtwang = D. Feuchtwang, Das Wasseropfer und die damit verbundenen Zeremonien (Monatsschrift f. Gesch. und Wiss. des Judentums, Neue Folge, Jahrg. XVIII, p. 535—552, 713—729 and Jahrg. XIX, pp. 13—63).

Ḥadrāwī = Muḥammed al-Ḥadrāwī, al-ʿIḳd al-Thamīn (Mekka 1314).

Ḥalabī = Ḥalabī's Sīra (Kairo 1292), 3 vols.

Hexahemeron = Das Hexaemeron des Pseudo-Epiphanius ed. Trumpp (Abh. der bayr. Ak. der Wissensch. I. Classe, XVI. Band: München 1880).

Ibn al-Athīr = Ibn al-Athīr's chronicon ed. Tornberg (Leiden 1867—76).

Ibn al-Wardī = Fragmentum libri Margarita mirabilium ed. Tornberg (Upsala 1835—1839), 2 vols.

Ibn Djubair = The Travels of Ibn Jubayr (Wright's Text) ed. de Goeje (Leiden and London 1907).

Ins = Mudjīr al-Dīn al-Ḥanbalī, Kitāb al-Ins al-Djalīl (Kairo 1283), 2 vols.

Jellinek = Bet ha-Midrasch ed. A. Jellinek (Leipzig 1853—73), 5 vols.

Jensen = P. Jensen, Die Kosmologie der Babylonier (Strassburg 1890).

Jeremias = A. Jeremias, Handbuch der altorientalischen Geisteskultur (Leipzig 1913).

Ḳazwīnī I = Ḳazwīnī's Kitāb ʿAdjāʾib al-Makhlūḳāt ed. Wüstenfeld (Göttingen 1849).

Ḳazwīnī II = Ḳazwīnī's Kitāb Āthār al-Bilād ed. Wüstenfeld (Göttingen 1848).

Khamīs = Dyārbekrī's Taʾrīkh al-Khamīs (Kairo 1283) 2 vols.

Kisāʾī = Kisāʾī's ʿAdjāʾib al-Malakūt, Leiden Ms. Warner 538.

Ḳuṭb al-Dīn = Wüstenfeld, Die Chroniken der Stadt Mekka, vol. III (Leipzig 1857).

Lagarde = Materialien zur Kritik und Geschichte des Pentateuchs ed. P. de Lagarde, vol. II (Leipzig 1867).

Masʿūdī = Les prairies d'or éd. et trad. par Barbier de Meynard et Pavet de Courteille (Paris 1861—77) 9 vols.

Midrash Ḳohelet = ed. of Lemberg (1861) 5 vols.

Midrash Shoḥer Ṭōb = ed. of Warsaw 1875.
Nuwairī = Nuwairī's Nihāyat al-Arab, Leiden Ms. Orient. 273, vol. I.
Odes of Solomon = The Odes and Psalms of Solomon ed. and transl. J. Rendel Harris, 2nd ed., Cambridge 1911).
Rhodokanakis = N. Rhodokanakis. Omphalos und Eben Shetija (Wörter und Sachen V, p. 198 sqq.).
Romance of Alexander = The Life and Exploits of Alexander the Great being a series of Ethiopic texts ed. Budge (London 1896) 2 vols.
Roscher, Neue Studien = W. H. Roscher. Neue Omphalosstudien (Abh. d. phil.-hist. Klasse d. Sächs. Gesellsch. d. Wissensch. XXXI, 1).
Roscher, Omphalos = W. H. Roscher, Omphalos (Abh. d. phil.-hist. Klasse d. Sächs. Gesellsch. d. Wissensch. XXIX, 9).
Schatzhöhle = Die Schatzhöhle ed. Bezold (Leipzig 1883—88) 2 vols.
Ṭabarī = Annales...... at-Tabari cum aliis ed. M. J. de Goeje (Leiden 1879—1901).
Ṭabarī Tafsīr = Ṭabarī's Commentary on the Ḳor'ān (Kairo 1901—03).
Targum Ester = Hagiographa chaldaice ed. P. de Lagarde (Leipzig 1873).
Thaʻlabī = Thaʻlabī's Ḳiṣaṣ al-Anbiyā' (Kairo 1290).
Tirmidhī = Tirmidhī's Ṣaḥīḥ (Kairo 1292) 2 vols.
Wellhausen, Reste = Reste Arabischen Heidentums. 2nd ed. (Berlin 1897).
Zamakhsharī = Zamakhsharī's Commentary on the Ḳor'ān, ed. Nassau Lees, Khadim Hosain and Abd al Hayi (Calcutta 1856—59) 2 vols.

INTRODUCTION

As far as I know it was Roscher who for the first time drew the attention of Semitic scholars to the navel of the earth in his well known monograph called Omphalos, in which several pages are given to the ideas of the Semitic peoples on this subject.

In a remarkable article entitled Das Wasseropfer und die damit verbundenen Zeremonien, Feuchtwang produced incidentally a great deal of very valuable material referring to the Holy Rock in Jerusalem as a navel stone.

This article lead Professor Rhodokanakis to a discussion of the philological side of the question in „Wörter und Sachen".

In 1914 Dr. G. Klameth published a book on Palestinean traditions (Die neutestamentlichen Lokaltraditionen Palästina's). On pp. 88 sqq. several Jewish and Christian traditions concerning Jerusalem as the navel are given.

In a new treatise entitled Neue Omphalosstudien Roscher completed his previous study; this treatise contains also many data on the Semitic conception, partly based on Feuchtwang's article.

But a systematic investigation of the extension of the subject among the Semites and its significance has, as far as I know, never appeared. The present treatise is not an endeavour to fill up the whole of this lacuna, as the literature of the Babylonians has not been consulted. This would have been a difficult task for me and one not promising many results; for Jeremias who has tried to find the name and the characteristics of the navel of the earth among the Eastern Semites, has only found a few examples which seem to show signs of similar ideas having been current in Babylonia. Possibly the present investigations may stimulate a renewed research in this domain of literature. Nor in regard of the literature of the Hebrews, the Syrians and the Arabic writing Muslims do my investigations aim at completeness. I am convinced that continued research will produce a great many more examples. But it would take a whole lifetime to consult all the Oriental books which might

contain material for our subject and even then completeness would be very problematic. The reason why I feel justified in publishing my material lies in the fact that it seems to be of a nature capable of being worked into a systematic synopsis.

Readers will perhaps be surprised to find that the copious data gathered by Roscher have only very seldom been quoted in this treatise. It is therefore necessary to explain why I thought it better not to do so. To use foreign material for an investigation of the significance of the navel of the earth for the Western Semites, is only safe for him who is able to estimate it at the value it has in its own domain and this would be a task above my powers. On the other hand the present material is qualified to show what the thoughts of a limited group of peoples on the subject were without any foreign elements having been mixed with the investigation.

The characteristics of the navel which may be expected and, as we shall see, really occur in the literature of the Western Semites, are the following.

1. That of being exalted above the territories surrounding it. This characteristic appears in the form of the navel as it is commonly represented among the Greeks.

2. That of being the origin of the earth, as the navel is the origin of the embryo. This characteristic of the navel was so prominent in the Semitic notion of the navel, that Arabic lexicographers mention it as a common metaphorical significance of the word for navel. Rhodokanakis has already observed this.

3. That of being the centre of the earth. This is also a common characteristic of the navel of the earth in the conceptions of the Greeks.

4. That of being the place of communication with the nether and upper world. This characteristic is founded on simple observations of the navel and the function of the navelcord. It is to be noted that the primeval Semitic word for navel, Hebrew שֹׁר, Syriac ܫܪܐ, has in Arabic (سُرّ) the meaning of navelcord. The navel itself is called in Arabic سُرَّة.

That this characteristic of the navel was also known to the Greeks is proved by the fact that the Omphalos is often represented as a grave, the type of the nether world and that it was localised in a sanctuary, the place of communication with the nether and upper world.

5. That of being the medium by which food is distributed over the earth. Feuchtwang has already touched upon this characteristic.

It is in harmony with a well known function of the navel of the embryo.

In the present treatise two other facts will appear, which are of importance as signs of the relation between Jewish and Muslim lore. In the first place we shall see that traditions concerning the character of Jerusalem as the navel of the earth, and cosmogonic traditions in general, have been transferred by the Muslims to Mekka. This treatise may thus also be considered as a contribution to the problem of the origin of Muslim tradition.

The other fact to be noted is this: the main part of the traditions on our subject will appear to have been handed down by a class of traditionalists well known to students of Islām. It is that class of persons who, before Goldziher and Snouck Hurgronje had made a clear insight in the genesis of Muslim tradition possible, were styled impostors by such orientalists as Sprenger: Ibn ʿAbbās, Wahb ibn Munabbih, Kaʿb al-Aḥbār.

That these persons are mentioned as the transmittors of this special class of traditions, proves that they have been accessible to foreign, especially North-Semitic, influence and so have become the chief intermediaries between the North-Semitic and the Islāmic world for cosmogonic and cosmologic lore.

For this reason Kaʿb has always been suspect. Ṭabarī tells a curious story on this subject (I, 62, 14 sqq.): „ʿIkrima said: one day a man came to Ibn ʿAbbās and said to him: I have heard a wonderful story from Kaʿb about the sun and the moon. Hearing this, Ibn ʿAbbās who had been reclining, sat upright and said: what is it? The man answered: he maintains that on the day of Resurrection the sun and the moon will be dragged as if they were two bulls whose sinews have been cut through and so they will be thrown into Hell.

When Ibn ʿAbbās heard this, his lips were parted through anger and he said: Kaʿb has lied, Kaʿb has lied, Kaʿb has lied, three times. This is a Jewish story which he is trying to introduce into Islām."

What makes this little anecdote still more curious is the scarcely concealed *jalousie de métier* of Ibn ʿAbbās against his rival.

Lastly I have to remark that wherever in this treatise the navel is spoken of, the navel of the earth is meant; and that the system of transcription is that which is used in the Encyclopaedia of Islām.

CHAPTER I

THE NAVEL AND MOUNTAINS

The earliest place in the literature of the Semitic peoples where the navel of the earth occurs, is perhaps Judges IX. 37. What the expression denotes here is made clear by the parallel verse 36, in which Ga'al, the usurper of Shekem, catches sight of the men of Abimelek, his rival, descending from the tops of the mountains, מראשי ההרים The same fact is expressed in vs. 37 by the words מעם טבור הארץ „from the navel of the land". The navel of the land accordingly denotes in the mouths of the inhabitants of Shekem, no further commentary being needed, a high place in their country.

We will begin our investigation by asking the question: are there other examples in West-Semitic literatures of mountains being called „the navel of the land?" or „the navel of the earth?" Or do the mountains possess one or more of the characteristics of the navel, as we have enumerated them in the Introduction? We shall try to answer this question by inquiring into the place the mountains occupy in the Old Testament and in Jewish literature.

At the outset we can state, that the first two chapters of Genesis do not mention the mountains at all. It is however well known, especially since the appearance of Gunkel's Schöpfung und Chaos, that Gen. I and II were far from being the only cosmogonic stories current among the early Israelites. The first has however at least one feature in common with nearly all Semitic stories of the creation: the pre-existence of Tehom, primeval Ocean.

In Proverbs VIII a description of Wisdom is given as a divine Hypostasis, which existed even before Tehom. This fact gives the author the opportunity of enumerating, one after another, the different stages of the creation. Vs. 24 sqq.: „When there were no Oceans, I was brought forth: when there were no fountains abounding with water. Before the mountains had been immerged

(in the Ocean), before the hills, I was brought forth, while as yet he had not made the earth and her ways"[1]).

The sequence of the different acts of the creation is consequently this: the Ocean, the mountains being immerged in it, the earth and her ways. So the first solid spots in the Ocean are the mountains; after them the earth is created. The mountains consequently possess the characteristic, belonging to the navel, of being the parts of the earth which have been created before the rest. This conception is expressed in several ways in Hebrew literature. In Bereshit Rabba, VI ro., a, 11 sq. Rabbi Tanḥum b. Yeremiah says: „On it (viz. the first day) were created four things: the mountains, heaven, earth and light"[2]). This tradition adds one remarkable feature to the picture of Proverbs VIII, viz. the creation of the mountains preceding the creation of heaven. It will not be till later that we shall have occasion to discuss the peculiar place of this tradition in the cosmogony and its value for our research.

The mountains are placed in Tehom. This connection between the mountains and Tehom appears in several later traditions. In Ber. Rabba, fol. XXXV vo., b, 12 sq. we find: „thy (viz. God's) justice reaches down to thy judgments, like God's mountains reach down to the great Tehom"[3]). And fol. XXXV vo. b, 11 sq. they are compared with fortresses: „Just as these mountains dominate Tehom, lest it should rise and inundate the earth, so" etc.[4]) This same thought is expressed in the Old Testament, Proverbs VIII, 29: „When he gave to the sea his decree, that the waters should not pass his commandment, when he appointed the foundations of the earth"[5]) etc.

It will be clear that the foundations of the earth are the mountains which were let down into the primeval flood before the creation of the earth. The expression „foundations of the earth" occurs several times in the Old Testament; this proves how popular the above mentioned conception of the mountains was. The phrase compares the earth with a building; like the foundations of the building are laid first, so the foundations of the earth, in this case the mountains, are made first.

[1]) באין תהמות חוללתי באין מעינות נכבדי (read נבכי) מים בטרם
הרים הטבעו לפני גבעות חוללתי עד לא עשה ארץ וחוצות

[2]) שבו נבראו ארבעה דברים הרים שמים וארץ ואורה

[3]) צדקתך עד משפטיך כהררי אל עד תהום רבה

[4]) מה הרים הללו נכבשים לתהום שלא יעלה ויציף את העולם כך וגו

[5]) בשומו לים חקו ומים לא יעברו פיו בחוקו (read בחקו) מוכדי ארץ

The comparison between the earth and a building, set upon foundations, has given rise to a conventionalised conception viz. of the earth resting on pillars (מצקי הארץ; עמודי הארץ Ps. LXXV, 4; Job IX, 6; 1 Sam. II, 8).

These cosmogonic representations are however not the only ones which mention the mountains in a peculiar way. Ps. CIV, 5—7: „He has founded the earth on its pedestals, so that it will never totter. Tehom covered it like a cloth: the waters stood above (or: against) the mountains At thy rebuke they flee: at the voice of thy thunder they haste away" [1]).

Here we have not really a story of the creation, but a story of how the earth was made into dry land. Here the mountains are again the first dry spots which emerge from Tehom.

Syriac literature does not furnish us with any valuable parallel descriptions of the mountains being let down into Tehom before the creation of the earth. It contains descriptions of the cosmogony which are parallel to that in Ps. CIV. In Ephraim, Opp. I, 116 F. Jacob of Edessa gives the following description of Tehom and the earth before the cosmogony: „Scripture says: „The earth was invisible" because of Tehom which was stagnant and surrounded it on six sides like the embryo which is surrounded by the membranes in its mother's womb" [2]).

Then Jacob explains how the immerged globe got its present form: „Now God rent this Tehom. Then he ordered the earth to give up its character of a smooth globe: and he made protuberances and holes, heights and depths on its surface so that the waters were gathered and taken from its surface and the earth could appear" [3]). It is again the mountains which emerge from the flood before the rest of the world.

We have further to consider the question, whether the mountains as the origin of the earth, or as the origin of the cosmos also

---

[1]) יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד תהום כלבוש כסיתו (read כִּסַּתָה) על הרים יעמדו מים מגערתך ינוסון מקול רעמך יחפזון

[2]) ܘܠܐ ܡܬܚܙܝܢܝܬܐ ܐܡܪ ܐܪܥܐ ܗܘܬ ܡܛܠ ܬܗܘܡܐ ܕܩܐܡ ܗܘܐ ܘܚܒܫ ܗܘܐ ܠܗ ܡܢ ܫܬ ܦܢܝܬܐ ܒܕܡܘܬ ܥܘܠܐ ܗܘ ܕܚܒܝܫ ܒܡܫܝܢܝܬܐ ܒܓܘ ܡܪܒܥܐ ܕܐܡܗ

[3]) ܠܗܢܐ ܬܗܘܡܐ ܒܙܥ ܐܠܗܐ. ܗܝܕܝܢ ܦܩܕ ܠܗ ܠܐܪܥܐ ܕܬܫܒܘܩ ܠܗ ܠܐܣܟܡܐ ܕܐܣܦܝܪܘܬܗ ܘܦܫܝܩܘܬܗ ܘܥܒܕ ܒܗ ܓܒܝܢܐ ܘܓܘܡܐ ܪܘܡܐ ܘܥܘܡܩܐ ܥܠ ܦܪܨܘܦܗ ܐܝܟܢܐ ܕܢܬܟܢܫܘܢ ܡܝܐ ܡܢ ܐܦܘܗܝ ܘܬܬܓܠܐ

occur in Arabic literature. At the outset we may state that if so, it will be in defiance of the Ḳor'ān which does not favour such a view. Sūra XVI, 15 (cf. XXI, 32; XXXI, 9) Muḥammed says: „He (viz. Allāh) hath placed upon the earth (mountains) firmly rooted, lest it should move you, and also rivers and paths" [1]).

This passage supposes the earth to have been created before the mountains; this was also Jacob of Edessa's view, as we have seen. But Muḥammed apparently knows nothing about the mountains as the first parts of the earth emerging from Tehom. The commentators do not appear to be acquainted with such ideas either. They generally commentate on the places mentioned in this way. When Allāh had created the earth, it began to totter; then he created the mountains and placed them upon it; then it stood firmly (Ṭabarī and Baiḍāwī ad Sūra XVI, 15; Tha'labī, p. 5, 8 sqq.; Nuwairī, p. 54, 8 sqq.). There are however some cosmogonic views in Arabic literature known which are cognate to Jacob of Edessa's view. Ḳazwīnī I, 150, 7 infra: „But for the mountains the surface of the earth would be round and smooth and the water of the seas would cover it on all sides and surround it as the globe of air surrounds the water" [2]). (Cf. Baiḍāwī ad Sūra XVI, 15).

But generally tradition mentions the second or the third day of the Hexahemeron as that on which the mountains were created (Ṭabarī Tafsīr XII, 3, 27; Ṭabarī I, 20, 16; 42, 11; 52, 5; 19, 18; 44, 18). But the first occurs also: Ṭab. I, 52, 9. Further there are, as far as I know, only very few features in Arabic literature which contain reminiscences of the North-Semitic theory of the mountains. In Abū Zaid II, 2, 5; Ibn Iyās I, 11, 7 sqq.; Kisā'ī, fol. 6 vo. 4 infra they are regarded as coagulated billows of Tehom. Consequently they, and with them the earth, are considered as a prey wrested from Tehom. Here is a reminiscence of the old mythological strife between the gods and Tehom.

Reviewing the facts we have mentioned, we may state that in Hebrew literature the conception of the mountains as being the first born parts of the earth is living, in the Old Testament as well as in Jewish literature. That among the Syrians, as far as we are able to discern, this view is only known in a modified form, thus, that the mountains are those parts of the earth which first

---

1) والقى فى الارض رواسى ان تميد بكم وانهارا وسبلا

2) لو لم تكن الجبال لكان وجه الارض مستديرا املس وكانت مياه البحار تغطيها من جميع جوانبها وتحيط بها احاطة كرة الهواء بالماء

have emerged from Tehom; that Arabic literature is turned in quite a different direction by the Ḳor'ān, and that reminiscences only of the North-Semitic views occur.

We have further to ask: do the mountains possess another characteristic of the navel, viz. that of forming the place of communication with the upper and the nether world?

In the above mentioned traditions this question has been already partially answered in so far as, according to a Hebrew cosmologic system they are considered as reaching down to Tehom and as being placed in it. And in some Arabic traditions they are called coagulated billows of Tehom. The denomination عماد الارض „pillars of the earth" occurs also in Arabic traditions (Ins I, 11, 7; Kisā'ī fol. 16, ro., 16). It looks like a foreign expression, borrowed from the Northern neighbours. The connection of the mountains with the upper world has not yet been mentioned. As is only natural we find it too. In Job XXVI, 11 there occurs incidentally the expression עַמּוּדֵי שָׁמַיִם „the pillars of heaven" which are made to totter by Yahwe's voice. It is scarcely possible to take this expression in any other sense than as denoting the mountains which seem to support the sky. This explanation is corroborated by two other facts: 1. by the term עַמּוּדֵי דארין which we have found as an appellation of the mountains; 2. by the fact that according to the Oriental conception the sky is a stratum רָקִיעַ. Moreover we shall find the same conception in Arabic literature. The fiftieth Sūra of the Ḳor'ān bears one of the enigmatic initials which open some Sūra's viz. the letter ق. Of course this letter has no other significance than the other initials have; but the Muslim commentators take it as the name, Ḳāf, of the circle of mountains which surrounds the earth. As Windischmann, Zoroastrische Studien, p. 73, has already observed, Kaf is the name which the Zoroastrians gave one of their mythical mountains; this fact explains the Arabic name.

In several Muslim traditions the appearance of this circle of mountains is described. According to Tha'labī for instance (p. 5, 10 sqq.) God made the earth immoveable by the creation of mountains: „and Allāh created a large mountain of green emerald, from which the green colour of the sky is derived; it is called mount Ḳāf and it surrounds the whole of the earth" [1] (cf. Abū Zaid II, 6, 7; Ibn al-Wardī I, proemium 7, 6, sqq.).

[1] وخلق الله تعالى جبلا عظيما من زبرجدة خضراء خضرة السماء منه يقال له جبل قاف واحاط بها كلّها

Now this circle of mountains is the only real range of mountains on the earth, for all other mountains are only spurs derived from it: جبال الدنيا متفرعة عنه „the mountains of the world branch off from it" (Nuwairi, 54, 21); or: God causes the mountains to germinate from it, like trees from their roots (Abū Zaid II, 49, 6. sq.; Ibn al-Wardī I proemium 37, 5 infra). Tha'labī (l.c. l. 13) calls them the veins of Djebel Ķāf. We find the same features of the mountain Ķāf in that part of the Aethiopic version of the Romance of Alexander, which goes back to an Arabic original. But here as well as in Ibn al-Wardī I, 7, 5, infra another feature is added: its foundations, and therefore also the foundations of all mountains, lie in the seventh earth. Here we have, once more, the mountains as the foundations of the earth [1].

The idea of Djebel Ķāf surrounding the earth has probably come from the Zoroastrians; according to Windischmann (o. c. p. 1, 72) they call it Harburc, and this mountain Harburc is connected with the sky (cf. Justi, Beiträge zur alten Geographie Persiens, erste Abteilung, p. 1 sqq., as quoted by Jensen p. 210). In Arabic and Aethiopic literature the same is said of mount Ķāf; Nuwairī, 54, 22: „Some people say that the sky is a cover resting upon it" [2]. According to others between this mountain and the sky there is only the distance of a man's height (Abū Zaid II, 46, 9; Ibn al-Wardī I, proemium 34, 1).

These examples are sufficient to show that the mountains really have been conceived as being connected with the upper and with the nether world; so they are the rivets which join the three stages of the world. This idea is also well known to the Eastern Semites. Jeremias, p. 54 quotes a description of the „Mountain of lands": „Grosser Berg des Inlil, Imḫarsag, dessen Gipfel den Himmel erreicht, dessen Fundament im Ocean gegründet ist". And we may compare the Homeric verses (Odyssea α 52 sqq.):

> Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅς τε θαλάσσης
> πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δὲ τε κίονας αὐτὸς
> μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.

[1]) Romance of Alexander, p. 115, 14: ወሠረፆሙ፡ አድባር፡ አብቈሎሙ፡ እግዚአብሔር፡ እምዝንቱ። And p. 115, 20: ወኮነ፡ መትሕትኒ፡ ይበጽሕ፡ ኀበ፡ ሳብዕት፡ ምድር።

[2]) وقال قوم ان السماء مطبقة عليه

Romance of Alexander, p. 115, 19 sq.: እስመ፡ ርእሱ፡ ይበጽሕ፡ ኀበ፡ ሰማይ፡ ቀዳሚ፡ ሰማያ፡ ለዛቲ፡ ዓለም።

And Hesiod, Theogony, vs. 779: ἀμφὶ δὲ πάντη
κίοσιν ἀργυρέοισι πρὸς οὐρανὸν ἐστήρικται.

Having answered our second question as to the character of the mountains we have to ask: Do they possess other qualities of the navel, e. g. that of being the places from which the earth obtains its food?

In order to be able to answer this question we must begin by asking: What is the food of the earth in the Semitic mind?

In the words وفى السماء رزقكم „in heaven is your sustenance" (Sūra LI, 22) رزق is generally taken in the sense of rain. In the Old Testament the question is fully answered. Deuteronomy XXXIII, 13 runs: „Blessed of Yahwe be his (viz. Ephraim's) land for the precious things of heaven, for the dew, and for Tehom that coucheth beneath" [1]. If we ought to read with Gen. XLIX, 25 מֵעָל „from above" instead of מטל, the latter reading would at any rate be an exegetic one. For it is upper and nether Tehom which supply the water necessary for fertilising the earth. Feuchtwang and Rhodokanakis mention several places in Jewish and Arabic literature where this idea is expressed. We cannot follow their footsteps now: we must only point out that the blessings of nether Tehom consist, according to the Northern Semites, in the water supplied by the sources. The 25th verse of Gen. XLIX, quoted above, which is parallel with Deut. XXXIII, 13 is commentated on by Ephraim Syrus in this way: „The blessing of heaven consists in rain and dew; that of Tehom consists in the rivers and the sources" [2]).

If now one half of the nutritive element is supplied by the sources, it is clear that in so far the mountains are considered as the givers of fertility, for sources and rivers generally originate in the mountains.

But it is probable that also the supply and distribution of rain, the other half of the nutritive element, is brought into special connection with the mountains. In the Old Testament there is, as far as I know, only one place which expresses this thought in a general form, viz. Ps. CIV, 13: „(Yahwe) who waters the mountains from his upper rooms" [3]). Apparently the poet thinks there is an intimate connection between the rain and the mountains; we do not wonder at such a supposition for we have seen, that the

[1]) מברכת יהוה ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רבצת תחת

[2]) ܒܘܪܟܬܐ ܕܫܡܝܐ ܡܛܪܐ ܘܛܠܐ ܗܘ ܘܕܬܗܘܡܐ ܢܗܪܘܬܐ ܗܘ ܘܡܒܘܥܐ (Opp. I, 111 E)

[3]) משקה הרים מעליותיו

tops of the mountains touch the firmament and upper Tehom is situated above the firmament.

In Arabic literature too there are found expositions of the significance of the mountains for the distribution of rain and water over the earth. Kisā'ī, fol. 16 ro. infra: „Mountains gather snow and water. For God created hard stones of a nature to be more susceptible to cold, that the snow falling upon them should remain longer, and that part of it which melts should not flow away. And before every stony mountain God created small soft mountains of sand or clay which should drink the water flowing down the stony mountains: thereupon this water should flow over the face of the earth according to the needs of mankind, when it should be necessary, little by little" [1].

More remarkable however is the passage in Ḳazwīnī on this subject (I, 150, 3 infra sqq.): „Some scholars maintain the mountains to be the cause of the presence of sweet flowing water on the earth, water, the necessary element for vegetable and animal life. This has the following reason: this water has its origin in the condensation of vapour in the air, viz. into clouds. Now the high mountains which are extended on the surface of the earth East-, West-, South- and Northward, hinder the winds from driving the vapour away; so the mountains cause the clouds to be shut up between them, till the cold changes them into rain and snow. Consequently, if the mountains were caused to disappear from the surface of the earth, the latter would be a globe without basins or elevations and the ascending vapour would not remain shut up in the air until the cold would reach it, but it would be dissolved and become air, consequently there would be no streaming water on the surface of the earth, except for so far as rain should descend; and this water would be absorbed by the earth, so that during the time they want it especially, in summer, plants and animals would be destitute of it as if living in far deserts.

So Providence destined the mountains to shut up between their ravines, the vapour ascending from the earth and to hinder it from dispersing and to restrain the winds from driving the clouds away,

1) والجبال ...... مجمعة للثلوج والمياه وانما خلق الله تعالى احجارا صلبة
لتكون اقبل للبرد وليكون الثلج الواقع عليها ابقا ولا يسرب ما يذوب منه لصلابتها
وخلق دون كل جبل حجرى جبالا صغارا رخوة رملية او طينية تشرب المياه
التى تسيل على تلك الجبال الحجرية ثم ينفجر منها على البسيط على قدر
حاجات الناس فى اوقاتها شىء بعد شىء

just as a dike retains the water. So the vapour remains preserved in the ravines until in winter the cold reaches it and condenses it and compresses it into water; this descends in the form of rain and snow. Now the mountains have within their bulk grotto's and caverns and pools and cavities; rain and snow, falling upon the tops of the mountains are poured out into these grotto's and pools and remain preserved in them, then the water leaves the lower parts through narrow passages and these are the springs. Then it flows over the surface of the earth where plants and animals profit by it and the rest is poured out into the seas. And when that part, which they have profited by, has disappeared (by evaporation), the rain and the snow are again reached by the return of winter and they return to what they were; this state of things lasts till „the prescribed time be accomplished" [1]).

Here a remarkable difference with the North-Semitic ideas is to be observed: the springs do not rise from subterranean Tehom, but they are produced by the clouds. This conception is free of all mythological or semi-mythological reminiscences; it is in its way

---

[1]) وقال بعضهم ان الجبال سبب لوجود الماء العذب السائح على وجه
الارض الذي هو مادة حياة النبات والحيوان وذلك لان سبب هذا الماء انما هو
انعقاد البخار في الجو اعني السحاب والجبال الشامخة الطوال على بسيط
الارض شرقا وغربا وجنوبا وشمالا تمنع الرياح ان تسوق البخار بل تجعلها منحصرة
بينها حتى يلحقها البرد فتصير مطرا وثلجا فلو فرضت الجبال مرتفعة عن
وجه الارض لكانت الارض كرة لا غور فيها ولا نتوء فالبخار المرتفع لا يبقى في
الجو منحصرا الى وقت يضربه البرد بل يتحلل ويستحيل هواء ولا يجري الماء
على وجه الارض الا قدر ما ينزل من المطر ثم تنشفه الارض فكان يعرض من
ذلك ان يكون النبات والحيوان يعدم الماء في الصيف عند شدة الحاجة اليه
كما في البوادي البعيدة فاقتضى التدبير الالهي وجود الجبال لتنحصر البخار
المرتفع من الارض بين اغوارها وتمنعها من السيلان وتمنع الرياح ان تسوقها كما
يمنع السكر الماء فيبقى قمها (read فيها) محفوظ الى ان يلحقها البرد زمان
الشتاء فيجمده ويحصره فيصير ماء ثم ينزل مطرا وثلجا والجبال في اجرامها مغارات
واهوية واوشال وكهوف فتقع على قللها الامطار والثلوج وتنصب الى تلك المغارات
والاوشال وتبقى فيها مخزونة وتدرج من اسافلها من منافذ ضيقة وهي العيون
فساح منها الماء على وجه الارض فينتفع به النبات والحيوان وما فضل ينصب
الى البحار فاذا فني ما استفادته من الامطار والثلوج لحقتها نوبة الشتاء فعادت
الى ما كانت ولا يزال هذا دأبها الى ان يبلغ الكتاب اجله.

a learned theory. Further, it is to be observed in this theory that it seems to suppose that, even if no vapours were condensed in the air into clouds, it would still be natural if rain descended; so it does not ascribe the origin of rain to the same process as that which causes the mountains to be watered. This view has not been generally accepted among Muslim scholars; Ḳazwīnī himself gives a rational theory about rain and snow being formed from the vapours rising from the earth (I, 93 sqq.).

Such theories are however not the popular old views. In books containing the old mythological traditions we find upper Tehom, the upper half of Tiamat, indicated as the element which provides the clouds with rain. It is not our aim to describe these conceptions, attractive though they may be; we must content ourselves with referring to Ber. Rabba, VIII ro. b, 15; Midrash Ḳohelet, VII ro., 17 sqq.; Midrash Shoḥer Ṭōb, p. 151, 24 sqq.; Thaʿlabī, p. 10, ult.; Ṭabarī, Tafsīr, VIII, 138 infra.

The fact is of importance for the present discussion that, as well among the Northern as among the Southern Semites, the mountains are considered as spreading the nutritive element over the earth, because of their communication either with the clouds or with the nether world.

So we have found three characteristics of the navel united in the mountains:

I. Their being the origin of the earth.

II. Their being the place of communication with the upper and with the nether world.

III. Their being the medium through which food is spread over the earth.

CHAPTER II

THE NAVEL AND THE SANCTUARY

The transition from the mountains to the sanctuary is a natural one, it is only the transition from the general subject to a special side of it; for among the Northern Semites it was essential that the sanctuary should be a high place or still better a mountain. We have only to remember the במות and their position to realize the significance of this necessity. The Samaritans had the centre of their worship on mount Gerizim which, together with mount 'Ebal, formed from of old a pair of sacred mountains, as is well known from the Hexateuch, where they have the closest connection with the Tora and so are made the counterparts of the sacred mountain Sinai, the cradle of Yahwism, whereas Ṣion does not play a part in this series of ideas (cf. Deut. XXVII passim; Joshua VIII, 30—35). But Ṣion is also by predilection represented as a mountain.

It is perhaps not easy to answer the question whether in the mind of the Southern Semites the idea of a sanctuary was inseparable from that of a mountain; nor do we know whether their thoughts on this subject have undergone any change. Medīna, which was only made a sanctuary because Muhammed desired it for various reasons, was not situated upon or at the foot of a mountain.

Turning to the holy places of an older date we find quite an other state of things. In 'Arafāt and in Muzdalifa the two mountains which are usually called after the names of the places, are the only objects of the religious rites which are performed there to this day. In Muzdalifa the god Ḳuzaḥ, like Yahwe on the Sinai, revealed himself in a fire burning on the top of the mountain. And in 'Arafāt the Wuḳūf, the most important part of the Ḥadjdj, takes place at the foot of the mountain, just as the Israelites made their Wuḳūf at the foot of the Sinai.

As to Mekka, what we observe in the first place, is the fact that the town and the sanctuary are situated between two mountains, Abū Ḳubais and al-Ḏjebel al-Aḥmar, just as Sẖekem between 'Ebal and Gerizim, save only that the Mekkan mountains are steeper

which explains their appellation الاخشبان „the two steep ones" (Azraḳī, p. 13, 1; 198, 7; 178, 5; Ibn Djubair p. 108, 7). What we observe next is the fact that these mountains are of no great importance in the present Muslim worship at Mekka. The title of Ḥadjdjī may be gained without ever having ascended one of these mountains. This phenomenon is perhaps due to the same tendency as that which Professor Snouck Hurgronje has pointed out in some traditions which declare the whole territory of ʿArafāt and Muzdalifa qualified for the Wuḳūf: the tendency to efface the pagan reminiscences connected with these places.

Nevertheless Muslim tradition has preserved utterances which point to the high value which in certain circles was attached to the mountains, or some mountains, of Mekka. There can even be adduced a place in the Ins (I, 7, 6 infra) where the whole scenery of Mekka is called جبل مكة „the mountain of Mekka". Remembering the fact that the author of the Ins was intimately acquainted with the Jewish views concerning Jerusalem, we can scarcely doubt that the expression is due to the feeling, that the sanctuary ought to be a mountain and that Mekka should be called the mountain of Mekka like Jerusalem is called mount Sion.

We have seen above that according to the common Muslim opinion the mountains have been created after the heavens and the earth, on the second or the third day of creation. There is however a widely spread tradition maintaining Abu Ḳubais to have been the first mountain Allāh set upon the earth, when it was still tottering (Azraḳī, p. 178, 5; Ḳuṭb al-Dīn, p. 443, 9; Nuwairi, p. 72, 12; Ḥaḍrāwī, p. 4, 16). Ḥalabi gives it the title of „the father of mountains" (I, 195). And it is said of al-Ḥirā' that its foundations are situated in the seventh earth (Ḥaḍrāwī p. 11, 6).

There are however some traditions which go so far as to contradict the opinion that all mountains have been created on the second or the third day of the Hexahemeron and to maintain that the creation of Mekka coincides with that of its two mountains. Azraḳī, p. 42, 5 infra, relates how a document was found in the foundations of the Kaʿba, on which these words were written: „I am Allāh the lord of Bakka; I made it a sanctuary on the day when I created heaven and earth, sun and moon; on the day when I made these two mountains" [1] (cf. p. 353, 8; Nuwairi, p. 75, 11). Here

[1] انا الله ذو بكة حرمتها يوم خلقت السموات والارض والشمس والقمر ويوم صنعت هذين الجبلين

an intimate connection is assumed between the holy city and its two mountains. It naturally occurs to us to find an analogy here with ideas and facts occurring in other parts of the Semitic world. The holy place Shekem lies also between two sacred mountains; and Assyriologists have laid emphasis on the fact that the mountain of the earth, which is represented by the sanctuary of the Eastern Semites, is provided with two tops (cf. Jeremias p. 54 sqq.). It must also be remembered that the mountain of paradise is a double one (Adamsbuch, p. 117, 3 sq.).

Ḥalabī who also mentions the last quoted tradition about Mekka in a slightly different form, adds the words: „its two steep mountains will never give way" [1] (I, 191: 3 sqq.). These words remind us of what is said of Ṣion (Ps. CXXV, 1): „It will never give way, it will stay on its place for ever" [2].

These materials show sufficiently, that not only ʿArafāt and Muzdalifa owe a great deal of their significance to their holy mountains, but that also Mekka as a sanctuary is considered in some traditions as being intrinsically connected with its mountains. It is also probable that this view rests on the one hand on an old-semitic conception of the nature of the sanctuary, and on the other hand has been renewed and corroborated by post-islamic influxes from the Northern parts of the Semitic world.

In the following pages we shall see that the sanctuary, being conceived as a mountain of a special significance, does not only possess the characteristics of the navel, but is really considered as the navel of the earth. After our investigations of the mountains in general we can best begin this new subject by showing that the sanctuary has been considered as the highest mountain or the highest territory of the earth; or, in other words, that it possesses the first characteristic of the navel in an absolute form. As to mount Ṣion, this theory is, in its general form, not yet applied to it in the Old Testament; but is here limited to eschatological times: Isaiah II, 1: „And it shall come to pass in the last days, that the mountain of Yahwe's House shall be established in the top of the mountains, and shall be exalted above the hills" [3]).

It is clear why it is said here that this state of things will begin in the coming era: for at that time the earth and especially

---

1) لا يزول اخشباها
2) לא ימוט לעולם ישב
3) והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית יהוה בראש ההרים ונשא מגבעות

Jerusalem and the holy land will be transformed into a landscape bearing the features of Paradise. Paradise really consists of a mountain higher than any mountain on earth (Book of the Bee, p. 23, 4 [1]). It is for the first time that we meet with a characteristic common to the navel and to Paradise: it will not be the last time; we shall see that the explanation of this is to be found in the fact, that Paradise is also considered as a navel. In later literature the fact of Jerusalem being the highest place on earth is not limited to eschatological times, as we learn from Ḳiddūshin 69 a infra: „The sanctuary is higher than the rest of the land of Israel and the land of Israel is higher than all other countries'' [2]).

Syriac authors share, generally speaking, the Jewish theories about the peculiar character of Jerusalem and the idea that Jerusalem is the centre of the earth occurs several times in Syriac literature as we shall see below. I find however only once the opinion that Jerusalem is the highest place on earth, viz. in Agapius p. 23, 4 who says in a general way that the centre of the earth is situated higher than the four quarters [3]).

The Jewish theory however often appears in Muslim literature. Ḥalabī I, 195, 5 infra has a tradition which is carried back to ʿAlī the Caliph, according to which „the highest of all countries and the nearest to heaven is Jerusalem'' [4]). Ḥalabī adds a tradition on the authority of Ibn ʿAbbās and Muʿādh ibn Djebel „that it is situated twelve mīl nearer to heaven (than the rest of the earth)'' [5]). Ḥalabī and Nuwairī give in other traditions eighteen mīl instead of twelve (Ḥalabī I 200, 7 infra; Nuwairī, p. 89, 4 infra).

As in other cases Muslim theory has transferred to Mekka what was originally a characteristic of Jerusalem. In Azraḳī, p. 382, 15 sq. ʿĀʾisha declares: „In no place I ever saw heaven nearer to earth

---

1) ܘܐܣܛܝܐ ܐܡܪܘ ܕܟܠ ܛܘܪܐ ܕܠܝ ܗܡܟ ܟܠܠ ܡܢ ܟܠܗܘܢ ܛܘܪܐ ܕܐܪܥܐ ܒܥܠܡܐ

Cf. The Romance of Alexander, p. 85, 13 sqq.: **ወሐለይኩ ፡ ከመ ፡ ገነተ ፡ ይእቲ ፡ እስመ ፡ ሰማዕኩ ፡ ከመ ፡ ውስተ ፡ አርእስተ ፡ አድባር ፡ ልዑላን ፡ ይእቲ ።** And Brandt, Mandäer 34; Ephraim Syrus, Opp. III, 563 B.

2) בית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל מכל ארצות

3) واطرافها من الاقسام الاربعة متسافلة متطأطأة

4) ارفع الارضين كلها الى السماء بيت المقدّس

5) انّه اقرب الى السماء باثنى عشر ميلا

than I saw it in Mekka" [1]. Kisā'ī, fol. 15 a, 7 infra, gives a tradition which we shall have to consider again: „Tradition says: the polestar proves that the Ka'ba is the highest situated territory: for it lies over against the centre of heaven" [2].

This theory has been applied in a peculiar case which affords a striking parallel to the position of the navel at the time of the cosmogony. According to Bereshit Rabba fol. XXXVII ro. a, l. 20 sq. „the land of Israel was not submerged by the Deluge" [3].

It is not astonishing to find that the Samaritans have claimed for their sanctuary the same honours as the Jews did for theirs. But, remembering that already in Judges IX, 37 one of the mountains near Shekem is called „the navel of the land", it is natural to suppose that Gerizim was of old the object of navel-theories as we find them in later literature. In Ber. Rabba fol. XXXV ro. b, ult. sqq., it is told how Rabbi Jonatan on a journey was invited by a Samaritan to perform his prayers on Gerizim. When he asked: „why"? he was answered: „because it was not submerged by the Deluge" [4].

The Muslims, in their turn, have freed the Ka'ba from Deluge. „Ibn Hishām relates that the waters of the Deluge did not reach the Ka'ba, but that they surrounded it. The Ka'ba itself however remained free in the air (reaching) to heaven. And when the ark made the Ṭawāf round the noble house, Noah said" [5] etc. (Khamis I, 92, 21).

Why the sanctuary is not attained by the waters of the Deluge is clear: Deluge is the reign of Tehom, of old a demoniac power, familiar from the creation stories. The sanctuary is the type and representation of Kosmos and of Paradise and as such a power diametrically opposed to Chaos; when the Semites maintain that the Sanctuary was not reached by the Deluge, this is not only due to the opinion that the Sanctuary is the highest place in the world,

1) انى لم ار السماء بمكان قط اقرب الى الارض منه بمكة

2) وفى الحديث القطب دلالة على ان الكعبة ارفع البقاع لانها على مقابلة وسط السماء

3) לא נפת ארעא דישראל במבולא

4) דלא טף במוי דמבולא

5) وذكر ابن هشام ان الماء لم يصل الكعبة حين الطوفان ولكنه قام حولها وبقيت هى فى هواء الى السماء وان نوحا قال لاهل السفينة وهى تطوف بالبيت الكريم الخ

but also to the conviction that Chaos cannot gain a complete victory over Cosmos: for behind the latter is the creative power of the supreme being. That this reconstruction is right, is proved by Ephraim, Opp. III, 563 B:

„The head of the Deluge could reach the heels of Paradise only: it kissed its feet and prostrated itself; then it turned away in order to climb and to trample on the tops of mountains and hills" etc. [1]).

The traditions quoted above, representing the waters as surrounding the Sanctuary, the only dry spot in the Universe, afford a striking parallel to the state of things before the creation of the world as we shall see below, and so are a corroboration of the opinion that there is the closest relation between the Deluge and the Chaos before the creation (cf. W. B. Kristensen ‚„De plaats van het zondvloedverhaal in het Gilgameš epos" in Verslagen en Mededeelingen Kon. Akad. v. Wetenschappen, Letterkunde, 5e Reeks, Deel II).

This parallelism leads us to the consideration of another characteristic of the navel inherent to the Sanctuary, viz. its having been created before the rest of the world. This conception has its roots in the Old Testament. The translation of the corrected text of Isaiah XXVIII, 16 runs: „Therefore thus saith the Lord Yahwe: Behold, I lay in Ṣion for a foundation a tried stone, a precious cornerstone" [2]).

Jewish literature gives full information on this point. Yoma 54 b: „The world has been created beginning from Ṣion" [3]). In the same place the תולדות השמים and the תולדות הארץ are discussed; then follows: „the scholars say: the one and the other have been created beginning from Ṣion" [4]).

Ta'anit 10 a the following is said about the holy Land: „our masters have taught: the land of Israel was created first, and the whole of the rest of the world afterwards" [5]).

In Bereshit Rabba fol. V, vo., a supra, it is said that the light was created before the world. In Midrash Shoḥer Ṭob p. 151, l. 14 it is asked: „Wherefrom did the Holy one bring forth Light?"

---

1) ܠܥܩܒ̈ܘܗܝ ܡܛܐ ܒܠܚܘܕ ܪܫܗ ܕܛܘܦܢܐ ܠܦܪܕܝܣܐ ܢܫܩ ܐܢܘܢ ܘܣܓܕ ܘܐܦܢܝ ܕܢܕܘܫ ܢܣܩ ܪ̈ܫܐ ܕܛܘ̈ܪܐ ܘܪ̈ܡܬܐ

2) לכן כה אמר אדני ירוה הנני יסד בציון אבן בחן פנת יקרת מוסד

3) מציון נברא העולם

4) והכמים אומרים אלו ואלו מציון נבראו

5) תנו רבנן ארץ ישראל נבראת תחילה וכל העולם כלו נברא לבסוף

Rabbi Berekyah said on the authority of Rabbi Isaac: „He took it from the Sanctuary" [1]). A similar tradition is to be found in Bereshit Rabba fol. V, vo. b., 11, infra.

In other traditions there are more preexistent things enumerated. Pesahim 54 a. „Seven things were created before the world: the Tora, conversion, the Garden of Eden, Gehenna, the divine Throne, the Sanctuary, the name of the Messiah" [2]). By and by we shall see that a similar idea was taken up by the Muslims. Here it is sufficient to state that not only the Sanctuary but also Paradise and Hell are preexistent. Paradise, the nucleus of the upper world, Hell, the nucleus of the nether world, the navel-sanctuary, the nucleus of the earth, this is an analogy of the greatest importance for determining the nature of the navel, as we shall see later on. In Syriac literature the significance of Jerusalem in the creation of the world, is expressed in a peculiar manner: „There (viz. in Jerusalem) the four parts of the world have been united one with the other. When God had made the earth, his power went before, and the earth followed from four sides swift as the winds; and there (in Jerusalem) his power stood and rested" [3]). (Schatzhöhle p. 112, 10 sqq.; cf. 113, 8 sqq.; 254, 14 sqq.).

In genuine Syriac literature the preexistence of the sanctuary does not further occur, as far as I know. But in the Odes of Solomon IV, 1—4 there occurs a passage which is parallel to the Jewish theory „No one, O, my God, changes thy holy place, and it is not (possible) that he should change it and put it in another place, because he hath no power over it, for thy sanctuary thou hast designed before thou didst make (other) places; that which is the elder shall not be altered by those that are younger than it" [4])

---

1) מהיכן הביא הק׳ בה את האורה א״ר ברכיה בשם ר׳ יצחק מבית המקדש דביאה

2) שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא דכבוד ובית המקדש ושם של משיח

3) ܘܬܡܢ ܟܦܝܦܢ ܐܪܒܥ ܦܢܝܢ ܚܕܐ ܠܚܕܐ ܡܛܠ ܕܟܕ ܒܪܐ ܐܠܗܐ
ܠܐܪܥܐ ܚܝܠܗ ܪܗܛ ܗܘܐ ܩܕܡܝܗ ܘܗܘܬ ܐܪܥܐ ܡܢ ܐܪܒܥ ܦܢܝܢ ܐܝܟ ܪܘܚܐ
ܩܠܝܠܬܐ ܒܬܪܗ ܪܗܛܐ ܘܬܡܢ ܩܡ ܘܢܚ ܚܝܠܗ

4) ܠܐ ܐܢܫ ܡܫܚܠܦ ܐܬܪܟ ܩܕܝܫܐ ܐܠܗܝ ܘܠܐ ܐܝܬ ܕܢܫܚܠܦܝܘܗܝ
ܘܢܣܝܡܝܘܗܝ ܒܐܬܪܐ ܐܚܪܢܐ ܡܛܠ ܕܠܝܬ ܠܗ ܫܘܠܛܢܐ ܥܠܘܗܝ
ܡܩܕܫܟ ܓܝܪ ܐܬܪܥܝܬ ܡܢ ܩܕܡ ܕܬܥܒܕ ܐܬܪܘܬܐ ܥܬܝܩܐ ܠܐ ܢܫܬܚܠܦ ܡܢ ܗܠܝܢ
ܕܙܥܘܪܝܢ ܡܢܗ

The poet is evidently combating a movement to cut off the ties with the Jerusalem temple: he seeks to frustrate these endeavours by reminding of the well known theory.

This theory has been taken over from the Jews by the Muslims. Zamakhsharī, p. 67, 13 (ad Sūra II, 37) and Dyārbekrī (Khamis, I 31, 1) have a tradition which opens with the words: „The earth was created by Allāh on the place of Jerusalem"[1], a sentence taken almost literally from Yoma 54 b as quoted above.

But the Muslim theological conscience could not allow this prerogative of Jerusalem. Consequently we find the Jewish traditional lore about the beginnings of creation taken over in Muslim tradition and transferred to Mekka. According to a tradition told by Azraḳī, p. 301, 3 infra, Abū Dharr asked the Prophet „Which of the mosques on the face of the earth has been founded first?" He answered „The sacred mosque". I said „Which next?" He answered: „The farthest mosque". I said: „How great a space of time lies between them?" He said: „Forty years"[2]. (Cf. Azraḳī, p. 302, 1 sqq. and Zamakhsharī, p. 219, 16 ad Sūra III, 90). In other traditions the preexistence of the Mekkan sanctuary is taught in plain words: „Forty years before Allāh created the heavens and earth the Ka'ba was a dry spot floating on the water and from it the world has been spread out"[3]. (Azraḳī, p. 1, 6 infra; cf. Ḳuṭb al-Dīn, p. 25, 5 infra). It should be noted that this tradition is given on the authority of Ka'b al-Aḥbār.

The opinion that the Ka'ba was created two thousand years before the rest of the world has however had a much wider circulation. Ṭabarī I, 47, 6: „'Abd Allāh ibn 'Omar said: „The House was created two thousand years before the earth and from it the earth was spread forth"[4]. Ṭabarī, Tafsīr I, 109, 9 infra „Mudjāhid said: „Allāh created the spot of this House two thou-

---

1 خلق الله الارض فى موضع بيت المقدس

2 عن ابي ذر قال سألت رسول الله فقلت يا رسول الله اى المساجد
على وجه الارض وضع اولا قال المسجد الحرام قال قلت ثم اى قال المسجد
الاقصى قال قلت كم بينهما قال اربعون سنة

3 قال كعب الاحبار كانت الكعبة غثاء على الماء قبل ان يخلق الله
السموات والارض باربعين سنة ومنها دحيت الارض

4 عن عبد الله بن عمر قال خلق البيت قبل الارض بألفى سنة ومنه
دحيت الارض

sand years before he created an atom of the earth"[1]. This tradition occurs in various forms, e. g. in Ṭabarī's Tafsīr IV, 6, 23 sqq., Ṭabarī I, 124, 17; Ḳutb al-Dīn p. 25, 5 infra, p. 26, 3, 9 Ibn al-Athīr I, 14 19 sqq. The origin of the number two thousand is still to be discovered in Jewish tradition where one of the pre-existent entities, the Tora, is said to have been created two thousand years before the creation of the earth (Bereshit Rabba, fol. IX vo., b. ult.). All these traditions show sufficiently that the quality of having been the beginning of creation is inherent to the sanctuary in Semitic tradition. That this quality is really taken in connection with the sanctuary as the navel is proved by a tradition like this: „The Holy one created the world like an embryo. Like the embryo proceeds from the navel onwards, so God began to create the world proceeding from its navel onwards and from there it was spread out in different directions" (Jellinek V, 63, 1 sqq.)[2].

Now it is highly instructive to observe how this view is paralleled by another set of traditions where the same thought is expressed in a different form.

On p. 6 we have found a tradition, preserved in Bereshit Rabba fol. VI ro, a. 11 sq., in which Rabbi Tanḥum says: „on it (viz. the first day) have been created four things: the mountains, heaven, earth, and light". Here a difference is made between the creation of the mountains and that of the earth. Now the mountains are generally considered as the substantial part of the earth, and the Sanctuary is a mountain of a peculiar nature, considered as having been created before the earth; from this we can draw a natural conclusion as to the nature of the navel viz. its representing the substance or its being an image of the earth. This conclusion is corroborated by the fact that the nucleus of the earth is represented in Semitic literature as being pre-existent. The Syriac cosmogony has been led into this direction by the ambiguity of Gen. I, 1 in the Syriac Bible: ܒܪܫܝܬ ܒܪܐ ܐܠܗܐ ܝܬ ܫܡܝܐ ܘܝܬ ܐܪܥܐ Now ܝܬ can take the place of the Hebrew את but it means also „essence" and so Ephraim in his commentary explains ܝܬ ܫܡܝܐ ܘܝܬ ܐܪܥܐ by ܩܢܘܡܗ ܕܫܡܝܐ ܘܩܢܘܡܗ ܕܐܪܥܐ probably in the sense of heaven itself and earth itself, for in the following passages he

[1] عن مجاهد قال خلق الله موضع هذا البيت قبل ان يخلق شيا من الارض بالفى سنة

[2] ברא הקב״ה את העולם כילוד אשה מה הילוד הזה בתחילה מטבורו ומישם הוא מתחיל והולך כך העולם התחילו הקב״ה מיטיבורו ומישם נמתה לכאן ולכאן

opposes the view of those who take these expressions allegorically. But the word ܩܢܘܡܐ is nearly as ambiguous as ܝܬ, it means „self" and „essence".

It is not clear therefore, whether Ephraim is in favour of the view that the nucleus of the earth has been created before its mass. Jacob of Edessa (Ephr. Opp. I 116 D) evidently opposes it: he shows some heat in affirming that ܝܬ is nothing but the Hebrew את and like this a sign of the accusative. This zeal on the part of Jacob shows that there were people who interpreted ܝܬ in a different way, probably as having the meaning of substance.

Arabic literature contains more on this subject. Zamakhsharī ad Sūra II, 27, p 67, 12 of his commentary, says: „the creation of the substance of the earth is anterior to the creation of heaven; but the spreading out of the earth is posterior to it" [1]).

Here the very remarkable sequence of things is this:

1. the substance of the earth.
2. heaven.
3. the mass of the earth.

Apparently this is a different form of the traditions quoted about the pre-existence of the Sanctuary and of the mountains, for, as we shall see, the term دحو is always used for the spreading out of the earth around or under the navel.

Zamakhsharī's tradition is given by al-Dyārbekrī in a slightly different way: „When God began to create things, he created the تربة before heaven; when he had created the heavens and divided them into seven stages, he spread out the earth" (Khamīs I, 92, 15 sq.) [2]). The meaning of تربة is explained in Lisān I, 221, 1 sqq.: „People say: A land of a good تربة, this means the substance of its ground" [3]).

Another tradition, perhaps the most popular on this subject in Arabic literature, relates that Allāh created a جوهرة, a substance; thereupon he contemplated it with a majestic gaze, so that it melted, then a vapour rose from it, which gave origin to the sky, thereupon the earth was created from the remainder of the جوهرة (e. g. Kazwīnī I, 9, 11 sqq.).

---

1) جرم الارض تقدّم خلقه خلق السما. وأمّا دحوها فمتأخر

2) فلما بدأ الله خلق الاشياء خلق التربة قبل السما. فلمّا خلق السماء وقضاهنّ سبع سموات دحا الارض اى بسطها

3) يقال ارض طيّبة التربة اى خِلقة ترابها

These examples may be sufficient to illustrate the parallel between the sanctuary and the nucleus of the earth as pre-existent entities. Now this theory is completed in a remarkable way by the theories concerning the nature of Adam and his being created on the spot of the later sanctuary.

It is well known, that אדם has the collective meaning of „mankind". This is not a discovery of modern philologists, but it has always been vivid in the mind of the Semitic peoples. I will only remind the reader of the fact that to indicate an individual, the Israelites say בן אדם: that Jacob of Edessa, a Syrian, is well acquainted with the collective meaning of אדם (Ephraim Opp. I 131 A) and that according to the Muslim legends God takes from the spine of Adam the nucleus of all mankind and makes his covenant with them.

Now according to Jewish ideas Adam, the substance of mankind, was created on the substance of the earth, the sanctuary, more particularly the altar. Ber. Rabba XVII vo. a, l. 6 infra „out of the place where reconciliation is made for him, man has been created"[1]).

This idea has further been intrinsically woven into the scheme of the Syriac Cave of Treasures, according to which man has been created in the centre of the earth whereto he returns at his death (Schatzhöhle, p. 14, 2 sqq.). In the Book of the Bee (p. 10, 5 infra) it is said that the „idea" Adam is conceived even before the creation of the world, consequently a pre-existent Adam, an idea which has its counterpart in the pre-existent Christ, who is called the second Adam.

Muslim theory has transferred some of these features from Jerusalem to Mekka and also from Adam to Muḥammed. Adam has been created in the vicinity of Mekka (Khamīs I, 46 paen.) from all elements of the earth (Thaʿlabī, p. 23 sq.).

The origin of Muḥammed's substance (*ṭīna*) is in the navel of the earth, in Mekka. Khamīs I, 37, 7 sqq.; Ḥalabī I, 197, 2: „the origin of the clay of the apostle of Allāh is from the navel of the earth in Mekka"[2]). And finally Adam and Muḥammed have also become pre-existent entities in Muslim tradition (Ḥalabī, I 197, 16; 198, 3 sqq.).

The traditions which relate that the earth was spread out from the nucleus or from the sanctuary lead us to the third quality of

---

1) ממקום כפרתו נברא

2) وعن ابن عباس اصل طينة رسول الله من سرة الارض بمكة

the navel inherent to the sanctuary viz. that of being the centre of the earth.

This idea is already expressed in the well known passage in Ezekiel, V, 5: „So speaketh the Lord Yahwe· this is Jerusalem, I have set it in the midst of the nations, and round about it are countries" [1]). It is also found in Pseudepigraphic literature. In the Book of Jubilees VIII, 19 Mount Ṣion is called the centre of the navel of the earth. It is not clear whether this expression is genuine or not: „the centre of" looks like a gloss on „navel". If however the words are genuine, their meaning must be that the holy land is the navel of the earth and that Jerusalem lies in its centre. According to the same chapter vs. 12 the territory of Sem, apparently Palestine, is called the centre of the earth. In the Apocalypse of Henoch XC, 26 the Temple and Gehenna are placed in the centre of the earth.

It is only natural that this idea should occur also in Jewish literature: according to Rabbi Eliezer „the world has been created from its centre" [2]). The immediately preceding words are: „the world has been created from Ṣion". (Yoma 54 b).

A new proof of the influence of Jewish tradition on Christians and Muslims lies in the fact that this idea is also well known in Syriac and Arabic literature. In the „Cave of Treasures" Adam is created in the centre of the earth, on the place where the cross of Christ shall be erected in later times (p. 14, 2 sq.): the whole book is dominated by this idea. Jerusalem as the centre of the earth is also mentioned in the Book of the Bee, p. 21, 3 sq.

In Muslim literature we find regarding this subject the same phenomenon as we have found above: the Jewish views have first been taken over and afterwards transferred to Mekka. Ḥalabī I, 195, 5 infra, quotes a tradition on the authority of ʿAlī which opens thus. „the centre of the world is Jerusalem" [3]). In the Ins I, 7, 15 (cf. I, 202, 14) this idea is used as an explanation of the well known epithet „the farthest"· „According to a tradition Jerusalem is called „the farthest", because it is exactly the centre of the world" [4]). In Kisāʾī, fol. 15 a 4 infra, the term is explained

---

1) כה אמר אדני יהוה זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות

2) עולם ממיצעתו נברא

3) وسط الدنيا بيت المقدس

4) وروى انه سمى الاقصى لانه وسط الدنيا لا يزيد شيا ولا ينقص

in this way: „the centre of the earth is Jerusalem because it is the gathering place" [1]. It is a common idea among the Muslims, taken over from the Jews that the gathering of mankind before the last Judgment will take place at Jerusalem. This idea is the counterpart of the history of the creation and its complement: as mankind has sprung from the hands of the Creator at Jerusalem and has spread from it, so it will be gathered there to reappear before him, and the spot where he once stood will then be the spot of his judgment seat. It is not only in this connection that we meet the navel as the seat of the judge (cf. the chapter on the navel and the throne).

Notwithstanding these widely spread ideas, Muslim tradition has found no difficulty in declaring Mekka the centre of the earth. The transition was in this case very easy because in the Ḳor'ān there are sayings which can be interpreted in favour of such a view. Sūra XLII, 5 (= VI, 92): „Thus we have revealed unto thee an Arabic Ḳor'ān that thou mayest warn the mother of places and those who are round about it" [2]. According to Ṭabarī Tafsīr VII, 165, 18 „those who are round about it" means the whole of the earth: this explanation involves the conception that „the mother of places" (and this is nothing but Mekka in Muslim terminology) is the centre of the earth. Of course this verse from the Ḳor'ān is only of secondary importance for the later spread of the conception among the Muslims who use „the centre of the earth" as a common epithet for Mekka (Ḳuṭb al-Dīn, p. 18, 7 infra; cf. Bibl. Geogr. Arab. I, 3, 20 and Mas'ūdī I, 77 where Arabia is the centre of the earth).

The sanctuary is not only the centre of the earth, it possesses also an other characteristic of the navel, viz. that of being the place of communication with the upper and with the nether world, or, on the one hand with heaven in general and with Paradise and the divine throne in particular — on the other hand with Tehom in general and with the realm of the dead and Hell in particular; in other words: in the sanctuary the three parts of the Universe, earth, upper and nether world, meet.

The communication between the sanctuary and heaven is a fact so well known that it will not be necessary to give a large collection

---

1) وسط الارض هو بيت المقدس لانه المحشر

2) كذلك اوحينا اليك قرانا عربيا لتنذر ام القرى ومن حولها

of literary evidence. In the first place we remember the sanctuary being a peculiar mountain and as such possessing the quality of reaching to heaven. And further it is in the sanctuary that the smell of burnt offerings and incense daily ascends and reaches the godhead whose presence is at the same time here and in heaven. Of the sanctuary of Bethel it is said in Genesis XXVIII, 17 that it is שַׁעַר הַשָּׁמַיִם „the gate of, the entrance to heaven". Mount Sinai at the visit of the Israelites, is burning עַד לֵב הַשָּׁמַיִם (Deuteronomy IV, 11) „unto the heart of heaven". The rabbi's maintain that the ladder in Genesis XXVIII, 12 represents Mount Sinai which lies on the earth and reaches to heaven (Ber. Rabba fol. LXXVII ro. b, 11 sqq.). Jerusalem is often described with heavenly colours and considered as the earthly image of Jerusalem in heaven.

Further it should be noted that Muslim tradition has accepted the idea of Jerusalem being the place of communication with heaven. It is remarkable that Muhammed's ascension to heaven does not take place at Mekka but at Jerusalem; nay even Allāh himself when he created heaven and earth or, to express it more exactly, the navel, heaven and earth, ascended from Jerusalem to heaven. The common Muslim view is, that originally the divine throne rested on the water, as the Ḳor'ān (Sūra II, 9) already has it: „and his throne rested upon the water" [1]). Later traditions add a good many details, which can partly be traced back to Jewish sources. Before the creation Allāh's original restingplace is identified in some Muslim traditions with Jerusalem „Ka'b al-Ahbār said, Allāh says to Jerusalem: Thou art my throne, from which I ascended to heaven" [2]) (Nuwairī p. 90, 29). In an other place (Nuwairī p. 90, 15) Ka'b asserts having read this in the Tora. At any rate the Jewish origin of this tradition is clear and it is not al all to be considered as a common Muslim view.

The Jewish and Christian views of the communication between Jerusalem and heaven or Paradise have left many traces in Muslim traditions; some of them will be quoted later on; here I will give only this one (Ins, I, 211, 7 sqq.): „Ka'b said: Every morning in heaven one of the gates of paradise is opened: from it light

---

1) وكان عرشه على الماء

2) عن كعب الاحبار قال يقول الله عز وجل لبيت المقدس انت عرشى الذى ارتفعت منك الى السماء

and mercy stream down upon Jerusalem and this will last till the Hour (of Resurrection)" [1].

It is only natural to find analogous sayings about Mekka. The tradition of 'Āïsha asserting that at Mekka heaven is nearest to the earth is not only a testimony for Mekka as the highest place on earth, but also of its connection with heaven (above p. 15). More remarkable is the story which is told about the people of 'Ād by Kuṭb al-Dīn p. 142, 6 infra. When they were in need of rain they sent messengers to Mekka in order to pray there for rain, of course because their prayer would be heard better there than at any other place of Arabia, because of its connection with heaven. When they arrived at Mekka, they were advised to climb Abū Ḳubais, because never a repentant sinner had climbed it without being heard [2].

We have now to turn to the nether world in its connection with the sanctuary. As I have already observed, we must — at any rate in Jewish theology — distinguish three terms designating the nether world: Tehom, Sheol, Gehenna. The idea connecting these three, is that they form the nether stage of the world and its ungodly, demoniac part.

The connection of the sanctuary with Gehenna is given by the situation of the latter close to Jerusalem. So we find as early as in the Book of Henoch, Chapter XXVI, a vision of the centre of the earth, consisting of a holy mountain and other mountains to the East and the South, evidently Sion, the Mount of Olives and the present Djebel Abū Ṭōr. Between the latter two is a ravine, evidently Gehinnom. The angel accompanying Henoch declares it to be destined for those that are to be damned for ever.

In the Talmud, 'Erubin 19 a, is found a remarkable utterance about Gehenna, important not so much for the conception of Gehenna, as for its co-ordination with Tehom and with the Desert. It runs: „Three gates has Gehinnom: one in the Desert, one in

1) عن كعب قال باب مفتوح من السماء من ابواب الجنة ينزل منه النور والرحمة على بيت المقدس كل صباح حتى تقوم الساعة

2) وان وفد عاد قدموا الى مكة للاستسقاء لقومهم وامروا بالطلوع الى ابى قبيس للدعاء وقيل لهم لم يصعده خاطئ يعرف الله منه الانابة الا اجابه الى ما دعاه اليه

the Sea, one in Jerusalem" [1]). Further it is said that the entrance to Gehinnom is possibly on the spot of two palmtrees between which vapour ascends from the earth. In Arabic literature too the conception of Jerusalem as the entrance to Hell, is found. Nuwairī p. 90, 14 has a tradition in which the following words occur: „this (viz. Jerusalem) is the place of my Fire, on its left side" [2]). Another tradition speaks more explicitly (Nuwairī p. 89, 3 infra) which is given as an explanation of Sūra LVII, 13. Here Muḥammed says: „Then (viz. on doomsday) a wall shall be set between them (viz. Believers and Sceptics), wherein shall be a gate, within which shall be mercy; and without it, at its side the torment" [3]). 'Abd Allāh ibn 'Omar commentates on this place in the following way: „this wall is the wall of Jerusalem, on its East side; behind it is a valley, called Wādī Djahannam and before it is a gate, called Gate of Mercy" [4]).

The idea of the sanctuary being the place connecting Paradise and Hell is expressly added in Ins I 202, 17 sq.: „and this is a wall between Paradise and Hell" [5]).

The connection between Jerusalem and Tehom is in the first place expressed in a number of traditions which represent the holy Rock as the stone which is connected with Tehom (cf. Feuchtwang, p. 544 sqq.). Other traditions, of which Feuchtwang has given also a good many, link the altar with Tehom by means of the channels which conducted the blood of sacrifices and the water to a subterranean cave. Sukka 49 a Rabbi Jose says of these channels: „A way was made for these channels which descended unto Tehom" [6]). In Sukka 53 a Rabbi Yohanan says: „When David dug the channels, Tehom rose and threatened to submerge the world" [7]).

Another remarkable connection between Jerusalem and Tehom is

---

1) שלשה פתחים יש לגיהנם אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלם

2) وهذا موضع نارى عن يسارها

3) فضرب بينهم بسور له باب باطنه فيه الرحمة وظاهره من قبله العذاب

4) هو حائط بيت المقدس الشرقى الذى من ورائه واد يقال له وادى جهنم ومن دونه باب يقال له باب الرحمة

5) هو حائط بين الجنة والنار

6) שיתין מחוללים ויורדין עד תהום

7) בשעה שכרה שיתין קפא תהומא ובעה למשטפי עלמא

Drs. J. L. Palache drew my attention to this place.

given in the headings of the Targum to the שִׁירֵי הַמַּעֲלוֹת (Ps. CXX—CXXXIV viz. „a song recited on the steps of Tehom"[1]). A well known tradition maintains that the fifteen Ma'alot psalms had a certain analogy with the fifteen steps in the Jerusalem temple which lay between the enclosure of the women and that of the men. The headings of the Targum contain an allusion to this tradition and call the steps „the steps of Tehom i. e. the steps which conduct from Tehom to the Temple". Here is a remarkable corroboration of the view of Winckler and his adherents: Benzinger writes in his Hebraische Archäologie [2], p. 330: „der Vorhof (entspricht) dem Himmelsozean". At any rate the expression in the Targum is a new proof of the relation between the sanctuary and the nether world.

Conceptions of a different nature also testify to this relation, viz. those which represent the sanctuary as a sepulchre. Of course I do not mean to say, that the presence of graves in Jerusalem establishes a relation of the nature mentioned. But both Jerusalem and Mekka possess the qualities of a typical sepulchre. As concerns Jerusalem I do not know of this idea in Jewish literature; but it appears in the Syriac legends about Adam, who is here and in Muslim legends as we have seen, a type of mankind, mankind in substance. Now Adam is created in the centre of the earth and after the Deluge his corpse is brought back to this place and buried in what is called ܬܪܥܗ ܕܐܪܥܐ „the gate of the earth". We remember here the sanctuary as „the gate of heaven". In the text itself the nature of the place is called back to memory by the addition of the words ܡܨܥܬܗ ܕܐܪܥܐ „the centre of the earth". Consequently the sanctuary as the navel is a typical sepulchre. Muslim tradition also mentions Jerusalem as Adam's grave (Tha'labī, p. 43, 15 sqq.; Ṭabarī I, 163, 2; Azraḳī, p. 39, 5); we have already seen that the creation of Adam is sometimes placed in the Muslim centre of the world. His grave is often localised in Abū Ḳubais. That Syriac influence has been at work in the traditions concerning Adam is proved by the fact that his burying-place is called: غار الكنز a translation of ܡܥܪܬ ܓܙܐ „the cave of treasures" (Ṭabarī I, 162, 18; Ibn al-Athīr I, 38, 5 infra where the reading of the text is to be corrected; Mas'ūdī I, 69; Ḥadrāwī, p. 12, 19 infra; Ḳuṭb al-Dīn, p. 442, 4 infra; 443, 1 sqq.). As in many other cases, North-Semitic traditions have been islamised here; and as the legend of Adam's creation has been transferred to Muḥammed so has Adam's

[1]) שירא דאתאמר על מסוקין (מסקין ,מסוקין) דתהומא

grave in connection with his creation given rise to a remarkable theory of Muhammed's grave. The stuff out of which man was made, his طينة (עָפָר) returns after his death to its primeval place. Muhammed, the image and substance of mankind, was buried in Medīna, so his substance originally belongs to Medīna (Khamis I, 37, 9 sqq.; Ḥadrāwī, p. 6, 11 sqq.). This theory proceeds from the fact that Muhammed's grave is in Medīna: consequently Medīna must also have the privilege of being the birthplace of Muhammed. This conception therefore is in total disharmony with the Muslim view that either Jerusalem or Mekka is the centre of the earth.

Therefore it is not astonishing to observe that other people go in the opposite direction. They start from the idea that Muhammed's substance (تربة) belongs to Mekka and their conclusion is that his grave ought also to be in Mekka (Halabī I, 197. 13). We observe here the power of theory, in this case the theory of the close connection between the navel and the grave or the nether world.

This theory does not only affect Adam or Muhammed as the heads of mankind, but also the subsequent leaders, the prophets. Noah, Hūd, Ṣālih, Shu'aib, Ismael have been buried in the sanctuary, in the Hidjr or between Zamzam and the house of al-Arkam (Ḥadrāwī, p. 4, 9 infra, Azraḳī, p. 34 paen., 363, 10 sqq.). According to Azraḳī, p. 39, 5 between Zamzam and the Rukn 70 prophets are buried; in other places larger numbers, even 300 graves of prophets are mentioned (Azraḳī, p. 363, 14; Ḥalabī I, 206, 9 infra) as situated around the Ka'ba. Azraki formulates the theory in this form: „Every prophet, after his people had perished, would establish himself at Mekka, there he and his followers with him used to perform worship till he died" (p. 363, 9 sqq.; cf. Halabī I, 206, 8 infra) [1]).

We have been able to observe the North-Semitic origin of this theory and its development on Muslim territory. It is only natural to find that in some Muslim traditions Jerusalem is also considered as the burying-place of prophets. According to Azraḳī, p. 39, 5 not only Adam but also Abraham, Isaac, Jacob and Joseph are buried in Jerusalem and the author of the Ins who is influenced by local Jerusalem tradition, maintains that a thousand of prophets have been buried in that place (Ins I, 208, paen.).

There is still an other tradition relating to the sanctuary as a

1) كان النبى من الانبياء اذا هلكت امّته لحق بمكة فتعبّد فيها النبى ومن معه حتّى يموت

burying-place. Azraķī, p. 305 sqq. says that on the North side of the Ka'ba there was a tumulus where the Ismaelite virgins were buried „and as often as people have made it level with the (rest of the) mosque id did not tarry to retake the shape of a tumulus as long as it exists" [1]).

In the first place it is to be noted that the form of the grave, a tumulus, is emphasised in the above tradition. In the second place it is perhaps allowable to assume a general thought in this quaint utterance, viz. this, that virginity belongs to the nether world. We remember Kore whose relations with the nether world are well known and Minerva whose attribute, the owl, is the proof of a similar relation.

Now our next question is this · are there other relations between the sanctuary of Mekka and the nether world, analogous to those of Jerusalem, in other words, is there any relation between Mekka and Hell or Tehom? The answer seems to be partly evident, partly doubtful For of a relation between Mekka and Hell nothing is known. But Tehom? In the first place we must remark that Muslim tradition does not contain much concerning Tehom and the nether world. Still in the form of the sanctuary there are characteristics which point in this direction.

The Arab sanctuaries in pagan times usually consisted of a stone which was besmeared with the blood of the victims and a pit, غبغب into which the rest of the blood flowed down. A similar state of things existed in Jerusalem. Blood and water were conducted by the channels שיתין towards a cave in the interior of the holy mountain Now we have seen that, according to the Jewish conception, these channels led to Tehom; consequently the cave is a representation of Tehom. As Wellhausen has already remarked, this has in its turn a strong likeness to what is found at Hierapolis. Here is also a χάσμα which is considered as the opening through which the waters of the Deluge have retreated, and which consequently has a close relation with Tehom, for the water of the Deluge is the water of Tehom Lucian, Paris, 1615, p. 1060). Now the sanctuary at Mekka had also a deep pit or well, here called جب, or بئر, situated within the Ka'ba (Azraķī p. 41, 14 sqq., 49, 1,

---

1) عن الزهري انه سمع ابن الزبير على المنبر يقول ان هذا المحدودب قبور عذارى بنات اسمعيل يعني مما يلي الركن الشامي من المسجد الحرام قال وذلك الموضع يسوى مع المسجد فلا يلبث ان يعود محدودبا مذ دن

106, 14 sqq., 111, 11, 169 ult.; 171, 4 infra). At its side stood the statue of the god Hobal. It is not probable that this statue was ever used as an altar stone. But the fact that Mekka possessed a pit within its sanctuary bears too close a resemblance to the presence of the pit in the other Semitic sanctuaries, to be overlooked, and analogy seems to favour the conclusion that the Mekkan جب, had also its connection with the nether world, a conclusion which has already been drawn by Wellhausen in his famous book Reste Arabischen Heidentums (p. 103), and which is favoured by the tradition that this pit served for presents to be thrown into. If these presents had simply been gifts in honour of the sanctuary they would certainly have had an other place than the pit; but the fact that they were thrown into it proves that this really was their destined place. And so these gifts were probably intended to propitiate the god of the nether world.

The sanctuary, as the place of communication with the upper and with the nether world, is also the place which participates in the highest degree of the gifts of Heaven and Tehom. This is the next characteristic of the navel belonging to the sanctuary. We have already seen that this is also a characteristic of the mountains; now we shall see that what is said of the mountains as the distributors of food, is taught in a more precise way of the sanctuary, which not only supplies the earth with water but is watered itself in a particular degree. This idea has in the case of the sanctuary a natural basis as well as in the case of the mountains. Springs generally rise on the mountains; and a spring, with or without a mountain, is, generally speaking, a necessary requisite in a sanctuary. It has even been supposed that Mekka owes its origin as a sanctuary to Zemzem (Snouck Hurgronje, Mekka, p. 5). But we will first turn to Jerusalem and consider what the Old Testament says about its being blessed copiously with water.

Psalm CXXXIII compares the gathering of the Diaspora at Jerusalem on the Feast (probably the Feast of Tabernacles) with the sweetness of the oil which drips from the head of the high-priest along his beard upon his clothes and with the "dew of Hermon that descendeth upon the mountains of Sion. For here Yahwe commanded the blessing for evermore" [1].

---

[1]) כטל חרמון שירד על הררי ציון כי שם צוה יהוה את הברכה חיים עד העולם

The word חיים is probably to be cancelled.

Yahwe's blessing, according to the poet, chiefly consists in rain (cf. Maleachi III, 10) for dew and rain are nearly synonymous in Hebrew, and this blessing will for ever be bestowed upon Jerusalem, as it is bestowed upon mount Hermon Now mount Hermon was, as its name testifies, of old a sacred mountain. Commentators on Ps. CXXXIII to this day, zealously endeavour to extort confirmation from travellers of the copious dew to be met with in the vicinity of Hermon; and the travellers in their turn have felt obliged to testify to an extraordinary quantity of dew around Hermon, in order to explain Ps CXXXIII. It seems to me, that the expression of the text acquires quite a different aspect, if we are able to show that the presence of dew and rain is a feature belonging to the theory of the sanctuary. Ps. CXXXIII speaks at any rate in clear terms of Jerusalem. The feast of Tabernacles and its rites also provide us with materials which may be used for our purpose. In the first place it should be remarked that from of old this feast was closely connected with the rain expected in the subsequent autumn and winter. This idea is explicitly expressed by Zechariah XIV, 16: „and it shall come to pass, that everyone that is left of all the nations which came against Jerusalem shall even go up from year to year to worship the king Yahwe Ṣebaot and to keep the Feast of Tabernacles. And it shall be that who will not come up of all the families of the earth unto Jerusalem to worship the king Yahwe Ṣebaot, even upon them shall be no rain'' [1].

If these words stood by themselves they would not be of great importance for our object. For the Feast of Tabernacles is the occasion appointed for praying for rain and all Feasts are to be celebrated at Jerusalem; so it would not be surprising to find a connection here between Jerusalem and the prayer for rain. But what is remarkable and gives the words a wider significance, is the fact that not only on the Feast of Tabernacles, but in general Jerusalem has a special importance for the prayer for rain. I must further remark, that there is an other circumstance which seems to lessen the importance of te traditions which will be given later on, viz. the fact that Jerusalem in its capacity of a sanctuary is the place for prayer in general, consequently also for prayers for

---

[1]) והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלם ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך יהוה צבאות ולחג את חג הסכות והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלם להשתחוות למלך יהוה צבאות ולא עליהם יהיה הגשם

rain. An objection of this sort could be met with by the question: How is it to be explained that prayer for rain especially is always brought into connection with Jerusalem? This fact must be based upon the conception of Jerusalem's eminent significance for the coming down and spreading of rain and water in general. But it is better to take the evidence of literature.

In the Talmud, Ta'anit 10 a, the pre-eminence of Palestine to the rest of the world, in this respect, is taught. „The land of Israel is watered by the Holy One Himself and the rest of the world by the means of a messenger. The land of Israel drinks the mass of the rain, and the rest of the world what is left. The land of Israel drinks first, thereafter the rest of the world" [1].

In a tradition in the Ins I, 202, 3 sq Jerusalem is a place of dew and rain. Ibn 'Abbās said: „Jerusalem is provided with dew and rain, ever since Allāh created years and days" [2].

In another tradition of the Ins, I, 111, 6, an explanation is evidently given of the fact that the prayers for rain usually take place at Jerusalem: Solomon has asked from Allāh the favour, that everyone praying for rain at Jerusalem should obtain it [3]. This tradition perhaps goes back to 2 Chron. VI, 26 sq. where a cognate passage occurs which however does not only speak of rain, but also of other favours. Important is a tradition in the Ins, I, 214, 2: when the Israelites were in need of rain they made an image of Jerusalem, directed their prayers towards it and then rain would not cease to fall [4]. The intrinsic connection between Jerusalem and the supply of rain is shown here.

There are however traditions which contain a more definite theory of the significance of Jerusalem for the supply of rain. The Jewish ideas on this point have been discussed by Feuchtwang. So I may refer here to his long quotation, p. 72, 3 sq.

Perhaps this idea was already known in Old Testament times. The last verse of Ps. LXXXVII runs. ושרים כחוללים כל מעיני בך The text as it is, can however scarcely be translated and the ancient

1) ארץ ישראל משקה אותה הקב״ה בעצמו וכל העולם כולו על ידי שליח· ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית· ארץ ישראל שותה תחילה וכל העולם כולו לבסוף׃

2) قال ابن عباس بيت المقدس معمر الطل والمطر منذ خلق الله السنين والايام

3) ولا يدخله احد لا يهمه الا الاستسقاء ان يسقى بلاده

4) وكذلك في الجدب اذا صوروه واستقبلوا به فلا تزال السماء تمطر عليهم

translations do not help us here. If the words of the Hebrew text are to be retained, the simplest way to translate them is to consider the last three words as what is said by the singers and dancers.

Now the meaning of כל מעיני בך is quite clear: „all my fountains are in thee''. As the whole psalm is a glorification of Jerusalem, these words are certainly to be referred to it; consequently this chorus would be a remarkable illustration of the characteristic we are dealing with.

But Muslim tradition does not leave any doubt concerning the significance of Jerusalem for the distribution of water over the earth. A tradition on the authority of Ubaiy b. Ka'b runs: „God calls Palestine blessed, only because there is no sweet water of which the source does not originate under the Holy Rock at Jerusalem'' (Khamīs I, 86, 18 sq.) [1]. Nuwairī, p. 90, 16 gives more particulars: „all water flowing from the tops of the mountains has its origin under thee'' [2]) (cf. p. 90, 13). In Ins I, 202, 6 sq. the same idea is found: all sweet water comes from under the Holy Rock „thereafter it spreads over the earth'' [3]).

It is again to be noted that this feature of the sanctuary as a navel is closely connected with the sanctuary as an image of Paradise (see above p. 15). Therefore it is only natural to find that many traditions maintain that the Holy Rock belongs to Paradise (for instance Ins I, 209, 2 sqq.).

At the conclusion of this section some expressions in Ber. Rabba should be noted which although they are not particularly relevant to our subject, yet appear in a new light after our foregoing research. Fol. LXXIV, vo., a, ult. the words „from the dew of heaven'' are explained by „this is Ṣion''; and the well in Gen. XXIX 2, from which all flocks were drinking, means Ṣion according to fol. LXXIX ro., a, 27.

The idea of Jerusalem being the origin of all sweet water on the earth, is extended in some traditions in a remarkable way. Nuwairī, p. 90, 3: „Abū Huraira said on the authority of the prophet: all rivers and clouds and vapours and winds come from

1) انّما سمّاها الله مباركة لانها لا من ماء عذب الّا ويتبع اصله من تحت صخرة بيت المقدس

2) كلّ ماء يسيل من ذروة الجبال من تحتك

3) ثمّ يتفرق فى الارض

under the holy rock in Jerusalem" [1]). Ins I 205, 4 infra has a similar tradition in which the winds are called „the fertilising winds" (الرياح اللواقح) after Sūra XV, 22. According to these traditions rain, dew, winds, consequently vegetation, the whole aspect of the earth and the order of nature are regulated at Jerusalem. We shall see later on that this view is connected with the navel as an image of the divine throne, properly the place where the order of nature is regulated (cf. the chapter on the navel and the throne).

That such utterances do not stand by themselves is proved by the fact that in the Ṛgveda, in innumerable places, ṛtásya yóniḥ, „the womb of cosmic order", is used as a synonymous expression to the „place of sacrifice" and the place of sacrifice is often called „the navel of the earth".

The idea of the sanctuary being the place which provides the earth with water, has probably given rise to the ceremony of the libation of water which took place on the feast of tabernacles. For it was a general practice to induce nature to do what was wanted by setting it an example to imitate. When people watered the navel of the earth, it meant that nature had to do the same. Professor Houtsma, some years ago pointed out, that the famous „watering-day" (يوم التروية) in the days of the Ḥadjdj was the day of the libation of water in order to get copious rain. This explanation is corroborated by the indubitable fact that Mekka, like Jerusalem, is considered as the navel of the earth.

But there are some other traditions which seem to regard Mekka as connected with the supply of water. Perhaps it is justifiable to mention here the traditions which declare Mekka to have been a fertile valley in previous times.

„Ibn ʿAbbās said: There was at Mekka a tribe called Amalekites; this tribe lived there, mighty and numerous and prosperous. They possessed a great many horses and camels and beasts which used to pasture at Mekka and its environs such as Marr and Naʿmān and the country around them; autumn was rich in shadow in those times, spring rich in rain, the wādis flowing with water, the trees densely planted, the soil rich in produce; so they led an easy life" [2]).

---

1) وعن ابى هريرة عن النبى قال الانهار كلّها والسحاب والبخار والرياح من تحت صخرة بيت المقدس

2) عن ابن عبّاس انه كان بمكّة حىّ يقال لهم العماليق فكانوا فى عزّ وكثرة وثروة وكانت لهم اموال كثيرة من خيل وابل وماشية وكانت ترعى بمكة وما

(Azraḳī, p. 50, paen. sqq.; cf. p. 47, 8; Ḳuṭb al-Dīn, p. 33, 12; 43, 6; Ṭabarī I, 278, 16 sq.; Ibn Hishām, p. 71 ult. sq.). Such utterances are remarkable because they certainly are not founded upon historical reminiscences, consequently must be the outflow of theory. Further we remember the messengers of ʿĀd who were sent to Mekka by their people in order to pray there for rain. This tradition is not a historical fact either; for the tribe of ʿĀd is probably only a product of Muḥammed's imagination; but it points most likely to a well known custom, parallel to what we found to take place at Jerusalem.

Lastly we should mention what Ḳazwīnī tells of the significance of rainfall at Mekka for the rest of the world. „When rain beats one of the sides of the Kaʿba, fertility will be during the year on that side; when it beats all sides, fertility will reign on all sides" (II, 77, 12 sqq.) [1]).

The material gathered in this chapter seems to show sufficiently that Jerusalem and Mecca possess all the characteristics we have enumerated in the Introduction as characteristics of the navel. It is therefore only natural to find the term conferred on these sanctuaries. Hesekiel mentions the navel of the earth, probably thinking of Jerusalem or of Palestine in general (38, 12). We have already seen that in the Book of Jubilees the navel of the earth either means Jerusalem or Palestine. Josephus is the first to give indubitable evidence. „In the very middle of it (viz. of Judea) is situated Jerusalem; therefore some people call it, not without reason, „the navel of the country" [2]) (Bell. Jud. III, 3, 5). This is apparently the only thing the highly cultivated Josephus knew of Jerusalem as the navel. From later literature I will only quote, following Feuchtwang, Jellinek, V, 63, 4: „and where is its (viz. the world's) navel? It is Jerusalem" [3]).

In Muslim literature on Jerusalem we find the term also. Nuwairī

حولها من مَرّ ونَعمانَ وما حول ذلك وكانت الخرف عليهم مظلّة والاربعة مغدّقة
والاودية نجال والعضاه ملتفّة والارض مبقَلة وكانوا فى عيش رخى

1) واذا اصاب المطر احد جوانبها يكون الخصب فى تلك السنة فى ذلك
الجانب فاذا عمّ المطر جميع الجوانب عمّ الخصب جميع الجوانب

2) *Μεσαιτάτη δὲ αὐτῆς πόλις τὰ Ἱεροσόλυμα κεῖται παρ' ὃ καὶ τινες οὐκ ἀσκόπως ὀμφαλὸν τὸ ἄστυ τῆς χώρας ἐκάλεσαν.*

3) והיך טבורו זו ירושלם

p. 89 ult. „On the authority of Anas b. Mālik it is said: Paradise is longing after Jerusalem and Jerusalem after Paradise. And Jerusalem is the navel of the earth'' [1]).

The sayings about Mekka are not less clear. I will quote as many of them as I have found in Arabic literature, because they have never been introduced into scientific works. Professor Snouck Hurgronje asserts that he has heard the expression: „the navel of the earth'' several times at Mekka.

Khamīs I p. 37: „the origin of the clay of the Prophet is from the navel of the earth, in Mekka, viz. the Ka'ba'' [2]).

The same tradition is also found in Ḥalabī I, 197, 2 and 4 infra and in Ḥaḍrāwī p. 6, 11.

Ḥalabī I, 195, 6 infra speaking about the creation of the spot of the Ka'ba adds: „so it is the origin of the earth and its navel'' [3]).

Ḳazwīnī, II p. 75, 10 and Abū Zaid IV, 81 infra: „so it (the Ka'ba) is the navel of the earth'' [4]).

Kisā'ī fol. 14 b, 15 a: „know that the centre of the earth, according to a tradition on the authority of the Prophet, is the Ka'ba; it has the significance of the navel of the earth, because of its rising above the level of the earth'' [5]).

After all what has been said about Mekka as the navel in this chapter it will not be necessary to emphasise the fact that the very few traditions which consider a different region of the Muslim world as the navel, must be taken as local traditions. Rhodokanakis has already drawn attention to Burton's statement (II, 297) about Eve's grave at Djidda. Here is a cupola and a stone which are called „el-Surrah''. That the old Babylonia is also called سرّة الارض in Muslim authors (Mas'ūdī III, 127; Biblioth. Geogr. Arab. V, 209, 14) is certainly a reminiscence of old Babylonian traditions about the navel which have, however, not come down to us.

---

1) فقد روى عن انس بن مالك قال ان الجنّة تحنّ شوقا الى بيت المقدس وبيت المقدس من جنّة الفردوس وهى سرّة الارض

2) عن ابن عبّاس اصل طينة النبى من سرّة الارض بمكة يعنى الكعبة

3) فهى اصل الارض وسرّتها

4) فهى سرّة الارض

5) اعلم ان وسط الارض على ما روى عن النبى هى الكعبة وهى للارض بمنزلة السرّة لنذوها على استوا الارض

CHAPTER III

THE NAVEL AND THE UNIVERSE

A. The Navel and the Earth.

In the second chapter we have not only tried to prove that Jerusalem and Mekka possess the characteristics of the navel, but we had also the opportunity of learning in a preliminary way something about the character of the navel itself viz. its being considered as the nucleus of the earth, as its prototype and image.

In this chapter we shall test our preliminary results by discussing the different forms of the navel and by comparing them with the forms of the universe and its parts.

In the first place we have to remark that the general form of the Semitic sanctuary may be considered as the general form of the navel too, for we have seen that the sanctuary is considered as representing the navel. Now we have also seen that the general form of the sanctuary is that of a mountain; so it is to be expected that we sall find 1. the navel represented as a mountain and 2. the earth represented in the same form.

As regards the last point many readers will remember that the conception of the earth as a mountain is familiar to the Semitic world, especially in its Eastern part as Assyriology has brought to light. It will therefore be sufficient to refer to Jensen, third plate, and to Jeremias, Register under Erde. As the passages in Jeremias show, it is not the appellation of mountain that is always used, but other names and cognate images also occur.

The same is found in the literatures of the West-Semitic peoples.

In the Old Testament there is no evidence of the earth being considered as a mountain. Yahwe has drawn a circle on Tehom viz. the horizon (Job XXVI, 10); as the earth seems to reach its end there it is at the same time חוג הארץ „the circle of the earth" (Is. XL, 22).

We have quoted Jacob of Edessa above (p. 3) who maintains that the earth was originally a smooth globe surrounded on all sides by Tehom; when God had rent the latter and created mountains and basins it acquired its present form. It is probable, but not certain, that this conception goes back to Babylonian origins; it is also probable that like Babylonian cosmology it supposes the earth to emerge from Tehom (cf. Schatzhöhle, p. 6, 14) in the form of a hemisphere or a mountain, but this is also uncertain; for Syriac authors like Jacob of Edessa are under Greek influences, especially under the influence of Greek philosophers.

The earth as a hemisphere is well known in Arabic literature. Ibn al-Wardī says: „Some scholars maintain that the earth bears the shape of a semi-globe" (I, proemium 25, 8)[1]. And Ḳazwīnī I, 14 3, 14 sqq.: „People maintain that the form of the earth is convex, like that of a globe or a cauldron rising from the water"[2].

Perhaps we have to interpret in this sense the numerous traditions which relate how Allāh expanded the earth under the sanctuary which is the highest point of the earth: „Allāh expanded the earth beneath the Kaʿba"[3]. (Ḳazwīnī II, 75, 9; cf. Khamīs I, 31, 3). Ḳuṭb al-Dīn explains Mekka's epithet „mother of places" thus: „because the earth has been expanded under it"[4] (p. 26, 6; 18, 2; cf. Ṭabarī Tafsīr IV, 6, 22 sqq.; I, 409, 7).

In other places the earth is represented as having the form of a shield (كهيئة الترس, Abū Zaid II, 40, 1).

All these traditions are more or less in harmony with the Babylonian view reproduced by Jensen in his diagram.

That our conclusions are right is proved by the traditions concerning the primeval form of the Mekkan sanctuary. Azraḳī, p. 20, 5 infra and Nuwairī, p. 74, 13 have a tradition which describes the place of the later Kaʿba after the Deluge as „a hill of red clay, not being submerged by the floods"[5]. Azraḳī p. 26, 7 describes it in the times of Abraham as „a hill elevated above its

1) وذكر بعضهم انها تشبه نصف الكرة

2) زعموا ان شكل الارض قريب من الكرة والقدر الخارج من الماء محدّب

3) بسط الارض من تحت الكعبة

4) لان الارض دحيت من تحتها

5) أكَمة حمراء مدرة لا تعلوها السيول

surroundings, covered with gravel" [1]) (cf. Khamīs, I, 99, 10). Kuṭb al-Dīn, p. 22, 2; 23, 6 infra; 33, 12; 38, 5; Ṭabarī I, 278, ult. call it „a hill" (رَبْوَة).

These materials seem to show sufficiently that both the earth and the navel are represented as a mountain.

In other traditions however the earth is represented differently viz. as a cupola; it is a new proof of our thesis concerning the correspondence between the earth and the navel that the latter is also found represented in the form of a cupola.

The evidence is as follows.

„Ibn 'Abbās said: when before the creation of heaven and earth the divine throne was on the water, Allāh sent a soft wind which drove away the water so that on the spot of the House of God there appeared a protuberating dry spot in the form of a cupola" [2]) (also in Nuwairī p. 72, 10). And Ṭabarī in his Tafsīr I, 109, 5, 12 has a tradition relating how in the times of Abraham the sanctuary was a „red hill in the form of a cupola" [3]).

As to the form of the earth Abū Zaid II, 40 mentions the opinion that it has the „form of a cupola" and the same words occur in Ibn al-Wardī I, proemium 25.

These passages need no further explanation: in exactly the same words the navel and the earth are compared with a cupola: the navel is the image of the earth. Further it may be observed that the form of a cupola does not differ much from that of the hemisphere which we found before. They are both the conventionalised representation of the earth as a mountain.

Side by side with the conception of the earth as a mountain, a hemisphere or a cupola, there exists in the Semitic world a different one, which represents the earth as a quadrangle. The four winds are connected with this conception. The Talmud still speaks of the „world as a quadrangle" רבוע עולם ('Erubin, 55 a, 56 a). We have already quoted Agapius, who maintains that the world's centre is situated higher than its corners. The Cave of Treasures

---

1) اكمة مرتفعة على ما حولها عليها رضراض من حصباء

2) عن ابن عبّاس انّه قال لمّا كان العرش على الماء قبل ان يخلق الله السموات والارض بعث الله ريحا هفّافة فصفقت الماء فابرزت عن حشفة فى موضع البيت كانها قبّة

3) ربوة حمراء كهيئة القبّة

relates how the four sides of the earth were fitted together at the place of Jerusalem.

In Muslim literature this conception is still found: „some people say that the earth is a plain smooth plate with four sides; East, West, South and North" (Ibn al-Wardi I, proemium 25, 4 sqq.)[1]).

The quadrangular form of the earth is probably imitated in the form of the limits of the sanctuary. At Petra for example some holy places are rectangular areas hewn out in the hills corresponding to the four winds. The area of the Jerusalem Temple was also a rectangle whose long sides were opposite East and West, this area encloses several other rectangular areas, of which the smallest and most holy are the apsis and the focus of the great altar. Some Babylonian sanctuaries are also representated as rectangles; the reconstruction of the great Zikkurat at Babel itself shows seven rectangles one above the other.

It is to be expected that just as we found representations of the navel corresponding with the mountainous or hemispherical form of the earth, we shall find representations of the navel corresponding with the rectangular form of the earth. This expectation is not disappointed: we do actually find quadrangular forms of the navel in the West-Semitic world.

In the first place identifications of the navel and the altar may be taken in this sense, supposing the correctness of the view that the altar has been considered as a symbolic representation of the earth. Roscher in his Neue Studien p. 19 gives a striking corroboration of this view, by quoting the following words from Clemens Alexandrinus, Stromata 5, 6, p. 665: „the incense altar is a symbol of the earth lying in the centre of this universe" [2]).

Further I refer to Professor Kristensen's article on the sacred horns at Crete in the Verslagen en Mededeelingen of the Royal Academy of Amsterdam (Letterkunde, IVe Reeks, XIIde Deel, p. 93). And lastly, the Indian identification of naval and Altar should be remembered. Rv. 2, 3, 7 it is said that the priests perform their Sacrifices on the navel of the earth, viz. on the place of Sacrifices. Cf. Rv. 9, 72, 7 a; 9, 82, 3 a; 9, 86, 8 d etc.

The identification of navel and altar is plainly expressed in

---

1) فذكر بعضهم انّها مبسوطة مستوية السطح فى اربع جهات المشرق والمغرب والجنوب والشمال

2) Θυμιατήριον σύμβολον τῆς ἐν μέσῳ τῷ κόσμῳ τῷδε κειμένης γῆς.

Jellinek V, 63 place which we have already quoted. The author of this Midrash compares the creation of the world to the development of the embryo; as the latter is growing from the navel onward, so the earth is growing from its navel onward: „Where is its navel? In Jerusalem. But the navel itself is the altar'' [1]).

A new proof of the identification of navelstone and altar is the following. Jewish, and following its footsteps Muslim, tradition have a tendency to transfer Jacob's dream, which induces him to declare Bethel „the gate of haven'', from its original place to Jerusalem. Feuchtwang, p. 725, quotes an instance from the Yalkut, identifying the stone of Bethel with the Eben Shetīya at Jerusalem. According to Abū Zaid IV, 87 2 sqq. and Ins I, 8, 6 infra Jacob dreamed his dream at Jerusalem on the spot where in later times the Temple was to be built. But, what is of greater importance for our present purpose, in Bereshit Rabba, fol. LXXVII ro., b. 7 sq. we find these words (in explanation of Gen. XXVIII, 12): „Behold a ladder''. This is the inclined plane (which gives access to the altar in Jerusalem). „Placed on the earth''. This is the altar itself. . . . . . „Its top reached to heaven''. These are the offerings whose odour ascends towards heaven. „And behold the angels of God''. „These are the high priests'' [2]).

Christian theory is also acquainted with the idea that navel and altar may coincide. According to The Cave of Treasures the place where Adam is buried, the centre of the earth, is at the same time the altar of Melchisedec (Schatzhohle, p. 146, 3 infra) [3]).

Where a natural stone is used as an altar, the quadrangular form is of course not always recognizable. The Holy Rock at Jerusalem is often identified with the navel as Feuchtwang (p. 724 sqq.) has shown. It has only an approximately quadrangular form. On Arab territory several instances of the quadrangular navel are found. In the first place the sanctuary at Djidda should be mentioned. It is not only the cupola which is called Surra (navel), but also the stone itself which is called a square stone by Burton (II 297). But, what is more important, we find also representations of the

---

1) והיך טיבורו זו ירושלם טיבורו עצמו זו המזבח

2) והנה סולם · זה הכבש · מוצב ארצה · זה המזבח · · · · וראשו מגיע השמימה · אלו הקרבנות שריחן עולה לשמים · והנה מלאכי אלהים · אלו כוהנים הגדולים

3) ܘܗܘ ܗܘ ܕܦܠܓܗ ܐܬܠܝܗ ܡܕܒܚܐ ܕܐܪܥܐ ܘܩܒܪܗ ܕܐܕܡ ܘܡܕܒܚܗ ܕܡܠܟܝܙܕܩ

Mekkan navel in the form of a quadrangular stone. Numerous Muslim authors give descriptions of the foundations (قواعد) of Allāh's House. This term already tends towards the idea of a quadrangular navel. But some traditions give definite particulars. Ṭabarī in his Tafsīr I, 409, 7 sq. says that the foundations of the sanctuary had four sides [1]) and according to Azraḳī, p. 12, 5 infra the foundations having been constructed by the angels were crowned by Adam with a hollow hyacinthstone from Paradise „which had four sides" [2]).

But not only in the times of Adam, even before the creation of the world, the four-sided navel was the centre of Tehom. Ṭabarī I, 47, 2 sqq.; Tafsīr, I, 409, 14 sq.: „Ibn 'Abbās said: Allāh placed the holy House on the water, upon four pillars, two thousand years before the creation of the world" [3]). This tradition does not afford a quite clear image of the navel, in the first place because of the ambiguity of the word ركن, which may denote a side, a wall of the Ka'ba for instance, but which also can have the meaning of pillar; in the second place because of our uncertainty concerning the form of the House.

Further the most famous stone in the Mekkan sanctuary after the black stone, the Maḳām Ibrāhīm, is according to the few eyewitnesses, a quadrangular stone covered with two golden bands [4]). As we have seen, Wellhausen has already compared the cave غبغب under the sanctuaries of the pagan Arabs with the cave under the altar at Jerusalem and with the χάσμα at Hierapolis which were considered as basins connected with Tehom and as the last receptacle of the water of the Deluge. The Holy Rock at Jerusalem was imagined to be the huge stone which shuts off these waters for ever. It is only natural to regard the altar stones of the Arab

1) وقالوا اساسه على اركان اربعة فى الارض السابعة

2) وهبط ادم بياقوتة حمراء مجوّفة لها اربعة اركان بيض فوضعها على الاساس فلم تزل الياقوتة كذلك

3) عن ابن عبّاس قال وضع البيت على (اركان this word is to be cancelled) الماء على اربعة اركان قبل ان يخلق الدنيا بالفى سنة

4) والمقام مربّع سعة اعلاه اربع عشرة اصبعا فى اربع عشرة اصبعا ومن اسفله مثل ذلك وفى طرفيه من اعلاه واسفله طوقا ذهب بما بين الطوقين من الحجر من المقام بارز بلا ذهب عليه (Azraḳī, p. 278, 11 infra)

sanctuaries from the same point of view, viz. as navel-stones. Wellhausen's description of the sanctuary of Allāt (p. 29 sq.) harmonizes wonderfully with Burton's description of the navel at Djidda. Allāt was a quadrangular stone, covered with a Kiswa; under it was a cave and over it was built a temple. Here is not only a close parallelism with the navel of Djidda but also with that of Mekka. Consequently the Ka'ba, though being of a rather recent date, is only to be considered as a primus inter pares. Dusares at Petra was a quadrangular stone, perhaps also called Ka'ba (Wellhausen, p. 49 sq.). The Lisān itself emphasizes the non-exceptional character of the Ka'ba (II, 213): „Every square building is called by the Arabs Ka'ba; and Rabī'a had a building called al-Ka'abāt around which they used to perform the Ṭawāf" [1]. The Ṭawāf was also performed around al-'Uzzā (Azraḳī, p. 80, 8).

B. The Navel and Heaven.

The navel as a cupola, قُبَّة, appeared to be an image of the earth as a cupola. It is however not only the earth but also heaven which has the form of a cupola.

Sūra II, 20 relates how Allāh made heaven a بناء, a building, over the earth. The commentators upon this place give more particulars. Ṭabarī Tafsīr I, 125, 7: „the building of heaven over the earth has the form of a cupola; this cupola is the roof of the earth" [2]. In the same way Ṭabarī says in an other place (Tafsīr XIII, 55, 4): „Heaven is built over the earth like a cupola" [3]. Baiḍāwī's and Zamakhsharī's commentaries give the same explanation of Sūra II, 20 as Ṭabarī does. Abū Zaid II, 6, 1 has a tradition on the authority of Ibn-al-Kalbī to the same purport: „The heavens are over the earth as a cupola whose borders are attached to it" [4].

Consequently the navel is not only an image of the earth but also of heaven, just as heaven and earth are similar in form one to the other. This is said expressly by Tha'labī whose book opens

---

1) كلّ بيت مربّع فهو عند العرب كعبة وكان لربيعة بيت يطوفون به يسمّونه الكعبات

2) فبناء السماء على الارض كهيئة القبّة وهى سقف على الارض

3) السماء مبنية على الارض مثل القبة

4) السموات فوق الارض كهيئة القبة الملتصق منها اطرافها

with these words: „Traditionists have handed down with different words but with the same meaning, that Allāh when he had conceived the idea of creating the heavens and earth, created a green substance resembling the layers of heaven and earth'' [1]).

The term قبّة which I have translated by cupola has also a different though cognate meaning viz. that of a tent. This meaning appears in many cosmologic and cosmogonic traditions of the Muslims. Zamakhsharī in his commentary on Sūra II, 20 says: „Then Allāh created heaven which resembles a قبّة built upon this solid land, or a tent erected over it'' [2]). The ambiguity of the word قبّة already proves that there is the closest resemblance between the two conceptions. The only difference of form consists herein that the cupola has a more or less convex mantle, while the mantle of the tent goes down in a straight line. But cupola as well as tent are only varieties of the same conception. Now heaven represented as a tent is well known in Semitic literatures. In the Old Testament Yahwe is often said to extend the curtains of the tent of heaven. Ps. CIV, 2: „Who covereth himself with light as with a garment, who stretcheth out the heavens like a curtain'' [3]). Is. XL, 22: „that stretcheth out the heavens as a curtain and spreadeth them out as a tent to dwell in'' [4]). Heaven is Yahwe's tent; it is natural to suppose that Yahwe's tent on earth is only a copy of that in heaven. We shall indeed have occasion to discuss this conclusion in a more general form (cf. p. 48 sq., 52).

The idea of heaven as a tent is also found in the Ḳor'ān, connected with a peculiar representation of the function of the mountains. Sūra LXXVIII, 6 sq.: „Have we not made the earth a plain territory and the mountains pegs?'' [5]). This place has become the authoritative starting point for cosmologic ideas which represent heaven as a tent. Some of them have already been mentioned above. According to Ṭabarī's Tafsīr I, 409, 13 Abū Ḳubais was the first mountain Allāh used for fixing the tent of heaven. We have already

---

1) روت الرواة بالفاظ مختلفة ومعان متفقة ان الله لمّا اراد ان يخلق السموات والارض خلق جوهرة خضراء اضعاف طباق السموات والارض

2) ثم خلق السماء التى هى كالقبّة المضروبة والخيمة المطنّبة على هذا القرار

3) עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה

4) הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת

5) الم نجعل الارض مهادا والجبال اوتادا

seen that in Muslim literature the earth is often conceived as surrounded by the mountain of Ḳāf. In connection with the conception of heaven as a tent, it is said that on mount Ḳāf are placed the two shoulders (كتفا) of heaven, like a tent with dropped curtains (Ibn al-Wardī I, proemium 8, 5 sqq.) [1].

Popular imagination has been much occupied with the curtains of the heavenly tent. In Jewish literature the lowest heaven is called וילון = velum (Ḥagiga, 12 b). and in Muslim literature the curtains which screen Allāh from the sight of men are often spoken of. Kisā'ī fol. 6 sqq. has many traditions on these حجاب of Allāh. Like in Psalm CIV, 2, the expression „God's mantle" is used in some other places, e. g. Ṭabarī Tafsīr XXVI, 105, 4 infra.

It is not our purpose to pursue this subject; it is sufficient for us to have noticed, that heaven is represented in these traditions either as a cupola or as a tent. We have seen, that the navel and earth are also represented as cupola's. It is interesting to observe that heaven as a tent has also its correlation upon earth. There is a well known tradition in the legendary history of the Ka'ba, according to which Adam was caused by Allāh to dwell in a tent (خيمة) from Paradise on the spot of the House of Allāh, i. e. on the navel [2]) (cf. Azraḳī, p. 27 ult., 357 ult.). Here there is not only the correspondence between the navel and heaven, but just as Allāh dwells in his heavenly tent, so Adam, Allāh's substitute and image, is dwelling in his; heaven and earth are one another's counterpart.

We may carry this idea one step further: earth, itself a cupola, being situated under the corresponding cupola of the lowest heaven, finds its centre in the navel; and as the earth has a navel, so heaven has its corresponding one.

C. The Navel of Heaven.

The navel of heaven is not mentioned in Semitic literatures as often as the navel of the earth. Yet we are able to observe that it has some of the characteristics of its earthly counterpart, as is to be expected considering the general similarity between heaven and earth.

---

1) وعليه كتفا السماء كالخيمة المسبلة

2) Azraḳī, p. 8, 3 sqq.: فعزّاه الله بخيمة من خيام الجنة ووضعها له بمكّة في موضع الكعبة قبل ان تكون الكعبة

Perhaps the navel of heaven was already known to the author of Deut. IV, 11, where mount Sinai is represented as burning „unto the heart of heaven" (עַד לֵב הַשָּׁמַיִם), for heart is sometimes used as a synonym for navel. Jerusalem is called the heart of the earth (in the Zohar as quoted by Feuchtwang p. 728). Mekka is also called the heart of the world (قلب العالم) by al-Batanūnī, p. 27, 4 infra: the author's note to this expression does not leave any doubt as to its meaning. But the idea of the navel of heaven is certainly known in Jewish literature. Ber. Rabba, fol. VI ro. b. 10 sq. has this passage: „At the moment that the Holy One said: there shall be a firmament, he coagulated the drop in the middle and so was made the nether heaven and the upper heaven" [1]).

This is evidently the story of the creation of all heavens; as the firmament was created from the centre onwards, so were the rest of the heavens. The strict analogy should be noted here between the navel of the earth as the centre of creation, and the navel of heaven, having the same function. In Muslim literature more particulars are given. Ṭabarī I 63 sqq quotes a long tradition in which Ibn ʿAbbās is describing the revolution in nature in the last days, on the authority of the Prophet. As in other eschatologies sun and moon will be changed; like a coupled pair of oxen they will begin a race, one endeavouring to leave the other behind him, „till when they have reached the navel of heaven, and this is its centre, Gabriel will go and take them by their horns and force them back to the West" [2]) (p. 71, paen.).

Aethiopic literature has also preserved a reminiscence of the same conception, combined with that of heaven as a sort of tent. The firmament is represented as a net „and God attached it in the navel of heaven, above which is the water" (Hexaemeron, 192, 4 sq. [3]).

The net is apparently parallel to the curtains of the tent we discussed above. And the navel of heaven must be the end of the pole of the tent.

The Semitic peoples are not the only ones who were acquainted with the idea of a navel of heaven. In the Ṛgveda the altar itself

---

1) בשעה שאמר הק״בה יהי רקיע בתוך המים גלדה טיפה האמצעית ונעשו השמים התחתונים ושמי שמים העליונים

2) حتّى اذا بلغا سرّة السماء وهو منصفها اتاهما جبرئيل فاخذ بقرونهما ثمّ ردّهما الى المغرب

3) ወተከባ ፡ ውስተ ፡ ሕንብርተ ፡ ሰማይ ፡ ዘማይ ፡ መልዕልቴሃ ፡

is called the navel of heaven. Rv. 3, 4, 4 c: divó vā nábhā ny àsādi hótā i. e. „on the navel of heaven the priest of the sacrifice has set himself" (properly: „has been set down"). And Rv. 9, 12, 4 a: divó nábha i. e. „on the navel of heaven" in the sense of „on the place of sacrifice".

Identity of the navel of heaven and the navel of the earth as it is expressed in these places will scarcely be found in the literature of the Semites, which only considers the two as parallel in situation and in function. Yet it should be noted that according to the Mandaeans the mountain of light in the North, where the King of light has his throne, a mountain which has many of the characteristics of the navel, is at the same time the place which is watered by heavenly rivers, consequently a place which belongs to the earth as well as to heaven (Brandt, p. 30 and 34). Further it should be remembered that in the descriptions we have quoted above, the navel and Paradise (which is also the navel of heaven) are represented in the same way.

Now we have to ask: what is this navel of heaven? Several answers are given to this question in Semitic literature. In the first place we have an astronomical answer. Kisā'ī, fol. 15 a, 7 infra: „In Tradition it is said: the Polestar proves the Ka'ba to be the highest situated territory on earth, for it (viz. the Ka'ba) is opposite the centre of heaven" [1]). The explanation of this tradition is apparently this: the highest point and the centre of heaven is the Polestar (heaven is here again represented as a cupola). Now the Ka'ba lies exactly opposite this centre; so the Ka'ba is the highest spot on the earth. Why? Because heaven and earth are similar one to the other, two cupola's placed one above the other.

This view has also a close connection with the significance of the direction of prayer, the ḳibla, which is twofold: on the earth it is the Ka'ba, in heaven it is the corresponding place, the Polestar. This is said by the same Kisā'ī in a somewhat clumsy way, fol. 15 a, l. 12: „In the centre of this moving part of heaven (viz. the Great Bear) is a fixed star which does not move, and this is the Polestar, around which the Bear and the rest of the stars turn. People are agreed on this point that he who places himself opposite the Polestar has at the same time the direction of the ḳibla, because this star is above the Ka'ba, without ever moving. The Bear may

---

[1]) وفى الحديث القطب دلالة على ان الكعبة اشرف البقاع لانها على مقابلة وسط السماء

move somewhat, but the Polestar never does. If now the Polestar, which is the centre of heaven, around which the other stars turn, is above the Ka'ba, this fact proves that what corresponds with the centre of heaven is most likely to be the centre of the earth; consequently the Ka'ba is the centre of the earth" [1]).

In Greek literature there is a remarkable parallel to this idea. Nikander (Alexipharmaka, vs. 6 sq.) says to his friend Protagoras:

ἢ γὰρ δὴ σὺ μὲν ἄγχι πολυστροίβοιο θαλάσσης
ἄρκτον ὑπ' ὀμφαλόεσσαν ἐνάσσαο

The scholiast remarks concerning this expression: *ὀμφαλὸν δὲ καλεῖ τὸν βόρειον πόλον ὡς μεσαίτατον ἢ αὐτὴν τὴν ἄρκτον διὰ τὸν παρακείμενον αὐτῇ τῶν ἄστρων χορόν.*

Muslim tradition contains more concerning the correspondence between the Ka'ba and the centre of heaven. Azraḳī, p. 18, 4 sqq.: „Ibn 'Abbās said on the authority of the Apostle of God: „the house which is in heaven is called al-Durāḥ; it is built in the same way as this sacred House (viz. the Ka'ba); if the former would fall, it would fall upon the latter" [2]). And p. 17, ult. sqq.: „Wahb ibn Munabbih said that he found in the Tora (the description of) a house in heaven opposite the Ka'ba over the cupola of the latter, called al-Durāḥ and this is the visited House" [3]). (cf. Sūra LII, 4). These traditions return in various forms in innumerable places.

Instead of بحيال الكعبة we find also مستقبل . بميزان . بحذاء , على مثا (cf. Azraḳī, p. 7, 6 infra: 12, 7 infra; 18, 12; 19, 7; 356, 2 sq.; Ḳuṭb al-Dīn, p. 27, 15; Ṭabarī Tafsir XXVII, 10, 3, 6, 8 etc.).

---

1) وفى وسط هذا الصرف كوكب ضوء ثابت لا يتحرّك وهو القطب الذى تدور بنات نعش عليه مع سائر الكواكب واتّفقوا ان من قابل هذا الكوكب فقد استقبل القبلة لانه فوق الكعبة لا يزول ابدا فامّا بنات نعش فقد تزول قليلا وامّا القطب فلا فاذا كان القطب على الكعبة والقطب وسط السماء والكواكب حوله تدور كان ذلك دليلا على ان ما يلاقى وسط السماء اولا ان يكون وسط الارض فعلم بذلك ان الكعبة هى وسط الارض

2) عن ابن عبّاس قال قال رسول الله البيت الذى فى السماء يقال له الضراح وهو مثل بناء هذا البيت الحرام ولو سقط لسقط عليه

3) عن وهب بن منبّه انه وجد فى التوراة بيتا فى السماء بحيال الكعبة فوق قبّتها اسمه الضراح وهو البيت المعمور

In some places it is even said that in the times of Adam this „visited House" (Khamīs I, 89 ult. called ضراح) stood on the place of the later Ka'ba; before the Deluge it was placed in heaven (Ḳuṭb al-Dīn, p. 27, 3; Baiḍāwī ad Sūra III, 90; Zamakhsharī ad II, 121 (p. 104, 10 infra) and III, 90 (p. 219, 6 infra).

Probably the theory of the earthly sanctuary as an image of the heavenly one and being situated opposite to it has been borrowed from Jewish lore. Jellinek V, 63, 5 sq.: „The Holy One created the nether sanctuary of which the upper one is the counterpart, one opposite the other" [1]. The expression כנגד means both opposite and as the counterpart. Accordingly in the Arabic traditions we found بميزان ,مثل which render the latter meaning, and مستقبل ,بحيال which render the former.

The likeness between the earthly and the heavenly sanctuary is made complete by the correspondence between the nether and the upper rites of worship. The above quoted Midrash goes on in this way: „While the sanctuary was still standing, the High Priest used to offer sacrifices and incense beneath, and Michael in the same way used to offer sacrifices and incense above" [2]. Muslim tradition is also acquainted with this idea, though it is usually given in the reverse form; the angels do not follow the example of man but the other way round. Of course the Muslim angels perform the Muslim rites. I will quote only a few examples. Baiḍāwī ad Sūra III, 90: „Other people say: before the times of Adam there was on the spot of the Ka'ba a House, called al-Ḍurāḥ, around which the angels used to perform the Ṭawāf. And when Adam was made to descend (from the mountain) he was ordered to make it the object of ḥadjdj and ṭawāf. When the Deluge came it was taken up into the fourth heaven, where the angels of the heavens perform the ṭawāf around it" [3].

Azraḳī, p. 5, 6 infra: „Then Allāh ordered his creatures on the

---

1) וברא הקבה בית המקדש למטה שבנגדו בית המקדש למעלה מכוון זה כנגד זה

2) בזמן שהיה בית המקדש קיים היה כוהן גדול מקריב ומקטיר למטה ומיכאל כנגדו מלמעלה מקריב ומקטיר

3) وقيل كان فى موضعه قبل ادم بيت يقال له الضراح ويطوف به الملائكة فلما اهبط ادم أمر بان يحجه ويطوف حوله ورفع فى الطوفان الى السماء الرابعة يطوف به ملائكة السموات

earth to perform the ṭawāf around this House (the Ka‘ba), as the inhabitants of heaven do around „the visited House" [1]).

The name „visited House" is explained in Muslim tradition by the fact that it is visited by the angels (Ṭabarī Tafsīr XXVII, 9 infra).

The parallel between heaven and earth becomes still stricter if we consider the form of the „visited House". On the one hand it resembles the Ka‘ba, بِحِذَاء الكعبة. But as the Ka‘ba had originally the form of the navel, so the „visited House" has also the form of the navel. We have quoted above some traditions representing the navel as being placed upon four pillars (اركان). Now Azraḳī describes the „visited House" in this way: „A building on four pillars of emerald, which he crowned with a hyacinth and this building was called al-Ḍurāḥ" [2]). (cf. Ḥalabī I, 199, 1 sq.).

We observe here the complete likeness between the navel and the „visited House"; at the same time we must draw the attention to Mas‘ūdī's description of the nucleus of Paradise, which consists of a golden cupola on four pillars (I, 269). The parallel between the navel of the earth and Paradise leads us to the discussion of the relation between the navel and the Universe.

D. The Navel and the Universe.

In the biblical stories of the creation the description of heaven is very short. Gen. I, 8 says that God called the firmament heaven; further nothing is said of the upper world except that the water was above the firmament. In other places in the Old Testament two heavens are mentioned. Ps. CXLVIII, 4: „Praise him ye heaven of heavens and ye waters that be above heavens" [3]).

Here we have the firmament as heaven and a still higher heaven. This highest heaven is mentioned several times in the Old Testament. But no third heaven occurs as in later times. 2 Corinth. XII, 2 this third heaven is mentioned. Syrians also know of three heavens: „God created the heavens as three strata" [4]). (Lagarde, p. 5, 21).

---

1) فامر الله من فى الارض من خلقه ان يطوفوا بهذا البيت كما يطوف اهل السماء بالبيت المعمور

2) بينا على اربعة اساطين من زبرجد وغشاهن بياقوتة حمراء وسمى ذلك البيت الضراح

3) הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים

4) وخلق الله السموات ثلاث طباق

In some of the descriptions of the voyage of the soul the heavens are also reckoned as being three in number (cf. Bousset in Archiv für Religionswissenschaft IV, 234 sqq.). Jewish and Muslim theology generally imagine seven heavens. The Hebrew names of the seven heavens are enumerated in Ḥagiga 12 b. In the Ḳor'ān, Sura II, 27, Muḥammed also speaks of the seven heavens; their names are given in two different series by Tha'labī, p. 11. That these seven heavens however do not occupy a prominent place in many traditions of the Muslims, is proved by the theories of the upper sanctuaries, which, in so far as they are really living in the Muslim mind, usually are two in number, sometimes three. So far as only two are mentioned, the conditions are imagined to be similar to those which are found in some places of the Old Testament. This is clearly shown by the traditions concerning the „visited House". As we have seen, those quoted above place it opposite and over the Ka'ba; at the same time it is considered as being situated exactly beneath the divine throne as Azraḳī expressly says: „God placed beneath his throne a house and this is the „visited House" [1]. (p. 5, 10).

This tradition only knows of the heaven of which the „visited House" is the centre and the heaven in which Allāh resides. In other traditions which adhere to the seven heavens of the Ḳor'ān the „visited House" is either localised in the lowest heaven or in that heaven which is under the throne, according to the aim of the tradition: if it describes the „visited House" in connection with the Ka'ba, it is localised in the lowest heaven; if it is considered in connection with the throne, it is localised in the sixth or seventh (Kisā'ī, fol. 11 ro, 1; Ṭabarī Tafsīr XXVII, 9 sq.; Ḥalabī I, 199, 7; Azraḳī, 19, 1); occasionally in the fourth.

The Ḳor'ān, as is well known, does not only mention seven heavens, but also seven earths. Now as earth and heaven have their navel represented by their sanctuary, so every heaven and every earth obtain a sanctuary in their centre so that the imaginary axis of the Universe runs through fourteen sanctuaries (cf. Khamīs I, 38, 9 infra; 90, 22; Ṭabarī Tafsīr XXVIII, 89, 10 infra; Azraḳī, p. 355, 4 sqq.).

In an other place Azraḳī gives this cosmological system in a modified, remarkable form: „The Apostle of God said: this House (viz. the Ka'ba) is one of fifteen, seven in the heavens up to the throne and seven up to the limits of the lowest earth. The highest

1) ووضع الله تحت العرش بيتا وهو البيت المعمور

situated one, which is near the throne, is the „visited House". Every one of these houses has a sacred territory, like that of the Kaʿba. If anyone of them fell down, the rest would fall down, one upon the other, to the limits of the lowest earth. And every house has its heavenly or earthly worshippers, like the Kaʿba" [1]). (p. 6, 10 sqq.).

In this theory the navel has become the centre of the Universe, which consists of several parts, similar to one another. As the navel is the image of the whole, so the sanctuary is an image of the whole. This is not only a logical deduction, but several traditions express this idea plainly, or contain allusions to it. In the Book of the Bee Theodore of Mopsuestia is quoted, who maintains that the tabernacle is an image of the World and that the apsis represents heaven (p. 15, paen. [2]).

Ṭabarī Tafsīr XXVII, 10, 11 infra maintains that between heaven and earth the same relation exists as between the roof of the Kaʿba and the Kaʿba itself: „By the roof in this place he means heaven: and the latter is called a roof because it is the heaven to earth, just as the heaven of the Holy House which is the roof of it" [3]).

In cod. Sachau 221, fol. 80 a, the „earth" and the „heaven" of the altar of a Syrian church are mentioned.

The correspondence between heaven and earth does not only exist in material, but also in spiritual things. Adam is created on the earth as God's substitute. According to Muslim theory every earth has its Adam and its Abraham (Ibn al-Wardī I, proemium 27, 5 sqq.) [4]).

---

[1]) قال رسول الله هذا البيت خامس خمسة عشر بيتا سبعة منها فى السماء الى العرش وسبعة منها الى تخوم الارض السفلى واعلاها الذى يلى العرش البيت المعمور لكل بيت منها حرم كحرم هذا البيت لو سقط منها بيت لسقط بعضها على بعض الى تخوم الارض السفلى ولكلّ بيت من اهل السماء ومن اهل الارض من يعمره كما يعمر هذا البيت

[2]) ܡܦܫܩܢܐ ܕܝܢ ܘܡܬܪܓܡܢܐ ܐܡܪ ܕܡܫܟܢܐ ܕܒܢܐ ܡܘܫܐ ܛܘܦܣܐ ܗܘ ܕܥܠܡܐ ܟܠܗ. ܡܫܟܢܐ ܕܝܢ ܓܘܝܐ ܕܡܘܬܒܐ ܐܠܗܘܬܗ ܕܥܠܡܐ ܗܢܐ. ܡܫܟܢܐ ܕܝܢ ܒܪܝܐ ܕܡܬܐ ܐܠܗܘܬܗ ܕܐܪܥܐ ܕܥܠܠܐ ܡܢ ܦܘܪܫܢܐ

[3]) يعنى بالسقف فى هذا الموضع السماء وجعلها سقفا لانها سماء للارض كسماء البيت الذى هو سقفه

[4]) فى كلّ ارض ادم كادمكم ونوح مثل نوحكم وابراهيم مثل ابراهيمكم والله اعلم

We have seen above that the navel of the earth, earth itself and heaven have the form of cupola's. It is only in accordance with the similarity between the several parts of the Universe to find that this form is also given for the rest of the heavens. Tha'labī, p. 11, 3 sqq.: „God has created the heavens in the form of several cupola's: now the borders of the lowest heaven are fastened to those of the second; those of the second to those of the third and so on till the seventh; and those of the last are fastened to the throne" [1]).

There are however also traditions propounding the theory that all heavens and all earths are flat strata, a distance of a five hundred years' journey lying between any two of them. This opinion is to be found in Jewish as well as in Muslim sources (Ber. Rabba fol. VIII vo. a, 12 sqq.; Ṭabarī Tafsīr XXV, 5, 6 infra sqq.; XXVIII, 89, 20; Tha'labī, 5 ult.; Nuwairī, p. 5, 7 infra sqq.).

Such a theory is difficult to harmonize with that of the earth being founded upon mountains situated in Tehom. According to the latter, the sanctuary, as the mountain *par excellence* and as the navel, has been placed directly above Tehom. It is probably due to endeavours to harmonize tradition when it is asserted that the foundations of the mountain al-Ḥirā' are situated on the seventh earth (Ḥadrāwī, p. 14, 6).

The same is said of the foundations of the Ka'ba. Ḳuṭb al-Dīn, p. 27, 8 infra: „When Allāh had caused Adam to descend from Paradise, he said: O Adam, build for me a House opposite my heavenly one. Yourself and your posterity shall worship in it, as my angels worship around my throne. Then the angels descended to him and he dug till he reached the seventh earth. Then the angels threw large stones into it (viz. the pit) till it rose above the surface of the earth" [2]). (cf. Azraḳī, p. 4, 6 sqq.; 7, 10).

The foundations of the holy mountain or those of the Ka'ba are here a regular axis running through half of the Universe.

---

1) خلق الله السموات مثل القباب فسماء الدنيا قد شدّت اقطارها بالثانية والثانية بالثالثة وكذلك الى السابعة والسابعة بالعرش

2) لمّا اهبط الله ادم من الجنّة قال يا ادم ابن لى بيتا بحذاء بيتى الذى فى السماء تتعبّد فيه انت وولدك كما تتعبّد ملائكتى حول عرشى فهبطت عليه الملائكة فحزر (Prof. Snouck Hurgronje reads فحفر) حتّى بلغ الارض السابعة فقذفت فيه الملائكة الصخر حتّى اشرف على وجه الارض

E. The Navel and the Throne.

In the foregoing section traditions were quoted which not only draw a parallel between the navel and the centre of the heavens but also between the navel and the throne of God. According to Jewish and Muslim cosmology the divine throne is exactly above the seventh heaven, consequently it is the pole of the Universe (cf. Ḥagiga 12 b; Ṭabarī I, 61, 15; Ṭabarī Tafsīr VII, 174, 5 infra; Azraḳī, p. 18, ult.; Abū Zaid II, 9, 6 infra; 10, 1 sqq.; Hexahemeron, p. 172, 1 sqq.). Cosmologically speaking the navel and the throne are related to one another, as the centre and one of the poles of a globe are. With this statement the relations between the navel and the throne are however not exhausted. It will be worth while to investigate them. Before the creation of the heavens and the earth Allāh's throne was upon the waters; from there he ascended to heaven and created the earth on the previous spot of the throne. At the last of the days he will return to the earth and make the Holy Rock again his throne: it will even be expanded so that mankind can stand upon it, and then Judgment will begin. On p. 23 we have quoted a tradition to this effect in a different connection. Here we may add some other sayings. Nuwairī, p. 90, 15: Ka'b al Aḥbār said: „In the Tora it is said, that God says to the Holy Rock in Jerusalem: „Thou art my lower throne, from thee I have ascended towards heaven, towards thee will be the gathering of mankind and from thee their spread" [1]). And 90, 13 sq. Allāh says of the Holy Rock: „This is my place and the spot of my throne on the day of Judgment; it will gather my servants" [2]).

In the Old Testament the Holy Rock is not mentioned; but Jerusalem as the place of the Divine Throne occurs I Chron. 29, 23: „And Solomon set himself upon the throne of Yahwe as a king, instead of David, his father". Here the royal throne is called the throne of Yahwe. Of course this expression springs from the idea that the king is the Khalīfa of God; how closely God and the king are connected, appears in the idea, that the royal throne is also the divine throne or an image of it. As God in his heavenly sanctuary sits upon his throne, so the king sits in the earthly

[1]) عن كعب قال ان فى التوراة انه يقول لصخرة بيت المقدس انت عرشى الادنى ومنك ارتفعت الى السماء ...... واليك المحشر ومنك المنشر

[2]) هذا مقامى وموضع عرشى يوم القيامة ويحشر عبادى

sanctuary upon his throne. The centre of the earth and the pole of heaven, both are intimately connected with the throne. We find this thought already in the legends about Adam.

In the centre of the earth Adam is inaugurated by God as a king and a priest and set upon a throne. All this is meant typically of course: here the analogy is proclaimed between heaven and earth, godhead and kingship, navel and throne (Schatzhöhle, p. 14, 3—7 [1]).

In Muslim legends about Adam some of these features are retained. Adam, the Khalīfa, brought the later „black stone", then a white hyacinth, from paradise to the spot op the Ka'ba „and it served Adam as a throne to sit upon" [2]), (Azraķī, p. 8, 7; Khamīs I, 91, 12).

This idea shows again, that it is not only the sanctuary as a whole, but various separate parts of it which are conceived as the real spot of the navel; here it is the throne. In the Jerusalem temple this throne was outside the temple itself, but within a common area. In the temple of Shilo it stood at the entrance of the building (I Sam. 1, 9). In early Christian churches it served as the seat of the bishop, and in early Muslim times it was the seat of the Khalīfa. Later on it has taken the character of a pulpit. The names still show that the pulpit has developed from the throne. It is called ܬܪܘܢܘܣ in Syriac churches and منبر in mosques [3]). It is well known that the latter word has been borrowed from the Aethiopians; here መንበር: means a seat or a throne; but, what is more remarkable, it also means, according to Dillmann s. v. who quotes Ludolf, „locus sacratior in adyto seu sanctuario, quem Graeci ϑρόνον vocant". And, finally, it means the foundation of a thing. It is clear that this meaning is connected with a familiar characteristic of the navel.

That the throne in the sanctuary is considered as the image of the divine throne and that both possess characteristics of the navel, is proved by detailed descriptions. In cod. Sachau 221 of the

---

1) ܡܛܠ ܕܒܐܘܪܫܠܡ ܐܬܒܪܝ ܐܕܡ ܘܬܡܢ ܠܟܗܢ ܠܟܗܢܘܬܐ ܕܡܠܟܘܬܐ ܘܐܬܬܣܝܡ ܒܪܝܫܗ ܟܠܝܠܐ ܕܫܘܒܚܐ. ܘܬܡܢ ܐܬܟܪܝ ܡܠܟܐ ܘܟܗܢܐ ܘܢܒܝܐ ܘܬܡܢ ܐܘܬܒܗ ܐܠܗܐ ܥܠ ܟܘܪܣܝܐ ܕܐܝܩܪܗ ܘܬܡܢ ܐܫܠܛܗ ܐܠܗܐ ܥܠ ܟܠܗܝܢ ܒܪܝܬܐ

2) وكان كرسيا لآدم يجلس عليه

3) Cf. C. H. Becker, Die Kanzel im Kultus des alten Islam in Nöldeke-Festschrift I, 331 sqq.

royal library of Berlin a description of the church of the monastery of Daira d'Umra is given, in which the following pasage occurs (fol. 80): „The workmen built in the Eastern part of the church three cella's: the middle one was the holy of holies. And the throne which was in it consisted of a block of white marble, six span and a half long. It had four sides and foui images were made on it: a lion, a bull, an eagle and a man. On the throne was spread a wonderful, royal cloth of gold brocade. Round about the throne was a silver wreath, in which three hundred images were made, which represented the dealings of Christ. Over the throne was a brazen Cherub (or: circle) and above all this a brazen cupola, supported by four pillars of emery stone" [1]).

In the first place we have to remark that the form of the thronos in general features corresponds to the mixed type of the navel we have met with above: a cupola with a square base, a form of the navel which is common in the Greek world, as may be seen in Roscher's treatises in several plates. The form of the navel itself is remarkable which consists of a cupola on four pillars, exactly like the centre of paradise (cf. p. 50). In the second place we must turn to the descriptions of the divine throne in order to be able to compare the descriptions of the navel and of the throne in the sanctuary with them.

The divine throne, being situated exactly above the „visited House" and heavenly Paradise, is also supported by bearers; sometimes they are represented by lion, bull, eagle and man (Abū Zaid I, 167, 7 infra, 168, 2; Kisā'ī, fol. 4 vo. l. 12 sqq.; Ḳazwīnī I, p. 56 supra), sometimes by pillars (أركان, قوائم: Kisā'ī, fol. 4 vo., 5 infra; fol. 11, ro., l. 9). Sometimes it is said that the bearers of the throne are horned and that the throne is above the horns (Kisā'ī, fol. 5 vo., 3 infra). The last mentioned conception is parallel to a rather frequent description of the earth as being

[1]) ܘܒܢܘ ܒܗܝܟܠܐ ܒܓܢܒܬܐ ܡܕܢܚܝܬܐ ܬܠܬܐ ܐܘܢܐ. ܘܐܘܢܐ ܡܨܥܝܐ ܐܝܬܘܗ̄ ܩܘܕܫ ܩܘܕܫܝܢ. ܘܬܪܘܢܘܣ ܕܐܝܬ ܒܗ ܟܐܦܐ ܕܫܝܫ ܚܘܪܐ ܘܐܘܪܟܗ ܫܬ ܙܪ̈ܬܐ ܘܦܠܓܗ ܘܐܝܬ ܠܗ ܐܪܒܥ ܦܐ̈ܬܐ. ܘܥܒܝܕܢ ܐܪܒܥ ܨܘܪ̈ܬܐ. ܨܘܪܬܐ ܕܐܪܝܐ ܘܕܬܘܪܐ ܘܕܢܫܪܐ ܘܕܒܪܢܫܐ. ܘܦܪܝܣ ܗܘܐ ܥܠ ܟܘܪܣܝܐ ܕܬܪܘܢܘܣ ܠܒܘܫܐ ܬܡܝܗܐ ܦܝ ܗܘܐ ܡܠܟܝܐ. ܘܚܕܪ ܬܪܘܢܘܣ ܟܠܝܠܐ ܡܢ ܣܐܡܐ ܘܐܝܬ ܒܗ ܬܠܬܡܐܐ ܨܘܪ̈ܬܐ ܕܪ̈ܡܙܢ. ܘܐܝܬ ܒܗ ܡܕܒܪܢܘܬܐ ܕܡܫܝܚܐ. ܘܠܥܠ ܡܢ ܬܪܘܢܘܣ ܟܪܘܒܐ (read ܟܘܪܒܐ or ܟܪܘܒܐ) ܕܢܚܫܐ. ܘܠܥܠ ܡܢ ܗܠܝܢ ܟܠܗܝܢ ܩܘܒܬܐ ܕܢܚܫܐ ܕܣܡܝܟܐ ܥܠ ܐܪܒܥܐ ܥܡܘܕ̈ܐ ܕܟܐܦܐ ܕܫܡܝܪ̈ܐ

born by a bull whose horns appear above the horizon [1]. Further all creatures are represented in the divine throne (cf. the descriptions in Targum Ester, p. 227 sq. and in Tha'labī, p. 13, 17) and four rivers flow from it (Kisā'ī, fol. 6, ro., paen.).

These features are as many parallels to familiar characteristics of the navel and its representation in the throne of the sanctuary. Lion, eagle, bull and man (ܒܪ ܐܢܫܐ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου) are common to the heavenly and the earthly throne; the seat in the Syriac church contains three hundred images and the divine throne contains the images of all creatures. This idea belongs also to the characteristics of the navel: as the image of the earth it may also contain the images of what is living on the earth and as such it is the origin of the rivers.

There are other features which are common to the navel and the throne. The worship of the angels around the throne is the prototype of the worship of man around the navel, as is said expressly by Muslim authors. Azraķī, p. 30, 3: „a House (viz. the Ka'ba) around which the ṭawāf is performed as it is performed around my (viz. God's) throne" [2]) (cf. also Ṭabarī I, 123, 11 sqq.; Ṭabarī Tafsīr IV, 6 paen.; Azraķī, p. 5, 10; 7, 5 sq; Nuwairī, p. 72; Kisā'ī, fol. 5 ro., 13).

There are still a few words to be said about the throne in its relation to the universe. We have already seen that the throne is the pole of the universe, the highest situated of the several navels. And just as the navel of the earth is the image of the earth, so the throne is the image of the universe. According to Wahb b. Munabbih heaven and earth, the world, the world to be, wind and fire are في جوف العرش „in the womb of the throne" (Abū Zaid I, 158, 4 infra; Kisā'ī, 4 vo. l. 5 infra; cf. Ṭabarī Tafsīr III, 7, 8—18).

This theory is also given in such a form, that the throne surrounds the whole of the universe. According to a tradition on the authority of Wahb in Ṭabarī I, 37, 18 sqq. heaven and earth are surrounded by the Ocean, the latter by الهيكل and this in its turn by the

1) Tha'labī, p. 1, 17: وقرون ذلك الثور خارجة من اقطار الارض وهى كالحسكة تحت العرش

„The horns of this bull appear above the borders of the earth and they are like a palisade under the Throne". Cf. Professor Kristensen's mentioned article on the sacred horns at Crete, p. 86 sqq.

2) بيت يطاف حوله كما يطاف حول عرشي

throne, الكرسى. That الهيكل which is of course the Hebrew היכל „temple", has anything to do with the Universe as a sanctuary, is only vaguely understood by Wahb, who compares it with the ropes of a tent [1]). Here we meet the Universe as a tent and here is proved anew the resemblance between the parts and the whole, for we have also found heaven as a tent.

Often Muslim authors distinguish between كرسى and عرش, the former being represented as a part of the latter. According to Abū Dharr as quoted in Kisā'ī, fol. 4 vo., 5 ro. the seven heavens are as compared to the kursī as a ring in a desert; the kursī in its turn is as compared to the ʿarsh as a ring in a desert (cf. also Ṭabarī Tafsīr III, 7, 17; Abū Zaid I, 166 infra, 167). And according to Baiḍāwī ad Sūra II, 256 al-kursī is perhaps an appellation of „the sphere known as the sphere of the zodiacal signs" [2]). In the Midrash Ester the six steps of Solomon's throne correspond to the six heavens (ששה רקיעים). It seems that all these ideas are influenced by conceptions like that of Is. LXVI, 1: „thus saith Yahwe: the heaven is my throne and the earth is my foot-stool".

F. The Navel and the Nether World.

We have stated above that the navel is the place of communication with the nether world, that it is even considered as a typical sepulchre. This characteristic appears also in the fact that the navel is represented as a hill or a cupola. Over the grave a tumulus is often made; this is a primitive form of a tomb, also among the Semitic peoples. As we have seen Azraḳī mentions a tumulus as the grave of the Ismaelite virgins (cf. p. 37 sq.). Making a grave is called تسنيم which properly means „giving a thing a convex form". In a tradition preserved by Bukhārī, Djanā'iz, bāb 96, 3rd tradition,

[1]) ان السموات والارض والبحار لفى الهيكل وان الهيكل لفى الكرسى وان قَدَمَيْهِ عز وجل لعلى الكرسى وهو يحمل الكرسى وعاد الكرسى كالنعل فى قدميه وسئل وهب ما الهيكل قال شى من اطراف السموات محدق بالارضين والبحار كاطناب الفسطاط وسئل وهب عن الارضين كيف هى قال هى سبع ارضين ممهّدة جزائر بين كلّ ارضَيْن بحر والبحر محيط بذلك كلّه والهيكل من وراء البحر

[2]) الفلك المشهور بفلك البروج

it is said that the tomb of Muḥammed was مسنّم [1]). Ḳuṭb al-Dīn p. 444, ult. maintains having experienced the efficacity of prayers performed at the tumulus (تربة) of al-Naḳshbandī.

Modern Muslim tombs of some importance are provided with a cupola, also called قبّة. It is possible that this cupola is a tumulus modelled after the Byzantine cupola. There also occur tombs covered with a square stoneblock and even such as are provided with a cupola on four pillars (cf. Lane, Manners and Customs of the Modern Egyptians, p. 528 sq.). According to Goldziher (Revue de l'Histoire des Religions X, 356) the chapel on the tomb has developed from the tent, which till the present day, is dressed on Eastern graves (cf. W. M. Thomson, The Land and the Book, I, 118; Wetzstein in Zeitschr. f. Ethnologie, V, p. 294 sqq.).

At any rate it will not be an accident that the navel, as the type of the tomb, has also the same forms as the grave. This conclusion is corroborated by the relation between the navel and an other representation of the nether world, viz. the realm of the dead or Hell. As to the former it is to be observed that according to a widely spread Semitic conception, which we met with above, the nether world, earth and the heavens, are similar cupola's, one placed above the other. Jensen's third plate represents the Babylonian conception some features of which we have found even in Arabic literature. Here we observe also the navel of the nether world „the Temple of the Orcus" (ikal irṣit la tarat). In Arabic literature many parallels are found to the Babylonian conception of the nether world (cf. Ins I, 14, 7 infra sqq.; Kisā'ī, fol. 8 ro.). In Tirmidhī II, 95, 18 a mountain of fire in Hell is mentioned. In European Middle Ages Hell is also represented as a mountain. These materials, few as they are, contain a new proof of the navel being the image of different similar parts of the Universe.

G. The Navel and the Serpent.

At the conclusion of our research we have still to draw attention to testimonies literary and monumental of a connection between the navel and the serpent.

In the first place Dalman's discoveries at Petra are to be remem-

1) حدثنا محمد بن مقاتل اخبرنا عبد الله اخبرنا ابو بكر بن عياش عن سفيان التمّار انه حدّثه انه راى قبر النبى مسنّما

bered. In his book on Petra he prints a photographic reproduction of a monument of which he gives a detailed description in the text (I, p. 218—220).

The monument consists of a conic navel, 2 metres in height and diameter, surrounded by a serpent in four circles, with an enormous head. This navel which may be compared with several plates in Roscher's treatises, is placed upon a gigantic quadrangular stone block which serves as its pedestal. Under the rock that supports this monument is a large room with niches for the reception of the dead.

In the first place we have to observe here that a monumental combination of a grave and a navel-stone above it, cannot be accidental. Such an enormous monument is not placed upon a grave if it does not express a living thought. A grave is the symbol of the nether world; the navel is the symbol of the earth; this is the reason why these elements are combined here, one above the other. But the serpent? Is it really only the genius loci, or the guardian of the grave? It would be preposterous to base our answer to this question upon the Petra monument only. But we are not going too far, if we remark that, navel and grave having a cosmic significance, the serpent is likely to have a similar character. In order to be able to answer this question, we shall first have to ask another, viz. this: Are the Western Semites acquainted with the combination of navel and serpent? Traditions of the Meccan sanctuary give a plain answer to this question. These traditions consist of two series: one describing how Abraham began to build the sacred house upon the foundation which had already been made by Adam or the angels; the other describing an analogous fact, viz. the restoration of the sacred house shortly before the rise of Islām.

Further it is to be observed that the analogy of the two occasions corresponds to two different traditions of which one is analogous to the other.

Azraḳī, p. 30, relates how Abraham and Ismael laid bare the foundation (اساس) of the sanctuary and built the sacred house upon it: „then the Sakīna (the divine presence) wound itself upon the original foundation as if it were a serpent, saying: Build upon me, o Abraham" [1]). That in this tradition the serpent should only be the usual guardian, is of course excluded by its mythological character: this prevents it also from being taken as the usual genius loci.

[1]) ونطوّقت السكينة كأنّها حيّة على الاساس الاوّل وقالت يا ابراهيم ابنِ علىّ

The mythological character of the monster is emphasised in other, ancient and modern traditions. Ṭabarī I, 275, 8 sqq. describes it as „a stormy wind with two heads. One of them followed the other till it reached Mekka; there it wound itself like a serpent on the spot of the sacred house" [1]).

Some manuscripts read الحَجَفَة „a shield" instead of الحية „a serpent". This expression occurs also in Ibn al Athīr I, 76, 2; Ṭabarī Tafsīr I, 44, 20 sqq.; Tha'labī, p. 77, 11; Lisān s. v. حجف. This reading makes also a good sense: the navel in the form of a shield is again similar in form to the earth in the form of a shield, one of the representations of the earth (see above p. 38).

In other places (Ṭabarī I, 276, 16 sq.; Tafsīr I, 410, 21 sq.) the monster is described as: „a wind called the wind Al-Khadjūdj which had two wings and a head like a serpent's" [2]). Khamīs I, 98, paen. it is described as possessing two serpents' heads, one behind the other.

To these descriptions should be added, that in Ḥalabī I, 207, 11 infra sqq. the monster has a human or a cat's face, and that it is accompanied by a bird called صُرَد.

The mythological character of this serpent is sufficiently shown by these traditions. And the solution of the question what the serpent around or upon the navel means, does not seem to be very difficult. If the navel represents the earth, that which surrounds it can scarcely be anything else but the Ocean.

This conclusion is raised to a high degree of certainty by the fact that the Ocean, in Babylonian as well as in Hebrew mythology, is conceived as a serpent: Tiamat is a marine serpent and Tehom-Leviathan is in Isa. XXVII, 1 expressly called נחש „serpent". The likeness between the Mekkan serpent and Leviathan is made complete by two other common features: The Mekkan Serpent is called الخجوج. In some places this word is taken as an adjective. The Lisān s. v. in fact gives the explanation „stormy" (الشديدة المرّ). In other places (cf. also Zamakhsharī, p. 904, 5 sq.) the matter has quite a different aspect. Here it is a being, which bears the name of Al-Khadjūdj. Now this name is either a foreign mythological term denoting the serpent, or there is a misunderstanding

1) ريح خجوج ولها راسان فاتبع احدهما صاحبه حتى انتهت الى مكة فتطوّقت على موضع البيت كتطوّى الحية

2) ريحا يقال لها ريح الخجوج لها جناحان وراس فى صورة حيّة

in the common Arabic translation „stormy"; for „stormy" is not the epithet to be expected for the mythological serpent. The Lisān has however preserved the real meaning of the root خجّ. The first synonym the author gives is التوى „to wind oneself". The root لوى is also the basis of the word Leviathan, which even by the Ancients was taken in the sense of עֲקַלָּתוֹן (Isaiah XXVII, 1).

The process consequently seems to have been this: the Jewish theories concerning the Leviathan have come down to the Muslims and the name, being explained as „the serpent which winds itself", has been translated by al-Khadjūdj and so some traditions appear to be still acquainted with the fact that al-Khadjūdj is a nomen proprium just as Leviathan.

Now Khadjūdj has also the meaning of „stormy"; in this manner it can be explained that the serpent was changed into a wind and consequently a being came into existence composed of such heterogeneous elements as a wind and the head of a serpent. An other remarkable feature in some descriptions of the Mekkan serpent is its having two heads. Here again is a peculiarity of Leviathan. Ps. LXXIV, 14: „Thou (Yahwe) hast crushed the heads of Leviathan" [1]). In the Odes of Solomon the dragon (ܬܢܝܢܐ) has seven heads (XXII, 5). Further the Mekkan traditions maintain that the sanctuary was built upon the serpent. Here a Jewish tradition may be compared: „The Ocean surrounds the world as a vault surrounds a large pillar. And the world is placed in its circular form on the fins of Leviathan" [2]). (Jellinek I, 63, 17 sq.).

This explanation of the serpent and the navel as being cosmic symbols is set in a remarkable light by a renewed comparison of the navel and the divine throne. From this comparison it appears that even the serpent is common to them. Tha'labī, p. 13 ult. sqq. and Ins I, 10 paen. describe the divine throne as being surrounded by a serpent of mythological appearance. This is Tha'labī's description: „Then Allāh surrounded it by a serpent. . . . . this serpent wound itself around the throne and the latter reaches to half the height of the serpent which is winding itself around it" [3]).

---

1) אתה רצצת ראשי לויתן

2) וים הגדול סבב את העולם כמין כפה של עמוד גדול וכל העולם מוקף על סנפירי לויתן

3) فطوّقه الله بحيّة . . . . . فالتفّت الحيّة بالعرش فالعرش الى نصف الحيّة وهى ملتوية به

One is reminded here of the frequent Greek images of a serpent wound around and ascending above the omphalos (Roscher Omphalos, plate IX, N°. 6; Roscher, Neue Studien, plate II, n°. 3, 4, 14). Kisā'ī completes his description in this way (fol. 6 vo., 14 sqq.): „when this serpent utters the words: Glory to God, its voice overbears the voice of the angels. And when it opens its mouth it encompasses the heavens like a flash of lightning. And if this serpent hat not been inspired to moderate its glorification, all creatures would be thunder stricken at its voice'' [1]).

This serpent, is also found in connection with the throne of Solomon. Targum Ester II, p. 228, 27: „and a silver dragon was on the machinery (of the throne)'' [2]). And Jellinek II, 85, 1 sqq.: „a silver serpent bore the wheel of the throne'' [3]).

In order to complete the description of the Mekkan serpent we have now to review the traditions which mention it on the occasion of the restoration of the sanctuary shortly before the rise of Islām. Azraķī relates how in the times of the Djurhum the treasures of the Ka'ba were stolen (p. 49, 8 sqq.). Thereupon Allāh sent „a serpent which had a black back and a white belly and a head like the head of a he-goat; this serpent guarded the sacred House during five hundred years'' [4]). On p. 105, 4 sqq. the author tells us that this serpent reappeared and terrified the Ķuraishites when they were beginning to restore the sacred House. At their prayer Allāh sent a bird with a black back, a white belly and yellow paws which snatched up the serpent and bore it to the mountain Adjyād. Of the numerous parallel passages in Azraķī (p. 106, 14; 108, 4; 114, 14; 170, 10) and Ķuṭb al-Dīn (p. 50, 14) it is only that in Azraķī p. 170, 10 which adds a noteworthy feature. The serpent is called here ثعبان „a large serpent'' and it has its dwelling-place in the pit of the Ka'ba, where it guards the treasures. But Ḥalabī I, 189, 3 sqq. gives a more complete description of the serpent: „Allāh sent a white serpent with a black head and

[1]) واذا سبّحت هذه الحية علت تسبيحها تسبيح الملائكة واذا فتحت فاها التقمت السموات كالبرق ولولا ان هذه الحية أُلهمت ان تتلطّف فى تسبيحها لصعق الخلق اجمعين

[2]) ותנינא דכספא הד במוכנוי

[3]) תנין של כסף היה טוען גלגל של כסא

[4]) حية سوداء الظهر بيضاء البطن راسها مثل راس الجدى فحرست البيت خمسمائة سنة

a black tail and its head was like the head of a he-goat. It had to dwell in this pit in order to guard the objects there. It used to leave its dwellingplace and to appear glittering, viz. it exposed itself to the sun upon the wall of the Ka'ba while its colour assumed a glittering appearance; and often it wound itself on the wall so that its tail approached its head" [1]). On p. 192, 2 sqq. the description is continued thus: „while one day the serpent was on the top of the wall of the Ka'ba, as was its wont, Allāh sent a bird larger than an eagle; this bird snatched up the serpent and cast it on al-Ḥadjūn where it was swallowed by the earth. Some people say that this is the creature which will speak to mankind on the day of Resurrection. It is also said that the monster will come fourth from the ravine of the mountain Adjyād" [2]).

The different features of all these traditions may justify the following remarks concerning the character of the serpent. As the Ocean, it assumed the form of a circle. In the Snorra Edda, chapter 47, the serpent Midgarðsormr is represented as surrounding the earth and touching its head with its tail. As the Ocean, the Mekkan serpent is glittering in the sun and as the Ocean it is black and white. As Tehom it is connected with the nether world; for we have seen above that the pit which is its dwelling-place is a symbol of the nether world. It has however not only the natural features of Tehom but also its mythological ones. Just as Tehom in the form of Leviathan, so the Mekkan serpent will reappear at the Resurrection.

There is another, constantly returning characteristic of the serpent, viz. its having the head of a he-goat; of course this also a mythological feature. This quaint representation induces us to ask: are there other descriptions or images of a serpent with the head of he-goat existent in Semitic mythology? The question can be

1) بعث الله حيّة بيضاء سوداء الراس والذنب راسها كراس الجدى فاسكنها تلك البئر لتحفظ تلك الامتعة وكانت قد تخرج منها الى ظاهر البيت فتشرق بالفناء اى تبرز للشمس على جدار الكعبة فيبرق لونها وربما التفّت عليه فتصير راسها عند ذنبها

2) فبينا هى ذات يوم تشرق على جدار الكعبة كما كانت تصنع بعث الله طائرا اعظم من النسر فاختطفها والقاها فى الحجون فالتقمتها الارض فقيل وهى الدابة التى تكلّم الناس يوم القيامة وقد جاء ان الدابة تخرج من شعب اجياد

answered in the affirmative at once. Jensen, p. 80, concludes his remarks on the constellation Caper with these words: „Der Steinbock eröffnet die Ía-Apsu-Region des Himmels. Dem Steinbock entspricht bei den Babyloniern ein Fisch, dessen Kopf durch eine Ziege gebildet wird. Unter solchen Umständen kann es kaum dem Zweifel unterliegen, dass der Ziegenfisch-Steinbock mit Fischschwanz auf Ía hindeutet. Beachte hierzu auch dass der Wendekreis des Steinbocks, der im Altertume die Ekliptik im Steinbock berühre, „Weg in Bezug auf Ía" hiess"!

On the so-called kudurru's Ea's beast is indeed a fish with a goat's head (cf. Jeremias, Abb. 80 and 81). And in the text of one of the kudurru's as communicated by Steinmetzer in the Sachau-Festschrift, p. 62 sqq., the fish with the goat's head is expressly called „the sanctuary of Ea".

Now Ea is the god of Apsu, Tehom; and Leviathan is a fish as well as a serpent. It is evident that the Mekkan serpent is cognate with familiar types of North- and East-Semitic mythology. Finally it is to be noted that the Mekkan serpent in the main part of the traditions is either the Shekīna, the divine Presence, or a being sent by Allāh, not a demoniac but a divine being.

If our conclusions as to its significance in connection with the navel, as being cosmic symbols, are right, some familiar facts concerning Jerusalem appear in a new light. Kittel (Der Schlangenstein) has shown it to be probable that the Stone of the Serpent אבן הזחלת (1 Kings I, 9) was in the immediate neighbourhood of the Source of the Dragon עין התנין (Neh. II, 13) and he has suggested a connection between these data and the worship of the serpent mentioned in 2 Kings XVIII, 4. That the stone and the spring had a peculiar religious importance appears from their names and from the fact that Adoniyah slays victims and presides at a religious meal in the immediate vicinity of the stone and that these ceremonies in this place are considered as the ceremonies which invest him with royal power. After our foregoing research not much imagination is needed in order to combine these elements; the dragon in the spring, the stone of the serpent and the place where the king is inaugurated, seem again to represent: the nether world, the earth, and its government. The navel is the seat of natural and civil order, a symbol of the divine throne, the place where the order of the Universe is regulated.

STUDIËN

OVER DE

METRIEK VAN HET ALLITERATIEVERS

DOOR

DR. R. C BOER.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XVII. N°. 2.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.
1916.

INHOUD.

HOOFDSTUK I.

OUDNOORSCHE METRIEK.

I. ALGEMEENE VRAGEN.

1. HET RHYTME.

Ik begin deze studie met eenige opmerkingen, wier inhoud verre van onbekend is maar toch bij de behandeling der vragen, waaraan de volgende bladzijden gewijd zijn, in den regel vergeten wordt.

In ieder vers, in iedere strofe, is tweeërlei rhytmus, taalrhytmus en versrhytmus.

De taalrhytmus is niets anders dan de wijze, waarop de gesproken taal verdeeld is in groepen van syllaben, die onderling nauwer te samen behooren dan ieder hunner met eene andere groep; het zijn taalkundige, meest syntactische eenheden.

De versrhytmus is het abstracte versschema, dat aan de taal wordt opgelegd. De vraag naar zijn oorsprong voert direct tot de vraag naar den oorsprong der poëzie, en daar deze langs historischen weg nog niet is kunnen worden opgelost, heeft men het antwoord veelal langs speculatieven weg gezocht. Zonder mij ook maar een stap op dit gevaarlijke pad te begeven, meen ik toch weinig tegenspraak te zullen ontmoeten, wanneer ik zeg, dat de abstractie jonger moet zijn dan de zaak, waaruit de abstractie heeft plaats gehad. Er waren dus verzen, alvorens er versschemata bestonden. Maar deze verzen, die niet volgens een te voren in den geest van den dichter aanwezig schema gebouwd waren, waren dus onbewust; het waren toevallige volzinnen, wier verdeeling door zekere ongewone regelmatigheid de aandacht trok, en die daardoor het voorbeeld werden voor nieuwe formaties. De versrhytmus is dus wel uit de gesproken taal geboren, maar zoodra hij tot het bewustzijn doordringt, voert hij een zelfstandig bestaan, wordt hij een voorschrift, waarnaar de taal der verzen zich te voegen heeft. Maar daar de taal, ook waar

zij zich naar het vers tracht te voegen, tevens uiting is van menschelijk denken, behoudt zij ook haar eigen beweging, en de aanpassing van den volzin aan het versschema, dat berust op andere volzinnen, die de uitdrukking eener andere gedachte waren, zal altijd min of meer onvolkomen blijven. De graad van aanpassing kan zeer verschillend zijn en hangt voor een groot deel af van de waarde, die de kunstenaars van een tijdperk aan formeele volkomenheden hechten; men kan schemata vinden, waarin het aantal syllaben van ieder vers, de quantiteit en het toongewicht van iedere syllabe in bijzonderheden zijn gereguleerd, maar men ontmoet ook versvormen, waarin op vele punten de grootste vrijheid heerscht en slechts de regelmatige terugkeer van bepaalde verschijnselen binnen een zeer rekbare maar toch aan zekere maat gebonden grens vereischt wordt. De eerste wijze is de geraffineerde en beteekent in den regel het einde van een ontwikkelingsgang, de tweede wijze, de populaire, is primitiever, als voorbeeld noem ik vele volksliederen. Hier wordt een eindpunt bereikt door de rekbaarheid der vrijheid: gaat deze te ver, zoodat de rhytmische groepen niet meer als gelijkwaardig gevoeld kunnen worden, dan houden de verzen op, verzen te zijn, en keert men terug tot het proza, waaruit het vers zijn oorsprong nam.

Het versrhytme eischt een verdeeling der stof in groepen, die in het gehoor vallen als correspondeerende groepen. Waardoor doen zij dit? Doordat zij iets gemeen hebben, dat regelmatig weerkeert. Wat is regelmatig? Op vaste afstanden. De groepen moeten dus even groot zijn, of althans even groot kunnen schijnen. Het taalrhytme maakt van nature groepen, die niet even groot zijn. De kunst is dus, de taalgroepen een omvang te geven, die de illusie toelaat, dat zij gelijk zijn. Daarom behoeven zij zuiver grammatisch niet gelijk te zijn.

De rhytmische groepen dragen gaarne een kenmerk, dat ze te gelijk onderscheidt en vereenigt. Het is gewenscht, dat zulk een uiterlijke onderscheiding een eenigszins vaste plaats heeft: anders wordt het niet als kenmerk eener groep opgevat. In den volzin: 'deze jongen is met zijn pet naar bed gegaan' zal niemand verzen zien, ofschoon de woorden 'pet' en 'bed' met elkaar rijmen en voor ons poëtisch gevoel het rijm een kenmerk van verzen is. Maar zegt men: 'de jongen nam zijn pet en ging er mee naar bed', dan hoort ieder de verzen, omdat de rijmwoorden aan het einde van groepen van gelijke lengte staan. Zet men in plaats van 'pet' 'jas', dan kàn men den volzin zóó voordragen, dat het verzen schijnen te zijn, maar bij het gebrek aan poëtischen inhoud en den weinig karakteristieken vers-

vorm is de beweging op en neer niet voldoende, om dezen indruk duidelijk te wekken, tenzij men de beweging sterk accentueert.

De kunst van reciteeren bestaat hierin, dat men het spel, bestaande in het samengaan en het uiteenloopen der beide rhytmen, duidelijk doet uitkomen. De taal en het vers moeten beide tot hun recht komen. Bij scansie komt alleen de versrhytmus voor den dag, bij zuiver intellectualistisch lezen alleen de taalrhytmus.

De bouw van het Oudgermaansche vers berust — dit behoeft thans geen betoog meer — op het expiratorisch accent. Verreweg de meerderheid der verzen, die ons bekend zijn, daaronder alle in het eenige metrum, dat verbreid is over Skandinavië, Engeland en Noord-Duitschland, vanwaar wij deze poëzie kennen, hebben twee syllaben, die zich door zwaarder toon van de overige onderscheiden [1]. Deze zijn de markante deelen van het vers, de heffingen. En wanneer men als het normale aantal syllaben vier aanneemt, — wat wel bij de meerderheid niet opgaat, maar als punt van uitgang en bij voorloopige schematiseering aangenomen kan worden, — dan blijven er dus twee lettergrepen over, die in de daling staan. Tegenover vroegere geleerden, die het vers in vieren deelden, heeft Sievers de deeling in tweeën met groote kracht verdedigd; hij verbindt een heffing met een daling tot een voet, en leert dus, dat het vers twee voeten heeft. Daar de heffing een lange syllabe vereischt, terwijl voor de daling iedere quantiteit goed is, daar voorts de eerste heffing soms aan het begin van het vers staat, soms door een zwakker betoonde syllabe voorafgegaan wordt, neemt hij voeten aan van twee hoofdvormen, die graphisch aldus worden aangeduid ⏊ × en × ⏊. Door verschillende combinaties dezer voeten ontstaan dan voor het vers drie hoofdvormen, gekarakteriseerd als: dalend ⏊ × | ⏊ × *A*; stijgend × ⏊ | × ⏊ *B*; stijgend-dalend × ⏊ | ⏑́ × *C*. De verticale streep geeft de scheiding der voeten aan. Nu komt het echter ook voor, dat het vers begint met twee syllaben, die in toongewicht de beide volgende te boven gaan. De vorm is dan ⏊ | ⏑́ × × *D*. Dat zijn dus ongelijke voeten, een van éene syllabe en een van drie. En deze zelfde voeten treden op in het vijfde

---

[1]) De theoretische opmerkingen in de eerste afdeeling van dit hoofdstuk (I, 1) gelden in gelijke mate voor de ags. als voor de on. verzen; voor de duitsche alleen voorzoover het gevoel voor het rhytme hier niet geheel verloren is gegaan. Daar de theorie zich van het onderzoek niet scheiden laat, is deze algemeene afdeeling als onderdeel van hoofdstuk I behandeld en zijn de voorbeelden ook hoofdzakelijk aan de on. poezie ontleend. Niettemin zijn hier en daar ags. en os. voorbeelden medegedeeld, waar het wenschelijk scheen, de ruimere geldigheid van een waarneming te doen uitkomen.

van Sievers' typen, E, dat dezen vorm heeft: ⊥×× | ⊥. De leer is nu, dat in de beide laatstgenoemde gevallen de twee op elkander volgende zwakker betoonde syllaben niet, gelijk in sommige andere gevallen, te samen ééne, maar dat zij twee dalingen representeeren. Deze worden van elkander onderscheiden door verschillend toongewicht; hiernaar worden dan ook ondertypen D_1 D_2 en E_1 E_2 onderscheiden. Op deze wijze blijven de vier leden van het vers (twee heffingen, twee dalingen) behouden.

Het aantal syllaben van een vers gaat echter dikwijls boven vier uit. De gevallen worden, waar zij niet weggeëmendeerd worden, teruggevoerd op twee hoofdcategorieën. 1. Het vers kan aan het begin een element bevatten, dat buiten het metrisch verband staat, den zoogenaamden optact, die ook uit meer dan één syllabe kan bestaan. Zoo is × | ⊥× | ⊥× het schema voor A met optact. 2. Een voet kan meer syllaben bevatten, dan hem volgens het schema toekomen. Het eenvoudigste geval is de oplossing der heffing. De norm voor een heffing is een lange syllabe, maar hiervoor kunnen er twee in de plaats treden, waarvan de eerste grammatisch kort is; schematisch uitgedrukt: ⊥ = ⏑́×. Voorts kunnen ook twee syllaben in de daling staan; deze hebben dan metrisch de waarde van één. Hoever deze vrijheden wel gaan kunnen, daarover zijn de aanhangers der theorie het lang niet eens, maar velen baseeren toch hun tekstkritiek op de getallen, die zij hier toelaatbaar achten.

Bij eenigszins zwaarwichtige syllaben krijgt men zoogenaamde bijheffingen, zonder dat toch hiervoor afzonderlijke hoofdtypen worden aangenomen. Maar naar deze en andere kenteekenen krijgt men een onderverdeeling in het oneindige. Men heeft niet slechts A_1 en A_2 maar ook A_{2a}, A_{2al}. A_{2ak}, enz., dan A^* wederom vallend in A^*_1, $_2$, resp. $_{2al}$ enz.

Ik laat deze onderverdeelingen, die ik in mijn zeer vluchtig exposé slechts daarom memoreerde, omdat zij berusten op verschijnselen, die ons verder op zullen bezighouden, voorloopig ter zijde en vraag: wat beteekenen de hier genoemde hoofdschemata? Niet meer, dan dat men den taalkundigen inhoud van een groot aantal verzen, ontdaan van eventueelen optact, schematisch kàn weergeven door een der 5, of indien D en E ieder voor twee tellen, der 7 formules, die Sievers opgesteld heeft. Maar in die schemata is toch één ding, dat in het vers, zooals wij het leeren kennen, niet gegeven, maar door Sievers er ingezet is, en waar dus de kritiek een vraagteeken kan plaatsen, en wel zijn scheidingsstreep tusschen de voeten. Gegeven is ⊥×⊥× A, Sievers maakt er van ⊥× | ⊥×. Gegeven ×⊥×⊥ B, Sievers maakt ×⊥ | ×⊥;

evenzoo zijn gegeven ×⊥́⊥̀× *C*, ⊥́⊥́×‹ *D*, ⊥́‹´⊥́ *E*, waarvoor Sievers leest ×⊥́ | ⊥̀ ´. ⊥́ | ⊥́×‹. ⊥́‹‹ | ⊥́. Dat wil zeggen: deze voeten, naar willekeur stijgend en dalend en bestaande uit één, twee, drie leden (ik zeg opzettelijk niet syllaben, maar leden, want de drieledige voeten hebben volgens de leer twee dalingen), deze voeten zijn nergens als zoodanig overgeleverd, maar zijn door den geleerde geabstraheerd uit verzen, die vier syllaben bevatten, waarvan er twee sterker betoond zijn dan de overige.

Geschiedt dit met volkomen recht? Vroegere metrici, tegen welke Sievers sterk polemiseert, beschouwden de vier leden van het vers als de eigenlijke eenheden, waaruit het vers is opgebouwd, en daar zij aan ieder een afzonderlijken ictus en een maatdeel toekenden, kwam het er niet zoo erg op aan, welke twee syllaben het zwaarst betoond waren; ook de toon der overige was voldoende, om iedere mogelijke plaats in het vers in te nemen; *léra Cristes* week voor hen rhytmisch niet zóó sterk af van *an godes rîkea*, dat zij zich aan deze afwijking behoefden te stooten. Maar Sievers stelt op den voorgrond, dat er in het alliteratievers maar twee heffingen zijn, en om daaraan uitdrukking te geven, maakt hij den voet met één heffing tot rhytmische eenheid en verklaart, dat het vers uit twee voeten is opgebouwd. Consequent zou nu zijn, dat in iederen voet ook slechts de heffing als beteekenisvol wordt erkend. Maar daar komen nu die uit drie elementen bestaande voeten, waarin die drie deelen ook moeten onderscheiden worden, voeten, die behalve een heffing en een daling ook nog een bijheffing hebben, en dat voert nu tot deze verdere leer, dat in de typen, die uit gelijke voeten bestaan (*A B C*), slechts twee leden te onderscheiden zijn — die leden zijn de voeten, waarin alleen de heffing geldt —, maar dat men in de typen, die uit ongelijke voeten bestaan (*D E*), vier leden moet erkennen. Die voeten zijn dan ook ongelijk van duur, één voet duurt éène metrische mora, de andere duurt er drie (behoudens mogelijke geringe rekkingen en verkortingen). Maar zoodoende wordt zulk een vers dan toch óók in vieren verdeeld, en de afstand van die oudere metrici is niet zoo heel groot, met name van hen, die een maat in vieren wilden. Slechts is de nieuwe leer, die sommige verzen in tweeën leest, andere in vieren, en aanneemt, dat zóó verschillend gebouwde verzen geheel willekeurig, zonder eenige orde, dooreen gebruikt konden worden, minder consequent dan de oude.

Een tweede bezwaar bestaat in de willekeurige wisseling van dalende en stijgende voeten. Niet slechts wisselen type *A* en *B* onophoudelijk, maar in *C* heeft midden in het vers een plotselinge overgang plaats, waardoor twee heffingen op elkaar stooten en

haastig worden gezegd, terwijl dan, indien een *B* of *C* volgt, het weer een heelen tijd duurt, voor er een nieuwe ictus komt. Maar wat geeft ons eigenlijk het recht, een vers van den vorm × ⊥́ ⏑̀ × te deelen in × ⊥́ | ⏑̀ ×? Beteekent dat een tijdseenheid of een syntactische eenheid? Het laatste zeker niet, want 'voet' is in de eerste plaats een metrisch en niet een syntactisch begrip. En ziet men naar voorbeelden, dan blijkt het ook, dat in *C* dikwijls beide heffingen tot hetzelfde woord behooren: *is wîsbodo* (Hel. 249 b) ware syntactisch te deelen × | ⊥́ ⏑̀ ×, en evenzoo kan het zijn bij *D E*, dat de syntaxis een gansch andere verdeeling eischt dan het metrische schema, bv. *waldand gisprac*, d. i. syntactisch ⊥́ × | × ⊥́ en niet ⊥́ × × | ⊥́.

Zulke voorbeelden vindt men op iedere bladzijde bij tientallen. Daarin is nu op zich zelf geen afdoend bezwaar tegen de theorie gelegen, maar het toont wel, dat het kenmerk van den 'voet' althans niet in de syntactische groep te zoeken is. Dus in metrische verhoudingen. Maar wat kan een voet dàn anders zijn dan een — ideale [1]) — tijdseenheid? Nu ontkent Sievers de tijdseenheid van zijn voeten. Maar wat zijn het dan anders dan willekeurige syllabengroepen?

Ook ik geloof niet, dat de door Sievers aangenomen voeten even lang zijn. Maar ik geloof evenmin, dat dit voeten van het alliteratievers zijn. Waarom niet? Omdat het kenmerk van rhytmische kunstwerken is het regelmatig terugkeeren van bepaalde duidelijk herkenbare formaties of eigenaardigheden. Maar deze voeten zijn niet duidelijk herkenbaar: zij zijn slechts te herkennen op papier. De hoorder van zulke verzen zou aanhoudend gespannen moeten zijn en uitrekenen: nu komt er een stijgende voet, nu een dalende, nu een lange uit drie leden, nu een korte uit één lid, en dan moest hij ook nog opletten, of in hetzelfde vers wel altijd een korte en een lange bijeen stonden of twee middelmatige. En het oor zou hier niet mee- maar tegenwerken.

De groote fout is gelegen in de dubbelheid der voorstelling, dat de ictus, en dat de voet, zooals die door Sievers bepaald wordt, de eenheid van het vers representeert. Is het de ictus, waar het op aankomt, dan zijn de metrische groepen te verdeelen naar den ictus; de metrische eenheid is dan de afstand van heffing tot heffing; is daarentegen de door Sievers aangenomen voet de eenheid, dan is de ictus toevallig, want hij komt dan op de meest uiteenloopende plaatsen voor zonder spoor van regel.

1) Onder 'ideaal' versta ik hier schematisch. De behoeften van de voordracht kunnen daarin wijziging brengen, maar bij scansie komt de eenheid voor den dag. Zie boven p. 5.

Er is één ding, dat men reeds terstond uit deze schemata kan leeren, en wel, dat, zelfs indien men Sievers' verdeeling in voeten toegeeft, het oude vers in hoofdzaak dalend is. Van de 5 schemata hebben er 3 (*A D E*) ook bij de genoemde verdeeling eene dalende beweging (*E* immers wordt gedeeld ⊥ ˋ ˋ | ⊥, niet ⊥ | ˋ ˋ ⊥), en *C* is althans in de tweede helft dalend. Rest alleen *B* en de eerste helft van *C*, die volgens Sievers' opvatting stijgend zijn. Deze dalende beweging heeft haar grond in de taal en de Germaansche accentverhoudingen. Zij correspondeert hiermee, dat het Germaansch den hoofdtoon op de eerste syllabe der woorden heeft. Daardoor is deze beweging voor de meeste woorden de natuurlijke, en zoo wordt zij het ook in den zin, en niets spreekt meer van zelf, dan dat het vers hier den zin volgt. Het is dan ook in het IJslandsch zoo gebleven tot op den huidigen dag; latere IJslandsche gedichten, rímur zoowel als moderne verzen hebben alle een dalende beweging, zij zijn trochaeisch. Anders in vele moderne talen, waar nieuwe elementen het opkomen van een omgekeerde beweging in de hand hebben gewerkt, het lidwoord, voorzoover het vóór het nomen staat, de toonlooze voorvoegsels, de meeste voegwoorden. Hier vinden wij dan ook een overheerschen van jambische verzen [1]).

Gaan wij van de theorie tot de stof over, dan vinden wij deze waarneming, dat de beweging dalend is, volkomen bevestigd. Wel kent de oude poëzie naast verzen, die met een heffing, ook zulke, die met een zwakker betoonde syllabe beginnen, maar de overgroote meerderheid behoort tot de eerste soort. Als voorbeeld noem ik de Þrymskvida [2]). Het gedicht heeft 32 strofen met te samen 260 verzen. Van deze beginnen met een heffing zeker 214, met een zwakker versdeel 44, terwijl over 2 twijfel mogelijk is. Nog sterker spreken deze getallen, wanneer men er op let, dat onder de verzen, die niet met een heffing beginnen, niet één eerste vers is. Het begin der strofe geeft dadelijk den gang van het geheel aan, en overal is deze dalend. Onder 66 strofen der Vǫluspá volgens Bugge's tekst begint er één met een niet betoond woord (str. 33), maar het is het woord *Þó*, waardoor een intieme verhouding tot de vorige strofe wordt uitgedrukt, zoodat men haar bijna kan beschouwen als een deel van deze; bij al de overige staat de eerste syllabe in de arsis.

Ook het slot der strofe is een markante plaats. In de Þrymskvida staat onder 32 strofen driemaal een heffing aan het einde.

1) Zie E. von der Recke, Dansk Verslære p. 12. v.

2) Eddaliederen citeer ik naar Bugge's onovertroffen uitgave.

In andere gedichten vinden wij gelijksoortige verhoudingen. Dit zijn zekere aanwijzingen, niet alleen hiervoor, dat het de ictus is, waarnaar de geheele beweging van het vers zich regelt, maar ook hiervoor, wat men reeds op grond van die beteekenis van den ictus wachten kan, dat deze staat aan het begin van de metrische groep, d. i. van de maat. [1])

Op grond van al deze overwegingen geloof ik, dat de gebruikelijke vijf typen, die zekere taalkundige beteekenis hebben, metrisch gansch anders te verdeelen zijn, dan dat volgens de geldende theorie geschiedt. Onveranderd blijven *A D E* ⏊ × | ⏊ × ⏊ | ⏊ × ⏊ × ⏊. Maar *C* is niet ⏊ | ⏊̀ maar × | ⏊ | ⏊̀, en *B* niet × ⏊ | × ⏊ maar × ⏊ | ⏊. M. a. w. de zoogenaamde ingangsdaling van *B* en *C* is te beoordeelen als de optact, die in *A D E* kàn voorkomen, en die men dan gewoon is, buiten het metrisch verband van het vers te plaatsen. Of dat juist is, laat ik voorloopig in 't midden; wèl moeten wij deze syllaben plaatsen buiten de eerste maat van het vers. Waar zij dan wèl thuis behooren, zal later blijken. Maar de omstandigheid, dat zij voorloopig overschieten, kan geen reden zijn, om de door mij voorgeslagen deeling niet toe te laten, wanneer men vrede neemt met zulke overschietende syllaben in de vormen *A D E*. Weet men hier weg met een optact, dan is er principieel niets tegen, hem ook in andere verzen te erkennen. Erkennen wij hem, dan worden wij meteen bevrijd van die wonderlijke verdeeling van tweelettergrepige optacten in *B* en *C* in één optactsyllabe en één ingangsdaling, een echt fabrikaat van papiermetriek.

Bij deze opvatting der schemata ontkomen ook wij niet aan maten van één, twee, drie syllaben, — nog afgezien van verbreedingen. Maar er is dit onderscheid, dat bij de heerschende opvatting dit verschil in quantiteit van spraakmateriaal samengaat met een verschil in metrischen inhoud van den 'voet', dus in tijdsduur, waardoor het begrip 'voet' tot een absurditeit wordt. [2]) Naar mijn opvatting is de ideale duur dezelfde bij een voet van één, van twee, van drie syllaben. Volgens de gangbare voorstelling bevat de drielettergrepige voet twee dalingen, volgens de mijne twee syllaben, die in de daling staan maar samen met de voorafgaande heffing niet meer tijd innemen dan in gewone omstandigheden twee syllaben. Ik moet hier herinneren aan hetgeen hierboven gezegd is

[1]) Over het onderscheid tusschen de begrippen 'maat' en 'voet' zal ik later spreken.

[2]) Een gansch andere zaak is het, wanneer in klassieke metra voeten van verschillende lengte voorkomen, maar een vaste plaats hebben. Dat zijn kunstmetra met een ingewikkeld schema, maar het schema is vast. Met een choriambus in één vers omgeven door andere voeten correspondeert een choriambus in een ander vers. Hij komt dus op de plaats, waar hij verwacht wordt.

over het verschil tusschen metrischen en taalkundigen rhytmus. De eerste is een schema, dat gevoeld wordt, maar zelden, en nooit lang, geheel tot zijn recht komt en dat ook niet mag doen, daar hierdoor de ergste klappermanspoezie zou ontstaan. Juist door den strijd en de verzoening dezer rhytmen ontstaat die indruk van vrijheid in gebondenheid, die een der kenmerken is van poëzie. In het vers *endlangan sal* verlangt het versrhytme, dat het woord *endlangan* gelijken duur zal hebben als *sal* alleen, dit laatste eventueel met de pauze, die er op volgen kan, en wie dezen rhytmus wil doen uitkomen, zal het vers ook zoo lezen; hoe nader men bij deze gelijkheid komt, hoe meer het vers gehoord wordt: bij scansie, liefst gepaard met maatslag, wordt volkomen gelijkheid bereikt. In gewoon proza daarentegen zal *endlangan* ongeveer driemaal den duur van *sal* kunnen hebben. Bij het declameeren, waar vorm en inhoud beide tot hun recht moeten komen, zal men licht een tusschenweg inslaan, maar daarbij is toch noodig, dat het gevoel voor de gelijkheid der twee stukken niet verloren gaat; men zou hier bij de eerste maat een versnelling van de gesproken taal krijgen, die met een gering metrisch ritardando gepaard kan gaan. Evenzoo bij een zoogenaamd *D*-vers: in *bjǫrg brotnuðu* strekt *bjǫrg* zich over een maat uit; de syllaben *nuðu* staan samen in de daling; de heffing *brot* + de daling *nuðu* is metrisch gelijkwaardig met de maat *bjǫrg*. Leest men met gevoel voor het vers en neemt men zich zelf waar, dan zal men ook bemerken, dat men niet anders lezen kan. Wie echter zegt: *bjǫrg* is een heffing maar geen maat, *brot* is een heffing, *nu* en *ðu* zijn twee dalingen, ieder van gelijken duur als de heffingen, die leest het vers als het platste proza, ja erger, want gewoon proza zal toch de twee laatste lichte syllaben wat korter nemen dan de beide vorige. Zoo doet toch Sievers, en hij accentuurt deze opvatting nog extra in zijne Metrik p. 201, waar hij de typen in notenschrift weergeeft en verklaart, dat *D* = ♩ | ♩ ♩ ♩ is (waar — resp. ⏑ boven de noot slechts de grammatische quantiteit aangeeft; vgl. p. 196, waar *C* aldus wordt weergegeven ♩ ♩ | ♩ ♩). Voor ons is D² = 𝅝 | ♪ ♪ ♩. *D*¹ = 𝅝 | ♩ ♪ ♪. *C* = ♩ [1]) 𝅝 | ♩ ♩ of ♩ [1]) | 𝅝 | ♪ ♪ 𝄽 (naar gelang van de zwaarte der syllaben in de tweede maat). *E* = ♩ ♪ ♪ | 𝅝 [2]) (*endlangan sal*) resp. ♪ ♪ ♩ | 𝅝 [2]) (*E*²).

1) Resp. ♪   2) Resp. ♩ 𝄽

Is dat een onnatuurlijke beweging? Maar dan vraag ik: hoe zal een modern dichter de groep *bloeiende jeugd*, of, om een zware tweede syllabe te gebruiken, *strijdbare jeugd*, *vriendschaps gevoel* aanwenden? Of Deensch: *ryglommens skat*?

Al deze verzen hebben twee maten van ideaal gelijken duur maar niet gelijken stofinhoud en dus ook ongelijk spraaktempo. [1] Alleen de optacten blijven over. Volgens het heerschend systeem was dit het geval bij *A D E*, maar niet bij *B C*, waar de zwakker betoonde syllaben aan het begin van het vers geheel of gedeeltelijk tot den eersten 'voet' gerekend worden. Volgens mijn opvatting geldt het van alle optacten, daarin de zoogenaamde begindalingen mee begrepen. De vraag is nu: waar is de plaats dezer optacten in het metrisch schema? En het antwoord luidt: zij behooren tot de maat, waarmee het vorige vers sluit. Daarom behoeven zij nog niet tot het vorige vers te behooren, want de deeling van de spraakstof in verzen is niet alleen een zaak van maatbeweging maar ook van taalrhytme. Het is echter niet noodig, dat de grenzen van een vers precies met de maatgrenzen samenvallen. Dit is weer een van de dingen, waarop de beweeglijkheid van het vers en dus de afwisseling en de harmonische indruk berusten. Gelijk het vers beginnen kan met een thesis, kan het eindigen met een arsis: in dit geval is er ruimte genoeg voor eene pauze, en in die pauze kan de optact van het volgende vers vallen. Maar ook indien het vers op een thesis eindigt, is er plaats voor meer; immers gelijk een daling uit meer dan één lettergreep kan bestaan, zoo kan ook na een lettergreep in de daling ruimte overblijven voor een optact, zelfs wanneer die uit meer dan één syllabe bestaat. Hier is er echter nog in het bijzonder aan te denken, dat op de grens tusschen de verzen de maat minder streng is; hier doet zich het taalrhytme licht sterker gelden; hier is licht de grens van een syntactische of een rhetorische groep, waar een ritardando wordt toegestaan met het oog op den zin, zonder dat daardoor het gevoel, dat de maat doorgaat, verloren gaat. Maar ook hier verdwijnen deze ritardando's bij scansie (ideaal metrisch lezen) en de pauzen worden teruggebracht tot den omvang, dien de verhouding van de spraakstof tot het versschema hun aanwijst. Wij moeten daarom de optacten beschouwen in het licht niet van het enkele vers maar van de groep; het zijn overgangsleden, die metrisch aan de eene

1) Onder *spraaktempo* versta ik de [illegible] snelheid, waarmee bij het spreken van het vers de syllaben op elkander volgen, [illegible] van de maat, die verlengingen en verkortingen [illegible]. Dat deze beide tempos licht met elkander in strijd komen [illegible].

zijde behooren, taalkundig aan de andere. In dit licht is het bijzonder treffend, dat juist het begin der strofe bijna nooit een optact heeft. Hier gaat geen vers vooraf, dus ook geen maat, waartoe de optact kan behooren. En dan treedt de algemeene neiging tot dalend rhytme dus het zuiverst voor den dag.

Nu is de band tusschen twee verzen, die een paar vormen, enger dan tusschen twee opeenvolgende verzen, die tot verschillende paren behooren. Men zal dus meer optacten wachten in even verzen dan in oneven verzen. Ook dit komt uit. Van de 67 optacten in de Hymiskviða behooren er 42 tot de even, 25 tot de oneven verzen. En voorts is het verband tusschen de strofenhelften losser dan tusschen de kwartstrofen, die tot dezelfde helft behooren. Welnu: van 25 optacten in oneven verzen staan er 6 aan het begin van eene halve strofe, — hieronder geen enkele in het eerste vers — de overige 19 op de andere plaatsen.[1] Er is dus een nauw verband tusschen optact en grammatischen samenhang met het vorige vers.

Het is hier de plaats, om een mogelijke tegenwerping te bespreken, die ik mij zelf dikwijls gemaakt heb, en waarvan de overweging ons diep in de structuur der verzen voert. Volgens mijne opvatting is een syllabengroep van den vorm ´ | ⊻́ en een van den vorm ⊥́ ´ | ⊥́ metrisch gelijkwaardig met eene van den vorm ⊥́ | ⊥́. Immers ⊥́ vult een maat, en in de zoogenaamde typen *B C D E*[2]) staat deze op één lijn met ⊥́ in *A*. Maar indien nu ⊥́ volkomen dezelfde metrische waarde heeft als ⊥́ ´, waarom vinden wij dan, althans in de gewone gevallen, zelden verzen van den vorm ⊥́ | ⊻́, of ⊥́ | ⊥́, maar waarom moet er dan altijd nog een syllabe bijkomen, hetzij als optact in '*B C*,' hetzij als derde syllabe in een der beide maten van '*D E*'? Bij *A* is optact mogelijk, maar niet noodig; bij *D E*, die vier syllaben hebben, evenzoo, maar bij *B C*, die zonder optact drielettergrepig zijn, is de optact regel, — en mede daarom heeft Sievers hem dan ook tot den eersten voet van *B C* gerekend.

De verklaring van dit verschijnsel is te zoeken in een compensatiedrang, die een door het oor gevoeld gemis herstellen wil. Aan de behoeften van den versrhytmus is namelijk door de vulling van zekere tijdsruimte niet voldaan; er moet in dien tijd ook wat ge-

[1] De verschillen zijn niet overal even sterk geprononceerd, maar toch altijd duidelijk. In de Þrymskviða bv. zijn de optacten in vs. 3.7 niet minder talrijk dan in de even verzen, maar het eerste vers heeft geen enkel voorbeeld, het vijfde slechts 4 of 5 tegen 20 of 21 in vs. 3.7.

[2] In *B E* de tweede maat, in *C D* de eerste.

beuren. Het meest normale vers heeft een deeling in tweemaal twee syllaben. Nu kan een syllabe wel boven haar normalen duur gerekt worden en een maat vullen, en wat den tijd betreft, is dan alles in orde, maar het oor mist den slag, die anders gegeven wordt door de syllabe in de daling; het verlangt daarvoor een compensatie. Deze wordt gegeven door toevoeging van een lettergreep, hetzij in de volgende maat (*D*), hetzij als voorslag (*B C*).

Deze verklaring, die van een standpunt van verstechniek volkomen voldoende is, heeft toch, wanneer men het verschijnsel in zijn oorsprong beschouwen wil, nog eenige preciseering en een geringe wijziging noodig. Maar ik heb eerst de bovenstaande formuleering gegeven, omdat zij de meest omvattende is en zich voortreffelijk laat illustreeren door een verschijnsel in moderne verstechniek. Dit verschijnsel is zeer verbreid en voldoende bekend, maar daar mijn aandacht op de analogie tusschen het oude en het moderne vers gevallen is bij de lezing van het reeds geciteerde boekje van Von der Recke (Dansk Verslære), ontleen ik de speciale gevallen en een paar voorbeelden aan dit werk. In reeksen jambische verzen, die dus met een optact (of ingangsdaling) beginnen, kan het voorkomen, dat deze voorslag ontbreekt. Schijnbaar wordt nu het vers trochaeisch. Maar het oor mist de ontbrekende syllabe, en het wenscht bovendien, dat de stijgende beweging hersteld wordt. Hoe wordt dit doel bereikt? Door het toevoegen van de weggelaten syllabe op eene volgende plaats, dikwijls nog in den eersten voet, soms echter ook in den tweeden. Hier krijgt men dus tusschen de jamben een anapaest ⏑ ⏑ ⊥:

Voorb.: (p. 69) *Paa blomster og paa blade*
× ⊥ | × ⊥ | ´ ⊥ ¦ \`
Dugdiamanter hang
⊥ | × ×⊥ ¦ × ⊥

In het tweede vers staat ⊥ ´ \` ⊥ in plaats van ´ ⊥ \` ⊥. Het is, gelijk ik zeide, zelfs mogelijk, dat dit herstel pas in een volgende maat tot stand komt:

(p. 75) *Skrep da hedder min gode Skjold*
⊥ ´ ⊥ × × ⊥ × ⊥
Saa mangen Pil iskudt.
´ ⊥ \` ⊥ \` ⊥

Dit voorbeeld is ontleend aan een volkslied, een poëziesoort, waar het verschijnsel zeer gewoon is. De onregelmatigheid is hier aanwezig in het eerste vers, dat tegen den in het gedicht heer-

schenden regel trochaeisch begint. Pas na de tweede heffing volgt hier een anapaest, waardoor het verlies, dat ontstaat door het uitlaten eener syllabe aangevuld wordt.

Ik herinner hier ook aan de zoogenaamde 'schwebende betonung' in het Middelhoogduitsch en citeer nog uit Goethe, Gedichte. (Hempel p. 130): *Vernimmt es hier und mag sich gern bequemen,* Z w i e f a c h e r f r e u t, *für wahr es anzunehmen*, en uit Potgieter, Poëzie II, 38, waar tusschen deftige jamben staat: n e i g t z i c h d e z o n *der nieuwe wereld toe.*

Er is op te letten, dat ook in deze voorbeelden door het afwijkend begin aan den *duur* der maten niets verandert. De heffing *dug-* valt niet vlugger in, omdat er geen optact aan voorafgaat; de voor den optact bestemde tijdsruimte is door een pauze gevuld. Het vers kon dus, wat dat betreft, verder rustig zijn gang gaan; ook zonder vergoedingssyllabe is aan alle eischen van de maat voldaan, en in een muziekstuk, waar alleen de maat gegeven is en de verdeeling van de maat aan de willekeur van den componist is overgelaten, zou alles in orde zijn, — maar er is niet voldaan aan de behoefte, om vóór de eerste maat een syllabe te hooren: de ontbrekende syllabe blijft plagen, tot zij zich er tusschen gewerkt heeft, en wel op kosten van eene andere, van wier duur zij een stuk afneemt. In notenschrift is het vers *Dugdiamanter hang* dan ook aldus weer te geven: ♩́ ♪̀ ♪ | ♩́ ♩ | ♩ 𝄽.

Keeren wij tot het alliteratievers terug. Van nature is het vers dalend; de gang van het normale vers is dus ⏊ × | ⏊ ×. Maar het alliteratievers laat syncope van dalingen toe; eene syllabe in de heffing vult dan de maat. Syncopeert men de eerste daling, dan krijgt men ⏊ | ⏊ ×[1]). Hier mist het oor eene syllabe, ofschoon de tijdsruimte ook zonder deze behoorlijk gevuld is. Dit wordt eene aanleiding, om eene syllabe toe te voegen. Nu zijn er twee plaatsen, waar dat geschieden kan, òf voor, òf na de gesyncopeerde maat; in het eerste geval dringt de syllabe zich binnen op kosten van den uitgang van het vorige vers of van de daarop volgende pauze, en men krijgt × | ⏊ | ⏊ ×, d. i. *C*; in het tweede geval geschiedt het op kosten van een der beide leden van de tweede maat, en men krijgt ⏊⏊ × ×, d. i. *D*. (Of het D^1 of D^2 is hangt van accentverhoudingen af, die op deze plaats niet ter sprake komen).

Maar ook syncope van de tweede daling is mogelijk; de versvorm is dan ⏊ × | ⏊. Hier kan de aanvulling slechts plaats hebben

---

1) Over het optreden van ⏑́ × in de tweede maat wordt elders gesproken.

in de eerste maat, als het daar niet mogelijk is, nog verder terug. In het eerste geval krijgt men ⊥ ´ ` ⊥. d. i. *E* (*E*[1] of *E*[2]). Het tweede geval is een volkomen pendant van het hierboven aangehaalde voorbeeld *Skrep der hedder min gode skjold*, — alleen in omgekeerde richting: de onmiddellijk voorafgaande maat blijft intact, maar de toevoeging geschiedt daarvóór door optact, en men krijgt × | ⊥ × | ⊥, d. i. *B*. Het blijkt, dat alle bijvormen, de 4 zoogenaamde hoofdtypen *B C D E*, op gesyncopeerde vormen van het grondtype *A* terug te voeren zijn. Het zijn ook alle, geen uitgezonderd, vormen, welke één maat bevatten, die uit een enkele syllabe bestaat.

De aangekondigde praeciseering van mijn opvatting heb ik nu gegeven: ik heb ook een wijziging aangekondigd. Deze heeft haar grond in de overweging, dat een gedachtengang, die van het standpunt der verstechniek juist is, toch niet de historische gedachtengang behoeft te zijn geweest. Het is mogelijk, dat bv. een '*B*'-vers gevoeld werd als bestaande uit ⊥ | ⊥ + een compenseerenden optact. Maar daarom behoeft het eerste '*B*'-vers, dat gemaakt werd, niet uit deze overweging te zijn geboren, en zeker zijn een groot aantal verzen op andere wijze ontstaan. Dikwijls zal in optactverzen de optact het primaire zijn. Immers vooreerst wordt deze veelal gevormd door vormwoorden, die een verbinding met den vorigen volzin tot stand brengen en dus onmisbaar zijn en het eerst in het bewustzijn van den dichter opkwamen, — en dan staat hij vooraan. De optact is dus dikwijls gemaakt door de behoefte van den zin, maar in het normale vers is hij een onregelmatigheid. Dus doet de zucht tot compensatie zich gelden, maar deze werkt nu in omgekeerden zin: het te veel aan syllaben wordt goedgemaakt door de metrisch geoorloofde uitstooting eener syllabe in de daling. Waar dit niet gebeurd is — want het is althans in zijn oorsprong geen voorschrift —, ontstaat een overvol vers, de bekende '*A*' met optact × | ⊥ × | ⊥ ×. Wat hier van '*B*' gezegd is, geldt op dezelfde wijze van '*C*'; na den optact is de eerste daling gesyncopeerd. En ook bij den vorm ⊥ ´ ⊥ zal dikwijls de prioriteit aan het plus toekomen: waar door een grammatische oorzaak de eerste daling een syllabe te veel had, werd de tweede daling gesyncopeerd. In *endlangan sal* bv. was bij een acc. sing. m. van een tweelettergrepig adjectief een drielettergrepig woord met één zwaar accent niet te vermijden. De — negatieve — compensatiezucht drijft daarna tot het gebruik van het monosyllabum *sal*. Bij '*D*' echter is volgens de opvatting, dat de afwijking, die vooraan staat de oorspronkelijkste is, de syncope het primaire.

De zoogenaamde typen *B C D E* zijn dus niet conglomeraten van ongelijksoortige voeten, maar door in de eerste plaats grammatische eischen ontstane wijzigingen van een regelmatig vers, dat uit twee gelijke dalende voeten opgebouwd was.

Het spreekt van zelf, dat bij de verdere ontwikkeling van het vers ook andere factoren een rol gespeeld hebben. Van deze noem ik hier de analogie. In een vers bv. van den vorm × | ⏑́ × | –́ waren ook zonder optact vier syllaben aanwezig, en men zou zich dus kunnen denken, dat het oor heel goed òf den optact òf de laatste syllabe zou kunnen missen. Maar men was zich uit andere gevallen, bv. uit '*A*'-verzen, te goed de gelijkwaardigheid van ⏑́ met –́ bewust, om niet ook hier ⏑́ × = –́ te stellen. En ook bij de optactvormen van '*A D E*' kan de analogie een rol gespeeld hebben. Men kende verzen van den vorm –́ | –̀ × (zonder optact), en daarnaast × ¦ –́ | –̀ ×: er was dus niets tegen, om naast –́ × ¦ –́ × ook × | –́ × × –́ toe te laten.

Uit den genoemden dalenden rhytmus van het vers laat het zich begrijpen, dat andere combinaties, met name × × –́ –́ (schematisch een omgekeerde '*D*'), betrekkelijk zelden voorkomen. Indien het vers niets anders was dan een willekeurig conglomeraat van twee heffingen en twee dalingen, zou het onbegrijpelijk zijn, waarom deze vorm niet even verbreid was als zijn omkeering. Feitelijk komt hij voor, maar hij berust op een dubbele afwijking: syncope van beide dalingen en tweelettergrepigen optact (*era karskr maðr*, Egill Skallagrímsson).

Wanneer ik den rhytmus van het vers dalend noem en dezen toestand afleid uit de taal, dan is er toch aan te denken, dat ook in dit opzicht versrhytmus en taalrhytmus elkander niet volkomen behoeven te dekken. De versrhytmus heeft zich ontwikkeld aan de voorbeelden, dus aan de concrete verzen. Omdat vele woorden den vorm –́ × hadden, kreeg het vers den vorm –́ × | –́ ×. Nu werd dit tot een schema. Maar wij hebben reeds gezien, dat in de optacttypen deze beweging eenigszins veranderd is. Hier moet men dus eigenlijk zóó zeggen: de gang van het geheel blijft dezelfde; de ingangsdaling of optact behoort tot de vorige maat, de maat begint met een ictus en behoudt dus haar dalend karakter [1]. Maar de grenzen van vers en maat vallen hier niet samen, en het vers begint hier in tegenstelling met de maat met een zwakker deel. Hier kan

---

[1] Deze constante verhouding beteekent een afwijking van de muziek, waar theoretisch ook het begin van de maat het sterke maatdeel is, maar waar door pauzen op de oneven maatdeelen de ictus kan verlegd worden.

men dus tot op zekere hoogte spreken van een stijgende beweging in de spraakstof, die in het vers tot uiting komt. Want dat deze optact tot dit vers en niet tot het vorige behoort, dat is een taalkundige zaak, dat ligt in de vorming van syntactisch bijeenbehoorende syllabengroepen in den zin. Daaruit volgt echter niet, dat zulk een stijgende beweging ook in het verdere deel van het vers gevoeld wordt. Dit hangt van verdere taalkundige gegevens af, en in de meeste gevallen is het niet zoo. In het vers *er engi reit* behoort *er* syntactisch samen met het volgende: het woord opent een bijzin. In zooverre is dus aan het begin een stijging aanwezig: *er* kan niet opgevat worden als slot van het vorige vers. Maar de tweede syllabe van *engi* behoort nader met de eerste samen dan de eerste van *engi* met *er* of de tweede van *engi* met *reit*. Hier zal men dus ook, wanneer men op den samenhang der syllaben let, reeds bij de tweede lettergreep van het vers den indruk krijgen van een dalend rhytme, en vers- en taalrhytme zijn dus weer met elkander in overeenstemming. Evenzoo Þrymskv 5,5 *ok fyr innan kom*: *ok fyr* is optact en vormt een aanloop naar *inn-*, maar *inn-* is nauwer met de volgende syllabe verbonden dan met dezen optact: 27,5 *né enn meira mjǫt* evenzoo: 32,8 *fyr hrunga fjǫld*. De voorbeelden voor een omgekeerde verhouding zijn zeer zeldzaam. Want is de derde syllabe van het vers zwaktonig, dan is het meest eene slotsyllabe van een woord, en zij behoort dan met de tweede tot hetzelfde woord; is zij daarentegen de eerste van een zelfstandig woord, dan is zij in den regel betoond, en wij krijgen ¦ ´ | ⏑́ , waar de dalende beweging van zelf weer begint. Doorgaande stijgende beweging is alleen mogelijk, indien de derde syllabe een eenlettergrepig woord is met betrekkelijk zwakken toon, dat syntactisch met het volgende in nauw verband staat, òf in de weinige gevallen, waarin zij een licht voorvoegsel is. Zóó bv. Vkv. 16,3 *hon inn um gekk*; Béow. 191 *Þæt fram hám gefrægn*. Hier zijn dus versrhytmus en taalrhytmus met elkander in strijd, de versrhytmus is ´ | ⏑́ ´ ¦ ´, de taalrhytmus is ⏑́ ¦ ´⏑́.

Ik moet hier iets zeggen over dat principe van deeling in tweeën, dat door mij zoo sterk op den voorgrond geplaatst wordt. Men kan vragen: is het noodig, dit te doen? Kan het alliteratievers niet een vrijer rhytme gehad hebben, waarbij wel in ieder vers twee syllaben door accent op den voorgrond traden maar niet op gelijken afstand behoefden te staan? Zoo spreekt Sievers, en hij polemiseert tegen anderen, die vroeger tactische poëzie hebben aangenomen met muzikale beweging. Hierop antwoord ik in de eerste plaats, dat ik mij van die vroegeren o. a. onderscheid door in den regel geen zang

en dus geen vaste melodie aan te nemen, door declamatorische afwijkingen te erkennen van de strenge maat, die het vers niet als een pantser omsluit maar als norm er boven zweeft, eindelijk door met Sievers, alleen consequenter dan hij, in het vers niet vier maar twee constitueerende leden te erkennen en aan de heffing de hoofdbeteekenis te geven. Wat de zaak zelf betreft, merk ik het volgende op. Wat ik hier aanneem, is eenvoudiger, dan wat de gangbare theorie wil, omdat ik voor het zuiver metrische maar één beginsel aanneem, den afstand van ictus tot ictus. Uit dit beginsel en uit de vele syllabengroepen, die zich van zelf in de regelmatige wisseling heffing-daling voegen, verklaart zich de viersyllabigheid van het vers, dat aan alle typen — de verbreedingen daargelaten — ten grond ligt. Bij de heerschende opvatting echter is het onbegrijpelijk, dat zoo'n vers nu juist 4 syllaben moet hebben. Neem het geval, dat een zoogenaamd *D*-vers gevolgd wordt door een '*C*'. Men krijgt dan de opeenvolging ∠ ∠ ∠ ∠ , d. i.: twee heffingen, drie dalingen, twee heffingen, één daling. Waarvoor nu juist die acht syllaben? Het lijkt dan wel, of die heffingen, die er door heengestrooid zijn, onverschillig zijn en de verskunst in het tellen der lettergrepen bestaan heeft zooals in het Fransch. Maar als dàt het geheim van het vers is, waarom moet dan toch ieder viertal syllaben voorzien zijn van twee van die accenten, wier plaats overigens geheel onverschillig is?

De deeling daarentegen van het vers in twee metrisch gelijke helften, beide beginnend met een ictus, laat zich volkomen verstaan en kan geenszins genoemd worden een opdringen van òns metrisch gevoel aan oude verzen. Vooreerst is 2 het eenvoudigste getal en het gemakkelijkst aan te wenden, dus voor primitieve kunst zeker geen onmogelijkheid. Voorts ligt deze deeling speciaal bij poëzie en in het bijzonder bij deze poëzie voor de hand, omdat de ictus berust op het expiratorisch accent, dat van de ademhaling en van bewegingen in het strottenhoofd afhankelijk is. Een rustige ademhaling heeft als eerste kenmerk regelmatigheid: het maken van verzen, wier ictus op gelijken afstand valt, beteekent dus het voortbrengen van taalcomplexen, wier accentuatie door de ademhaling geregeld wordt of kàn worden. Dit is kunst, en primitieve kunst. Eindelijk is het in confesso, dat het getal 2 in deze poëzie een belangrijke rol speelt, want niet alleen deelt ook de heerschende theorie het vers in twee voeten, al zijn zij ook ongelijk, maar ook geeft zij als het normale aantal leden van den voet twee aan en als vast aantal versleden vier. Bovendien speelt dit zelfde getal een verdere rol bij de vorming van grootere for-

maties: uit twee verzen bestaat het verspaar, uit twee versparen de halve strofe, uit twee halve strofen de heele strofe. Er is dus geen enkele grond, om dezelfde regelmatigheid bij de deeling van het vers te ontkennen. En wij zullen hierbeneden zien, dat hetzelfde principe van deeling in tweeën ook de vorming van de maat beheerscht.

2. DE MAAT.

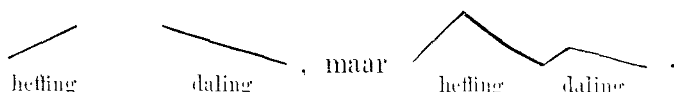
De maat is de afstand van ictus tot ictus. Dit is een zuiver metrisch begrip, onafhankelijk van de taalstof. Daarnaast, en in den regel in plaats daarvan, spreekt de oudere metriek van 'voeten'. Tot dit begrip behooren twee dingen, die niet in het begrip 'maat' liggen. Bij 'voeten' denkt men in de eerste plaats, althans voor een belangrijk deel, aan den materieelen inhoud van de maat, dus aan de syllaben, die een metrische eenheid vormen. En voorts is de 'voet' een deel van een vers. Een maat kan zich over meer dan één vers uitstrekken, een voet niet. Hiermee is de definitie, die wij voor het voor het begrip 'voet' noodig hebben, vanzelf gegeven. Onder een 'voet' versta ik in het volgende de spraakstof, die binnen één maat valt, voorzoover deze tot een en hetzelfde vers behoort en een ictus heeft. Dus zijn de voeten van een vers met twee heffingen de inhoud van de eerste maat en die van het begin der tweede maat tot het einde van het vers. Daarentegen is de optact, die geen ictus heeft, niet een voet, ook niet een deel van een voet, wel een deel van een maat. In vele gevallen is dus de voet niets anders dan het taalkundig correlaat van de maat; zelfs in een reeks opeenvolgende verzen kunnen zij elkander dekken, maar dikwijls is het ook anders. Ik licht dat door een paar voorbeelden toe. Het verspaar:

falla | *forsar* | *flýgr* *ǫrn* | *yfir* heeft vier maten en vier voeten (het volgende vers begint met een nieuwe maat). Het verspaar:

en | *annarr* | *gelr* *fyr* | *jǫrð* | *neðan* heeft vier volle maten, terwijl de eerste optact tot een vorige maat behoort. De tweede maat is *gelr fyr*. Het eerste dezer twee verzen heeft twee voeten *annarr* en *gelr* benevens optact *en*; het tweede heeft insgelijks twee voeten *jǫrð* en *neðan* en bovendien optact *fyr*. *Gelr fyr* is dus een maat maar geen voet; *gelr* is een voet maar geen maat. Tot het invoeren van een geheel onafhankelijk begrip 'voet', waarbij *en ann*- en -*arr gelr* tot groepen zouden verbonden worden, bestaat, na hetgeen wij hierboven bespraken, niet de minste grond. [1])

[1]) Uit practische overwegingen gebruik ik in het vervolg, wanneer geen verwarring mogelijk is en er geen grond is, om de onderscheiding vol te houden, de benaming 'maat' in dubbelen zin.

Hoeveel taalmateriaal kan nu een maat resp. een voet inhouden? Voorloopig spreek ik van de voeten in den hierboven aangegeven zin, waarbij dus de eerste voet altijd een maat is. Het normale aantal syllaben is twee. De eerste draagt een sterken grammatischen toon, liefst hoofdtoon, en een versictus, de tweede is zwakker betoond en staat in de daling. In aansluiting aan het bestaande gebruik heb ik den normalen voet weergegeven door de teekens –́ ´, d. w. z., de syllabe, die den ictus krijgt, is grammatisch lang; de tweede is anceps. Deze regel is uit tallooze voorbeelden opgemaakt, en ik zal hem in beginsel niet tegenspreken. Men moet alleen de vraag stellen, hoe het komt, dat de eerste lang moet zijn, terwijl voor de tweede geen voorschrift geldt. De waarschijnlijke verklaring is deze. Boven het woord in het vers zweeft het metrisch gevoel, dat de maat in twee gelijke deelen verdeelt. De daling beteekent feitelijk niet een minimum van expiratie maar een nieuwen ademstoot, alleen zwakker dan de voorgaande, waardoor dus *relatief* de voorstelling van onbetoondheid ontstaat, maar dat neemt niet weg, dat ook de tweede syllabe haar accent heeft, waarvan het hoogtepunt zwaarder is dan de zwakke deelen der eerste syllabe, dat is haar einde. Feitelijk treft de ictus niet de geheele lettergreep maar slechts haar hoogtepunt [1]) en duurt niet langer dan een moment; het is het inzetten van den ademstoot. De beweging van de maat is dus, — indien men versterking en verzwakking van expiratie uitdrukt door op- en neergaande lijnen — niet

Wij weten dat ook uit de phonetiek; iedere syllabe heeft haar accent, en de benaming 'onbetoond' is dus in den grond een onjuiste term. Welnu, gelijk de afstand van heffing tot heffing ideaal gelijk is, zoo is ook de afstand van een heffing tot de volgende daling, d. i. van het hoogtepunt der syllabe met ictus tot het hoogtepunt der syllabe zonder ictus, gelijk aan die van de daling tot de volgende heffing. De maat wordt door het accent der tweede syllabe, dus door de lang niet juist zoo genoemde daling, midden-

1) De benaming 'hoogtepunt', veelal en zoo ook hier gebruikt van het expiratorisch accent, mag niet de meening wekken, dat hier sprake zoa zijn van muzikale toonhoogte. In vele lettergrepen valt deze wel samen met den sterksten druk, maar lang niet altijd. Tot een uitwerking dezer tegenstelling bestaat echter in dit verband geen grond, daar het muzikale taalaccent, voorzoover onze kennis reikt, in den ouden versbouw geen rol speelt. Ik zal daarom in het vervolg, wanneer de zin daartoe aanleiding geeft en verwarring buitengesloten is, 'hoog' en 'laag' gebruiken in den zin 'sterk' en 'zwak'.

door gesneden; practisch beteekent dat: heffing en daling zijn even lang. Maar nu is de quantiteit van een syllabe met hoofdtoon veel precieser bepaald dan van eene met zwakker toon. Men moet nu aannemen dat de hoeveelheid spraakmateriaal, die een grammatisch korte betoonde syllabe inhoudt, niet voldoende is, om een halve maat te vullen. Of zij met een consonantengroep begint, doet niet ter zake, want de meting geldt van ictus tot ictus, en deze valt op het begin van den klinker[1]. Maar daarom is het wèl van beteekenis, of er consonanten *volgen*, en ook de beginconsonanten der volgende syllaben tellen mee, want deze vallen vóór den bijictus, dien de tweede syllabe draagt. Dus, de korte betoonde syllabe vult geen halve maat; eene pauze, zelfs een geringe, is meestal onmogelijk, daar de volgende syllabe tot hetzelfde woord behoort. Maar de minder betoonde syllabe heeft minder precieze quantiteit: zij kan dus wel iets gerekt worden. Bovendien sluit zij veelal het woord, zoodat eene geringe pauze niet onmogelijk is; de syllabe der daling is daarom anceps. — In notenschrift is de maat van dezen inhoud aldus weer te geven ♩́ ♩.

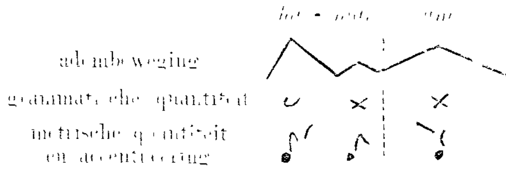
Nu kan het gebeuren, dat een dichter in de heffing een grammatisch korte syllabe noodig heeft. Wat zal hij dan doen? Hem blijft niets anders over dan ook de volgende syllabe te laten vallen binnen de tijdsruimte, die voor de heffing bestemd is. Die tijdsruimte wordt op deze wijze in tweeen gedeeld; daarop volgt in de tweede helft van de maat de syllabe, die met de daling der tweelettergrepige maten correspondeert. Dus is *hamar um* (grammatisch ⏑́) metrisch te lezen ♪́ ♪ ♩. Zelden heeft een technisch spraakgebruik grooter verwarring gesticht dan het gebruik, dat hier spreekt van 'oplossing der heffing' en dus zegt, dat de beide syllaben van *hamar* in de heffing staan. Feitelijk is de tweede syllabe van *hamar* de zwakst betoonde der geheele maat en staat ver bij *um* achter. De oplossing beteekent alleen, dat de twee syllaben te zamen den *duur* hebben, die anders toekomt aan één syllabe in heffing. Maar de ictus valt alleen op een punt in den klinker der eerste syllabe van *hamar*, en de tweede volgt zoo snel daarop, dat van een eenigszins belangrijke versterking van druk geen sprake is; deze komt pas bij *um*. En ook in duur gaat *um* zoowel *ha-* als *-mar* te

---

1) Strikt genomen moeten wij dus ons schema op p. 21 aldus wijzigen:

hefting daling, daar zoowel heffing als 'daling' op een hoogtepunt begint.

boven. Graphisch zijn deze verhoudingen aldus uit te drukken:

Het kan gebeuren, dat de syllabe, die in de daling staat, er eene is, die in gewoon proza niet zwaktonig is. In den grond verandert dat aan den aard der zaak niets. Het kan zijn een zware afleidingsuitgang, een tweede lid van een compositum: *Yggjungr mjǫtviđ miđgarđ*. Ook dan vult deze syllabe de tweede helft van de maat, evenals de tweede van *falla*. Zij wordt echter zwaarwichtiger gevoeld en heeft ook ongetwijfeld in het vers zwaarder toongewicht gehad dan de groote massa der syllaben in daling. Moderne metriek spreekt dan wel van een bijhefling (nebenhebung); in den grond bestaat daartoe geen reden, daar ook de zwakker betoonde daling als in *falla* feitelijk een bijhefling is en het hier dus maar een vraag van meer of min geldt. Volkomen hetzelfde geldt van moderne verzen. Wanneer Heine dicht: *besinge gar Mäcenas hund und frisz dich satt*, dan nemen *Mä-* en *-nas* in het vers geen andere plaats in dan het toonlooze voorvoegsel *be-* en de uitgang *-ge*. Niettemin is het voorkomen van zulk een daling in één opzicht van beteekenis voor den verderen bouw van het vers (zie terstond hierbeneden).

Een korte betoonde syllabe is volgens de bestaande leer voldoende voor een hefling onmiddellijk na een andere hefling en na een lange syllabe met sterken bijtoon (het hierboven genoemde geval). Een voorzichtiger formuleering echter is deze, dat in de genoemde gevallen de tweede voet uit korte + anceps bestaan kan. Het eerste geval komt voor in het zoogenaamde type *C*, het tweede in '*A*', wanneer hier de tweede lettergreep van de eerste maat de vereischte eigenschappen heeft. In sommige gedichten schijnt het regel te zijn, vooral bij de skalden; als veel voorkomende licentie is het verschijnsel oud; het is ook aan ags. en du. poezie bekend. Voorbb.: Vsp. 3, 6 *né upphiminn*. 37, 7 *bjórsalr jǫtuns*. 13, 7 *sǫlrauđr hani*. De verklaring van dit verschijnsel heb ik vroeger, alleen lettend op de voorbeelden van het 'type C', langen tijd hierin gezocht, dat hier in de eerste maat eene sterke verlangzaming van taalkundig tempo plaats heeft. De oorzaak zou dan zijn, dat waar de voorafgaande syllabe, grammatisch lang, voldoende is voor een heele maat, bij gelijke snelheid der rede een daarop volgende grammatisch korte syllabe voldoende kan zijn voor een halve maat. Maar

de voorbeelden van het type *bjórsalr jǫtuns* worden daarmee niet verklaard. Ik geloof dan ook, dat het verschijnsel geheel van rhytmischen aard is. De regel heeft zijn grond in behoefte aan afwisseling. Na een bijzonder zware syllabe, die nog extra verlengd is, en evenzoo na twee zware syllaben in één maat, verlangt het oor een lichtere beweging, waardoor het gevoel ontstaat, dat een druk plotseling wordt weggenomen. De vraag is nu, hoe men dan te scandeeren heeft. In de eerste maat van *bjórsalr jǫtuns* is geen enkel gegeven, waardoor de wet, dat voor een heffing, die een halve maat vullen zal, een lange syllabe noodig is, zou worden opgeheven. Men moet dus aannemen, dat die wet hier wel degelijk geldt. De korte betoonde syllabe neemt hier dus evenals in het geval van 'oplossing', slechts het $\frac{1}{4}$ deel van eene maat in; de daarop volgende onbetoonde syllabe vult het volgende vierde deel, en dan volgt een rust, die ten deele verkort kan worden door den optact van het volgende vers. Tegen deze rust is geen enkel bezwaar: in den regel is er voldoende grammatische aanleiding voor een rust aan het eind van een vers, en men moet deze rusten toch erkennen, want zij komen óok voor bij de verzen, die op heffingen uitgaan (zoogenaamde *B* en *E*), en bij oplossing dezer heffingen is de uitgang zelfs volkomen gelijk aan die van *bjórsalr jǫtuns*.

Laatstgenoemd vers is dus te scandeeren ♩́ ♩̀ | ♪́ ♪ 𝄾. Feitelijk hebben wij hier zoodoende een geval van syncope der tweede daling zonder compensatie door optact, maar de compensatie bestaat in de verzwaring der eerste daling, en daar het vers toch vier syllaben heeft en de metrische pauze het te kort in duur aanvult, wordt dit vers niet als onvolledig gevoeld. Verzen van het type *né upphiminn* zijn op gelijke wijze aldus te scandeeren ♩ | 𝅗𝅥́ | ♪́ ♪ 𝄾; ook hier sluit het vers in het midden van de tweede maat, maar het minus aan het einde wordt opgewogen door den optact. Eindelijk is er nog een derde groep verzen, waar een analoog verschijnsel zich voordoet, namelijk de zoogenaamde *D*-verzen ⊥́ | ⊥̀ ˊ ˊ *létt megandi*. De aanleiding tot het veelvuldig gebruik eener korte syllabe in de tweede heffing is hier dezelfde als in het geval *né upphiminn*; het verschil in resultaat is, dat de tweede maat, die drie syllaben bevat, gevuld is, onverschillig of de eerste dezer drie syllaben lang of kort is; bij korte syllabe is het rhytme 𝅗𝅥́ | ♪́ ♪ ♩̀ | (het nadere hierover p. 27).

Van het quantum ⊥́ × als inhoud van een voet wordt naar twee zijden afgeweken.

I. *Door vermindering.* Wij hebben ze reeds herhaaldelijk ontmoet, de syllaben, die alleen een heelen voet vullen; het zijn de eerste maat in de zoogenaamde typen *C* en *D*, de tweede in *B* en *E*. Waar reeds voor eene syllabe in arsis de eisch is, dat zij grammatisch lang is, daar spreekt het van zelf, dat deze eisch a fortiori voor dèze syllabe geldt: *lítt* | *megandi*. *í* | *gagl-* | *viði*. Echter laat zij oplossing toe. Misschien is dit weer een analogiebesluit uit de overweging, dat in gewone gevallen ⏊ = ⏑́ ⏑ is, want in dit geval is ⏊ niet = ⏑́ ⏑; immers ⏊ is hier overlang, terwijl ⏑́ alleen een gewone lange representeert. De practijk heeft dat dan weer goedgemaakt door het toelaten van een geringe pauze, en voorts door eene recitatie, die tegenover het versschema zekere vrijheid behield; in den regel vormt de groep ⏑́ ⏑ een afzonderlijk woord. Voorbb. Vsp. 41, 6 *um sumur eptir* ⏑ | ⏑́ ⏑ | ⏊ ⏑, d. i. ♪ | ♪́ ♪ 𝄾 | ♩́ ♩: evenzoo *af veði Valfǫðrs.* Waar de voet van één syllabe aan het einde van het vers staat, is de toestand nog eenvoudiger; rekking der lange tot het einde van de maat is zelden noodig; een pauze is hier meest zeer natuurlijk, en dikwijls volgt er een optact (zie de voorbb. p. 29 v.).

II. *Door vermeerdering.* Wij komen hier op een gebied, waar de moderne kritiek, met name de Eddakritiek, zich aan veel willekeur heeft schuldig gemaakt. Wanneer de hierboven besproken schema's absoluut zouden gelden, dan zou het vaste aantal syllaben van het vers vier zijn, met deze ééne afwijking, dat er in geval van oplossing der heffing vijf syllaben waren. Nu laat de toestand der overlevering niet toe, aan dit getal streng vast te houden, maar men tracht het dan zooveel mogelijk te naderen, aan de eene zijde door de uitzonderingen tot vaste groepen te vereenigen en voor aan preciese regels gebondene verbreede typen te verklaren, aan de andere zijde door de afwijkingen weg te emendeeren. Elisie van vocalen, het onderdrukken van pronomina, in de weinige gevallen, waar men een langer vers wenscht, het inzetten van vollere grammatische vormen, dat zijn naast emendaties op grootere schaal, welke in sommige uitgaven gaan tot het dichten van eigen verzen, die in de plaats der overlevering gezet worden, de belangrijkste middelen der kritiek. Het is heel moeilijk, hier uit te maken, waar de grens loopt tusschen kritiek en willekeur. Ziet men van die eigen maaksels af, dan moet men zeggen, dat het overige mogelijk is; de oudere taal gebruikt minder pronomina dan de jongere; voorbeelden voor elisie kennen wij in grooten getale uit de hand-

schriften; er is geen twijfel aan, of de overlevering is hier dikwijls gemoderniseerd. Waar een plaats in meer dan één handschrift overgeleverd is, vindt men dikwijls afwijkingen op deze punten, waar dan toch maar één der lezingen de juiste kan zijn, maar indien in sommige gevallen een gewenschte afwijking van een bepaald handschrift reeds door een ander handschrift bevestigd wordt, dan is het wel zeker, dat absoluut conservatisme op alle andere plaatsen niet tot de volledige waarheid voert. Van de andere zijde laat zich de noodzakelijkheid van deze soort kritiek zelden bewijzen, meestal is het eenige argument, dat het vers anders niet den gewenschten vorm krijgt. Maar dat die gewenschte vorm ook de eenig juiste is, dat moest juist bewezen worden. Een bruikbaar argument zou dit zijn, dat door consequente toepassing dezer principes volkomen regelmatigheid bereikt werd. Maar dat is niet het geval. Een vers bevat het pronomen *hann* en heeft vijf syllaben. Wanneer men *hann* schrapt, zijn het er vier. Goed. Maar daarnaast staat een vers van vier syllaben, waarin datzelfde pronomen voorkomt. Moet men nu ook schrappen? Dan krijgt men drie syllaben. Moet men *hann* laten staan? Maar waarom moet het dan weg uit dat andere vers? Een inconsequente toepassing dezer critische middelen is niets dan een petitio principii. Voorts neemt deze soort schematiseering niet de minste notitie van individueele verschillen tusschen verschillende dichters en gedichten. En toch zijn deze niet gering en bestaan zij ook wel degelijk, zoowel in het gebruik van langere of kortere verzen in metra, die onder denzelfden naam gaan, als in het gebruik van pronomina, de toepassing van bragarmál, en wat dies meer zij. Slechts wat wij overal aantreffen, mogen wij als algemeenen regel stellen; de afwijkingen kunnen licenties beteekenen, hetzij historische afwijkingen van een ouderen strengeren regel, hetzij, wat a priori waarschijnlijker is, teekenen, dat een latere regel nog geen absolute of mogelijk nog in het geheel geen geldigheid heeft. Wij zullen nu om alle apriorisme te vermijden, ons houden aan de overlevering en in de weinige gevallen, waar wij een afwijking voor volstrekt noodzakelijk houden, dat vermelden.

1. *Maten (voeten) van drie syllaben.*

De eenvoudigste gevallen zijn maten van den vorm ´ ⏑ ⏑, die zoogenaamde oplossing hebben en met ⊥ gelijkstaan. De beweging is hier ♪ ♪ ♩. De algemeene grammatische vorm voor de overige is ⊥ ` ´. Wij kennen ze reeds in de typen '*D*' en '*E*'. Deze beide typen worden onderscheiden als *D* E_1 en *D* E_2 naar gelang van

de plaatsing van het bijaccent; schematisch heeft de voet den vorm ⊥ \` × of ⊥ × \` [1]). Na de ervaring, die wij reeds opdeden, weten wij nu, wat dat beteekent. Reeds voor proza geldt, dat van twee opeenvolgende minder sterk betoonde syllaben altijd éene van beide sterker toon heeft dan de andere. Voorts weten wij, dat in de maat plaats is voor een tweede accent, zwakker dan de arsis, maar sterker dan alle tusschengelegen punten, en dat deze plaats juist op de helft der maat gelegen is — de plaats der minder juist zoo genoemde daling in tweelettergrepige maten. Hier is dus ook de plaats voor de syllabe met den bijtoon, onverschillig of dit de tweede of de derde der groep is. Dus lezen wij ⊥ \` × aldus: , en ⊥ × \` aldus: . De lange quantiteit der eerste syllabe is hier van geen beteekenis. Voorbb.:

Vsp. 47, 1 *Skelfr Yggdrasils.*

Vsp. 56, 8 *Fjorgynjar burr.* E[1] Evenzoo 57, 2 *sígr fold í mar.*

Met 'oplossing' in de eerste maat:

dreki fljugandi

Maar Hyndl. 2, 1 *bidjum Herjafǫdr.*

(Telt men hier den volgenden optact mee, dan heeft de laatste syllabe in plaats van).

Hyndl. 20, 1 *Nanna var næst þar* ('verlengde A').

" 28, 1 *Haraldr Hilditonn.*

of

" 49, 7 *eitri blandin mjok.*

Deze vorm is zeldzamer dan de andere. De meeste gevallen zijn

---

1) Feitelijk onderscheidt Siever (p. 31) met de getallen 1—4 4 ondertypen van *D* en *E*, maar zijn hoofdverdeeling (p. 31) is toch in de twee hier aangegeven groepen.

composita, waarvan het eerste lid tweelettergrepig is. In vele gevallen is twijfel mogelijk, waar niet één der beide minder betoonde syllaben van nature sterk op den voorgrond treedt, bv. Hyndl. 43, 6 *stór-* | *audgastan* id. 7.2 *ey* | *þreyiandi*. Voor betoning der voorlaatste syllabe laat zich aanvoeren, dat de *a* in den superlatief uit een langen klinker is ontstaan, dat de uitgang van het participium voor umlaut vatbaar is, en vooral dat de antepaenultima lang is. Immers geldt nog in de Middelhoogduitsche metriek de regel, dat een onbetoonde syllabe na een lange betoonde in de hefling kan staan. Daartegenover doet zich een ander rhytmisch principe gelden, dat althans in moderne verstechniek het wint, en dat gebaseerd is op de rhytmische beweging der ademhaling en in zijn oorsprong dus algemeen menschelijk is, namelijk dat, waar geen overwegend woordaccent is, de wisseling tusschen zwakker en sterker toon regelmatig is. In elk geval staat tegenover *ey þreyjandi* *lítt megandi*, waar, zooals de korte stamsyllabe toont, de laatste lettergreep van het participium praesentis boven de voorlaatste gaat en de beweging der tweede maat dus alleen kan zijn

2. *Maten van meer dan drie syllaben.*

De eenvoudigste zijn weer zulke, die met een korte betoonde beginnen; zij staan op één lijn met drielettergrepige, wier eerste syllabe lang is. Deze onderafdeeling laat zich, als zij in verbinding met een eenlettergrepige maat voorkomt, nog in een der schema's persen, die wij tot nu toe leerden kennen. Daarentegen geldt dat niet meer van vierlettergrepige maten met lange eerste syllabe en van maten van meer dan vier lettergrepen. Toch zijn zij niet zeldzaam, zoowel in Angelsaksische en Oudsaksische poëzie als in diverse Oudnoorsche metra. Hier komen zij het meest voor in het verlengde metrum málaháttr en in ljóðaháttr, maar toch ook in het gewone epische metrum. Een bijaccent is altijd aanwezig maar kan door het snelle taaltempo zwak zijn en is in niet gewichtige gevallen waarschijnlijk van de plaats afhankelijk. Voorbb.:

4 syllaben:

Akv. 24, 1 *klǫkkva hann sízt hugði*

„ 22, 4 *ok bǫru þat fyr Gunnar*

„ 36, 5 *melta knáttu móðugr*

Háv. 41,4 *viðrgefendr ok endrgefendr*

(volgt optact)

5 syllaben:

Sigrdr. 7,1 *Ølrúnar skaltu kunna*

(opt.) (of)

„ 33, *Þat ræð ek þér it níunda*

(opt.)

Háv. 45,5 *fagrt skaltu við þann mæla*

(opt.)

6 syllaben (met moeite tot 5 te herleiden) in het stefvers der Vsp.:

Vituð ér enn eða hvat

Zeer vele gevallen worden 'om metrische redenen' weggeëmendeerd. Maar blijkbaar is de grens van hetgeen toegestaan is, niet in een getal gelegen, maar hierin, of het nog mogelijk is, de groep zóó uit te spreken, dat haar eenheid als maat gevoeld wordt. Soms werpt hier één vers licht over een ander. Vsp. 5, 5 staat *sól þat né vissi*. Men kan hier in verzoeking komen, *þat* te schrappen. Maar de vorm ⏊ ⏑ ⏑ | ⏊ ⏑ (d. i.) is in de Vsp. zeer geliefd, en waar hij overgeleverd is, is emendatie dus niet geraden. Maar nu is met vs. 5 paralel vs. 7: *máni þat né vissi*. Hier moet dus *þat* ook blijven staan. Maar dan is dus de vorm gepermitteerd.

Maten, die zich over twee verzen uitstrekken, bevatten behalve den tweeden voet van het eerste vers ook den optact van het tweede.

De gevallen loopen ook hier sterk uiteen maar verschillen in wezen toch niet niet van wat ook binnen een eerste versmaat kan voorkomen. De eenvoudigste gevallen zijn zulke, waar het eerste vers op een heffing uitgaat. De som is dan dikwijls niet meer dan 2 of 3 syllaben:

Vsp. 3, 3—4: *sær : né*

„ 33, 1—2 *hendr : né*

Vkv. 22, 1—2 *tveir : komið*

Háv 69, 1—2 *vesall : þótt hann sé.*

Na een vollen tweelettergrepigen voet:

Vsp. 37, 1—2 *nordan : á*

„ 38, 6—7 *ljóra : sá er* (*sás?*)

„ 40, 1—2 *aldna : í*

„ 45, 1—2 *berjask : ok at*

„ 55, 7—8 *hjarta : þá er* (*þás?*)

„ 64, 7—8 *byggja : ok um*

„ 28, 7—8 *Óðinn : hvar þú*

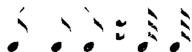
Na drielettergrepigen, ten deele overlangen voet:

Vsp. 17, 3—4 *aldna tré : en*

„ 3, 7—8 *ginnunga : en*

„ 9, 1—2 *regin oll : á*

„ 26, 7—8 *meginlig : er á*

Sterk in ljóðaháttr.

Háv 6, 1—2 *sinni : skylit madr*

41, 1—5 *endrgefendr : erosk*

(het paralellisme met het voorafgaande *viðrgefendr ok*, d. i. toont, hoe de rhytmus is: de verhouding der syllaben is 1 : 4.

Háv 125 vv. 1—2: *Loddfáfnir : en þú*

„ 140, 1—2 *sín: nam ek af enum* (7 syllaben)

De gevallen zijn, gelijk reeds gezegd is, niet zwaarder dan men ze ook *in* het vers aantreft, maar het aantal zware gevallen is belangrijk grooter. Dit is begrijpelijk, daar op de grens tusschen de verzen de vrijheden van het taalrhytme tegenover het versrhytme grooter zijn.

3. HET VERS.

Het meest gebruikelijke, epische, vers, dat twee heffingen bezit, kan men definieeren als een in de voordracht te zamen behoorende groep syllaben [1]), die zich ideaal, — d. w. z. waar versrhytme en taalrhytme volkomen harmonieeren, — uitstrekt over twee maten, maar die de vrijheid heeft te beginnen in de tweede helft der voorafgaande maat en te eindigen op of na het midden der tweede

[1]) De oorzaken van dit samen behooren kunnen verschillend zijn, maar altijd speelt de syntaxis hierbij wel een rol. In den regel zijn de verzen syntactische groepen.

maat. Deze twee wijzigingen gaan in de meerderheid der gevallen, maar lang niet in alle, samen, volgens het vroeger besprokene compensatiesysteem. Een verdere verschuiving dan van een halve maat is, indien zij voorkomt [1], hoogst zeldzaam. Volgens de vroeger gegeven definitie van de begrippen 'voet' en 'vers' heeft het vers twee voeten, bovendien in vele gevallen optact. Hoe groot is nu de quantiteit taalstof, die zulk een vers bevatten kan?

Het gewone schema der vierlettergrepige verzen laat toe:
twee voeten van twee syllaben, zoogenaamde *A*,
één voet van 1, 1 van 3 syllaben, zoogenaamde *D* en *E*,
één „ „ 1, 1 „ 2 „ bovendien optact, zgn. *B* en *C*.
Bovendien in alle mogelijke zoogenaamde oplossing eener heffing of van beide heffingen.

Vat men het vierlettergrepige vers als het normale op, dan is alles, wat hierboven uitgaat, verbreeding. Een historische aanwijzing, dat deze opvatting juist zou zijn, is echter niet gegeven. In alle dialecten, waarin allitereerende verzen overgeleverd zijn, vinden wij ook meer dan viersyllabige verzen [2]. Wanneer wij dus van verbreedingen spreken, dan moeten wij in het oog houden, dat dat voorloopig slechts een term is, van het schema uit gegeven, zonder dieper beteekenis.

Wij onderscheiden de volgende gevallen:

1. Een voet van twee syllaben en een van drie (in tweeërlei volgorde; 2 + 3 en 3 + 2). Voorbb.:

2 + 3: *gap var ginnunga*
Veit hon Heimdallar
var þeim vettugis
hver af hraunbúa
biðjum Herjafǫðr
hvat er Skjǫldunga
Ketill hét einn þeira'r) ([illegible])
hleypr þú eðlvina
hjǫrð rekr handarvanr.

3 + 2: *Ask veit ek standa*
sal sér hon standa
hverr hefði lopt alt

---

[1] De bespreking dezer vraag behoort onder het onderzoek der afzonderlijke metra.

[2] Het eenige argument, dat men van het hier bereikte standpunt uit voor de oorspronkelijkheid der viersyllabigheid kan aanvoeren, is, dat het compensatiesysteem, dat toch in vele verzen duidelijk heerscht, zich het best laat begrijpen, wanneer men van tamelijk vaste vormen uitgaat. Het zal verderop ook blijken, dat in de toename van het aantal lettergrepen een lijn valt te herkennen, die wel historisch lijkt. Ik kom op deze vraag terug.

tefldu í túni
hverr skyldi dverga
ond þau né áttu
horn er á lopti
þar skulu dyggvar.

Al deze voorbeelden voor 3 + 2 zijn ontleend aan de Vsp., waar deze vorm zeer geliefd is. Reeds daarom is het een zonde tegen de rhytmiek, wanneer men hem bedilzuchtig gaat emendeeren en voor deze dansende versnymfen een troep grenadiers in de plaats zet, die als met het geweer op schouder allen in dezelfde maat loopen: één-twee, één-twee, enz. enz.

Zeer gewoon zijn beide vormen in málaháttr:

2 + 3 Am. 65, 6 *heyrđu dagmegir*
Am. 54, 6 *þegnar víglígir*
3 + 2 Am. 9, 1 *hjú gọrđu hvílu*
„ *váru svá vıltar*

2. Optact bij vormen, die zonder optact reeds vier syllaben hebben:

þar er (þars) Ýmir bygđi
en á ísi skríđa
ef gọrva kunnar
er Buđli átti

skyli ráđsnotra hverr
hann er Hróđvitnis sonr
sá hon vítt ok um vítt

3. Meerlettergrepige optact bij de vormen, waar eenlettergrepige optact het gewone is:

þærs í dala falla

eđa ætt jọtuns

er hann slíkt um fregn
hann stendr sólu fyr

Háv. 102, 8 *leitađi mér et* | *horska* | *man* (5-syll. opt.).
„ 104, 2 *nú em ek* | *aptr um* | *kominn.*

Voor de verdere formeele ontwikkeling der oudere poëzie hebben de verzen, die tot groep 2 en 3 behooren, geen groote beteekenis [1]. Immers deze syllaben in den optact zijn in den regel zeer zwak, en daar zij bovendien vóór den eersten ictus vallen, waarmee het vers pas tot zijn recht komt, geven zijn in den regel weinig aanleiding tot de ontwikkeling van een bijtoon, waaruit op den duur een zelfstandige toon zou kunnen worden. Vgl. de beginsyllaben

[1] Pas in de jongere, duitsche, poëzie nemen deze optacten een zeer zelfstandige plaats in. Zie Hoofdstuk II.

van *þar er Ymir bygði* met de tweede van *ask veit ek standa*! Het verschil valt onmiddellijk in het oor.

4. Twee voeten van 3 (4) syllaben:

Háv. 70, 4 *eld sá ek upp brenna.*

Am. 52, 5 *svá kváðu Niflunga.*

„ 60, 4 *reynt hefi ek (hefk?) fyrr brattara.*

„ 85, 5 *snýtt hef(i)r þú sifjungum.*

Mogelijk ook:

Háv. 11, 2 *berrat maðr brautu at* (zóó scandeert Läffler, maar de juistheid daarvan is twijfelachtig).

De vorm komt niet zoo heel veel voor; veel meer vindt men 4 (of meer) + 2 syllaben, vooral in málaháttr.

5. 4 (of meer) + 2 syllaben:

Am. 101, 1 *komtaðu af því | þingi.*

„ „ 5 *vildir áralt | vægja.*

„ 105, 8 *dó hon í sinn | annat.*

„ 93, 6 *fylgði oss herr | manna.*

„ 82, 3 *hausa veizlu | þeira.*

Háv. 89, 1 *bróðurbana | sínum.*

Grímn. 37, 4 *en und þeira | bógum*, enz.

Zeer veel voorbeelden worden door de uitgevers weggeëmendeerd.

Ook 4 of meer + 1 komt voor:

Háv. 70, 5 *auðgum manni | fyrir* (⏑ ⏑).

Combinaties zijn niet zeldzaam. Ik noem hier slechts een paar voorbeelden:

Háv. 81, 1 *at | kveldi skal | dag leyfa* opt. + 3 + 3.

„ 84, 4 *þrúat'þvít, á | hverfanda | hvéli* 2 (3) opt. + 3 + 2.

„ 101, 1 *enn | aldna jotun ek | sótta* opt. + 5 + 2.

„ 109, 5 *at | Bǫlverki þeir | spurðu* opt. + 4 + 2.

Naast de verbreedingen komen verkorte vormen voor. Daar ⏊ een maat en dus ook een voet kan vullen, zijn mogelijk: 1. syncope der eerste daling ⏊ ⏊ ⏑. 2. syncope der tweede daling ⏊ ⏑ ⏊. 3. syncope van beide dalingen met compensatie in optact ⏑ ⏊ ⏊. 4. syncope van beide dalingen zonder compensatie. De vormen 1. 2. 3 zijn zeer gewoon in kviðuháttr, maar zij komen ook daarbuiten voor.

1. ⏊ ⏊ ⏑ *a.* Sonatorrek 1, 3 *loptvægi.* Háv. 12, 1. 43, 1 *vin sínum.* 31, 1 *fróðr þykkiz.* De beweging is 𝅝 | ♩ ♩. *b.* Sonatorrek 2, 7 *árborinn.* Beweging 𝅝 | ♪ ♪ 𝄾.

2. ⏊ ⏑ ⏊ Sonatorrek, 3, 1 *lastalauss.* 4, 7 *frænda hrǫrs.* Þrymskv. 17, 2 *þrúðugr áss* (waarvoor in uitgaven wel *ásur*). Háv. 14, 1

olr ek varð. 75, 1 *Veita hánn*. 76, 2 *deyja frændr*. 77, 4 *ek veit einn*. 79, 1 *Ósnotr maðr*. 64, 1 *Ríki sitt*. Met sterken bijtoon Hym. 23, 2 *dáðrakkr Þórr*. Met oplossing Þrymskv. 18, 3 *Þegi þú, Þórr*. Beweging ◡ ◡ | — (resp. ◡ ◡ ◡ | —).

3. ◡ ⊥ ⊥ Sonatorrek 1, 7 *né hógdrægt*. Háv. 76, 4 *en orðstírr*. Beweging ◡ | — | ◡ (volgt optact).

4. ⊥ ⊥ Háv. 76, 1. 77, 1 *deyr fé*. 40, 1 *fjár síns*. Beweging — | —. Met oplossing Háv. 52, 1 *mikit eitt*. 54, 1. 55, 1. 56, 1 *Meðalsnotr*. In kviðuháttr gelijkwaardig met de gevallen 1—3, wat blijkbaar op een principe van syllabentelling in kunstpoëzie berust: Sonatorrek 2, 3 *hofugleg*. 5, 3 *foðurfall*. Beweging ◡ ◡ ◡ | —. Oplossing der tweede heffing (⊥ ⊥) valt samen met 1 b.

4. HET VERSPAAR.

Door verbinding van enkele verzen tot groepen kunnen meer gecompliceerde vormen ontstaan, die op hun beurt weer deelen van een groep kunnen worden. Zulke verbinding is strofevorming, en de verbinding van twee verzen is dus inderdaad de eenvoudigste strofe, indien zij werkelijk op een kenbare wijzę een eenheid uitmaken. Deze soort strofevorming is in het alliteratievers niet ver gevorderd; met name ontbreekt de syntactische eenheid in het verspaar; er bestaat zelfs in het Angelsaksisch en Oudsaksisch een sterke neiging, om met even verzen een zin te beginnen; in het Oudnoorsch gaat het verspaar op in eene hoogere eenheid, de uit vier verzen bestaande halve strofe, die wèl syntactisch een geheel vormt. Formeel bestaan er wel punten van onderscheid tusschen de meerderheid der oneven en even verzen, maar een doorgaande, vaste onderscheiding is er niet. De scheiding tusschen de verzen valt niet op eene vaste plaats, een caesuur in technischen zin is er niet. In rhytmischen bouw blijft ieder vers volkomen vrij, en alle vormen, die bij de eene groep mogelijk zijn, zijn dat ook bij de andere. Er is slechts een meer en min.

Bij de even verzen is meer optact, een gevolg van de syntactische verhouding, waarin zij tot de voorgaande verzen staan, en hiermee hangt samen, dat verkorting aan het einde — dus syncope der tweede daling — meer voorkomt. Toch zijn de verschillen in sommige gevallen niet groot (zie hierboven p. 13 aanm. 1 over de optacten der Þrymskviða), en nergens is de optact een vast kenmerk van het even vers, evenmin als hij ergens in de oneven

verzen geheel ontbreekt. Zeker is dus in deze optacten geen grond gelegen om de versparen te verbinden tot 'lange verzen', — men zou dan in talrijke gevallen ook een even vers met een volgend oneven moeten verbinden. Er is ook geen quaestie van, dat de optact zich zou regelen naar het slot van het vorige vers, en dat men bv. na verzen op een heffing wel optact zou hebben, na verzen op een daling geen. Alle combinaties komen voor. Voorbb.:

Vsp. 20, 1—2 *Þaðan koma meyjar* 1e vers op daling
margs vitandi 2e „ zonder optact.
„ 24, 1—2 *Fleygði Óðinn* 1e „ op daling
ok í folk um skaut 2e „ met optact.
„ 3, 3—4 *vara sandr né sær* 1e „ op heffing
né svalar unnir 2e „ met optact.
„ 6, 3—4 *ginnheilog goð* 1e „ op heffing
ok um þat[1] *gættusk* 2e „ zonder optact.
Zoo 47, 7—8 *áðr Surtar þann*
sefi of gleypir.

Er is dus metrisch soms geen pauze, soms een korte, soms een lange, soms ook, bij vollen tweeden voet en volgenden langen optact, een versnelling van het taaltempo. Rhetorisch kàn men eene pauze maken, als de zin daartoe aanleiding geeft, maar dat is zeker geen reden, om van een caesuur te spreken. Men behoeft slechts het uit het oude verspaar ontstane Nibelungenvers te vergelijken, om het verschil te zien. Vooreerst is in beide helften het aantal heffingen al verschillend; de eerste helft heeft er vier, de tweede drie; de eerste gaat uit op ⊥́ `, de tweede eindigt op een zware heffing. De caesuur heeft hier den regelmatigen vorm ⊥́ `   , d. i. 𝅝 | ♩ 𝄾 ♪. Niets, dat daarop gelijkt, vinden wij in het alliteratievers.

Het eenige, wat de twee verzen, die een paar vormen, aan elkander bindt, is de alliteratie, maar deze is geen rhytmisch verschijnsel, — integendeel, zij richt zich naar den rhytmus, — maar een sieraad, dat tevens de bedoeling heeft, zekere leden van het vers te doen uitkomen. Maar wanneer in moderne poëzie het rijmen van een paar verzen geen reden is, om ze als één vers op te vatten, dan is bij oude verzen de alliteratie zeker ook geen grond tot zulk eene opvatting. Op de leer, dat het een belachelijk anachronisme is, thans nog, — d. w. z. nadat het omgekeerde zoo dikwijls als eenige waarheid verkondigd is, — Oudnoorsche strofen in acht verzen te schrijven, gelijk de Skandinaviërs doen en in Duitschland

[1]) Er is geen reden, om aan *þat* een heele maat te geven.

Detter en Heinzel den moed gehad hebben, te doen, is dus heel wat af te dingen.

5. ALLITERATIE.

Wat de alliteratie betreft, is de leer, dat één of beide heffingen in het eerste vers moeten allitereeren met de eerste heffing in het tweede vers. Deze syllabe is de hoofdstaf. Het medeallitereeren van andere syllaben, met name van de vierde heffing, is uitgesloten. Deze leer berust, behalve op waarneming van een aantal gevallen, op een plaats in den commentaar op Snorri's Háttatal, waar de regel echter voor een bepaald metrum (*dróttkvætt*) gegeven wordt, en ook in één opzicht wat precieser (in *dróttkvætt* moeten in het eerste vers twee syllaben allitereeren) en in een ander wat minder streng luidt. Ik kom op die plaats later terug en zal nu stilstaan bij het moderne theorema.

De leer van den hoofdstaf laat zich in haar volle gestrengheid niet toepassen, tenzij men de vrijheid neemt, de afwijkingen weg te emendeeren. Die vrijheid hebben dan ook diverse metrici en uitgevers zich in meerdere en mindere mate veroorloofd. Scherp heeft daartegenover Läffler positie genomen in zijn buitengewoon leerzaam opstel over galdralag [1]). Met het oog op de door dezen geleerde reeds bereikte resultaten en zijne belofte (I, 75), deze vraag binnen kort breeder te behandelen, zal ik mij hier bepalen tot het bijeenplaatsen van het belangrijkste materiaal uit een paar Oudnoorsche gedichten [2]). Ik kan dit te eerder doen, daar hetgeen ik in dit verband over de alliteratie te zeggen heb, voornamelijk een punt betreft, waarover Läffler zich niet breed heeft uitgelaten, en waarin ik van hem afwijk. Het volgend materiaal is ontleend aan twee gedichten in fornyrðislag, Vǫluspá en Hymiskviða, en twee in ljóðaháttr, Hávamál en Vafþrúþnismál.

1. De vierde heffing rijmt, de derde niet: Vsp. 6, 3—4 *ginnheilug goð — ok um þat gættusk*. Hým. 20, 7—8 *lítla fýsi — at róa lengra*. Háv. 33, 4—5 ***s**itr ok **s**nópir — lætr sem **s**olginn sé* (vat men *lætr sem* als optact op, dan behoort het vers tot de volgende groep). 41, 4—5 ***v**iðrgefendr ok endrgefendr — erosk lengst **v**inir*. 66, 4—5 ***ǫ**l var drukkit — sumt var **ó**lagat* (door *sumt var* tot optact te maken, bederft men den zin). 131, 5—6 ***v**aran bið ek þik **v**era — ok eigi o**f**varan*. 146, 1—2 *Ljóð ek þau **k**ann —*

1) In Pippings Studier 1913. 1914.

2) Over alliteratie in Westgermaansche verzen zie hieronder in Hoofdstuk II.

er kunnat þjoðans kona (*er kunnat* is optact). In Vafþr. behoort hier misschien bij 38, 4—5 *hvaðan Njorðr um kom með ása sonum* (de alliteratie ontbreekt; Finnur Jónsson schrijft voor *sonum niðjum*, maar zonder anderen grond dan den 'regel' voor den hoofdstaf zet hij dan *ása* en *niðjum* om).

2. De derde en vierde heffing allitereeren beide: Vsp. 13, 5—6 ***Billingr, Brúni, — Bildr ok Buri.*** 36, 1—4 ***sǫxum ok sverðum — Slíðr heitir sá.*** Hym. 9, 2 ***Átniðr jǫtna — ek viljak ykkr.*** 30, 5—6 ***Drep við haus Hymis, — hann er harðari*** (de zin eischt deze betoning). Háv. 14, 1—2 ***ǫlr ek varð — varð ofrǫlvi.*** 42, 1—2 ***Vin sínum skal maðr vinr vera*** (*maðr* beteekent hier 'men' en is onbetoond; zóó in een reeks strofen); evenzoo 43, 1—2 [1]. 71, 1—2 ***haltr ríðr hrossi — hjorð rekr handarvanr.*** 75, 1—2 ***veita hinn — er vætki veit.*** 4—5 ***maðr er auðigr — annarr óauðigr*** (of men nu deelt vóór of nà *ó-*). 153, 1—2 ***Þat kann ek et átta — er ǫllum er.*** Vafþr. 3, 1—2 (en een reeks andere strofen) ***fjǫld ek fór — fjǫld ek freistaðak.*** 43, 6—7 ***níu kom ek heima — fyrir niflhel neðan.*** Mogelijk behooren hier ook bij Háv. 10, 1—2. 11, 1—2 ***byrði betri — berrat maðr brautu at*** en, 11, 4—5 ***vegnest verra vegra hann velli at,*** indien de rhytmus van vs. 2. 5 is 3 + 3. Zóó leest Läffler de verzen, niet zonder grond. Een andere opvatting is, wanneer men p. 111 (beneden) in aanmerking neemt, niet onwaarschijnlijk; in elk geval allitereeren in deze verzen 2 syllaben.

3. Voor kruisalliteratie, zoowel in den vorm *abab* als *abba* leveren de vier gedichten een aantal voorbeelden op. Maar daar deze gevallen niet ontkend worden, zal ik er mij van onthouden, ze hier op te sommen. Enkele gevallen zullen straks ter sprake komen. Deze voorbeelden, die met tallooze andere vermeerderd kunnen worden, toonen, dat de regel omtrent den hoofdstaf niet absoluut is, en dat Läffler geen onrecht heeft, waar hij hem voor den ouderen tijd volkomen ontkent. Wanneer hij in de 13ᵉ eeuw geformuleerd en opgeschreven is, dan moet men hem houden voor een jonger regel, gevolg van een strenger techniek der skalden, die, gelijk zij alles reguleeren, een overheerschend gebruik tot voorschrift maken. De afwijkende voorbeelden zijn overblijfselen van een ouder gebruik. Maar men moet onderscheiden. Kruisalliteratie is een moeilijker vorm dan enkele alliteratie; waar zij meer dan in een enkel toevallig voorbeeld optreedt, is zij derhalve op te vatten als een kunststuk, dat dus voor een bijzonderheid doorging, waarvan kunst-

[1] Onzeker is 57, 1—2: *Brandr af brandi brenn unz brunninn er.* Indien *brenn* tot vs. 1 behoort, hoort het vers tot de kategorie, die hieronder p. 38 vv. besproken wordt.

vaardige dichters gebruik konden maken, — als zij dat wilden [1]). Het rijmen der vierde heffing in plaats van de derde is misschien eene oude licentie, die later niet erkend werd. Maar het rijmen van derde èn vierde? Zou dat niet oorspronkelijk voor den meest volkomen vorm gegolden hebben, en heeft men slechts daarnaast de vrijheid genomen, maar aan één van deze twee heffingen den eisch te stellen, tot eindelijk de oude manier voor foutief is gaan gelden en men van de beide minder volkomene wijzen er ook nog maar ééne erkende? Läffler meent, dat de oude poëzie twee manieren gekend heeft: *a—a* ¦ *a—a* en *a—b* ¦ *a—b* (kruisalliteratie), en dat daaruit de lichtere vormen *a—a* | *a—x*. *a—x* | *a—x*. *a—x* ¦ *a—a* (dit zelden) enz. ontstaan zijn, en hij haalt vormen met kruisalliteratie en andere ingewikkele alliteratieverhoudingen aan uit een medisch werk en uit wetboeken.

De regel voor den hoofdstaf is dus geen oude regel. Maar hoe staat het met de leer, dat alle lettergrepen, die allitereeren, heffingen moeten dragen? Bezien wij deze vraag zonder vooropgevatte meening, dan hebben wij van de natuurlijke betoning der verzen uit te gaan, m. a. w. wij moeten den rhytmus der verzen niet bepalen naar de alliteratie, daar zoodoende de vraag beantwoord wordt, nog voor zij gesteld is, maar wij moeten de plaats der alliteratie bepalen naar den rhytmus. Nu zijn er ongetwijfeld verzen, wier eenige allitereerende syllabe er een is, waaraan men *zeker* geen heffing zou toekennen, indien zij niet allitereerde. In de 4 hierboven genoemde gedichten komen in de eerste plaats de volgende verzen in aanmerking:

Vsp. 28, 11—12 *drekkr mjǫð Mímir morgin hverjan*. De theorie is, dat het verbum achterstaat bij het volgende substantief en dus in de daling staat. Maar 59, 6 *flýgr ǫrn yfir* en 66, 6 *flýgr vǫll yfir* wordt erkend, dat de verbaalvorm *flýgr* onmiddellijk voor een substantief in de heffing staat. Waarom? Omdat hier het verbum allitereert. De positie vóór een substantief is dus niet de reden, waarom *drekkr* geen heffing mag dragen. Welke is dan de reden? Dat *drekkr* niet allitereert. Maar dat is een petitio principii. Vragen wij nu naar de natuurlijke betoning. Eischt de zin, dat *mjǫð* een heele maat vult en zóó extra boven zijn geheele omgeving op den voorgrond gebracht wordt? Is de inhoud der gedachte, dat Mímir 'mede' drinkt en vooral niets anders? Volstrekt niet: *drekka mjǫð* is precies hetzelfde als *drekka*. Een halve maat is dus het spatium, dat aan *mjǫð* toekomt, en daar met *mjǫð* de maat sluit, begint

[1]) In kunst is dikwijls toegelaten, wat opzettelijk gebeurt, terwijl het verboden is, als het bij ongeluk gebeurt. Zeer begrijpelijk; in het eerste geval verraadt het meesterschap, in het tweede geval het tegendeel.

deze met *drekkr*, dat in de heffing staat. *mjǫð* heeft in het vers een sterken bijtoon en die is voldoende, om de alliteratie te dragen. In dit vers allitereert trouwens bovendien de volgende heffing.

Vsp. 39, 1—2 *Sá hon þar vaða þunga strauma.* Wie hier *þar* in de heffing zet en *Sá hon* optact noemt, moet eerstgenoemd woord weer een heele maat laten vullen. Het treedt echter in den zin niet zóó op den voorgrond, dat deze betoning mogelijk is. Bovendien is het rhytme van het vers hetzelfde, dat in de Vsp. in talrijke verzen heerscht, nl. 3 + 2, en zoo ook in het eerste vers der voorafgaande strofe, dat met dit vers ook door inhoud parallel is: *Sal sá hon standa.* Hetzelfde, wat hier van 39, 1—2 gezegd wordt, geldt ook van 59, 1—2 *Sér hon upp koma ǫðru sinni*; ook hier staat *upp* niet in de heffing maar allitereert toch. In dit verspaar heerscht bovendien kruisrijm; de eerste heffing rijmt met de vierde; de derde met het sterk bijtonige *upp* in de eerste maat.

Vsp. 21, 9—10 *opt ósjaldan, þó hon enn lifir.* Het laatste van deze twee verzen heeft denzelfden rhytmus als de drie pas besprokene (39, 1. 38, 1. 59, 1). Uitgevers schrappen *hon*, maken *þó* tot optact en laten *enn* een maat vullen. Al weer volkomen tegen den zin. 'toch' is hier even belangrijk als 'nog', maar belangrijker dan beide is 'leeft'. *Þó hon enn* is dus één maat; *þó* heeft den hoofdtoon, *enn* een bijtoon.

Deze drielettergrepige maten zijn, gelijk wij reeds vroeger zagen, te deelen in twee gelijke deelen, en het begin der tweede helft krijgt een bijictus, indien daartoe een grammatische grond, d. w. z. een grond in den taalinhoud van de maat, bestaat. Zoo is het in deze gevallen. Staat dus tusschen de eerste syllabe en deze syllabe met bijtoon nog een lettergreep, dan behoort deze tot de eerste helft van de maat. De rhytmus van *þó hon enn lifir* en *sá hon þar vaða* is dus ♪́ ♪̀ ♩ | ♪́ ♪ 𝄽. De grammatisch lange quantiteit van *þó* en *sá* is dus geen reden, om aan deze syllaben den duur van een halve maat te geven. Of zij in het vers deze quantiteit krijgen, hangt niet van hen alleen af, maar ook van de vraag, wat er nog volgt.

Vsp. 46, 1—2 *Leika Míms synir, en mjǫtuðr kyndisk. Leika* is allerminst een bijkomstig begrip maar treedt in den zin in gelijken graad op den voorgrond als *Míms*, en voor uitbreiding van *Míms* over een maat bestaat geen grond. *Leika* is dus geen optact. De natuurlijke beweging van het vers is ♪́ ♪̀ ♩ | ♪́ ♪ 𝄾. Ook hier voer ik ter vergelijking een ander vers van gelijken bouw en gelijken rhytmus aan: *hefsk lind fyrir* ♪́ ♪̀ ♩ | ♪́ ♪. Hier erkent

men dat het verbum *hefisk* in de heffing staat, daar het met *Hrymr* alliterceert.

Vsp. 52, 7—8 *troða halir helveg en himinn klofnar* en 56, 7—8 *munu halir allir heimstǫð ryðja*. De gangbare opvatting maakt *troða* en *munu* tot optacten en geeft aan *halir* een heele maat. De natuurlijke betoning eischt .

Evenzoo Vsp. 55, 5—6 *lætr hann megi hveðrungs mundum standa*. Alleen dat *lætr* lange eerste syllabe heeft. Maar vgl. *leika Míms synir*. Overigens bestaat hier geen bezwaar om *hann* te schrappen, maar rhytmisch is het niet noodig. En *lætr* behoudt ook dan een heffing.

Vsp. 55, 7—8 *hjǫr til hjarta, þá er hefnt fǫður*. Men kan hier twijfelen, of *þá er* optact is of een heffing draagt. De tweede opvatting is de natuurlijkste: 'dàn (nadat Víðarr het monster doorboord heeft) is zijn vader gewroken'.

Vsp. 62, 1—2 *Munu ósánir akrar vaxa*. Noch *munu*, noch *ó-* valt in de termen, om een maat te vullen. De beweging is .

Hym. 1, 1—2 *Ár valtívar veiðar námu*. Dat *Ár* optact zou zijn, is reeds op zich zelf ondenkbaar, en te meer, daar het eene eerste vers, en nog wel eener beginstrofe is. Dus .

Hym. 2, 1—2 *Sat bergbúi barnteitr fyrir*. Als het vorige geval.

Hym. 5, 5—6 *á minn faðir móðugr ketil*. Door hier *minn* in de heffing te zetten, wordt de beteekenis van den zin geheel verdraaid. Dus .

Hym. 11, 5—6 *sá er vit vættum af vegi lǫngum*. *vit* vult geen maat, gelijk de zin toont. Beweging . Te zeggen, dat *vit* aan de alliteratie geen deel heeft, is, na hetgeen wij reeds zagen, een onvoldoende noodschot.

Hym. 14, 7—8 *bað senn jǫtunn sjóða ganga*. Als 5, 5—6.

Háv. 39, 4—5 *eða síns fear svági [gøorran]*.

Háv. 126, 8—9 *skór er skapaðr illa, eða skapt sé rangt*. Moet in vers 8 *illa* een heffing dragen of *skapaðr*? Men behoeft slechts te vragen, wat de bedoeling is. En men lette slechts op het parallellisme: *skór-illa: skapt-rangt*. Dus draagt *skapaðr* geen heffing. Maar wel alliteratie. Beweging . In de eerste maat allitereeren twee woorden, in de tweede geen.

Háv. 112, 7: *eða þú | leitir þér | innan út | staðar*. *eða þú* is

optact; in de tweede maat allitereeren *innan* en *út*; in de eerste en derde maat is geen alliteratie. Een andere scansie is onmogelijk.

Vafþr. heeft enkele voorbeelden, die pas evident zijn, wanneer de vraag in principe is uitgemaakt, en die ik daarom hier voorbijga.

Hetzelfde verschijnsel vindt men bij kruisalliteratie. Indien deze gevallen alleen stonden, kon aangenomen worden, dat zulke verspaaren slechts één alliteratiesysteem hadden, maar in het licht der bovenstaande gevallen is die uitweg niet toegestaan.

Hym. 8, 5—6 *en ǫnnur gekk algullin fram*

Hym. 10, 5—6 *gekk inn í sal; glumðu jǫklar*

Háv. 47, 2 *ungr var ek forðum, fór ek einn saman*

Hier is het trouwens mogelijk, te deelen *fór ek* | *einn saman.*

Háv. 66, 1—2 ***Mikilsti** snemma **kom** ek í **marga staði***

Háv. 93, 1—5 *opt **fá** á **horskan**, er á **heimskan** né **fá***

De zin eischt absoluut betoning van *opt.*

Háv. 139, 4—5 ***nam** ek **upp** rúnar, **æpandi** **nam***

Moet *nam ek* soms optact zijn, niettegenstaande het gewicht van het eerste woord en zijn rhetorische herhaling? [1])

Vafþr. 44, 4—5 *hvat lifir **manna**, þá er enn **mæra** líðr*

[1]) Daarentegen Háv. 145, 1—2:

Betra er ***ó--beðit** en sé* ***of-blótit.***

Hier is een opzettelijke rekking op de een tegenstelling vormende syllaben *ó-* en *of-*, en hier is dus de heele groep *Betra er* optact. Vgl. ndl. (indien men den volzin rhytmiseert):

Beter een half ei dan een leege dop.

De schrijver van den commentaar op het Háttatal heeft blijkbaar deze opvatting, die in strijd is met de thans gangbare leer, gedeeld. Hij zegt: „Indien de hoofdstaf een klinker is, dan moeten de *studlar* (bijstaven) ook klinkers zijn ....; dan is het ook gepermitteerd, dat een klinker nog elders in het verspaar staat aan het begin van pronomina of *málfylling* (woorden, die het vers vullen), welke aldus luiden: *ek* of *en er at*", enz. Hier worden pronomina — natuurlijk in den zin onbetoonde — en málfylling opgevat als woorden, die voor alliteratie, ten minste vocalische, niet in aanmerking komen, en daarom is het ook onverschillig, als zij in overeenstemming met de allitereerende woorden vocalisch beginnen. Men merkt dat toch niet op. Maar datzelfde wordt niet gezegd van andere woorden, die voldoende toon hebben. Waarom? Natuurlijk omdat dat woorden zijn, die wèl in de termen vallen om te allitereeren, al dragen zij geen heffing. Dáárom mogen zij *niet* toevallig allitereeren, maar alleen opzettelijk. En consonantisch mogen zelfs pronomina en málfylling niet toevallig allitereeren, daar bij consonantisch begin de gelijkheid te sterk in het oor valt.

Deze waarneming, dat eene syllabe, om te allitereeren, niet in de heffing behoeft te staan, is van de grootste beteekenis voor de bepaling van het rhytme der verzen. De voorbeelden, die wij tot nu toe bespraken, moesten dienen, om de vrijheid te leeren kennen; waar wij ze eenmaal kennen, zullen wij verder zien, dat zij voor tal van andere voorbeelden geldt, die zich desnoods wel in een of ander schema lieten dwingen, waarbij alleen heffingen allitereeren. Hoe is men gewoon, het rhytme der verzen te bepalen? Door te zien, welke lettergrepen allitereeren, en deze voor heffingen te verklaren. En dat niettegenstaande als principe verkondigd wordt, dat in het oude vers de natuurlijke betoning heerscht. Nu wij echter weten, dat ook een syllabe met een metrischen bijtoon allitereeren kan, nu zal het blijken, dat een groot aantal verzen met hardheden, met op elkander stootende heffingen, zonder dat de zin dat eischt, zich in een eenvoudiger beweging voegen. De voorbeelden, waaraan wij de vrijheid adstrueerden, waren alle zulke, die volgens de oude opvatting tot het zoogenaamde *C*-type behooren. Dit type wordt zeer gedund, en hetzelfde geldt van de '*D*'-verzen. Er blijven er wel over met het rhytme 𝅜́ | ♪́ ♪́ ♩̀, maar slechts zulke, waar de *taal* deze beweging aangeeft; de *C*'s en *D*'s metri causa kunnen wij missen. Als voorbeelden noem ik vooreerst Vsp. 21, 9 (reeds in verband met vs. 10 geciteerd): *opt ósjaldan*. Wij behoeven nu niet langer *opt* over een maat te rekken en het lange woord *ósjaldan*

binnen één maat samen te persen — in een strofe met regelmatige beweging! — maar het rhytme is ♩♩ | ♩♩. Zoo Vsp. 39, 3 *menn meinsvara*, niet 𝄽 | ♩♩♩ maar ♩♩ | ♩♩ (ook dit een strofe met rustige beweging)[1]. Zoo in tallooze gevallen[2]). Ik bespreek nog eenige van de plaatsen, die Läffler t. a. p. p. 59 vv. aanhaalt als voorbeelden voor een van de aangenomen regels afwijkende alliteratie. Ik deel zijn opvatting omtrent de allitereerende syllaben, maar lang niet overal zijn rhytmiseering. Grímn. 54, 1—2: *Óðinn ek nú heiti; Yggr ek áðan hét.* Läffler onderstreept met recht ***Ó. hei. Yggr. hét***, en dat tegenover de school, die *hét* van de alliteratie uitsluit. Maar daaruit volgt niet, dat *hét* een heffing draagt. De zin toont, dat *áðan* betoond is, — mogelijk *nú* ook door tegenstelling; vs. 2 is dus te lezen ♩♩ | ♩♩♩. Daarentegen deel ik met Läffler — in tegenstelling met de Duitsche systemen — Vafþr. 5, 1—2 aldus: ***Fór** þú* | ***Óðinn**, at* | ***freista*** | ***orðspeki***, en Fjolsv. 46, 1—2: ***Hvaðan** þú* | ***fórt*** | , ***hvaðan** þú* | ***for** gǫrðir*, daar deze verdeeling niet alleen de alliteratie maar ook den zin tot zijn recht laat komen.

Fáfn. 4, 4—5: ***Sigurdr** ek* | ***heiti***, | ***Sigmundr hét** minn* | *faðir*. Vs. 5 is niet ♩♩ | ♩♩♩♩ maar ♩♩♩♩ | ♩♩ 𝄽. Waarom? Omdat *faðir* in toongewicht niet bij het voorafgaande *hét* kan achterstaan.

Skírn. 23, 1—2: *Sér þú þenna **mæki**, **mær!** **mjóvan** **málfán**.* Over het geweld, dat Gering dit vers aandoet, om aan de vier rijmstaven te ontkomen, zie men Läffler. Maar daarom staan zij niet alle in de heffing. Ik lees vs. 1 met dit rhytme: ♩♩♩♩ | ♩♩♩.

Regm. 7, 1—2: ***gjafar** þú **gaft**, **gaftattu** ástgjafar.* Ook vers 3 begint met *gaftattu*, en hier staat *gaft* in de heffing als in vs. 1. De rhetorische herhaling toont, dat de positie van het woord in vs. 2 dezelfde is. Vs. 2 bestaat dus uit twee drielettergrepige

---

[1]) Een drielettergrepige tweede maat is onrustiger dan een drielettergrepige eerste, vooral wanneer de eerste éénlettergrepig is. In de tweede maat is men toch op een rust en een eventueelen optact voorbereid. Een eenlettergrepige eerste maat heeft altijd rhetorisch effect. Men kan dus voor de deeling *menn* | *meinsvara* niet aanvoeren *Sa hon þar* | *vaða* in dezelfde strofe. Daarentegen is in een geval als Vsp. 19, 2 *heitir Yggdrasill* de verdeeling 2 + 3 minder stootend, ofschoon bij de neiging tot langere eerste maat de verdeeling 3 + 2 hier volstrekt niet met zekerheid te verwerpen is.

[2]) Over het recht, om in composita als *meinsvara* het tweede lid in de heffing te zetten, zie p. 96 v. Onder de daar aangevoerde voorbeelden zijn er een aantal, waar een syllabe buiten heffing allitereert.

maten met het rhytme ♩ ♪ ♪ | ♩ ♪ ♪; het geheel (vs. 1—2) heeft vier gelijke rijmstaven, maar de vierde is niet met een heffing verbonden. Uit deze mogelijkheid, dat zulk een syllabe, die geen heffing draagt, allitereert, verklaart het zich, dat hier en ook in een zeker aantal andere gevallen een tweede compositielid, ook zonder hoofdtoon, de alliteratie draagt.

Háv. 33, 4—5: *sitr ok snópir, lætr sem solginn sé.* Vs. 2 ♩ ♩ | ♪ ♪ ♩.

Skírn. 7, 1: *Mær er mér tíðari* ♪ ♪ ♩ | ♪ ♪ ♪ (volgt *en* ♪ |).

Daarentegen Hym. 31, 4: *í ásmegin* ♪ | 𝅝 | ♪ ♪. *í* is optact en allitereert niet, ofschoon het woord met een vocaal begint, daar het zwaktonig is: zie den regel in den commentaar op Háttatal. Zoo Hym. 31, 7 *en vínferill.* Maar 32, 7 *aptr ævagi* 𝅝 | ♪ ♪. ♩; *æ-* domineert sterk over *-vagi*, en deze twee syllaben vullen geen maat. Háv. 109, 2 *gengu Hrímþursar:* tweelettergrepige optact ♪ ♪ | 𝅝 | ♩ ♩; zoo 114, 2 *at þú | gáir | eigi.* Háv. 118, 5 *varð honum at | fjǫr- | lagi:* vierlettergrepige optact; 116, 5 *en þat þér | hjalpa | mun:* drielettergrepige optact; 152, 5 *at ek honum | bjargig- | ak:* vierlettergrepige optact.

Ik moet reeds hier de vraag stellen: kan ook de optact deel hebben aan de alliteratie? A priori kan men verwachten, dat het aantal gevallen, die in aanmerking komen, niet zeer groot zal zijn, daar in den optact in den regel alleen zeer lichte syllaben staan, die reeds daarom zijn buitengesloten. Theoretisch is het echter zeer goed denkbaar, dat eene lettergreep in den optact, die staat aan het begin der tweede helft van een maat, indien zij slechts in den zin voldoende gewicht heeft, evengoed zal kunnen allitereeren als een bijtonige syllabe, die dezelfde plaats inneemt in de volgende maat. Men kan dus het verschijnsel verwachten bij optacten, die minstens den duur eener halve maat hebben, dus bij vrij grooten afstand tusschen de metrische grens (der maten) en de taalkundige grens (der verzen). Of zulke optacten werkelijk voorkomen, zal bij de afzonderlijke metra besproken worden.

II. DE AFZONDERLIJKE METRA.

In de oudn. poëzie treden regelmatig langere formaties op dan het verspaar. De meest gewone vorm is de achtregelige strofe, die syntactisch op zeer geringe uitzonderingen na altijd in twee gelijke deelen valt. Halve strofen zijn in grooten getale overgeleverd; zij laten zich op geenerlei wijze wegemendeeren. Het is zelfs duide-

lijk, dat sommige dichters in dezen vorm meer smaak hebben dan andere [1]). Onder de 6-, 10- en meerregelige strofen zijn er vele, waarop de kritiek wel vat heeft, maar toch niet zóó regelmatig, dat men het recht zou hebben, deze vormen te ontkennen.

FORNYRĐISLAG.

Als norm geldt het vierlettergrepige vers, maar er komen verlengingen voor en ook wel verkortingen. Er bestaan sterke individueele verschillen, en al vat men nu ook veel onder één naam samen, toch is daarom de vorm niet overal dezelfde. Neemt het aantal verzen van meer dan vier lettergrepen toe, zoodat in de meerderheid naast de syllabe in heffing eene syllabe voorkomt, die een tamelijk sterk in het oor vallenden bijtoon draagt, dan gebruikt men voor het metrum eene andere benaming. — maar de grens is zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk te trekken, daar in gedichten met een vijfsyllabig metrum, zelfs in de zeer regelmatige Atlamál, toch ook vierlettergrepige verzen voorkomen. Het gaat dus zeker niet aan, vaste regels in bijzonderheden voor fornyrđislag te formuleeren. Wil men weten, wat toegelaten, wat regel, wat verboden is, dan moet men ieder gedicht afzonderlijk bestudeeren. Ik zal er twee behandelen, voor welke niet dezelfde regels gelden.

Vǫluspá.

Materiaal.

In Bugge's tekst heeft de Vsp. 66 strofen. Van deze worden niet meegeteld str. 11—16, 4, d. i. het dvergatal, daarentegen wel de tweede helft van str. 16. De verzen, die als stef gebruikt zijn, zijn slechts éénmaal geteld. Deze zijn 1. de eerste helft van str. 6. 9. 23. 25. 2. str. 41. 49. 51. 58. 3. het 9 maal voorkomende stefvers *Vituđ ér enn eđa hvat* [2]). Met het oog op zijn bijzonderen vorm is echter op de daartoe aangewezen plaatsen op de herhaling van dit vers gewezen. Str. 65, die alleen in handschrift *H* staat, maar niet jonger is dan een zeer groot deel der overige strofen, is meegeteld; daarentegen zijn str. 34, 5—8, die in *H* de plaats innemen van 35, 1—4 maar door Bugge als zelfstandige strofe, wier eerste helft verloren zou zijn, in den tekst opgenomen zijn, terzijdegelaten, evenals de jonge verzen, die in *H* de plaats van str. 55—56 innemen, en die ook niet in Bugge's tekst staan.

---

1) Over het ontstaan der strofe zie Hoofdstuk III.

2) Twee verzen, 30, 3 = 30, 11 en 27, 7 = 28, 13, die toevallig tweemaal voorkomen maar niet als stef bedoeld zijn, zijn beide malen meegeteld.

Wij houden over 53 strofen van verschillende lengte, inhoudend 228 oneven en 220 even verzen. Daar er verschil in behandeling is tusschen vs. 1, vs. 5, vs. 3. 7 en de even verzen, zijn deze 4 groepen afzonderlijk besproken. Onder vijfde verzen zijn te verstaan beginverzen van tweede halve strofen. Bij strofen van 10 verzen moet uit de syntactische verhoudingen blijken, welk vers als vijfde is aan te merken; bij strofen van 6 verzen doet de vraag zich voor, of vs. 5—6 een zelfstandige strofenhelft representeeren of metrisch bij vs. 1—4 behooren; bij strofen van 12 of meer verzen kunnen twee verzen in aanmerking komen, om voor vijfde verzen te gelden, vierregelige strofen komen hier in het geheel niet in aanmerking. Als vijfde verzen gelden hier vooreerst het vijfde vers van alle achtregelige strofen, d. i. str. 1—10. 16—19. 22—27. 31—33. 35. 37. 38. 40—48. 50—53. 55. 57. 59. 60. 62. 64. 66; voorts de volgende: str. 20, 5. 9; 21, 7; 28, 5. 11; 30, 5. 9; 39, 7; 56, 5. 9. 63, 3. Alle overige oneven verzen, die niet eerste zijn, zijn derde en zevende. Wij hebben zoodoende 53 eerste verzen, 57 vijfde, 118 derde en zevende, 220 (+ 8 = stef) even verzen.

De Vsp. is niet het werk van één dichter. Er kunnen dus metrische verschillen zijn. Maar om het metrisch onderzoek niet a priori van de hoogere kritiek afhankelijk te maken, heb ik het gedicht hier als eenheid beschouwd. Gezichtspunten, die met de hoogere kritiek samenhangen, zullen aan het slot aangegeven worden. Maar ook de lagere kritiek, die heden ten dage voornamelijk met metrische voorschriften werkt, heb ik uiteraard vermeden. Waar het onderzoek het recht van zulke kritiek geldt, kan men niet beginnen, met ze toe te passen. Wij nemen dus, behoudens zeer geringe, speciaal te noemen uitzonderingen, de verzen in den overgeleverden vorm; de mogelijkheid van vereenvoudigingen wordt afzonderlijk besproken.

Daar het volgend onderzoek in de eerste plaats het taalmateriaal betreft, zullen hier in hoofdzaak de taalkundige schemata medegedeeld en besproken worden. Wat zij rhytmisch en metrisch beteekenen, is duidelijk voor den lezer, die het voorafgaande aandachtig gelezen heeft. Tot toelichting diene nog het volgende. De bijtoon in een maat van meer dan twee syllaben is door een gravis aangegeven, onverschillig, hoe zwaar hij is. Daarentegen is een verticaal accent gebruikt voor den grammatischen bijtoon op sommige lange tweede syllaben in tweelettergrepige maten, voorzoover deze metrische beteekenis heeft, zich hierin openbarend, dat er een lichte maat op volgt. Dus: ⊥́ ̀ ́ = ♩́ ♪̀ ♪; ⊥́ ́ ̀ = ♩́ ♪̀ ♪̀; ◡́ ́ ̀ = ♩́ ♪̀ ♪̀;
⊥́ ⊥ | ◡́ = ♩́ ♩ ¦ ♪́ ♪̀ 𝄾.

In de schemata is slechts het aantal verzen genoemd, dat den daarin aangewezen vorm heeft. In een aanhangsel aan het slot worden de verzen aangewezen en twijfelachtige gevallen toegelicht.

Bouw van vs. 1.
Aantal verzen 53. Zonder optact 52. Met optact 1.

I. Verzen zonder optact.

1.	⏊́ ` | ´	1	*2a.*	´ ⏊ | ⏑́	1	*3a.*	´ | ´	19
	op ⏊́	1	*b.*	⏊́ ` | ⏑́	3	*b.*	⏑́ ` | ⏑́	1
				op ⏑́	4	*c.*	⏊́ ` | ⏊́	2
4.	´ ` ´ | ⏑́ `	1				*d.*	⏊́ ` | ⏊́	19
	op ⏑́	1				*e.*	⏑́ ` ´	1
						f.	´ ` | ⏊́	2
5a.	⏊́ | ⏊́ `	1					op ⏊́	44
b.	⏊́ | ⏑́ `	1						
	op ⏊́ `	2						

Uitgang.

⏊́	1
⏑́	4
´	44
⏑́ `	1
⏊́ `	2
	52

Eerste maat.

1e maat.

⏊́	1
⏑́	0
⏊́	21
⏑́ `	1
⏊́ `	5
⏊́ `	21
⏑́ `	1
⏊́ ` ` ´	2
	52

5 + 21 = 26 ⏊́

⏊́
n°. *5a* : 1
1

⏊́
n°. *2a* : 1
„ *3a* : 19
„ *5b* : 1
21

⏑́ `
n°. *3b* : 1
1

´ `
n°. 1 : 1
„ *3d* : 19
„ 4 : 1
21

⏊́ `
n°. *2b* : 3
„ *3c* : 2
5

⏑́ ` ´
n°. *3e* : 1
1

⏊́ `
n°. *3f* : 2
2

Lengte van het geheele vers:

boven het 1-syllabig schema 3*c* : 2

boven 5 syllaben (of 6 met korte heffingssyllabe) 3*f* : 2
2

3*d* : 19
3*e* : 1
3*f* : 2
4 : 1
5*b* : 1
26

II. Verzen met optact.

¦ ⏊ ́ ¦ ⏊ ́ 1
Op ⏊ ́ 1 1e *maat* ⏊ ́ 1
optact: 2 syllaben 1.

Uit de verhouding van het aantal verzen zonder optact tot die met optact (52 : 1) blijkt, hoe streng dalend de beweging is. Van de afzonderlijke maten geldt hetzelfde. Onder de 52 verzen zonder optact bestaan er 50 uit 2 dalende maten; slechts één vers gaat op een heffing uit; één is er met gesyncopeerde eerste daling. Het meest normale vers ⏊ ́ ¦ ⏊ ́, d. i. ♪♪ ¦ ♪♪ is door 19 exemplaren gerepresenteerd, — daarnaast één met den bijvorm ⏊⏊ ¦ ⏊ ́, d. i. ♪♪ ¦ ♪♪𝄾; maar nog grooter is het aantal met verzwaarde eerste maat: 3 syllaben komt 27 maal voor, 4 syllaben 3 maal. Van de eerstgenoemde 27 heeft er 1, van de laatstgenoemde insgelijks 1 korte eerste syllabe. Het rhytme is echter in 6 gevallen ♪♪♪, in 21 ♪♪♪. De quantiteit der eerste syllabe is dus van weinig beteekenis; wel volgt onmiddellijk op een taalkundig korte syllabe geen bijtoon, maar na een lange kan zoowel de tweede als de derde syllabe den bijtoon hebben; het eerste geval komt het meest voor. In de 2 vierlettergrepige maten is het rhytme ♪♪♪♪. Op de meerlettergrepige eerste maat volgt bijna regelmatig een volle tweede; slechts viermaal is deze na ⏊ ́ verkort, éénmaal tot ⏊ ́, driemaal tot ⏊ (♪♪𝄾), waardoor het dalend rhytme ook hier bewaard is. Van de tweede maten hebben er voorts 44 den normalen vorm ⏊ ́ (♪♪); drie zijn drielettergrepig; één van deze heeft korte eerste syllabe. De vormen ♪♪♪ en ♪♪♪ zijn dus wel aan

het begin maar niet aan het einde gezocht. Twee drielettergrepige maten kent alleen het stefvers 6, 1; de tweede maat is ⏑ .

De hoofdvormen zijn dus ♩♩ | ♩♩ en ♩♩♪♩ | ♩♩ (deze gevarieerd door ♪♪♩ | ♩♩); te samen komen zij 45 maal voor.

Tengevolge van het groot aantal verzwaarde eerste maten, waar geen verlichte tweede maat tegenover staat, stijgt het aantal verzen, wier syllabenaantal boven het viersyllabig schema uitgaat, tot 26. Boven 5 (of 6 met één korte heffingssyllabe) gaan er slechts 2.

Het eene optactvers heeft het rhytme ♪♪ | ♩♩ ♩.

— — —

Bouw van vs. 5.

Aantal verzen 57. Zonder optact 50. Met optact 7

I. Verzen zonder optact

Uitgang.

	3
	13
	4
	50

1		3
	op	3
3a.		2
b.		1
c.		1
	op	4

2a.		20
b.		1
c.		1
d.		16
e.		2
f.		3
	op	43

Eerste maat.

1e maat.

	2
	1
	24
	1
	1 } = 17
	16 }
	2
	3
	50

n°. *3a* : 2 — 2

n°. *3b* : 1 — 1

n°. *1* : 3
„ *2a* : 20
„ *3c* : 1
24

n°. *2b* : 1 — 1

n°. *2c* : 1 — 1

n°. *2d* : 16 n°. *2e* : 2 n°. *2f* : 3

Lengte van het geheele vers.

		boven het 4-syllabig schema *2c* .	1
		2d ·	16
boven 5 syllaben (of 6 met korte heffingssyllabe) *2f* : 3		*2e* ·	2
		2f :	3
3		*3c* .	1
			23

II. Verzen met optact.

Uitgang					
⏑́ 5	*1a.*	⏑́ ⏑́ 4	2.	⏑́ ⏑́	2
2	*b.*	⏑́ ⏑́ 1		op ⏑́	2
7		op ⏑́ 5			

Eerste maat.

1e maat.			
⏑́	2	⏑́	⏑́ n°. *1a* · 1
⏑́	5	n°. 2 : 2	„ *1b* : 1
	7	2	5

Optact.

1 syllabe	n°. *1a* .	4
	„ 2 ·	2
		6
3 syllaben	n°. *1b* ·	1
		1

Lengte van het geheele vers.

Boven het viersyllabig schema (indien de optact voor niet meer dan één syllabe geteld wordt): o.

Het vers heeft een in hooge mate overwegend dalende beweging, gelijk vers 1. De verhouding van geen optact tot optact is 50 : 7. De dalende beweging is in alle optactlooze verzen tot het einde toe volgehouden, slechts 2 syncopeeren de eerste daling en voegen tevens aan de tweede maat een syllabe toe.

De normale vorm ⏑́ · | ⏑́ · overweegt met het grootste aantal exemplaren (20), waarnaast 3 met den bijvorm ⏑́ ⏑́ | ⏑́ , dan volgt ⏑́ ˋ | ⏑́ · met 16, maar het totaalcijfer voor 3 syllaben in de eerste maat is 18, waarvan 1 met korte eerste syllabe. Daarbij komen 5 exemplaren met vierlettergrepige eerste maat, waaronder twee met korte syllabe. Verzwaarde eerste maat is dus minder talrijk

dan bij vs. 1 maar omvat toch nog bijna de helft. De rhytmische verhoudingen der verzwaarde maten zijn als bij vs. 1.

De tweede maat is alleen (3-maal) verkort, waar ⏊ — voorafgaat, in geen enkel geval na meersyllabige eerste maat. Verzwaarde tweede maat in 4 gevallen, waarvan 1 met normale, 3 met verlichte eerste.

Daar het aantal verzwaarde eerste maten kleiner is dan bij vs. 1, is ook het aantal verzen, dat boven het normale schema uitgaat kleiner (23 op 50). Toevallig zijn er 3 van 6 syllaben bij.

De 7 verzen met optact verdeelen zich over twee typen. Verlengde maten komen niet voor, in alle voorbeelden is een der beide maten verkort: 5 maal de tweede maat tot ⏊, waardoor het vers op een heffing uitgaat; 2 maal de eerste maat tot ⏊. De andere maat is telkens normaal. Het aantal syllaben in den optact is 6 maal 1; 1 maal 3, in dit voorbeeld is herleiding tot 2 syllaben zeer gemakkelijk.

Bouw van vs. 3. 7.

Aantal verzen 118. Zonder optact 90. Met optact 28.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.		*1.*	— `	⏊	1	*2a.*	⏊ —	⏑		11
⏊	4			op ⏊	4	*b.*	⏊ `	⏑		1
⏑	12							op ⏑		12
⏊	64	*3a.*	⏑	⏑	1					
⏑	4	*b.*	⏊	⏑	40	*4a.*	⏊	⏑		3
⏊	6	*c.*	⏑ `	⏊	1	*b.*	⏑ `	⏑		1
	90	*d*	⏊ `	⏊	2			op ⏑		1
		e	⏑ `	⏑	11					
		f	⏑ `	⏊	2	*5a.*	⏊	⏊		2
		g	⏊ `	⏊	4	*b*	⏑	⏑		4
				op ⏑	64			op ⏑		6

Eerste maat.

	1e maat.		⏑		⏑		⏑		⏑		
	⏊	2	*5a*	2	*3a*	1	*2a*	11	*3c*	1	
	⏑	1		2		1	*3b* ·	40		1	
	⏊	58					*4a* .	3			
	⏑ `	4	`		⏑ `		*5b* .	1	⏑		
21 ⏑ =	⏑ `	3	*2b* .	1	*1* :	4		58	*3f*	2	
	⏊ `	18	*3d*	2	*3e* ·	14			*4b*	1	
	⏑ `	3		3		18	⏊ · `			3	
	⏑ `	1					*3g* :	4			
		90						4			

Lengte van het geheele vers:

		boven het 4-syllabig schema	*3d* : 2
			3e : 14
boven 5 syllaben	*3g* : 4		*3f* : 2
	4		*3g* : 4
			4b : 1
			5b : 4
			27

II. Verzen met optact.

Uitgang.

⊥	18
⏑́	5
⊥	5
	28

1a.	´	| ⊥	| ⊥	1
b.	´	| ⊥	| ⊥	1
c.		| ⊥	| ·⊥	8
d.		| ´	| ⊥	7
e.		| ´	| ´	1
				18

2.	| ⊥	| ⏑́	5
	op	⏑́	5
3a.	| ⊥	| ·⊥	1
b.	| ⏑́	| ⊥	1
c.	| ⏑́	| ⊥	2
d.	| ⊥	| ·⊥	1
	op	⊥	5

Eerste maat.

1e maat.

⊥	9
⏑́	2
⊥	16
⊥ ´	1
	28

⊥	⏑́	·⊥	⊥
1a : 1	*3c* : 2	*1c* : 8	*1e* : 1
1b : 1	2	*1d* : 7	1
2 : 5		*3d* : 1	
3a : 1		16	
3b : 1			
9			

Optact.

1 syllabe	2 syllaben
1a : 1	*1b* : 1
1c : 8	*1d* : 7
3a : 1	*1e* : 1
3c : 2	*2* : 5
3d : 1	*3b* : 1
13	15

Lengte van het geheele vers.

boven het 4-syllabig schema	*1e* : 1
	3d : 1
	2

De verhouding der getallen, die het aantal verzen zonder en met optact aangeven, is nog altijd sterk ten gunste van de eerste; het relatief grootere aantal optactverzen hangt met den zinsbouw samen; zie daarover hieronder p. 57. In verzen zonder optact heeft het normale vers ⏊ × | ⏊ × ook hier de meerderheid (40 op 90). Eén vers (22, 3) is overgeleverd in den vorm ⏑ | ⏊. Men zou kunnen vragen, of hier niet voor *volu* de vorm *volcu* in te zetten is. Maar het vers behoort tot een strofenpaar (21. 22), dat betrekkelijk laat geïnterpoleerd is (Zschr. f. d. Phil. 36 p. 303 v.), en daar nu naast dezen vorm, dien het gedicht anders niet kent, in deze beide strofen nog twee alleenstaande voorkomen, nl. 21, 3 | ⏊ | ⏊ en 21, 5 | ⏊ | ⏊, heeft men zeker geen recht, hier te emendeeren. Wèl bevestigen deze 3 verzen te samen, dat de strofen in Vsp. onecht zijn[1]). Wij zullen deze verzen voorloopig meetellen, maar bij de beoordeeling der getallen is met hun onechtheid rekening te houden. Drielettergrepige eerste maat met normale tweede komt 17 maal voor; 14 maal is het rhytme hier ♪ ♪ ♪, driemaal ♪ ♪ ♪, terwijl van deze laatstgenoemde één vers korte beginsyllabe heeft. Daarbij komen 7 gevallen met vierlettergrepige eerste maat, zoodat verlengde eerste maat met normale tweede 23 maal — of als men ⏑ × × | ⏊ × meetelt 24 maal — voorkomt. De uitgang op heffing blijft schaarsch (4 gevallen); daarentegen is de verkorting der tweede maat tot ⏑ × tamelijk ruim gerepresenteerd door 12 voorbeelden, waarvan 11 na ⏊ ⏊. Driesyllabige tweede maat in 10 gevallen op de 90, waaronder 3 ⏑ . 4 + 3 syllaben, beide maten met korte eerste, komen eenmaal voor.

De verzen met optact zijn toegenomen en toonen ook meer variëteiten (in het geheel 10, als men op alle verschillen let, tegen 3 bij vs. 5). Geen der beide maten is verzwaard, op 1 geval na (*3d*, één voorbeeld) is altijd één maat verkort. Over de gevallen met verkorting in beide is reeds gesproken.

De ervaring, die wij nu reeds opgedaan hebben, stelt ons zeker in staat, ons een oordeel te vormen over het recht eener kritiek, die een getal van 4 syllaben als maatstaf neemt. Een aantal der verlengde verzen, die wij leerden kennen, kunnen met de gebruikelijke middelen zonder buitensporige moeite op dit getal worden

---

1) Een enkel vers van 3 syllaben zou geen bewijskracht hebben, maar wel hun gemeenschappelijk voorkomen, vooral waar zakelijke criteria reeds vroeger tot een gelijk resultaat voerden. Vsp. heeft nog een paar driesyllabige verzen, maar niet bijeen en van gewoner vorm. Vooral de verzen op twee heffingen, in kviduháttr zeer gewoon, zijn voor Vsp. wonderlijk.

teruggebracht. En zeker zijn er onder, die er niet bij verliezen, eer er bij winnen zouden, als zij eene syllabe verloren, vooral de weinige, die meer dan 5 syllaben hebben. Er zullen dan ook zeker in den overgeleverden tekst wel woordjes staan, die niet tot den oorspronkelijken tekst behooren. Maar zekerheid hieromtrent hebben wij zelden. En allerminst hebben wij het recht, waar zich zulk een uitgesproken rhytme toont, dit eenvoudig te negeeren en overal aan het schrappen en contraheeren en emendeeren te gaan, tot wij de gewenschte vier syllaben hebben Waar een positieve neiging bestaat tot den aanhef ♩́ ♪̀ ♪̀, gevarieerd door het zeldzamere ♪́ ♪̀ ♩, en deze door den dichter opzettelijk gewilde beweging uit den aard der zaak in vele gevallen, ofschoon lang niet altijd, tot stand gebracht is door een pronomen of door een langeren vorm, waar ook een kortere bestaat — een mooi rhytme met sterke accentuatie van het begin, — waarom zullen wij dan die gevallen, waarop wij vat kunnen krijgen, met geweld gaan opruimen, terwijl wij een groot aantal andere toch moeten laten staan? Alsof in het gelid marcheeren de eenige deugd van een vers en het hanteeren van den korporaalsstok ook al voor een philoloog de hoogste roeping ware! Men zie b.v. den tekst van Gering. Is reeds de eerste strofe in haar stroefheid niet voldoende, om ons te overtuigen, dat zulk een kritiek niet deugt? Vs 1 gaat het nog: uit *bit ek* wordt *bitk* gemaakt. Maar vs. 5—6 luiden in de overlevering *Vildu, at ek Valfǫdr vél* (of *vel*) *fram telja*. Vs. 5 heeft 6 syllaben; er moeten er dus 2 uit Daartoe worden *at* en *ek* uitgekozen. *at* is echter onmisbaar, en nu wordt dit woord maar verplaatst en in vs. 6 vóór *vel* geplakt; uit vs. 6 moet *fram* dan maar verdwijnen. En wat *ek* betreft, ook dat wordt maar verplaatst, en wel aan het eind van vs. 6, waar het dan enclitisch kan staan en veranderd wordt in een enkele *k*, die achter *vilja* komt en dus geen syllabe meer vormt. Zoo komt er dan een verspaar voor den dag, dat luidt *Vildu, Valfǫdr! at vel teljak!* Dat hierdoor een geheel onjuiste interpretatie als eenige overblijft, laat ik in dit verband ter zijde, maar ook indien men de mogelijkheid dezer interpretatie toegeeft, — een aanbeveling is zulk een beperking der mogelijke opvattingen alleen ter wille van een metrische liefhebberij zeker niet. Nu moest echter, wie er niet tegen opziet, zoo gewelddadige middelen te gebruiken, toch ook in staat zijn, zijn doel — de beperking van alle verzen tot vier syllaben — te bereiken. Maar het mocht wat. Reeds vs. 3 luidt *meiri ok minni*, en daar is niets aan te doen. En zoo op talrijke andere plaatsen, ook zulke, waar niet gelijk hier een hiaat is, die nog altijd den

uitweg openlaat, om te zeggen, dat dit speciale geval gepermitteerd is. Wie echter het rhytme van de Voluspá in het oor heeft, hoort dadelijk, dat de beweging in *meiri ok minni* dezelfde is als in *Hljóðs bið ek allar*, en dat *Vildu, at ek Valfǫðr* daarvan slechts een geringe variatie is.

Bouw der even verzen.
Aantal 220 (— 8, herhaling van een stefvers).
Zonder optact 138. Met optact 82.

I. Verzen zonder optact

Uitgang.

8
13
105
2
10
138

1a. 1
b. 6
c. 1 (+ 8)
op 8 (+ 8)

2a. 11
b. 2
op 13

3a. 1
b. 82
c. 5
d. 5
e. 10
f. 1
g. 1
op 105

4. 2
op 2

5a. 6
b. 2
c. 2
op 10

Eerste maat

1e maat

9
2
96
7
5 } 21
16
1
1
1
138

3a. 1 — *5b* 2 — *1a*. 1
4 2 — 2 — *2a*. 11
5a 6 — *3b* 82
9 — *5c* 2
96

2b 2 — *1b* 6
3c 5 — *3e* 10
7 — 16

3a : 5 — *3f* : 1 — *3g* : 1 — *1c* : 1 (+ 8)
5 — 1 — 1 — 1 (+ 8)

Lengte van het geheele vers:

boven het 4-syllabig schema *1c* : 1
3d : 5
3e : 10
3f : 1
3g : 1
5c : 2
20

boven 5 syllaben *1c* : 1
3g : 1
2

II. Verzen met optact.

Uitgang.	
⏊	11
⏑́	18
⏊	53
	82

1a.	´ ⁞ ⏊ ´ | ⏊	2
b.	· ´ | ⏊ ` | ⏊	8
c.	· ´ · | ⏊ ` ⁞ ⏊	1
	op ⏊	11

2a.	´ ⁞ ⏊ ⁞ ⏑́	17
b.	´ ` | ⏊ ⁞ ⏑́ ·	1
	op ⏑́	18

3a.	| ⏊ | ⏊	10
b.	| ⏑́ | ⏊	33
c.	´ · | ⏑́ · | ⏊ ·	9
d.	´ | ⏊ ´ | ⏊	1
		53

Eerste maat.

1ᵉ maat.	
⏊	28
⏑́	42
⏊	12
	82

⏊
2a : 17
2b : 1
3a : 10
28

⏑́ ·
3b : 33
3c : 9
42

⏊
1a : 2
1b : 8
1c : 1
3d : 1
12

Optact.

1 syllabe	2 syllaben	3 syllaben
1a : 2	*1b* : 8	*1c* : 1
2a : 17	*2b* : 1	1
3a : 10	*3c* : 9	
3b : 33	*3d* : 1	
62	19	

Lengte van het geheele vers:

boven het 4-syllabige schema *3d* : 1
1

boven 5 syllaben 0.

Zonder de schema's voor de even verzen afzonderlijk toe te lichten, zal ik nu terstond overgaan tot de vergelijking van 4 groepen van verzen. Ieder van deze valt weer in twee afdeelingen, zoodat wij feitelijk acht groepen te vergelijken krijgen.

De optact.

Wat het meest in het oog valt, is de regelmatige toename van het aantal optactverzen.

Vs. 1	heeft er	1 op	53,	d. i.	bijna	2 %.
„ 5	„ „	7 „	57,	d. i.	ruim	12 %.
„ 3. 7	hebben „	28 „	118,	d. i	ruim	$23\frac{2}{3}$ %.
„ 2. 4. 6. 8	„ „	82 „	220,	d. i.		$37\frac{3}{11}$ %.

De oorzaak is niet ver te zoeken. Het zijn bijzinnen en voortzettende, niet geheel onafhankelijk staande zinnen, die bij voorkeur met een zwak vormwoord beginnen. Nu staat het eerste vers het onafhankelijkst; dan volgt vs. 5, dan vs. 3. 7, dan de even verzen. En met deze rangorde is de toename der optacten in overeenstemming. Gaat men de gevallen na, dan komt het ook uit; van de 7 optactverzen onder de vijfde verzen beginnen er 6 met *en* of *ok*. Maar deze toestand heeft ook invloed op den verderen bouw van het vers.

De eerste maat.

Even regelmatig als het aantal optactverzen toeneemt, neemt de gemiddelde omvang van de eerste maat af. Dezen kan men bepalen door de getallen te vergelijken, die het aantal verkorte en verlengde maten aangeven [1]). De getallen zijn:

1e maat van vs. 1		*vs. 5*	*vs. 3. 7.*	*even verzen*
verkorting	1 op 53	5 op 57	14 op 118	80 op 220
verlenging	29 op 53	22 op 57	29 op 118	21 op 220

Daar de eerste maat gemiddeld lichter is na optact, dan wanneer geen optact voorafgaat, komt men in verzoeking een direct verband tusschen het hier genoemde verschijnsel en den toenemenden optact aan te nemen. En ongetwijfeld speelt de optact hierbij een rol.

---

1) Onder een 'verkorte' maat wordt in dit verband verstaan een maat, die minder dan ⏊́ bevat, dus ⏑́ ×́ of ⏊́. Een 'verlengde' maat is een maat, die ⏊́ × × of meer bevat. Onder bepaalde omstandigheden is ook met ⏑́ × × rekening te houden, maar dit wordt dan afzonderlyk genoemd. De benaming is niet eigenlyk gebruikt, daar de maat, d. i. de ideale tijdsduur der metrische groep niet verkort wordt. De woorden 'verkort' en 'verlengd' hebben slechts betrekking op de hoeveelheid taalmateriaal.

Maar deze is niet voldoende, om de sterke afname der eerste maat te verklaren. Immers dan moesten de verhoudingsgetallen voor verzen met en zonder optact, afzonderlijk genomen, bij de vier groepen onderling gelijk zijn. Maar dat zijn zij niet. Vergelijken wij eerst de drie eerste groepen. Wij vinden hier:

1ᵉ maat van vs. 1		vs. 5	vs. 3. 7
verzen zonder optact:			
verkorting	1 op 52	3 op 50	3 op 90
verlenging	29 op 52	22 op 50	28 op 90
verzen met optact.			
verkorting	0 op 1	2 op 7	9 op 28
verlenging	0 op 1	0 op 7	1 op 28

De verschillen zijn aanmerkelijk minder ofschoon niet geheel verdwenen, en zelfs zijn er schommelingen. Bij de verzen zonder optact heeft vs. 5 naar verhouding en absoluut meer verkortingen en minder verlengingen dan vs. 1; bij vs. 3. 7 daarentegen vinden wij wel een belangrijke afname der verlengingen (28 op 90 over 22 op 50) maar ook de verkortingen zijn afgenomen ofschoon niet in gelijke mate (3 op 90 over 3 op 50). Tegenover vs. 1. 5 samen met 51 verlengingen op 102 verzen staan vs. 3. 7 positief in de minderheid met hun 28 op 90. Bij de verzen met optact is er vooreerst op te letten, dat verlengingen niet in aanmerking komen; het eene voorbeeld der derde groep, het eenige in het geheele gedicht, heeft geen bewijskracht tegenover het geringe aantal verzen van de twee eerste groepen. Wat de verkortingen betreft is de verhouding tusschen vs. 5 en 3. 7 normaal (2 : 7 en 9 : 28); bij groep 1, die uit één vers bestaat, kan men geen ander getal wachten dan 0, dat ook het getal is.

Wij moeten de conclusie trekken, dat de regel, dat de eerste maat, als er geen optact is, ongaarne verkort, gaarne verlengd wordt, voor al deze verzen geldt, maar dat hij in vs. 5 minder streng is volgehouden en nog wat minder streng in vs. 3. 7, wat samenhangt met hun minder op den voorgrond tredende plaats. Bij de verzen met optact laat zich geen verschil constateeren, wat misschien samenhangt met de betrekkelijk geringe talrijkheid der twee eerste groepen. De sterke verschillen in de eindcijfers berusten in het bijeentellen van de getallen voor de verzen met en zonder optact.

De vierde groep bevat de even verzen. Wij zullen nu ook hier

de verzen zonder en met optact scheiden en vergelijken met de 3e groep en met de som der drie eerste.

1e maat van vs. 3. 7.		vs. 1. 3. 5. 7.	vs. 2. 4. 6. 8.
verzen zonder optact.			
verkorting	3 op 90	7 op 192	11 op 138
verlenging	28 op 90	79 op 192	24 op 138
verzen met optact			
verkorting	11 op 28	13 op 36	70 op 82
verlenging (komt niet in aanmerking).			

Wat deze getallen beteekenen, wordt misschien nog duidelijker, wanneer wij de verhoudingen in procentberekening uitdrukken. De even verzen hebben op 138 optactlooze verzen 11 verkortingen, d. i. $7\frac{67}{69}$ %, d. i. bijna 8 %. De oneven verzen hebben 7 op 192, d. i. $3\frac{31}{48}$ %. Aan verlengingen hebben de optactlooze even verzen 24 op 138, d. i. $10\frac{9}{23}$ %, de oneven verzen 79 op 192 d. i. $41\frac{7}{48}$ %. De verkortingen bedragen dus bij de optactlooze even verzen naar verhouding ruim het dubbele, de verlengingen ongeveer een vierde deel van de correspondeerende afdeeling der oneven verzen. De getallen, die in de eerste kolom staan, zijn die van vs. 3. 7, die van de oneven verzen het kortst bij de even verzen staan; hier bedragen de verkortingen 3 op 90, d. i. $3\frac{1}{3}$ %, de verlengingen 28 op 90, d. i. $31\frac{1}{9}$ %. Bij vs. 1 en 5 zijn de verschillen met de even verzen nog grooter.

Bij de optactverzen vinden wij gelijke verhoudingen. De even verzen hebben verkorte eerste maat in 70 gevallen op 82, d. i. $85\frac{15}{41}$ %, de oneven verzen 13 op 36, d. i. $36\frac{1}{9}$ %. Voor vs. 3 7 is de verhouding 11 op 28, d. i. $39\frac{2}{7}$ %. Verlengingen komen niet aanmerking (1 geval in vs. 3 7); maar wel kan men er naast plaatsen het getal normale maten van den vorm ⏑ ⏑ komt niet voor) De even verzen hebben 13 op 82, d. i. $15\frac{35}{41}$ %, de oneven verzen 22 op 36, d. i. $60\frac{2}{7}$ %.

Deze verschillen bestaan onafhankelijk van de omstandigheid, dat de even verzen meer optacten hebben dan de oneven verzen, en zij zijn dus aan een andere oorzaak toe te schrijven. Zij beteekenen, dat de eerste maat van het even vers lichter gebouwd is dan die van het oneven vers. De oorzaak kan alleen een rhytmische zijn. Wel toont deze maat, gelijk die van het oneven vers in haar optactlooze vormen een neiging tot verlenging, waardoor zij zich boven de volgende maat verheft, maar deze neiging is veel minder sterk dan bij de oneven verzen. De besproken verhoudingen geven uit-

drukking hieraan, dat gelijk in de maat de ictus over den bijictus domineert, en gelijk, zooals wij nog zien zullen, de eerste maat boven de tweede, zoo ook het eerste vers boven het tweede, en de eerste maat van het verspaar over de drie volgende. In geringer graad geldt hetzelfde principe zelfs nog voor de grootere formaties. De verschillen tusschen vs. 1. vs. 5 en vs. 3. 7, al zijn zij geringer, toonen toch, dat ook het eerste verspaar in gewicht het tweede te boven gaat en de eerste halve strofe de tweede halve strofe.

Verhouding van de eerste maat tot de tweede.

Wij moeten na de ervaring, die wij opdeden, de oneven en de even verzen afzonderlijk behandelen. Ik bespreek in de eerste plaats de *oneven verzen*.

Dat de eerste maat zwaarder gebouwd is dan de tweede, blijkt onmiddellijk uit de getallen voor verkortingen en verlengingen. Voor verzen zonder en met optact te samen genomen luiden deze als volgt:

		eerste maat	*tweede maat*
vs. 1	*verkorting*	1	6
(aantal 53)	*verlenging*	29 (+ 1 [illegible])	2 (+ 1 [illegible])
vs. 5	*verkorting*	5	8
(aantal 57)	*verlenging*	22 (+ 1 [illegible])	4
vs. 3. 7	*verkorting*	14	39
(aantal 118)	*verlenging*	29 (+ 1 [illegible])	6 (+ 4 [illegible])

Voor de afzonderlijke afdeelingen zonder en met optact gaat de regel insgelijks op:

Zonder optact.

		eerste maat	*tweede maat*
vs. 1	*verkorting*	1	5
(aantal 52)	*verlenging*	29 (+ 1 [illegible])	2 (+ 1 [illegible])
vs. 5	*verkorting*	3	3
(aantal 50)	*verlenging*	22 (+ 1 [illegible])	4
vs. 3. 7	*verkorting*	3	16
(aantal 90)	*verlenging*	28 (+ 1 [illegible])	6 (+ 4 [illegible])

Alleen bij vs. 5 is het getal der verkortingen voor beide maten gelijk, maar het groote verschil in de verlengingen 22 : 4 toont, dat de regel absolute geldigheid heeft. Er is nog op te letten, dat de verlengingen in de eerste maat ook wat hun omvang betreft, verder gaan dan in de tweede. In de laatstgenoemde is de eenige

verlengde vorm ⊥́ × ×: de eerste maat daarentegen heeft ook nog ⏑́ × × ´ en ⏑́ × × ; de getallen hiervoor bedragen vs. 1: 1 resp. 2; vs. 5: 2 resp. 3; vs. 3.7: 3 resp. 4 (⊥́ × × is dus door 9 exemplaren vertegenwoordigd).

Met optact.

		eerste maat	tweede maat
vs. 1 (aantal 1)	*verkorting*	0	1
vs. 5 (aantal 7)	„	2	5
vs. 3.7 (aantal 28)	„	11	23

Verlengingen komen niet in aanmerking, daar in optactverzen de eerste zoowel als de tweede maat ⊥́ × niet te boven gaat (behalve 1 maal ⊥́ × × in de 1e maat van vs. 3.7).

Zonder uitzondering gaat de regel bij beide afdeelingen op. De tweede maat is dus lichter gebouwd dan de eerste.

De onderlinge afwijkingen in de verhouding der twee maten tusschen de 3 groepen (vs. 1. vs. 5 en vs. 3.7) zijn niet groot. Het grootste is het verschil tusschen beide maten bij vs. 1 (verkorting 1 : 5, verlenging 29 : 2); belangrijk minder is het bij vers 5, waar de verkortingen gelijk zijn en de verlengingen zich verhouden als 22 : 4; bij vs. 3.7 is de verhouding der verkortingen 3 : 16, met nog iets grooter verschil dan bij vs. 1, maar de getallen voor de verlengingen zijn elkander weer genaderd (28 : 6) [1].

Even verzen.

Zonder optact.

Voor de verzen zonder optact gaat de regel op

		eerste maat	*tweede maat*
vs. 2. 4. 6. 8.	*verkorting*	11	21
(aantal 138)	*verlenging*	24 (+ 7 ⏑́ × ×)	10 (+ 2 ⏑́ × ×)

Het aantal verkortingen in de tweede maat is bijna het dubbele van de eerste; de verlengingen bedragen nog niet de helft. De tegenstellingen zijn nog groot maar minder dan bij de oneven verzen, waar wij verhoudingen als 1 : 5, ja eenmaal zelfs (verlenging bij vs. 1) 29 : 2 vonden.

---

1. Men kan ook de tweede maat van vs. 1, vs. 5 en vs. 3. 7 onderling vergelijken. Ook hier blijkt dan uit de getallen voor verlenging en verkorting een zeker verschil in toongewicht, voornamelijk een gevolg hiervan, dat onder vs 3. 7 naar verhouding meer optactverzen zijn dan onder vs. 1 en 5. Ik zal echter dit verschil, dat niet sterk genoeg spreekt om het toeval geheel buiten te sluiten, hier niet in bijzonderheden bespreken.

Met optact.

		eerste maat	tweede maat
vs. 2. 4. 6. 8.	*verkorting*	70	29
(aantal 82	Verlenging komt niet in aanmerking.		

Deze getallen zijn in zoo volstrekte tegenspraak met al, wat wij tot nu toe zagen, dat zij eene verklaring behoeven. Den regel, die zich voor alle andere groepen zeer duidelijk toonde, te niet doen, dat kunnen zij niet, maar een verklaring door toeval is buitengesloten Een overweldigende meerderheid aan eerste maten is hier verkort, terwijl in die gevallen de tweede maten normaal zijn. Ik meen te kunnen bewijzen, dat de grond dezer afwijking hierin gelegen is, dat twee vormen, waarin het rhytmisch beginsel, dat den bouw van het geheel beheerscht, tot uitdrukking komt, hier met elkander in strijd geraken. Wel bestaat er een neiging, om de eerste en derde maat der versparen te laten domineeren over de tweede en vierde, maar de trochaeische gang van het vers, waarmee deze neiging samenhangt, verzet zich ook, en in nog sterker mate, tegen den uitgang van het verspaar op een heffingssyllabe, en deze uitgang is dan ook vermeden. Dat hier de oplossing van het raadsel te zoeken is, blijkt uit het sterke overwegen van den uitgang ⏑́ boven ⊥́ in de even optactverzen. De verhouding is hier 18 : 11, terwijl die bij de oneven optactverzen omgekeerd is 5 : 24. Bij optactverzen bestaat, wanneer men het vers niet boven het normale schema verlengen wil, wat vooral de even verzen niet gaarne doen, de noodzakelijkheid, een der beide maten te verkorten, en wanneer nu nog één van de twee vormen met verkorte tweede maat vermeden wordt, kan het niet anders, of er moeten een aantal verkorte eerste maten voorkomen. Het wordt zoodoende moeilijk, zoowel het overwicht van de eerste maat als het trochaeisch slot te bewaren. De volgende oplossingen der moeilijkheid bestaan 1. eerste maat ⏑́ , tweede maat ⊥́, opgeven van het trochaeisch slot: 11 voorbeelden op 82 [1]. 2. eerste maat ⏑́, tweede ⏑́ . Het trochaeisch slot is bewaard, en de eerste maat met heffing onmiddellijk voor heffing domineert, te meer, daar de tweede heffing een lichte syllabe treft Het getal is 18 [2]. 3. eerste maat ⊥́, tweede ⊥́ . Ook zoo domineert de eerste maat met heffing onmiddellijk voor heffing. Aantal 10 [3]. 4. eerste maat ⏑́ , tweede ⊥́ De trochaeische gang is in beide maten bewaard: de eerste domineert niet door quantiteit van taal-

[1] In oneven verzen 22 op 36 bovendien het tweemaal ⊥́ ⏑́ .

[2] In de oneven verzen 5

[3] In oneven verzen 2

materiaal maar kan toch accentoverwicht hebben en heeft het ook in alle voorbeelden. Aantal 42 [1]. 5. eerste en tweede maat beide ´ (verlengd vers). Aantal 1 (op 82 [2]). Men kan de verhouding tusschen oneven en even optactverzen ook zóó uitdrukken, dat men vraagt naar verdeeling der mogelijke vormen over de twee verzen. Dan bevindt men, dat ⏑ ´ – in het bijzonder in oneven verzen gebruikt wordt ($\frac{2}{3}$ der gevallen); de vormen ⏑ ´ | ´ en ⏑ ´ ´ speciaal bij de even verzen, terwijl de verlengde vorm ⏑ ⏑ in beide groepen zeldzaam is.

Ook bij de verzen zonder optact is de uitgang ´ meer gezocht dan ´, en hier geldt het ook van de oneven verzen, die zelfs meer ´ hebben dan de even verzen [3]. De verhouding is echter gelijk: 18 op 192 oneven en 12 op 138 even verzen. De uitgang ´ is hier slechts een variatie van ´ , die na ⏑ – dikwijls en een enkel maal na ⏑ ⏑ ` voorkomt.

Er moet een grond zijn, waarom de oneven verzen minder afkeer hebben van den uitgang ´ dan de even verzen. Deze is hierin te zoeken, dat de verzen, die een paar vormen, tot elkander in nader betrekking staan dan de verschillende versparen of strofen. Het einde van het verspaar is een duidelijker einde van een metrische groep dan het einde van het oneven vers. Maar vooral aan het begin en aan het einde van de groep is het gewenscht, dat de beweging van het vers het duidelijkst uitkomt. Daarom zet de eerste maat van het paar bijna regelmatig trochaeisch in en gaat de laatste maat even regelmatig, ja nog regelmatiger trochaisch uit. Er komt echter nog een andere overweging bij. Het nauwe verband tusschen verzen, die een paar vormen, maakt ook, dat feitelijk het aantal eenlettergrepige tweede maten van het verspaar minder is, dan het schijnt. Immers onder de 29 oneven verzen, die op ´ uitgaan, zijn er 12, waar het volgende vers met optact begint. Deze komen in mindering van het aantal eenlettergrepige tweede maten. Dezelfde redeneering geldt voor den anderen verkortingsvorm ´ ⏑ ⏑ van 24 voorbeelden worden er 11 door optact gevolgd; feitelijk zijn er dus maar 13 tweede maten, die uit ´ bestaan. Dat er een verband bestaat tusschen

[1] In oneven verzen 4.

[2] In oneven verzen 1 (op 36).

[3] Dat in de even verzen zonder optact de uitgang ´ meer voorkomt dan in de oneven verzen zonder optact — ofschoon toch zelden (8 maal over 5 maal) — heeft zijn grond insgelijks in een rhytmisch beginsel, namelijk den afkeer van overlading van het even vers. In optactlooze verzen is de eerste maat dikwijls verlengd, maar waar dit het geval is, zal in het even vers licht een verkorte maat volgen, terwijl het oneven vers dan in den regel een normale tweede maat laat volgen. Onder de oneven verzen zijn er dan ook 77 overladen tegenover 22 onder de even verzen (zie p. 66).

verkort slot der oneven en optact der even verzen, blijkt uit de verhoudingsgetallen, die toonen, dat na verkort slot het aantal optacten relatief hooger is dan na normaal of verlengd slot. De 12 optacten na 29 ⊥ representeeren $41\frac{11}{29}$ %; de 11 optacten na 24 ⏑́ × $45\frac{5}{6}$ %. Daarentegen staan na 176 volle of overladen tweede maten 60 optacten, d. i. $34\frac{1}{11}$ %. Deze verhoudingen kunnen weer niet toevallig zijn [1]).

Bij de even verzen op ⊥ valt nog een eigenaardigheid in het oog, die zeker niet zonder beteekenis is. Het aantal is 19; hiervan staan er 13 aan het einde van een halve of heele strofe en slechts 6 maal hebben vs. 2. 6 dezen uitgang. Een rythmische regel ligt hieraan niet ten grond; denzelfden afkeer van dezen uitgang, dien vs. 2. 6 toonen moeten ook vs. 4. 8 eenmaal gekend hebben. Ik houd het verschijnsel gelijk zoo vele gebruiken in Oudnoorsche poëzie voor het product eener opzettelijke reguleering. Het gebruik

1) Het verdient de aandacht, dat eene analoge verhouding tusschen het slot der even verzen en den optact van het volgende vers niet bestaat. Wij moeten hier ons licht ontsteken bij vs. 2. 6, want vs. 4, waarop slechts 7 maal en vs. 8 waarop éénmaal een optact volgt, leveren niet voldoende materiaal voor een betrouwbare procentberekening. Bovendien volgt op vs. 8 een nieuwe strofe, waardoor de verhouding van zelf anders te beoordeelen is. Bij vs. 2. 6 nu vinden wij de volgende verhouding:

Uitgang.		Volgende optact.
⊥	6 maal	0 d. i. 0 %.
⏑́ ×	18 maal	2 d. i. $11\frac{1}{9}$ %.
⊥ ×	of meer 66 maal	26 d. i. 37[illegible] %.

Hierbij is juist een veel grooter percentage aan optacten na volle of overvolle maat dan na verkorte, — een afdoend bewijs, dat hier het toeval regeert.

De oorzaak, dat aan het einde van het even vers geenerlei verband tusschen verkorting en volgenden optact bestaat, is te zoeken in den syntactischen en rhetorischen afstand, die tusschen de versparen grooter is dan tusschen verzen, die een paar vormen. Deze afstand brengt de mogelijkheid mee van meer en sterker verlangzamingen in het metrisch tempo, waardoor ook gemakkelijker meer taalmateriaal wordt opgenomen. Deze verlangzaming kan ook intreden bij den aanhef van een nieuwen zin, zonder dat het aantal lettergrepen het normale getal te boven gaat — in dit geval is zij in notenschrift door een point d'orgue weer te geven, terwijl bij de opname van vele lettergrepen eer een ritardando optreedt. Wanneer de zin gewoon doorgaat met het gewone aantal lettergrepen, treedt noch het eene noch het andere verschijnsel op. De voordracht der volgende verzen heeft men zich naar dit gezichtspunt op de daaronder aangegeven wijze voor te stellen:

59. 2—3. *ǫðru sinni jǫrð ór ægi*

64. 6—7 *dróttir byggja ok um aldr daga*

rit - - - - - -

57. 4—5. *heiðar stjǫrnur; geisar eimi ...*

kan niet ouder zijn dan de strofenvorming. De katalectische uitgang op ⏒́, die niet geheel te vermijden was, werd nu met zekere voorliefde gebruikt, om het einde eener halve strofe te markeeren. De licentie wordt zoodoende tot een kunstmiddel, de abnormaliteit krijgt door gebondenheid aan eene vaste plaats het cachet van opzettelijkheid. Zóó verklaart zich ook de door overlading der eerste maat overdreven katalectische vorm van het stefvers *Vituð ér enn eða hvat?*, waar de rhetorische vraag door de heffing aan het slot bijzonder goed uitkomt. Het eindpunt van dezen ontwikkelingsgang is niet bereikt, — de uitgang ⏒́ is niet tot de halve en heele strofe beperkt, en men kan dat ook niet verwachten bij de Voluspá, wier metrum geen kunstmetrum is. Maar het gedicht is hier op een weg, die tot vaste reguleering van licenties voert.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de vierde.

De tweede maat verhoudt zich rhytmisch tot de eerste gelijk de vierde tot de derde. Daar nu de eerste zwaarder geaccentueerd is en gemiddeld meer taalmateriaal heeft dan de derde, zou men tusschen de tweede en de vierde eene analoge verhouding kunnen vermoeden. De getallen geven echter geen volkomen bevestiging van zulk een vermoeden. Daar de vierde met een lichtere maat in vergelijking komt dan de tweede, spreekt er wel veel voor, dat de vierde in accentuatie de zwakste is, maar indien men de optacten der volgende verzen niet meetelt, dan loopen de twee maten, wat hun taalmateriaal betreft, niet sterk uiteen. Bij optactlooze verzen zijn de verhoudingen ongeveer gelijk; de tweede maat heeft 24 verkortingen en 12 verlengingen op 192 verzen, de vierde heeft 21 verkortingen en 10 verlengingen op 138. Bij de optactverzen is de vierde maat zwaarder gebouwd dan de tweede door dezelfde oorzaken, waardoor zij de derde te boven gaat; de percentage van verkortingen is hier bij de tweede maat bijzonder groot. Maar voor het eindresultaat is daartegenover van beteekenis, dat het aantal oneven optactverzen betrekkelijk gering is, zoodat het absolute getal verkortingen in tweede en vierde maat na optact gelijk is (29 in beide). Telt men verzen met en zonder optact samen, dan zijn tweede en vierde maat in een gelijk aantal gevallen normaal; de tweede maat (228 verzen) heeft iets meer verkortingen (53) dan de vierde (220 verzen, 50 verkortingen), en ook iets meer verlengingen (12 over 10; bovendien 5 ⏑́ · over 2). Telt men, om het aantal oneven en even verzen gelijk te maken, het stefvers 27,7 voor 9 verzen, dan krijgen wij in de vierde maat 58 verkortingen, en de

tweede wint het dan in materiaal. Neemt men in aanmerking het waarschijnlijk zwaardere toongewicht der tweede maat en de omstandigheid, dat deze maat in 82 gevallen verzwaard wordt door een volgenden optact, dan zijn althans de gegevens aanwezig, waaruit zich een domineeren van de tweede maat boven de vierde zou laten begrijpen, indien wij dit in jongere poëzie mochten aantreffen.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de derde.

Dat de tweede maat rhytmisch beneden de derde staat, heeft na het voorgaande geen betoog meer noodig. Voor het taalmateriaal zijn de verhoudingen gecompliceerder.

Bij de verzen zonder optact is het duidelijk, dat de derde zwaarder is. De tweede heeft 24 verkortingen op 192, d. i. $12\frac{1}{2}$ %, de derde 11 op 138, d. i. bijna 8 %. De tweede heeft 12 verlengingen op 192, d. i. $6\frac{1}{4}$ %, de derde 24 op 138, d. i. $17\frac{9}{23}$ %. Bij de optactverzen heeft de tweede maat 29 verkortingen op 36, d. i. $80\frac{5}{9}$ %; de derde overtreft dat nog met 70 op 82, d. i. $85\frac{15}{41}$ %. Telt men de verzen met en zonder optact samen, dan heeft de derde maat meer verlengingen en meer verkortingen dan de tweede, maar de meerderheid in verkortingen (2e maat 81, 3e maat 53) overweegt absoluut maar niet percent-gewijze (verlengingen 25 over 12). Neemt men nu ook hier in aanmerking, dat 82 tweede maten door volgende optacten verzwaard worden dan is het duidelijk, dat de tweede maten gemiddeld rijker zijn aan taalmateriaal dan de derde.

Verhouding van de oneven verzen tot de even verzen.

Wanneer men de optacten voor telkens één syllabe laat gelden en dan de verzen meet aan het viersyllabig schema, dan vinden wij een vermindering van het aantal overlange verzen van vs. 1 over vs. 5 en vs. 3.7 tot de even verzen. De getallen zijn:

vs. 1	: 26	op	53
„ 5	: 23	op	57
„ 3.7	: 28	op	90
(som oneven vv.)	: 77	op	228
even verzen	: 22	op	220

Bij vs. 5 en 3.7 is het aantal geringer dan bij vs. 1, maar zij laten iets meer onregelmatigheid toe. Wij vinden voor meer dan 5 syllaben:

vs. 1	: 2	op	53
vs. 5	: 3	op	57
vs. 3.7	: 4	op	90
even verzen	: 2	op	220

Het verschil tusschen de groepen oneven verzen is zeer gering en zal van geen beteekenis zijn: daarentegen blijven de even verzen ook hier belangrijk achter.

De grond van deze verschillen is hoofdzakelijk gelegen in de zwaarte van de eerste maat der optactlooze verzen, wier lengte in dezelfde volgorde afneemt als die van het geheele vers, en voorts wel in den afkeer der even verzen van overlading, waardoor na een overlange eerste maat aan een verkorte tweede de voorkeur gegeven wordt. Men ziet dit aan de optactverzen, waar overlading over het algemeen zeldzaam is. Toch bestaat ook hier verschil tusschen oneven en even verzen. Vs. 1 en 5 met hun klein aantal optacten komen niet in aanmerking, maar vs. 3.7 hebben 2 overladen verzen op 28, de even verzen eveneens 2, maar op 82.

Toongewicht en taalmateriaal.

Wij hebben gezien, dat de eerste maat van het verspaar zich onderscheidt door het grootste toongewicht en het rijkste taalmateriaal. Deze omstandigheid in verband met de verhouding der maten onderling geeft mij aanleiding tot een algemeene opmerking, die ook bij de Vsp. haar toepassing vindt, namelijk, dat deze twee dingen volstrekt niet altijd samengaan. Integendeel kan bv. eene syllabe in het bijzonder op den voorgrond gebracht worden, door haar boven haar gewone maat te rekken en er een geheele maat mee te vullen. Het toongewicht van eene syllabe in het vers hangt van verschillende omstandigheden af. Ik noem hier als belangrijkste 1. het gewicht, dat zij reeds zou hebben, indien de volzin, waarin zij staat, proza was, 2. haar plaats in het vers, 3. haar duur, maar dezen in verband met haar omgeving. Over punt 1 en 2 is in dezen samenhang niet veel te zeggen: de kunst van den dichter bestaat er voor een groot deel in, deze twee voorwaarden met elkander in overeenstemming te brengen en van dezen plicht niet verder af te wijken, dan noodig is, om een eentonig kleppergeluid te ontgaan. Maar het derde punt is hier van beteekenis. Een syllabe klinkt ceteris paribus zwaarder, wanneer zij in duur de volgende te boven gaat, dan wanneer zij daarmee gelijk staat of daarbij achterstaat. Hierop berust de beteekenis van de rekking eener syllabe over een maat. In de groep –́ | ⏑́ × en ook in –́ | –́ × (𝅝 | ♪́ ♪́ 𝄽 resp. 𝅝 | ♩́ ♩́) domineert de eerste lange. Maar dit domineeren ligt minder in haar absoluten duur dan in de verhouding tot de volgende.

Daarom wordt hetzelfde resultaat bereikt, waar de groep ⊥ ⊥̀ × in één maat wordt samengedrongen. Het rhytme is dan hetzelfde: slechts is de beweging tweemaal zoo snel. De groep ⊥ ⊥̀ × met bijtoon op de tweede syllabe heeft, over twee maten verdeeld, de beweging 𝅗𝅥 | ♩ ♩ resp. 𝅗𝅥 | ♪ ♪, over één maat ♪ ♪ ♪. In beide gevallen is de verhouding van de eerste syllabe tot de volgende dezelfde, en zoo kan dus overvulling van een maat hetzelfde resultaat hebben als het vullen van een maat met één syllabe. De overvulling nu is het, die vooral in de eerste maat van het verspaar der Vsp. geliefd is; in de optactverzen der derde maat hebben wij vooral de andere wijze aangetroffen [1]). Daar het accent der eerste syllabe voor het gewicht der maat de allereerste beteekenis heeft, komt dus een maat van den vorm ⊥ ` meer op den voorgrond dan een normale maat van den vorm ⊥ (♩ ♩). Van de drielettergrepige maat van den vorm ♪ ♪ ♩ kan men niet hetzelfde zeggen; maar verzwakt is haar accentuatie toch zeker niet: de eerste syllabe gaat in duur niet beneden de tweede, en de verbinding ♪ ♪ is rhytmisch weer gelijkwaardig met ♩ ♩; daar echter bij de bepaling van de beteekenis der geheele maat de hoeveelheid taalmateriaal ook een factor is, is een maat van den vorm ♪ ♪ ♩ (d. i. ⊥ ´ ` of ⊥ `) in den regel toch zwaarder dan ♩ ♩ en staat dus het kortst bij den anderen drielettergrepige vorm, die het bijaccent op de tweede syllabe heeft.

Het is duidelijk, dat het gewicht der eerste syllabe toeneemt, naar gelang de syllabe, waarboven zij zich in accent èn in duur verheft, van nature zwaarder is. Van dit middel, om een vers met sterken toon te beginnen, maakt Vsp. veel gebruik.

Ask veit ek | *standa. Sal sér hon* | *standa.*

Hier bestaat nu een verschil met de tweede maat. Deze is zelden op zich zelf meer dan tweelettergrepig, maar gaat, gelijk wij zagen, in vele gevallen dat getal te boven door den volgenden optact. Maar de optacten der Vsp zijn alle syllaben van weinig toongewicht;

---

1) Met het hierboven gezegde hangt samen, dat ook een maat van den vorm ⊥ ×, ofschoon in minder mate, op den voorgrond treden kan. Dit is het geval, wanneer een eerste maat van een vers (meestal de derde van het verspaar) dezen vorm heeft. In de groep ⊥ × | ⊥ ´ bewerkt de pauze na ⊥ ´, die vóór het slot komt, eene spanning, waardoor op de voorafgaande syllaben de aandacht gevestigd wordt. Daarentegen beteekent ⊥ × aan het einde slechts een lichten uitgang, daar de spanning hier voorbij is.

zij kunnen dus ook niet of in minder mate op de voorafgaande syllabe de uitwerking hebben, dat deze er door op den voorgrond gebracht wordt. Bovendien valt tusschen de eerste syllabe (of 2 syllaben) van zulk een maat en den volgenden optact licht een syntactische pauze, veelal gepaard met een rhytmische verlangzaming, waardoor de toonverhoudingen ten ongunste van de maat gewijzigd worden. Hier hebben wij dus een voorbeeld voor rijkdom aan taalmateriaal, zonder dat daarmee vermeerdering van toongewicht gepaard gaat.

Het aantal verlengde tweede maten (van versparen) der Vsp. bedraagt, zonder de volgende optacten, 12. Bovendien 5 driesyllabige maten van den vorm ⏑́ . Deze getallen worden, wanneer men de optacten meetelt, 72 verlengde maten en 10 ⏑́ [1]. Het aantal verkorte tweede maten, zonder volgenden optact 53, wordt met 23 verminderd en slinkt tot 30. Zoo krijgt de tweede maat in taalmateriaal de tweede plaats in het verspaar. De getallen voor de vier maten worden namelijk

	eerste maat	*tweede*	*derde*	*vierde*
verkorting	20	30	81	50
verlenging	81	72	24	10

Afgezien van de reeds besproken afwijking in de verhouding der verkortingen tusschen derde en vierde maat, gaat de lijn regelmatig naar beneden. Maar voor het toongewicht is de volgorde. eerste — derde — tweede — vierde.

Of er een verhouding tusschen de eerste en de tweede maat bestaat van dien aard, dat men overvulling van beide vermijdt, durf ik niet met zekerheid uit te maken, maar een neiging in die richting schijnt er toch wel te bestaan. Aan verlengde eerste maten zijn er 81, — wanneer men ⏑́ · meetelt, wat rhytmisch juist is, 84. Hierop volgt in 17 gevallen een verlengde tweede (de eventueel volgende optact is hier meegeteld). Van deze 17 staan er 3 in de jonge strofe 5; trekt men deze af, dan blijven er 14 op 81 over, d. i. ruim $\frac{1}{6}$. Maar het aantal verlengde tweede maten is in het geheel 72 (op 228), d. i. bijna $\frac{1}{3}$ $\left(\frac{1}{3,1}\right)$. Er is geen reden, om dit verschil voor toevallig te houden.

Ik maak ten slotte hierop opmerkzaam, dat, ofschoon de Vsp. in deze metrische bespreking is opgevat als een geheel, wat zich ook

[1] Bij de verlengde maten komen 60 nieuwe; van 5 ⏑́ · gaan er 2 af, die verlengd worden, maar er komen 7 bij uit ⏑́ + eenlettergrepigen optact. In 22 gevallen ontstaat door optact geen verlengde maat, doordat de maat reeds verlengd is (4 maal) of doordat een verkorte maat normaal wordt (18 maal).

wel met succes laat doen, men toch verwachten kan, dat de verschillende dichters tegenover de vragen, die zich hier voordoen, niet geheel op dezelfde wijze gestaan hebben. Het is ook te zien, dat de oudste dichter korter bij den strengeren vierlettergrepigen vorm staat, terwijl de tweede voorliefde heeft voor verlengde maten. Indien de kritiek van het gedicht, die ik jaren geleden geheel onafhankelijk van metrische overwegingen gepubliceerd heb, juist is, dan behooren van str. 1—35 slechts str. 4. 7. 8. 24. 25. 26 tot het oude gedicht. Str. 4 heeft één eenlettergrepigen optact (vs. 6); str. 7 heeft er twee (vs. 2 en 8, zeer lichte woordjes *á* en *ok*); bijna voor al deze verzen is 4 lettergrepen de maat; str. 8 heeft 2 drielettergrepige eerste maten, de tweede maal met verkorting der tweede; 24 heeft één vierlettergrepige maat (vs. 7; in vs. 1 is *enn* een toevoegsel); str. 25. 26 zijn iets breeder. Verdere oude strofen zijn 36. 37. 40. 42 e. a. Aan het slot wijs ik op de reeks 50—53. 55—57. 59—61. Beginverzen met den aanhef ♩́ ♩̀ ♩̀ hebben hier alleen 55. 56; in 59 is in plaats van *Sér hon Sé ek* het oorspronkelijke, maar *Sé ek* is niet veel meer dan één syllabe. Onder de gevallen, waar twee overladen maten op elkander volgen, behooren er maar 3 tot het oude gedicht (40,1. 42,1. 52,7). — De tweede dichter, voornamelijk lyrisch van aanleg en breed in zijn schilderingen, verbreedt ook het vers. Van hem stammen 19. 20, 1—4 (wat voorafgaat, is, voorzoover het niet tot het oude gedicht behoort, nog jonger dan het tweede gedicht). 27. (28—29 is grootendeels een variant) 30, 1—6 en 11—12. 31—33. 35. Van deze 8 strofen beginnen 5 (19. 20. 30. 32. 35) met de maat ♩́ ♩̀ ♩̀(♩́ ♩̀ ♩̀) resp. ♩́ ♩̀ ♩̀ ♩̀, en één (27) heeft in het eerste vers het rhytme ♩́ ♩ | ♩́ ♩̀ ♩̀, slechts één (31) heeft een vierlettergrepig beginvers, en 33 is de eenige strofe van het geheele gedicht, die met optact begint. Aan het eind zijn van dezen dichter 62, 1—4 — 63, 3—6. 64. 65. 66, en deze alle beginnen met een driesyllabige maat, en hetzelfde is het geval in de tweede helften 63,3. 64,5. 66,5 (65 heeft maar 4 verzen); zie ook nog 66,8. Ik meen, dat deze verschillen, al zijn het graadverschillen, toch zóó sterk in het oog en vooral in het oor vallen, dat zij dienen kunnen, om mijn kritiek van het gedicht te steunen. Omgekeerd vinden onze metrische waarnemingen steun aan de genoemde kritiek. Deze leert, dat de metrische verschillen inderdaad op verschillende techniek berusten en niet slechts het gevolg zijn van een overstrooming der overlevering met overbodige vormwoorden, waarmee wij niets beters weten te doen, dan ze hoe eerder hoe liever te schrappen.

Hymiskviđa.

Schemata.

Vers 1. Aantal 39. Zonder optact 39. Optact 0.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.

⊥́	4
⏑́ ×	10
⊥́	24
⊥́ ×	1
	39

1. ⏑́ ` × ⏑́ 4
op ⊥́ 1

2a. × ⊥ \| ⏑́ × 8
b. ⊥́ ` \| ⏑́ 2
op ⏑́ 10

3a. ⏑́ \| – – 1
b. ⊥́ \| ⊥́ 13
c. ⏑́ × ` \| ⊥́ 1
d. ⊥́ ` \| ⊥́ 1
e. ⊥́ ` \| ⊥́ 6
f. ⏑́ ` \| × 2
op ⊥́ 24

4. ⊥́ \| ⏑́ 1
op ⊥́ 1

Eerste maat.

1e maat.

⊥́	1
⏑́	1
⊥́	21
⏑́ × `	1
⊥́ × `	3 } ⊥́ × 13
⊥́ `	10 }
⊥́ × ` ×	2
	39

⊥́
4 : 1
1

⏑́ ×
3a · 1
1

⊥́
2a : 8
3b · 13
21

⏑́ `
3c : 1
1

⊥́ `
2b · 2
3d : 1
3

⊥́ ` ×
1 · 4
3e : 6
10

⊥́ `
3f : 2
2

Lengte van het vers.

boven het viersyllabig schema *3d* : 1
3e : 6
boven 5 syllaben *3f* : 2 *3f* : 2
2 9

beneden het schema *3a* : 1
1

II. Verzen met optact ontbreken.

Vers 5. Aantal 34. Zonder optact 28. Optact 6.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.	
⊥ ⊥	4
⏊	4
⊥ ´	15
⏊	1
´	4
	28

1a. · ⊥ ⊥ 1
b. ⊥ · \| ⊥ 3
op ⊥ 4

2a. ⊥ ⊥ ⏊ ` 2
b ⊥ ´ ` \| ⏊ 2
op ⏊ . 4

3a. ´ ⊥ 9
b. ⏊ ` \| ⊥ 2
c. ⊥ ` \| ⊥ 4
op ⊥ 15

4. ⊥ ` ⏊ 1
op ⏊ · 1

5a. ⊥ \| ⊥ 3
b. ⊥ \| ⏊ ´ 1
op ⊥ 4

Eerste maat.

1e maat.	
⊥ ⊥	3
⊥	13
⏊	2
⊥ ´	10
	28

⊥	⊥	⏊ `	⊥ ⊥
5a : 3	*1a* : 1	*3b* : 2	*1b* : 3
3	*2a* : 2	2	*2b* : 2
	3a : 9		*3c* : 4
	5b : 1		*4* : 1
	13		10

Lengte van het vers.

boven het schema		beneden het schema	
	3c : 4		*1a* : 1
	4 : 1		1
	5b : 1		
	6		

boven 5 syllaben 0.

II. Verzen met optact.

Uitgang.	
⊥	4
⏊	1
⊥	1
	6

1a. ⏊ \| ⊥ 3
b. ´ ` ⊥ \| ⊥ 1
op ´ 4

2. ´ ⏊ 1
op ⏊ 1

3. ⏊ ´ 1
op ⏊ 1

Eerste maat.

1ᵉ maat.			
⊥ 1	2 : 1	3 : 1	1a . 3
⊥ 1	1	1	1b : 1
⊥ 4			1
6			

Optact.

1 syllabe	1a : 3	2 syllaben	1b : 1
	2 : 1		1
	3 : 1		
	5		

Boven het schema 0.
Beneden het schema 0.

Vers 3. 7. Aantal 79. Zonder optact 60. Optact 19.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.		
⊥ 6	1a. ⊥ ⊥ 1	2a. ⊥ ⊥ | ⊥ 19
⊥ · 21	b. ⊥ | ⊥ 5	b. ⊥ | ⊥ 1
⊥ 29	op ⊥ 6	c. ⊥ | ⊥ 1
⊥ 4		op ⊥ 21
60		

3a. ⊥ ⊥ 20	4a. ⊥ | · 3
b ⊥ | ⊥ 2	b. ⊥ ⊥ 1
c. ⊥ | ⊥ 1	op ⊥ 1
d ⊥ ⊥ 5	
e. ⊥ ⊥ 1	
op ⊥ · 29	

Eerste maat.

1ᵉ maat.	⊥	⊥	⊥	⊥	⊥
⊥ 3	4a . 3	1a . 1	2c . 1	1b . 5	3e . 1
⊥ 41	3	2a : 19	3b : 2	3c 1	1
⊥ 3		2b : 1	3	3d : 5	
⊥ · 12		3a . 20		4b : 1	
⊥ · 1		41		12	
60					

Lengte van het vers.

boven het schema	boven 5 syllaben
3c · 1	*3e* · 1
3d · 5	*4b* · 1
3e : 1	2
4b · 1	
8	

beneden het schema
1a : 1
2b . 1
2

II. Verzen met optact.

Uitgang.	
⊥	9
⏑́	8
⊥ ·	2
	19

1a.	ˈ ⊥ | ⏑́	4
b.	· | ⊥ | ⏑́	5
	op ⊥	9
2a.	| ⊥ | ⏑́	6
b.	| ⏑́ | ⏑́	2
	op ⏑́	8
3a.	· | ⊥ | ⊥	1
b.	· | ⊥ ⊥	1
	op ⊥ ·	2

1e maat.	
⊥	10
⏑́ ·	9
	19

Eerste maat.

⊥		⊥	
2a :	6	*1a* :	4
2b .	2	*1b*	5
3a :	1		9
3b .	1		
	10		

Optact.

1 syllabe		2 syllaben	
1a ·	4	*1b* :	5
2a :	6	*2b*	2
3a ·	1	*3b* :	1
	11		8

Boven het schema 0.
Beneden het schema 0.

Even verzen. Aantal 152. Zonder optact 110. Optact 42.

I. Verzen zonder optact.

Uitgang.	
⊥	21
⏑́ ·	31
⊥ ·	51
⏑́ ˈ	7
	110

1a.	⊥ | ⊥	3
b.	⊥ ˋ · | ⊥	17
c.	⏑́ ˋ · | ⊥	1
	op ⊥	21
2a.	⊥ _ | ⏑́	30
b.	⏑́ ˋ | ⏑́	1
	op ⏑́ ·	31
3a.	⊥ | ⊥	47
b.	⏑́ ˋ | ⊥	1
c.	⊥ ˋ | ⊥	3
	op ⊥	51
4a.	⏑́ | ⊥ ·	6
b.	⊥ | ⊥	1
	op ⊥ ·	7

Eerste maat.

1e *maat*			´		´ (´ ´)		´		´	
⊥	6		*4a* :	6	*1a* ·	3	*2b* ·	1	*1b* .	17
´	81			6	*2a* ·	30	*3b*	1	*3c*	3
⏑́	2				*3a* ·	17		2		20
´	20	´			*4b* ·	1				
⏑́ · ´	1		*1c* ·	1		81				
	110			1						

Lengte van het vers.

boven het schema *3c* : 3 beneden het schema *1a* . 3
4b : 1 3
4

II. Verzen met optact.

Uitgang.	
⊥	9
⏑́ ·	13
⊥ ·	20
	42

1a.	⏑́ ⊥	1
b.	⊥ ⊥	5
c.	⊥ ⊥	3
	op ⊥	9
2a.	´ ⏑́	8
b.	· ⊥ ⏑́	5
	op ⏑́	13
3a.	⊥ ⊥	3
b.	⏑́ ⊥	16
c.	⏑́ ⊥	1
	op ⊥ ·	20

Eerste maat.

1e *maat*			⊥		⏑́		⊥	
⊥	17	*1a* :	1	*3b* .	16	*1b* .	5
⏑́ ·	17	*2a* :	8	*3c* :	1	*1c* .	3
⏑́	8	*2b* :	5		17		8
	42	*3a* :	3				
			17				

Optact.

1 syllabe		2 syllaben	
1b ·	5	*1a*	1
2a .	8	*1c* :	3
3a	3	*2b*	5
3b	16	*3c* :	1
	32		10

Boven het schema 0.
beneden het schema 0.

De overeenstemmigen met Vsp. zijn groot en talrijk en betreffen alle trekken, die voor fornyrđislag karakteristiek zijn. De afwijkingen berusten op de verschillende school en de individualiteit der dichters.

Optact.

De dalende beweging van het geheel blijkt uit het geringe aantal optactverzen, — in het geheel 67 op 304. Deze zijn zóó verdeeld, dat vs. 1 er geen heeft; dan volgt vs. 5 met 6 op 34, dan vs. 3.7 met 19 op 79, dan de even verzen met 42 op 152. De behandeling van vs. 1 is dus nog strenger, de toename is gemiddeld minder sterk dan bij Vsp., die begint met 1 op 53 bij vs. 1 en eindigt met 82 op 220 (d. i. meer dan $\frac{1}{3}$) bij de even verzen.

De eerste maat in de vier groepen van verzen.

Wij stellen de vraag, of ook hier gelijk bij Vsp. een regelmatige quantitatieve afname der eerste maat in de door vs. 1, vs. 5, vs 3.7 en de even verzen gevormde groepen plaats heeft.

Verzen zonder optact.

1e maat	*vs. 1.*	*vs. 5.*	*vs. 3.7*	*som oneven vv.*	*even vv.*
aantal	*39*	*28*	*60*	*127*	*110*
verkorting	2	3	3	8	6
verlenging	15	10	13	38	21

Bij de niet talrijke verkortingen gaat de lijn op en neer: de verschillen zijn niet groot. Uit de verlengingen kan men een regel opmaken, gelijkend op dien der Vsp., dat vs. 1 langer eerste maat heeft dan vs. 5, vs. 5 dan vs. 3.7, vs. 3.7 dan de even verzen. Maar de regel is zeer verzwakt en heeft geen groote beteekenis. De verhouding der verkortingen die eenigszins in andere richting zou kunnen wijzen, is dan aan secundaire oorzaken toe te schrijven; bij de even verzen hangt het betrekkelijk geringe aantal samen met de vele verkortingen aan het slot.

Verzen met optact.

1e maat	*vs. 1*	*vs. 5*	*vs. 3.7*	*som oneven vv.*	*even vv.*
aantal	*0*	*6*	*19*	*25*	*42*
verkorting	0	2	10	12	34
verlenging	komt niet voor.				

De regel, die bij verzen zonder optact uit de verlengingen

bleek, gaat hier op en is zelfs zeer duidelijk. Ook voor de som der verzen met en zonder optact geldt de regel.

1ᵉ maat	*vs. 1*	*vs. 5*	*vs. 3.7*	*som oneven vv.*	*even vv*
aantal	*39*	*34*	*79*	*152*	*152*
verkorting	2	5	13	20	40
verlenging	15	10	13	38	21

In procentberekening zijn de getallen voor verkorting $5\frac{5}{39}$ %, $14\frac{12}{17}$ %, $16\frac{36}{79}$ %, $13\frac{6}{38}$ % (voor de som der oneven verzen dus lager dan het voorgaande getal) $26\frac{12}{38}$ %. Voor verlenging $38\frac{18}{39}$ %, $29\frac{7}{17}$ %, $16\frac{36}{79}$ %, 25 % (voor de som der oneven verzen dus hooger dan het voorgaande getal) $13\frac{6}{38}$ %.

De verhoudingen zijn van volkomen denzelfden aard als die der Vsp., alleen minder sterk geprononceerd. De oorzaak dezer verhoudingen is ook hier te zoeken in het rhytme van de strofe, dat aan het eerste vers in de strofe, in de halve strofe, maar bovenal in het verspaar een overwicht geeft.

Verhouding der eerste maat tot de tweede.

De regel, dat de eerste maat zwaarder is dan de tweede, geldt gelijk bij Vsp. voor oneven verzen met en zonder optact, bij de even verzen alleen voor die zonder optact.

Oneven verzen

zonder optact (127).

	eerste maat	*tweede maat*
verkorting	8	49
verlenging	38 (bovendien 6 ⏑ · ·)	9 (1 ⏑ · ·)

met optact (25).

	eerste maat	*tweede maat*
verkorting	12	22
verlenging (komt niet voor).		

Even verzen

zonder optact (110).

	eerste maat	*tweede maat*
verkorting	6	52
verlenging	21	7

met optact (42).

	eerste maat	*tweede maat*
verkorting	34	22
verlenging (komt niet voor).		

Dezelfde uitzondering, die bij Vsp. de even optactverzen maken, bestaat ook hier en is aan dezelfde oorzaak toe te schrijven (p. 62). Ook hier treedt het verschijnsel op, dat aan het slot aan ⏑́ × de voorkeur gegeven wordt boven ⏊ (13 over 9); vgl. t. a. p.

Overigens is de verhouding tusschen de uitgangen ⏑́ en ⏊ niet geheel analoog aan die bij de Vsp. Beide uitgangen komen in Hym. relatief meer voor. De oorzaak hiervan is, dat de verzen in Hym. korter zijn; het gedicht houdt zich niet alleen strenger aan het 4-syllabig schema, maar het geeft ook een voorkeur aan lichte versvormen; het gebruikt na een normale maat gaarne een lichte, ook indien een tweede normale volgens het gewone schema niet uitgesloten is. Dit blijkt uit de volgende gegevens. In de oneven verzen zonder optact staat 35 maal aan het einde ⏑́. In 29 van deze gevallen is het schema van het vers ⏊ ⏊ | ⏑́, eenmaal ⏑́ × ` | ⏑́ ×, eenmaal ⏊ | ⏑́ × (zonder bijtoon op de 2e syllabe, dus een te kort vers) slechts 4 maal is het ⏊ × | ⏑́. In 31 van deze 35 gevallen zou de tweede maat evengoed ⏊ hebben kunnen wezen, zonder dat het vers overlang werd. In de even verzen zonder optact staat 31 maal aan het eind ⏑́. In 30 van deze gevallen gaat ⏊ ⏊, in één geval ⏑́ ` × vooraf. Tegenover deze 30 ⏊ ⏊ | ⏑́ × staan 47 ⏊ × | ⏊. Vergelijkt men daarmee de even verzen der Vsp., waar over 11 ⏊ ⏊ | ⏑́ 82 ⏊ | ⏊ × staan, dan blijkt hieruit een verschil in versbouw, dat beteekenis heeft.

Wat den uitgang ⏊, betreft, de betrekkelijke veelvuldigheid van zijn voorkomen hangt samen met de verlenging van de eerste maat. In de even verzen zonder optact is de eerste maat 21 maal verlengd. In 18 van deze gevallen volgt ⏊ [1]; slechts driemaal volgt ⏊ ×, waardoor een overlang vers ontstaat. In Vsp. daarentegen volgt in de even verzen op verlengde eerste maat 17 maal ⏊ en slechts 7 maal ⏊. Men ziet hier tegen het verlengde vers minder op dan in Hym. Evenzoo staat het met de trouwens minder talrijke oneven optactlooze verzen op ⏊: 12 zijn ⏊ × × | ⏊, 2 zijn verkorte verzen ⏊ × | ⏊. Maar het oneven vers is zwaarder gebouwd dan het even vers, en dus staan hier naast 12 ⏊ | ⏊ nog een aantal verlengde verzen ⏊ × × | ⏊ (17), voorts 5 ⏑́ × × | ⏊, die het gewone schema niet te boven gaan en 3 ⏊ ` × | ⏊ [2]).

De neiging tot dalende beweging treedt dus in Hym. minder sterk op den voorgrond dan in Vsp.: zij wordt voor een deel op-

---

1) Een verder vers op ⏊ is een verkort vers van den vorm ⏊ × ⏊.

2) Het eenige voorbeeld voor ⏊ ` × | ⏊ ` met twee verlengde maten (37,7) staat in eene geïnterpoleerde strofe. Zie den commentaar myner in manuscript gereed liggende Eddauitgave.

gewogen door den afkeer van verlengde verzen. Wil men niet in eentonigheid vervallen en ook de door den zin dikwijls geëischte optacten toelaten, dan moet men in verzen, die binnen het schema blijven, veelal een slot op een heffing toelaten [1]).

Het verdient de aandacht, dat de voor Vsp. karakteristieke neiging, om den uitgang ⊥ in even verzen te gebruiken voor het slot der halve en heele strofen, bij Hym. niet bestaat. Van 30 even verzen op ⊥ zijn er 9 vierde verzen of slotverzen, terwijl deze uitgang 21 maal bij vs. 2.6 voorkomt. Of men hieruit omgekeerd concludeeren mag, dat deze uitgang aan het slot vermeden is, beslis ik niet, maar indien dit het geval mocht zijn, dan is dat geschied volgens een algemeene tendentie, die voor ieder verspaar geldt en dan aan het slot wat sterker zou optreden. De fijne kunst echter, die een toevallige afwijking gebruikt, om een bijzondere afsluiting te maken, en zoo de afwijking doelmatig doet schijnen, ontbreekt.

Verhouding der tweede maat van het verspaar tot de vierde en de derde.

De verhouding tusschen de tweede en de vierde maat draagt een meer geprononceerd karakter dan bij Vsp., waar deze twee maten ongeveer tegen elkander opwegen. Wel bestaat ook hier een tegenstelling tusschen verzen zonder en met optact: bij de eerstgenoemde is de tweede maat zwaarder, bij de laatstgenoemde de vierde. Maar voor de som der verzen is het resultaat ten gunste der tweede maat, ofschoon het verschil gering is, de tweede maat heeft 71, de vierde 74 verkortingen, beide op 152 verzen. Verlengingen: tweede maat 9, vierde 7. De gemiddelde hoeveelheid taalmateriaal is dus met de accentverhoudingen eenigszins in overeenstemming.

Tegenover de derde maat staat de tweede positief als de zwakkere, zoowel in verzen zonder als met optact.

Verzen zonder optact.

	tweede maat	*derde maat*
aantal	127	110
verkortingen	49	6
verlengingen	9	21

[1]) Bij 27 oneven verzen op ⊥ volgt 8 maal een optact, waardoor een meerlettergrepige maat ontstaat, — naar verhouding een sterk percentage.

Verzen met optact.

aantal	25	12
verkortingen	22	34
verlengingen komen niet voor.		
Som der verzen.	*152*	*152*
verkortingen	71	40
verlengingen	9	21

Dit is duidelijker dan in Vsp. en in overeenstemming met de accentverhoudingen [1].

Lengte van het vers. Verhouding van de oneven tot de even verzen.

Dat het oneven vers zwaarder gebouwd is dan het even vers, kan men reeds op grond van hetgeen p. 77 over de verhouding van de eerste maat tot de tweede gezegd werd, verwachten, en het is ook in overeenstemming met onze ervaring bij Vsp. Het aantal overladen oneven verzen bedraagt 23, dat der overladen even verzen 4. Deze verhouding berust ongetwijfeld op een oud gebruik; bij het westgerm. vers zullen wij haar opnieuw ontmoeten. Het aantal overladen verzen in het geheel (27 op 304) blijft belangrijk ten achter bij Vsp., die er 99 op 448 heeft. Boven 5 syllaben gaan 4 oneven verzen, waarvan ééne in de reeds genoemde geïnterpoleerde strofe 37. Beneden het viersyllabig schema blijven 4 oneven en 3 even verzen.

De dichter wijkt dus betrekkelijk zelden, en dan nog maar weinig, van het viersyllabig schema af. Het geheele aantal afwijkingen is 34. Hier kan zich dus opnieuw de vraag voordoen, of er ook grond is, om deze 34 verzen te emendeeren. Hoe geringer het aantal afwijkingen is, des te grooter is de kans, dat zij op vergissing berusten. En bij de verzen boven 5 syllaben bestaat zeker ook wel grond voor deze meening. Wij zagen, dat van 4 voorbeelden er reeds één in een geïnterpoleerde strofe staat. De drie andere plaatsen zijn 1,7. 14,1. 36,1. De eerste en derde plaats zijn te helpen door schrapping van het pronomen *þeir* resp. *hann*, en wat 14,1 betreft, daar kan *hanom* een toevoegsel zijn. Vs. 1—2 luiden: *Sagdit hanum hugr vel þá er hann sá.* Bij Bugge staan de woorden *er hann sá*

[1] Wanneer men de optacten der even verzen bij de tweede maat van het verspaar telt, worden deze getallen gewijzigd, vgl. over Vsp. p. 69.

in vs. 3, waardoor dit vers onmogelijk wordt en de geheele verdeeling onjuist. Ik houd het niet voor onwaarschijnlijk, dat *hanum* toegevoegd is, om met *hugr* te rijmen. Maar de oorspronkelijke rijmsyllaben zijn *Sagđ(it)* en *sá;* de vierde hetting allitereert, en het verspaar luidt dan: *Sagđit hugr vel, þá er hann sá.*

Men kan nu door toepassing van bragarmál en schrapping van pronomina de meeste vijflettergrepige verzen vierlettergrepig maken. Maar toch geloof ik, dat dat ook hier een verkeerde methode zou zijn. Want wel zien wij, dat deze dichter, wat het aantal syllaben betreft, strenger is dan die van de Vsp., maar hoe zou dat ons het recht geven, waar alle verschillen zich in een meer of min uiten, om aan te nemen, dat wij hier nu met een absoluten regel te doen hebben? Wij hebben daartoe niet alleen geen recht, maar wij hebben ook een bewijs van het tegendeel, en wel hierin, dat die verlengde verzen niet gelijkelijk over de verschillende groepen verdeeld zijn. Waar er 23 onder de oneven verzen staan en 4 onder de even verzen, en waar dit verschil in zwaarte, dat op zich zelf reeds niet toevallig kan zijn, correspondeert met een gelijk verschijnsel in de Vsp. en ook in het Westgermaansch, daar is het duidelijk, dat althans een zeker aantal verlengde oneven verzen van den dichter moet stammen. Het eerst zou men er nog toe kunnen komen, de 4 voorbeelden in even verzen te emendeeren; maar een bewijs, dat men daaraan goed zou doen, is niet te geven. En zoo is het ook met de verkorte verzen. Waar de verkorte vorm historisch bekend en in zijn oorsprong verklaarbaar is, waar onze dichter van lichte verzen houdt, en van de andere zijde in zijn verlengingen toont, zich niet precies aan het viersyllabig schema te houden, daar kan hij ook wel enkele verkorte verzen gebruikt hebben. Het is wel denkbaar, dat deze verkorte verzen in de traditie uit viersyllabige ontstaan zijn, en wanneer dat op taalkundige gronden betoogd kan worden, verdient deze vraag overweging[1]), maar de vraag, waar het om te doen is, is niet, of de overlevering geen gebreken heeft, maar of men om zuiver metrische redenen deze verzen mag veranderen. Het gedicht zelf geeft het antwoord, en dat antwoord luidt: neen! Laten wij de 34, of als men wil, 30 afwijkende verzen staan, dan staan er vermoedelijk te veel, maar het beeld van den tekst is juist: een tamelijk streng gedicht met een niet zeer groot aantal onregelmatigheden. Emendeeren wij de 34 afwijkingen weg, dan gaan wij niet alleen te ver, maar wij

1) Het zal trouwens moeilijk zijn, een vers als *dag þann fram* vierlettergrepig te maken, zonder het geweld aan te doen.

stellen ook in de plaats van het juiste beeld der overlevering het onjuiste van een naar zekere abstracties gereglementeerd gedicht, wat Hym. in waarheid niet is.

Ik wil nog op een eigenaardigheid van het gedicht attent maken, namelijk op de veelvuldige betoondheid van pronomina, ook als de zin volstrekt niet verlangt, dat zij op den voorgrond treden, — juist woorden, die de commentaar op Háttatal als onbetoond van de alliteratie uitsluit: 2,7 *Þá* (begrijpelijk). 3,4 *hann*. 3,6 *sér* (allitereert). 3,8 *yðr*. 5,5 *minn* (allitereert, maar draagt geen heffing). 6,4 *vit*! 9,5 *minn* (als 5,5). 13,8 *sinn*. 24,6 *sá fiskr* (*sá* in de heffing). 30,6 *hann* (hier door tegenstelling begrijpelijk). Zie ook nog 4,1 *Né*.

Ook overigens zijn de betoningen weinig muzikaal, gelijk de stijl weinig poëtisch is en meer getuigt van virtuositeit en smaak in woordspelingen en onverwachte uitdrukkingen dan van warmte en kleur. De dichter was blijkbaar een nuchter man, die door zijn stof niet meegesleept werd, die het formeele beheerscht, maar geen groote visies heeft. Deze kunst reflecteert zich in het rhytme gelijk in stijl en beeldspraak.

Aan bijzondere versierselen is het gedicht niet rijk. Een paar gevallen van kruisalliteratie, die weinig treffend zijn en bijna een toevalligen indruk maken 7,1—2. 10,5—6; onzeker is 26,5—6. Vier gelijke rijmstaven 30,5—6. Syllabenrijm *in* het vers 34,6 (zeker toevallig).

Het aantal verzen in de strofe is 8. Vier verzen str. 6; ook 17—19, bij Bugge 3 maal 8 verzen, zijn naar mijn opvatting te deelen in 4. 8. 8. 4 verzen, en 25—26 bij Bugge 2 maal 6 verzen, in 4. 8 verzen. 10 verzen str. 11; 6 verzen str. 21. 36. Nergens blijkt, dat de tekst op zulke plaatsen bedorven is.

KVIÐUHÁTTR.

Wij hebben vroeger gezien, dat in fornyrðislag soms verzen van drie syllaben voorkomen, metrisch volkomen correct, in zoover als drie syllaben twee maten kunnen vullen en er zelfs nog één van die drie voor een optact kan overschieten, rhytmisch afwijkend, inzoover als het geringer aantal lettergrepen een anderen indruk op het oor maakt, historisch begrijpelijk, inzoover als de zinsbouw aanleiding tot hun ontstaan kan geven. Het is in zijn oorsprong een licentie, die tegemoet komt aan de behoeften van de taal. Maar bijvormen, die oorspronkelijk geduld worden, kunnen worden tot

zelfstandige vormen, en als zoodanig zijn zij hieraan te kennen, dat zij niet meer toevallig maar opzettelijk voorkomen. Hoe toont de dichter, dat hij ze opzettelijk gebruikt? Door ze een vaste plaats aan te wijzen. Het is dus geen wonder, dat wij den overgang van een licentie tot een zelfstandigen vorm in de kunstpoëzie aantreffen. Kviđuháttr nu is een wijziging van fornyrđislag in de skalden-poëzie, waar aan het driesyllabige vers een vaste plaats is gegeven. [1] Daar wij hier met kunstpoëzie te doen hebben, is ook de vorm der niet drielettergepige verzen strenger dan in de Edda.

Als voorbeeld behandel ik Egils Sonatorrek. Ik citeer naar Finnur Jónsson's kritische uitgave in de werken van het Samfund til Udgivelse af g. n. Litteratur.

Sonatorrek.

Materiaal enz.

Het gedicht heeft 25 achtregelige strofen. Van str. 16 ontbreken vs. 3—8, van str. 14 vs. 6, van str. 4 de eerste helft van vs. 4. Wij hebben dus 95 even, 97 oneven verzen. 19,6 is onbegrijpelijk, zoowel wat de taal als het metrum betreft (*í aróar grímu*!); dit vers trek ik af; er blijven dan 94 even verzen.

Tusschen beide strofenhelften is bijna regelmatig een syntactische insnijding, in de meeste gevallen het einde van een volzin.

Bouw der even verzen.

De even verzen zijn regelmatige fornyrđislagverzen; het quantum van 4 syllaben wordt, behalve in de gewone gevallen van oplossing, niet te buiten gegaan. Tweelettergrepige daling na lange syllabe is slechts in zeer lichte gevallen toegestaan, tenzij de andere maat eenlettergrepig is — dus volgens het bekende compensatiesysteem.

Het verdient de aandacht, dat bijna nergens onzekerheid omtrent de versbetoning bestaat. De dichter heeft zich hierin dus strenge regels opgelegd. Door de strengheid van den bouw is echter het aantal rhytmische mogelijkheden sterk verminderd. De rhytmiek is daardoor minder rijk maar distincter. Feitelijk laten zich 85 van de 94 verzen tot 4 vaste vormen terugbrengen. 9 verzen toonen geringe wijzigingen.

---

[1] Het beginsel ontmoetten wij reeds p. 65, waar wij in de Vsp. een neiging constateerden, om het als licentie ontstane vers op ⏊́ aan het slot eener halve strofe te gebruiken. In plaats van zulk eene neiging — d. i. een begin van reguleering — ontmoeten wij in de kunstpoezie in dergelijke gevallen een vasten regel.

I. Verzen zonder optact (39).

1. Twee dalende tweelettergrepige maten: [1])

a. Rhytme , taalkundig 34 [2]).

b. Rhytme . Deze verkorte vorm komt tweemaal voor [3]), op de tweede plaats gerechtvaardigd door grammatischen bijtoon op de tweede syllabe van de eerste maat.

2. Drielettergrepige eerste maat met taalkundig lange eerste syllabe (rhytme) in twee [4]) lichte gevallen met hiaat tusschen de tweede en derde lettergreep, zoodat het verschil met *1a* minimaal is.

3. Rhytme (taalkundig), één geval [5]).

II. Optactverzen (55).

1. Uitgaande op een daling 29, en wel:

a. (taalkundig) 11 [6]).

b. De verkorte vorm ( ) 1 [7]).

c. en (taalkundig) 16 [8]).

d. Dezelfde met tweelettergrepigen optact 1 [9]).

---

[1] Deze twee vormen (*a b*), die, wanneer men slechts let op de taalkundige schemata en gelijk bij de behandeling van Vsp. en Hym. geschied is, de hoofdverdeeling maakt naar den uitgang, ver uiteen liggen, staan, als men op het geheel let, rhytmisch kort bijeen. Zij onderscheiden zich hier slechts door een versnelling van het taalkundig tempo in de tweede maat van *I 1 b*, waardoor ruimte voor een rust overblijft. Beide maten zijn in beide vormen tweelettergrepig, maar in *b* is de tweede maat lichter.

[2] Str. 2.6. 3.6. 5.4. 5.8. 7.6. 8.2. 8.4. 9.2. 9.8. 10.2. 11.4. 11.6. 11.8. 12.4. 12.8. 13.2. 13.4. 15.4. 15.6. 18.2. 18.4. 18.8. 19.8. 20.2. 21.4. 21.8. 22.6. 23.2. 23.6. 24.2. 24.4. 25.2. 25.6. 25.8.

[3] Str. 3.4. 8.8.

[4] Str. 1.2. 10.4.

[5] Str. 1.4. De zeldzaamheid van dezen vorm is geen toeval. De Arinbjarnarkvida met 24 strofen heeft twee voorbeelden.

[6] Str. 1.6. 1.8. 2.8. 6.6. 8.6. 9.4. 11.2. 12.2. 14.8. 16.2. 22.4. 16.2 behoort tot *Ic*, indien men niet *fear* maar *fiar* leest.

[7] Str. 15.2, voorzoover de *u* in *tenu* voor metrisch kort geldt. Dit blijft beneden het normale quantum.

[8] Str. 3.2. 3.8. 5.6. 6.4. 7.4. 10.6. 12.6. 13.6. 14.2. 14.4. 18.6. 20.6. 20.8. 22.2. 23.4. 24.8.

[9] Str. 17.4. Mogelijk is dit vers te lezen : maar deze vorm is in dit metrum ook niet gebruikelijk.

2. Uitgaande op een heffing 26, en wel:

a. ♪ | ♩ ♩ | ♩ (taalkundig ´⏊ ´⏊) 24 [1]).

b. De verlichte vorm ♪ | ♪ ♪ 𝄽 | ♩ (⏊ ⏊) 1 [2]).

c. Dezelfde als *a* met tweelettergrepigen optact ♪ ♪ ♩ ♩ ♩ 1 [3]).

De 4 hoofdvormen zijn *I 1a. II 1a, c. II 2a*; van de wijzigingen komen telkens 1 of hoogstens 2 voorbeelden voor.

Het aantal verzen met optact overtreft, in tegenstelling met onze ervaringen bij fornyrđislag, dat der verzen zonder optact. Dat hangt ongetwijfeld samen met de drielettergrepigheid der oneven verzen. Daardoor ontstaat een pauze, die voor optact als aangewezen is. Van deze 55 optactverzen gaan er 26 op een heffing uit, d. i. bijna de helft, en $\frac{1}{4}$ van het geheel.

Verzen boven het preciese quantum: 2 lichte gevallen (*I 2*) door verlengde eerste maat; indien verlengde optact voor verzwaring geldt, wat bij het kunstmetrum misschien de juiste opvatting is, komen er 2 voorbeelden van deze soort bij (*II 1d. II 2e*).

Verzen beneden het preciese quantum: 2 lichte gevallen (een der voorbeelden van *I 1b* [4]) en *II 2b*); beide door het optreden van een korte syllabe in de heffing in plaats van een lange.

Voor de meening, dat in de kunstpoëzie een grammatisch korte syllabe wel een halve maat met arsis kan vullen (in het gangbare systeem: voldoende is voor een heffing), is hier dus zeker geen steun te vinden. Deze zeer weinige afwijkingen van het normale quantum zijn laatste overblijfselen van de oude vrijheid.

Bouw der oneven verzen.

Uit de groote massa der voorbeelden blijkt wel, dat de ideale regel is, dat het vers drie syllaben heeft, en wel twee lange betoonde en één minder betoonde, die in het vers in de daling kan staan. Aan dit ideaal beantwoorden volkomen 67 verzen.

Van deze hebben den vorm ♩ ♩ | 𝅝 (⏊ ´⏊) 43 [5]).

1) Str. 2.2. 2.4. 4.2. 4,6. 4,8. 5.2. 6.2. 6,8. 7.2. 7.8. 9.6. 10.8. 13.8. 15.8. 17.2. 17.6. 17.8. 19.2. 19.4. 20,4. 21.2. 21,6. 22.8. 24.6.

2) Str. 25.4.

3) Str. 23.8.

4) Str. 3. 4: daarentegen behoort 8. 8 met zwaren bijtoon in de tweede syllabe tot een ook in fornyrdislag zeer gewoon type.

5) Str. 2.5. 3,1. 4.7. 5,1. 5.5. 5.7. 7.1. 8,1. 10.1. 10.3. 10.5. 10,7. 11.1. 12.1. 12,5. 13,1. 13.5. 13,7. 14.3. 14,5. 15,7. 16,1. 17.1. 17,5. 18.3. 18.7. 19,1. 19.5. 19,7. 20,3. 20,5. 20,7. 21.1. 21.5. 22.1. 22.3. 23.1. 23.7. 24,3. 24,5. 24.7. 25,3. 25,5.

Den vorm — ´ ´ (⊥ ⊥ ·) hebben 8 [1]) verzen.

Deze twee groepen zijn verzen van het gewone dalende type ´ ´ met syncope van de tweede resp. de eerste daling. Daarbij komen 16 [2]) optactverzen, waarbij men niet behoeft te vragen, of het verkorte *B*- of *C*-verzen zijn, daar *B* en *C* abstracties en geen werkelijkheden zijn. Zij hebben syncope van beide dalingen, en in plaats van één dezer dalingen optact, gelijk in het vierlettergrepige vers de optact gepaard gaat met syncope van één daling. Een gevolg der syncope is natuurlijk de metrische verlenging van beide heffingssyllaben, voorzoover niet in de tweede maat de optact van het volgende vers valt, zooals bv. 7, 3—4:

emk ofsnauðr at ást-vinum

maar 7,3 alleen zou theoretisch zijn:

Uit het groot aantal voorbeelden voor de vormen ⊥⊥ en ⊥⊥ blijkt, dat er geen sprake is van een regel, die trouwens ook in andere poëzie nergens bindend is, dat onmiddellijk na eén lange syllabe in heffing of met sterken grammatischen bijtoon een volgende in de heffing staande syllabe kort 'moet' zijn of liefst is, zonder vergoeding. Dit is begrijpelijk. Want deze veel voorkomende gewoonte had haar grond in de behoefte, om op een zware maat een lichte te laten volgen en zoo het vers niet met zwaar taalmateriaal te overvullen en afwisseling te behouden. Maar nu zijn deze verzen reeds door de syncope eener daling verkort en hebben daarom geen verdere verlichting noodig. Een rhytmische behoefte aan een korte syllabe bestaat er dus niet. Maar deze dichters, die de verzen taalkundig bestudeerden, wisten uit oude vormen, dat na ⊥ ⏑ gelijk aan ⊥ gerekend wordt (al is de beweging eene andere). Daarom is een geoorloofde vorm ⊥ ⏑ ´. Het rhytme is hier — | ´ ´. Het aantal voorbeelden is 5 [3]).

Voorts geldt van ouds, dat ⏑ : met ⊥ gelijkgesteld wordt, en ook deze mogelijkheid is behouden. Maar daar in dit kunstmetrum

[1]) Str. 1.3. 3.3. 6.5. 8,7. 9,5. 14.7. 18,5. 20.1. Treffend is hier in sommige gevallen de sterke bijtoon op de laatste, bv. 18, 5 *bur's bíjskeuts*. Indien de eerste lettergreep hier zwaktonig was, bv. *er* luidde, dan was het vers ook bruikbaar; *skeuts* zou dan een heffing hebben.

[2]) Str. 1.7. 4,1. 7.3. 7.5. 8.3. 11.5. 11,7. 12,3. 12.7. 13.3. 15.1. 15,3. 15,5. 21,3. 21.7. 25,7.

[3]) Str. 2.7. 14.1. 22.5. 22.7. 23.3.

het principe der syllabentelling op den voorgrond treedt, is het aantal voorbeelden uiterst beperkt: het oor eischt slechts drie syllaben, maar de theorie staat er uit traditie op de genoemde wijze vier toe: er zijn er 6, over vier vormen verdeeld, en wel

1. (⊥ ⊥) 2 [1]; oplossing van ⊥⊥ (zeer sterke bijtoon in 17,3 op de laatste syllabe, maar dat komt ook bij ⊥⊥ voor, zie p. 86 aanm. 1.

2. (⊥ ⊥) 2 [2]; oplossing van ⊥ ⊥.

3. 1 geval [3]); oplossing der tweede heffing in ⊥ ⊥.

4. (⊥ ⊥), 1 geval [4]); oplossing der tweede heffing in ⊥⊥.

Som der schematisch preciese verzen 43 + 8 + 16 + 5 + 2 + 2 + 1 + 1 = 78.

Er blijven 19 verzen over met kleine afwijkingen.

Iets beneden het quantum van het driesyllabige vers is de vorm (⊥ ⊥). Maar daar in de omkeering ⊥⊥ ⊥ gelijk gerekend wordt aan ⊥, heeft men zich hier dezelfde gelijkstelling gepermitteerd Ook hier blijkt, hoezeer de kunstpoezie met rekenstukken werkt, en hoe hier het gevoel voor de beweging van het vers voor syllabentelling en syllabenmeting op den achtergrond wijkt. Het aantal gevallen is niet minder dan 10 [5]); de vorm schijnt geheel beoordeeld te worden als gelijkwaardig met (⊥ ⊥).

Iets boven het quantum gaan 3, of, indien men de gevallen van tweelettergrepigen optact meetelt, 9 verzen, verdeeld over 3 varieteiten. Wij ontmoeten hier weer laatste resten van de oude vrijheid. De karakteristieke eigenaardigheden zijn:

1 tweelettergrepige tusschendaling (lichte gevallen met korte eerste syllabe in de daling (⊥ ⏑ ⊥): 2 gevallen [6]).

2. tweelettergrepige optact (⏑ ⊥⊥): 6 gevallen [7]).

---

1) Str. 8,5. 17,3.

2) Str. 18,1. 24,1.

3) Str. 19,3.

4) Str. 4,3.

5) Str. 2,3. 3,5. 3,7. 5,3. 6,3. 6,7. 7,7. 9,3. 9,7. 17,7.

6) Str. 1,1. 6,1.

7) Str. 1,5. 2,1. 4,5. 11,3. 23,5. 25,1. Meest syllabengroepen als *ená*, het sterkste geval is 23, 5 *þó hefr*.

3. optact en slotdaling ♪ | ♩́ | ♩́♩ (⊥ ⊥): misschien een contaminatie van ⏑ ⊥ ⊥ en ⊥ ⊥ ⏑. Eén geval [1]): *En ek ekki.* De dichter heeft *ek* zeker niet zwaar genoeg gevonden, om den vorm ⊥ ⊥ ⏑ te openen en het vers door *en* versterkt. Rhytmisch krijgt men echter ♪ | ♩́ | ♩́♩. Men kan het vers moeilijk opvatten als ♩́ ♪ ♪ | ♩́♩ (⊥ ⏑ ⊥ ⏑): een heffing op *en* is hier niet waarschijnlijk: de toon van het woord in den zin is te zwak, en aan de andere zijde is het ook te betwijfelen, of *en* in de heffing voor kort kan gelden. Geldt het woord voor lang, dan krijgt men ⊥ | ⊥ , wat insgelijks het quantum van het driesyllabig vers te boven gaat.

Systematisch overzicht der oneven verzen [2]).

---

1) Str. 9, 1.

2) *Taalkundige schemata.*

I. Zonder optact 73.

1a. ⏑ | ⊥ 10	*2a.* ⊥ ⏑ | ⏑ 1	*3a.* ⊥ ⊥ ⏑ 8	*Uitgang.*
b. ⊥ ⏑ ⊥ 43	*b.* ⊥ | ⏑ ⏑ 5	*b.* ⏑ | ⊥ ⏑ 2	⊥ 57
c. ⏑ ⏑ ⏑ ⊥ 2	op ⏑ ⏑ 6	op ⊥ ⏑ 10	⏑ 6
d. ⊥ ⏑ | ⊥ 2			⊥ ⏑ 10
op ⊥ 57			73

1e maat.

⊥	⏑ ⏑	⊥	⏑	⊥ ⏑	*1e maat.*
2b: 5	*1a*: 10	*1b*: 43	*1c*: 2	*1d*: 2	⊥ 13
3a: 8	*3b*: 2	*2a*: 1	2	2	⏑ 12
13	12	44			⊥ ⏑ 44
					⏑ ⏑ 2
					⊥ ⏑ ⏑ 2
					73

II. Met optact.

1a. ⏑ | ⊥ ⏑ ⊥ 16	*2.* ⏑ | ⊥ ⏑ ⏑ 1	*3.* | ⊥ ⊥ 1	*Uitgang.*
b. | ⊥ ⏑ ⊥ 6	op ⏑ 1	op ⊥ 1	⊥ 22
op ⊥ 22			⏑ 1
			⊥ 1
			24

1e maat.
⊥
alle voorbeelden.

1e maat.
⊥ 24

Optact 1 syllabe 18.
2 syllaben 6.

Som.

Uitgang		*Eerste maat*	
⊥	57 + 22 = 79	⊥	13 + 24 = 37
⏑ ⏑	6 + 1 = 7	⏑	12
⊥	10 + 1 = 11	⊥	44
	97	⏑ ⏑ ⏑	2
		⊥ ⏑ ⏑	2
			97

I. Verzen zonder optact (73).

1.	met zijn variëteiten		58
a.		43	
b.		2	
c.		1	
d.		10	
e.		2	
		58	

2.	met zijn varieteiten		15
a.		8	
b.		2	
c.		5	
		15	

II. Optactverzen (24).

1.	met zijn variëteiten		23
a.		16	
b.		1	
c.		6	
		23	

2. Alleenstaande vorm

	1
Som	97

In het oog vallend is het groote percentage der optactverzen (24 : 97), te meer daar het oneven verzen zijn. Dit kan slechts een gevolg hiervan zijn, dat kunst en tot op zekere hoogte ook gekunsteldheid in de plaats zijn getreden van het natuurlijk rhyt-

misch gevoel. Het poëtisch gebruik berust meer op taalkundige dan op rhytmische studie van het oude gebruik. Dat blijkt ook uit andere bijzonderheden. Wij zagen vroeger, hoe in het oude metrum een rhytmische grond bestond voor het optreden van ´ ⊥́ ⏑́ naast ⊥́ ⊥́ ´. Daaruit is hier de conclusie getrokken, dat ook in den vorm ⊥́ ⊥́ ´ voor de tweede ⊥́ ⏑́ toegestaan is, ofschoon daarvoor geen rhytmische grond bestaat en de karakteristieke eigenschap van het vers toch eigenlijk bestaat in de verbinding van twee zware syllaben met één lichte, zoodat de vorm ⊥́ ⏑́ eigenlijk te licht is, en in nog hooger mate geldt dit van ⏑́ ´ ⊥́ in plaats van ⊥́ ⊥́, waar zelfs de positie onmiddellijk na een lange syllabe in de heffing of met sterken bijtoon, die bij den vorm, welke ten voorbeeld strekte, de voorwaarde was voor het optreden van ⏑́ in plaats van ⊥́, ontbreekt. Het gevoel voor de ware beteekenis der lichte syllabe in de tweede heffing van den vorm ⊥́ ⏑́ is dus verloren, maar de waarneming, dat zij voorkomt, bestaat, en van dit gegeven uit heeft men, terwijl men oudere vrijheden verbood, een paar nieuwe licenties geschapen, precies omschreven, maar berustend op grammatische reflectie. Het is een soort substitutiesysteem, te vergelijken met dat, wat wij in deze gedichten ook in de omschrijvingen vinden. Maar de reguleering eischt offers: in den versbouw is de breede golfslag van het vrije rhytme, in den zin de rijke inhoud, die de epische gedichten kenmerkt, opgeofferd. Niettemin zijn deze verzen fijn gebouwd, maar zij behooren tot een ander cultuurstadium; de dichters hebben zich nieuwe moeilijkheden geschapen, en zij toonen hun meesterschap in het overwinnen dezer moeilijkheden.

STRENG FORNYRÐISLAG.

Ook in skaldenpoëzie is fornyrðislag gebruikt. En hier vindt men strenge regelmatigheid. Maar men moet zich daardoor niet laten verleiden tot de meening, dat zulke verzen de algemeene vorm zijn of ook maar een oorspronkelijken vorm zouden voortzetten. Integendeel, zij representeeren het einde van een ontwikkelingsreeks. Men behoeft slechts de kunstige vormen in Snorris Háttatal door te zien, om dit te verstaan. Afwijkingen komen voor, maar dan als nieuwe regel, die een afzonderlijken vorm schept, geenszins als licentie, die een vrijheid voortzet. Zoo bestaat b.v. str. 71 uit 8 regelmatige vierlettergrepige verzen, maar de even verzen bestaan alle uit twee woorden, die onderling over twee lettergrepen rijmen (*seima geima* enz.). De volgende strofe vertoont

dezelfde kunst, maar met kortstammige woorden (*samir framir*). De vorm der oneven verzen wordt hier dus ⏑́ ⏑́ , maar dan ook zonder uitzondering. In 73 rijmen op die wijze alle verzen, en dus alle syllaben. Daarentegen toonen 98. 99 geen dezer rijmkunsten maar wel 8 regelmatige verzen volgens het vaste viersyllabige schema. Oplossing der heffing is toegestaan, maar anders geen syllabe te veel; *Veit ek* en *þá er* is hier dus zonder twijfel *Veitk* en *þás*. Maar daarom zijn ook dit geen origineele vormen. Men lette slechts hierop, dat in 98 ieder verspaar bestaat uit één vers van den vorm ´ ⊥́ en één van den vorm ´ ⊥́ , en wel staat altijd de eerstgenoemde vorm voorop, en voor den tweeden vinden wij driemaal ´ ⏑́ met korte tweede heffingssyllabe; het eene vers, dat in de eerste heffing oplossing heeft en daarom de tweede heffing op een lange syllabe, is dus als een onvolkomenheid te beschouwen; de dichter had liefst overal denzelfden vorm gebruikt. In 99 vinden wij telkens één vers ´ ´ en één vers ⊥́ ⊥́ : ook dit opzettelijk, maar ook hier een paar kleine onregelmatigheden, die van dit strenge standpunt foutjes zijn maar in oude strofen niet zouden zijn opgemerkt: vs. 1 n.l. heeft in de eerste heffing oplossing (⏑́), en in 7· 8 staat ´ ´ voorop en volgt ⊥́ ⊥́ . Deze strofenvormen zijn door electie ontstaan; de dichter heeft ze uit voorhanden zijnd materiaal willekeurig gemaakt. En gelijk hij uit meerdere viersyllabige vormen er willekeurig twee kiest, zoo heeft hij ook, en zoo hebben anderen die 'streng' fornyrdislag gebruiken, uit verzen van verschillend syllabenaantal willekeurig alleen *die* gekozen, die vierlettergrepig waren.

MÁLAHÁTTR.

Bij het onderzoek van fornyrdislag bleek, dat het oude metrum aan het getal van vier syllaben niet streng gebonden was. Aan Voluspá toonden wij, dat verzen van vijf syllaben — afgezien van mogelijke oplossing — veelvuldig voorkomen. Voorts zagen wij, dat een syllabe in de daling altijd zekeren toon heeft, en dat het van het taalmateriaal afhangt, of deze toon relatief sterk of zwak is. Ook in vierlettergrepige verzen komen sterke bijtonen voor. Maar hoe meer taalmateriaal een maat bevat, des te grooter is de kans, dat er ook een sterke bijtoon in zal voorkomen, en bij drielettergrepige maten gaat altijd één der minder betoonde syllaben boven de andere. Indien nu het aantal vijflettergrepige verzen toeneemt, zoodat deze bij voorbeeld de helft of zelfs meer dan de helft van een gedicht innemen, dan zal deze versvorm voor den normalen

gaan gelden, en de vierlettergrepige verzen zijn ten slotte abnormaal. De uiterste consequentie dezer ontwikkeling is een strofe, voor wier verzen vijf syllaben het voorgeschreven quantum is. Zoowel de algemeenheid van het in hoofdzaak vierlettergrepige vers als de overgangsvormen tusschen het oude metrum en den vijflettergrepigen vorm doen vermoeden, dat de laatstgenoemde inderdaad op de hier aangeduide wijze ontstaan is. Men zal dus op grond van zijne origine ook wachten, dat hij twee heffingen zal hebben, één maat van twee syllaben en één van drie, maar in deze een bijtoon. Dit metrum heet málaháttr. Háttatal geeft een voorbeeld: in de Edda hebben drie gedichten, Atlakviða, Atlamál, Hamðismál, dezen vorm. Maar alleen Atlamál (Am.) is eenigszins regelmatig, en dit gedicht wordt dan ook aan metrische onderzoekingen ten grond gelegd.

Sievers (Metrik p. 71) schematiseert Am. 3 op de volgende wijze:

horsk vas húsfreyja,	–́	–́ –̀ ´
hugði‿at manviti,	–́	–́ ⏑̀ ´
lag heyrði [hon] orða,	–́ –̀ ´	–́ ´
hvat [þeir] á lavn mæltu.	–̀ –́	–́
þá vas vant vitri,	–̀ ´ –́	–́ ´
vildi [hón] þeim hjalpa,	–́ –̀	–́ ´
skyldu‿um sæ sigla,	–̀ ´ –́	–́ ·
en sjǫlf né komskat.	| –́	–́

De schrapping van pronomina laat ik in dit verband rusten. Wij ontmoeten hier dan — althans in 7 van de 8 gevallen — een deeling van het vers in tweeën, en wel een 'voet' van twee en een van drie syllaben. Maar tevens een deeling in vijven, want er wordt gesproken van vijf leden van het vers. Of die vijf, dan of de twee de constitueerende deelen van het vers zijn, wordt niet duidelijk. Maar in elk geval zijn de aangenomen 'voeten' weer niet even lang; de drieledige zijn langer dan de tweeledige. Bij de drieledige voeten, die wij tot nog toe in het gangbare systeem leerden kennen, –́ ` en –́ ´ ` , komt nu nog een derde vorm, dien Sievers veel gebruikt, namelijk –̀ ´ –́, beginnend met een bijtoon, eindigend met een hoofdtoon. In drie van de acht gevallen stooten twee hoofdtonen midden in het vers op elkaar. De oude voet –́ ` wordt hier nog gedifferentieerd in –́ –̀ en –́ ⏑̀ ´ (vs. 1 en 2). Daar een voet van den vorm –́ niet erkend wordt, is in vs. 8 de eerste syllabe buiten de twee voeten geplaatst en voor optact verklaard, maar beide voeten zijn dan tweelettergrepig, en de optact, die in het

systeem van Sievers bij fornyrđislag niet meegeteld wordt, is hier eensklaps een der 5 leden van het vers. Een toon krijgt hij echter niet, zoodat dit vers wel twee hoofdtonen maar geen bijtoon heeft.

Onze verdeeling in tweeën wijkt bij de meeste verzen niet van die van Sievers af. Maar omtrent de beweging van het vers leeren wij uit die verdeeling nog niets.

Wij vragen weer naar de volgende dingen: 1. wat is de ideale (d. i. bij scansie geldende) tijdsindeeling? en in verband daarmee: hoe vallen de versicten? 2. welk quantum van taalmateriaal valt in iedere tijdseenheid, en wat is de accentuatie dezer groepen in proza (het taalaccent)? 3. hoe is de verhouding tusschen deze twee dingen: dekken zij elkander volkomen of niet? Wat is de versvoordracht?

Dat het vers in tweeën valt, kan men reeds te voren verwachten. Wij hebben twee maten, met dien verstande, dat de maatgrens niet met die van het vers behoeft samen te vallen. Vóór de eerste maat kàn een optact staan, — of hij er is, valt te onderzoeken, — en aan 't eind van de tweede maat kàn plaats overblijven voor een rust of een volgenden optact.

Laat ons, om de vragen niet te compliceeren, voorloopig er van uitgaan, dat de schrapping der pronomina met recht is geschied. Wij hebben dan overal, indien wij ook de contracties in vs. 2 en 7 goedkeuren, precies 5 syllaben.

In 5 van deze verzen (3—7) is de natuurlijke verdeeling 3 + 2, en zoo geeft Sievers de groepen ook aan. Maar den ictus richt hij naar de alliteratie in. Zoo krijgen wij driemaal ⊥ ` ⊥́. Erkennen wij na de vroeger opgedane ervaring, dat een syllabe met sterken bijtoon kan allitereeren, en voorts, dat het versrhytme gemaakt wordt door den regelmatig terugkeerenden ictus, dat dus de icten niet midden in het vers op elkaar kunnen stooten, indien er in het vers nog zwaarwichtige syllaben aan voorafgaan; herinneren wij ons verder de neiging tot dalende beweging bij de on. verzen in het algemeen, en voorts verzen als *ask veit ek standa*, *þat mun æ uppi*, en vele andere, wier rhytmus zich onmiddelijk opdringt als met dien van deze verzen overeenstemmend, dan kunnen wij niet nalaten, uit al deze gegevens een conclusie te trekken en in al deze verzen den ictus der eerste maat aan de eerste syllabe te geven. Het taalrhytme weerstreeft niet of op zijn hoogst een enkel maal zeer weinig (vs. 7?), maar dan juist genoeg, om kleppermansgeluid te voorkomen. De beweging dezer verzen is dus ♩́ ♩̀ ♩̀ | ♩́ ♩. Alle hebben zij een bijtoon op de derde syllabe met uitzondering alleen van vs. 3,

waar Sievers dan ook aan de eerste den hoofdtoon geeft; hier is het rhytme ♪́ ♪̀ ♪̀ | ♪́ ♪.

Wij beschouwen nu vs 8. De omstandigheid, dat *sjǫlf* alliteert, is nog geen voldoende reden, om deze lettergreep in de heffing te plaatsen. *en* is in poëzie herhaaldelijk betoond. De vraag is nu, of wij ook hier met een maat ♪́ ♪̀ ♪̀ te doen hebben. Het taalrhytme, dat *sjǫlf* tamelijk sterk boven *en* verheft, verzet zich hier, en men moet zich hier dus afvragen, hoe groot een afwijking van het taalrhytme men in het versrhytme wil aannemen. Nu is hier van beteekenis, dat er vijflettergrepige verzen zijn, ook in Am., waar het volkomen duidelijk is, dat de eerste lettergreep geen heffing kan dragen. Zulk een vers is bv. str. 6, 6: *er Gunnarr átti*, waarvoor de eenig mogelijke scansie is ♪̀ ¦ ♪́ ♪ ¦ ♪́ ♪ (taalkundig ⊥ ´ ⊥). Wij moeten dus den vorm erkennen, en kunnen hem dan ook in str. 3, 8 gerust aannemen. Er blijft dan slechts over, den vorm historisch te verstaan en te zien, hoe hij rhytmisch in het geheel past.

Wat het bezwaar betreft, dat in het vers *er Gunnarr átti* geen bijtoon van eenige beteekenis voorkomt, is er aan te denken, dat zulk een bijtoon ook krachtens de origine van het vijflettergrepige vers volstrekt niet een onmisbaar bestanddeel van dit vers is. De bijtoon in het vers heeft zich uit twee omstandigheden ontwikkeld, en wel 1. den grammatischen bijtoon, die ook in vierlettergrepige verzen kàn voorkomen, wanneer een zware syllabe, bv. een tweede compositielid, in de daling staat, maar die voor den verderen bouw van het vers geen groote beteekenis heeft, 2. de vergelijking der twee zwakker betoonde syllaben in drielettergrepige maten, waarvan altijd ééne in verhouding tot de andere een bijtoon heeft, ofschoon deze zwak kan zijn. Slechts de omstandigheid, dat in málaháttr-verzen bijna altijd een drielettergrepige maat voorkomt, brengt mee, dat hier ook in de meeste gevallen een bijtoon aanwezig is. Maar gelijk in fornyrdislag één syllabe een maat kan vullen en ⊥ | ⊥ dus metrisch — ofschoon niet rhytmisch — gelijkwaardig kan zijn met ⊥ ´ | ⊥ , zoo kan in málaháttr ⊥ optreden in plaats van ⊥ .
En gelijk in fornyrdislag het rhytmisch gevoel een compensatie voor de weggelaten syllabe verlangt, omdat het vers toch ook een soort eenheid is, en het niet voldoende is, dat de tijdsruimte gevuld wordt — wat door ⊥́ ⊥́ (— ¦ ♪́ ♪́) volkomen geschiedt — maar men krijgt òf ♪̀ ¦ — ¦ ♪́ ♪ of — ¦ ♪́ ♪̀ ♪̀. zoo is het ook hier.

Waar de eerste maat twee syllaben heeft, zal in zeer regelmatigen málaháttr de behoefte aan een vergoeding gevoeld worden, en deze vergoedingssyllabe komt er vóór of er achter, dus óf . Deze verzen correspondeeren dus niet met zoogenaamde *A* in fornyrđislag, maar met die, welke men gewoon is *C* en *D* te noemen. — De beoordeeling blijft dezelfde, wanneer men, evenals bij fornyrđislag, in optactverzen de toegevoegde syllabe aan het begin als primair aanziet, en het verschijnsel aldus formuleert: bij optactvormen wordt in regelmatige verzen een syllabe in de volgende maat gesyncopeerd.

Het resultaat is echter, dat, waar het oor gewend is aan een driesyllabige maat met bijtoon, zulk een maat hier ontbreekt. Doch ook deze afwijking wordt in vele gevallen gecompenseerd, als men let op het verband met het vorige vers. Dit gaat, op zich zelf beschouwd, uit op , d. i. . Maar daar de volgende optact bij de tweede maat van dit vers behoort, krijgt men *hier* drie syllaben, en door de vergelijking met de lichtere syllabe van den optact wordt de voorafgaande lettergreep eenigszins omhooggedreven en krijgt een bijtoon. Uit) wordt , d. i. of .

Wat zien wij dus? Het verspaar heeft twee driesyllabige maten, het geheel luidt

(6, 5—6): *glǫð var ok Glaumvǫr, er Gunnarr átti*

(of 3, 7—8): *skyldu um sæ sigla en sjǫlf né komskat*

resp.

De verzwaring van het eerste tweetal maten gaat gepaard met verlichting van het tweede, precies als in tallooze voorbeelden in fornyrdislag. Een regel is dit echter hier evenmin als ginds. De oude málaháttr is nog een vrij vers, niet aan preciese voorschriften gebonden, en met name de onderlinge verhouding der verzen is door geen enkelen regel bepaald. Een optact kan ook volgen op een drielettergrepigen tweeden voet, zoodat de maat vier lettergrepen krijgt. Twee gevallen zijn hier te onderscheiden, die ik terstond door voorbeelden toelicht:

1. Am 40, 3—4 *varr at vættugi, er varð at regna*

De eerste maat heeft hier twee syllaben, de tweede voet van het eerste vers drie, — te samen vijf. Bij die drie komt de eenlettergrepige optact van het tweede vers, zoodat de som vier wordt. In plaats van 2 maten met 3 syllaben en 2 met 2 krijgen wij dus 1 met 4 en 3 met 2. Evenzoo 44, 5—6: *skutu* | *skarpliga oc* | *skjǫldum* | *hlífðuz*.

2. Am. 43, 3—4 *enn erfð* | *óbúnir ok* | *hǫfum einn* | *feldan*, d. i. (*enn* heeft zinaccent: *hǫfum* heeft oplossing). Hier heeft het eerste vers 6 syllaben, en wel 2 × 3; de tweede maat krijgt nu een plus, maar dit plus is een gevolg van de grootere lengte van het eerste vers. [1]) Het quantum voor de tweede maat is hetzelfde als in het vorige geval, maar de twee eerste maten te samen krijgen 3 + 4 tegenover 2 + 4 in de onder 1 genoemde voorbeelden [2]).

Op gelijke wijze verhoudt het zich met de zeldzamere optacten in oneven verzen. Ook deze behooren bij de laatste maat van het vorige vers. Dat zij zeldzamer zijn, vindt als bij fornyrðislag zijn verklaring hierin, dat het verband tusschen verzen, die een paar vormen, inniger is dan tusschen de versparen onderling, en dat hier dus meer zwaktonige vormwoorden optreden. Voorbeeld Am. 2, 6—8: *stríddi sér* | *harðla*, *af* | *bragði boð* | *sendi at* | *kvæmi brátt* | *mágar*: 5 maten van 3 syllaben; pas de zesde heeft er 2. Neemt men vs. 7—8 apart als een geheel, dan valt de optact van vs. 7 er buiten.

Ik keer tot str. 3 terug en wel vs. 1 en 2. De vraag is, of de deeling hier 3 + 2 is of 2 + 3. Over het algemeen bestaat bij málaháttr een sterke voorliefde voor drielettergrepige eerste maat, maar het rhytme 2 + 3 komt toch dikwijls genoeg voor. Verzen als 37, 5—6: *hǫmlur slitnuðu, háir brotnuðu* kunnen niet anders gelezen worden: de tweede syllabe der hier voorkomende verbaalvormen kan niet in de heffing staan, ook niet onmiddellijk na een voorafgaande heffing. Het is dus in hoofdzaak een vraag van taalrhytme, hoe de woorden *húsfreyja* en *manviti* in het vers te deelen zijn. Bijkomstige overwegingen kunnen de zaak niet uitmaken. Dat in vs. 1 *hús-* alliteereert, bewijst

1) Over verzen van meer dan 5 lettergrepen zie beneden pag. 100 vv.

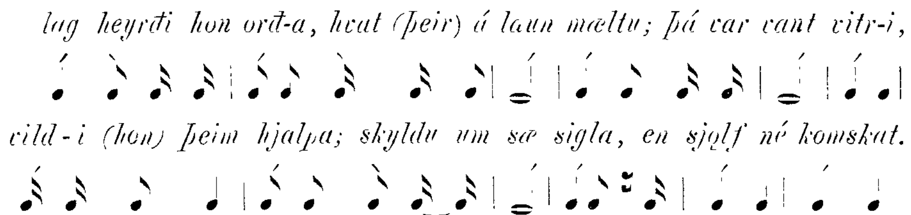
2) In de maat *hǫfum einn* is te letten op het alliteereeren van een syllabe met bijtoon, wat, gelijk reeds uit de voorbeelden in str. 3 bleek, ook bij málaháttr zeer dikwijls voorkomt.

niet, dat de syllabe in de heffing staat, want ook in málaháttr is, gelijk wij reeds zagen, alliteratie buiten de heffing mogelijk; de voorbeelden laten zich gemakkelijk vermeerderen (zie ook hieronder). Dat de tweede syllabe van *manviti* grammatisch kort is, is ook geen gegeven, dat den doorslag geeft: gelijk in fornyrðislag is in málaháttr een maat van den vorm ∸ ⏑ na een syllabe met sterken bijtoon niet zeldzaam. Voorbeelden — tevens voor alliteratie in het midden der maat — zijn 33,4 *ef hann at gǫrr* | *lygi*; 70,8 *sem þú sjǫlf* | *vilir*; 93,3 *varða ván* | *lygi*, 56,8 *fé opt svikinn*. In al deze voorbeelden zou een andere verdeeling dan 3 (1. 2) + 2 met het taalrhytme volkomen in strijd zijn.

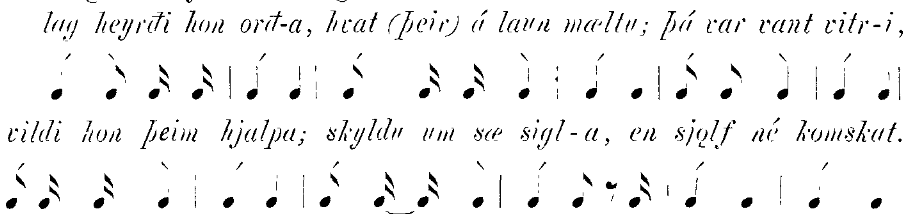
Onder deze omstandigheden hel ik sterk over tot de meening, dat ook vs. 1. 2 te lezen zijn: *Horsk var hús-* | *freyja*: *hugði at mann-* | *viti*. De vraag is maar, of samengestelde nomina met éénlettergrepig eerste lid uitsluitend kunnen gebruikt worden met heffing op de eerste syllabe. Dat laat zich moeilijk volhouden. Wij hebben ook vroeger gevallen ontmoet, waar de deeling duidelijk een andere is; zie boven p. 43 over het vers *mean mein-* | *svara*. Wel geldt voor nominale composita over het algemeen de regel, dat de hoofdtoon op het eerste lid valt, maar vooreerst is deze regel niet zóó absoluut, dat niet nog in alle moderne Germaansche talen uitzonderingen voorkomen. Voorts is er aan te denken, dat composita van ouds twee accenten hebben, en dat de ontwikkeling van den hoofdtoon en het onderordenen van één accent aan het andere een langzaam proces is, dat zeker in de oudheid nog niet zulk een voortgang had gemaakt als heden. Dubbele vormen als *Áleifr* en *Óláfr* wijzen ook op dubbele accentueering. Nog heden is in het IJslandsch het accent van het tweede lid van *húsfreyja* zelfstandiger dan in het Nederlandsch dat van het tweede lid van *huisvrouw*. Tweelettergrepige tweede leden schijnen ook zelfstandiger te zijn dan eenlettergrepige; althans komen tweelettergrepige nominale composita niet dikwijls voor met heffing op de tweede syllabe, wat trouwens zijn grond hierin kan hebben, dat in zulk een geval een syllabe aan het vers zou ontbreken. Eindelijk is er aan te denken, dat de positie eener syllabe in het midden der eerste maat een zóó zware kan zijn, dat de metrische ondergeschiktheid aan de volgende syllabe weinig, en zeker niet hinderlijk, in het oor valt, vooral wanneer in de eerste helft der maat twee syllaben staan, die sneller gesproken worden en dus maken, dat de syllabe in quaestie naar verhouding een groote tijdsruimte krijgt. Op de beteekenis dezer positie berust het dan ook, dat zulke syllaben zoo dikwijls allitereeren (vgl. ook het groot aantal verzen van den vorm ⏑́ ⊥ ' ∸ ⏑ met allitereerende tweede syllabe

in fornyrðislaggedichten als Hym.). Door deze betoning komen beide leden van het compositum op den voorgrond, wat dikwijls voor den zin van beteekenis is. Zie o. a. nog met adjectiva 8,3 *unz* | *þótti full-* | *drukkit*. 29,6 *at* | *munim skamm-* | *œir*, waar toch *-œir* eerder een maat vult dan *munim* [1]).

Een metrische — niet uitsluitend taalkundige — schematiseering der strofe toont, hoeveel rustiger hare beweging is bij mijne opvatting dan bij de gebruikelijke. Ik geef hier een voorstelling van het rhytme der strofe volgens de beide opvattingen. Erkennen wij, dat de icten aan het begin der maten staan en dus een nieuwe maat beteekenen, dan krijgen wij volgens Sievers' betoning bij vs. 3—8 den volgenden gang [2]):

Volgens mijne betoning:

Kortere verzen. Indien de vijflettergrepigheid van málaháttr niets anders is dan een min of meer principieele doorvoering van eene licentie, die reeds in het oude metrum bestond, dan kan het ook geen verwondering wekken, wanneer wij in gedichten in málaháttr

---

1) Uit de tallooze voorbeelden in fornyrðislagverzen haal ik hier de volgende aan:
H. Hu. I 9, 8: *hodd blóðrekinn*. 14, 8: *ætt geirmímis*. 16, 4: *dísir suðrœnar*. 22, 7: *hildr hundmargr*. 29, 4: *hofn þinglaga*. 38, 2: *skass valkyrja*. 53, 12: *hart moðakarn*. II, 11, 3: *snot seimhugut*. 19, 3: *betr gunnfana*. 44, 9: *hendr ursvalar*. Vkv. 1, 7: *drósir suðrœnar*. 10, 1: *sat á berfjalli*. 25, 7: *sló hann brjóstkringlur*. 8: *sendi Boðvildi* (7—8 kruisalliteratie, 2 syllaben met bytoon allitereeren). Hyndl. 28, 5: *Auðr djúpauðga*. 30, 2: *Bars arfþegn*. Bijzonder belangrijk zijn Guðr I, 10, 5. 7: *þann ek hús-* | *gumna* .... *en hús-* | *freyju*, waar de tegenstelling onmiddellijk aanwijst, welke de juiste betoning is. Rgm. 16, 7: *mannat eggmarar*. Brot. 2, 8: *einn fulltrua*. Brot. 13, 3: *hött herglotuðr*. 18, 5: *hrœ herglotuðr*. (*hött* en *hrœ* kunnen hier geen optact zijn maar toch ook geen maat vullen). Onder deze voorbeelden zijn weer een aantal, waar een syllabe buiten heffing allitereert. In alle krijgt men een zeer onnatuurlijke verdeeling, wanneer men het eerste lid van het compositum in de heffing plaatst.

2) Vs. 1—2 laat ik, daar zij bij deze vraag niet op den voorgrond treden, terzijde.

verzen van vier lettergrepen vinden. Immers de metra der Edda zijn niet streng geschematiseerd. Zoo is dan ook het geval. Zelfs in Am., het meest regelmatige gedicht in málaháttr, komen zulke verzen herhaaldelijk voor. Zij leveren tevens een onmiddellijk bewijs, dat het vers inderdaad *twee* heffingen heeft, en niet drie, een opinie, waartoe anders de bijtoon aanleiding zou kunnen geven. Anders zouden de viersyllabige verzen niet meer in het schema passen. Voorbeelden: Am. 4,7 *um fjorð Lima.* 7,5 *hét þá Gunnarr.*[1]) 20.2 *sjá þá róðru.* 20,8 *liðr hver ræða.* 53,3 *óttu alla.* 86,11 *greipt glæp stóran.* 34,4 *ok sigr árnið* (♪ | 𝅗𝅥 | ♩ ♩). Een overgangsvorm met vijf syllaben maar daaronder één korte heffingssyllabe komt herhaaldelijk voor: 15,3 *bryti hár logi* (♪ ♪ ♩ | ♪ ♪ 𝄽) 20.7 *lokit því létu.* 6,3 *kona kapps gálig.* 17,2 *bryti upp stokka.* 26,3 *þyti af þjósti.* 59,3 *skerið ór hjarta.* Hier is het rhythme wel ♪ ♪ ♩ | ♩ ♪, maar wat het taalmateriaal betreft, zijn het volkomen fornyrðislagverzen. Eigenaardig is ook 44,5 *skutu skarpliga* (♪ ♪ 𝄽 ♩ ♪ ♪, zoogenaamde D). Daarentegen is 46,3 *hlaðin halsmenjum* ♪ ♪ ♩ | ♩ ♪.

Veel talrijker nog zijn de voorbeelden in andere gedichten. Met name Atlakviða is rijk aan korte verzen. Reeds dadelijk het eerste verspaar 1, 1—2: *Atli sendi ár til Gunnars*; tweemaal ♩ ♩ | ♩ ♩. 5, 5—6 *stórar meiðmar ok staði Danpar.* 7, 4 *hjǫlt ór gulli.* 7, 10 *komin ór hǫll Kjárs* (oplossing). 11, 1 *Ulfr mun ráða.* Driesyllabig 7, 2 *sverða full.* Niettemin is het metrum málaháttr, en het is zeer goed te zien, waar werkelijk fornyrðislag optreedt. Dit is het geval in str. 19, 5 vv. 20. 26. 27. 28, 3—6. 31, 32, 1—4, lange stukken met vier syllaben, zelfs wisselend met drie (31, 3 *er skriðinn var.* 19, 5 *svá skal frækn*). Het is van beteekenis, dat deze stukken ook op grond van andere overwegingen voor jonger moeten worden gehouden. Daarentegen zijn eenige strofen, wier metrum juist op de grens staat, ook kritisch eenigszins anders te beoordeelen (zie mijne Untersuchungen über die Nibelungensage dl. 3 p. 42 en den commentaar op Akv. in mijne uitgave; nog manuscript).

---

[1]) Men verbaast zich over de vrijmoedigheid, waarmee uitgevers zulke verzen *metri causa* emendeeren. Gering vooral plakt er maar heele woorden tusschen. 4, 7 wordt er bygedicht *fjarri*, 7, 5 *ferð*; 20, 2 kan *séum* in plaats van *sjám* volstaan. 20, 7 is het *líðit* in plaats van *liðr*. En zoo voort in het oneindige.

Soortgelijke toestanden vinden wij bij Hamđismál. Str. 1 behoort niet tot het gedicht. Maar 2, 1—4 zijn geheel fornyrđislag; hier treden zelfs 3 syllaben op. De overeenstemming met het begin van Akv. kan de vraag wekken, of de dichters ook opzettelijk met deze beweging hun gedichten inzetten, ook wanneer daarna málaháttr volgt. Vs. 5 heeft 5 syllaben, maar 8 heeft er weer 3 met oplossing. Menging ook in str. 3. 4. 5 (5, 5: ∠ ´ ´ | ⊥ ´). 6 en elders.

Langere verzen. In het viersyllabige metrum komen verzen van vijf lettergrepen zeer veelvuldig, en van zes niet zelden voor. Zoo is ook in het vijfsyllabige metrum een grooter quantum niet buitengesloten. Integendeel. En het verschijnsel is niet beperkt tot verzen met pronomina, die men naar welgevallen schrappen kan: in vele gevallen kan het vers slechts met geweld geëmendeerd worden. Alle denkbare vormen komen voor.

1. Optact bij verzen, die ook zonder optact reeds het volle quantum hebben (gelijk in fornyrđislag): Am. 2,7 *af bragđi hođ sendi* opt. ∸ 3 ∔ 2 (niet 2 ∔ 3). 6, 4 *ok kraddi þá báđa* opt. ∔ 3 ∔ 2. Zoo 8. 4 (de syllabe met metrischen bijtoon allitereert). 24, 4 opt ∔ 3 ∔ 2. 9, 10, waar te lezen is *vant var* in plaats van *var vant*, opt. ∔ 3 ∔ 2. Zoo 49, 6.

2. Verlengde eerste maat.

4 syllaben: 1, 1 *Frétt hefir old ófu.* Men kan wel voor *hefir* lezen *hefr*, maar in het licht van andere gevallen wordt dit zeer onzeker. 2, 4 *átti hann þó hyggju.* 4, 1 *Rúnar nam at rísta* (natuurlijk schrapt Gering *at*). Onder de maten met 4 lettergrepen zijn er met korte heffingssyllabe; theoretisch kan men dan spreken van drie, maar rhytmisch toch niet: 11, 8 *bođit í sinn þetta;* zoo 12, 7. 19, 3. 24, 2. 61, 2 *e. a.* Wanneer *kona kapps gálig* vijflettergrepig zal heeten, dan zijn deze verzen zeslettergrepig. 60, 7—8 *nú erum svá sárir, at þú mátt sjalfr valda.*

♪ 𝅘𝅥𝅯 𝅘𝅥𝅯 ♩ ♩ ♩ | 𝅘𝅥𝅯 (𝅘𝅥𝅯) ♪ ♩ | ♩ ♩

Dit laatste vers (8) levert een goed voorbeeld op, waaraan men zien kan, hoe onverschillig die lichte vormwoorden zijn. In de eerste maat moet *sjalfr*, dat allitereert, in het midden vallen: de waarde is dus ♩: voor *at þú mátt* blijft de waarde ♩ over: *mátt* gaat boven *þú*, dus deelt *mátt* dit gedeelte van de maat in tweeën: de waarde is ♪. Voor *at þú* blijft ♪ over, dus 𝅘𝅥𝅯 𝅘𝅥𝅯. De syllabe in de heffing heeft hier slechts 𝅘𝅥𝅯, maar dat doet niets ter zake, daar het dragen der heffing een zaak van expiratiekracht is en niet van duur. Van de andere zijde is er ook niet het minste bezwaar,

wanneer *þú* wordt weggelaten; *at* krijgt dan de waarde ♪. De vraag, of vormwoorden geschrapt moeten worden, is dus absoluut bijkomstig; voor den rhytmus van verzen, wier syllabenaantal zoo zóó sterk wisselend is, is dit volkomen onverschillig. Het syllabenaantal tot hoofdbeginsel van tekstkritiek te maken, is niets anders dan kleinigheden opblazen tot hoofdzaken en de werkelijke hoofdzaken voorbijzien.

5 syllaben: 11, 1 *Heiman gǫriz þú Hǫgni*. Gering schrapt *þú* maar houdt er dan 4 over. Waartoe moet dan *at* weg uit 4, 1? 19, 4 *dreifđi hann oss ǫll blođi*. 14, 7. 26, 8. 32, 1. Hier zijn ook te noemen een heele reeks correspondeerende verzen met 5 en 6 lettergrepen: 17, 1. 19, 1. 22, 1. 24, 1, 26, 1. Voorb. 17, 1: *Bjǫrn hugđa ek hér | inn kominn.* [1])

3. Twee maten van 3 syllaben: 2, 1. *skǫp œvla* (*ǫ́vu* conjectuur) *skjǫldunga*. Zoo 52, 5. 60, 4 (indien men voor *hefi ek* leest *hefk*; anders wordt het 5 + 3).

4. De eerste maat heeft meer dan 3 syllaben, de tweede 3: 71, 7 *hræfđa ek um hotcetna* (4 + 3). Hierbij de vroeger reeds aangevoerde verzen 17, 1. 19, 1 enz.

5. Optact en bovendien een vers, dat het gewone quantum te boven gaat: 86, 6 *þat er menn dœmi vissut til* ♪♪ | ♩ ♪ ♪ | ♪ ♪ ♩ (2-syll. opt. + 3 + 3). Vgl. nog 1,7. 48,1.

Dit is zeker wel voldoende, om te toonen, hoe voorzichtig men met schrappingen metri causa zijn moet. De beweeglijkheid van het vers is voor een niet gering deel juist in die vele mogelijkheden, die vele verrassingen gelegen. Toch raakt men de kluts zelden kwijt, want duidelijk zijn de grenzen der maten door den ictus, der verzen door de taalgroepen.

Ook uit andere gedichten in málaháttr kan men voorbeelden voor langere verzen aanvoeren: de onregelmatigheid is hier nog grooter: Akv. 1, 3 *kunnan segg at ríđa* (4 + 2). 1, 4 *Knéfrǫđr var sá heitinn* (4 + 2). 5, 1 *Vǫll léz ykkr ok mundu gefa* (6 + 2). Dit is nu wel een heel sterk voorbeeld, te sterker, daar de tweede tweelettergrepige maat korte heffingssyllabe heeft. Maar geeft ons dat het recht, maar kalm *ykkr ok* te schrappen en *mundu* en *gefa* om te zetten? 5, 2 *ríđrar Gnitaheiđar* (4 + 2. Let op de kruisalliteratie). 6, 3—4, insgelijks met eigenaardige kruisalliteratie.

[1]) Gering verandert *hugđa ek hér* kort weg in *sák*. Meer kort en krachtig dan overtuigend.

overigens een zeer vergaand geval; 8, 1 (5 + 2). 8, 2 (5 of 4 + 2). Deze en de volgende verzen zijn zeer wild; hier is wel het uiterste gepraesteerd, wat mogelijk is, zonder den versvorm te doen uiteenspatten. Ik zou 8, 3 *varinn váđum heiđingja* willen lezen (alliteréert), en 8, 4 *hygg ek at hon vǫrnuđ byđi* . De voordracht is hier zeker metrisch sterk verlangzaamd, taalkundig versneld. Daarna loopen de verzen weer gemakkelijk in vs. 5 (3 + 3), 6 (4 + 2). 7 (3 + 2). 8 (opt. + 2 + 3).

STRENGE MÁLAHÁTTR.

Málaháttr is ook door skalden gebruikt. In Háttatal staat eene strofe als voorbeeld, zonder toelichting, maar het is gemakkelijk te zien, dat de regel der 5 syllaben streng is doorgevoerd. Het metrum is dus gestiliseerd evenals fornyrđislag en kviđuháttr gestiliseerd zijn (kviđuháttr is trouwens bijna uitsluitend skaldisch). De strofe luidt:

Mundak mildingi,	2 + 3
þars Mæra hilmi	opt. + 2 + 2
fluttak fjǫgur kvæđi,	4 + 2
fimtán stórgjafar;	3 + 2
hvar viti_áđr orta	3 + 2
međ ǫđra hætti	opt. + 2 + 2
mærđ of menglǫtuđ	3 + 2
mađr und himinsskautum	4 + 2

De mogelijkheden van het oude málaháttrvers zijn hier in hooge mate beperkt. Drie verzen zijn 3 + 2. In de eerste maat heeft de derde syllabe den bijtoon. Deze syllabe laat gelijk in het oude metrum toe, dat een grammatisch korte heffingssyllabe volgt, wat hier tweemaal het geval is. Zelf is zij grammatisch lang; zij kan ook opgelost worden; men krijgt dan 4 + 2, wat in twee andere verzen voorkomt. Andere gevallen van 4 + 2 zijn er echter niet. Eenmaal komt 2 + 3 voor; de tweede maat toont, gelijk in de oude verzen, sterk toonverschil tusschen de heffingssyllabe en de syllabe met bijtoon. Tweemaal optact, waarop twee regelmatige

tweelettergrepige maten volgen. Verzen beneden of boven het voorgeschreven quantum komen niet voor.

LJÓÐAHÁTTR.

De benaming *ljóðaháttr* is sedert Rask algemeen in gebruik. Uit de oudheid is zij niet overgeleverd. Sievers heeft getracht, den naamvorm *ljóðsháttr*, die boven de eerste strofe van Rognvalds Háttalykill staat, in gebruik te brengen, maar heeft geen aansluiting gevonden. Gestiliseerd komt eene strofe voor in Háttatal (str. 100), en daarop volgt de variatie *galdralag* (str. 101).

Ljóðaháttr wordt in de Edda veel gebruikt, en wel voor gedichten in gesprekken. Vertellend is maar ééne strofe in Vafþrúsnismál. Het metrum heeft groote variabiliteit, en zonder twijfel bestaan hier belangrijke individueele verschillen. Maar ook verschillen, die met den stijl samenhangen. In plechtige taal, aan 't slot van strofengroepen, treden soms zeer in het oog vallende variaties op. Men mag dit niet alles in één statistiek samenvatten en daaruit regels abstraheeren voor wat moet en wat mag. Er zijn dingen, die soms gepermitteerd zijn, maar niet altijd. In den grond hebben wij weer, en in hooger mate dan bij fornyrðislag, met meerdere metrische vormen te doen, die zekere eigenaardigheden gemeen hebben en daarom onder één naam gaan.

De eenvoudige vormen.

De gewone ljóðaháttrstrofe bestaat uit 6 verzen en is te deelen in twee helften, wier bouw in hoofdzaak hetzelfde schema volgt.

De twee eerste verzen vormen een paar, dat groote overeenkomst toont met de versparen in fornyrðislag. Het derde heeft zijn eigen vorm. [1])

Vers 1 en 2 hebben regelmatig twee heffingen en vullen dus — met de bekende beperkingen — twee maten. Maar zij onderscheiden zich van fornyrðislagverzen hierdoor, dat het aantal syllaben in de afzonderlijke maten veel sterker wisselt, en dat in zeer veel gevallen beide verzen ook onderling in dit opzicht sterk uiteenloopen. In vs. 2 is optact zeer gewoon.

Wil men zich door statistiek een oordeel vormen over de eigenaardigheden van een bepaalden vorm, dan is het het beste, één

[1]) Waar aanleiding bestaat, de verzen door bijzondere benamingen te onderscheiden, gebruik ik de termen 'enkel vers' (resp. 'kort vers') 'verspaar', 'lang vers'. Het 'lange vers' is dus het 3e en 6e. De benaming 'vollzeile' past heel slecht, daar juist een eigenaardigheid van het vers is, dat het niet vol is. 'Lang vers' voor 'verspaar' is ongeschikt, daar wij de verbinding der twee enkele verzen tot één vers niet erkennen.

gedicht te gelijk te onderzoeken, en wel een, dat in hooge mate een eenheid uitmaakt. Het langste gedicht in ljóđaháttr, Hávamál, is hiertoe niet geschikt, want deze spreukenverzameling is zèker het werk van een aantal dichters. Ook Grímnismál, dat onder 54 overgeleverde slechts 10 of 11 echte strofen heeft, is voor zulk een doel niet te gebruiken. Zeer bruikbaar daarentegen is Vafþrúđnismál, en daarom leg ik dit aan het hier volgend onderzoek ten grond.

Vafþrúsnismál.

Materiaal.

Het gedicht heeft in de uitgaven 55 strofen. Maar str. 40 is met uitzondering van vers 1 een maaksel van de uitgevers. 40, 1 is wel niet oud, maar dit geldt ook van enkele andere verzen. Van str. 27 ontbreekt de eerste helft: str. 55 bestaat uit 3 halve strofen; 38 en 43 hebben in de tweede helft 5 verzen, t. w. twee versparen en een slotvers; str. 42 heeft 7 verzen, waarvan de twee laatste voorloopig zijn op te vatten als een verdubbeld slotvers. Nemen wij dit alles in aanmerking, dan zijn er 111 eerste, 110 tweede [1], 109 derde verzen.

Vers 1 en 4.
Schemata.

I. Verzen zonder optact 84 (85).

Uitgang.

–́	17
◡́ ´	4
–́	57
◡́	2
–́ ´	4 (5)
	84 (85)

1a.	–́	–́	9
b.	◡́ `	–́	1
c.	–́ `	–́	2
d.	–́ `	–́	3
e.	–́ `	–́	2
		op –́	17

2a.	–́	◡́	1
b.	–́ `	◡́	3
		op ◡́	4

3a.	–́ ¦	–́	2
b.	◡́ ¦	–́ ´	3
c.	–́ ¦	–́ ´	16
d.	◡́ ` ¦	–́	3
e.	–́	–́	20
f.	◡́	–́	2
g.	–́ `	–́	11
		op –́	57

4.	–́ `	◡́ ´ ´	2
		op ◡́ ´ ´	2

5a.	–́	–́ ´	1
b.	–́	–́ ´	1
c.	–́ `	–́	2
d.	–́ ` ´	–́ ´	(1)
		op –́ ´ ´	4 (5)

[1] Het verschil in aantal tusschen de eerste en tweede verzen wordt veroorzaakt door str. 40, 1. Ik geef hieronder de getallen met uitsluiting van dit vers en daarnaast tusschen haakjes die, waarbij het vers is meegeteld.

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	3
∠ ´	3
⊥	27
∠ ´	4
⊥	27
∠	2
⊥ ´ ` ´	16 (17)
⊥ ` ´	2
	84 (85)

⊥	∠	⊥	∠
3a : 2	3b : 3	1a : 9	1b : 1
5a : 1	3	2a : 1	3d : 3
3		3c : 16	4
		5b : 1	
		27	

⊥	∠	⊥ `	⊥ `
1c : 2	3f : 2	1d : 3	1e : 2
2b : 3	2	3g : 11	2
3e : 20		4 : 2	
5c : 2		(5d : 1)	
27		16 (17)	

Beneden het schema:		Boven het viersyllabig schema:	
1a	9	1d	3
1b	1	1e	2
2a	1	3e	20
3a	2	3f	2
3b	3	3g	11
	16	4	2
		5b	1
		5c	2
		5d	(1)
			43 (44)

II. Verzen met opmaat (26).

Uitgang.	
⊥	13
∠ ´	1
⊥ `	11
∠ ´	1
	26

1a.	´ | ⊥ | ⊥	1	3a.	| ´ | ⊥	1
b.	| ⊥ | ⊥	2	b.	| ⊥ ⊥ ´	4
c.	´ | ⊥ | ⊥	7	c.	´ | ∠ | ⊥ ´	2
d.	| ⊥ ´ | ⊥	1	d.	| ⊥ ⊥	3
e.	´ | ⊥ ´ ´ | ⊥	2	e.	´ ⊥ | ⊥ ´	1
	op ⊥	13		op ⊥ ´	11
2.	| ⊥ | ∠	1	4.	| ⊥ | ∠	1
	op ∠ ´	1		op ∠ ´	1

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	7
∠ `	2
⊥ ´	14
⊥ ´ `	3
	26

⊥	∠ ´	⊥	⊥
1a : 1	3c : 2	1b : 2	1d : 1
3a : 1	2	1c : 7	1e : 2
3b : 4		2 : 1	3
4 : 1		3d : 3	
7		3e : 1	
		14	

Optact.

1 syllabe.	2 syllaben.
1b : 2	*1a* : 1
1d : 1	*1c* : 7
3a : 1	*1e* : 2
3c : 2	*2* : 1
3d : 3	*3b* : 4
9	*3e* : 1
	4 : 1
	17

Beneden het schema.	Boven het 4-syllabig schema (indien optact geldt voor één syllabe):
1a : 1	*1d* : 1
1	*1e* : 2
	3d : 3
	3e : 1
	7

Wat het eerst in het oog valt, is het groote aantal variaties; er zijn er in dit naar verhouding regelmatige gedicht niet minder dan 30 (31). Gelijk in fornyrđislag heeft de dalende beweging de overhand, maar er is hier een sterk verschil tusschen vs. 1 en 4. Van 110 (111) verzen beginnen er 84 (85) met een heffing, 26 met een optact. Maar onder deze optacten staan er 5 in vs. 1, 21 in vs. 4. Tweelettergrepige optact 1 in vs. 1, 16 in vs. 4. Bij vs. 4 heeft de tweelettergrepige optact verre de overhand boven den eenlettergrepigen, (16 : 5) en de verhouding van het aantal optacten tot het aantal verzen is hier ook 21 : 57. Dit verklaart zich hieruit, dat de tweede strofehelft veelal de gedachte van de eerste voortzet, en dat dikwijls in een bijzin. Rhytmisch maakt het den indruk, alsof na de rust, waarop de eerste strofehelft eindigt, een nieuwe aanloop gedaan wordt, en er is dan ook een samenhang tusschen dezen optact en het slot der halve strofe op een heffing. Voor vs. 1 geldt dit niet, daar de nieuwe strofe een formatie op zich zelf is. De verhouding is wel anders dan bij fornyrđislag, waar vs. 5 ook meer optacten heeft dan vs. 1, maar toch nog een zeer gering aantal (in de Hymiskviđa in 39 strofen 6 optacten in vs. 5, géén in vs. 1; in Vsp. op 53 strr. 1 optact in vs. 1, 7 in vs. 5).

Uitgang. Van 84 (85) verzen zonder optact gaan er 17 uit op ⊥́, 4 op ⏑́ ×. In het midden der maat sluiten er dus 21. Deze uitgang is dus volstrekt niet gezocht maar komt toch betrek-

kelijk veel voor. Telt men hierbij 13 ⊥ en 1 ⏑́ onder 26 optactverzen, dan is de som 35, dat is bijna $\frac{1}{3}$. Het grootste contingent heeft de uitgang ⊥ ×: 57 zonder, 11 met optact; samen 68. Op ⏑́ × × gaan 2 verzen uit; verlengde tweede maat hebben slechts 4 (5) optactlooze verzen; alle ⊥ × ×[1]. Den afkeer van verlengde tweede maat deelt het vers met het fornyrđislagvers; de betrekkelijk vele verkorte maten hangen samen met het zeer groote aantal optacten in vs. 2—5.

Eerste maat. Bij de verzen zonder optact loopt het aantal syllaben van 1 tot 4 (⊥ × × ×). De normale maat ⊥ × heeft naast ⊥ × × het grootste aantal (27) maar blijft achter bij het aantal verlengde maten, indien men deze samentelt (47 [48]). Van deze komt ⊥ × × het meest voor (27); dan volgt ⊥ × × × (18 [19])[2]. Verkortingen zijn betrekkelijk zeldzaam (6, nl. 3 ⊥ en 3 ⏑́ ×). Bij optactverzen gaat de eerste maat niet boven ⊥ × × uit; het getal is gering (3); het gewone is ⊥ × (14), maar verkorting komt meer voor dan bij de verzen zonder optact (7 ⊥, 2 ⏑́ ×; som 9 op 26). De verhoudingen doen denken aan het fornyrđislagvers: alleen is er grooter neiging tot het extreme: 50 (51) verzen boven, en 17 beneden het viersyllabig schema toonen, dat de grootere beweeglijkheid, die het ljóđaháttrvers kenmerkt, reeds aan vs. 1. 4 eigen is. De overlange verzen zijn bijna alle verzen met verlengde eerste maat (2 [3] met verlengde eerste èn tweede, één met alleen verlengde tweede, 4 met optact en twee normale maten); van de verkorte hebben 11 verkorte tweede bij normale eerste, 5 verkorte eerste bij normale tweede maat, één optact en verkorting van beide maten. Van de eerstgenoemde 11 zijn er 7 aan elkander gelijk (*Fiǫlđ ek fór*).

Onder de 20 verzen van den vorm ⊥ × × | ⊥ × hebben er 7 bijaccent op de derde syllabe, dus het rhytme ♪́ ♪̀ ♪́ | ♪♪. 5 van deze (11,1. 13,1. 15,1. 17,1 22,1) zijn kleine variaties van hetzelfde vers. De 2 andere zijn 7,1 en 41,1.

De verhouding van de eerste tot de tweede maat is inconstant. Verlenging van één van beide vereischt niet verkorting van de andere. Bij de optactlooze verzen staan van 47 (48) verlengde eerste maten 10 vóór een verkorte tweede (aantal van deze 21), 35 vóór een normale tweede (aantal van deze 59), 2(3) voor verlengde tweede (aantal 4[5]). Verkorte eerste met verlengde tweede komt

1) In de twee verzen op ⏑́ × × (36, 1. 38, 1) en één op ⊥ × × (40, 1) is de genoemde uitgang het gevolg van het inzetten van een driesyllabig telwoord in een vaste formule.

2) Van deze zijn 10 geringe variaties van dezelfde formule: *Segđu þat et* + een telwoord.

slechts éénmaal voor: daarentegen vijfmaal verkorte eerste met normale tweede. Hier geldt dus het bekende compensatiesysteem niet; eer schijnen deze getallen aan te duiden, dat de beweging, die aan het begin wordt ingezet — snel of langzaam — gaarne door het geheele vers wordt volgehouden.

Voor de som van verzen met en zonder optact blijven de verhoudingen van gelijken aard; slechts worden de getallen wat minder sprekend, daar bij de eerstgenoemde bijna geen verlengde maten voorkomen (slechts 3 eerste).

Vers 2 en 5.
Schemata.

I. Verzen zonder optact (12).

Uitgang.	
⊥	2
∠ ´	2
⊥ ´ ´	8
	12

1.	⊥ ´ | ⊥	2
	op ⊥	2
2.	⊥ ´ | ∠	2
	op ∠ ´	2
3.	⊥ ´ | ⊥	8
	op ⊥ ´ <	8

Eerste maat.
⊥ ´ 12

Beneden het schema.
1 : 2
2 : 2
4

Boven het schema.
3 : 8
8

II. Verzen met optact (98).

Uitgang.	
⊥	26
∠ ´	64
⊥ ´	8
	98

1a.	| ⊥ ´ ⊥	1
b.	⊥ | ⊥	4
c.	| ⊥ ´ | ⊥	8
d.	| ⊥ | ⊥	13
	op ⊥	26
3a.	| ⊥ ´ ⊥	1
b.	´ ⊥ | ⊥ ´	2
c.	´ ´ ´ | ⊥ | ⊥	1
d.	´ | ∠ | ⊥ ´	3
e.	´ ´ ´ | ∠ ´ | ⊥ ´	1
	op ⊥ ´	8

2a.	| ⊥ | ∠	4
b.	´ ´ | ⊥ | ∠ ´	11
c.	´ | ⊥ | ∠ ´	10
d.	´ | ⊥ | ∠ ´	2
e.	´ | ⊥ | ∠ ´	9
f.	| ⊥ | ∠ ´	15
g.	´ ´ | ⊥ ´ ∠ ´	8
h.	´ ´ ´ | ⊥ | ∠ ´	3
i.	´ ´ ´ | ⊥ ´ | ∠ <	1
j.	´ | ⊥ × ´ | ∠ ×	1
	op ∠ <	64

Eerste maat.

1e maat.		⊥	⏑́	⊥	´
⊥	32	*1a* : 1	*3d* : 3	*1b* : 4	*2j* : 1
⏑́	4	*2a* : 4	*3e* : 1	*1c* : 8	1
⊥	61	*2b* : 11	4	*1d* : 13	
⊥	1	*2c* : 10		*2e* : 9	
	98	*2d* : 2		*2f* : 15	
		3a : 1		*2g* : 8	
		3b : 2		*2h* : 3	
		3c : 1		*2i* : 1	
		32		61	

Optact.

1 syllabe.	2 syll.	3 syll.	4 syll.	5 syll.
1b : 4	*1a* : 1	*1d* : 13	*2d* : 2	*2i* : 1
2a : 4	*1c* : 8	*2c* : 10	*2h* : 3	1
2e : 9	*2b* : 11	*2g* : 8	5	
2j : 1	*2f* : 15	*3c* : 1		
3a : 1	*3b* : 2	*3e* : 1		
19	*3d* : 3	33		
	40			

Boven het 4-syllabig schema: 0, indien de lange optacten voor één syllabe tellen; telt men het aantal lettergrepen der optacten, dan zijn er een aantal.

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarde) *1a* : 1.
1

Dat deze verzen gansch anders gebouwd zijn dan vs. 1 en 4, blijkt onmiddellijk uit de optactverhoudingen en uit den uitgang. 98 verzen hebben optact, 12 niet. Van deze 12 hebben 8 den vorm ⊥ ´ | ⊥ ´ ˋ. 7 van deze 8 zijn gelijk; dus hebben wij hier feitelijk met slechts 2 verschillende verzen te doen. Beide (3,2 en 4,2) behooren tot een bijzonder strofentype — met anaphorisch parallelle verzen —, waar gelijkheid in begin met het voorafgaand vers regel en daarom optact onmogelijk is. Deze 2(8) verzen zijn ook de eenige met verlengde tweede maat. De vier andere verzen zonder optact zijn alle verkorte verzen met verkorte tweede maat. Men kan dus wel zeggen, dat optact regel is.

De uitgang. Aan het einde van het vers vinden wij 28 maal

(2 maal zonder optact, 26 maal met optact) ⊥, 66 maal (2 + 64) ∠ ´, 8 maal ⊥ ×, 8 maal ⊥ ´ × ´. Op 110 verzen hebben er dus 94 verkort slot. De 8 (feitelijk 2) verzen op ⊥ × × zijn de reeds hierboven genoemde, die tot een afzonderlijke formatie behooren. Dus staan over deze 94 verkorte uitgangen slechts 8 niet verkorte, en wel op ⊥ ×. Bezien wij deze verzen nader, dan blijkt, dat in 4 gevallen (str. 2,5. 3,5. 33,2. 38,7) de groep ⊥ × het tweede lid van een compositum is. Blijkbaar geldt hier dezelfde regel, dien Bugge bij het lange vers heeft waargenomen, dat ⊥ × als tweede compositielid — dus zonder hoofdtoon — metrisch met ∠ × gelijk gesteld kan worden. Dat wil dus zeggen, dat ⊥ × hier niet ♩́ ♩ maar ♪́ ♪ is. Het rhytme van 3,5 is dus ♪ | 𝅗𝅥 | ♪́ ♪; het vers eindigt in het midden van de maat.

Er blijven dan 4 verzen op ⊥ × over, waar ∠ × voorafgaat en het taalkundig schema, in fornyrđislag zoo zéér gewoon, is ´ × (×) | ∠ ´ | ⊥ × [1]). Blijkbaar is deze vorm hier niet geliefd. Het natuurlijke rhytme is voor dezen vorm ♪ ♪ | ♪́ ♪ 𝄾 | ♩́ ♩. Maar uit de groote massa der voorbeelden blijkt, dat het slot in het midden der maat regel is. Nu kan men wel ⊥ × metrisch verkorten tot ♪́ ♪, maar de tegenstelling tot de voorafgaande maat, waar ∠ × = ♪́ ♪ is, maakt dat toch niet waarschijnlijk. Deze 4 verzen, maar deze ook alleen, wijken dus in uitgang van al de overige af.

De eerste maat. De eerste maat is in de 12 verzen zonder optact en in 61 met optact, samen 73, normaal (⊥ ×). Verlengd is maar één exemplaar met eenlettergrepigen optact en uitgang ∠ ×, verkort zijn er 36, waarvan 32 ⊥, 4 ∠ ×. De verkorte vormen staan alleen voor twee-, de normale ook voor eenlettergrepigen uitgang. [2])

De optact. In tegenstelling met vs. 1. 4 is niet alleen optact zoo goed als regel, maar hij is ook veel zwaarder dan in deze verzen. Bij vs. 1. 4 gaat hij niet boven 2 syllaben en meer dan $\frac{1}{3}$ heeft er één (9 over 17). Bij vs. 2. 5 heeft 2 syllaben insgelijks de meerderheid, namelijk 40, maar dan komt 3 syllaben met 33, dan 1 syllabe met 19, en eindelijk nog 4 syllaben 5 maal en éénmaal 5 syllaben. [3])

---

[1]) Vs. 1. 4 kennen twee voorbeelden, beide met éénlettergrepigen optact.

[2]) Het ééne voorbeeld × × ´ | ⊥ | ⊥ (6, 5) is gemakkelijk tot × ´ | ⊥ | ∠ × te herleiden.

[3]) Dit voorbeeld (55, 5) eischt echter bijna gebiedend contractie tot 4 (*mælta ek mína*).

Er bestaat een onloochenbaar verband tusschen den regelmatig optredenden optact in vs. 2. 5 en den tamelijk veelvuldigen uitgang vóór het slot, ja bij een derde der voorbeelden op de helft der maat van vs. 1. 4. Het blijkt, dat het verband tusschen deze paren veel inniger is dan in fornyrđislag. Een belangrijk stuk van het tweede vers valt in de tweede maat van het eerste, en daar de tweede verzen bijna zonder uitzondering in het midden der tweede maat sluiten, terwijl het eerste vers geen optact heeft, is de groep ook verkort. Het schema hiervoor wordt zoodoende:

d. w. z. drie en halve maat, waarop een rust volgt.

Bij dezen stand van zaken is het niet ondenkbaar, dat de optact van vs. 2. 5 soms reeds valt in het midden van de vorige maat. Hij zal dan in staat zijn, een betrekkelijk sterken toon te dragen. En het ligt voor de hand, dat hij dan ook de alliteratie zal kunnen dragen, even goed als de zware syllabe in de thesis in het midden der eerste maat of der tweede, wanneer deze tot het eerste vers behoort. Dit is ook inderdaad het geval. In Vafþr. vind ik de volgende voorbeelden:

Str. 41, 1—2 *Allir einherjar Óđins túnum í*

Ó- staat hier in volkomen dezelfde positie als *ein*, dat insgelijks alliterееrt, en grammatisch staat *Ó-* zeker niet achter bij *her-* [1]). Bevestigd wordt deze opvatting door

Str. 19, 1—2: *Fróđr ertu nú, gestr! farđu á bekk jǫtuns.*

far alliterееrt. Maar als wij het woord een heffing geven, krijgen wij een intonatie, die met den zin in strijd is, en een versvorm, die voor dit gedicht in vs. 2. 5 onmogelijk is, nl. 2 × 3 syllaben zonder optact. *farđu á* staat dus in den optact, en de optact alliterееrt.

Het treft ook, dat in deze meerlettergrepige optacten herhaaldelijk een niet gering verschil in accentuatie tusschen de lettergrepen is

1) Str. 41 behoort, gelijk ik elders in bijzonderheden hoop aan te toonen, oorspronkelijk niet in dit verband thuis. *hvar ifar* in **R** is een mislukte poging, om de volgende verzen in het verband te doen passen, maar bij deze poging is de oudere lezing, die **A** bewaart: *Allir einherjar Óđins* verloren gegaan. Alleen als antwoord op een vraag liet zich een zinaccent op *Óđins* en *túnum* beide verdedigen. Anders hangt het van den samenhang af, welk der beide woorden een accent moet hebben. De accentueering van *túnum* en *í* is meer in overeenstemming met het gebruik in Vafþr.

waar te nemen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat zulke sterker betoonde syllaben in den optact den bij-ictus van het midden der voorgaande maat dragen. Een paar voorbeelden zijn 2, 2 *múnda*. 4, 5 *hvárs* (het accent is niet sterk maar gaat boven de volgende syllabe uit, terwijl de derde weer iets meer heeft). Wij vinden dus de gewone toonverdeeling naar het principe van deeling in tweeën:

Ert þér dugi, hvars þu skalt, Aldafǫðr!

(met ≈ is hier de sterkere, met ` de zwakkere bijtoon aangegeven).

Men kan de voorbeelden naar welgevallen vermeerderen.

Vers 3 en 6.

Van de 109 verzen zal ik er eerst 88 bespreken, die aan de metrische interpretatie minder moeilijkheden in den weg leggen dan de overige. Het hier te verkrijgen resultaat kan dan van dienst zijn voor de verklaring der 21 voorloopig ter zijde gelaten verzen.

Schemata.

I. Verzen zonder optact (72).

Uitgang.						
–́ 21	*1a.*	´ | –́ ´	1	*2a.*	–́ ¦ –́ ¦ ´	10
´ 51	*b.*	´ | ´ –́	9	*b.*	´ ` | –́ | ´	1
72	*c.*	´ | –́ –́	1	*c.*	–́ ` ´ –́ | ´	4
	d.	´ ` | –́ –́	5	*d.*	–́ | –́ | ´	21
	e.	´ ` | –́ | ´	1	*e.*	´ | –́ ¦ ´	3
	f.	–́ –́ ´ ¦ –́	1	*f.*	–́ ` | –́ | ´	5
	g.	–́ –́ ¦ ´	1	*g.*	–́ ` ´ | –́ | ´	1
	h.	´ ` ´ ` ¦ –́	1	*h.* ´	| –́ ´ | ´	1
	i.	´ ¦ –́ ` ¦ –́	1	*i.*	–́ ¦ –́ ¦ ´ `	1
		op –́	21	*j.*	–́ ¦ –́ ` ´ | ´ ´	4
					op ´	51

Voorlaatste maat.

2e maat.		–́		–́		–́	
–́	15	*2a* :	10	*1a* :	1	*1f* :	1
–́ ´	48	*2b* :	1	*1b* :	9	*1g* :	1
–́	9	*2c* :	4	*1c* :	1	*1h* :	1
	72		15	*1d* :	5	*1i* :	1
				1e :	1	*2i* :	1
				2d :	21	*2j* :	4
				2e :	3		9
				2f :	5		
				2g :	1		
				2h :	1		
					48		

Eerste maat.

1e maat					
2	1f · 1	1a · 1	1b 9	1c 1	
1	2i · 1	1	2a 10	2b 1	
11	2		2d 21	2c 3	
5			2g · 1	5	
15			14		
1					
3	1d . 5	1h : 1	1e : 1	2h . 1	
1	1g 1	1	1i 1	1	
72	2e · 1		2g 1		
	2f . 5		3		
	15				

II. Opslagverzen (16).

Uitgang.			
14	1a.	2	2. 2
2	b.	1	op 2
16	c.	1	
	d.	1	
	e.	2	
	f.	1	
	g.	2	
	h.	1	
	op	14	

Voorlaatste maat.

2e maat.			
2	2 2	1a : 2	1g . 2
11	2	1b : 1	1h . 1
3		1c . 1	3
16		1d · 1	
		1e : 2	
		1f · 1	
		11	

Eerste maat.

1e maat.						
⊥́ ‿ ‿		⊥́	⊥́ ́ ́	∠ ́	⊥́ ́ ́ ·	⊥́ ̀ ́
⊥́ 2		1a : 2	1b : 4	1d : 1	1e : 2	1f : 1
⊥́ ́ 9		2	1c : 1	1	1h : 1	1
∠ ́ 1			1g : 2		3	
⊥́ ́ 3			2 : 2			
⊥́ ́ ̀ ́ 1			9			
16						

Optact.

2 syllaben 1e : 1 1 syllabe alle overige : 14
1f : 1
2

Deze verzen onderscheiden zich van vs. 1. 4 en 2. 5 hierdoor, dat zij, afgezien van den eventueelen optact, 3 maten hebben. De percentage der optactverzen (16 op 88) is niet groot, maar toch voldoende, om te toonen, dat hij niet vermeden is. Hij behoort niet tot de structuur van het vers, maar in de regelmatige pauze na vs. 2 is er voldoende ruimte voor, en waar er taalkundige gronden voor zijn optreden bestaan, maken de dichters geen bezwaar. Het syllabenaantal overschrijdt het getal 2 niet.

Uitgang. Er komen slechts drie uitgangen voor. De meest gebruikelijke is ∠ ́ (51 + 14 = 65), daarnaast 21 ⊥́ (in optactlooze verzen), eindelijk 2 ⊥́ ́ (in optactverzen). Deze twee zijn tweede leden van composita (1, 3. 45, 3) en te beoordeelen als de 4 overeenkomstige voorbeelden in vs. 2. 5. Het rhytme is hier dus, gelijk bij ∠ ́, ♪ ♪, en alle verzen sluiten dus in het midden der derde maat.

De tweede maat. Ook deze heeft drie vormen. Het rijkst gerepresenteerd is de normale vorm ⊥́ ́ (48 + 11 = 59), daarnaast de verkorte ⊥́ (15 + 2 = 17), het minst de verlengde ⊥́ ́ ́ (9 + 3 = 12); deze naar verhouding het meest bij de optactverzen. De verkorte maat komt alleen vóór tweelettergrepigen uitgang voor.

De eerste maat. Deze is de beweeglijkste. Bij verzen zonder optact gaat hij van ⊥́ tot ∠ ́ ́ ̀ ́, bij optactverzen van ⊥́ tot ⊥́ ́ ́ ́. De normale vorm ⊥́ ́ is verreweg in de meerderheid (44 + 9 = 53), daarnaast 5 + 1 ∠ ́ ́. De verlengde vormen (20 + 4) hebben een sterk overwicht over de verkorte (3 + 2).

Ook hier, gelijk bij vs. 1. 4 komen verlengde eerste maten herhaaldelijk in verbinding met verlengde tweede maten voor.

Eene afzonderlijke bespreking vereischt in de eerste plaats het elfmaal (20, 3 enz.) voorkomende vers *ok (ef) þú Vafþrúðnir vitir*. De uitgang is gelijk bij de groote meerderheid der verzen, d. i. . Maar het begin en het midden van het vers veroorzaken moeilijkheden. A priori is drieërlei scansie mogelijk, en wel:

ef þú Vafþrúðnir vitir

(1)

of (2)

of (3)

De naam *Vafþrúðnir* komt ook voor vs. 1,3. 2,6. 3,5. 6,1. Op al deze plaatsen is de naam over twee maten verdeeld [1]). Op de twee eerstgenoemde plaatsen en naar het schijnt ook op de derde neemt het woord twee heele maten in. Daarmee vervalt wel scansie 2 met driesyllabige tweede maat, die buitendien zeldzaam is. Scansie 3 is mogelijk en kan steun vinden aan 6, 1; *ef* staat dan in de heffing. Maar het woord eischt in den zin geen toon, en de analogie met 2, 6 (insgelijks een lang vers) noopt toch wel, om *ef þú* als optact op te vatten. Het eenige verschil is dan, dat 2, 6 één en 20, 3 twee syllaben in den optact heeft. Ik meen dus te moeten lezen .

Aan het slot van str. 42 staan in plaats van één zesde vers twee verzen. Indien beide regelmatige zesde verzen zijn, dan moet 42, 6 *segir þú et sannasta* wel gelezen worden en *sannasta* betoond worden als *Vafþrúðnir, Hoddmímis*. Vs. 7 *enn alsvinni jǫtunn* is dan .

Hiertegen echter is in te brengen, dat de tweede syllabe van

[1]) Bij 6, 1 alleen kan men twijfelen, daar bij verdeeling in tweeën *Vaf-* aan het einde van de maat komt. Maar 4 + 2 is in vs. 1 zooveel gewoner dan 3 + 3 — een tweede drielettergrepige maat met zóó zware tweede syllabe komt in het geheel niet voor — dat men toch aan de genoemde scansie de voorkeur moet geven. Over metrischen bijtoon op eerste leden van composita zie boven p. 96 v.

sannasta toch moeilijk met die van *Hoddmímis* gelijkgesteld kan worden en de slotheffing dragen, en wat vs. 7 betreft, dat 1, 6 heeft: *við þann enn alsvinna jǫtun,* waar *alsvinna* niet twee maten maar één maat vult Het schijnen dus geen regelmatige zesde verzen te zijn, en de vraag doet zich voor, of wij hier niet met een variatie te doen hebben, te weten twéé verzen met twee heffingen in plaats van het gewone vers, dat er drie heeft. Het is een rhetorische plaats in het gedicht, waar voor een variatie, bestaande in een langeren vorm wel aanleiding kan zijn. Het schema ware dan

vs. 7: [metrical scheme]

vs. 8: [metrical scheme]

Er zou een dubbel alliteratiesysteem zijn: één voor beide verzen (*seg- sann- svinn-*), één voor vs. 8 alleen (*all- jǫt-*).

De vraag is alleen, of de mogelijkheid van zulk een variatie erkend moet worden. Ik kom hierop terug.

Er blijven nog 9 verzen over, die in ander verband besproken worden.

Het verband der verzen in de ljóðaháttrstrofe. Wij hebben aan Vafþrúðnismál gezien, en dit wordt door tallooze andere strofen bevestigd, dat vs. 1—2 en 4—5 van ljóðaháttr een in den regel verkort verspaar vormen. vs. 2. 5 eindigen in 98 onder 110 gevallen in de eerste helft van de tweede maat, de vierde van het verspaar, terwijl van de 12 afwijkende gevallen nog 8 tot een bijzonderen strofevorm behooren. De talrijke, zoo goed als regelmatig voorkomende optacten van vs. 2. 5 behooren tot de tweede maat van vs. 1. 4, welk vers dus ook reeds in een groot aantal gevallen verkort is. Op vs. 2. 5 echter volgt een rust, die slechts hier en daar ten deele gevuld wordt door den optact van vs. 3. 6; onder 88 verzen vonden wij 16 voorbeelden [1]). Hier bestaat dus tegen den optact geen principieel bezwaar, maar gewenscht is hij toch zeker niet, daar hij doorgaans ontbreekt. Op deze plaats schijnt de rust dus goed te doen; de verkorting van het verspaar mag in het oor vallen. Deze behandeling van vs. 1—2 en 4—5, wier verband inniger is dan dat der versparen in fornyrðislag, een verband, dat zijn duidelijkste uiting vindt in de verkorting van het verspaar aan het einde, maar met behoud van de door de rhytmiek geëischte vier maten, daar de tweede helft der vierde maat niet wegvalt maar door een pauze wordt ingenomen, — deze behandeling geeft ons ook den sleutel in de hand tot recht begrip van

1) Tellen wij de 11 p. 115 besproken gevallen mee, dan zijn er, indien wij het vers juist lezen, wat niet geheel zeker is, 27 optacten op 99 verzen.

vs. 3 en 6. Dit vers is naar mijn meening een formatie, die dezelfde ontwikkeling heeft doorgemaakt als vs. 1—2. 4—5, maar die op denzelfden weg een stap verder is gegaan. Dit vers representeert dus twee verzen, tusschen welke de scheiding is opgeheven en waar de verkorting verder gaat dan in vs. 1—2. Hier is de geheele vierde maat afgevallen, en bovendien de tweede helft van de derde maat. Deze sterke verkorting brengt van zelf mee, dat de rest van wat eenmaal vs. 4 (en 8) was, niet meer als een zelfstandig vers wordt gevoeld. De waarde van dit 4e en 8e vers zou bij de bestaande verkorting niet meer zijn dan ⏓́ of ⏑́ ⏑ met of zonder optact; de voorafgaande heffing immers is de tweede van het lange vers en zou, indien men twee verzen had, tot het eerste vers van het paar behooren. Maar gelijk na vs. 2 het ontbrekende deel door een rust wordt aangevuld, zoo moet men hier hetzelfde aannemen. Deze rust duurt niet een halve, maar anderhalve maat. Anders zou men een deeling der halve strofe in zevenen krijgen, wat hoogst onharmonisch klinken zou. Slechts wanneer de tweede helft der strofe met een optact begint, — en in Vafþr. telden wij er 21 tegenover 5 in vs. 1, — daar valt deze in de vierde maat van vs. 3. De rust na vs. 6 komt in aanmerking als rhetorische slotpauze; zij wordt duidelijk gehoord en kan precies gemeten worden bij directe voortzetting van de voordracht in de volgende strofe.

Str. 26 is dus, als volgt, te lezen:

Segðu þat et fjórða, allz þik fróðan kveða, ef þú Vafþrúðnir

vitir, hvaðan vetr um kom eða varmt sumar fyrst með fróð regin!

Het is hier de plaats, om de vraag te bespreken, of inderdaad het getal heffingen in vs. 3 en 6 zonder uitzondering 3 is. Men kan met recht zeggen, dat dit getal in zulk een overweldigende meerderheid van voorbeelden voorkomt, dat er geen twijfel aan is, of dit is de regel. En daar komt nog het volgende bij. Vs. 3 en 6 toonen hun karakteristieken vorm juist aan het einde, en de bedoeling is, dat dit constante slot (♩́ of ♪́ ♪) in het oor valt. De slotmaat der halve ljóðaháttr-strofe is dus een rhytmische plaats van de hoogste beteekenis, en het is dus een rhytmische eisch, dat dit bijzonder in het oor vallende slot een vaste plaats inneemt. Verschuivingen zijn natuurlijk wel denkbaar, maar daardoor zou

een zóó sterke afwijking ontstaan, dat men van een nieuwen vorm, althans van een zelfstandige variant zou moeten spreken. In een gedicht, waar ongeveer alle strofen den regelmatigen vorm toonen, kan men dus moeilijk aannemen, dat zulk een verschuiving plotseling in een enkel geval plaats heeft, tenzij er een bijzondere aanleiding is tot het gebruik van een afwijkenden vorm, zooals bij voorbeeld bij de verlengde strofen, die herhaaldelijk — ook in Vafþr. — als slotstrofen gebruikt worden of om andere rhetorische redenen, waar de inhoud der strofe op den voorgrond gebracht moet worden. Een veel minder karakteristieke plaats dan het slot is echter het begin van vs. 3 en 6, wat reeds hieruit blijkt, dat de grammatische lengte van de eerste maat sterk wisselt, en dat men met den optact hier zeer vrij omgaat. Men zou zich dus kunnen voorstellen, dat de vrijheid, die hier heerscht, niet alleen den optact en het aantal syllaben van de eerste maat betrof, maar dat het hier ook kan voorkomen, dat de eerste heffing gesyncopeerd was. Er is aan te denken, dat aan vs. 3 en 6 toch een pauze voorafgaat. Sterk kan het dus niet gehinderd hebben, wanneer deze pauze over de heffing der eerste maat heen verlengd werd, vooral daar het vers een syntactische groep is. De gevallen zijn niet talrijk, maar voor zulke verzen, ten opzichte waarvan het moeilijk is, drie icten aan te nemen, schijnt deze verklaring toch de eenig mogelijke. Zóó zullen dus 2, 3 en 27, 3 te verstaan zijn.

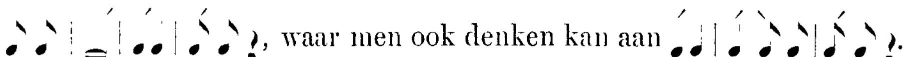
Dus 27, 1—3 *Vindsvalr heitir, hann er vetrar faðir,*

en Svásuðr sumars.

Deze twee voorbeelden (2,3. 27,3), die onmogelijk in drie maten kunnen worden gelezen, wekken het vermoeden, dat ook een paar andere verzen, die op zich zelf twijfelachtig zouden zijn en in elk geval niet sterk genoeg spreken, om een licentie te helpen constateeren, op dezelfde wijze te beoordeelen zijn. Ik reken hiertoe 22, 6 *eða sól et sama*, 24, 6 *eða nótt með niðum*, 6, 6 *eða alsviðr, jǫtunn*. Wel is waar is er geen overwegend bezwaar, om *eða* in de heffing te plaatsen — vgl. 55, 6, waar *ok*, 21, 3. 6, waar *en* in de heffing staat — maar om een heele maat te vullen, schijnt het woord toch te zwak; het treedt ook in den zin volstrekt niet op den voorgrond. Daarentegen 23, 3 *ok svá sólar et sama*

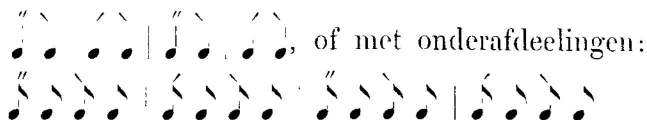

waar men ook denken kan aan
15, 6. 16, 3 *grund ok með goðum* . Er is geen

reden, om dit vers in twee maten te lezen en syncope van de geheele eerste maat aan te nemen. Voor de heffing op *ok* zie hierboven over 55, 6.

Läffler noemt als voorbeelden voor derde en zesde verzen met twee heffingen, wier bestaan hij erkent, ofschoon hij tegen de onjuiste meening, dat dit getal de norm zou zijn, voortreffelijke argumenten aanvoert, twee verzen uit Hákonarmál: *at góðu getit* en *til hallar hinig*. De opvatting dezer twee verzen is volkomen juist. Maar er is aan te denken, vooreerst dat Hákonarmál een gedicht in strofen van ongelijken vorm is, zoodat men nergens zeker weet, dat men met ljóðaháttr te doen heeft, en voorts, dat dit een skaldisch gedicht is, waar de oude rhytmus niet meer of in veel minder mate geldt. Wij hebben het al gezien: de skalden zijn rekenmeesters; zij tellen en meten de syllaben en nemen daarbij oude verzen tot voorbeeld. Men kan dus zeggen, dat in Hákonarmál *at góðu getit* toegestaan is, omdat de dichter zulke verzen als *í gorðum goða* kende; of hij zich ook bewust is geweest, dat hier een rust behoorde vooraf te gaan, dat blijkt niet. De zin eischt hier allerminst een pauze. Dat Eyvindr de oude poëzie formeel tot voorbeeld had, blijkt uit het handige citaat uit Hávamál (*Deyr fé, deyja frændr*) in zijn slotstrofe. Sievers, Metrik § 57, 8 (p. 89) erkent 42 verzen met twee heffingen, maar een aantal kunnen anders opgevat worden. Tot het hier besproken type behooren zeker Háv. 68, 3 *ok sólar sýn*, 28, 3 *ok segja et sama* 157, 6 *ok mælir við mik*. Een paar andere beginnen met *ef þú, eða*. In al deze gevallen hebben wij met een syntactische groep te doen, waarvoor een pauze staat.

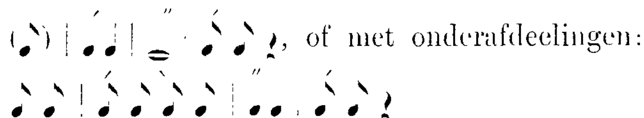
Van beteekenis voor de vraag, die ons bezig houdt, en over het geheel voor het rhytme der verzen, zijn nog de volgende overwegingen. Gelijk in de maat verschil in toon bestaat tusschen de eerste en de tweede helft, en in de halve maat tusschen de vierde deelen, zoo ook in de dipodie tusschen de eerste en tweede maat. In fornyrðislag hebben wij bevonden, dat in den regel de eerste maat zwaarder betoond is dan de tweede, de derde zwaarder dan de vierde. Voor een verspaar van 4 maten kan men het schema aldus aangeven:

Zóó is het ook in het eerste verspaar van ljóðaháttr. Maar in het lange vers bestaat hier blijkbaar een omkeering. De tweede maat domineert hier in den regel. Dit blijkt reeds uit haar ver-

houding tot de volgende. De vorm ⌣ ¦ ♪ ♪ komt zeer veel voor. Maar het is bekend, dat eene heffing domineert over eene andere heffing, die er onmiddellijk op volgt. De sterke neiging. om aan de derde maat den vorm ♪ ♪ te geven, toont insgelijks, dat dit een maat met een lichtere heffing is.

Dit schijnt te beteekenen een sterke verhooging der spanning onmiddellijk voor het einde, waarop met den laatsten slag de stem daalt en terstond daarop de rust intreedt. Deze verheffing der tweede maat brengt van zelf een relatieve daling der eerste mee. Het schema is hier dus:

Bij dezen stand van zaken laat zich zoowel het voorkomen van woorden met zwakker grammatischen toon in de heffing der eerste maat als de syncope van een heffing verklaren. Tegenover een zwaardere heffing verhoudt zich de lichtere heffing gelijk tegenover een heffing een daling. Vgl. het vers van Potgieter:

om te hupplen zooals zij

Hier staat *om* in de heffing; maar de syllabe staat ver achter bij *hupp-*.

Uit de origine van het lange vers is naar mijn meening ook te verstaan het voorkomen van twee fornyrdislagverzen in plaats van één lang vers. Historisch is de vorm begrijpelijk. De dichters, die den nieuwen vorm (lang vers in plaats van twee korte) het eerst gebruikten, waren zich natuurlijk zijn oorsprong bewust, en niets kan hen verhinderd hebben, een variëteit te scheppen, waarin deze verkorting niet op twee maar op één plaats was tot stand gekomen. Zij maakten dan een strofe van 7 verzen, waarvan één, het derde of het zevende, een lang vers was. Maar gelijkwaardig met een ljóđaháttrstrofe, die twee lange verzen heeft, is zulk een strofe niet; de afwijking is te groot; het is een zelfstandige variatie. De twee strofevormen worden dan ook nergens promiscue gebruikt. Maar gelijk andere langere en daardoor zwaarwichtiger vormen op bepaalde plaatsen rhetorisch gebruikt worden, zoo ook deze. Zulk een plaats nu is, naar ik meen, ook die der p. 115 v. besproken strofe Vafþr. 42. Het is het begin van een nieuwe afdeeling in Odins vragen. De god heeft gevraagd naar den oorsprong van een reeks zaken en

wezens, en op de laatste dezer vragen heeft de reus een antwoord gegeven, waaruit blijkt, dat zijn weten nog verder reikt: hij kent ook de toekomst (str. 39, 4—6). (40, één vers, en 41 zijn een interpolatie, wat ik in den commentaar bij mijne reeds genoemde uitgave in bijzonderheden toelicht). Dan vraagt Odinn str. 42, hoe Vafþrúđnir de toekomst kent, en deze vraag leidt de volgende vragen in, die ook alle een uitwendig kenteeken hebben, namelijk de imposante gelijke halve strofe. Hier is dus wel de plaats voor een strofe van bijzonderen vorm. Ook de strofe, waarin antwoord gegeven wordt, toont eene formeele afwijking, die met die van 42 nauw verwant is, namelijk metrische verdubbeling van vs. 4—5, dus ook hier 4 korte verzen, maar zich hierdoor onderscheidend, dat dan nog een lang vers volgt. Str. 43 kan dus vergeleken worden met de dikwijls voorkomende strofen, waar vs. 6 verdubbeld is; alleen treedt vóór het eerste van deze twee lange verzen een dubbel vers op gelijk in 42. Daarentegen is het extra paar korte verzen in str. 38 (vs. 6—7) eer een interpolatie. Op deze plaats is geen aanleiding voor een verlenging; de inhoud der twee verzen heeft met de vraag, waarom het in de strofe te doen is, niets te maken, — en de bron der verzen laat zich ook aanwijzen (Grímn. 16). — Over de eigenaardige alliteratie in str. 42 zie boven p. 116.

Een strofe van gelijken aard als Vafþr 42 schijnt Grímn. 2 te zijn. Zooals zij overgeleverd is, is zij een fornyrđislagstrofe. In den samenhang is zij onmisbaar; maar één fornyrđislagstrofe midden tusschen ljóđaháttr is hoogst bedenkelijk. Sievers heeft een conjectuur voorgeslagen, die zeer plausibel is en waardoor vs. 7—8 tot een lang vers worden. Indien dat juist is, dan hebben wij hier deze variant, dat in plaats van vs. 3 twee korte verzen optreden, terwijl vs. 6 (dat nu 7 wordt) een lang vers is. De variatie in de eerste halve strofe is natuurlijk even goed denkbaar als in de tweede. Ook hier geeft de inhoud aanleiding tot het gebruik van een metrische variant. Deze strofe is namelijk de eerste, waarmee Ođinn het verzameld publiek aanspreekt (str. 1 spreekt hij tot het vuur).

Een derde voorbeeld is Háv 1, de beginstrofe der sprenkenverzameling. Hier zijn vs. 3 en 4 paralel: *um skođaz skyli, um skygnaz skyli*. Men kan ze desnoods lezen als lange verzen, maar dan krijgt *um* tweemaal een heele maat. Ik zou eer denken, dat het verzen met twee heffingen zijn. [1]) Dus een fornyrđislag-paar in de

---

[1]) Men kan bij de beoordeeling van het rhythme twijfelen tusschen optactverzen (resp.) en verzen van het type 3 + 2 . Ik neig tot de tweede opvatting, vooreerst omdat *um* wel betoond mag zijn, al is het

eerste halve strofe, als in Grímn. 2. Het alliteratiesysteem toont gelijk bij Vafþr 42, dat men met een opzettelijke formatie te doen heeft; de rhytmus is wel die van gewone fornyrđislagverzen, maar de alliteratie staat hier het naast bij die van parallelle slotverzen.

Hávamál, zoo rijk aan metrische afwijkingen, die juist in spreukpoëzie geliefd zijn, heeft meer voorbeelden:

124, 6: *era sá vinr ǫđrum,*
er vilt eitt segir.

(Aandacht verdient de kruisalliteratie).

Onzekerder is 131, 9—10, daar hier meerdere onregelmatigheden voorafgaan en het niet zeker is, dat de verzen geen toevoegsel zijn:

ok viđ þat et þriđja
at þjófar né leiki.

Maar zeer belangrijk zijn weer:

141, 6—7: *verk mér af verki*
verks leitađi.

Het parallellisme met vs. 4—5 toont, dat men niet mag emendeeren.

146, 6—7 (eerste strofe van een reeks):

viđ sǫkum ok sorgum
ok sútum gǫrvǫllum.

Eigenaardig is

157, 6—7: *at sá gengr gumi*
ok mælir viđ mik.

Mogelijk zijn dit twee lange verzen; maar waarschijnlijk zijn zij te beoordeelen als de hierboven besproken verzen 1, 3—4.

Uit Skírn. zijn aan te voeren

34, 3—4: *synir Suttunga*
sjalfir áslíđar.

Tot dit type reken ik ook de verzen, die Läffler (I, 55) uit Islandsk lægebog aanhaalt, nl.:

lýk ek fésakir,
lýk ek fjǫrsakir,
lýk ek enu mestu manna sakir.

Volgens Läffler hebben vs. 1. 2 drie heffingen en heeft vs. 3 er vier. Zóó kùnnen de verzen gelezen worden. Maar men krijgt dan een volkomen nieuwen strofevorm. Men zou kunnen denken, dat deze ontstaan was uit ljóđaháttr, door aan ieder vers een maat

---

niet waarschijnlijk, dat dit woord een maat vult, en voorts omdat de parallelle woorden *skotaz* en *skygnaz* ongelijke quantiteit hebben. Dit verschil wordt te niet gedaan, wanneer zij in de tweede helft van een maat staan, maar het bewerkt een verschillende beweging van het vers, als zij in de heffing staan.

toe te voegen. Maar dat ziet er erg uitgerekend uit, en in deze tooverspreuk hebben wij eer met een primitiever vorm te doen. Was dit een skaldenvorm, dan zou men wachten, hem ook elders te ontmoeten. Nu is het wel duidelijk, althans hoogst waarschijnlijk, dat vs. 3 vier heffingen heeft en uit 4 maten bestaat, maar dat vs. 1 en 2 er drie hebben, is lang niet zoo glashelder. *fésakir* en *fjǫrsakir* zijn woorden met den rhytmus ♩́ ♪̀ ♪̀ (⏊ ⏑̀ ⏑́, nog wel met korte tweede syllabe) en passen zeer goed in één maat; rekt men ze over twee maten, dan vullen *fé* en *fjǫr* ieder een heele maat. Maar *manna sakir* zijn twee tweelettergrepige substantiva, die zich bovendien van *fésakir* en *fjǫrsakir* ook nog hierdoor onderscheiden, dat *sakir* niet, gelijk wel in de laatstgenoemde twee voorbeelden, een tweede compositielid is. Het natuurlijkst rhytme voor *manna sakir* is dus ♪́ ♪ ⁞ ♪̀ ♪̀ (twee maten). Noch de alliteratie noch het paralellisme der verzen kan men hier tegen inbrengen. De alliteratie niet, want in vs. 1. 2 valt *sakir* in het midden van de maat en allitereert mee, al draagt het geen heffing. Het parallellisme niet, want de bouw van vs. 3 is nu eenmaal toch niet dezelfde als die van vs. 1 en 2, en daardoor is het parallellisme in geen geval volkomen, maar door ònze opvatting wordt het niet verminderd; de eerste maat in vs. 1. 2. 3 is gelijk, en het slot is gelijk; wat daar tusschen staat is ongelijk, niet slechts van taalkundigen inhoud maar ook van metrische quantiteit; volgens Läffler staat er in vs. 1 en 2 één maat, in vs. 3 twee maten tusschen, volgens mij in vs. 1 en 2 een halve maat, in vs. 3 twee maten. Het geringe verlies aan parallellisme, dat het woord *sakir* naar mijn opvatting in vs. 3 in een ander maatdeel staat dan in vs. 1 en 2 [1]), wordt hierdoor opgewogen, dat wij nu in vs. 1. 2 niet die éénlettergrepige maten krijgen, die toch ook het parallellisme met vs. 3 storen. Ik lees dus:

lýk ek fé-sakir, lýk ek fjǫrsakir, lýk ek enu mestu manna sakir.

♩́ ♩ ⁞ ♩́ ♪̀ ♪̀ . ♩́ ♩ ⁞ ♩́ ♪̀ ♪̀ | ♪́ ♪̀ ♪̀♪̀ | ♪́ ♪ ⁞ ♪́ ♪ | ♪̀ ♪̀ ?

Men kan vragen: is deze halve strofe dan niet gewoon fornyrðislag? In Vafþr. 42, Grímn. 2, Háv. 1 blijkt de bedoeling, een zelfstandige variant te gebruiken, die geen fornyrðislag is, hieruit,

---

1) Er is op te letten, dat ook de parallelle woorden *lýk ek* in vs. 3 metrisch niet volkomen gelijk behandeld zijn als in vs. 1. 2. Want in 1. 2 vullen zij een maat, maar in 3 moeten in deze maat ook nog de syllaben *enu* plaats vinden.

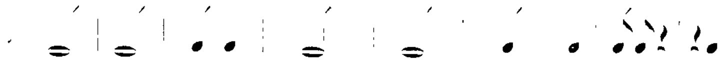
dat de strofe toch één vers met drie heffingen bevat. Maar hier hebben wij met een halve strofe te doen, het aantal heffingen is 2. 2. 4, — waarom dan niet liever 4 × 2? Inderdaad laat de rhytmus deze opvatting toe, en in de hierboven besproken gevallen heb ik ook gesproken van twee fornyrđislagverzen, die in de plaats van één lang vers treden. Maar toch is er iets, dat hier op één vers wijst, en wel juist het parallellisme met vs. 1. 2 en daarmee samenhangend de alliteratie. Alle drie verzen hebben aan het begin *lýk ek*, aan het einde *sakir*. Maar men kan zich moeilijk voorstellen, dat een dichter 4 verzen dicht, waarvan de eerste twee aan het begin en het einde parallel zijn, terwijl het derde met deze twee aan het begin gelijk is en het vierde met dezelfde twee aan het einde. En evenzoo de alliteratie. Dubbele systemen zijn een kunststuk, — deze verzen hebben zelfs 4 systemen (*l. f. s. m.*); maar alliteratie van twee verzen over een derde heen, dat er geen deel aan heeft, met een vierde is niet aan te nemen (*sakir-sakir-sakir*). Dit derde vers is dus op te vatten als één vers; het ontleent aan ljóđaháttr de éénheid van het vers, de ingewikkelde alliteratie, het parallellisme — verschijnselen, die in dit metrum bijzonder veel voorkomen, — maar de 4 heffingen stammen uit het verspaar, dat in de plaats van het lange vers kan staan, en zij gaan althans in tweede instantie op fornyrđislag terug. Daarentegen zie ik geen grond, om in de vroeger besproken gevallen, waar geen parallellisme met vs. 1. 2 bestaat (in Háv. 1 bestaat het alleen in vs. 3—4 onderling), en waar in het verspaar duidelijk twee syntactische groepen onderscheiden zijn [1]), de opvatting, dat de twee verzen tot één geworden zijn, te huldigen. De strofe in de lægebog staat in dit opzicht op een verder gevorderd standpunt. Dat zij een overgangsvorm zou zijn tusschen fornyrđislag en ljóđaháttr geloof ik niet; daartoe is zij te gekunsteld. Eer berust zij op een zelfstandige ontwikkeling van de in Vafþr. 42 optredende variatie onder invloed van andere verzen, die een kunstig parallellisme vertoonen.

Over andere verdubbelingsverschijnselen zie beneden p. 128 v.

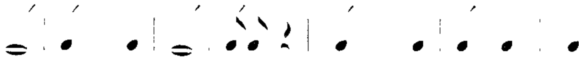
Met Vafþrúđnismál zijn de mogelijkheden van ljóđaháttr, zelfs van de gewone vormen, niet uitgeput. Dit gedicht is tamelijk regelmatig. Maar er komen veel sterkere veranderingen in het tempo voor. Vooral Hávamál is rijk aan verschijnselen van dezen aard. Ik bespreek een paar voorbeelden:

1) Zoo is het althans in zes of zeven van de negen gevallen.

Háv. 76: *Deyr fé, deyja frændr, deyr sjalfr et sama; en*

orđstírr deyr aldregi, hveims sér góđan getr.

Twee halve strofen; de tweede begint met optact.

Eerste helft. Vs. 1: twee eenlettergrepige maten. Vs. 2: één maat van twee lettergrepen, één van één. Geen optact. Vs. 3: geen optact; eerste maat één lettergreep; tweede twee; derde twee, waarvan de eerste grammatisch kort is volgens den regel. Het heele stuk loopt met halve en kwartnoten behalve in de laatste maat, die twee achtsten heeft en dan rust.

Tweede helft. Rustige optact (¼): dan twee éénlettergrepige voeten; van de tweede maat gaat echter de helft af voor den rustigen optact van het tweede vers.

Vs. 5: optact met een verbum, dat door herhaling de aandacht trekt; dan één syllabe en twee syllaben met rust.

Vs. 6 geen optact. Geheel beweging in kwarten.

Op onvergelijkelijke wijze geeft het rhytme de rhetorica der strofe weer. In de eerste helft tweemaal *deyr*, éénmaal *deyja*, telkens vóórop in den zin, als hoofdwoord, en telkens met éérste heffing èn alliteratie. In de tweede helft keert het woord als herinnering weer, maar is niet meer hoofdwoord; *hier* immers wordt medegedeeld, *wat* er *niet* sterft. Daarom staat in den zin hier *orđstírr* voorop, en in het vers zijn dìt woord en *aldregi* betoond. *deyr* komt eenigszins op den achtergrond maar wordt toch niet terzijde geschoven; het krijgt een plaats met bijtoon, een zwaren optact, waarvoor dan ook een halve maat is opengelaten (na de tweede syllabe van *orđstírr*).

In vs. 6 wordt *góđan* nog even sterk op den voorgrond gebracht door alliteratie en wel als eerste allitereerende woord.

Háv. 75: *Veita hinn, er vætki veit: margr verđr af auđi* [1])

api; mađr er auđigr, annarr ó-auđigr: skylit þann vætki [1]) *vá* [1]).

De strofe loopt bijna geheel in kwarten. Behalve de natuurlijke

---

[1]) Waarschijnlijke coniectuur.

wijzigingen van deze beweging aan het einde der verzen, zijn de eenige afwijkingen een paar drielettergrepige maten.

Háv. 67: *Hér ok hvar mundi mér heim um boðit, ef þyrptak at málungi mat, eða tvau lær hengi at ens tryggva vinar, þars ek hafða eitt etit.*

In deze strofe is alles beweging; heele maten loopen in achtsten, ook zestienden treden op, en dan eensklaps weer een halve noot. Ook dit niet zonder grond; *eitt*, dat is het woord, waar het op aankomt, en dat in zijn tegenstelling met *tvau* de gierigheid van den gastheer schildert.

Hoe teekenachtig het rhytme is, hoezeer het zich weet aan te passen aan de bedoeling der strofe, kan men aan tallooze voorbeelden zien. Ik haal hiervoor nog aan de tweede helft van Loks. 34:

Hymis meyjar hofðu þik at hlandtrogi ok þér í munn migu.

De spotter Loki overstelpt zijn tegenstander met leelijke woorden; daarom praat hij haastig en begint met twee maten van vier lettergrepen, — allemaal precies even lang als een doorloopende stroom. Dan blijft hij eensklaps een heele maat op één syllabe hangen. Welke? *hland*. Dan weer wat sneller. Maar hij heeft nog een woord, dat op den voorgrond moet komen, en dat wordt voorbereid door langzamer tempo, waarbij ook *þér* beter kan uitkomen; dan komt het: *munn*, waarop *migu* een snel einde aan de rede maakt. De rekking over een maat heeft hier volkomen de werking van een zwaar zinaccent: „*ze pisten je in je mond*".

De hiervoor besproken strofe Háv. 67 vertaal ik in Nederlandschen ljóðaháttr als volgt:

hier en ginds ware als gast ik genoodigd, als 'k geen eten bij 't middagmaal mocht, of twee schapenbouten hingen in den schoorsteen van mijn vriend voor één, die 'k verorberd had.

Men ziet, dat die maten met vier syllaben, waaronder een paar heel zware, ook voor ons taalgevoel niet het minste bezwaar opleveren, ja stilistische verdiensten hebben. Het komt maar op het verband en de bedoeling aan. Die *schapenbouten* in één maat zijn humoristisch, in twéé maten worden zij deftig en zijn dàn in strijd met den ironischen toon der strofe. Zulke verzen zijn dan ook volstrekt niet zeldzaam. Zie nog Háv. 72, 4—6: *sjaldan* | *bauta-* | *steinar standa* | *brautu nær, nema* | *reisi* | *niðr at* | *nið*. *steinar standa*, dat is een geval als *hengi at ens. vinar þars ek*[1]).

Deze wisselingen in snelheid van taaltempo zijn ook in moderne verzen heel gewoon. Ik zal nu een zeer bekend Nederlandsch gedicht noemen, welks schema een volkomen parallel van de ljóđaháttrstrofe is, en dat zoowel de bovenmatig rustige en langzame beweging van Háv. 76 als de onrustige snelle van Háv. 67 toont. Wij hebben slechts voor een deel de trochaeen in jamben om te zetten. Het is het gedicht van Piet Hein. Ik bespreek de tweede strofe:
klommen ze | *niet als* | *katten in de* | *mast, en* | *vochten ze* | *niet als leeuwen?* | ⟩ *ze* | *sloegen de* | *Spanjaards ge-* | *ducht op der* | *bast; je* | *kon ze in* | *Holland hooren* | *schreeuwen.*

Ook hier eerst 2 × 2 maten, beginnend met heffing, maar het tweede vers (d. i. in dit gedicht de tweede helft van het eerste) met optact (*als*); de getallen der syllaben zijn 3. 2. 4. Dan vs. 3 met optact (*en*), daarop 3 maten (syllaben 3. 2. 2, in de laatste maat niet ♪ ♪, maar ♩ ♩, daar wij geen korte betoonde open syllaben kennen). In de vierde maat rust benevens de optact van het volgende vers. Dan volgen in vs. 4—5 (volgens de telling van het gedicht vs. 3) 3. 3. 3. 1 syllaben; vs. 2 en 5 eindigen namelijk op een heffing; de tweede helft der vierde maat heeft den optact van het laatste vers, en hier hebben wij nu 3. 4. 2 syllaben. De viersyllabige maat is zeer interessant: *Holland hooren*, een pendant van *schapenbouten*; *steinar standa*.

Bij de voortzetting is de gang uitgesproken jambisch, maar overigens is het metrum een pendant van Háv. 76:

Piet Hein!	*Deyr fé,*
Piet Hein!	*deyja frændr,*
Piet Hein, zijn naam is klein.	*deyr sjalfr et sama*

1) Stiliseering van de snelle beweging vindt men in skaldenpoëzie. Háttatal str. 7: *klofinn spyr ek* | *hjalm fyrir* | *hilmis* | *hjarar egg* | *duga* | *seggir* enz.

Daarentegen hebben de slotverzen weer het snelle rhytme: *Zijn daden bennen* | *groot, zijn* | *daden bennen* | *groot, hij heeft ge-* | *wonnen de* | *zilver-* | *vloot.* (het laatste vers met drielettergrepigen optact, die $\frac{3}{4}$ van de vorige maat inneemt). De herhaling van het laatste vers behoort tot de muzikale compositie. Hier is het tempo tweemaal langzamer gemaakt, en de duur van het vers is dus de dubbele.

Bijzondere formaties bij ljóđaháttr.

Afgezien van de variëteiten, die ontstaan door versnelling en verlangzaming van het tempo komen bij ljóđaháttr ook een aantal wijzigingen voor, die blijkbaar het doel hebben, het oratorisch effect te verhoogen. Geen ander Oudnoorsch metrum heeft zulk een rijkdom aan formaties. Verscheidene van deze zijn onderling nauw verwant; zij bestaan in eene verlenging der strofe. Ofschoon er geen directe aanwijzingen voor den historischen ontwikkelingsgang bestaan, heeft men toch allen grond om aan te nemen, dat deze verwante verschijnselen een gemeenschappelijk punt van uitgang hebben. En daar zij bij andere metra ontbreken, spreekt er veel voor, dat zij hun grond hebben in den oorsprong zelf van ljóđaháttr.

Twee van deze formaties hebben wij reeds ontmoet, en één er van hebben wij nader besproken. Het is het optreden van twee korte verzen in plaats van één lang vers. Wij zagen, dat dit zijn grond hierin heeft, dat het lange vers (3. 6) door contractie van twee korte ontstaan is. Het optreden van twee korte in plaats van een lang vers is dus in zijn oorsprong niets dan een toevalligheid, — een onvolkomenheid, als men wil. Maar gelijk overal in de kunst de nieuwe vormen ontstaan door opzettelijk gebruik van het toevallige, zoo ook hier. Toevallig is het een fout; met opzet gebruikt, is het een versiering. Het opzet moet echter blijken, en het blijkt voor alles uit de plaats, waar de variatie wordt aangewend. Daarom mag zij niet naar willekeur met den gewonen vorm wisselen maar wordt bewaard voor rhetorische doeleinden. Het geval is volkomen analoog met de reguleering der driesyllabige verzen, die oorspronkelijk toevallig optraden maar later hun vaste plaats kregen als oneven verzen in kviđuháttr. Deze primitieve vorm is echter niet zeer gebruikelijk geworden; de Edda kent betrekkelijk weinig voorbeelden. Blijkbaar maakte hij te zeer een toevalligen indruk, om tot groote beteekenis te komen. En in de voorbeelden, die wij besproken hebben, zien wij dan ook, dat meer dan eenmaal nog een ander kenmerk van opzettelijkheid aangebracht is, het onderling parallellisme in Háv. 1, het parallellisme met een vorig verspaar

in Háv. 141, de bijzondere alliteratieverhoudingen in Vafþr. 42.

Van deze twee verzen, die voor één staan, kan de zoo dikwijls voorkomende verdubbeling van het slotvers zijn uitgegaan. Dit berust dan op de combinatie van twee formaties: het slotvers met drie heffingen en de twee slotverzen van gelijken vorm maar oorspronkelijk met twee heffingen. Men krijgt er nu twee met drie heffingen. De voorbeelden zijn talrijk. Skírn. 29, 6—7 (vs. 7 met de p. 118 besproken verkorting). 34, 7—8. 35, 9—10. 30, 6—7. Sigrd. 13, 9—10. 14, 6—7 (bij Bugge 5—6). Loks. 13, 6—7 [1]). 62, 6—7. 65, 6—7. Hetzelfde verschijnsel komt bij vs. 3 voor: Háv. 109, 3—4, Háv. 112—137, 3—4. Skírn. 28, 3—4. Verdubbeling van beide verzen Sigrd. 18. Potentieering van dit stijlmiddel, bestaande in verdrievoudiging van een vers Sigrd. 19, 7—9 [2]). Ook in de meeste dezer verzen vinden wij verschijnselen van parallellisme en eigenaardige stafrijmverhoudingen, waarop ik terugkom.

Een combinatie van de besproken twee manieren bestaat hierin, dat wel voor het slotvers twee korte verzen in de plaats treden, maar toch nog een slotvers van den gewonen vorm volgt. Dit volgens het beginsel 2a = b. 2a + b = 2b. Wanneer men niet let op het verband met de pas besproken gevallen, zien zulke strofen er uit, alsof vs. 1—2 resp. 4—5 verdubbeld zijn. Een voorbeeld vonden wij Vafþr. 43 (daarentegen is str. 38 anders te beoordeelen; zie p. 121). Een ander voorbeeld staat Skírn. 31; hier kunnen met geen mogelijkheid twee verzen geschrapt worden.

Nadat het begrip van verdubbeling eenmaal is ingevoerd, gaat men steeds verder. Een volgende stap is de verlenging der strofe met een halve strofe (3 verzen). Zoo Vafþr. 55 (slotstrofe!). Andere voorbeelden: Háv. 102 (slot van een vertelling). 103 (een inleiding). Sigrdr. 10. 12. 13, alle sterk rhetorische strofen; de laatste is een slotstrofe eener afdeeling van het runengedicht. Zooals uit de voorbeelden blijkt, is deze vorm vooral voor slot, en ook wel voor begin, gezocht [3]).

Soms worden meer dan één dezer stijlmiddelen gecombineerd. Zoo Sigrdr. 13: 3 halve strofen en verdubbeling van vs. 9; zóó ook Skírn. 35; Skírn. 30: verdubbeling van vs. 6 en daarop nog 3 verzen. 34: eerste helft twee korte verzen in plaats van het lange, bovendien in de tweede helft verdubbeling van het laatste vers.

---

1) Loks. 23, 7 is een toevoegsel: het vers stamt uit 24.

2) De verdubbeling van Sigrdr. 19, 3 houd ik niet voor oorspronkelijk, daar vs. 3 naar mijn opvatting geïnterpoleerd is.

3) Soms schijnt zulk een toevoegsel jonger, bv. Háv. 6, waar de inhoud van vs. 7—9 in geenerlei verband met 1—6 staat. Háv. 27, waar 7—9 volkomen hetzelfde zeggen als 4—6, ten deele zelfs in dezelfde woorden. — In Grimn. 29 is de vorm ontstaan door foutieve opname van 3 verzen uit str. 30.

De nauwe onderlinge samenhang van al deze formaties blijkt ook nog hieruit, dat zij in dezelfde gedichten voorkomen — Grímnismál, Grógaldr en Fjǫlsvinnsmál zijn er vrij van —, en voorts, dat zij alle zoo veelvuldig gepaard gaan met eigenaardige rijmkunsten en verschijnselen van parallellisme. Psychologisch is dit zeer begrijpelijk. De metrische verdubbeling, ontstaan uit een toevallige formatie, wordt zoodra zij opgemerkt is, gebruikt voor rhetorische doeleinden, d. i. om op een strofe of een deel van een strofe een bijzonderen nadruk te leggen. Hier ontmoet zij een ander verschijnsel, dat hetzelfde doel dient: de herhaling der gedachte. Ook de metrische verdubbeling is een herhaling, maar een formeele. De formeele — metrische — herhaling, gecombineerd met den wensch om den zin te herhalen, voert tot de vorming van parallelle verzen. Zulke paren bestonden reeds in vs. 1—2 en 4—5; de toepassing van dezelfde beginselen op de verdubbelde verzen spreekt eigenlijk van zelf. En het gebruik van gelijke woorden in verschillende verzen voert van zelf tot eigenaardige stafrijmverhoudingen.

Over de parallelle verzen heeft Läffler kort geleden zeer uitvoerige en zeer overtuigende studiën gepubliceerd en daarin veel vooroordeel en misverstand opgeruimd. Wanneer ik dit onderwerp in bijzonderheden zou behandelen, zou ik mij slechts aan plagiaat kunnen schuldig maken. Ik zal mij daarom tot enkele opmerkingen bepalen.

Het is van beteekenis, dat parallelle verzen niet tot die gedichten beperkt zijn, waarin de hierboven genoemde verdubbelingsverschijnselen voorkomen. Grógaldr, Fjǫlsvinnsmál, Fáfnismál, de niet tot het runengedicht behoorende strofen van Sigrdrifumál [1]) leveren alle hun contingent, evenzoo Lokasenna, dat overigens alleen een paar voorbeelden voor verdubbeling van vs. 6 heeft. Wij vinden hier bevestigd, dat de oorsprong der parallelle verzen een andere is dan die der verdubbelingen.

Het parallellisme heeft zich ontwikkeld bij vs. 1—2, 4—5, die van ouds paren vormen; daarna is het door bewuste overdracht ook toegepast op de jongere — door verdubbeling van vs. 3 en 6 ontstane — versparen, en hier is het te kunstiger, naarmate meer bijzonderheden binnen een enger taalstof moesten worden aangebracht, want bij het oude parallellisme stond ook het derde vers nog ter dispositie: men krijgt hier drie alliteratiesystemen verdeeld over drie verzen; bij de parallelle lange verzen daarentegen zijn de drie systemen over twee verzen verdeeld.

---

1) De uit Sigrdr. voor verdubbeling aangevoerde strofen behooren alle tot het runengedicht.

Wat nu de eenvoudige systemen betreft, Läffler toont, dat hier de twee korte verzen met hetzelfde woord of met nauw verwante woorden beginnen: daarop wijken zij in uitdrukking af, maar deze afwijkende deelen allitereeren onderling en zij duiden veelal verwante begrippen aan — identieke begrippen, een tegenstelling, vaste groepen —: het derde vers begint met hetzelfde woord of een nauw verwant woord, spreekt dan een eigen gedachte uit en allitereert op zich zelf, een alliteratie, waaraan nu natuurlijk de eerste heffing, die reeds aan de vorige verzen gebonden is, geen deel heeft. Men ziet dus het drievoudig alliteratiesysteem met het parallellisme der verzen samengaan. Bij andere halve strofen kàn zulk een drievoudig systeem voorkomen, maar hier is het regel. Ik wil naar aanleiding hiervan de opmerking maken, dat dit wel heel kunstig is, maar dat de regel toch forscher klinkt, dan hij in den grond is. Immers waar het parallellisme bestaat in een gelijk beginwoord, dat allitereert, daar is bijna van zelf gegeven, dat er meer moet volgen. Wanneer het gelijke woord niet als voldoende wordt beschouwd, om den band tusschen de verzen te vormen, dan volgt daaruit van zelf, dat verderop in het verspaar nog een alliteratiesysteem vereischt is: bij deze rhetorische verzen, die, wat de alliteratie betreft, niet op gelijken voet met andere konden behandeld worden, heeft men zich niet willen tevreden stellen met iets minder dan het gewone: men gaf dus iets meer. Slechts dit is een additioneele regel, dat nu ook het derde vers met hetzelfde woord begint. Het is alsof hier nog eens kort wordt samengevat, wat reeds breeder in het vorige gegeven is. (Voorbeeld: *Lengi ek svaf, lengi ek sofnaþ var, long eru lýþa læ.* Of: *Lítilla sanda lítilla sæva lítil eru geþ guma*). Läffler merkt ook op, dat parallelle korte verzen in den regel ongeveer gelijk gebouwd zijn. Hij schrijft dit hieraan toe, dat deze verzen een gelijk getal heffingen hebben. Deze verklaring acht ik niet voldoende, daar ik meen, dat het aantal heffingen in vs. 1—2 en 4—5 altijd gelijk is, en wel altijd twee. Toch is het heel duidelijk, dat de overeenstemming in rhytme hier grooter is dan in vele andere versparen. Ik geloof dat de oorzaak hoofdzakelijk gelegen is in den gelijken aanhef. Wij hebben reeds aan Vafþrúdnismál kunnen zien, hoezeer in vs. 2. 5 de optact overweegt. Onder 110 verzen vonden wij optact bij 98; 12 zijn er zonder optact, en van deze zijn er 7 gelijk. Deze 7 echter behooren tot een parallel verspaar (*Fjolþ ek fór, fjolþ ek freistaþak*). Doordat er geen optact is, is dikwijls de tweede maat meer gevuld dan in andere gevallen, waar vs. 2. 5 in het midden van de maat sluiten. Ook daardoor kan meer gelijkheid met vs. 1 ontstaan, behalve

waar, zooals in het pas genoemde geval, vs. 1 verkort is: dàn ontstaat hierdoor ongelijkheid met vs. 1, maar dan gaat ook de regel van den gelijken bouw niet op. Een bijkomstige oorzaak van gelijkheid in rhytme kan zijn het parallellisme in gedachte in het tweede deel van de verzen; dit geeft herhaaldelijk aanleiding tot het gebruik van woorden van gelijken rhytmischen vorm (*sanda — sæva*, *bókrúnar — bjargrúnar*). Niettemin is, gelijk ook Läffler gezien heeft, het tweede vers herhaaldelijk langer dan het eerste. Dit heeft zeker zijn grond hierin, dat het eerste vers over het algemeen in ljóđaháttr neiging tot verkorting heeft en dikwijls drielettergrepig is. Misschien is het zelfs op den duur als een regel gevoeld; althans in de twee strofen in Háttatal hebben zoowel vs. 1 als 4 dit syllabenaantal.

Het parallellisme kan niet slechts anaphorisch maar ook epiphorisch en zelfs beide te gelijk zijn. In de twee laatste gevallen krijgt men natuurlijk eindrijm. Ook dit kan men eigenlijk niet als een bedoelde versiering opvatten, het is een natuurlijk gevolg van het gelijke slotwoord (voorb. Loks. 54, 1—2). — Voor anaphorisch-epiphorisch parallellisme van drie verzen zie het hierboven p. 122 vv. besproken voorbeeld. Het natuurlijk gevolg is hier een viervoudig alliteratiesysteem. Immers zijn er twee systemen (een aan het begin en een aan het einde) voor de drie verzen, voorts één voor de beide eerste, en één voor het derde. Het is in zoover een verlenging van het type *Fjǫlđ ek fór* enz. Dat en waarom ik toch niet geloof, dat het verlengde verzen zijn, heb ik t. a. p. uiteengezet; de verbreeding geldt alleen het parallellisme; metrisch zet ook vs. 3 met zijn vier heffingen een anderen vorm voort.

Het is merkwaardig, dat onder deze kunst de stijl niet lijdt, gelijk bij de talrijke skaldische voorschriften. Dit komt hiervandaan, dat *deze* vormkunst juist aan den natuurlijken stijl beantwoordt, want herhaling is van ouds een stijlmiddel van den eersten rang. Daarom vinden wij deze verschijnselen dan ook in de populaire poëzie en zijn zij pas van hier in de skaldenkunst overgegaan. En wanneer Läffler, om ons deze verzen te doen verstaan, uit Finsche, Hebreeuwsche en Duitsche poëzie volkomen analoge voorbeelden aanhaalt, geschiedt dit niet zonder grond. Immers wie de door dezen geleerde uit Goethe aangehaalde verzen met verstand gelezen had, zou niet in Háv. 76, 3 *deyr*, in Háv. 53, 3 *lítil eru*, in Vafþr. 3, 2. 3 *fjǫlđ ek* voor optacten verklaard hebben, zooals Heusler in zijn geschrift over ljóđaháttr doet. Zie hierover Läffler I, 118 vv.

STRENGE LJÓÐAHÁTTR.

In Háttatal komen twee strofen voor, die ik hier citeeren zal. De eene is in ljóðaháttr, de andere in de variatie, die als galdralag wordt aangeduid. Het zijn str. 100 en 101.

100. *Glǫggra grein*
hefk gǫrt til bragar,
svás tírætt hundrað talit;
hróðrs ǫrverðr
skala maðr heitinn vera,
ef svá fær alla háttu ort.

101. *Sóttak fremð,*
sóttak fund konungs,
sóttak ítran jarl,
þás ek reist,
þás ek renna gat
kaldan straum kili,
kaldan sjá kili.

Ik bespreek eerst, wat deze strofen gemeen hebben. Het is duidelijk, dat de strofe in hooge mate gestiliseerd is. Voor vs. 1. 4 geldt als regel 3 syllaben; echter zijn er twee vormen, t. w. ♩́♩ | ♩́ (100, 1. 101, 1. 101, 4) en 𝅝 | ♩́♩́ (100, 4). Vers 3. 6 gaan uit op ♩́ (⏊) (100, 6. 101, 3) of ♪́♪ (⏊) (100, 3. 101, 6: is wisseling bedoeld?); daarvóór staat ♩́♩ (⏊) (100, 3. 100, 6. 101, 3) òf 𝅝́ (⏊) (101, 6; alleen als ♪́♪ volgt). De eerste maat van vs. 3. 6 heeft heeft driemaal twee, éénmaal drie syllaben.

Voor str. 100 geldt verder het volgende. Vs. 3. 6 beginnen met een optact, waarvan het aantal syllaben nog willekeurig is (1 en 2). Ook vs. 2. 5 hebben optact en eindigen in 't midden der tweede maat (slot ♪́♪); de eerste maat is ♩́♩.

Bij str. 101 is dit anders. De oorzaak is, dat deze strofe geheel uit parallelle verzen bestaat. Daar vs. 1. 4 geen optact hebben, hebben dus 2. 3 en 5 er ook geen [1]. Het gevolg daarvan is, dat vs. 2. 5 niet in 't midden maar aan het einde van de maat

1) Vs. 6 is wel niet aan 4. 5, maar aan 7 gebonden door gelijk begin. Ook hier is dus het parallellisme oorzaak van het ontbreken van optact.

sluiten; in beide heeft de tweede maat 3 syllaben (rhytme ♪ ♪ ♪ resp. ♪ ♪ ♪). Vs. 2 en 5 zijn zoodoende beide langer dan vs. 1 en 4, en de gelijkheid in bouw is dus niet volkomen (vgl. hierboven p. 132). Voorts is vs. 6 verdubbeld, en hier heerscht volkomen gelijke bouw met anaphorisch en epiphorisch parallellisme.

Het is alles consequent, en Snorri blijkt het volkomen te beheerschen. Maar de strofen zijn skaldenstrofen en dragen de kenmerken daarvan. Met het formeele is men tevreden; de inhoud is niet adaequaat aan den verheven vorm. In 101 wordt niets uitgedrukt, dat door de herhaling mooi op den voorgrond treedt, en zoo is toch ook hier de kunst tot kunstvaardigheid geworden. — Twijfelachtig komt mij daarentegen een formeele aanmerking voor, die Läffler 1, 38 maakt, namelijk hiertegen, dat Snorri *fund konungs* samenvat in één maat. Hij kende uit de oude litteratuur voorbeelden als *góđ kona* (Gróg. 1, 2) en zette daarmee *fund konungs* op één lijn. Maar *góđ kona* is één begrip, onder één hoofdaccent samengevat, wat voor *fund konungs* niet geldt. Läffler meent daarom, dat *ko-* een heffing had moeten hebben. Indien Läffler gelijk heeft, kan men ook hieruit weer zien, hoe in de skaldenpoezie het onmiddellijk rhytmisch gevoel is geweken voor theoretische speculatie. De syllaben zijn geteld; hun grammatische quantiteit is gewogen, veel meer dan dat in oude poëzie gebeurde, maar ten koste van het natuurlijke rhytme. Indien ik twijfel aan de gegrondheid van Läffler's aanmerking, is het ook alleen, omdat ik niet zeker ben, dat een groep als deze werkelijk in oude poëzie niet zou kunnen voorkomen in gevallen, waar in het midden van de maat een sterke bijtoon is, zóó sterk, dat die bijna met den hoofdictus gelijk staat. Maar een afwijking tusschen metrisch en taalkundig rhytme blijft het [1]).

Läffler definieert aan het slot van zijn tweede opstel 'galdralag' als „een halve ljóđaháttr-strofe, die twee anaphorische en streng parallelle lange verzen heeft, ten deele identiek naar inhoud en vorm, en die verbonden zijn door minstens één alliteratiesysteem". In hoofdzaak is dit ongetwijfeld juist. Maar lettende op de strofe van Snorri, de eenige, die onder de benaming 'galdralag' is overgeleverd, zou men toch de vraag kunnen stellen, of er niet nog meer toe behoort, en of onder 'galdralag' niet verstaan wordt een

---

1) Ik merk op, dat Snorri op gelijke wijze in de groep *Míns einar Míns* in de daling zet (str. 3). Maar een fout tegen het oude gebruik is het toch niet. Wij hebben ook vroeger veel voorbeelden gevonden, dat een syllabe, die in proza een hoofdtoon heeft, op de helft van de maat staat.

ljóðaháttr-strofe van zeven verzen, waarin het parallellisme geheel is doorgevoerd. Dan zou deze strofe ook het eenig voorbeeld zijn. Daar staat echter tegenover, dat deze doorvoering van het beginsel door de geheele strofe ongetwijfeld een skaldisch kunststuk is, een gewrocht der bekende stiliseering van eigenaardigheden der oude poezie. Het is dan maar de vraag, hoe oud de benaming 'galdralag' is. Is deze skaldisch, dan kan men er ook de gestiliseerde strofe mee bedoeld hebben; indien ouder, dan is ook zeker een eenvoudiger vorm bedoeld. Juist in spreuken komt het parallellisme veel voor, maar altijd in geringer graad ofschoon met meer verhefling van stijl.

DRÓTTKVÆTT.

Dróttkvætt is een skaldisch metrum, en men kan dan ook verwachten, alleen den strengen vorm — zij het ook in meer en min strenge variëteiten — aan te treffen.

In het viersyllabige metrum komen tallooze verzen met vijf en zeer vele met zes syllaben voor. Op deze wijze ontstond, doordat het getal van vijf regel werd, een nieuwe vorm: málaháttr. Het vers behield twee maten, maar een bij-ictus in één van deze, die in fornyrðislag slechts facultatief is, werd hier regel. In málaháttr echter komen dikwijls verzen van zes syllaben voor. Ook dit kan regel worden, en ook dan ontstaat een nieuwe vorm. De bij-ictus wordt dan tot een hoofd-ictus, en het vers krijgt drie maten. Op deze wijze geloof ik, dat dróttkvætt ontstaan is. De overwoekerende bijsyllaben hebben ten slotte den ouden vorm gebroken. Daarna is het vers gestiliseerd, zoodat men nu niet meer naar welgevallen ook vijf of omgekeerd zeven of acht syllaben kan gebruiken.

Een analoog geval in de folkeviser heeft Von der Recke aangetoond. Het is treffend, dat wij dit juist in de folkeviser vinden. Want deze hebben met de Edda gemeen het vrije rhytme, dat niet de syllaben maar de icten telt, en hier doen zich dus analoge verschijnselen voor. Er is ook overigens in stijl en rhytmiek der folkeviser veel, dat aan de oude poezie herinnert. Von der Recke citeert in zijn reeds meermalen aangehaald werk p. 62 een strofe, die door overtollige syllaben van tweeregelig vierregelig is geworden, en wel met twee overgangsvormen:

1. IJslandsch (Isl. Fornkvæði II, 11):

Fyrsti | tenningr um | taflborð | rann,
jomfrúin | tapaði, | Liniki | vann.

2. Noorweegsch:

Første Guld- | terning på | Tavlebord | randt,
Ungersvend | tabte, skjøn | Jomfru han | vandt.

In plaats van drie dactyli in den eersten vorm zijn er hier reeds zes.

3. Deensch (E):

Den | første Gang Guld- ¦ terning over | Tavlebordet | randt
Den | Baadsmand han ¦ tabte og | Jomfruen | randt.

Drie maten van vier syllaben en drie van drie; bovendien in beide verzen optact.

4. Deensch (C):

Den | første | Gang Guld- ¦ tær- | ning
Over | Tavle- | bordet ¦ randt, |
Den | liden ¦ Baadsmand | tab- | te,
Og | den skjøn ¦ Jomfru | vandt.

In den derden en vierden vorm is de eerste helft volkomen gelijk. Maar nog kan deze in vier maten gezegd worden, en de tweede helft van vorm 3 toont, dat het zoo bedoeld is. Maar één druppel doet de emmer overloopen. In den vierden vorm zouden wij overal viersyllabige maten krijgen behalve juist op de grenzen der heele — en bij deze meting halve — verzen. Juist deze wijziging in het rhytme in het midden toont, dat wij hier met grenzen der verzen te doen hebben. Ook zou *den skjøn Jomfru* met *den* domineerend over de geheele groep onmogelijk zijn, terwijl *den* desnoods over *skjøn* kan domineeren, indien daarop — in de nieuwe maat — een accent volgt, dat zoowel *den* als *skjøn* te boven gaat. *liden Baadsmand* kan óók niet één maat zijn (sterkste accent op de 3e). Aandacht verdient het ook, dat het oorspronkelijk trochaeïsche vers nu volslagen jambisch geworden is; alle vier verzen hebben optact.

Gelijk de eerste helft dezer strofe in vorm 3 en 4 op twee wijzen gelezen kan worden, zoo zijn er ook in málaháttr verzen, die in dróttkvætt zeer goed op hun plaats zouden zijn, maar die alleen daarom tot málaháttr behooren, omdat hun omgeving dit metrum heeft. Voorbeelden: Am. 68, 6 *mist hefir þú þér | hollra* (hier kan ook een verdere maatstreep vóór *þú* staan). 64, 5—6 *Fyrir kveð ek mér | minna at | fremja leik | þenna.* 85, 4 *at | blanda mér | drykkju.* 5 *snytt hefir þú | sifj- ungum*, enz.

Dat dróttkvætt inderdaad ontstaan is door trapsgewijze vermeerdering van het aantal syllaben in het oude metrum en daarop gevolgde stiliseering, is eene hypothese, die zich niet streng laat bewijzen. Sievers stelt het vers schematisch voor als één zijner vijf typen plus een vaste groep ⊥ ´ maar laat zich niet uit over de vraag, of het vers ook historisch zóó verstaan moet worden. Ik zie aanduidingen voor mijn opvatting vooreerst in de reeds genoemde omstandigheid, dat inderdaad de overgang van málaháttr tot dróttkvætt in vele opzichten maar één stap is, en wel een laatste stap op een weg, die ook tot málaháttr zelf geleid heeft, zoodat, om dit resultaat te bereiken, de ontwikkeling slechts behoefde door te gaan in de richting, die zij sedert lang had gekozen. Daarbij is er aan te denken, dat reeds in málaháttr de meest gezochte versuitgang ⊥ ´ is (het syllabenaantal 3 + 2 overweegt verre boven 2 + 3). Wanneer het aantal syllaben meer dan 5 is, vindt men de overschietende syllabe ook bijna altijd in de eerste maat. Hier is dus groote beweeglijkheid, en hier kunnen verschillende metrische groepen optreden; aan het einde daarentegen, waar ⊥ ´ reeds sterk overwoog, is deze groep vast geworden. Voorts wordt de genoemde ontwikkeling waarschijnlijk gemaakt door de analogie met het hierboven besproken geval uit de folkeviser, en eindelijk is het zeer moeilijk, zich een ander procédé voor te stellen. De denkbare mogelijkheden zijn niet talrijk. Dat het vers zou ontstaan zijn door willekeurige toevoeging van een maat bij het — eerst gestiliseerde — oude vers, is toch al zeer onwaarschijnlijk, vooral voor een metrum van zóó algemeene geldigheid.[1]) En aan een ontstaan langs natuurlijken weg door verkorting van een dubbel vers kan men ook moeilijk gelooven. Wij hebben de verkorting leeren kennen in de lange verzen van ljóđaháttr, maar zij staat geheel onder den invloed van natuurlijke rhytmiek en rhetorica. De deeling in tweeën blijft bewaard, maar er ontstaan rhytmische pauzen, èn — er ontstaat een verschil tusschen de verzen. Maar in dróttkvætt vinden wij één schema voor alle verzen en een getal 3, dat in eenvoudige poëzie geen rol speelt. Men moet òf na ieder vers een rust aannemen, en wel een gelijke, òf nergens, en in dit geval heerscht het getal 3 in den bouw van het vers en daardoor van het geheel. Ook dat kan moeilijk in natuurlijke rhytmische beweging ontstaan zijn. Wij moeten dus eerder gelooven aan skaldische uniformeering

[1] Eene andere zaak is het, wanneer later op deze wijze een viermatige achtsyllabige variatie gemaakt wordt. Deze berust op eene bewuste vergelijking: zij verhoudt zich schematisch tot dróttkvætt gelijk dróttkvætt tot fornyrđislag. Maar deze opzettelijke analogieformatie heeft een zeer beperkt gebruik.

van een verschijnsel, dat als licentie ontstaan was, en dan dringt zich van zelf het verlengde málaháttrvers als voorbeeld op [1]. Het is duidelijk, dat de skalden hier weer de principes van telling en meting der syllaben hebben toegepast, zooals zij dit ook bij andere metra deden. Bij hen is dus de hoofdregel: 'er moeten 6 syllaben zijn', en pas daaruit volgen de 3 heffingen. De quantiteit der syllaben, de mogelijkheid van oplossing, van het gebruik eener korte syllabe in heffing na eene hoofd- of sterk bijtonige lettergreep, deze dingen regelen zij nu gelijk bij de overige metra.

Het is dan ook geen wonder, dat het juist dit syllabengetal is, waarop de commentaar op Háttatal den nadruk legt. Hier staat (Uitg. Möbius p. 1): 'in iedere kwartstrofe *(fjórðungr)* zijn twee verzen *(vísorð)*; in ieder vers zes syllaben *(samstǫfur)*'. Dan wordt over alliteratie, en dan over binnenrijm gesproken. De commentaar maakt fijne onderscheidingen naar de plaats, waar deze dingen staan, en naar den aard van het rijm. Hier treedt nu de leer op van den *hǫfuðstafr* en de *stuðlar*. De hoofdstaf staat normalerwijze in de eerste syllabe van het tweede vers; p. 21 wordt als een bijzondere vorm opgegeven, dat in vs. 2 de tweede syllabe alliteereert — in verzen, die met optact beginnen, wat er niet bij staat.

De vele variaties van dróttkvæt, die in Háttatal onderscheiden worden, berusten alle op willekeurige regels, die ongetwijfeld uit toevallige voorbeelden geabstraheerd zijn. Zij representeeren een andere periode in de ontwikkeling der kunst; in dit verband moeten zij onbesproken blijven.

[1] Een vorm, waarin 6 syllaben regelmatig met 5 wisselen, is nog bewaard (als *tøgdrápulag*?) Voorbeeld Háttatal str. 7. Hier heeft ook het vijfsyllabige vers 3 heffingen — en een rust.

HOOFDSTUK II.

ANGELSAKSISCHE EN DUITSCHE METRIEK.

Bij het onderzoek van fornyrđislag, het Oudnoorsche metrum, dat het kortst staat bij dat der ags. en du. gedichten, hebben wij een reeks karakteristieke trekken geconstateerd, die ik aan het begin van dit hoofdstuk memoreeren wil.

1. Het metrum is dalend. Het bleek uit het groote overwicht der verzen zonder optact en uit het snelle herstel der dalende beweging in verzen met optact, en het vond zijn verklaring in de accentverhoudingen der Germaansche talen.

2. De groote meerderheid der optacten behoort tot de even verzen. Dit is in zijn oorsprong een gevolg van syntactische verhoudingen, daar vooral bijzinnen met optact beginnen en een bijzin bij voorkeur in een even vers begint, althans niet in het eerste of vijfde vers der strofe.

3. Ten gevolge van het op verschillende plaatsen besproken compensatiebeginsel bevatten beide maten der optactverzen gemiddeld minder taalmateriaal dan de correspondeerende maten van verzen zonder optact.

4. De rhytmische wet, die de maat beheerscht, waardoor de eerste syllabe, welke altijd in de heffing staat, over de tweede, of, als er meer zijn, over alle verdere syllaben domineert, geldt ook voor het vers. Hier gaat de eerste maat boven de tweede, en deze meerderheid uit zich behalve door de accentuatie ook door den grooteren rijkdom aan taalmateriaal. De eerste maat heeft gemiddeld meer verlengingen en minder verkortingen dan de tweede. Uitzonderingen zijn te verklaren als gevolg van den strijd tusschen twee vormen, waarin dezelfde rhytmische neiging zich openbaart (p. 62).

5. Dezelfde wet geldt ook nog voor het verspaar. Het oneven vers is zwaarder gebouwd dan het even vers. Het duidelijkst toont zich dit onderscheid, wanneer men de eerste en derde maat van het verspaar met elkander vergelijkt; de eerste maat heeft dan een grooter aantal verlengingen en een kleiner aantal verkortingen. Dat

dit verschil niet een gevolg hiervan is, dat onder de even verzen een grooter aantal optactverzen is, bleek uit een afzonderlijke vergelijking der verzen zonder en met optact. De eerste maat domineert dus over de drie volgende. Minder geprononceerd was de verhouding van de tweede maat tot de vierde, maar wij vonden gegevens (p. 66), die tot een overwicht der eerstgenoemde konden voeren. Tusschen tweede en derde maat bevonden wij de verhouding zoo, dat de derde het in toongewicht won, terwijl, wat het taalmateriaal betreft, de verhouding gecompliceerder bleek.

6. In overeenstemming met het bovenstaande is de lengte van het oneven vers gemiddeld grooter dan van het even vers.

7. Het aantal optactsyllaben beperkt zich in den regel tot 1 of 2; bij Vsp. is 1 verreweg in de meerderheid; 3 komt tweemaal voor.

Het naaste doel van het hier volgend onderzoek is na te gaan, in hoeverre de genoemde eigenaardigheden in de ags. du. poëzie weerkeeren, hetzij op dezelfde wijze, hetzij in gewijzigden vorm, en of zich een ontwikkelingsgang der techniek laat constateeren. Dit onderzoek wordt gevoerd aan eenige uitgezochte stukken in de beide talen uit verschillende perioden. Deze stukken zijn slechts een klein deel van de ontzaglijke stof, die vooral in het ags. overgeleverd is. Zij zijn echter voldoende voor het trekken van hoofdlijnen: door de bewerking van meerdere stukken zal echter nog menige bijzonderheid aan den dag gebracht kunnen worden. Omtrent de scandeering van een aantal verzen is twijfel mogelijk. Het aantal onzekere gevallen is echter niet zoo groot, dat de wijzigingen in de getallen, die bij een afwijkende opvatting ontstaan, voor ons eindresultaat van beteekenis kunnen zijn. Gelijk voor de behandelde on. gedichten worden ook voor deze stukken aan het einde van dit geschrift de versnummers der schemata medegedeeld en de twijfelachtige gevallen toegelicht.

Omtrent de hier volgende schemata, die in denzelfden geest bewerkt zijn als die van Vsp. Hym. en Vafþr., zij vooruit nog het volgende opgemerkt. Verschillen in betoning binnen één maat zijn met het oog op de groote quantiteit der stof en het groot aantal verscheidenheden, dat toch al ter sprake moet komen, niet in aanmerking genomen: een uitzondering vormt slechts het geval, dat op een lange syllabe met bijtoon in een normale maat een korte heffingssyllabe volgt. De bijtoon moest hier geconstateerd worden met het oog op de bepaling van de lengte van het vers. Deze verschillen in betoning spelen trouwens bij de latere ontwikkeling van het vers een steeds geringere rol. Waar het aantal meerlettergrepige maten 50 % en meer wordt, en waar een maat tot 7 syllaben kan

hebben, wordt de vraag, of in zulk een maat nog plaats is voor een sterken bijtoon, er een van secundaire beteekenis.

Het aantal der optactsyllaben is bij de Duitsche stukken in getallen aangegeven; deze verdienen de voorkeur boven eindelooze reeksen kruisjes. Voor de maten zelf, waar toch de quantiteit der eerste syllabe moest worden aangegeven, heb ik aan de gewone schrijfwijze, die ook in andere stukken gevolgd is, de voorkeur gegeven boven een afwijkend systeem, dat te ingewikkeld zou zijn en bovendien moeilijker te lezen is.

Hier volgen dus de schemata van:

1. Béowulf 759—858 (Be. 1) [1].
2. Béowulf 320—420 (421) [2] (Be. 2).
3. Béowulf 2073—2172 (Be. 3)
4. Byrhtnoð 2—101 (By. 1) [1].
5. Byrhtnoð 102—201 (202) [2] (By. 2)
6. Heliand 1381—1480 (Hel. 1) [1]
7. Heliand 3589—3688 (Hel. 2).
8. Hildebrandslied (Hild.) [2].
9. Mûspilli (Musp.) [2].

SCHEMATA.

Béowulf 759—858.

Oneven verzen.

I Zonder optact (69).

Uitgang.

⊥	6
⏑́	8
⊥	40
⏑́ ´	6
⊥	7
⏑́	1
⊥	1
	69

1a.	⊥ ⊥	1
b.	⊥ ⊥	3
c.	⏑́ ´ ¦ ⊥	2
	op ⊥	6

2a.	⊥ ⊥ | ⏑́	3
b.	⏑́ ⊥ ' ⏑́	3
c.	⏑́ ´ | ⏑́	1
d.	⏑́ | ⏑́	1
	op ⏑́	8

---

[1] De stukken van Béowulf, die als Be 1. 2. 3 onderscheiden worden, liggen ook chronologisch uiteen, en wel is Be 1 het oudste, Be 3 het jongste der 3 stukken. Zie hierover mijn werk „Die altenglische Heldendichtung I. Béowulf". Halle 1912. De onderscheiding der stukken uit Byrhtnoð en Heliand met de cijfers 1. 2 dient alleen ter aanduiding.

[2] Over de nauwkeurige begrenzing dezer stukken zie de aanmerkingen bij de toelichting aan het slot van dit werk.

[Be. 1. oneven verzen]

3a.	⊥ ×	⊥ ×	17
b.	⊥̀ ×	⊥ ×	3
c.	⊥	⊥ ×	16
d. ⊥		⊥ ×	4
		op ⊥ ×	40

4a.	⊥	⊥̀	2
b.	⊥̀	⊥̀ ×	1
c.	⊥	⊥̀	2
d. ⊥̀		⊥̀	1
		op ⊥̀	6

5a.	⊥	⊥ ×	2
b. ⊥		⊥ ×	5
		op ⊥	7

6.	⊥	⊥̀	1
		op ⊥̀	1

7.	⊥̀	⊥ ×	1
		op ⊥	1

Eerste maat.

1e maat.

⊥	2
⊥̀ ×	1
⊥ ×	29
⊥̀ × ×	7
⊥ ×	21
⊥̀ × ×	3
⊥ × ×	5
⊥̀ × × ×	1
	69

⊥	⊥̀	⊥ ×	⊥̀ ×	⊥ ×
5a : 2	*7* : 1	*1a* : 1	*2b* : 3	*1b* : 3
2	1	*2a* : 3	*3b* : 3	*3c* : 16
		3a : 17	*4b* : 1	*4c* : 2
		4a : 2	7	21
		5b : 5		
		6 : 1		
		29		

⊥̀ × ×	⊥ × ×	⊥̀ × × ×
1c : 2	*2c* : 1	*2d* : 1
4d : 1	*3d* : 4	1
3	5	

Boven het 4-syllabig schema: *2c* : 1
2d : 1
3c : 16
3d : 1
4c : 2
4d : 1
5b : 5
6 : 1
7 : 1
32

Boven 5-syllaben: *3d* 4
4

Beneden het schema.
1a : 1
1

II. Met optact (31).

Uitgang.

⊥	10
⊥̀ ×	10
⊥ ×	9
⊥ ×	1
⊥̀ ×	1
	31

1a.	⊥	⊥ ×	
b.	× ⊥ ×	⊥	1
c.	× ⊥ ×	× ⊥	1
		op ⊥	10

2a.	× ⊥ ×	⊥̀	2
b.	× ⊥	⊥̀	3
c.	× × × ⊥	⊥̀ ×	1
d.	× × ⊥	⊥̀	2
e.	× ⊥	⊥̀	2
		op ⊥̀	10

[Be 1.
oneven verzen.]

3a.		⊥́ ⊥́	3		*4.*	⏑́	⊥́	1
b.		⊥́ ⊥́	2				op ⊥́	1
c	| ⏑́	⊥́	2					
d.	| ⏑́	⊥́	1					
e.	⏑́	⊥́	1		*5.*	⊥́	⏑́	1
		op ⊥́	9				op ⏑́	1

Eerste maat.

1e maat.		⊥́	⏑́	⊥́	⏑́	⊥́
⊥́	11	*2a* : 2	*3c* : 2	*1a* : 8	*3e* : 1	*1b* : 1
⏑́	3	*2b* : 3	*3d* : 1	*2d* : 2	*4* : 1	*1c* : 1
⊥́	11	*2c* : 1	3	*5* : 1	2	*2e* : 2
⏑́	2	*3a* : 3		11		4
⊥́	4	*3b* : 2				
	31	11				

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
1b : 1	*1a* : 8	*2c* : 1
2a : 2	*1c* : 1	*3b* : 2
3c : 2	*2b* : 3	3
3e : 1	*2d* : 2	
4 : 1	*2e* : 2	
5 : 1	*3a* : 3	
8	*3d* : 1	
	20	

Boven het viersyllabig schema, indien de optact voor één geldt.

	1b : 1	
	1c : 1	*Boven 5 syllaben.*
Beneden het schema : 0	*2e* : 2	*3e* : 1
	3e : 1	*4* : 1
	4 : 1	*5* : 1
	5 : 1	3
	7	

[Be. 1. even verzen.]

Even verzen.

I. Zonder optact (60).

Uitgang.

´	11
´	2
´	33
´	13
´ ´	1
	60

1a.	´ ´ ´	7
b.	´ ´ ´	3
c.	´ ´	1
	op ´	11

2a.	´ _ ¦ ´	1
b.	´ ´ ¦ ´	1
	op ´	2

3a.	´ ¦ ´	18
b.	´ ¦ ´	2
c.	´ ´	10
d.	´ ´ ´	1
e.	´ ´ ¦ ´	2
	op ´	33

4a.	´ ´	6
b.	´ ´	4
c.	´ ¦ ´	3
	op ´	13

5.	´ ¦ ´	1
	op ´	1

Eerste maat.

1e maat.

´	7
´	4
´ ´	22
´	3
´ · ´	17
´	4
´ ´	3
	60

´
4a : 6
5 : 1
7

´
4b : 4
4

´
2a : 1
3a : 18
4c : 3
22

´
2b : 1
3b : 2
3

´
1a : 7
3c : 10
17

´
1b : 3
3d : 1
4

´ ´ ´
1c : 1
3e : 2
3

Boven het viersyllabig schema.

1c : 1
3c : 10
3d : 1
3e : 2
4c : 3
17

Boven 5 syllaben.

3e : 2
2

Beneden het schema: 0.

[Be. 1.
even verzen.]

II. *Met optact* (*40*).

Uitgang.	
⊥	20
⏑́	12
⊥	8
	40

1a.	′ ′ | ⊥ | ⊥	13	*2a.*	| ⊥ | ⏑́	1
b.	′ ′ | ⊥ ′ | ⊥	2	*b.*	′ ′ | ⊥ | ⏑́ ′	7
c.	| ⊥ | ⊥	1	*c.*	| ⊥ | ⏑́	1
d.	| ⊥ | ⊥	3	*d.*	| ⊥ | ⏑́	2
e.	| ⏑́ ′ ′ | ⊥	1	*e.*	| ⏑́ | ⏑́	1
	op ⊥	20		op ⏑́	12

3a.	′ | ⊥ | ⊥ ′	1
b.	| ⊥ | ⊥ ′	1
c.	⏑́ | ⊥ ′	3
d.	| ⏑́ ⊥	3
	op ⊥	8

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	11
⏑́	6
⊥ ′	17
⏑́ ′	1
⊥	4
⏑́ ′ ′	1
	40

⊥	⏑́ ′	⊥	⏑́	⊥
2a : 1	*3c* : 3	*1a* : 13	*2e* : 1	*1c* : 1
2b : 7	*3d* : 3	*1b* : 2	1	*1d* : 3
2c : 1	6	*2d* : 2		4
3a : 1		17	⏑́ ′ ′	
3b : 1			*1e* : 1	
11			1	

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
1e : 1	*1a* : 13	*1b* : 2
2a : 1	*1c* : 1	*1d* : 3
2e : 1	*2b* : 7	*2c* : 1
3a : 1	*2d* : 2	6
3e : 3	*3b* : 1	
7	*3d* : 3	
	27	

[Be 1 even verzen.]

Boven het viersyllabig schema.	*Beneden het schema.*
1*d* : 3	
1*e* : 1	0.
4	

Béowulf 320—420 (421).

Oneven verzen.

1. Zonder optact (68).

Uitgang.	
–́	2
⏑́ `	2
–́ `	40
⏑́ ` ⏑́	7
–́ `	11
⏑́ `	6
	68

1*a.*	⏑́ ` ` ` –́	1
b.	⏑́ –́	1
	op –́	2
2*a.*	–́ –́ | ⏑́	1
b.	–́ ⏑́	1
	op ⏑́	2
3*a.*	–́ ` | –́ `	18
b.	⏑́ –́	6
c.	–́ ` | ` `	8
d.	⏑́ ` | –́	2
e.	–́ –́	4
f.	–́ –́ `	2
	op –́	40
4*a.*	–́ ⏑́ `	3
b.	⏑́ ` ⏑́	1
c.	–́ ⏑́	2
d.	–́ | ⏑́	1
	op ⏑́	7
5*a.*	–́ | –́	3
b.	⏑́ | –́	1
c.	–́ | –́	7
	op –́	11
6*a.*	–́ | ⏑́ ` ` `	1
b.	⏑́ | ⏑́ `	1
c.	–́ ` | ⏑́ `	4
	op ⏑́	6

Eerste maat.

1^e^ *maat.*	
–́	4
⏑́	2
–́	33
⏑́	8
–́ `	11
⏑́ `	3
–́ `	5
–́ `	2
	68

–́	⏑́ `	–́	⏑́ `
5*a* : 3	5*b* : 1	2*a* : 1	1*a* : 1
6*a* : 1	6*b* : 1	3*a* : 18	3*b* : 6
4	2	4*a* : 3	4*b* : 1
		5*c* : 7	8
		6*c* : 4	
		33	

–́ ` `	⏑́ `	–́ ` ` `	–́ ` ` `
2*b* : 1	1*b* : 1	3*f* : 2	3*e* : 4
3*c* : 8	3*d* : 2	2	4*d* : 1
4*c* : 2	3		5
11			

[Be. 2. oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema.

3c :	8
3d :	2
3e :	4
3f :	2
4c :	2
4d :	1
5c :	7
6c :	4
	30

Boven 5 syllaben.

3e :	4
3f :	2
4d :	1
	7

Boven 6 syllaben.

3f :	2
	2

Beneden het schema: 1a : 1

1

II. Met optact (32).

Uitgang.

–́	12
⏑́	9
–́	10
⏑́	1
	32

1a.	| –́ ´ ¦ –́	6
b.	–́ . –́	1
c.	¦ ⏑́ | –́	1
d.	¦ ⏑́ ¦ –́	1
e.	´ ⏑́ ¦ –́	1
f.	¦ –́ ¦ –́	1
g.	| ⏑́ ¦ –́	1
	op –́	12

2a.	¦ –́ ¦ ⏑́	2
b.	¦ –́ ⏑́	4
c.	¦ –́ ¦ ⏑́	1
d.	¦ –́ ⏑́	1
e.	¦ ⏑́ ¦ ⏑́	1
	op ⏑́	9

3a.	| –́ | –́	1
b.	´ ¦ –́ | –́	3
c.	¦ ⏑́ ¦ –́	3
d.	` ⏑́ | –́	1
e.	| –́ ´ ¦ –́	1
f.	´ ⏑́ ´ ¦ –́ ´	1
	op –́	10

4.	` –́ | ⏑́ ´	1
	op ⏑́ ⁚ ´	1

Eerste maat.

1e maat.

–́	11
⏑́ ´	4
–́	8
⏑́	5
–́	2
⏑́ ´	2
	32

–́

2a :	2
2b :	1
2c :	1
3a :	1
3b :	3
	11

⏑́

3c :	3
3d :	1
	4

–́

1f :	1
4 :	1
	2

–́

1a :	6
1b :	1
2d :	1
	8

⏑́ ´

1g :	1
3f :	1
	2

⏑́

1c :	1
1d :	1
1e :	1
2e :	1
3e :	1
	5

[Be 2. oneven verzen.]

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
1c : 1	*1a* : 6	*1b* : 1
1f : 1	*1d* : 1	*1e* : 1
2a : 2	*1g* : 1	*2c* : 1
2d : 1	*2b* : 4	*3d* : 1
3a : 1	*2e* : 1	4
3e : 1	*3b* : 3	
3f : 1	*3c* : 3	
4 : 1	19	
9		

Boven het viersyllabig schema.

1f : 1	
1g : 1	
3e : 1	
3f : 1	
4 : 1	
5	

Boven 5 syllaben.

3e : 1	
3f : 1	
4 : 1	
3	

Beneden het schema.

0

Even verzen.

I. Zonder optact (49).

Uitgang.

⊥	7
´	3
⊥	26
´	5
⊥ ´	8
	49

1a. ⊥ | ⊥ 5
b. ´ ´ | ⊥ 1
c. ⊥ · ⊥ 1
op ⊥ 7

2a. ´ ⊥ ´ 2
b. ⊥ ´ 1
op ´ 3

3a. ⊥ | ⊥ 19
b. ´ | ⊥ 2
c. ⊥ · ´ | ⊥ 4
d. ´ | ⊥ · 1
op ⊥ · 26

4a. ⊥ | ´ 3
b. ´ ´ | ´ 2
op ´ 5

5a. ⊥ | ⊥ · 6
´ ⊥ 2
8

[Be 2. even verzen]

Eerste maat.

1e maat.

⊥	6
⏑	2
⊥	22
⏑ ´	6
⊥	9
⏑ ´	2
⊥	2
	49

⊥	⏑	⊥	⏑
5a : 6	*5b* : 2	*3a* . 19	*2a* : 2
6	2	*4a* : 3	*3b* : 2
		22	*4b* : 2
			6

⏑	⏑	⊥ ´
1a : 5	*1b* : 1	*1c* : 1
3c : 4	*3d* : 1	*2b* : 1
9	2	2

Boven het viersyllabig schema.

1c : 1
2b : 1
3c : 4
3d . 1
7

Boven 5 syllaben: 0.
Beneden het schema: 0.

II. Met optact (51).

Uitgang.

⊥	25
⏑	8
⊥	15
⏑ ´	1
⊥	2
	51

1a.	´ ´ | ´	3
b.	´ ⊥ | ⊥	9
c.	⊥ | ⊥	2
d.	⏑ | ⊥	3
e.	⏑ | ⊥	1
f.	⏑ | ⏑	1
g.	| ⊥ ´ ⊥	2
h.	| ⊥ | ⊥	4
	op ⊥	25

2a.	| ⊥ | ⏑	3
b.	| ⊥ | ⏑	2
c.	| ⊥ | ⏑ ´	1
d.	| ⊥ | ⏑	1
e.	´ ´ ⊥ | ⏑	1
	op ⏑	8

3a.	| ⊥ ⊥	3
b.	| ⊥ | ⊥	3
c.	⊥ | ⊥	2
d.	⏑ | ⊥	2
e.	´ ´ ⏑ | ⊥	4
f.	⏑ | ⊥	1
	op ⊥	15

4.	| ⏑ | ⏑	1
	op ⏑	1

5a.	⊥ | ⊥	1
b.	⊥ ⊥	1
	op ⊥	2

[De. 2. even verzen.]

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	15
⏑́ ´	8
⊥ ´	17
⏑́ ´ ´	5
⊥ ´ ´	6
	51

⊥	⏑́	⊥ ´	⏑́ ´	⊥ ´ ´
2a : 3	*3d* : 2	*1a* : 3	*1d* : 3	*1g* : 2
2b : 2	*3e* : 4	*1b* : 9	*1e* : 1	*1h* : 4
3a : 3	*3f* : 1	*1c* : 2	*1f* : 1	6
3b : 3	*4* : 1	*2c* : 1	5	
3c : 2	8	*2d* : 1		
5a : 1		*2e* : 1		
5b : 1		17		
15				

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1a : 3	*1b* : 9	*1c* : 2	*1f* : 1
3a : 3	*1d* : 3	*1e* : 1	*2e* : 1
3d : 2	*1g* : 2	*1h* : 4	2
5a : 1	*2a* : 3	*2b* : 2	
9	*2c* : 1	*2d* : 1	
	3b : 3	*3c* : 2	
	3e : 4	*3f* : 1	
	4 : 1	*5b* : 1	
	26	14	

Boven het viersyllabig schema: *1g* : 2
1h : 4
5a : 1
5b : 1
8

Boven 5 syllaben: 0.

Beneden het schema: 0.

Béowulf 2073—2172.

Oneven verzen.

I. Zonder optact (82).

Uitgang.	
⊥	3
⊥ `	54
⏑́ ` ´	6
⊥ ´ .	16
⏑́ ´ ´ `	3
	82

1a.	⊥	⊥	1
b.	⏑́ ´ ` ´	⊥	1
c.	⊥ ´	⊥	1
		op ⊥	3

2a.	⊥ ´	⊥ ´	23
b.	⏑́	⊥ ´	2
c.	⊥ ´	⊥	20
d.	⏑́ ´ ´	⊥ .	1
e.	⊥	⊥ ´	5
f.	⊥ ´ ´	⊥ ´	1
g.	⊥ ´ ´ ´ .	⊥ ´	1
h.	⊥ . ´ ´ . ` `	⊥ ´	1
		op ⊥ ´	54

[Bo 3. oneven verzen.]

3a. ⊥ | ˋ	5	4a. ⊥ | ⊥	4	5a. ˋ ˋ	1
b. ⊥ ˋ	1	b. ˋ | ⊥	6	b. ⊥ | ˋ	2
op ˋ	6	c. ⊥ ⊥	6	op ˋ	3
		op ⊥	16		

Eerste maat.

1e maat.

⊥	1
ˋ	7
⊥	36
ˋ	2
⊥	22
ˋ	2
⊥	6
⊥	1
⊥	1
⊥	1
	82

⊥: 1a : 1 = 4

ˋ: 1b : 6, 5a : 1 = 7

⊥: 2a : 23, 3a : 5, 4c : 6, 5b : 2 = 36

ˋ: 2b : 2 = 2

⊥: 1a : 1, 2c : 20, 3b : 1 = 22

ˋ: 1b : 1, 2d : 1 = 2

⊥: 1e : 1, 2e : 5 = 6

⊥: 2f : 1 = 1

⊥: 2g : 1 = 1

⊥: 2h : 1 = 1

Boven het viersyllabig schema: 1e : 1, 2c : 20, 2d : 1, 2e : 5, 2f : 1, 2g : 1, 2h : 1, 3b : 1, 4c : 6, 5b : 2 = 39

Boven 5 syllaben: 2e : 5, 2f : 1, 2g : 1, 2h : 1 = 8

Boven 6 syllaben: 2f : 1, 2g : 1, 2h : 1 = 3

Boven 7 syllaben: 2g : 1, 2h : 1 = 2

Boven 8 syllaben: 2h : 1 = 1

Beneden het schema: 0.

II. *Met optact* (18).

Uitgang.

⊥	11
ˋ	4
⊥	3
	18

1a. ⊥ ⊥	8		3a. | ˋ ⊥	1
b. ⊥ | ⊥	3		b. | ˋ ⊥	1
op ⊥	11		c. | ⊥ ⊥	1
			op ⊥	3
2a. | ⊥ ˋ	2			
b. | ⊥ | ˋ	2			
op ˋ	4			

[Pe. 3. oneven verzen.]

1e maat.

⊥́	4
⊥̀ ´	2
⊥́	11
⊥́ ´	1
	18

Eerste maat.

⊥́	⊥̀	⊥́	⊥́ ´
2a : 2	*3a* : 1	*1a* : 8	*3c* : 1
2b : 2	*3b* : 1	*1b* : 3	1
4	2	11	

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
3c : 1	*1a* : 8	*1b* : 3
1	*2a* : 2	*2b* : 2
	3a : 1	*3b* : 1
	11	6

Boven het viersyllabig schema 3c : 1

1 (zessyllabig).

Beneden het schema: 0.

– – . ⊥̀

Even verzen.

I. Zonder optact (66).

Uitgang.

⊥́	16
⊥̀	3
⊥́ ´	36
⊥́	11
	66

1a. ⊥́ ´ ¦ ⊥́ 9
b. ⊥̀ ´ ¦ ⊥́ 7
op ⊥́ 16

2a. ⊥́ ⊥ ¦ ⊥̀ 1
b. ⊥̀ ´ ⊥ ¦ ⊥̀ 1
c. ⊥́ ´ ¦ ⊥̀ 1
op ⊥̀ ´ 3

3a. ⊥́ ´ | ⊥́ ´ 25
b. ⊥̀ ´ | ⊥́ ´ 3
c. ⊥́ ´ | ⊥́ 7
d. ⊥̀ ¦ ⊥́ 1
op ⊥́ 36

4a. ⊥́ | ⊥́ 6
b. ⊥̀ | ⊥́ . 5
op ⊥́ ´ ´ 11

Eerste maat.

1e maat.

⊥́	6
⊥̀ ´	5
⊥́ ´	26
⊥̀ . ´	4
⊥́ ´	17
⊥̀ ´ ´ ´	8
	66

⊥́	⊥̀ ´	⊥́ ´	⊥̀ ´ ´
4a : 6	*4b* : 5	*2a* : 1	*2b* : 1
6	5	*3a* : 25	*3b* : 3
		26	4

⊥́ ´	⊥̀ ´ ´
1a : 9	*1b* : 7
2c : 1	*3d* : 1
3c : 7	8
17	

[Be 3. even verzen.]

Boven het 4-syllabig schema: 3e : 7
Boven 5 syllaben: 0. 3d : 1
Beneden het schema: 0. 8

II. Met optact (34).

Uitgang.			
⊥	21		
⏑́ ´	7		
⊥ ´	5		
⏑́ ´	1		
	34		

1a.	¦ ⊥ ¦ ⊥	1
b.	| ⊥ ´ | ⏑́	2
c.	¦ ⊥ ¦ ⊥	11
d.	⊥ . ⊥	2
e.	| ⏑́ ¦ ⊥	1
f.	| ⊥ ´ ¦ ⊥	3
g.	¦ ⊥ ¦ ⊥	1
	op ⊥	21

2a.	⏑́ ¦ ⏑́	2
b.	¦ ⊥ ¦ ⏑́	4
c.	⊥ ¦ ⏑́	1
	op ⏑́ ´	7

3a.	¦ ⊥ ¦ ⊥	1
b.	⊥ | ⊥	1
c.	⏑́ ⊥	3
	op ⊥	5

4.	| ⊥ ⏑́	1
	op ⏑́	1

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	11
⏑́	3
⊥	15
⏑́ ´	1
⊥ ´	4
	34

⊥	⏑́	⊥	⏑́	⊥
1a : 1	*3c* : 3	*1b* : 2	*1e* : 1	*1f* : 3
2a : 2	3	*1c* : 11	1	*1g* : 1
2b : 4		*1d* : 2		4
2c : 1		15		
3a : 1				
3b : 1				
4 : 1				
11				

Optact.

1 syllabe	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*
1b : 2	*1a* : 1	*1d* : 2
2a : 2	*1c* : 11	*1g* : 1
3a : 1	*1e* : 1	*2c* : 1
3c : 3	*1f* : 3	*3b* : 1
8	*2b* : 4	5
	4 : 1	
	21	

[Bv. 3. even verzen.]

Boven het viersyllabig schema: 1*f* : 3
1*g* : 1
— 4

Boven 5 syllaben: 0.

Beneden het schema: 1*a* : 1
— 1

Byrhtnoð 2—101.

Oneven verzen.

I. Zonder optact (48).

Uitgang.	
⊥	5
⏑ ´	5
⊥	26
⏑ ´	1
⊥	9
⏑ ´	2
	48

1a. ´	⊥		3
b. ⏑ ´	⊥		1
c. ⊥ ´	⊥		1
	op ⊥		5
2. ⊥	⏑		5
	op ⏑		5
3a. ⊥	⊥ ´		6
b. ⏑ ´	⊥		1
c. ⊥	⊥ ´		7
d. ⏑ ´	⊥		4
e. ⊥ ´	⊥		6
f. ⊥	⊥ ´		2
	op ´		26
4. ⊥	⏑ ´		1
	op ⏑ ´		1
5a. ⊥	⊥ ´		2
b. ⏑ ´	⊥ ´		1
c. ⊥	⊥ ´		3
d. ⊥	⊥		2
e. ⊥ ´	⊥ ´		1
	op ⊥		9
6a. ⏑	⏑		1
b. ⊥	⏑		1
	op ⏑ ´		2

Eerste maat.

1e *maat.*	
⊥	2
⏑ ´	2
⊥	10
⏑ ´ ´	1
⊥ ´ ´	17
⏑ · ´	5
⊥ · ´	9
⊥ · · ´	2
	48

⊥	⏑ ´	⊥ ´	⏑	⊥ · ´
5a : 2	*5b* : 1	*3a* : 6	*3b* : 1	*1a* : 3
2	*6a* : 1	*5c* : 3	1	*2* : 5
	2	*6b* : 1		*3c* : 7
		10		*5d* : 2
				17

⏑ · ´	⊥ ´	⊥ ´ · ´
1b : 1	*1c* : 1	*3f* : 2
3d : 4	*3e* : 6	2
5	*4* : 1	
	5e : 1	
	9	

[By. 1 oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema: 1*c* : 1
3*c* : 7
3*d* : 4
3*e* : 6
3*f* : 2
4 : 1
5*c* : 3
5*d* : 2
5*e* : 1
6*b* : 1
28

Boven 5 syllaben: 3*e* : 6
3*f* : 2
4 : 1
5*d* : 2
5*e* : 1
12

Boven 6 syllaben: 3*f* : 2
5*e* : 1

Beneden het schema: 0. 3

II. *Met optact* (52).

Uitgang.

⊥	16
⏑́ ×	6
⊥	25
⏑́	2
⊥	3
	52

1*a*.	× | ⊥ ⊥	1
b.	× | ⊥ ⊥	5
c.	⊥ | ⊥	2
d.	| ⊥ × | ⊥	1
e.	| ⏑́ | ⊥	1
f.	× | ⏑́ | ⊥	2
g.	| ⊥ | ⊥	1
h.	× | ⊥ × | ⊥	3
	op ⊥	16

2*a*.	| ⊥ ⏑́	2
b.	⊥ | ⏑́	1
c.	| ⊥ | ⏑́	2
d.	| ⊥ × | ⏑́	1
	op ⏑́ ×	6

3*a*.	| ⊥ | ⊥	1
b.	× | ⊥ | ⊥ ×	3
c.	× × | ⊥ | ⊥	1
d.	| ⏑́ × | ⊥	1
e.	| ⊥ | ⊥	1
f.	| ⊥ | ⊥	4
g.	× | ⏑́ | ⊥ ×	1
h.	| ⏑́ | ⊥	1
i.	| ⊥ | ⊥	10
j.	× | ⊥ × × | ⊥	2
	op ⊥ ×	25

4.	× | ⊥ | ⏑́ ×	2
	op ⏑́	2

5*a*.	| ⊥ | ⊥ ×	1
b.	× | ⊥ × | ⊥ ×	2
	op ⊥ × ×	3

[By 1. oneven verzen.]

1e maat.	
⊥	11
⏑́ ´	1
⊥	15
⏑́ ´	4
⊥	6
⏑́ ·	1
⊥ ´	12
⊥	2
	52

Eerste maat.

⊥	⏑́	⊥	⏑́
2a : 2	*3d* : 1	*1a* : 1	*1e* : 1
2b : 1	1	*1b* : 5	*1f* : 2
2c : 1		*1c* : 2	*3g* : 1
3a : 2		*1d* : 1	4
3b : 3		*2d* : 1	
3c : 1		*3e* : 1	
5a : 1		*3f* : 4	
11		15	

⊥	⏑́	´	⊥
1g : 1	*3h* : 1	*3i* : 10	*3j* : 2
1h : 3	1	*4* : 2	2
5b : 2		12	
6			

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1a : 1	*1b* : 5	*1c* : 2	*1d* : 1
1g : 1	*1e* : 1	*1f* : 2	*2c* : 2
3a : 1	*1h* : 3	*2b* : 1	3
3d : 1	*2a* : 2	*3c* : 1	
3e : 1	*2d* : 1	6	
3g : 1	*3b* : 3		
3h : 1	*3f* : 4		
3i : 10	19		
3j : 2			
4 : 2			
5a : 1			
5b : 2			
24			

Boven het viersyllabig schema: *1g* : 1, *1h* : 3, *3e* : 1, *3f* : 4, *3g* : 1, *3h* : 1, *3i* : 10, *3j* : 2, *4* : 2, *5a* : 1, *5b* : 2 — 28

Boven 5 syllaben: *3h* : 1, *3i* : 10, *3j* : 2, *4* : 2, *5b* : 2 — 17

Boven 6 syllaben: *3i* : 10, *3j* : 2, *4* : 2, *5b* : 2 — 16

Boven 7 syllaben: *3j* : 2 — 2

Beneden het schema: 0.

[By. 1. even verzen.]

Even verzen.

I. Zonder optact (54).

Uitgang.

⊻ ·	1
⊥	43
⊻ ´	5
⊥	4
⊻	1
	54

1. ⊥ · ⊻ 1
op ⊻ 1

2a. ⊥ ⊥ 31
b. ⊻ ´ | ⊥ ´ 2
c. ⊻ | ⊥ 8
d. ⊻ | ⊥ 2
op ⊥ 43

3a. ⊥ | ⊻ 2
b. ´ | ⊻ 3
op ⊻ ´ 5

4a. ⊥ | ´ 3
b. ⊻ | ⊥ 1
op ⊻ ´ 4

5. ⊥ , ⊻ 1
op ⊻ 1

Eerste maat.

1e maat.

⊥	4
⊻	1
⊥ ´	34
⊻	2
⊥	11
⊻ ´	2
	54

⊥	⊻ ´	⊥	⊻ · ´	⊻	⊻ ´
4a : 3	*4b* : 1	*1* : 1	*2b* : 2	*2c* : 8	*2d* : 2
5 : 1		*2a* : 31		*3b* : 3	
		3a : 2			
4	1	34	2	11	2

Boven het viersyllabig schema: *2c* : 8
Boven 5 syllaben: 0. *2d* : 2
Beneden het schema: 1 : 1 *3b* : 3
1 13

II. Met optact (46).

Uitgang.

⊥	19
⊻	8
⊥ ´	17
⊻	2
	46

1a. | ⊥ | ⊥ 1
b. | ⊥ | ⊥ 5
c. | ⊥ | ⊥ 5
d. | ⊥ | ⊥ 1
e. ´ | ⊻ | ⊥ 1
f. | ⊥ | ⊥ 1
1g. | ⊥ | ⊥ 3
1h. | ⊥ ⊥ 1
i. ⊻ | ⊥ 1
op ⊥ 19

3a. | ⊥ | ⊥ 1
b. | ⊥ | ⊥ 1
c. · | ⊻ | ⊥ 1
d. ´ | ⊻ | ⊥ 5
e. ⊻ | ⊥ 1
f. | ⊥ | ⊥ 1
3g. | ⊥ | ⊥ 5
3h. ´ ⊻ | ⊥ ´ 2
op ⊥ 17

2a. | ⊥ | ⊻ 3
b. | ⊥ ⊻ 3
c. ´ | ⊥ , ⊻ 1
d. ´ | ⊥ , ⊻ 1
op ⊻ 8

4a. ⊥ | ⊻ 1
b. | ⊻ | ⊻ ´ 1
op ⊻ 2

[By. I. even verzen]

Eerste maat.

1e maat.

⊥	9
⏑́ ×	7
⊥ ×	15
⏑́ × ×	1
⊥ × ×	10
⏑́ × × ×	4
	46

⊥	⏑́ ×	⊥ ×	⏑́ ×
2a : 3	3c : 1	1a : 1	1e : 1
2b : 3	3d : 5	1b : 5	1
3a : 1	3e : 1	1c : 5	
3b : 1	7	1d : 1	
4a : 1		2c : 1	
9		2d : 1	
		3f : 1	
		15	

⊥ × ×	⏑́ × × ×
1f : 1	1i : 1
1g : 3	3h : 2
1h : 1	4b : 2
3g : 5	4
10	

Optact.

1 syllabe	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.
1a : 1	1b : 5	1c : 5	1d : 1
1f : 1	1e : 1	1h : 1	1
1i : 1	1g : 3	2b : 3	
3a : 1	2a : 3	2d : 1	
3c : 1	2c : 1	3e : 1	
3g : 5	3b : 1	11	
3h : 2	3d : 5		
4b : 1	3f : 1		
13	4a : 1		
	21		

Boven het viersyllabig schema: 1f : 1, 1g : 3, 1h : 1, 1i : 1, 3f : 1, 3g : 5, 3h : 2, 4b : 1 — 15

Boven 5 syllaben: 3g : 5, 3h : 2, 4b : 1 — 8

Boven 6 syllaben: 0.

Beneden het schema: 0.

[By. 2 oneven verzen]

Byrhtnođ 102—201 (202).

Oneven verzen.

I. Zonder optact (46).

Uitgang.

⊥	3
⊥ ˊ	29
⏑́ ˊ	3
⊥ ˊ	10
⏑́	1
	46

1.	⊥ ˊ ˈ ⊥	3
	op ⊥	3
2a.	⊥ | ⊥	5
b.	⏑́ | ⊥	1
c.	⊥ ˊ | ⊥	16
d.	⏑́ | ⊥	1
e.	⊥ | ⊥	6
	op ⊥	29

3a.	⊥ ˊ | ⏑́ ˊ	1
b.	⏑́ ˊ ˊ ˊ | ⏑́	2
	op ⏑́ ˊ	3
4a.	⊥ | ⊥ ˊ	4
b.	⊥ | ⊥ ˊ	4
c.	⊥ ˊ ⊥	2
	op ⊥	10
5.	⏑́ | ⏑́	1
	op ⏑́	1

Eerste maat.

1ᵉ maat.

⊥	1
⏑́ ˊ	0
⊥	10
⏑́	1
⊥	20
⏑́	3
⊥ ˊ ˊ	8
	46

⊥

4a : 1

4

⊥ ˊ

2a : 5
4b : 4
5 : 1

10

⏑́ ˊ

2b : 1

1

⊥ ˊ

1 : 3
2c : 16
3a : 1

20

⏑́ ˊ ˊ

2d : 1
3b : 2

3

⊥ ˊ ˊ

2e : 6
4c : 2

8

Boven het viersyllabig schema: *2c* : 16
2d : 1
2e : 6
3a : 1
3b : 2
4b : 4
4c : 2
5 : 1

33

Boven 5 syllaben: *2e* : 6
4c : 2

8

Boven 6 syllaben: *4c* : 2

2

Beneden het schema. 0.

[By. 2 oneven verzen.]

II. Met optact (54).

Uitgang.		
⊥	24	
⊥̀	8	
⊥	18	
⊥̀	3	
⊥	1	
	54	

1a.	ˊ ⊥ ˊ ⊥	5
b.	ˊ | ⊥ ˊ ⊥	5
c.	| ⊥ ˊ ˊ ⊥	3
d.	⊥̀ ⊥	2
e.	| ⊥ ⊥	1
f.	⊥ ˊ | ⊥	8
	op ⊥	24

2a.	ˊ ˊ ⊥ | ⊥̀	1
b.	ˊ | ⊥ ˊ ⊥̀	2
c.	ˊ ˊ | ⊥ ⊥̀	1
d.	ˊ | ⊥̀ ⊥̀ ˊ	1
e.	ˊ | ⊥ | ⊥̀ ˊ	1
f.	| ⊥ ˊ | ⊥̀	1
g.	ˊ ⊥ | ⊥̀	1
	op ⊥̀	8

3a.	| ⊥ | ⊥	2
b.	ˊ ˊ ⊥̀ | ⊥	2
c.	| ⊥ ˊ ˊ ⊥	1
d.	| ⊥ ˊ | ⊥	2
e.	| ⊥ ˊ ˊ | ⊥	2
f.	| ⊥̀ ˊ | ⊥	1
g.	| ⊥ ˊ | ⊥	7
h.	| ⊥̀ ˊ | ⊥	1
	op ⊥	18

4a.	ˊ | ⊥̀ | ⊥̀ ˊ	1
b.	ˊ | ⊥ ˊ | ⊥̀	1
c.	ˊ | ⊥̀ ˊ ˊ | ⊥̀ ˊ	1
	op ⊥̀	3

5.	| ⊥ | ⊥	1
	op ⊥ ˊ	1

Eerste maat.

1e maat.	
⊥	7
⊥̀	4
⊥ ˊ	19
⊥̀	2
⊥	12
⊥̀ ˊ	2
⊥ ˊ ˊ	7
⊥̀ ˊ	1
	54

⊥	⊥̀ ˊ	⊥	⊥̀ ˊ
2a : 1	*2d* : 1	*1a* : 5	*1d* : 2
2b : 2	*3b* : 2	*1b* : 5	2
2c : 1	*4a* : 1	*1c* : 3	
3a : 2	4	*2e* : 1	⊥ ˊ
5 : 1		*2f* : 1	*1e* : 1
7		*2g* : 1	*1f* : 8
		3c : 1	*3e* : 2
		3d : 2	*4b* : 1
		19	12

⊥̀ ˊ ˊ	⊥	⊥̀ ˊ
3f : 1	*3g* : 7	*3h* : 1
4c : 1	7	1
2		

[By. 2. oneven verzen.]

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*
1a : 5	*1b* : 5	*1c* : 3	*2c* : 1
1e : 1	*1d* : 2	*2g* : 1	1
2a : 1	*1f* : 8	4	
2e : 1	*2b* : 2		
3a . 2	*2d* : 1		
3c : 1	*2f* . 1		
3e : 2	*3b* . 2		
3f : 1	*3d* : 2		
3g . 7	23		
3h . 1			
4a : 1			
4b : 1			
4c : 1			
5 : 1			
26			

Boven het 4-syllabig schema: *1e* : 1; *1f* : 8; *3e-h* 11; *4b* : 1; *4c* . 1; *5* : 1 — 26

Boven 5 syllaben: *3e-h* : 11; *4b* : 1; *4c* : 1 — 13

Boven 6 syllaben: *3g-h* : 8 — 8

Boven 7 syllaben: 0

Beneden het schema: *2d* : 1 — 1

Even verzen.

I. Zonder optact (64).

Uitgang.

⊥	7
⏑́ ×	3
⊥ ×	49
⏑́ ×	1
⊥	4
	64

1a. ⊥ \| ⊥ 1
b. ⏑́ \| ⊥ 2
c. ⏑́ \| ⊥ 1
op ⊥ 7

2a. ⊥ × \| ⏑́ 1
b. ⏑́ \| ⏑́ × 2
op ⏑́ 3

3a. ⊥ × ⊥ 24
b. ⏑́ × ⊥ 6
c. ⊥ × \| ⊥ 18
d. ⏑́ × \| ⊥ 1
op ⊥ 49

4. ⏑́ × × \| ⏑́ 1
op ⏑́ 1

5a. ⊥ \| ⊥ 3
b. ⊥ × \| ⊥ × 1
op ⊥ × 4

[By 2. even verzen.]

Eerste maat.

1^e maat.	
⊥	3
∠	0
⊥ x	25
∠ x x	7
⊥	23
∠	5
⊥ x	1
	64

⊥	⊥ x	∠	⊥
5a : 3	3a : 24	3b : 6	1a : 4
	5b : 1	4 : 1	2a : 1
			3c : 18
3	25	7	23

∠ x	⊥
1b : 2	1c : 1
2b : 2	
3d : 1	
5	1

Boven het viersyllabig schema: 1c : 1
3c : 18
3d : 1
5b : 1
21

Boven 5 syllaben: 0.

Beneden het schema: 0.

II. Met opmaat (36).

Uitgang.	
⊥	21
∠ x	2
⊥ x	13
	36

1a.	| ⊥ | ⊥	9
b.	x | ⊥ x | ⊥	6
c.	x x | ∠ x | ⊥	1
d.	x | ⊥ x | ⊥	2
e.	x x x | ⊥ | ⊥	2
f.	| ∠ | ⊥	1
	op ⊥	21
2a.	x x ⊥ | ∠	1
b.	| ⊥ | ∠	1
	op ∠ x	2

3a.	| ⊥ x	1
b.	| ⊥ | x	3
c.	| ⊥ | ⊥	1
d.	x x x | ⊥ ⊥	1
e.	| ∠ | x	2
f.	x | ∠ | ∠	1
g.	| ∠ ⊥	1
h.	| ⊥ | ⊥	1
i.	x | ⊥ x	2
	op ⊥	13

Eerste maat.

1^e maat.	
⊥	7
∠ x	3
⊥ x	18
∠ x	1
⊥ x x	6
∠ x x x	1
	36

⊥	∠ x	⊥	∠
2a : 1	3e : 2	1a : 9	1c : 1
3a : 1	3f : 1	1b : 6	
3b : 3		2b : 1	
3c : 1		3g : 1	
3d : 1		3h : 1	
7	3	18	1

⊥ x	∠
1d : 2	1f : 1
1e : 2	
3i : 2	
6	1

[By 2. even verzen.]

Optact.

1 syllabe.	*2 syllaben.*	*3 syllaben.*	*4 syllaben.*	*5 syllaben.*
3a . 1	*1a* : 9	*1b* : 6	0	*3d* . 1
3g : 1	*1c* : 1	*1e* : 2		1
3i : 2	*1d* : 2	*1f* . 1		
4	*2a* : 1	*2b* : 1		
	3b : 3	*3c* . 1		
	3e 2	*3f* . 1		
	18	*3h* · 1		
		13		

Boven het viersyllabig schema. *1d* . 2
1e : 2
1f : 1
3g : 1
3h . 1
3i . 2
9

Boven 5 syllaben: *3i* : 2
2

Beneden het schema: 0

Heliand 1381—1480.

Oneven verzen.

I. Zonder optact (54).

Uitgang.
⊥́ 3
⏑́ 7
⊥́ 29
⏑́ 4
⊥́ ´ ´ 9
⏑́ ´ ´ ´ 2
54

1a. ⊥́ ´ | ⊥́ 1
b. ⏑́ ´ ´ | ⊥́ 2
op ⊥́ 3

2a. ⊥́ ⊥́ | ⏑́ 1
b. ⊥́ ⏑́ 1
c. ⊥́ ´ | ⏑́ 3
d. ⏑́ · | ⏑́ 1
e. ⊥́ | ⏑́ 1
op ⏑́ 7

3a. ⊥́ ´ 5
b. ⏑́ | ⊥́ 1
c. ⊥́ | ⊥́ 4
d. ⏑́ ´ ´ | ⊥́ ` 4
e. ⊥́ | ⊥́ 5
f. ⏑́ | ´ 1
g. ⊥́ | ⊥́ 3
h. ⏑́ ´ ´ ` | ⊥́ 1
i. ⊥́ | ⊥́ 2
j. ⊥́ ´ ` | ⊥́ 3
op ⊥́ 29

4a. ⏑́ | ⏑́ · 1
b. ⏑́ | ⏑́ 1
c. ⊥́ | ⏑́ 1
d. ⊥́ | ⏑́ 1
op ⏑́ ´ 4

5a. ⊥́ | ⊥́ · 2
b. ⊥́ | ´ 2
c. ⊥́ | ´ 2
d. ⊥́ | ⊥́ · 3
op ⊥́ ´ 9

6a. ⊥́ | ⏑́ ´ 1
b. ⏑́ | ⏑́ 1
op ⏑́ ´ · 2

[Hel. 1 oneven verzen.]

Eerste maat.

1e maat.

⊥	2
´ ´	1
´	8
´	2
´	10
´ ´	6
⊥	12
´ ´	2
⊥ ´	3
´ ´	2
⊥	3
⊥ ´ ´ ´	3
	54

⊥	´ ´	⊥ ´	´ ´
5a : 2	*4a* : 1	*2a* : 1	*3b* : 1
2	1	*3a* : 5	*1b* : 1
		5b : 2	2
		8	

´	´	´	´
1a : 1	*1b* : 2	*2c* : 3	*2d* : 1
2b : 1	*3d* : 4	*3e* : 5	*3f* : 1
3c : 4	6	*4d* : 1	2
4c : 1		*5d* : 3	
5c : 2		12	
6a : 1			
10			

⊥ ´ ´	´ ´ ´	´ ´ ´
3g : 3	*3h* : 1	*2e* : 1
3	*6b* : 1	*3i* : 2
	2	3

⊥ ´
3j : 3
3

Boven het 4-syllabig schema: *2c-e* : 5
3c-j : 23
4c-d : 2
5b-d : 7
6a-b : 2
39

Boven 5 syllaben: *2e* : 1
3e-j : 15
4d : 1
5c-d : 5
6a-b : 2
24

Boven 6 syllaben: *2e* : 1
3g-j : 9
5d : 3
6b : 1
14

Boven 7: *3i-j* : 5
6b : 1
6

Boven 8: *3j* : 3
3.

Beneden het schema: 0.

[Het 1 oneven verzen.]

II. Met optact (46).

Uitgang.

⊥	12
⏑́	11
⊥	17
⏑́ ·	1
⏑́	1
⏑́ ·	1
	46

1a.	1 | ⊥	| ⊥	2
b.	2 | ⊥	| ⊥	5
c.	3 | ⊥	| ⊥	1
d.	4 | ⊥	| ⊥	4
		op ⏑́	12

3a.	2 | ⊥	| ⊥	1
b.	1 | ⏑́	| ⊥	2
c.	2 | ⊥	| ⊥	3
d.	3 | ⊥	| ⊥	1
e.	3 | ⏑́	| ⊥	1
f.	1 | ⊥ ·	| ⊥ ·	3
g.	2 | ⊥ ·	| ⊥	1
h.	4 | ⊥	| ⊥ ·	1
i.	2 | ⊥ ·	| ⏑́	1
j.	1 | ⊥ ·	| ⊥	2
k.	2 | ⊥	| ⊥	1
		op ⊥	17

2a.	2 | ⏑́	| ⏑́	1
b.	3 | ⊥	| ⏑́	1
c.	1 | ⊥	⏑́	3
d.	1 ⏑́	| ⏑́	1
e.	1 ⊥	| ⏑́	2
f.	3 | ⊥	| ⏑́	1
g.	1 | ·	⏑́	1
h.	3 | ⊥	| ⏑́	1
i.	4 | ⊥	| ⏑́	1
j.	3 | ⏑́	| ⏑́	1
k.	2 | ⏑́	| ⏑́	1
		op ⏑́	14

4.	1 | ⊥	⏑́	1
		op ⏑́	1

5.	1 | ⊥	| ⏑́	1
		op ⏑́	1

6.	2 | ⊥	| ⏑́ ·	1
		op ⏑́	1

Eerste maat.

1e maat.

⊥	6
⏑́	3
⊥	21
⏑́	1
⊥	7
⏑́	1
⊥ · ·	2
⊥ ·	3
⏑́ ·	1
⊥ ·	1
	46

⊥	⏑́ ·	⊥ ·	⏑́	⊥
2a-c : 5	*2d* : 1	*1a-d* : 12	*3e* : 1	*2h-i* : 2
3a : 1	*3b* : 2	*2e-g* : 4	1	*3f-h* : 5
6	3	*3c-d* : 4		7
		5 : 1		
		21		

⏑́ ·	⊥	⊥	⏑́	⊥ · · ·
2j : 1	*3i* : 1	*3j-k* : 3	*2k* : 1	*4* : 1
1	*6* : 1	3	1	1
	2			

[Het 1. oneven verzen.]

Optact.

Optact.		*1 syllabe.*		*2 syllaben.*		*3 syllaben.*		*4 syllaben.*	
1 syll.	14	*1a* :	2	*1b*	5	*1c* :	1	*1d* :	4
2 „	15	*2d. e* :	3	*2a k*	2	*2b. f. h. j* :	4	*2c. g. i* :	5
3 „	7	*3b. f. j* :	7	*3a c. g. i. k* :	7	*3d. e* :	2	*3h* :	1
4 „	10	*4*	1	*6* :	1		7		10
	46	*5* :	1		15				
			14						

Boven het 4-syllabig schema: *2h-k* : 4
3c-k : 14
4 : 1
5 : 1
6 : 1
21

Boven 5 syllaben: *2k* : 1
3f-k : 9
4 : 1
5 : 1
6 : 1
13

Boven 6 syllaben: *2k* : 1
3i-k : 1
4 : 1
6 : 1
7

Boven 7 syll.: *3j. k* : 3
4 : 1
6 : 1
5

Boven 8 syll.: *4* : 1
6 : 1
2

Boven 9 syll.: *6* : 1
1

Beneden het schema: *2d* : 1
1

Even verzen.

1. Zonder optact (30).

Uitgang.
⊥ 1
⊥̀ 3
⊥ ´ 25
⊥ ⏑ ´ 1
30

1. ´ ´ | ⊥ 1
op ⊥ 1

2a. ´ ⊥ | ⊥̀ 1
b. ⊥̀ | ⊥̀ 1
c. ⊥̀ ´ ´ | ⊥̀ ´ 1
op ⊥̀ ´ 3

3a. ⊥ | ⊥̀ 11
b. ⊥̀ | ⊥ 1
c. ⊥ | ⊥ ´ 8
d. ⊥̀ ´ ´ | ⊥ 1
e. ⊥ ´ ´ ´ | ⊥̀ 1
op ⊥ ´ 25

4. ⊥̀ ` | ⊥ ´ ´ 1
op ⊥ ⏑ ´ 1

[Hel 1.
even verzen.]

Eerste maat.

1e maat.

⊥	0
⏑́	1
⊥ ´	15
⏑́	1
⊥	9
⏑́	2
⊥ ´	1
⏑́ ´	1
	30

⏑́ ´	⊥	⏑́	⊥ : ´
4 . 1	*2a* : 1	*3b* : 1	*1* : 1
	3a · 14		*3e* : 8
1	15	1	9

⏑́	⊥	⏑́
2b · 1	*3e* : 1	*2e* · 1
3 l : 1		
2	1	1

Boven het viersyllabig schema: *2e* · 1
3c-e . 10
11

Boven 5 syllaben: *3e* 1
1

Beneden het schema: 0

II. Met optact (70).

Uitgang.

⊥	34
⏑́	21
⊥	14
⏑́	1
	70

1a.	2	⊥ ´	⊥	5
b.	3	⊥ ´	⊥	5
c.	4	⊥ ´	⊥	6
d.	5	⊥	⊥	3
e.	6	⊥	⊥	4
f.	7	⊥	⊥	1
g.	8	⊥	⊥	1
h.	3	⏑́	⊥	1
i.	4	⏑́	⊥	1
j.	5	⏑́	´	1
k.	6	⏑́	⊥	1
l.	5	⊥ ´	⊥	1
m.	6	⊥	⊥	1
n.	10	⊥ ´	⊥	1
o.	5	⏑́	⊥	1
p.	8	⏑́ ´	⊥	1
			op ⊥	34

2a.	2	⊥	⏑́	2
b.	3	⊥	⏑́	1
c.	4	⊥	⏑́	4
d.	5	⊥	⏑́ ´	1
e.	6	⊥	⏑́ ´	1
f.	7	⊥	⏑́	2
g.	3	⏑́ ´	⏑́	1
h.	2	⊥ ´	⏑́	2
i.	3	⊥	⏑́	2
j.	4	⊥	⏑́	1
k.	4	⏑́	⏑́	1
l.	2	⊥	⏑́ `	1
m.	5	⊥	⏑́ ´	1
n.	7	⊥	⏑́ `	1
			op ⏑́ ´	21

[Hel. I even verzen.]

3a.	3	–́	ˊ	–́	1
b.	1	⏑́		–́ .	2
c.	2	⏑́	ˊ	–́	1
d.	3	⏑́	ˊ	⏑́	1
e.	5	⏑́		–́	2
f.	6	⏑́		–́	1
g.	7	⏑́		–́	1
h.	1	–́		–́	1
i.	4	–́		–́	1
j.	5	–́		–́	1
k.	6	⏑́		⏑́	1
l.	7	–́		–́	1
		op		–́	14

4.	4	⏑́	ˊ	⏑́	1
		op	⏑́ ˊ ˊ		1

Eerste maat.

1e maat.

–́	12
⏑́	10
–́	35
⏑́	5
–́	6
⏑́	2
	70

–́
2a-f : 11
3a : 1
12

⏑́
2g : 1
3b-g : 8
4 : 1
10

–́
1a-g : 25
2h-j : 5
3h-l 5
35

⏑́
1h-k : 4
2k : 1
5

–́
1l-n : 3
2l-n . 3
6

⏑́
1o-p : 2
2

Optact.

Optact.	
1 syll.	3
2 „	11
3 „	12
4 „	15
5 „	11
6 „	9
7 „	6
8 „	2
9 „	0
10 „	1
	70

1 syllabe.
3b. h : 3
3

2 syllaben.
1a : 5
2a. h. l : 5
3e 1
11

3 syllaben.
1b. h : 6
2b. g. i . 4
3a. d . 2
12

4 syllaben.
1c. i : 7
2c. j. k 6
3i . 1
4 : 1
15

5 syllaben.
1d. j. l. o : 6
2d. m : 2
3c. j : 3
11

6 syllaben.
1e. k. m : 6
2e : 1
3f. k : 2
9

7 syllaben.
1f : 1
2f. n . 3
3g. l : 2
6

8 syllaben.
1g. p : 2
2

10 syllaben.
1n : 1
1

[Hel. 1 even verzen.]

Boven het 4-syllabig schema
(indien de optacten voor één syllabe gelden): *1l-p*: 5
2l-n: 3
Boven 5 syllaben: 0. *3h-l*: 5
Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarde): *2g*: 1 — 13
1

Heliand 3589—3688.

Oneven verzen.

I. Zonder optact (50).

Uitgang.

x́	2
x̀	34
x̀	2
x́	10
x̀	2
	50

1a.	x́ | x́	1
b.	x̀ | x́	1
	op x́	2
3a.	x́ | x̀	1
b.	x́ | x̀	1
	op x̀	2
4a.	x́ x́	2
b.	x̀ | x́	1
c.	x́ | x́	3
d.	x̀ | x̀ ×	1
e.	x́ x́ ×	2
f.	x̀ | x́	1
	op x́	10

2a.	x̀ | x̀	1
b.	x́ | x́	9
c.	x̀ | x́	1
d.	x́ × × | x́ ×	6
e.	x̀ | x́	9
f.	x́ | x́ ×	2
g.	x̀ | x́ ×	1
h.	x́ × | × ×	4
i.	x́ | x́	1
	op x́	34
5a.	x́ | x̀ ×	1
b.	x́ × | x̀	1
	op x̀ ×	2

Eerste maat.

1e maat

x́	3
x̀	2
x́	12
x̀ × ×	2
x́	8
x̀ ×	9
x́ × ×	5
x̀ ×	3
x́ × × ×	4
x́	1
x́ ×	1
	50

x́	x̀ ×	x́	x̀
4a: 2	*2a*: 1	*2b*: 9	*2c*: 1
5a: 1	*4b*: 1	*4c*: 3	*4d*: 1
3	2	12	2

x́	x̀	x́ × × ×	x̀
1a: 1	*2e*: 9	*2f*: 2	*1b*: 1
2d: 6	9	*4e*: 2	*2g*: 1
3a: 1		*5b*: 1	*4f*: 1
8		5	3

x́ × × ×	x́ × × × × ×	x́ × × ×
2h: 4	*2i*: 1	*3b*: 1
4	1	1

[Het 2 oneven verzen.]

Boven het viersyllabig schema: 1b : 1
2d-i : 23
3a-b : 2
4e-f : 7
5b : 1
—
34

Boven 5 syllaben: 2f-i : 8
3b : 1
4e-f : 3
5b : 1
—
13

Boven 6 syllaben: 2h-i : 5
3b : 1
4e-f : 3
5b : 1
—
10

Boven 7 syllaben: 2i : 1
3b : 1
—
2

Boven 8 syllaben: 3b : 1
—
1

Beneden het schema: 2a : 1
—
1

II. Met optact (50).

Uitgang.
–́ 13
⏑́ 6
–́ 22
⏑́ 3
–́ × 5
⏑́ 1
—
50

1a. 1 | ⏑́ | –́ 1
b. 2 | –́ | –́ 3
c. 3 | –́ | –́ 3
d. 4 | × × | –́ 5
e. 3 | –́ | ⏑́ 1
op –́ 13

2a. 2 | ⏑́ | ⏑́ 1
b. 1 | –́ | ⏑́ 2
c. 2 | –́ | ⏑́ 1
d. 5 | –́ | ⏑́ 1
e. 2 –́ × | ⏑́ 1
op ⏑́ 6

3a. 2 | –́ | –́ 1
b. 6 | ⏑́ –́ 1
c. 3 | ⏑́ | –́ 2
d. 1 | ⏑́ –́ 2
e. 3 | –́ | –́ 1
f. 4 | –́ | –́ 1
g. 1 | ⏑́ × –́ 2
h. 1 | –́ | –́ 4
i. 2 | ⏑́ | –́ 1
j. 1 | –́ | –́ 2
k. 1 | ⏑́ –́ 3
l. 1 | –́ | –́ 1
m. 2 | –́ × –́ 1
—
op –́ 22

4a. 2 | ⏑́ | ⏑́ 1
b. 1 | –́ ⏑́ 1
c. 1 | –́ × | ⏑́ × 1
op ⏑́ 3

5a. 1 | –́ | –́ 1
b. 3 | –́ | –́ 1
c. 1 | –́ | –́ 1
d. 1 | –́ × | –́ 2
op –́ 5

6. 1 | –́ × | ⏑́ × 1
op ⏑́ × × × 1

[Het 2 [illegible]]

Eerste maat.

1e maat.

´	2
⏑́	3
_´_	22
⏑́	3
_´	7
⏑́	1
_´	5
⏑́	3
´	1
	50

´⏑
3a-b : 2
— 2

⏑́
2a : 1
3c : 2
3

_´_
1a-d : 12
2b-c 3
3d-f 4
5a-b . 2
6 : 1
— 22

⏑́
3g : 2
4a : 1
3

_´
1e 1
2d 1
3h 4
5c 1
7

⏑́
3i : 1
— 1

_´
3j 2
4b : 1
5d : 2
5

⏑́
3k : 3
3

_´ ·
2e : 1
3l-m . 2
4c 1
4

Optact.

Optact.

1	syll.	21
2	„	10
3	„	8
4	„	6
5	„	1
6	„	1
		50

1 syllabe.
1a : 1
2b 2
3d. g. h. j. k. l : 11
4b-c : 2
5a. c. d : 4
6 : 1
24

2 syllaben.
1b : 3
2a. c. e . 3
3a. i. m : 3
4a : 1
10

3 syllaben.
1c. e 4
3c. e 3
5b 1
8

4 syllaben.
1d : 5
3f . 1
6

5 syllaben.
2d : 1
— 1

6 syllaben.
3b : 1
— 1

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor 1 syllabe telt en oplossing geldt):

Boven 5 syllaben.
2e : 1
3h-m : 12
4b-c : 2
5a-d : 5
— 20

1e 1
2d-e 2
3d-m : 18
4a-c : 3
5a-d : 5
6 : 1
— 30

[Hel 2 oneven verzen.]

Boven 6 syllaben: 2e : 1
3j-m : 7
Boven 7 syllaben: 3l-m : 2 — 4b-c : 2
4e : 1 — 5c-d : 3
5d : 2 — 13

5

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarden).
2a : 1

1

Even verzen.

I. Zonder optact (27).

Uitgang.

⏊	6
⏑́	1
⏊	11
⏑́ ´ ˎ	2
⏊ ´ ˎ	5
⏊ ´	2
	27

1a. ⏊ \| ⏊ 2
b. ⏑́ ´ ´ \| ⏊ 1
c. ⏊ ´ \| ⏊ 3
op ⏊ 6

2. ⏑́ ˎ \| ⏑́ 1
op ⏑́ ˎ 1

3a. ⏊ \| ⏊ 8
b. ⏑́ ´ \| ⏊ 1
c. ⏊ \| ⏊ 1
d. ⏑́ \| ⏊ 1
op ⏊ 11

4. ⏊ ´ \| ⏑́ ´ 2
op ⏑́ 2

5a. ⏊ \| ⏊ 2
b. ⏑́ \| ⏊ 3
op ⏊ ´ 5

6. ⏊ \| ⏊ ˎ 2
op ⏑́ ´ ˎ 2

Eerste maat.

1e maat.

⏊	1
⏑́	3
⏊ ´	10
⏑́ ´ ´	1
⏊ ˎ	3
⏑́ ´ ´	3
⏊ ´ ´ ˎ	3
	27

⏊: 5a : 2, 6 : 2 — 4
⏑́: 5b : 3 — 3
⏊: 3a : 8, 4 : 2 — 10
⏑́ ´: 3b : 1 — 1

⏊: 1a : 2, 3c : 1 — 3
⏑́: 1b : 1, 2 : 1, 3d : 1 — 3
⏊: 1c : 3 — 3

Boven het viersyllabig schema: 1c : 3
3c-d : 2
6 : 2
7

Boven 5 syllaben 0.

Beneden het schema 0.

[Hel. 2 even verzen.]

II. Met optact. (73)

Uitgang.

⊥	30
⏑́	13
⊥	27
⏑́	1
⏑́ ´	1
⏑́	1
	73

1a.	2	⊥	⊥	4
b.	3	⊥ ´	⊥	6
c.	1	⊥	⏑́ ´	1
d.	5	⊥	⊥	3
e.	6	⊥	⊥	1
f.	3	⏑́	⊥	1
g.	4	⏑́	´	1
h.	6	⏑́	⊥	1
i.	2	⊥	⊥	2
j.	3	´	´	1
k.	4	⊥ ´	⊥	1
l.	5	⊥	⊥	1
m.	6	⏑́	⊥	2
n.	5	⏑́	´	1
o.	2	⏑́	⊥	1
			op ⊥	30

3a.	2	⊥	´	1
b.	3	⊥	⊥	2
c.	1	⏑́	´	3
d.	2	⏑́	´	2
e.	3	⏑́	⊥	5
f.	5	⏑́	⊥	2
g.	7	⏑́	´	1
h.	8	⏑́	⊥	1
i.	1	⊥	⊥	1
j.	7	⏑́	⊥	1
k.	1	⊥	⊥	2
l.	6	⊥	⊥	1
m.	7	⊥	⊥	1
n.	4	⏑́	´	1
o.	1	⊥	´	2
p.	1	⏑́	⊥	1
			op ⊥	27

2a.	2	⊥	⏑́	1
b.	3	⊥	⏑́	1
c.	1	⊥ ´	⏑́	1
d.	9	⊥	⏑́	1
e.	3	⊥	⏑́	1
f.	4	⊥ ´	⏑́	1
g.	5	⏑́ ´	⏑́	1
h.	3	⊥	⏑́	1
i.	5	⊥	⏑́	1
j.	7	⊥ ´	⏑́	1
			op ⏑́	13

4	3	⊥	⏑́	1
			op ⏑́	1
5	1	⊥	⊥	1
			op ⊥	1
6	2	⊥	⏑́ ´	1
			op ⏑́	1

Eerste maat.

1e maat.

⊥	9
⏑́	14
⊥ ´	23
⏑́	4
⊥	17
⏑́ ´	2
⊥ ´ ´	3
⏑́ ´ ´ ´ ´	1
	73

⊥: 2a-d : 4; 3a-b : 3; 5 : 1; 6 : 1 — 9

⏑́ ´: 3c-h : 11 — 11

⊥: 1a-e : 18; 2e-g : 3; 3i : 1; 4 : 1 — 23

⏑́ ´: 1f-h : 3; 3j : 1 — 4

⊥ ´ ´: 1i-m : 7; 2h-j : 6; 3k-m : 4 — 17

⏑́ ´: 1n : 1; 3o : 1 — 2

⊥ ´: 1n : 1; 3o : 2 — 3

⏑́ ´: 3p : 1 — 1

[Hel 2. even verzen.]

Optact.

Optact.	
1 syll.	8
2 „	12
3 „	22
4 „	11
5 „	9
6 „	5
7 „	4
8 „	1
9 „	1
	73

1 syllabe.
3c. i. o. p : 7
5 . 1
8

2 syllaben.
1a. i. o : 7
2a : 1
3a. d : 3
6 : 1
12

3 syllaben.
1b f. j · 8
2b. e. h . 6
3b. e · 7
4 · 1
22

4 syllaben.
1c. g. k : 6
2c. f . 2
3k. n : 3
11

5 syllaben.
1d. l. n : 5
2g. i : 2
3f : 2
9

6 syllaben.
1e. h. m : 4
3l · 1
5

7 syllaben.
2j : 1
3g. j. m : 3
4

8 syllaben.
3h : 1
1

9 syllaben.
2d 1
1

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor één syllabe telt en oplossing geldt):

1i-o · 9
2h-j · 6
3i-p · 10
4 1
5 · 1
6 . 1
28

Boven 5 syllaben: 1o : 1
3k-p 8
9

Boven 6 syllaben: 3o-p : 3
3

Boven 7 syllaben: 3p . 1
1

Beneden het schema 0.

[Hild. oneven verzen.]

Hildebrandslied.

Oneven verzen (65).

I. Zonder optact (38).

Uitgang.

⊥	1
´	16
`	8
⊥	11
`	2
	38

1. ⊥ ´ ` ´ ´ \| ⊥ 1
op ⊥ 1

2a.	⊥	⊥ ´	5
b.	`	´	1
c.	⊥	⊥	3
d.	` ` ´	⊥	1
e.	⊥	⊥	2
f.	`	⊥	2
g.	⊥ ´	⊥	1
h.	`	⊥	1
		op ⊥	16

3a.	` ´	`	1
b.	⊥	`	1
c.	` ´	`	2
d.	⊥ ´	`	2
e.	⊥	` ´	1
f.	⊥	`	1
		op `	8

4a.	⊥	⊥	3
b.	`	⊥	2
c.	`	⊥	2
d.	´	`	2
e.	´	`	1
f.	`	´	1
		op ´	11

5a.	`	` ´	1
b.	⊥ ´	` ´	1
		op ` ´	2

Eerste maat.

1e maat.

⊥	0
`	1
` ´	9
` ´	4
⊥ ´	4
`	5
⊥	6
`	2
⊥	4
` ´	2
⊥	1
	38

` ` `	⊥	` ` ´	⊥
5a : 1	*2a* : 5	*2b* : 1	*2c* : 3
1	*4a* : 3	*3a* : 1	*3b* : 1
	5b : 1	*4b* : 2	4
	9	4	

`	⊥ `	` ´ ´ ´	⊥ ` ´
2d : 1	*2e* : 2	*2f* : 2	1 : 1
3c : 2	*3d* : 2	2	*2g* : 1
4c : 2	*4d* : 2		*3e* : 1
5	6		*4e* : 1
			4

`	⊥
2h : 1	*3f* : 1
4f : 1	1
2	

[Hild.
oneven verzen.]

Boven het 1-syllabig schema: 1 : 1
2e-h : 10
3b-f : 7
4a-f : 11
5b : 1
30

Boven 5 syllaben: 1 : 1
2e-h : 6
3d-f : 4
4c-f : 6
17

Boven 6 syllaben: 2g-h : 2
3e-f : 2
4d-f : 4
8

Boven 7 syllaben: 3f : 1
4e-f : 2
3

Boven 8 syllaben: 3f : 1
1

Beneden het schema 0.

II. Met optact (27).

Uitgang.

⊥	8
`	2
⊥	14
`	2
⊥ ˊ	1
	27

1a.	3 | ⊥ | ⊥	2
b.	4 | ˊ ˊ	1
c.	1 | ` | ˊ	2
d.	2 | ⊥ | ⊥	3
	op ⊥	8
2a.	4 ⊥ | `	1
b.	1 | ⊥ `	1
	op ` ˊ	2
4a.	3 ⊥ | `	1
b.	1 | ⊥ | `	1
	op `	2
5.	4 | ˊ ˊ	1
	op ˊ	1

3a.	1 | ˊ ˊ	1
b.	2 ˊ | ˊ	2
c.	4 | ˊ ⊥	1
d.	2 | ` ⊥	1
e.	1 | ⊥ ˊ	1
f.	2 | ˊ ˊ	1
g.	3 | ˊ ˊ	1
h.	4 | ` ⊥	1
i.	1 ⊥ ˊ	1
j.	2 | ˊ | `	1
k.	3 | ˊ | ˊ	1
l.	1 | ˊ | ˊ	1
m.	4 ` | ˊ	1
	op ˊ	14

Eerste maat.

1e maat.

⊥	6
` ˊ	1
⊥	7
`	3
⊥	7
` ˊ	1
` ˊ ˊ	1
⊥ ˊ ˊ ˊ	1
	27

⊥	⊥ ˊ	⊥	⊥	⊥
3a-c : 1	3d : 1	1a-b : 3	1c : 2	1d : 3
1a : 1		2a : 1	3h : 1	3i-k : 3
5 : 1		3e-g : 3		4b : 1
6		7	3	7

`	`	⊥
3l : 1	3m : 1	2b : 1
1	1	1

[Bij de oneven verzen.]

Optact.

Optact.		*1 syllabe.*		*2 syllaben.*		*3 syllaben.*	
1 syll.	8	*1c*	2	*1d*	3	*1a*	2
2 „	8	*2b*	1	*3b, d, f, j*	5	*3g, h*	2
3 „	5	*3a, e, i, l*	4		8	*4a*	1
4 „	6	*4b*	1				5
	27		8				

4 syllaben.

1b	1
2a	1
3e, h, m	3
5	1
	6

Boven het viersyllabig schema: *1d* : 3
2b : 1
3e-m : 9
4b : 1
5 : 1
15

Boven 5 syllaben: *2b* : 1
3i-m : 5
4b : 1
5 : 1
8

Boven 6 syllaben: *2b* : 1
3m : 1
2

Boven 7 syllaben. *2b* : 1
1

Beneden het schema. 0.

Even verzen (62).

I. Zonder optact. (34).

Uitgang.	
⊥	0
⊥	5
⊥	24
⊥	2
⊥	3
	34

1a.	⊥ ⊥	⊥	1
b.	⊥	⊥	2
c.	⊥	⊥	2
		op ⊥	5
2a.	⊥	⊥	12
b.	⊥	| ⊥	1
c.	⊥	| ⊥	10
d.	⊥	⊥	1
		op ⊥	24
3a.	⊥	⊥	1
b.	⊥	⊥	1
		op ⊥	2
4a.	⊥	⊥	1
b.	⊥	| ⊥	1
c.	⊥	| ⊥	1
		op ⊥	3

[1164 evenaeyrer.]

Eerste maat.

1e maat.

	1
	0
	13
	1
	11
	1
	3
	1
	34

1a 1	*1a* . 1	*2b* : 1	*2c* : 10
	2a : 12		*3a* : 1
1	13	1	11

1b : 2	*1c* : 2	*1e* : 1
2d . 1	*4b* . 1	
3b 1		
4	3	1

Boven het viersyllabig schema: *1c* : 2
2c-d : 11

Boven 5 syllaben: *4b-c* 2   *3a-b* 2
2   *4b-c* 2

Boven 6 syllaben: *4b-c* : 2   17
2

Boven 7 syllaben. *4c* 1
1

Beneden het schema: 0.

II. Met optact (28).

Uitgang.

	13
	5
	9
	1
	28

1a.	5	1	*3a.*	2	1
b.	2	2	*b.*	4	1
c.	3	4	*c.*	2	2
d.	4	1	*d.*	5	1
e.	1	1	*e.*	6	1
f.	2	2	*f.*	1	1
g.	1	1	*g.*	1	1
h.	5	1	*h.*	1	1
	op	13		op	9

2a.	6	1	*4.*	1	1
b.	2	1		op	1
c	5	1			
d.	6	1			
e.	5	1			
	op	5			

Eerste maat.

1e maat.										
1	2a	1	1a	1	1b-d	7	2e	1	1e-h	5
5	3a-b	2	3e-e	1	2b-d	3		1	3h	1
12	4	1		5	3f-g	2				6
1		4				12				
6										
28										

Optact.

Optact			1 syllabe		2 syllaben.		3 syllaben	
1	syll	1	1e	1	1b, f	1	1e	1
2	„	8	3f h	2	2b	1		1
3	„	1	4	1	3a, e	3		
4	„	1		4		8		
5	„	5						
6	„	3						
		28						

4 syllaben.		5 syllaben		6 syllaben	
1d, g	2	1a h	2	2a d	2
3b, g	2	2c, e	2	3e	1
	4	3d	1		3
			5		

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor één syllabe telt en oplossing geldt):

			1e-h	5
Boven 5 syllaben:	3h	1	3f-h	3
	4	1	4	1
Beneden het schema: 0		2		9

Mûspilli.

Oneven verzen.

I. Zonder optact (36).

Uitgang.					
1	1.	1	3a.		1
2	op	1	b.		7
27			c.		2
2	2a	1	d.		8
3	b.	1	e.		1
1	op	2	f.		3
36			g.		1
			h.		1
				op	27

[Mu-sp. oneven verzen]

4a. ⊥ | \` ´ 1
b. ⊥ · | \` 1
op \` 2

5a. ⊥ ⊥ 1
b. ⊥ | ⊥ 1
c. ⊥ | ⊥ 1
op ⊥ 3

6. ⊥ ´ \` 1
op \` 1

Eerste maat.

1e maat.

´	7
\`	1
⊥	8
\`	2
´ ´	9
\`	1
\`	6
⊥	1
⊥ ´ ´ ´ ´	1
	36

⊥: *1* : 1, *3a* : 4, *4a* : 1, *5a* : 1 — 7

\`: *2a* : 1 — 1

⊥: *3b* : 7, *1b* : 1 — 8

\`: *3c* : 2 — 2

⊥: *3d* : 8, *5b* : 1 — 9

\`: *3e* 1 — 1

´: *2b* : 1, *3f* : 3, *5c* : 1, *6* : 1 — 6

´: *3g* : 1 — 1

⊥: *3h* : 1 — 1

Boven het viersyllabig schema: *2b* : 1, *3b-h* : 23, *1b* 1, *5a-c* : 3, *6* : 1 — 29

Boven 5 syllaben: *2b* : 1, *3d-h* : 14, *5b-c* : 2, *6* : 1 — 18

Boven 6 syllaben: *3f-h* : 5, *5b c* : 2, *6* : 1 — 8

Boven 7 syllaben: *3g-h* : 2, *5c* : 1, *6* : 1 — 4

Boven 8 syllaben: *3h* : 1 — 1

Beneden het schema. *1* : 1 — 1

Twijfelachtig *2a* : 1 (*sterke bijtoon op skal*).

[Musp.
oneven verzen.]

II. Met optact (64).

Uitgang.

⏑́ 20
⏑́ 14
–́ 26
⏑́ 3
´ 1

64

1a. 4 ¦ ⏑́ ¦ –́ 1
b. 6 ¦ ⏑́ ¦ –́ 1
c. 2 ¦ ´ ⏑́ 1
d. 3 ¦ –́ ¦ –́ 1
e. 5 ¦ –́ ¦ –́ 1
f. 1 ¦ ⏑́ ¦ –́ 1
g. 2 ¦ ´ ´ 6
h. 3 ¦ –́ ⏑́ 3
i. 4 –́ –́ 1
j. 5 ¦ –́ ¦ –́ 2
k. 2 ¦ ⏑́ –́ 1
l. 2 ¦ ´ ¦ ´ 1

op –́ 20

2a. 4 ¦ –́ ¦ ⏑́ 1
b. 7 ¦ –́ ¦ ⏑́ 1
c. 8 ¦ ⏑́ ´ ¦ ⏑́ 1
d. 3 ¦ ⏑́ ¦ ⏑́ 2
e. 1 ¦ ⏑́ ¦ ⏑́ 1
f. 3 ¦ ⏑́ ⏑́ 1
g. 4 ¦ ⏑́ ¦ ⏑́ 1
h. 1 ¦ –́ ¦ ⏑́ 1
i. 3 ¦ –́ ¦ ⏑́ 1
j. 4 ¦ –́ ¦ ⏑́ 1
k. 2 ¦ ⏑́ ¦ ⏑́ 1
l. 1 ¦ –́ ¦ ⏑́ 1
m. 7 ¦ ⏑́ ⏑́ 1

op ⏑́ 14

3a. 3 ¦ ´ ¦ ´ 2
b. 1 ¦ ⏑́ ⏑́ 2
c. 5 –́ ¦ –́ 1
d. 6 ¦ –́ ¦ –́ 1
e. 2 ¦ ⏑́ ⏑́ 1
f. 4 ¦ ⏑́ ´ 1
g. 6 ¦ ⏑́ ¦ –́ 1
h. 1 ¦ –́ ¦ –́ 1
i. 4 ¦ ´ ¦ –́ 1
j. 6 ¦ –́ ¦ ⏑́ 2
k. 1 ¦ ⏑́ ¦ –́ 1
l. 4 ¦ ⏑́ ¦ –́ 1
m. 1 ¦ –́ –́ 2
n. 2 ¦ –́ ¦ –́ 1
o. 1 ¦ ⏑́ ´ ¦ ´ 1
p. 1 ¦ ⏑́ ´ ¦ ⏑́ 3
q. 2 ¦ –́ ¦ –́ 2
r. 5 ¦ –́ ´ ¦ –́ 1
s. 1 ¦ –́ ¦ –́ 1

op –́ 26

4a. 1 ¦ ⏑́ ´ ¦ ⏑́ 1
b. 2 ¦ –́ ´ ¦ ⏑́ 1
c. 1 ¦ ´ ´ ⏑́ 1

op ⏑́ 3

5. 1 ¦ ⏑́ ¦ –́ 1

op –́ 1

[Musp. oneven verzen.]

Eerste maat.

1e maat.	
–́	9
⏑́	5
–́	9
⏑́	5
–́	22
⏑́	3
–́	7
–́	3
–́	1
	64

–́	⏑́	–́	⏑́
1a : 1	1b . 1	1c-e : 3	2e-g : 3
2a-b : 2	2c : 1	2d · 2	3k-l : 2
3a-d : 6	3e-g : 3	3h-j : 4	5
9	5	9	

–́	⏑́	–́	´
1f-j : 13	1k : 1	1l . 1	2l-m : 2
2h-j : 3	2k : 1	3p-r : 6	4c . 1
3m-n : 3	3o : 1	7	3
4a-b : 2	3		
5 : 1			
22			

–́
3s 1
1

Optact.

Optact	
1 syll.	16
2 „	15
3 „	10
4 „	10
5 „	5
6 „	5
7 „	2
8 „	1
	64

1 syllabe.	2 syllaben.	3 syllaben.	4 syllaben.
1f . 1	1c. g. k. l : 9	1d. h 4	1a. i 2
2e. h. l. : 3	2k . 1	2 l. f. i . 4	2a. g. j 3
3h. k. m. o. p. s : 9	3e n. q 4	3a 2	3b. f. i. l 5
4a. c : 2	4b : 1	10	10
5 : 1	15		
16			

5 syllaben.	6 syllaben.	7 syllaben.	8 syllaben.
1e. j : 3	1b : 1	2b. m 2	2c 1
3c. r : 2	3d. g. j : 4	2	1
5	5		

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor één syllabe telt en oplossing geldt):

Boven 8 syllaben:	Boven 7 syllaben:	Boven 6 syllaben.	Boven 5 syllaben:	
				1f-l . 15
			1l · 1	2h-m · 6
			2l-m · 2	3h-s 17
		2l-m : 2	3m-s : 11	4a-c · 3
		3p-s : 7	4a-c 3	5 : 1
	3s . 1	4c . 1	5 : 1	12
	4c · 1	5 1	18	
3s : 1	2	11		
1				

[Musp. oneven verzen]

Beneden het schema (onder dezelfde voorwaarden):

1a : 1
1b : 1 (hier echter 6-syllabige optact).
2c : 1 (8-syllabige optact).

3

Even verzen.

I. Zonder optact (29).

Uitgang.											
⏊	1	*1.*	⏊	⏊	1	*2a.*	⏊		⏑́	1
⏑́	2			op ⏊	1	*b.*	⏑́		⏑́	1
⏊	21							op ⏑́		2
⏑́	4	*3a.*	⏊	´	5	*4a.*	´		⏑́	3
⏊	1	*b.*	⏑́	⏑́	5	*b.*	⏑́		⏑́	1
	29	*c.*	⏊	⏊	10			op ⏑́		4
		d.	⏊	⏊	1					
				op ⏊	21	*5.*	⏊	⏊		1
								op ´		1

Eerste maat.

1e maat.		⏊	⏑́	⏑́	⏑́
⏑́	8	*1* : 1	*3b* : 5	*3c* : 10	*2b* : 1
⏑́	5	*2a* : 1	5	*4a* : 3	*4b* : 1
´	13	*3a* : 5		13	2
⏑́	2	*5* : 1	⏑́		
⏊	1	8	*3d* : 1		
	29		1		

Boven het viersyllabig schema. *3c-d* 11
4a-b : 4
Boven 5 syllaben: *3d* : 1 *5* : 1
5 : 1
2
16

Beneden het schema: *1* : 1
2a : 1

2

[Musp.
even verzen]

II. *Met optact* (70).

Uitgang.	
⊥	20
⏑́	15
⊥	31
⏑́ ´	2
⊥	2
	70

1a	2	´	⊥	3
b.	3	⊥	⊥	1
c.	4	⊥	⊥	3
d.	7	⊥	⊥	1
e.	4	⏑́	⏑́	1
f.	2	⊥	⊥	4
g.	3	⊥	⊥	2
h.	4	⊥	⊥	1
i.	5	⊥	⊥	1
j.	6	⊥	⊥	1
k.	4	⊥	´	1
l.	5	⊥	´ ⊥	1
			op ⊥	20

3a.	1	´	⊥	1
b.	3	⊥	´	1
c.	4	⊥	⊥	1
d.	2	⏑́	⊥	1
e.	1	⊥	⊥	8
f.	1	⏑́	⊥	3
g.	3	⏑́	⊥	1
h.	4	⏑́	⊥	1
i.	1	⊥	⊥	7
j.	1	⊥	⊥	1
k.	1	⏑́ ´ ´	⏑́	3
l.	1	⊥ ´	⏑́	3
			op ⊥	31

2a.	2	´	⏑́	2
b.	3	⏑́	⏑́	1
c.	4	´	⏑́	2
d.	5	⊥	⏑́	1
e.	6	⊥	⏑́	2
f.	7	⊥	⏑́	1
g.	3	⏑́	⏑́	1
h.	4	⏑́	⏑́	1
i.	5	⏑́	⏑́	1
j.	3	⊥	⏑́	2
k.	4	⊥	⏑́	1
			op ⏑́	15

4a.	3	⊥	⏑́	1
b.	1	⊥	⏑́	1
			op ⏑́	2

5a.	1	⊥	⊥	1
b.	2	⏑́	⊥	1
			op ⊥	2

Eerste maat.

1e maat.	
⏑́	5
⏑́	2
⊥ ´	26
⏑́	9
⊥	20
⏑́ ´ ´ ´	3
⊥ ´ ´	5
	70

⊥	⏑́	⊥	⏑́
3a-c : 3	*3d* : 1	*1a-d* : 8	*1e* : 1
4a : 1	*5b* : 1	*2a-f* : 9	*2g-i* : 3
5a : 1	2	*3e* : 8	*3f-h* : 5
5		*4b* : 1	9
		26	

⊥	⏑́	⊥
1f-j : 9	*3k* : 3	*1k-l* : 2
2j-k : 3	3	*3l* : 3
3i-j : 8		5
20		

[Musp.
(vervolg verzen)]

Optact.

Optact.		
1	syll.	26
2	„	11
3	„	10
4	„	11
5	„	1
6	„	3
7	„	2
		70

1 syllabe.		*2 syllaben.*		*3 syllaben.*	
3a. e f. i. k. l	25	*1a. f* :	7	*1b. g*	3
4b	1	*2a*	2	*2b. g j*	4
	26	*3d* :	1	*3b. g* :	2
		5b :	1	*4a* :	1
			11		10

4 syllaben.		*5 syllaben*		*6 syllaben.*		*7 syllaben.*	
1c. e. h. k	6	*1i. l* :	2	*1j* :	1	*1d* :	1
2c. h. k :	1	*2d. i* :	2	*2e* .	2	*2f*	1
3c. h. j	3		4		3		2
5a	1						
	11						

Boven het viersyllabig schema
(indien optact voor één syllabe telt en oplossing geldt:

		1f-l :	11
Boven 5 syllaben *1k-l* :	2	*2j-k* :	3
3i-l .	11	*3e-l* .	27
Boven 6 syllaben: *3l* 3	16	*4b*	1
3		*5a-b* :	2
			44

Beneden het schema 0.

HET RHYTME

1. De optact.

De oudere ags. poëzie heeft het gevoel voor het dalend rhytme bewaard. Gelijk in het on. blijkt dit uit het betrekkelijk sterke overwicht der verzen zonder optact. De getallen zijn op telkens 200 verzen:

Be. 3	*geen optact*	148	*optact*	52.
Be. 1	„ „	129	„	71.
Be. 2	„ „	117	„	83.
By. 2	„ „	110	„	90.
By. 1	„ „	102	„	98.

Be. 1. 2 staan betrekkelijk kort bij elkander. De toename van het aantal optactverzen tegenover Vsp. en Hym. is reeds belangrijk. Be. 3 staat in dit gelijk in andere opzichten op een ouderwetscher standpunt, dat niet uit een teruggang verklaard behoeft te worden maar eer toont, dat verschillende scholen de traditie op niet geheel

gelijke wijze vastgehouden hebben. In de beide stukken van By. is daarentegen het aantal optacten in hooge mate vermeerderd: in By. 1 is het ongeveer de helft.

De duitsche verhoudingen zijn als volgt:

Hild.	*geen optact*	72	*optact*	55 (op 127).
Hel. 1	„ „	84	„	116 (op 200).
Hel. 2	„ „	77	„	123.
Musp.	„ „	65	„	134 (op 199).

Het Hildebrandslied staat in dit opzicht nog bijna op het standpunt van Be. 2 (ruim 43 % over 41½ % in Be. 2.). Toch is er reeds toename. Deze zet zich voort over Hel., waar de optact reeds verre overweegt, naar Musp., dat met zijn 134 optactverzen een eindpunt representeert, veel verder gaande dan het ags. eindpunt Byrhtnoð.

De verdeeling dezer optacten over de oneven en de even verzen is de volgende:

	Oneven verzen.	*Even verzen.*	*Percentage der oneven verzen.*
Be. 3	18	34	$34\frac{8}{13}$.
Be. 2	32	51	$38\frac{46}{83}$.
Be. 1	31	40	$43\frac{47}{71}$.
By. 1	52	46	$53\frac{3}{49}$.
By. 2	54	36	60.
Hel. 1	46	70	$39\frac{19}{29}$.
Hel. 2	50	73	$40\frac{80}{123}$.
Musp.	64	70	$45\frac{35}{67}$.
Hild.	27	28	$49\frac{1}{11}$.

De oude, op grammatische gronden berustende regel, dat de meerderheid der optactverzen even verzen zijn, geldt nog bijna zonder uitzondering, maar de tegenstelling is toch reeds in Be. zwakker dan in de on. bronnen (Vsp. oneven verzen 36, even vv. 82, percent. oneven v. $30\frac{30}{59}$; Hym. oneven vv. 25, even vv. 42, percentage oneven vv. $37\frac{21}{67}$). Bij de neiging der ags. poëzie, om met een even vers een zin te beginnen, is dat ook begrijpelijk. De natuurlijke regel is eerst traditioneel geworden, daarna verzwakt; eindelijk verdwijnt hij. Be. 3 neemt hier weer het oudste standpunt in, moderner dan Vsp. maar nog iets ouderwetscher dan Hym. In By. is de regel geheel vergeten en de verhouding omgekeerd. In Duitschland voert de weg over Hel., die tusschen Be. 1 en Be. 2 in staat, naar Musp., terwijl Hild. hier met zijn ongeveer gelijke verdeeling het eindpunt representeert.

Zwaarte van den optact. In Be. is 2 syllaben het getal, dat verreweg het meest voorkomt. Daarnaast vindt men 1 en 3 syllaben; slechts 2 voorbeelden voor 4 syllaben staan in Be. 2. De getallen zijn:

	Be. 1	Be. 2	Be. 3
1 syllabe	15	18	9
2 syllaben	47	45	32
3 syllaben	9	18	11
4 syllaben	0	2	0

Dit beteekent reeds een belangrijke toename tegenover de on. bronnen (Vsp. 1 syll. 81, 2 syll. 35, 3 syll. 2, 4 syll. 0; Hym. 1 syll. 48, 2 syll. 19, 3 of 4 syll. 0).

In Byrhtnod overweegt nog het getal 2, maar zoowel het getal 1 als 3 is naar verhouding toegenomen, en wij vinden ook in beide stukken voorbeelden voor meer dan 3 syllaben:

	By. 1	By. 2
1 syllabe	37	30
2 syllaben	40	41
3 „	17	17
4 „	1	1
5 „	0	1

Op Duitsch gebied neemt het aantal syllaben in den optact zeer sterk toe, zoodat het vers er geheel door ontwricht wordt. Men vindt tot 10 lettergrepen. Het bescheidenst is nog Hild.; het verst gaat Hel.

	Hild.	Musp.	Hel. 2	Hel. 1
1 syllabe	12	42	32	17
2 syllaben	16	26	22	26
3 „	9	20	30	19
4 „	10	21	17	25
5 „	5	9	10	11
6 „	3	8	6	9
7 „		4	4	6
8 „	-	1	1	2
9 „	—	—	1	-
10 „	—	—	—	1

Het getal 2 is nog wel dat, dat gemiddeld meer voorkomt dan eenig ander, maar telt men de optacten van meer dan 2 syllaben samen, dan staan zij in Hild. en Musp. ongeveer gelijk met de som van de één- en de tweelettergrepige optacten, en bij Hel. 1. 2 overtreffen zij deze verre.

Er bestaat nu ook in de zwaarte van den optact een verschil tusschen oneven en even verzen. En wel is in de meeste stukken

de optact der even verzen belangrijk zwaarder dan die der oneven verzen. Bij Hel. en Hild. is het verschil zóó in het oog loopend, dat de twee groepen verzen daardoor een zeer verschillend karakter krijgen:

	Be. 1		Be. 2		Be. 3	
	oneven v.	*even v.*	*oneven*	*even v.*	*oneven*	*even v.*
1 syll.	8	7	9	9	1	8
2 syll.	20	27	19	26	11	21
3 syll.	3	6	4	14	6	5
4 syll.	—	—	—	2	—	—

	By. 1		By. 2	
	oneven v.	*even v.*	*oneven*	*even v.*
1 syll.	21	13	26	4
2 syll.	19	21	23	18
3 syll.	6	11	4	13
4 syll	3	1	1	0
5 syll.	—		—	1

	Hel. 1		Hel 2		Hild.		Musp.	
	oneven	*even*	*oneven*	*even*	*oneven*	*even*	*oneven*	*even*
1 syll.	14	3	21	8	8	4	16	26
2 „	15	11	10	12	8	8	15	11
3 „	7	12	8	22	5	1	10	10
4 „	10	15	6	11	6	1	10	14
5 „	—	11	1	9	—	5	5	4
6 „	—	9	1	5	—	3	5	3
7 „		6	—	1	—	—	2	2
8 „	—	2	—	1	—	—	1	—
9 „	—	—	—	1	—	—	—	—
10 „	—	1	—	—	—	—	—	—

Deze eigenaardigheid schijnt niet op een ouden regel te berusten. In Vsp. en Hym. zijn de verhoudingen omgekeerd. Wij vinden hier

	Vsp. *oneven v.*	*even v.*	Hym. *oneven v.*	*even v.*
1 syll.	19	62	16	32
2 „	16	19	9	10
3 „	1	1	—	—

De eensyllabige optact overweegt hier zoowel bij de oneven als bij de even optactverzen, maar het sterkst bij de laatstgenoemde. Mogelijk staat dit hiermee in verband, dat de samenhang tusschen de versparen minder eng is dan tusschen de verzen, die een paar vormen, zoodat, wanneer toch eenmaal een oneven vers een optact heeft, een syllabe meer minder stoornis in het rhythme brengt dan bij een even vers. Voor de latere wijziging moet een bijzondere

oorzaak zijn. Deze zal gelegen zijn in de oude neiging, om de twee maten van het tweede vers niet te overladen. Bij de toename van het syllabenaantal der verzen heeft men het tweede vers niet gespaard, maar de behoefte, om toch aan het slot van het verspaar het rhytme te doen uitkomen, heeft er toe gevoerd, de toename van het tweede vers zooveel mogelijk in den optact te leggen. Van deze gezichtspunten uit zijn dan de uitzonderingen te beoordeelen. Bij Be. 3, die ook in andere opzichten den optact op de oude wijze behandelt, kan de afwijking van de andere stukken slechts verklaard worden als een rest van vasthouden aan den ouden, uit de on. poëzie bekenden regel De getallen van Byrhtnod toonen den jongeren regel, die ook voor Be. 1, 2 geldt, alleen eenigszins verzwakt. In de Duitsche poezie treedt de nieuwe regel zeer sterk op in Hild. en wordt in Hel. tot een uiterste gedreven, terwijl Musp., die ook in andere opzichten met de techniek niet overweg kan, den regel in zijn tegendeel verkeert. Aan een nawerken van het vroegere gebruik te denken, is bij dit gedicht, waarvan de optactverhoudingen totaal door de war zijn, onmogelijk.

2. De gewichtsverhouding der maten van het verspaar.

Wanneer wij bij de bepaling van den grammatischen inhoud der afzonderlijk maten de optacten niet bij de tweede maat van het vorige vers meetellen, vinden wij de volgende getallen voor verkorting en verlenging:

		1ᵉ maat.	*2ᵉ maat.*	*3ᵉ maat.*	*4ᵉ maat.*
Be. 1	*verkort*	17	34	28	45
	verlengd	34	11	29	14
Be 2	*verkort*	21	25	31	43
	verlengd	25	17	19	10
Be. 3	*verkort*	17	18	25	17
	verlengd	31	19	29	11
By. 1	*verkort*	16	32	21	27
	verlengd	51	14	27	5
By. 2	*verkort*	15	35	13	33
	verlengd	53	12	36	4
Hild.	*verkort*	8	11	10	23
	verlengd	34	14	25	1
Hel. 1	*verkort*	12	36	23	59
	verlengd	56	13	21	1
Hel. 2	*verkort*	10	21	30	50
	verlengd	51	18	32	9
Musp.	*verkort*	14	37	7	38
	verlengd	61	5	14	3

Vierde maat. Uit bovenstaande tabel blijkt, dat in alle stukken zonder uitzondering de vierde maat het lichtst gebouwd is. Bij de meeste blijkt het zoowel uit het cijfer voor de verkortingen als uit dat voor de verlengingen, het eerstgenoemde is het hoogste, het tweede het laagste der vier. Geringe afwijkingen toonen de stukken uit Byrhtnoð, waar de tweede maat een zeer klein overwicht in verkortingen heeft, maar dit wordt meer dan opgewogen door een veel grooter overwicht in verlengingen. Omgekeerd heeft in Be. I de tweede maat drie verlengingen, maar tevens 11 verkortingen minder dan de vierde. De regel is dus zonder uitzondering en draagt slechts in een paar stukken een iets minder uitgesproken karakter dan in de overige. [1])

Eerste maat. Niet minder duidelijk dan de getallen voor de vierde spreken die voor de eerste maat van het verspaar. Uit de tabel op p. 189 blijkt terstond, dat in alle stukken het cijfer voor verlenging bij de eerste maat verreweg het grootste is. Dat voor verkorting is in den regel het kleinste. Uitzonderingen vormen hier alleen By. 2, waar de derde maat een iets kleiner getal heeft (verschil 2), opgewogen door een groot verschil in verlengingen (17), en Musp., waar de verhoudingen over het geheel verward zijn geworden; toch staat ook hier over een verschil van 7 verkortingen, waarmee de derde maat in de minderheid blijft, een verschil van 20 verlengingen in het nadeel van dezelfde maat.

Het verschijnsel, dat de eerste maat de zwaarste van het verspaar is, stamt uit de oude poëzie: wij hebben het zoowel bij Vsp. als bij Hym. waargenomen. En ook de positie der vierde maat komt vrijwel overeen met onze vroegere ervaringen; slechts komt haar minderheid vooral tegenover de derde ook in het taalmateriaal wat duidelijker tot uitdrukking dan in de besproken on. bronnen, waar twee rhytmische neigingen, die met elkander strijd voerden, de verkorting der vierde maat beperkten (p. 62 [2]). Het overwicht der eerste maat zoowel als de minderheid der vierde zijn in de ags. en du. poëzie tot het einde toe bewaard; het eerste dezer beide verschijnselen wordt in de jongere bronnen tot een uiterste gedreven. Zoowel toch in By. als in Hel. en Hild. bedraagt het aantal verlengde eerste maten meer dan de helft, en in Musp.

1) De verhoudingsgetallen tusschen tweede en vierde maat worden onregelmatiger, wanneer men verzen zonder en met optact afzonderlijk beschouwt. Het duidelijkst spreekt de regel dan in de Duitsche bronnen.

2) Dat de afkeer van den uitgang op een heffingssyllabe niet meer bestaat, blijkt uit de schemata ten duidelijkste. De uitgang ⊥́ komt, vooral juist bij even verzen, bijna in alle groepen veel meer voor dan ∠ ×.

stijgt het zelfs tot 64. Maar nog op andere wijze is dit overwicht op den duur geontreerd, en dit toont weer, dat men slechts met het voortwoekeren van een traditie te doen heeft en niet meer met een levend rhytmisch gevoel. De verzwaring toch van een maat, bestaande in de toevoeging van een of meer syllaben bij het obligate tweetal, kan een rhytmische beteekenis hebben, zoolang zij een redelijke grens niet te boven gaat. In fornyrđislag is drie syllaben heel gewoon, vier is reeds zeldzamer, vijf een hooge uitzondering [1], en in de oudere deelen van Be. is de toestand dezelfde. In de eerste maat van Be. 1 komen voor:

3	syllaben	met	korte	eerste	9
3	„	„	lange	„	25
4	„	„	korte	„	3
4	„	„	lange	„	5
5	„	„	korte	„	1

en hooger gaat het getal niet. Toch is hier de verlengde vorm reeds zeer gewoon, het cijfer voor _́ ´ (25) wordt alleen overtroffen door dat voor _́ ´ (40), maar van overdrijving is nog geen sprake. Evenzoo is Be. 2, waar wij vinden 13 ⏑́ , 13 _́ ´ ´ 5 ⏑́ ´ ´ ´, 5 _́ ´ ´, 2 _́ ´ ´ ´. Maar reeds in Be. 3 komen een paar langere vormen voor, en By. gaat wel de 5 syllaben niet te boven, maar het aantal drie- en viersyllabige maten is toegegenomen. De getallen zijn:

	Be. 3	*By. 1*	*By. 2*
⏑́	2	5	3
´	23	23	32
⏑́	2	6	5
_́	6	24	15
⏑́	0	0	1
_́	1	4	0
_́ ´	1	0	0
_́ ´	1	0	0

[1] De overladen maten, die soms in ljóđaháttr voorkomen, hebben een bijzondere artistieke bedoeling, en toch gaan ook deze zelden boven 4 syllaben uit, alleen op de grens tusschen twee verzen, wanneer een maat een tweeden voet benevens een volgenden optact inhoudt. Het voortwoekeren van de syllabentoename kent ook het on., maar de kunst grijpt hier reguleerend in en schept nieuwe metra, waarin voor een vasten bijtoon of voor een nieuwe heffing plaats is (málaháttr en dróttkvætt). De willekeur is hier door een nieuwen regel gebonden, en de langere formatie houdt op, storend te werken.

Het rhytmisch gevoel is hier blijkbaar nog bewaard. Anders in de Duitsche bronnen.

	Hild.	Hel 1	Hel. 2	Musp.
	7	3	5	6
	11	17	15	30
	6	7	10	5
	6	11	10	16
	3	2	6	1
	4	6	8	9
	2	3	0	0
	1	4	1	2
	1	3	1	1

Reeds Hild. toont sterke toename: de som der maten boven 3 syllaben (23) gaat reeds die met 3 (18) — welke zelf een verzwaring is [1]) — te boven, en van deze 23 gaan er zelfs 11 boven 4, en het proces zet zich voort in Hel. Musp. heeft voor de zeer hooge getallen iets lager cijfers, maar heeft tot 9 maal en gaat ook tot 7 syllaben. De regel is dus in deze bronnen geworden, de eerste maat moet liefst zwaarder zijn dan de drie volgende: het aantal lettergrepen is ongelimiteerd.

Verhouding tusschen eerste maat en optact. Wat de verhouding van de eerste maat tot den optact betreft, hier geldt van ouds de regel, dat na optact verzwaring zeldzaam is. Dit ligt voor de hand. Het oude vers gaat zelden boven 5 syllaben. Bij de bespreking van málaháttr werd aangetoond, dat het verzwaarde vers zich verhoudt tot gelijk het normale tot . Twee tweelettergrepige maten na optact beteekenen dus reeds een verzwaring. Bij het toenemen van het aantal syllaben in de eerste maat blijft nu deze verhouding tusschen verzen met en zonder optact bestaan. In Be. 1 is voor de eerste maat in optactverzen de zwaarste vorm met 4 exemplaren (op 31) tegenover 21 (benevens 9 zwaardere) op 69 in de verzen zonder optact. Be. 2 heeft in 32 optactverzen 2 maal en 2 maal en gaat daar niet boven; de 68 verzen zonder optact daarentegen hebben 11 , 3 5 , 2 . Sterker nog bij Be. 3. 18 verzen met optact; daaronder 1 ; maar 82 verzen zonder optact; daar-

[1] Rhytmisch is ook de vorm , die overigens bij de getallen voor verlenging niet meegeteld is, een verzwaring.

onder 22 –́ ×́, 2 ⏑́ , 6 –́ × en nog 3 zwaardere gevallen tot 7 syllaben toe. By. kenmerkt zich als een eindpunt door verzwakking van den regel, die echter nog te herkennen is.

	By. 1.		*By. 2.*	
	zonder opt.	*met opt.*	*zonder opt.*	*met opt.*
aantal	*48*	*52*	*46*	*54*
–́	17	6	20	12
⏑́ ´	5	1	3	2
–́ ´	9	12	8	7
⏑́	0	0	0	1
–́ ´	2	2	0	0

De zwaarste vormen komen hier zoowel bij de verzen met als zonder optact voor, maar de som der verzwaarde maten in de twee groepen toont, dat de regel nog nawerkt.

Ook op het vasteland is het verschil bewaard.

	Hild.		*Hel. 1.*		*Hel. 2.*		*Musp.*	
	zond.	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*
Aantal.	*38*	*27*	*54*	*46*	*50*	*50*	*36*	*64*
–́	4	7	10	7	8	7	8	22
⏑́	5	1	6	1	9	1	2	3
⏑́ –	6	0	12	2	5	5	9	7
⏑́ ´	2	1	2	0	3	3	1	0
–́	4	0	3	3	1	4	6	3
⏑́ ´	2	0	2	1	0	0	0	0
–́ ˎ	0	1	3	1	1	0	1	1
⏑́	0	0	0	0	0	0	0	0
–́	1	0	3	0	1	0	1	0

De 36 gevallen op 64 in de optactverzen van Musp. ($56\frac{1}{4}$ °/$_0$) zijn naar verhouding minder dan de 28 op 36 in verzen zonder optact (ruim 77 °/$_0$). Bovendien is hier bij de optactverzen de lichtste der verzwaarde vormen, de drielettergrepige, sterk overwegend. Ook hier geldt dus nog het verschil.

Het bewaard blijven van dezen regel heeft duidelijk zijn grond hierin, dat optact en eerste maat beide aan het begin van het vers staan. Een optact, vooral een lange, bij verzwaarde eerste maat beteekent dus dubbele verzwaring van den aanhef. Daarom zal men ook niet vinden de verbinding van den zwaarsten optact met de zwaarste eerste maat. De zwaarste gevallen in Hel. 2 zijn: 5-syl-

labige optact en ⊥ ˎ in de eerste maat, 2-syllabige optact met volgend ⊥ ´ ˋ ´ ´ ´. In Hel.1 komt voor 2 + ⊥ ´ ´ ˋ ´ ´, in Musp. 5 + ⊥ ´ ´.

Derde maat. In de oude poëzie domineert in het enkele vers de eerste maat boven de tweede, dus ook in het verspaar de derde boven de vierde. Deze verhouding is, gelijk wij zagen in het ags. en du., waar de vierde maat overal de lichtste is, bewaard. Maar een verhouding van gelijken aard als tusschen de maten bestaat van ouds tusschen de verzen. Het eerste vers is zwaarwichtiger dan het tweede. De eerste en derde maat correspondeeren nu met elkander als beginmaten van verzen. Maar de eerste maat is de beginmaat van het zwaarwichtigere vers, en zij is dus zwaarder dan de derde. Ook deze verhouding is bewaard. Alle eigenaardigheden van de eerste maat keeren in de derde terug, — maar op kleiner schaal. De derde maat heeft dus ook neiging tot verlenging en betrekkelijk weinig neiging tot verkorting; zij verhoudt zich tot de vierde gelijk de eerste tot de tweede.

De tabel op p. 189 toont *1.* verkortingen: minder dan de vierde maat [1]), meer dan de eerste. Uitzonderingen vinden wij alleen bij de eindpunten By.2 en Musp., waar de eerste maat meer verkortingen heeft, een onregelmatigheid, die wel wordt opgewogen door de verhouding der verlengingen, maar die toch, vooral bij Musp., toont, dat de regel verzwakt is (zie boven p. 190). *2.* verzwaringen: meer dan de vierde maat, minder dan de eerste. De regel gaat voor alle stukken zonder uitzondering op.

Gelijk de eerste maat toont de derde een toenemende neiging tot sterke aanzwelling, maar zij blijft ook in syllabenaantal bij de eerste ten achter. Dit blijkt uit de volgende vergelijkingen:

	Be. 1		*Be. 2*		*Be. 3*		*By. 1*		*By. 2*	
	1^e m.	*3^e m.*	*1^e m.*	*3^e m.*	*1^e m.*	*3^e m.*	*1^e m.*	*3^e m.*	*1^e m.*	*3^e m.*
⊥	25	21	13	15	23	21	23	21	32	29
⊥ ´ ´	3	5	5	2	2	8	6	6	5	6
⊥ ´ ´ ˎ	5	3	5	2	6	0	21	0	15	1
⊥ ´ ´ ˎ	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
⊥ ´ ˎ ´ ´	—	—	2	0	1	0	4	0	0	0
⊥ ´ ˎ	—	—	—	—	1	0	—	—	—	—
⊥ ˎ ´ ´ ´ ´	—	—	—	—	1	0	—	—	—	—

1) Ook in optactverzen is in verband met de veelvuldige verkorting der vierde maat verkorting der derde zeldzamer dan in de on. bronnen.

	Hild.		*Hel. 1*		*Hel. 2*		*Musp.*	
	1^e m.	*3^e m.*	*1^e m.*	*3^e m.*	*1^e m.*	*3^e m.*	*1^e m.*	*3^e m.*
–́	11	17	17	15	15	20	30	33
⏑́	6	4	7	4	10	5	5	5
–́	6	3	11	1	10	6	16	6
⏑́	3	0	2	1	6	0	1	0
´	4	1	6	0	8	0	9	0
⏑́	2	0	3	0	0	1	0	0
–́	1	0	4	0	1	0	2	0
⏑́	0	0	0	0	0	0	0	0
–́	1	0	3	0	1	0	1	0

Overal bestaat de neiging, om het getal van 2 syllaben te boven te gaan, de vorm –́ is herhaaldelijk zelfs rijker gepresenteerd dan bij de eerste maat; ook 4 syllaben is nog zeer gewoon, ofschoon het getal reeds sterk achterblijft; 5 syllaben is reeds een uitzondering, en daarboven houdt het op. Ook deze tegenstelling is dus bij het aanzwellen der maten niet opgeheven maar eer nog meer op den voorgrond getreden.

Ook bij de derde maat gelijk bij de eerste bestaat in dit opzicht verschil tusschen verzen zonder en met optact. Gelijk te wachten was, komen bij de eerstgenoemde de meeste verzwaarde en de zwaarste vormen voor. Men moet echter in de duitsche gedichten reeds –́ in den grond als normaal erkennen; in dezen vorm blijven de optactverzen niet achter. Uitzonderingen vindt men weder bij de eindpunten By. en Musp.

	Be. 1		*Be. 2*		*Be. 3*		*By. 1*		*By. 2*	
	zond.	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*
aantal	*60*	*40*	*49*	*51*	*66*	*34*	*54*	*46*	*64*	*36*
–́	17	4	9	6	17	4	11	10	23	6
⏑́	4	1	2	0	8	0	2	4	5	1
´	3	0	2	0	—	—	—	—	1	0

	Hel. 1		*Hel. 2*		*Hild.*		*Musp.*	
	zond.	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*	*zond.*	*m. opt.*
aantal	*30*	*70*	*27*	*73*	*34*	*28*	*29*	*70*
–́	9	6	3	17	11	6	13	20
⏑́	2	2	3	2	4	0	2	3
–́	1	0	3	3	3	0	1	5
⏑́	1	0	0	0	0	0	—	—
–́	—	—	0	0	1	0	—	—
⏑́	—	—	0	1	—	—	—	—

Bij By. 1 hebben de verzen met optact een klein overwicht aan verlengingen, maar door By. 2 wordt dit ruimschoots goed gemaakt. Anders in de du. poëzie. In Hild. en Hel. 1 is de regel zeer duidelijk; voor Hel. 2 geldt hij nog, wanneer men niet let op de absolute getallen maar op de percentage; voor Musp. geldt hij niet meer. [1]) Niet alleen de meeste zware gevallen maar ook de zwaarste komen hier juist bij optactverzen voor.

Deze overlading van de eerste maat der even optactverzen is ongetwijfeld een anomalie, die ook pas op den duur grootere proporties aanneemt. De drie stukken van Be. staan nog niet ver van den toestand, die wij in Vsp. en Hym. vonden. *Hier* kwam onder de even optactverzen nergens verlengde eerste maat voor. Bij Be. zijn de getallen:

Be.1	5	op	40	d. i.:	$12\frac{1}{2}$ %
Be.2	6	op	51	d. i.:	$11\frac{39}{51}$ %
Be.3	4	op	34	d. i.:	$11\frac{13}{17}$ %.

Dan nemen de getallen toe:

By.1	14	op	46	d. i.:	$30\frac{10}{23}$ %	gemiddeld
By.2	7	op	36	d. i.:	$19\frac{4}{9}$ %	bijna 25 %.
Hel.1	8	op	70	d. i.:	$11\frac{3}{7}$ %	gemiddeld
Hel.2	23	op	73	d. i.:	$31\frac{37}{73}$ %	ruim $21\frac{1}{2}$ %.
Hild.	6	op	28	d. i.:	$21\frac{3}{7}$ %	
Musp.	28	op	70	d. i.:	40 %.	

De overlading der eerste maat bij deze verzen berust zonder twijfel op het voorbeeld der verzen zonder optact. Naarmate hier het aantal syllaben toenam, en naarmate de optact een element werd, dat door zijn omvang rhytmisch geen beteekenis meer kon hebben maar als een vreemd toevoegsel voor het vers geplakt werd, begon men het optactvers te bouwen naar het voorbeeld van het optactlooze vers. Tot volslagen verwarring is het echter pas in Musp. gekomen.

De oude manier is, dat juist even optactverzen gaarne verkorte eerste maat hebben. Vsp. heeft er 70 op 82 ($85\frac{15}{41}$ %), Hym. 34 op 42 ($80\frac{20}{21}$ %).

---

1) Wanneer men er van uitgaat, dat in de du. poëzie ⊥ × voor normaal kan gelden, dan is in Hel. 2 de verhouding 6 op 27 (zonder opt.) tegenover 6 op 73 (met opt.). Telt men ⊥ mee, dan wordt het vers hil minimaal, maar het blijft toch bestaan ($33\frac{1}{3}$ % der verzen zonder over 30 % der verzen met optact). Bij Musp. daarentegen hebben de verzen zonder optact nog wel een overwicht aan verlengingen, indien men ⊥ × × meetelt (55 % over 40 %), maar wanneer men alleen de zwaardere maten telt, keert de verhouding om (10 % over 11 %). Dit is weer een belangrijk kenmerk van het verval der techniek.

De verhoudingen in Be. staan reeds tamelijk ver hier vandaan, de getallen zijn:

Be.1	17	op	40	d. i.:	$42\frac{1}{2}$ %,
Be.2	23	op	51	d. i.:	$45\frac{5}{51}$ %,
Be.3	14	op	34	d. i.:	$41\frac{3}{17}$ %.

Dan nemen de getallen verder af in By:

By.1	16	op	46	d. i.:	$34\frac{18}{23}$ %,
By.2	10	op	36	d. i.	$27\frac{7}{9}$ %.

Op hetzelfde standpunt ongeveer staan Hel. en Hild., terwijl bij Musp een minimum bereikt wordt

Hel.1	22	op	70	d. i.:	$31\frac{3}{7}$ %,
Hel.2	23	op	73	d. i.:	$31\frac{37}{73}$ %,
Hild.	9	op	28	d. i.:	$32\frac{1}{7}$ %,
Musp.	7	op	70	d. i.:	10 %.

Het gevoel voor de rhytmische beteekenis dezer verkorting is in de jongere bronnen verloren gegaan — in Be. heerscht voor een groot deel nog duidelijk het compensatiesysteem; — maar zij blijft voorkomen uit traditie. Daarnaast echter treedt, gelijk wij zagen, in verzen van dezelfde categorie de verlenging op, nog lang in geringer percentage, maar om eindelijk in Musp. een volledige overwinning te behalen (vgl. de getallen p. 196 met de bovenstaande).

De verhouding van de derde maat tot de tweede is van ouds inconstant. De derde heeft toonoverwicht maar niet altijd overwicht in taalmateriaal. Bij Hym. had de derde maat ook hierin het overwicht, bij Vsp. wogen de twee maten ongeveer tegen elkander op. Ten gevolge van de toename der verlengingen in de derde maat zijn de verhoudingen ten gunste van deze verschoven; in alle stukken is het cijfer voor de verlengingen bij deze maat het tweede, onmiddellijk volgend op de eerste maat. Bij de verkortingen daarentegen is de onvaste verhouding blijven bestaan; meer verkortingen heeft de tweede maat in 6 groepen: Be.1 By.1 By.2 Hel.1 Hild. Musp., de derde in drie groepen Be.2 Be.3 Hel.2. Het is geen toeval, dat twee van deze Be.2 Be.3 oude stukken zijn, waar de nieuwe behandeling der derde maat nog weinig vorderingen gemaakt heeft; de afwijking in Hel.2 is misschien eer als toeval te beschouwen; telt men de cijfers van Hel.1 en 2 bijeen, dan is dat voor de tweede maat grooter (57 verkortingen over 53 in de derde).

3. De lengte van het geheele vers.

Het is niet mogelijk, eene in alle opzichten bevredigende bepaling te geven van den omvang van ieder vers, vooral daar reeds in verzen, die de gewone maat niet te boven gaan, de waarde eener syllabe voor een deel van haar plaats afhangt. Reeds in het oude vers is het aantal syllaben, dat in optact kan voorkomen, eenigszins wisselend, zonder dat dit voor de rest van het vers van beteekenis is. Het normale vers met optact heeft in zijn later deel een syllabe minder, dan het zou hebben, indien het geen optact had, maar of die optact uit een of uit twee syllaben bestaat, daarvan bemerkt men in het volgend deel van het vers niets. Bij langere optacten is het nu de vraag, hoe deze te berekenen zijn. Zij overvullen zeker het vers op een gansch andere wijze dan de een- of tweelettergrepige optacten, maar wanneer wij al hun syllaben meetellen, krijgen wij zóó onregelmatige getallen, dat er niets uit te leeren is. En het is ook wel duidelijk, dat ook hier nog voor den bouw van het vers de vraag, of er optact is, van meer beteekenis is, dan de vraag, hoe lang de optact is. Twee verzen, wier schematiseering gelijk is, afgezien van het aantal optactsyllaben, staan korter bij elkander dan twee verzen met verschillend schema en een gelijk aantal optactsyllaben. Onder deze omstandigheden is een vergelijking der verzen als geheel niet anders mogelijk dan zoo, dat men de optacten apart behandelt, gelijk hierboven ook geschied is, en overigens bij de beschouwing van het schema de optacten voor één syllabe rekent. Met dezen maatstaf rekenend, zal men over het algemeen bevinden, dat optactverzen korter zijn dan verzen zonder optact. Dit resultaat is eenigszins artificieel, maar de methode, waarmee het bereikt wordt, laat zich niet vermijden, en daar deze onregelmatigheid bij alle groepen op gelijke wijze begaan wordt, verhindert zij ons niet, groepen te vergelijken, waarbij dit onderscheid niet in aanmerking komt, dus groepen optactverzen met andere groepen optactverzen, en groepen verzen zonder optact onderling. Als basis voor de vergelijking neemt men het best het zoogenaamd viersyllabige vers. Het is dezelfde methode, die ook bij Vsp. en Hym. is aangewend. Vijf syllaben gelden voor normaal, wanneer eene grammatisch korte syllabe in de heffing staat. Na een heffing, die een geheele maat vult, en na een grammatisch lange syllabe met sterken bijtoon geldt volgens de bekende regels zoowel ⏑́ ´ als –́ ´ en ⏑́ × ´ als normaal quantum voor eene maat. In de tabellen op p. 141 vv. is nu opgegeven het aantal verzen, dat volgens de

hier genoemde beginselen het viersyllabig schema te boven gaat, en evenzoo het aantal verzen boven 5, 6 syllaben enz. (5 syllaben beteekent hier dus: het normale quantum + 1). Wij vinden nu in de jongere poëzie een toename van het aantal verzen boven het viersyllabig schema, en tevens een toename van het aantal syllaben in deze verzen. Dit kan ons niet verwonderen bij de sterke toename der eerste en derde maat, waar geen vermindering op een andere plaats tegenover staat. Tevens vinden wij, wat na het vroeger behandelde evenmin verwondering wekt, dat de oude verhouding tusschen oneven en even verzen, die hierin bestaat, dat de even verzen zwaarder zijn, bewaard is. Het aantal verzen beneden het schema is gering, maar toch komen zij tot het einde toe voor. De getallen zijn:

	oneven verzen.			*even verzen.*		
	zond. opt.	*m. opt.*	*som.*	*zond. opt.*	*m. opt.*	*som.*
Be. 1. *aantal*	*69*	*31*	*100*	*59*	*41*	*100*
boven 4 syllaben	32	7	39	17	4	21
„ *5* „	4	3	7	2	0	2
beneden het schema	1	0	1	0	0	0
Be. 2. *aantal*	*68*	*32*	*100*	*49*	*51*	*100*
boven 4 syllaben	30	5	35	7	8	15
„ *5* „	7	3	10	0	0	0
„ 6 „	2	0	2	0	0	0
beneden het schema	1	0	1	0	0	0
Be. 3. *aantal*	*82*	*18*	*100*	*66*	*34*	*100*
boven 4 syllaben	39	1	40	8	4	12
„ *5* „	8	1	9	0	0	0
„ *6* „	3	0	3	0	0	0
„ *7* „	2	0	2	0	0	0
„ *8* „	1	0	1	0	0	0
beneden het schema	0	0	0	0	1	1
By. 1. *aantal*	*48*	*52*	*100*	*54*	*46*	*100*
boven 4 syllaben	28	28	56	13	15	28
„ *5* „	12	17	29	0	8	8
„ *6* „	3	16	19	0	0	0
„ *7* „	0	2	2	0	0	0
beneden het schema	0	0	0	1	0	1

	oneven verzen.			*even verzen.*		
	zond. opt.	*m. opt.*	*som.*	*zond. opt.*	*m. opt.*	*som.*
By. 2. *aantal*	*46*	*54*	*100*	*64*	*36*	*100*
boven 4 syllaben	33	26	59	21	9	30
„ *5* „	8	13	21	0	2	2
„ *6* „	2	8	10	0	0	0
beneden het schema	0	1	1	0	0	0
Hel. 1. *aantal*	*54*	*46*	*100*	*30*	*70*	*100*
boven 4 syllaben	39	21	60	11	13	24
„ *5* „	24	13	37	1	0	1
„ *6* „	14	7	21	0	0	0
„ *7* „	6	5	11	0	0	0
„ *8* „	3	2	5	0	0	0
„ *9* „	0	1	1	0	0	0
beneden het schema	0	1	1	0	1	1
Hel. 2. *aantal*	*50*	*50*	*100*	*27*	*73*	*100*
boven 4 syllaben	34	30	64	7	28	35
„ *5* „	13	20	33	0	9	9
„ *6* „	10	13	23	0	3	3
„ *7* „	2	5	7	0	1	1
„ *8* „	1	0	1	0	0	0
beneden het schema	1	1	2	0	0	0
Hild. *aantal*	*38*	*27*	*65*	*34*	*28*	*62*
boven 4 syllaben	30	15	15	17	9	26
„ *5* „	17	8	25	2	2	4
„ *6* „	8	2	10	2	0	2
„ *7* „	3	1	1	1	0	1
„ *8* „	1	0	1	0	0	0
beneden het schema	0	0	0	0	0	0
Musp. *aantal*	*36*	*64*	*100*	*29*	*70*	*99*
boven 4 syllaben	29	42	71	16	44	60
„ *5* „	18	18	36	2	16	18
„ *6* „	8	11	19	0	3	3
„ *7* „	1	2	6	0	0	0
„ *8* „	1	1	2	0	0	0
beneden het schema	1	3	4	2	0	2

De sterke tegenstelling tusschen oneven en even verzen geldt voor alle bronnen zonder uitzondering. De tegenstelling tusschen

verzen met en zonder optact geldt voor de meeste gevallen maar leent zich niet tot ver reikende conclusies, daar zij door onze wijze van berekening verscherpt is. Toch is er hier aan te herinneren, dat zij ook voor de on. bronnen geldt, waar de optacten korter zijn, en dat zij dus op een traditie berust. Maar belangwekkender dan de regel zijn hier de uitzonderingen. De eindpunten By. en Musp., maar in een paar bijzonderheden ook Hel., toonen getallen, die aanwijzen, dat de optactverzen, ook waar de optact slechts voor één syllabe geteld wordt, toch in lengte voor de verzen zonder optact niet onderdoen en zelfs meer dan eenmaal er boven uitgaan. Wij vinden hierdoor weer bevestigd, dat voor deze dichters de optact geheel tot eene zelfstandige formatie geworden is, een toevoegsel, dat geen organisch deel van het vers is en nu ook voor den verderen bouw daarvan nauwelijks meer eenige beteekenis heeft.

In de percentage der verzen, die het schema te boven gaan, zien wij gestadige toename, bij de oneven verzen van 35 % in Be. 2 tot 71 in Musp. (Hild. met 45 op 65, d. i. $69\frac{3}{13}$ % staat hier het kortst bij), in even verzen van 12 in Be. 3 tot 60 in Musp. (Hild. met 26 op 62, d. i. $41\frac{29}{31}$ % staat tusschen Hel. en Musp.). Op ags. gebied is de lijn in de oudere periode neer- en opgaande; Be. 3 heeft bij de even — maar niet bij de oneven — verzen de laagste cijfers, gelijk dit stuk ook in enkele andere opzichten een strengeren regel volgt. Dan stijgt de lijn naar By. Op Duitsch gebied staat Hel. niet ver van het ags. uiterste in By.; dan stijgt de lijn over Hild. naar Musp.

Ook in den graad, waarin het normale schema overschreden wordt, zien wij regelmatige toename. In Be. 1 is 6 syllaben het hoogste; Be. 2 heeft reeds 2 voorbeelden voor 7; Be. 3 heeft er 2 boven 7 en 1 boven 8; By. 1. 2 met 19 resp. 10 exemplaren boven 6 syllaben gaat daar weer boven uit, maar 9 syllaben komen niet voor; By. 1 heeft éénmaal 8 syllaben. Dan komen de du. bronnen met de talrijke voorbeelden boven 6 en 7, opgaande tot 10.

Het resultaat van dit onderzoek is, dat al de eigenaardigheden, die hierboven p. 139 v. werden opgesomd als karakteristieke trekken van de gedichten in fornyrdislag, die wij hiervoor onderzochten, in de ags. poëzie terugkeeren. Zij blijven grootendeels ook tot het einde toe geheel of gedeeltelijk bewaard. Maar onveranderd blijven zij niet. Bij de meeste is het gevoel voor hun rhytmische beteekenis verloren gegaan, en nu bestaan er twee mogelijkheden: òf zij verzwakken en gaan ten slotte verloren, kunnen zelfs in de extreme vormen in hun tegendeel verkeeren, òf zij worden geoutreerd,

en wel in eene mate, die met alle redelijkheid spot Beide wegen voeren ten slotte tot den ondergang van het vers.

DE ALLITERATIE.

De alliteratie in de Westgermaansche verzen toont een ontwikkeling en verval, geheel parallel met de verschijnselen, die zich op het gebied der rhytmiek laten waarnemen. Ik zal mij ook bij de behandeling van dit onderwerp in hoofdzaak bepalen tot de stukken, die aan het in dit werk gevoerde onderzoek ten grond liggen. Enkele verschijnselen echter zal ik met wat meer materiaal toelichten. De regel, dien de meeste verzen volgen, is dezelfde als in het Oudnoorsch: de derde heffing van het verspaar alliteereert met de eerste of de tweede of met beide Het zijn de afwijkingen, waarin zich het verloop toont. Ik bespreek deze voor ieder der bronnen afzonderlijk. Verschillende stukken uit dezelfde bron worden slechts onderscheiden, wanneer daartoe aanleiding bestaat.

Béowulf.

I. Alliteratie der vierde heffing.

Deze komt op de volgende wijzen voor:

1. Er is één alliteratiesysteem, waaraan de derde en vierde heffing beide deel hebben. In de door ons behandelde stukken komt maar één zoodanig vers voor: 395: *Nú gé móton | gangan in éowrum gúð- | geatawum.* Andere voorbeelden zijn:

426: *þing wið þyrse. | Ic þé nú þá.*

1151: *forhabban in hreþre. | Þá wæs heal hroden.*

657: *þrýðærn Dena | búton þé nú þá.*

2916: *þǽr hine Hetware | hilde gehnǽgdon* [1].

2296: *hát and | hréohmód, | hlǽw oft ymb- | hwearf.*

Gezocht is de vorm niet, maar hij is uit andere poezie overgeleverd en niet geheel verdwenen.

2. Er is één alliteratiesysteem, waaraan wel de vierde maar niet de derde heffing deelneemt. In de behandelde stukken geen voorbeelden: van elders voer ik aan:

292: *wǽpen and ge- | wædu; | ic éow | wísige.*

3103: *wundur under | wealle; | ic éow | wísige.*

560: *þréatedon | þearle, | ic him | þénode.*

In al deze voorbeelden is *ic* betoond en draagt de derde heffing. De vorm is nog zeldzamer dan de vorige.

[1] Dit vers valt tegelijk onder eene andere categorie, namelijk **III 1 b.**

3. Twee alliteratiesystemen. De vierde hefling heeft deel aan een van beiden. Hier onderscheiden wij:

a. Kruisalliteratie der heflingen onderling.

α: schema *a b a b:*

343: ***béodgenéatas;*** ***Béowulf*** *is mín* ***nama.***

365. *þæt híe,* ***þéoden mín!*** *wid* ***þé mólon.***

371: *þæm tó* ***hám forgeaf*** ***Hrédel Géata.***

397: *lǽtad* ***hildebord*** ***hér*** *onbidan*

418: *forþan híe* ***mægenes cræft*** ***minne cúdon***

Evenzoo 829. 2091. 2162. 2170 [1].

β: schema *a b b a:*

355: ***þé*** *mé sé* | ***góda*** *á-* | ***gifan þenced.***

779: *þæt hit* | ***á*** *mid ge* | ***-mete*** | ***manna*** | ***ǽnig.***

813: *ac* | ***hine*** *sé* | ***módega*** | ***mǽg*** | ***Hygeláces***

2158: ***Cwæd*** *þæt hyt* | ***hæfde*** | ***Hiorogár cyning.***

De vorm komt minder voor dan de vorige maar is toch insgelijks zeer gezocht [2].

b. De derde hefling alliteréert volgens den gewonen regel; de vierde alliteréert met een syllabe in het eerste vers, die een bijtoon heeft (op het midden van de eerste of tweede maat). Over dezen veel voorkomenden vorm zie onder **II 2a.**

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de hefling staat en geen optactsyllabe is.

1. De op deze wijze alliteréerende syllabe heeft deel aan het eenige alliteratiesysteem van het vers. Het aantal alliteréerende syllaben kan dan zijn twee, drie en vier. Waar de syllabe in quaestie in een der beide verzen de eenige is, die alliteréert, zou het vers niet in orde zijn, wanneer men haar niet meetelde.

a. Twee syllaben.

790 (= 806): *on* ***þǽm*** | *dæge* | ***þysses*** | *lífes* *þǽm* is niet toonloos maar toch niet praegnant gebruikt. Rekking over een geheele maat is

---

1) De vorm is zeer gezocht. Uit de volgende, niet volledige, opgave voor het geheele gedicht moge dat blijken: 19. 32. 39. 88. 98. 201. 209. 282. 343. 365. 371. 397. 418. 525. 566. 589. 591. 653. 699. 839. 893. 907. 919. 971. 1140. 1143. 1182. 1201. 1204. 1262. 1301. 1314. 1342. 1403. 1443. 1445. 1475. 1488. 1512. 1611. 1705. 1824. 1849. 1910. 1937. 1939. 1968. 2030. 2066. 2091. 2162. 2170. 2181. 2186. 2187. 2224. 2235. 2261. 2267. 2397. 2465. 2479. 2515. 2567. 2637. 2665. 2726. 2745. 2875. 2954. 2970. 2998. 3074. 3163. Vele voorbeelden staan groepsgewijze kort bijeen: men lette bijvoorbeeld op de inleiding of op het twaalftal van 2030 tot 2267. Maar zelden ontbreken zij in een langer stuk geheel. De tusschen ( ) geplaatste zijn die, welke reeds in den tekst aangehaald zijn.

2) De volgende — onvolledige — lijst heb ik aangeteekend: 237. 355. 535. 649. 708. 779. 813.[1] 1184. 1294. 1535. 1573. 1721. 1728. 1892. 1933. 2020. 2053. 2152. 2158. 2204. 2272. 2337. 2377. 2385. 2406. 2615. 2707. 3058. 3084. 3165. 3181.

dus in strijd met den zin. De maat bevat twee syllaben; er is een kleine afwijking tusschen metrisch en taalkundig accent; het eerste draagt *on*, het tweede *þǽm*. Evenzoo zou men thans dichten: *in die dágen*.

854: *swylce geong | manig | of | gomen- wáðe. geong* heeft een toon, maar behoeft daarom geen heele maat in te nemen. En *swylce*, 'evenzoo' kan zeer goed in de heffing staan.

2111. *Hwílum eft on- | gan | eldo ge- | bunden.*

De zin verzet zich positief tegen een heffing op *eft*. *eft* beteekent hier niet 'iterum, denuo' maar 'deinde' en heeft dus geen bijzonder zwaren toon. *Hwílum* is betoond gelijk 2107 (beide malen aan het begin van een oneven vers). Onbetoond is het woord 2108 b. 2109 b.

Uit andere deelen van het gedicht voer ik een paar toevallige voorbeelden aan.

932: *þæt wæs un- | géara, þæt ic | ǽnigra | mé.*

Men kan bij het eerste vers even twijfelen tusschen 2 + 3 en 3 + 2. Maar de laatstgenoemde verdeeling is rhytmisch beter. Vgl. beneden over 441. Voor *un-* in de daling vgl. o. a. 2120 *wíf unhýre*. Daarentegen draagt *un-* een heffing, aan het begin van een vers, in tweelettergrepige woorden, als het versterkend staat — waar de beteekenis sterk moet uitkomen, bv. 573. 2188. 357 [1]).

1560: *búton hit wæs | máre, þonne | ǽnig mon | óðer.*

Het is volkomen duidelijk, dat *ǽnig* en niet *mon* een hoofdtoon moet hebben. Maar *mon* allitereert. Een volkomen ontwijfelachtig geval gelijk dit en enkele andere geeft ook steun aan zulke, die desnoods een andere opvatting zouden toelaten, indien zij alleen stonden.

b. Drie syllaben allitereeren.

400: *þrýðlíc | þegna héap. | Sume þǽr | bidon.*

Er is gezegd, dat de helden opstonden, maar *sommigen* bleven daar achter. *Sume* is dus geen optact, en *þǽr*, dat allitereert, kan geen maat vullen.

376: *heard hér | cumen, sóhte | holdne | wine.*

Toelichting is overbodig.

417: *þéoden | Hróðgár, þæt ic þé | sóhte.*

398: *wudu wæl- | sceaftas | worda ge- | þinges.*

Na onze vorige ervaringen zullen wij zeker niet alleen om de alliteratie het vers verdeelen in een lichte eerste maat van den vorm ⏑ ⏑ en een sterk verzwaarde tweede. Over het plaatsen van tweede leden van composita in de heffing, terwijl het eerste in het vers sterken bijtoon heeft; zie boven p. 97 v.

Het geval komt geheel overeen met talrijke gevallen in de Oud-

1) Dubbele betoning van *un-*, ook in proza blijkt in het on. uit den dubbelen vorm van het praefix *u* en *o*. Zie Kock, Svensk Ljudhistoria II. 157.

noorsche poezie. Hier gelijk ginds is in sommige gevallen twijfel mogelijk; de doorslag wordt gegeven door verschillende omstandigheden, daaronder door de sterkte van het overwicht van het eerste lid in het compositum. 322 *heard handlocen* is waarschijnlijk 1 + 3. Want *hand* duidt hier het begrip aan, waar het voornamelijk op aankomt. Maar *wæl'sceaftas* is precies hetzelfde als *sceaftas*. Vgl boven p. 201 bij vs 932 over de dubbele plaatsing in het vers van woorden, die met *un-* beginnen.

Andere voorbeelden:

816*a*: ***atol ǽg-*** | *læca*, een geval als het pas besprokene.

444*a*: ***etan un-*** | *forhte*, een geval als 932, maar nog duidelijker, daar bij een andere verdeeling *etan* (⏑ ⏑) een maat vult en veel te sterk op den voorgrond gebracht wordt.

1265*b*: ***Þanon wóc*** *fela*, weer een zeer sprekend geval. Cain is na den moord op zijn broeder in de woestijn gevlucht. Van hèm (*Þanon*) stammen enz. *wóc* kan hier niet een maat vullen.

c. Vier syllaben alliteereeren:

3119: ***feðergearwum*** | ***fús*** | ***fláne full-*** | *éode*.

In de derde maat alliteereeren twee syllaben.

2. Het vers bevat twee alliteratiesystemen. Aan één van deze beide heeft een syllabe met bijtoon deel. De gevallen zijn van verschillenden aard:

a. In een aantal gevallen is één der systemen geheel normaal; de derde heffing alliteereert met de eerste of de tweede of beide. Maar de vierde alliteereert met een syllabe met bijtoon in het eerste vers. Zóó krijgt men een bijzonder geval van kruisalliteratie (**I 3b**). In het geheel alliteereeren dan 5 of 4 syllaben.

Voorbeelden:

320: ***Strǽt wæs*** | ***stánfáh*** | ***stíg*** ***wísode***.

Zeer dikwijls is de op deze wijze alliteereerende syllabe het tweede lid van een compositum:

33: *ísig and* | ***útfús*** | ***æðelinges*** | ***fær***

1319: ***fréan*** | *Ingwina*, | ***frægn***, *gif him* | ***wǽre***.

Daar de behandelde stukken toevallig niet veel materiaal opleveren, geef ik hier een — niet volledige lijst — uit het geheele gedicht.

5 rijmsyllaben (3 en 2): 33. 49. 65. 288. 305. 320. 755. 938. 1023. 1065. 1128. 1161. 1162. 1243. 1454. 1460. 1594. 1650. 1702. 1852. 2108. 2120. 2161. 2300. 2317. 2449. 2593. 2731. 2819. 2965. 2987. 3105. 3119.

4 rijmsyllaben (2 en 2): 1319. 1917. 1995. 2075. 2285. 2588. 2791. 2817. 2982. 3078. 3089. 3147. 3166.

Bij 2231, waar het slot van het eerste vers verloren is, bestaat onzekerheid, tot welke dezer twee groepen het vers behoort.

In 3066 is het beginsel gepotentieerd; twee syllaben buiten de heffing allitereeren:

Swá wæs | ***Béowulfe,*** *þá hé* | ***biorgès*** | ***weard*** [1]).

b. Een enkel maal allitereert op deze wijze een syllabe zonder heffing in het tweede vers met een der heffingen in het eerste.

2668: ***feorh*** | ***ealgian,*** | ***ic*** *þé* ***ful-*** | *læstu.*

c. Beide verzen bevatten een dergelijke syllabe.

1385: *Ne* | ***sorga*** | ***snotor*** *guma!* | ***Sélre*** *bið* | *ǽghwǽm.*

Het tweede systeem wordt hier geheel door syllaben met bijtoon gevormd.

III. Alliteratie van den optact.

Gelijk de on. poëzie, kent ook Béowulf gevallen, waar het boven iederen twijfel verheven is, dat de optact deel aan de alliteratie heeft. Meestal is de rol van den optact in dit opzicht gering, maar enkele gevallen zijn van meer beteekenis.

1. Eén alliteratiesysteem.

a. De optact neemt in het systeem een onmisbare plaats in. Het geval is zeer zeldzaam; in de behandelde stukken staat één voorbeeld:

2156: ***snotra*** | *fengel,* ***sume*** | *worde* | *hét.*

De zin leert, dat *sume* geen hoofdtoon heeft. Het woord staat in den optact maar neemt in de alliteratie de plaats van den hoofdstaf in.

b. De optact heeft deel aan een systeem, dat ook zonder hem volledig is:

387: ***séon*** | ***sibbege-*** | *dryht* | ***samod*** *æt-* | *gædere.*

De meest natuurlijke betoning is, dat de hoofdtonen in het eerste vers vallen op *sibb-* en *dryht.*

2. Twee alliteratiesystemen. Kruisalliteratie.

388: *ge-* | ***saga*** *him éac* | ***wordum,*** *þæt hié* ***sint*** | ***wil-*** | *cuman.*

Ook 2152, boven (p. 203 aanm. 2) geteld tot de voorbeelden voor gewone kruisalliteratie, valt hieronder, wanneer men het eerste vers leest · | ⊥ | ⏑ ´´ in plaats van ⊥ ´ | ⊥ ´ ´, gelijk in de schematiseering geschied is. Daar het vers een aanhef is — na een rede —, houd ik de schematiseering met beginbetoning voor juist; in een optelling echter zou het accent veranderen. Niettemin ware het ook dan een bruikbaar vers.

Een paar andere voorbeelden:

2367: ***Ofer-*** | ***swam*** *þá* | ***sioleða*** *bigong* | ***sunu*** ***Ecg-*** | *þéowes.*

De eerste syllabe van *Ofer-* en van *Ecgþéowes* treden genoeg op den voorgrond, om de alliteratie in het gehoor te doen vallen.

1) Deze scansie is de eenig mogelijke. *Swá* kan hier niet in den optact staan.

2633: *Ic þæt | mǽl ge- | man, þǽr wé | medu | þégun.*

Þǽr wordt zeker voldoende gehoord, om met *þégun;* te alliteereeren. Daarentegen twijfel ik ten opzichte van *þæt* met het oog op de plaatsing van het woord na *Ic*, dat in den optact domineert. Maar op gelijke wijze domineert *þǽr* over *wé*.

2989: ***Hé** þá | **frætwum** | **féng** ond him | **fægre** ge- | **hét**.*

3107: ***ond** | þonne ge- | **ferian** | **fréan** | **úserne**.*

Byrhtnoð

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige systeem.

29: *Mé | **sendon** tó | þé | **sæmen** **snelle**.*

32: *Þæt gé þisne | **gárrǽs** mid | **gafole** for- | **gyldon**.*

192: ***Godwine** and | **Godwíg**, | **gúðe** ne | **gýmdon**.*

Vier gelijke rijmstaven.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

45: *Ge- | hýre þú, | **sǽlida**, hwæt þis | folc | **segeð**.*

Wat het hoofdsysteem betreft, behoort hiertoe ook.

75: ***wigan wígheardne**, **sé** wæs háten **Wulfstán**.* (Vgl. **II 2b**).

In de voortzetting 288. 315.

3. Twee systemen; kruisalliteratie.

a. De 4 heffingen onderling.

α. a b a b.

68: *Hí þǽr | **Pantan** **stréam** mid | **prasse** be- | **stódon**.*

98: *ofer | **scír** | **wæter** | **scyldas** | **wégon**.*

170: *bæd | **gangan** | **forð** | **góde** ge- | **féran**.*

Evenzoo 24. 63 en in de voortzetting 255. 256. 285. 311. 320.

β. a b b a.

34: *Ne | **þurfe** wé ús | **spillan**, gef gé | **spédaþ** tó **þám**.*

151: ***þurh** þone | **æþelan** | **Æþelredes** | **þegen**.*

159: ***Eode** þá ge- | **syrwed** | **secg** tó þám | **eorle**.*

167: *ne | **mihte** hé ge- | **healdan** | **heardne** | **mécе**.*

189: *hé ge- | **hléop** þone | **eoh**, þé | **áhte** his | **hláford**.*

197: ***þé** | **hé** him tó | **dugeþe** ge- | **dón** | **hæfde**.*

Zoo 19. 30. 56. In de voortzetting 289. 314.

b. De vierde heffing alliteréert met een syllabe zonder heffing. Zie **II 2a.**

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben Geen voorbeeld.

b. Drie rijmsyllaben.

5: *þá þæt* | ***Offan*** | *még* | ***ǽrest on-*** | *funde.*

116: *Þǽr* ***wearð*** | ***wícingum*** | ***wiþerléan*** *á-* | *gyfen* [1];

Zie nog 181. 206.

c. Vier rijmsyllaben:

96. ***Wódon*** *þá* | ***wælwulfas,*** *for* | ***wætere*** *ne* | *murnon.*

Tweede maat ♩ ♪ ♬ ˘ ♬.

Zoo 113.

2. Twee systemen.

a. De vierde hefing allitereert met eene syllabe met bijtoon in het eerste vers.

59: *Ne* | *sceole* ***gé*** *swá* | ***sófte*** | ***sinc*** *ge-* | ***gangan.***

92: ***Byrhthelmes*** | ***bearn,*** | ***beornas*** *ge-* | ***hlyston.***

93: *Nú* ***éow*** *is ge-* | ***rýmed,*** *gáð* | ***ricene*** *tó* | ***ús.***

102: ***wyrcan*** *þone* ***wíhagan*** *and þæt* | ***werod*** | ***healdan.***

133: ***ǽgþer*** ***hýra*** | ***óðrum*** *yfeles* | ***hogode.***

110: ***Fród*** ***wæs*** *se* | ***fyrdrinc,*** *hé lét* ***his*** | ***francan*** | ***wadan.***

Zoo 20. 151. Vgl. onder **I 3a** β.

Gepotenticerd met twee alliteratiesyllaben buiten de hefing:

147. *Hlóh* ***þá*** | ***módi*** ***man;*** *sǽde* | ***metode*** | ***þanc.***

Uit de voortzetting (vs. 202—325) behooren hierbij:

262: ***grame*** | ***gárberend,*** *and* | ***god*** | ***bǽdon.***

300: *ǽr him* ***Wígelines*** | *bearn on þám* | ***wæle*** | ***lǽge.***

b. De vierde hefing alitereert volgens **I 2** met een of twee heffingen in het eerste vers; de derde hefing alitereert met een syllabe met bijtoon in het eerste vers.

75: ***wigan*** ***wígheardne,*** *sé wæs* | ***háten*** | ***Wulfstán.***

Leest men *wigan wíg-* | *heardne*, wat ik in dit geval niet voor juist houd, daar de zin sterke betoning van *wíg* eischt, maar wat toch mogelijk is, dan alitereert de derde hefing met de tweede, de vierde met de eerste en met een syllabe met bijtoon. Het vers behoort dan onder **I 3a** β, en voor den bijtoon vormt het ook dan een zelfstandige groep.

c. De tweede hefing rijmt met de derde, de eerste hefing met eene syllabe met bijtoon in hetzelfde vers:

79: *Þǽr* | ***stódon*** *mid* | ***Wulfstáne*** | ***wigan*** *un-* | *forhte.*

Bij een andere scansie (*Þǽr* in de hefing) valt dit vers onder **d.**

1) 61 *grim gúðplega ǽr we gofol syllon* behoort volgens de schematiseering (p. 154) niet hierbij. Maar wel indien men het eerste vers leest [illegible], wat verre van onmogelijk is.

d. Twee syllaben buiten heffing allitereeren onderling.

α. Beide syllaben behooren tot hetzelfde vers.

Vs. 79 kan op deze wijze gelezen worden, zie onder **e.**

β. De syllaben behooren tot verschillende verzen:

130: *Wód þá | wíges heard, | wǽpen | up áhóf.*

Hiertoe behoort ook uit de voortzetting het gecompliceerde geval 224; zie onder **IV.**

Uit de voortzetting is nog te noemen 318: zie bij **III 2e**.

Het is treffend, dat onder 12 (13) voorbeelden, die onder **2a—d** besproken zijn, er 6 zijn, waar de syllabe, die op deze wijze rijmt, een tweede lid van een compositum is. [1]) De uit Béowulf bekende wijze is dus in gebruik gebleven.

III. Alliteratie van den optact. Gelijk in Béowulf zijn de gevallen niet zeer talrijk en over het algemeen niet van groote beteekenis. Enkele zeer duidelijk sprekende voorbeelden toonen echter, dat het verschijnsel niet toevallig is.

1. Eén allitatiesysteem.

a. De in optact alliterecrende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar. Komt niet voor.

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

156*a*: *for- | lét | forheardne | faran* enz

257*a*: *bæd þæt | beorna ge- | hwylc | Byrhtnoð | wrǽce.*

2. Twee systemen.

a, De optact alliteert met eene heffings-syllabe in hetzelfde vers:

101*b*: *Byrhtnoð mid | beornum. He mid | bordum | hét*

223*b*: *for- | héawen æt | hilde. Mé is þæt | hearma | mǽst.*

177*a*: *þæt mín | sáwol tó | þé | síðian | móte.*

b. De optact alliteert met eene heffingssyllabe in het andere vers:

86*a*: *ongunnon | lytegian | þá | láðe | gystas (a b b a).*

270*b*: *hwílon hé on | bord scéat, hwílon | beorn | tǽsde.*

Volgens het rhytme kan het tweede *hwílon* slechts in den optact staan, maar toch is het een rhetorische herhaling, die niet anders dan in het oor kan vallen.

299*b*: *hé wæs on ge- | þrang hýra | þréora | bana.*

Zoo 250*a*. 294*a*. 231*b*.

Een combinatie toont:

121: *þám | búr- | þéne, þá hé | byre | hæfde.*

Beide optacten alliteeren hier met de tweede heffing.

e. De optact alliteert met eene syllabe in het andere vers, die geen heffing is:

1) Van de 3 onder **1 b—e** besprokene komt er 1 bij.

318: *ac ic **mé** be **healfe** **mínum** | **hláf-** | orde.*

Dit vers behoort ook onder **II 2d** β.

IV. Meer gecompliceerde gevallen.

Het eenige meer gecompliceerde geval in By. is

221: ***He** wæs | **ǽgþer** **mín** | **mǽg** | **and** **mín** | **hláford**.*

Een andere scansie is niet wel mogelijk. Wanneer men in het tweede vers *and* tot optact maakt, moet *mín* een maat vullen. Hier zijn drie systemen:

1. Opt. 1 rijmt met 4ᵉ heffing.

2. 1ᵉ heffing met 3ᵉ heffing.

3. Bijtonige syllabe 1ᵉ maat met bijtonige syllabe 3ᵉ maat.

Vs. 183 ontbreekt de alliteratie. Bij een gedicht, dat juist op dit gebied van zoo groote kunstvaardigheid getuigt, is deze afwijking zeker aan de overlevering toe te schrijven.

Heliand.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige alliteratiesysteem. Geen voorbeeld.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet. Geen voorbeeld.

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De heffingen onderling.

α. *a b a b.*

1464: ***barno** ge- | **hwilicum**, that gi ne mugun mid ge- | **bolgono** | **hugi**.*

3655: *the thar bi | **Hiericho-** | **burg** te themo | **godes** | **barne***[1].

β. *a b b a.* Geen voorbeeld.

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Zie **II 2a.**

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben. Geen voorbeeld.

b. Drie rijmsyllaben.

1433: ***uuordunise** | man: so huue so that an thesoro | **uueroldi** gi- | dot.*

3677: *that **feld** mid **fagaron** palmun, al so is | **fard** ge- buride.*

[1] Het eerste rijm is *j-g*. Hetzelfde rijm komt herhaaldelijk voor, o. a. 1473. 3547. 3612 (op de tweede plaats insgelijks *Hiericho-godes*). Wil men het hier niet laten gelden, dan zou het vers onder 2 vallen. — Het rijm *g* (vóór niet palatalen klinker) — *j* heeft in het Oudsaksisch geen voldoenden steun in de taalgeschiedenis en is een bewijs hiervoor, dat men de techniek van Angelsaksische dichters geleerd heeft.

Wel vormt *fagaron palmun* één begrip, maar of het gevoel voor den hierop gebaseerden regel voor de betoning nog zóó sterk is, dat men daarom een vijflettergrepigen tweeden voet moet aannemen, mag met recht betwijfeld worden. Het rhytme wijst de hier gegeven verdeeling aan.

3632: *uuerdad eft* | *iunga* | *aftar* | *kumane.*

Het is echter mogelijk, het eerste vers als optactvers op te vatten.

Hierbij ook het hoofdsysteem van 1381, dat door een tweede systeem tot **III 2b** behoort (zie aldaar).

Voorts 3598 (5 rijmsyllaben, daar een optact meerijmt): zie onder **III 1b** [1]).

1423: ***uuord uuidar-*** | ***uuerpen*** *thea her so gi-* | ***uuarea*** | *man.*

2. Twee systemen.

a. De vierde hefting allitereert met eene syllabe met bijtoon in het eerste vers.

1384: ***gumon*** *umbi thana* | ***godes*** ***sunu*** | ***gerno*** | ***suido.***

1389: *Oc* ***mac*** *ic in* | ***secg-*** | *ean* *ge-* | ***sidos*** | ***mina.***

1451: ***frahon*** *(friehan C) is* | ***friunda gehuuane,*** *endi scal is* ***fiund*** | ***hatan.***

Zwakker is:

1392: ***fagar mid*** | ***firihun*** *obar* | ***folc*** | ***manag.***

b. Een syllabe zonder hefting in het tweede vers allitereert met eene hefting in het eerste vers:

3628: *uc he* | ***dago*** *ge-* | ***huilikes*** | ***duod*** | *oder**huueder.***

Men kan ook *duod* als optact opvatten. Dan valt het vers tegelijk onder **I 2** en onder **III 2b.**

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén alliteratiesysteem.

a. De in optact alliterateerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar. Komt niet voor.

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

1385*b*: ***uueros an*** | ***uuilleon:*** ***uuas*** *im thero* | ***uuordo*** | *niut.*

1400*a*: ***latad*** *inna* | ***lioht*** | *mikil* | ***liudiun*** | ***skinan.***

1409*b*: ***helidos*** *an* | ***hallu.*** *Than* ***halt*** *ni sculun gi inna* ***helag*** | *uuord.*

1470*b*: *ge-* ***modi*** *gi-* ***mahlean:*** *sidor* ***maht*** *thu* ***medmos*** *thina.*

3598*b*: *bi-* | ***suek si*** *mid* | ***sundiun,*** *that* ***sie*** | ***sin-*** | *sconi.*

1) Onzeker is 3609: *quamahte an is uuillion. Thuo uuerod uuas tho so farhuerbid. uuas* is de derde syllabe in een maat van 6 syllaben, waaronder behalve de eerste geen enkele door den zin op den voorgrond treedt. Indien *uuas* meegeteld wordt, allitereeren 4 syllaben.

Dit vers behoort ook onder **II 1**.

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in hetzelfde vers:

1393*b*: *uulitig endi | uunsam, ni mugun innua | uuerk | mikil.*

1397*b*: *uurisilic gi- | uuerc, ni mugun innua | uuord than mer.*

3651*b*: *an thiu | berhtun | bu. That mendun thea | blindun man.*

b. De optact allitereert met eene heffingsyllabe in het andere vers.

1457: *togeat im | hluttran hugi, | holda | treuua.*

3687. *alloro | uuiho | uunsamost. Tho | uuel imo an | innen.*

In deze 2 voorbeelden allitereert opt. 1 met heffing 4. — Geeft men *togeat* resp. *alloro* een heffing, dan vallen de verzen onder **II 2** en vormen daar een afzonderlijke afdeeling.

1381: *So sprac he tho | spahlico endi sagda | spel | godes.*

1414. *endi | so gi- | frummien, so it an | forn- | dagun.*

3619: *Ok mac ic giu gi- | tellien, of gi thar | to | uuilliad.*

3613· *siu ni mahte im tho er uuerden er than uualdand | god.*

Opt. 2 en heffing 1.

c. De optact allitereert met eene syllabe in het andere vers, die geen heffing is.

1468*a*. *uuider | odran | man | innuit | hugis.*

3633*b*: *uueros a- uuahsane, uuttat sie eft | uurd far- nimid.*

Het treft hier gelijk bij Béowulf, dat de verzen met bijzondere rijmverhoudingen niet gelijkelijk over het gedicht verdeeld zijn. Van de 28 onder **I—III** besproken gevallen behooren 17 tot vs. 1381—1480, 11 tot 3589—3688. Van de 17 eerstgenoemde staan er 10 in de eerste 50 en 8 in de eerste 20 verzen. Op de oorzaak van dit verschijnsel wil ik hier niet ingaan, maar ongetwijfeld verdient het een onderzoek. In Béowulf hangt het duidelijk met verschillen in ouderdom en dichter samen.

Vergelijken wij het tot dusverre onderzochte materiaal, dan is een duidelijke ontwikkeling in een bepaalde richting waar te nemen. In Béowulf vonden wij alle licenties der on. poëzie terug, maar toch met zekere wijziging. Dat bij één alliteratiesysteem de derde heffing rijmt en de vierde niet, is zoo goed als tot een vasten regel geworden; het aantal voorbeelden, dat de vierde met of zonder de derde rijmt, is minimaal. Daarentegen is kruisalliteratie sterk ontwikkeld, en deze gewoonte heeft een combinatie aangegaan met de oude wijze, om een syllabe met bijtoon te laten allitereeren, zóó dat bij een dubbel systeem gaarne zulk een syllabe meedoet. In het bijzonder tweede leden van composita worden daarvoor uitgekozen. Dat van ouds de optact kàn allitereeren,

is onthouden, maar de gevallen zijn nog niet talrijk en treden niet sterk op den voorgrond [1].

Byrhtnođ heeft zich van dit standpunt nog niet ver verwijderd. De onregelmatigheden zijn echter eer toe- dan afgenomen. Voor alliteratie der vierde heffing, ook bij één systeem, heeft het gedicht verscheidene voorbeelden. Kruisalliteratie is gezocht in alle vormen, waarin Béowulf het kent, en evenzoo de alliteratie van een syllabe buiten de heffing. Hier is de verscheidenheid reeds grooter (zie de onderverdeeling van **II2**). Duidelijk zichtbaar is ook de toename in belangrijkheid van de rol, die de optact in de alliteratie speelt. En eindelijk hebben wij hier reeds een voorbeeld voor een gecompliceerder geval met drie systemen.

In Hel. is de zaak in zeker opzicht vereenvoudigd. Diverse vormen zijn uitgestorven of opzettelijk verwijderd. De vierde heffing rijmt alleen in kruisalliteratie, niet in het éénig systeem.

Bij kruisalliteratie tusschen de heffingen is de vorm *a b a b* alleenheerschend of zoo goed als alleenheerschend [2] geworden. Alliteratie van syllaben zonder heffing komt nog voor, en wel in verschillende nuances; met name het gebruik van tweede leden van composita is nog bekend, maar het aantal voorbeelden is toch niet groot, en sommige nuances ontbreken. Daarentegen is de alliteratie in den optact sterk toegenomen, wat alweer uit een vergelijking der cijfers blijkt. Van 28 verzen met rijmbijzonderheden zijn er 16, waar deze bijzonderheid in den optact gelegen is. De optact is dus geworden tot een belangrijke plaats voor het stafrijm. Dat dit met zijn toename in syllabenaantal samenhangt, ligt voor de hand. Daarom vinden wij dan ook Byrhtnođ reeds op dezen weg.

Dat de beperking der overige vrijheden in het stafrijm in Heliand op opzettelijke besnoeiing berust, blijkt uit de beide bronnen, die wij nu nog bespreken zullen, Hild. en Musp. Hier neemt de teugelloosheid groote proporties aan.

Hildebrandslied.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige systeem.

25: *her was* | *Ótachre* | *ummett* | *irri.*

[1] In het on. is de oorspronkelijke toestand dezelfde. Alleen in een metrum, dat aan de optacten een bijzondere beteekenis geeft — ljóđaháttr —, is ook de rol van de alliteratie bij den optact uitgebreid. Zie p. 111.

[2] In de bovenbehandelde stukken komt *abba* niet voor.

Het vers behoort alleen dan tot deze categorie, indien de lezing *irri*, waarover twijfel bestaat, juist is.

Hierbij kan men ook rekenen de gevallen, waar uitsluitend de derde en vierde heffing alliteréeren. Zie **IV**.

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

17: *dat* | ***Hiltibrant*** *hétti min* | *fater.* | *ih heittu* | ***Hadubrant.***

Het vers is door bijsyllaben gecompliceerd, maar wordt hier slechts aangehaald met het oog op het verschijnsel, dat aan de orde is.

51: *dâr man mih* | *eo* | ***scerita*** *in* | *folc* | ***sceotantero.***

60: *gûdea gi-* | ***meinûn;*** | *niuse dê* | ***mötti.***

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De vier heffingen onderling.

α. a b a b:

7: ***Hiltibrant*** *gi-* | ***mahalta,*** — *her was* | ***hêrôro*** | ***man.***

9: ***fôhêm*** | ***wortum,*** *hwer sîn* | ***fater*** | ***wâri.***

24: ***fateres*** | ***mînes;*** *dat unas sô* | ***friuntlaos*** | ***man.***

40: ***spenis*** *mih mit dînêm* ***wortun,*** ***wili*** *mih dînu* ***speru*** ***werpan.***

Ook dit voorbeeld is gecompliceerd; zie **III 2b.**

β. a b b a: Geen voorbeeld.

b. De vierde heffing alliteréert met eene syllabe zonder heffing. Geen ander voorbeeld dan het gecompliceerde **III 2b.**

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

3 rijmsyllaben:

16: ***alte*** ***anti*** | ***frôte,*** *dea* | *êr hina* | *wârun.*

Over de mogelijkheid, om 41 hierbij te tellen, zie **III 1.**

Hierbij kan men ook tellen 61, waar het tweede vers niet meerijmt. Zie **IV.**

2. Twee systemen.

3: ***Hiltibrant*** *enti* | ***Hađubrant*** *untar* | ***heriun*** | *twêm.*

Aan het tweede systeem hebben alleen twee syllaben met bijtoon deel.

Van gelijken aard zijn 14, 36, 44, 45, met dit onderscheid, dat hier de twee namen en dus ook de twee alliteréerende syllaben met bijtoon in verschillende verzen staan.

Overladen is:

17: *dat* | ***Hiltibrant*** ***hétti*** *min* | *fater.* | *ih* ***heittu*** | ***Hadubrant.***

1e systeem: heffing 1. 4. bijtoon 1e en 3e maat.

2e systeem: bijtoon 1e en 4e maat. In het geheel 6 rijmsyllaben.

Onderverdeeling als bij By. en Hel. is bij deze afdeeling onmogelijk; men kan slechts de afzonderlijke gevallen beschrijven.

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén systeem:

41*b*: *pist also gi-* | ***altét*** | *man*, *só dú êwin* | ***inwit*** | *fuortós*.

Mogelijk is, ook *also* mee te tellen. Wanneer men *êwin* buiten den optact zet aan het begin van de derde maat, dan behoort het vers onder **II 1**.

2. Twee systemen.

a. De optact allitereert met eene heffingssyllabe in hetzelfde vers:

50*a*: *ih* ***wallóta*** | ***sumaro*** *enti* | ***wintro*** | ***sehstic*** *ur* | *lante*.

b. De optact allitereert met eene heffing in ieder der beide verzen:

40*b*: ***spenis*** *mih mit dînen* ***wortun***, ***wili*** *mih dînu* ***speru*** ***werpan***.

Vgl **I 3a** *z*.

c. Twee optacten rijmen onderling, deels te gelijk met een heffing.

18: ***forn*** *her* | ***ôstar*** *gi-* | *wueit*, ***flôh*** *her* | ***Ôtachres*** | *nîd*.

27: *her was* ***eo*** | ***folches*** *at* | ***ente*** *imo was* ***eo*** | ***fehta*** *ti* | *leop*.

IV. Volkomen onregelmatige vormen.

In 4 versparen ontbreekt het stafrijm geheel, zonder dat uit den zin blijkt, dat de tekst bedorven is. De plaatsen zijn 10—11 (*fireo in folche, eddo hwelîhhes cnuosles dû sîs*, in de uitgaven tot 2 verzen gemaakt met aangenomen verlies van 10b en 11a). 15 (*dat sagêtun mi ûsere liuti*). 31 (*dat dû neo dana halt mit sus sippan man*). 46 (*wela gisihu ih in dinêm hrustim*). Het groote aantal dezer verzen doet vermoeden, dat wij niet met een fout in de overlevering te doen hebben maar in de techniek van den dichter. Dat werpt ook licht over de volgende plaatsen. In 61 heeft het eerste vers 3 rijmsyllaben: ***hwerdar*** *sih* ***hiutu*** *dero* ***hregilo*** (deze verdeeling van het verspaar is de eenig mogelijke [1]); wil men al verkeerdelijk *dero hregilo* bij het tweede vers doen, gelijk in de uitgaven geschiedt, dan wordt het toch optact). Dan volgt *rûmen muotti*. *rûmen* mag niet in *hruomen* veranderd worden; daartegen verzet zich *erdo* in 62. Hier ontbreekt dus het stafrijm in het tweede vers [2]). Het blijkt, dat de dichter met de alliteratie al evenmin wist om te gaan als met het rhytme. Hij weet nog, dat het wenschelijk is, dat twee of meer syllaben gelijke beginconsonant hebben, en in den regel kiest hij daartoe de heffingen uit, die door hun zwaren toon van zelf het meest in aanmerking komen. Maar de oude kunstvaardigheid, waarmee men syllaben buiten de heffing soms mee liet rijmen, voor het grootste deel volgens tamelijk strenge regels, is geworden tot een vrijheid om een willekeurig aantal rijmsyllaben —

---

1) *hre-* draagt eene heffing; de eerste heffing kan slechts op *hwerdar* vallen. Het tweede vers heeft een vorm, die in het gedicht heel gewoon is (12 voorbeelden), terwijl de vorm absoluut onmogelijk zou zijn, indien de woorden *dero hregilo* hierbij behoorden.

2) Aan een onzuiver stafrijm *hr—r* is nauwelijks te denken.

tot 6 toe in 17 — over het verspaar uit te strooien, en omgekeerd wordt de alliteratie als een sieraad opgevat, dat ook wel ontbreken mag, hetzij in één vers, hetzij in beide. Dat dit niet aan de overlevering ligt, blijkt hieruit, dat dezelfde teugelloosheid in nog hooger mate in Musp. heerscht.

In dit licht zal ook vs. 48 te bezien zijn. In het gedicht, dat volgens alle taalkundige en litterairhistorische criteria Nederduitsch is, is het overgeleverde *reccheo*, waarop de voorstanders der Hoogduitsche hypothese zich telkens weer beroepen, onbegrijpelijk. Waarschijnlijk heeft de dichter gezegd *wreccheo*. Dit rijmde met *wurti*, en het eerste vers rijmde niet mee. De Hoogduitsche opteekenaar heeft onder invloed van zijn dialect *reccheo* geschreven, waardoor een toevallig rijm met *riche* is ontstaan.

De alliteratie is in Hild. veel meer verloopen dan in Hel. Toch laten zich de vormen van Hild. niet uit die van Hel. afleiden. Want naast de vele teugelloosheden komen enkele oude dingen voor, die in Hel. niet meer bestaan. Het belangrijkste is het allitereeren der vierde heffing in versparen met één systeem. Het is daarom, dat hierboven de regelmatigheid van Hel. in de alliteratie werd toegeschreven aan een bijzondere zorg van den dichter, die in zijn voorbeelden nog wel kon zien, wat het meest normale was. Maar deze voorbeelden moeten meer vrijheden gehad hebben.

Múspilli.

I. Alliteratie der vierde heffing.

1. De derde en vierde heffing hebben deel aan het eenige alliteratiesysteem.

3: *enti si den | Uhhamon | Ukkan | Uzzit.*

90: *só dár | **manno** noh- | hein   uuiht pi- | **midan** ni | **mak**.*

Minder zeker is:

49: *daz | Élias in demo | **uuige**   ar- | **uuartit** | **uuerde***, daar *uuerde* ontbreekt en op conjectuur berust.

Alliteratie van derde en vierde heffing onderling ook 37 (zie **II 2**).

2. Eén systeem, waaraan de vierde heffing deel heeft, de derde niet.

15: ***selida** âno | **sorgûn**;   dár nist | neoman | **siuh**.*

54: ***mâno** | callit; | prinnit | **mittilagart**.*

Het parallellisme eischt betoning van *prinnit* gelijk van *callit*.

58: *denne daz | **preita** | uuasal | allaz car- | **prennit**.*

62: *ni | **uueiz** mit **uuiu** | puaze,   só | cerit si za | **uuize**.*

Het vers behoort ook onder **II 1**.

78: *dár uuirdit diu | **suona**,   dia man dár | io | **sagêta**.*

Over een tweede systeem in dit vers zie **III 2.**

Ook 59 (zie **IV**) behoort hierbij, in zooverre als wel de vierde maar niet de derde heffing deel heeft aan het hoofdsysteem.

3. Twee systemen. Kruisalliteratie.

a. De vier heffingen onderling.

α. a b a b.

80: ***uu**echant* | *deotâ* | ***uu**issant ze* | *dinge.*

94: *dâr ni ist eo sô* | ***l**istîc* | ***m**an,* | *der dâr iouuiht ar-* | ***l**iugan* ***m**egi.*

β. a b b a.

5: *daz* | ***a**ndar fone* | ***p**ehhe,* | *der* | ***p**âgant si* | ***u**mpi.*

7: *za* | ***uu**ederemo* | ***h**erie* | *si gi-* | ***h**alôt* | ***uu**erde.*

b. De vierde heffing allitereert met eene syllabe zonder heffing. Geen voorbeelden.

II. Alliteratie eener syllabe, die niet in de heffing staat en geen optactsyllabe is.

1. Eén systeem.

a. Twee rijmsyllaben.

19: *allero* ***m**anno* | *uuelihemo,* | *daz in es sin* | ***m**uot ki-* | *spane.*

b. Drie rijmsyllaben: 62 (aangehaald onder **I 2**).

c. Vier rijmsyllaben:

52: *ênic in* | *erdu,* | ***a**ha* ***a**r-* | *truknêt.*

2. Twee systemen.

37: *Daz hôrtih* | ***r**ahhôn* | *dia* | ***uu**eroltreht-* | ***uu**ison.*

De tweede heffing alliterert met een bijtonige syllabe in de derde maat: de derde heffing met de vierde. — Om *reht* in de heffing te kunnen plaatsen, schematiseert men het tweede vers | ⏑́ | ⏑́ en richt zelfs de interpretatie naar de metrische hypothese in: „fromme leute in der welt" zou het woord beteekenen. Maar „vrome lieden" kunnen niet de toekomst voorspellen, daarentegen wel „zij, die kennis hebben van het toekomstig lot der wereld". Dat beteekent het woord, en het is dus te deelen *ueroldreht-uuison.*

De verdere voorbeelden behooren alle tot de gecompliceerde (**IV**).

III. Alliteratie van den optact.

1. Eén systeem.

a. De in optact alliterreerende syllabe is voor het stafrijm onmisbaar.

22: ***p**ehhes* | ***p**ina;* | *dâr* ***p**iutit der* | *Satanâz* | *altist.*

53: *muor var-* | ***su**uilgit sih,* | ***su**ilizôt* | *lougiu der* | *himil.*

b. Het systeem is ook zonder de optactsyllabe, die er deel aan heeft, volledig.

30: ***uu**anta hiar in* | ***uu**erolti* | *after* | *ni* | ***uu**er-* | *kôta.*

57: *dâr ni mac denne mâk andremo helfan vora demo muspille.*

82: *lôssan sih ar dero | lêuuo | vazzôn. scal imo avar sin | lîp pi- | queman.*

Deze voorbeelden hebben 3 rijmsyllaben.

De volgende hebben er 4·

39: *der uuarc ist ki- uuáfanit: denne uuirdit untar in uuic ar- | hapan.*

66· *ni uueiz der uuênago man, uuielihan uuartil er habêt.*

In dit voorbeeld rijmen twee optactsyllaben.

2. Twee systemen.

De optact rijmt met eene heffing in het andere vers:

8: *uuanta ipu sia daz Sata- | názses ki- | sindi ki- | uuinnit.*

1°. opt. 1 en 4° heffing.

2°. 1° en 3° heffing.

11: *upi sia avar ki- halônt die. die dâr fona himile quemant.*

1°. 1° en 3° heffing.

2°. 2° heffing en opt. 2.

65: *denne ni darf er | sorgên. denne er ze deru suonu | quimit.*

1°. heffing 1. bijtoon 1. opt. 2.

2°. heffing 2. 3.

Dit vers behoort eigenlijk reeds onder **IV**.

78: *dâr uuirdit diu | suona. dia man dâr | io | sagêta.* Het vers behoort ook onder **I 2**.

IV. Meer gecompliceerde en volkomen onregelmatige vormen.

59· *enti | fiur enti luft iz | allaz ar- | furpit.*

1°. opt. 1. bijtoon 1. (opt. 2), heffing 3. bijtoon 3.

2°. heffing 1 en 4.

92· *allero lido | uuelîh unzi in den | luzigun | vinger.*

1. heffing 1. opt. 2.

2. bijtoon 1. heffing 3.

Zie ook **III 2**, vs. 65.

De alliteratie ontbreekt geheel·

13: *die pringent sia | sâr | ûf in | himilo | rîhi.*

Müllenhoff geeft dit vers een kruisje, maar deze ridderorde is geen rijmstaf.

61: *die | marha ist far- | prunnan, diu | sêla stêt pi- | dungan.*

Dit vers heeft — onzuiver — eindrijm. maar afgezien hiervan, dat het dus in een allitereerend gedicht een onding is. tenzij men, gelijk de Oudnoorsche dichters doen, met verstand van het rijm gebruik maakt, is deze omstandigheid ook geen excuus, want 62 heeft ook eindrijm en allitereert toch, en 13 heeft geen eindrijm en allite-

reert toch niet. Er heerscht dus de grootst mogelijke verwarring. Eindelijk 97, een volzin, die noch stafrijm, noch eindrijm, noch rhytme heeft, en ook niet kan verwijderd worden, daar de zin in 98 wordt voortgezet.

Wat zien wij hier? Het verval is volkomen. De vrijheid, om met de alliteratie naar welgevallen om te springen, heeft haar toppunt bereikt. Na deze proeve van bekwaamheid blijft er niet anders over dan het maar op te geven en het met andere namaak te gaan probeeren.

HOOFDSTUK III.

OORSPRONG EN ONTWIKKELING VAN HET ALLITERATIEVERS.

Wanneer wij in het bovenstaande van het Oudnoorsche vers zijn uitgegaan en de behandeling van het ags. en du. vers daarbij aangesloten hebben, dan hebben wij daarmee niet willen zeggen, dat de laatstgenoemde uit het eerstgenoemde ontstaan zijn. Dit zou reeds om chronologische redenen onmogelijk zijn, want de oudste ags. poëzie is ouder dan de oudste ons bekende oudnoorsche. In de gekozen volgorde ligt ook niet het oordeel opgesloten, dat het on. vers in alle opzichten op het meest oorspronkelijke standpunt staat. Dit punt blijft te onderzoeken en zal ons in het volgende bezig houden. De gekozen volgorde berust alleen hierop, dat de on. verzen doorzichtiger zijn, en dat de ags. en du. verzen zich beter later verstaan van de on. uit, dan het omgekeerde het geval zou zijn. Wel is waar ligt hierin een vingerwijzing, waar de relatief oorspronkelijkste toestand zal te zoeken zijn, maar het laatste woord is daarmee nog niet gesproken. Het ligt voor de hand, dat het gemeenschappelijk uitgangspunt slechts door een vergelijking te vinden zal zijn.

Het groot aantal gewichtige overeenstemmingen tusschen het on. en het ags. vers laat geen twijfel over, of beide zijn uit één grondvorm ontstaan. Omtrent dezen grondvorm mogen wij met recht aannemen, dat hij, althans in beginsel, de eigenaardigheden bezat, die wij aan beide zijden aantreffen. Bij de bijzonderheden, die men slechts aan één zijde vindt, doet zich de vraag voor, of zij zich hier nieuw ontwikkeld hebben, dan of zij aan de andere zijde verloren zijn.

Dat in het ten grond liggende vers het rhytme in hoofdzaak dalend was, bewijst de overeenstemming tusschen het on. en het

ags. Dit dalend karakter is in het on. veel duidelijker uitgesproken dan in het ags. Dat het on. in dit opzicht op het oorspronkelijker standpunt staat, kan men uit verschillende gegevens afleiden: 1. hieruit, dat, gelijk hierboven aangetoond werd, deze beweging haar grond in oorspronkelijk taalkundige verhoudingen heeft; de beginbetoning van het vers correspondeert met de beginbetoning van het woord. 2. uit de omstandigheid, dat de afwijking, die bestaat in de toename van het aantal verzen met eene andere betoning in de jongere poëzie wordt voortgezet. De lijn loopt dus van de on. poëzie over Be. [1]) naar de jongere ags. en de du. poëzie, niet van Be. over de on. naar de jongere poëzie [2]). 3 uit het groot aantal verzen van den meest typisch dalenden vorm ∠ ´ | ∠ ×, dat in alle groepen, tot in de jongste toe, voorkomt [3]). Dit vers was dan ook ongetwijfeld in den gemeenschappelijken grondvorm het meest gebruikelijke, en daar wij vroeger gezien hebben, dat de overige eenvoudige vormen zich direct tot dit vers herleiden laten, wekt dat ook geen verwondering.

De wijzigingen van het vers, die bestaan in verkorting en verlenging, waren aan het oude metrum bekend.

1. Verkorting, bestaande in de syncope van één of meer dalingen. Wanneer dit verschijnsel alleen optreedt, krijgt men de 3- resp. 2-syllabige verzen. In het on. zijn beide versvormen bewaard; het drielettergrepige komt in fornyrđislag herhaaldelijk voor maar krijgt zijn bijzondere plaats in een speciaal kunstmetrum; het tweesyllabige blijft beperkt tot een speciaal metrum, dat groote beweeglijkheid

[1] De grootere gestrengheid in dit opzicht in Be. 3 toont dat de oudere ags. poezie den ouden regel nog niet vergeten had. Ook hier gelijk in het on. strijden een vrijere en een strengere richting met elkander: hier wint de vrijere het. — Ik moet er hier opmerkzaam op maken, dat het probleem, hoe het komt, dat Be. 3 in sommige opzichten ouderwetscher versvormen toont dan Be. 1. 2. niet opgelost zou worden door de veronderstelling, dat Be. 3 ouder was dan de 2 andere stukken (een hypothese, die met de stofgeschiedenis in volslagen strijd zou zijn, daar Be. 3 een gedicht, waartoe reeds Be. 1 en 2 behoorden, tot bron heeft gehad). Immers Be. 3 toont in andere opzichten jongere versvormen dan Be. 1. 2. en door een hypothese als de hier aangeduide zou de vraag dus in anderen vorm terugkeeren.

[2] Dat het metrum van Béowulf in veel opzichten moderner is dan dat van Vsp. en Hym., ofschoon deze gedichten 2 à 3 eeuwen jonger zijn, behoeft geen verwondering te wekken, daar de ags. poezie zich vroeg sterk ontwikkeld heeft en ook in de stofbehandeling moderner is dan vele Eddaliederen. En wat een andere zijde van den vorm betreft: Be. representeert reeds het breede epos tegenover het meer oorspronkelijke balladeachtige Eddalied.

[3] In de gedichten, waar verlenging van de eerste maat zeer sterk overweegt, blijft ∠ × | ∠ × toch in de even verzen de meest voorkomende vorm. Zie bv. Hild. waar de talrijke schema's telkens door 1, zelden door 2. 3. 4. 5, éénmaal door 10 voorbeelden gerepresenteerd worden. Maar ∠ ´ | ∠ × komt in de even verzen 12 maal voor. En de genoemde 10 voorbeelden hebben den naasten verwant van ∠ × | ∠ ×, namelijk ∠ × × | ∠ ×.

toelaat. In het ags. toonen enkele driesyllabige verzen, dat deze vorm bekend is, maar bij de grootere neiging tot verbreeding van het vers is de verkorte vorm zeldzaam geworden.

2. Verlenging. *a.* Door toevoeging van een of meer syllaben aan een maat. Deze was bekend, want zij komt aan beide zijden voor. Ook de voorkeur, die hierbij aan de eerste maat van het vers en in het bijzonder van het verspaar gegeven wordt, is oud. Speciaal Noorsch is de artistieke wijze waarop deze vorm gebruikt wordt, om een bepaald rhytmisch effect te weeg te brengen. Dit hangt met den strofenbouw samen. — Ook de verlenging van de derde en vierde maat behoort van ouds tot de mogelijkheden.

b. Door optact. Ook dit aan beide zijden; over de toename van het verschijnsel, reeds in Be., maar in steeds hooger mate in de jongere bronnen, is reeds herhaaldelijk gesproken.

Deze twee dingen, verkorting en verlenging, gaan niet noodzakelijk samen. Was dat het geval, dan zouden zij elkander opheffen, en wij zouden geen verkorte en verlengde verzen hebben. Metrisch mogelijk zijn zulke verzen, doordat de spraakstof gerekt en samengedrongen kan worden, zoodat in hetzelfde tijdspatium meer en minder syllaben kunnen worden uitgesproken. Maar wij hebben naast de metrische ook rhytmische behoeften leeren kennen, die maken, dat in vele gevallen de twee genoemde dingen wel samengaan: volgens het vroeger besproken compensatiesysteem staat over een plus aan eene zijde dikwijls een minus aan de andere. Dit is echter geen wet van Perzen en Meden; het is veeleer een quaestie van fijnheid van oor en techniek. Waar deze fijnheid bestaat, ontstaan de variatievormen, die men gewoon is met de letters B—E aan te duiden (zie p. 16). Deze variaties komen nu zoowel in het on. als in het ags. voor, en zij behooren dus tot het oude vers. Het on., dat van de verlengingen een spaarzamer en meer bewust gebruik maakt, bewaart het best het gevoel voor den samenhang tusschen verlenging en verkorting, dus voor de compensatie, en staat dus ook hierin op het oude standpunt. Maar groote stukken van Be. staan hier toch niet ver van af, en het gevoel, dat na een optact een lichter vers moet volgen, dan anders het geval zou zijn, is nooit geheel verloren gegaan; vooral bij de even verzen openbaart het zich tot het laatst toe. Daarentegen is van het bewustzijn, dat op een verlengde maat een verkorte moet volgen, op den duur weinig overgebleven: het aantal optactlooze verzen met verlengde eerste maat én verkorte tweede is reeds in Be. veel kleiner dan dat met verlengde eerste en normale tweede; op den duur kan men alleen zeggen, dat zelden beide maten van een vers bovenmatig verlengd zijn.

De op syntactische verhoudingen berustende eigenaardigheid, dat het even vers meer optacten heeft dan het oneven vers, vinden wij aan beide zijden. De verschillen zijn in het on. het sterkst, en dat dit oorspronkelijk is, blijkt hieruit, dat hier de samenhang met den zinsbouw ook bij de jongere ontwikkeling is vastgehouden. Hieruit immers verklaart het zich, dat in de achtregelige strofe de cijfers voor den optact regelmatig klimmen van vs. 1 naar vs. 5 (begin van een halve strofe), vs. 3. 7 (begin van een kwartstrofe), eindelijk 2. 4. 6. 8. In Béowulf, waar de zin dikwijls met een even vers begint, hebben niettemin de even verzen naar verhouding de meeste optacten, maar het verschil tusschen oneven en even verzen wordt minder, daar de regel niet meer of in minder mate door den zinsbouw gesteund wordt. Men vindt ook niet zelden volzinnen, die met optact beginnen: *Þá wið dúru healle, Wulfgár éode.*

Een gewichtsverhouding tusschen eerste en tweede maat van het vers en tusschen oneven en even vers heeft in de oude poëzie bestaan, in dier voege, dat de eerste maat en het oneven vers gemiddeld zwaarder zijn dan de tweede maat en het even vers. Wat de maten betreft: de eerste toont sterkere neiging tot verlenging, de tweede tot verkorting. Wat de verzen betreft: de neiging tot verzwaring van de eerste maat is bij het oneven vers grooter dan bij het even vers; de neiging tot verkorting der tweede is, niettegenstaande een enkele tegenwerkende omstandigheid, bij het even vers grooter. Deze tegenstelling wordt door het grooter aantal optacten in even verzen niet opgewogen. In de Westgerm. poëzie blijft dit verschil tot op het einde bewaard, alleen in Musp. is het verzwakt; in het on. hebben de dichters reguleerend ingegrepen; in Vsp. bv. is het duidelijk aanwezig, maar in de strengere metra, die het verlengde vers verwerpen, is het verloren, en in enkele metra, met name kviðuháttr en ljóðaháttr is door bijzondere ontwikkeling de verhouding omgekeerd.

Wat de lengte van het geheele vers betreft, moeten wij wel aan den toestand in het on., die nog een norm erkent, de prioriteit toekennen. De absolute voorschriften van de skalden-poëzie zijn zeker jonger, maar toch reguleeren zij slechts, wat in hoofdtrekken aanwezig was. Vier syllaben wordt als norm gevoeld: het voorkomen van vijf en drie syllaben zijn licenties; een nog grooter en nog kleiner aantal is niet verboden, en hun gebruik hangt van het oordeel der dichters af, maar hoe verder van de 4, hoe verder van het normale. Alleen hieruit verklaart zich ook het compensatiestelsel, dat geen zin zou hebben, indien een plus of minus in het syllaben-aantal in het geheel niet opgemerkt of niet als een af-

wijking gevoeld werd. Dat 4 syllaben als normaal gevoeld werd, ook al hield niemand zich er strikt aan, laat zich ook verklaren uit den rhytmus, die geheel op het getal 2 berust. De toenemende langere vormen zoowel in het westgerm. als in het on. berusten dus op jonger ontwikkeling. Zij komen aan beide zijden voor, maar het is de vraag, of men ze aan de gemeenschappelijke periode mag toeschrijven. Indien deze de licentie kende, dat een vers 5 of 6 syllaben bevatte, dan konden daaruit onafhankelijk wel op twee plaatsen 7 of 8 worden. Wat ons verbiedt, deze vormen aan de oudere periode toe te schrijven, is vooreerst de groote overeenstemming tusschen het vrijere fornyrđislag der Edda en het grootste gedeelte van Be., welke bronnen in dit opzicht niet sterk uiteenloopen, — het aantal verlengde verzen is in Be. wel grooter, maar in Be. I gaan toch maar 7 verzen boven de 5 syllaben uit en geen boven de 6, en zoo is het ook elders in groote stukken van het gedicht, — en voorts de verschillende ontwikkeling der sterk verlengde vormen aan de beide zijden. Want terwijl deze in het ags. een begin beteekenen van het verval, dat langzaam maar zeker nadert en in de uiterste vormen tot werkelijkheid geworden is, ontstaan in het on. uit de verlengde vormen nieuwe metra, málaháttr en dróttkvætt, en wordt tevens fornyrđislag gestiliseerd en op het regelmatige viertal syllaben teruggebracht. De afwijking van het viertal kan dus in den vorm, die aan het ags. en het on. vers ten grond ligt, niet zoo heel groot geweest zijn.

Wat hier gezegd is van de lengte van het geheele vers, geldt ook van den optact. Het compensatiesysteem toont, dat hij rhytmisch geacht wordt gelijk te staan met een syllabe in de daling. De norm is dus één syllabe. Maar gelijk in de daling ook twee syllaben kunnen staan, vooral als zij niet zwaar zijn, zoo ook in den optact. Zoo is dan ook de toestand in fornyrđislag. In Be. is dit reeds toegenomen; 2 syllaben is het gemiddelde, 3 komen zeer veel voor, 4 zijn niet uitgesloten; een regel is er niet. In het on. vinden wij deze verlengde optacten alleen in speciale metra, met name in ljóđaháttr, waar zij, wanneer zij voorkomen, een rhytmische beteekenis hebben en meewerken tot het voortbrengen der versnellingen en verlangzamingen, die voor bepaalde vormen van dit metrum karakteristiek zijn. De lange optacten behooren dus tot de afzonderlijke ontwikkeling.

Wij leeren een grondvorm kennen, die niet ver afgestaan heeft ven het vrije fornyrđislagvers der Edda, zooals wij dat o. a. uit de Vsp. kennen. Daarentegen zijn andere Eddagedichten als Hym. reeds aan een strenger vorm gebonden.

Is daarom de versbouw der Edda in alle opzichten oorspronkelijker dan die van het ags. vers? Neen. Er is één punt, maar een zeer gewichtig, waarin de ags. poëzie oorspronkelijker schijnt te zijn, namelijk hierin, dat zij niet strofisch is. De strofe is een meer ontwikkelde vorm dan het vers en het verspaar; reeds daarom moet men, waar beide naast elkaar voorkomen en het duidelijk is, dat een van beide vormen uit den anderen ontstaan is, den stichischen vorm voor oorspronkelijk houden. Men kan zich ook moeilijk voorstellen, hoe de strofische vorm, indien hij vroeger geheerscht had, geheel had kunnen verdwijnen. De strofenvorming ligt ook geheel in de lijn der noorsche dichters, die zoo'n bijzonder werk van het formeele maken en het beginsel van deeling in tweeën zoo consequent hebben volgehouden en doorgevoerd. Zij hebben het omhoog toegepast gelijk omlaag. Het uitgangspunt kunnen toevallige groepen van 4 verzen geweest zijn: het toevallige werd tot regel gemaakt, omdat het paste. Later werden twee zulke groepen bijeengevoegd tot een strofe. Maar nog zien wij de strofe in wording. De Vsp. heeft strofen van 4 en van 8 verzen: dat die van 4 verzen hier alleen in het werk van een jonger dichter voorkomen, bewijst, dat ook in dit opzicht een strenger en een minder strenge vorm hebben bestaan: de vorm van den oudsten Voluspádichter is, gelijk wij zagen, ook in andere opzichten strenger dan die van den tweeden dichter. Maar wij hebben niet slechts strofen van 4 en van 8 verzen; talrijk zijn ook die van 6 en 10, die door de uitgevers om uitsluitend metrische redenen weggeëmendeerd worden, terwijl in den inhoud der verzen, die men schrapt, volstrekt niets is, dat tegen ze pleit. Daarentegen heeft men in de weinige gevallen, waar het aantal verzen oneven is, altijd met een fout te doen: er ontbreekt hier altijd iets aan den samenhang.

De gang van zaken is dus, dat de versparen tot groepen vereenigd zijn: twee paar, drie paar, vier paar, vijf paar. Langzamerhand gaat men voor alle strofen een gelijk aantal versparen eischen, en door het gevoel voor symmetrie, dat de noorsche dichters in zoo hooge mate bezitten, geleid, geeft men spoedig de voorkeur aan de getallen 2 en 4; eindelijk wordt 4 paar regel.

Het is wel mogelijk, dat een begin van deze ontwikkeling valt in de gemeenschappelijke periode. Een onderzoek van de verhouding van ags. strofen of althans strofeachtige groepen tot de on. zou dit moeten uitmaken. Ik ga daarop hier niet in, omdat hier de hoofdlijnen scherp getrokken moeten worden, behoud mij echter voor, later op deze en andere détails terug te komen.

Ook omtrent de alliteratie in het vers, dat aan het on. en het ags. vers ten grond ligt, kan men zich door vergelijking een voorstelling maken. De meest normale vorm heeft reeds hier er in bestaan, dat de derde heffing van het verspaar met de eerste of tweede of met beide allitereerde. Maar reeds kwam voor: alliteratie der vierde heffing, naast de derde en zonder deze, kruisalliteratie, zoowel in den vorm *abab* als *abba*, alliteratie van een bijtonige syllabe in het midden der maat, en in enkele gevallen alliteratie in den optact. De alliteratie der vierde heffing kan een herinnering aan een ouder veelvuldiger gebruik zijn, — men ziet namelijk niet in, waarom deze heffing van den beginne af zou zijn buitengesloten, terwijl het zeer begrijpelijk is, dat men den eisch met het oog op de moeilijkheden der techniek heeft laten vallen. De alliteratie van zwakker betoonde deelen van het vers maakt meer den indruk, in haar oorsprong een licentie te zijn, ter tegemoetkoming aan technische bezwaren. Indien dan maar de syllabe zwaar genoeg betoond was, om het stafrijm in het oor te doen vallen. Daar de optact in zijn eenvoudiger vorm zelden noemenswaarden toon heeft, is de vrijheid, om dezen te laten allitereeren, een verder gaande licentie, die dan ook pas op den duur belangrijke afmetingen aanneemt. De kruisalliteratie daarentegen maakt meer den indruk van een opzettelijke versiering, en deze is eer in haar oorsprong een teeken van grooter dan van geringer technische vaardigheid. Zij is dus minder een licentie dan een kunstmiddel.

Het gebruik, dat aan beide zijden van deze bijzondere vormen gemaakt wordt, is weer niet geheel hetzelfde. De reguleering gaat in het on. niet zoo ver als bij de rhytmische vormen; de alliteratie van optact treedt naar verhouding het meest in ljóđaháttr op en is ook daar niet gewoon; de andere verschijnselen komen sporadisch in verschillende metra voor. Voor het ags. eigenaardig is de bijzondere verbinding van alliteratie der vierde heffing met een bijtonige syllabe in het eerste vers, waardoor een bijzondere vorm van kruisalliteratie ontstaat. Dit is een begin van reguleering, die echter niet consequent doorgezet is. Het rijmen der optacten en van allerlei willekeurige syllaben neemt pas in de jongere poëzie groote proportiën aan.

Het grondvers, zooals wij het hebben leeren kennen, is nog geen oorspronkelijk vers; daarvoor is het veel te variabel, en in zeker opzicht ook te fijn. Om deze fijnheid te ontwikkelen, is tijd noodig geweest. Maar geen andere vorm, die er naast staat, biedt zich ter vergelijking aan. Willen wij dus meer van zijn geschiedenis weten, dan moeten wij vragen, wat het ons zelf vertellen kan. En het

draagt zijn geschiedenis op zijn voorhoofd geschreven. Waar wij gezien hebben, dat de meest voorkomende vorm ♩́ ♩ | ♩́ ♩ (⊥́ ˊ ⊥́ ·) is, dat deze vorm toeneemt, naarmate men teruggaat, dat alle andere vormen zich daaruit laten afleiden, en dat deze vorm in overeenstemming is met het natuurlijk taalrhytme, daar kunnen wij nu ook den laatsten stap doen en verklaren, dat de vorm, waaruit het alliteratievers ontstaan is, een trochaeische dipodie is. Men moet alleen vragen, of aan het begin een streng vers staat, of een vers met licenties. En dat laat zich historisch niet uitmaken. Maar het ligt voor de hand, dat de licenties er geweest zijn. De trochaeische dipodie is in zijn oorsprong geen kunstmetrum: het is een vorm, die zeer gemakkelijk onopzettelijk ontstaan kan. De plechtige rede zal dikwijls in trochaeen geklonken hebben, voor men zich bewust was, verzen te spreken. Maar toen men op den rhytmus attent werd, werd hij voorschrift. In die overgangsperiode van onzekerheid, of men slechts verheven taal of poëzie sprak, zal in menige plechtige rede een syllabe meer of minder geklonken hebben, dan het geval zou zijn geweest, indien er metrische voorschriften bestonden, maar het gewicht der voordracht zal zonder raisonneeren de syllaben zóó verdeeld hebben, dat zij toch rhytmisch klonken. Zóó ontstonden de eerste licenties tegelijk met de eerste verzen. Zij ontwikkelden zich met deze en langzamerhand ontstond er een bewustzijn, hoever de licenties gaan kunnen. Dit bewustzijn was reeds tamelijk sterk ontwikkeld, toen de on. en de ags. poëzie uiteengingen. En nu gaat ieder zijn eigen weg. Aan beide zijden nemen de licenties toe. Maar terwijl men in het Noorden zich er precies rekenschap van geeft, wat men toelaat, en aan de door licenties ontstane vormen nu een vaste plaats begint te geven in bepaalde metra, zoodat er ten slotte algeheele gebondenheid ontstaat, laat men in het ags. en daarna in hooger mate in het Nederduitsch, en ten slotte in de hoogste mate in de weinige Hoogduitsche proeven aan de licenties vrijen loop, en het gevolg is, dat het vers eindelijk geen vers meer is en de concurrentie moet opgeven tegen een nieuwen vorm, die met radicale wijzigingen uit het iets minder verloopen vers gemaakt, insgelijks uit Noord-Duitschland geïmporteerd wordt.

De ontwikkeling der metriek levert een belangrijke bijdrage voor de geschiedenis der poëzie, en zij bevestigt de resultaten, waartoe het onderzoek der stofgeschiedenis voert. Tacitus vertelt, dat de Germanen in gedichten hunne helden bezingen, en wij hebben

geen grond, de waarheid van dit getuigenis te betwijfelen. Maar omtrent de bijzonderheden dezer gedichten weten wij niets, evenmin ten opzichte van hun inhoud als van hun vorm. Al wat men hierover verkiest te fantaseeren, is geen wetenschap, maar geloof. Het is niet onwaarschijnlijk, dat de trochae, die wij als het fundamenteele element van het ons bekende alliteratievers hebben gevonden, ook hier den grondslag gevormd heeft. Want deze formatie is zeer eenvoudig, en zij is in overeenstemming met het rhytme van de taal. Maar het is onmogelijk, de metriek der verzen, die wij kennen in het on., het ags., het nd. en het hd., te beschouwen als verschillende zelfstandige voortzettingen van dat Oudgermaansche vers. Daartoe zijn deze verzen te nauw met elkander verwant, en daartoe is te duidelijk de ontwikkelingslijn, die deze metra met elkander verbindt. Deze overeenstemmingen kunnen slechts berusten op cultuuraanraking. Het gemeenschappelijk uitgangspunt is een vers, dat kort bij het Oudnoorsche staat en zich daarvan eigenlijk alleen hierdoor onderscheidt, dat er nog geen strofenvorming heeft plaats gehad, of dat deze althans nog in haar begin staat. Bij dit vers sluit zich het ags. aan, hierbij het nederd., hierbij het hoogd. De stammen, waar wij deze poëzie vinden, bewonen een samenhangend geographisch gebied. Maar dan is het wel duidelijk, waar deze poëzie thuis hoort. Het is de poëzie der Noordzeevolken. De nauwe samenhang tusschen ags. en on. metriek verklaart zich uit de oude woonplaats der Angelsaksen. In Zuid-Denemarken, Sleeswijk, Holstein, de streek, waar Angelsaksen en Skandinaviërs elkander ontmoetten, is deze poëzie ontstaan [1]).

Nadat het direct verband tusschen ags. en on. poëzie verbroken

1) In dit verband wil ik niet ingaan op de vraag, die een onderzoek overwaard is, in hoeverre er samenhang bestaat met de Oudiersche alliteratie-poezie, die in een vroege periode mogelijks een vers met twee heffingen gekend heeft, en die bevoegde beoordeelaars uit Latijnsch rhetorenproza afleiden. Eene analogie biedt deze poezie zeker in het ontstaan van een regelmatig op- en neergaande beweging uit verheven proza. Ik ben op deze analogie pas opmerkzaam gemaakt door Van Hamel, nadat ik deze studie ten einde had gebracht; zij is dus op mijn resultaat niet van invloed geweest; des te zekerder staat dit door de genoemde analogie. Indien er een historische samenhang bestaat, wat zich wel laat vermoeden, maar waarover voorloopig niets zekers te zeggen is, zou men bij den ouderdom van het Skandinavisch-Angelsaksische vers nauwelijks aan directen invloed van het Iersch kunnen denken maar eer aan een gemeenschappelijke bron. Het laat zich zeer goed denken, dat de Noordzee-volken op hun reizen naar Gallie kennis maakten met het alliterende proza, en dat deze kennismaking voor het ontstaan van hun vers niet zonder beteekenis is geweest. Zelfs is dit mogelijk, wanneer men niet aan directe overname denkt. Het zou niet de eenige cultuurverovering zijn, die deze volken door hun verbindingen over zee gemaakt hebben, terwijl de stammen van het binnenland òf achterbleven òf later onder den te sterken druk van vreemde opgelegde cultuur het slechts brachten tot slaafsche navolging.

was, doordat de Angelsaksen naar Engeland verhuisden en de leiding der litteraire beweging in de Skandinavische landen in handen van noordelijker wonende stammen kwam, bleef de communicatie tusschen de Angelsaksen en het vasteland bewaard, en de invloed der Angelsaksische letterkunde openbaart zich in de kloosterlitteratuur. Hier komt dan ook de alliteratiepoëzie tot zekeren bloei, hoofdzakelijk als bijbelpoëzie. Niettemin toont het Hildebrandslied, dat het vers ook gebruikt is voor den heldenzang [1]). Welke dezer stoffen hier het eerst bewerkt werden, laat zich niet met zekerheid zeggen; naar de chronologie der documenten te oordeelen, komt de prioriteit aan den heldenzang toe. In beide richtingen hebben de Angelsaksen het voorbeeld gegeven. Het vers, dat wij uit Nederduitschland kennen, is reeds in hooge mate gemoderniseerd: het staat niet meer op het standpunt van Béowulf. De voorbeelden zijn gedichten geweest, waarin de nieuwigheden, die wij o. a. in By. vinden, reeds aanwezig waren. Echter waren het ook niet de meest extreme ags. vormen; dat toonen de weinige punten, waarin By. zich nog verder van den oorspronkelijken vorm verwijdert dan de du. poëzie. Maar de du. dichters gaan verder dan hun voorbeelden [2]). Zoowel in Hild. als in Hel. heeft het vers reeds zóó sterke

---

Een op zich zelf interessante poging, om het ags. vers in direct verband te brengen met het lat. cursus-proza doet Fijn van Draat in Anglia N. F. dl. 26. Maar hij verzuimt hier te letten op den samenhang tusschen het ags. en het on. vers en op de ontwikkeling in het vers, en hij heeft geen bezwaar, verzen met een zeer verschillend aantal icten door elkaar te laten voorkomen, wanneer zij slechts eenige gelijkenis met zulke rhetorische groepen hebben. Niet velen zullen bv. toegeven, dat een vers als *þæt hie heora winedrihten* 4 heffingen heeft. Maar juist is de erkenning van 3- en meersyllabige maten. En wel kan men naar aanleiding van het genoemde opstel de vraag stellen, of de eigenaardige ontwikkeling van het vers in het ags., met name de toename van het aantal syllaben in de eerste maat, misschien niet uitsluitend van binnen uit geschied is maar ook tot op zekere hoogte den invloed van vreemde voorbeelden verraadt. Ik wil mij hier niet vóór deze meening uitlaten maar haar ook niet a priori verwerpen. De outreering van dit verschijnsel op het vaste land is natuurlijk weer een andere zaak.

[1]) Dat het Hildebrandslied Saksisch is, heb ik aangetoond in de Verslagen en Mededeelingen dezer Akademie, 4e Reeks Deel IX. Daar is ook oudere litteratuur over deze vraag aangehaald.

Dat het alliteratievers in Noord-Duitschland — van Zuid-Duitschland is in het geheel geen sprake — in de oudere periode op breede schaal en buiten de kloosters voor den heldenzang zou gebruikt zijn, daarvoor hebben wij geen aanwijzing. Het Hildebrandslied is het eenige document, en dit draagt alle kenmerken van een namaakkunst. De gedichten, die in de Þidrekssaga gebruikt zijn, zijn jonger. Wel gaan deze terug op oudere gedichten, maar hier missen wij weer iederen grond om te beweren, dat zij niet in kloosters zijn ontstaan. In geen geval kan de breede ontwikkeling der heldensage in Noord-Duitschland een reden zijn, om een zelfstandig alliteratievers aan te nemen, waar het eenige alliteratievers, dat wij kennen, duidelijk van Angelsaksischen oorsprong is.

[2]) Van Hamel maakt mij er opmerkzaam op, dat de ags. vertaling van de os. Genesis doorgaande overbodige woordjes weglaat en het vers besnoeit. Lang nadat

veranderingen ondergaan en in zoo hooge mate zijn rhytme verloren, dat het ten doode gedoemd is. Het is althans in Hel. tot een vers op perkament geworden, dat niet langer in de ziel maar slechts in het schrift leeft. Toch toont het nog zooveel levenskracht, dat het nog eenmaal naar een naburig dialect wordt overgebracht; men gaat het ook in het hoogd. namaken. Maar hier toont het geen nieuwe levensvatbaarheid. De dichters in dit dialect, die het gebruiken, missen alle gevoel voor de beweging van het vers; uitwendige dingen maken zij na, maar terwijl zij sommige eigenaardigheden over het hoofd zien, drijven zij andere tot het uiterste, en de mislukte pogingen worden door geen nieuwe gevolgd. Het eenige gedicht van eenigen omvang, dat wij hebben, is Musp.: dat er niet meer geweest zijn, heeft men natuurlijk niet het recht, met zekerheid te zeggen. Maar zoolang men de geschiedenis der poëzie opmaakt uit dat, wat wij weten, en niet uit dat, wat wij niet weten, leveren den getuigenissen, die wij bezitten in vier dialecten, een duidelijke aanwijzing, waar deze poëzie geboren is, en waar zij is gestorven.

Deze ontwikkeling komt nu geheel overeen met die der stof. Ook hier staan aan het begin de stoffen, die de Skandinavische poëzie met de ags. gemeen heeft, de Skjoldungenhistorie, behandelend de gebeurtenissen, die samenhangen met de vestiging van het oudste Deensche koninkrijk, een stof, die de Angelsaksen van het vasteland meegenomen hebben naar hun nieuwe woonplaats. Dan volgen de stoffen, die in het Noorden en in Duitschland verbreid en in Engeland in minder mate bekend zijn, van welke de belangrijkste de Nibelungensage is. De oudste vormen der vertelling zijn Skandinavisch, afgezien van het weinige, dat de ags. poëzie weet, dat nog ouder is. Dan komt de Nederduitsche overlevering, die wel is waar pas in de Þidrekssaga uitvoerig tot ons gekomen is, maar zich toch in enkele sporen reeds een paar eeuwen vroeger vertoont, en daar de stof toch voor een deel Duitsch van oorsprong is, in haar eerste begin niet jonger kan zijn dan de on. liederen, die deze dingen behandelen. In Zuid-Duitschland zijn in deze periode de eenige zwakke sporen enkele namen in oorkonden, die aan oude verhalen doen denken.

In de 12e eeuw dringt de poëzie naar het Zuiden door, maar nu is de tijd voor het alliteratievers op het vasteland lang voorbij; de stoffen gaan zuidwaarts in een jonge strofe, de in Nederduitsch-

dus het vers in Duitschland door gebrekkige techniek ontaard was, beheerschten de Angelsaksische dichters de techniek nog in die mate, dat zij bij het vertalen de gebrekkige verzen konden verbeteren. De Duitsche poëzie is derhalve in haar fouten wel zelfstandig.

land, misschien onder den invloed van de fornyrðislagstrofe, ontstane Nibelungenstrofe. Zie over deze vragen mijne Untersuchungen über den Ursprung und die Entwicklung der Nibelungensage, I—III, Halle 1906—9; Untersuchungen über die Hildesage, Zschr. f. d. Phil. dl. 10; Das Eckenlied und seine Quellen, Beitrage z. gesch. d. d. Spr. u. Lit. dl. 32; Die Dichtungen von dem Kampfe im Rosengarten, Arkiv. f. Nord. Fil. dl. 24; Die Sagen von Ermanarich und Dietrich von Bern, Halle 1910, waar voor al deze stoffen een gelijke ontwikkelingsgang wordt aangetoond. Zij zijn of Skandinavisch of Nederduitsch, ontwikkelen zich òf in één van deze beide landen, òf, gelijk de Nibelungensage, in beide gemeenschappelijk, en worden in een jonger periode — de twaalfde eeuw of nog later — naar het Zuiden en Zuidoosten gebracht en naar Nederduitsche voorbeelden in het Hoogduitsch bewerkt.

De resultaten van het onderzoek der stofgeschiedenis en der metriek zijn dus met elkander in de meest volkomen harmonie.

TOELICHTING BIJ DE SCHEMATA.

Aan de in dit geschrift opgestelde schemata beantwoorden volgens de daar geldende berekening de volgende verzen:

Vǫluspá.

Vs. 1.
Zonder opt.

Vs. 1. I. Zonder optact.

op ⊥	*1.* ⊥ ´ ` | ⊥ 1 : str. 26.	*3a.* ⊥ ´ | ⊥ 19 : str. 2. 3. 5. 7. 17. 21. 31. 36. 37. 41. 43. 44. 50. 51. 52. 53. 57. 60. 63.	op ⊥ ´
op ⊥ ´	*2a.* ⊥ ⊥ ´ ⊥ 1 : str. 4.		
	2b. ⊥ ´ ` | ⊥ ´ 3 : str. 39. 46. 59.		

Quantiteitsbepaling. Om willekeur in de behandeling van onzekere gevallen te vermijden, heb ik de volgende veel aangenomen regels, wier absolute geldigheid zeker aan twijfel onderhevig is, bij de samenstelling der schemata laten gelden:

1. Een syllabe op grammatisch langen klinker vóór een klinker, die tot hetzelfde woord behoort, geldt voor kort. Dus 2.5 *nú mun ek* ⊥ ` .

2. Een syllabe op grammatisch langen klinker vóór een klinker, waarmee een volgend woord begint, geldt voor kort indien beide syllaben in dezelfde halve maat staan. Dus 55.8 *þá er hefnt* (♩ ♩ ♩) ⊥ ` . Evenzoo 59.7 *sá er á*. In den grond is dit van weinig beteekenis, daar ook de groep ⊥ ´ de beweging ♩ ♩ ♩ kan hebben. Maar de verzen moesten een plaats in het schema hebben, en het valt niet te ontkennen, dat het geval *þá er* niet heel ver van *nú* afstaat. Daarentegen geldt zulk een syllabe voor lang als de volgende syllabe in de tweede helft van de maat staat en dus een meer onafhankelijk accent heeft. Dus *nú ero* 30.9 (♩ ♩ ♩) ⊥ ` .

3. Een monosyllabum met korten klinker eindigend op één consonant geldt voor lange syllabe, ook indien het volgend woord met een klinker begint. Dus 6.4 *ok um þat* (♩ ♩ ♩) ⊥ ´ ` .

Deze regels gelden voor syllaben in de heffing. Bij syllaben, die geen heffing dragen, is slechts zelden aanleiding tot quantiteitsbepaling, en nergens, waar de quantiteit van beteekenis is, doen zich gevallen van den aard der hierboven genoemde voor.

Vsp. Vers 1. *I 3a. str. 44.* Het stefvers luidt: *Geyr nú Garmr mjǫk*. Slechts op één plaats ontbreekt, alleen in ***R*** bovendien in ***H*** op eene plaats, die niet in aanmerking komt, *nú*. Deze plaats is str. 44. Voor de schematiseering is de juiste vorm van het vers gebruikt.

3b. ⏓ ` | ⊥́ 1 : str. 62.
3c. ⊥́ ´ ` | ⊥́ 2 : str. 10. 30.
3d. ⊥́ ` | ⊥́ 19 : str. 1. 8. 18. 19. 21. 28. 32. 35. 38. 40. 42. 45. 48. 55. 56. 61. 64. 65. 66.
3e. ⊥́ ´ ` ` ⊥́ ´ 1 : str. 20. V p.
3f. ⊥́ ´ ` ⊥́ 2 : str. 22. 29.
4. ⊥́ ´ ´ | ⏓ ` 1 : str. 6. op ⏓ ´ `
5a. ⊥́ | ⊥́ ` ´ 1 : str. 47. op ⊥́ ` ´
5b. ⊥́ ´ | ⊥́ ` ´ 1 : str. 27.

Vs. 1. Met opt.

II. Met optact.

op ⊥́ | ⊥́ ´ | ⊥́ 1 : str. 33.

Vs. 5. Zonder opt.

Vs. 5. I. Zonder optact.

op ⏓ 1. ⊥́ ⊥́ | ⏓ 3 : str. 35. 52. 56,9.
op ⊥́ 2a. ⊥́ | ⊥́ 20 : str. 3. 4. 6. 7. 8. 10. 18. 20,9. 21,7. 28,11. 30,5. 31. 39,7. 42. 46. 47. 48. 50. 57. 59.
2b. ⏓ ` | ⊥́ 1 : str. 24.
2c. ⊥́ ` | ⊥́ 1 : str. 16.
2d. ⊥́ ` ⊥́ 16 : str. 5. 9. 17. 20,5. 23. 25. 26. 27. 30,9. 40. 41. 44. 45. 56. 64. 66.
2e. ⏓ ` ´ | ⊥́ ´ 2 : str. 2. 19.
2f. ⊥́ ´ ` | ⊥́ 3 : str. 1. 22. 55.
3a. ⊥́ | ⊥́ ` 2 : str. 28,5. 32. op ⊥́ ´ ´
3b. ⏓ | ⊥́ ` 1 : str. 51.
3c. ⊥́ | ⊥́ ` ´ 1 : str. 38.

Vs. 5. Met opt.

II. Met optact.

op ⊥́ 1a. ´ | ⊥́ | ⊥́ 4 : str. 33. 37. 43. 60.
1b. ´ ´ | ⊥́ | ⊥́ 1 : str. 62.
2. | ⏓ ` ⊥́ ´ 2 : str. 53. 63,3. op ⊥́

3c. str. 10. 30. De keuze tusschen ⊥́ ´ ` ⊥́ ´ en ⊥́ ⊥́ ` is dikwijls moeilijk en niet altijd zeker. De voorliefde van het gedicht voor drielettergrepige eerste maat spreekt veelal voor de eerste opvatting. Een rol speelt hier zeker hetgeen voorafgaat en hetgeen volgt. In *Veit hon Heimdallar* 27.1 is *Heimdallar* gemakkelijker in één maat te spreken dan de woorden *Moðsognir* en *valkyrjur* in str. 10 en 30; voorts is *Þá var* en *Sá hon* een geringer volume, en bovendien hebben wij voor str. 30 de analogie van andere verzen, die met *Sá*, *sér hon* beginnen. Maar onmogelijk is het niet, dat ook 27.1 bestaat uit 3 + 2. Zie nog p. 43 anm. 1, en over het gebruik van tweede leden van composita in de heffing p. 96 vv.

II. str. 33.1. Zie Addenda en Corrigenda.

Vers 5. *I 2d. str. 30.9. 2e. str. 2.5.* Zie boven p. 232 de opmerkingen over quantiteitsbepaling.

II 2. str. 63.3. Dit vers is oorspronkelijk het eerste vers eener tweede halve strofe, wat aan den bouw der strofe nog heel goed te zien is; na vs. 2 is een syntactische insnijding, na vs. 5 niet. De halve strofe is eene oude variant van 62,5—8; zie Zschr. f. d. Phil. 36. 343. Vs. 5 behoort dus tot de groep verzen 3.7.

Vs. 3.7. Zonder opt. — Vsp

Vers 3.7. I. Zonder optact.

op ´ — *1.* ⊥́ ` ´ ¦ ⊥́ 4 : str. 6,3. 8,7. 16,7. 38,3.

op ´ ´ — *2a.* ⊥́ ⊥́ ¦ ´ 11 : str. 1,7. 37,7. 39,3. 39,9. 42,7. 43,7. 55,3. 57,7. 65,3. 66,3. 66,7.

2b. ⊥́ ` ¦ ´ 1 : str. 4,7.

op ⊥́ ´ — *3a.* ´ ´ 1 : str. 22,3.

3b. ⊥́ ¦ ⊥́ ´ 40 : str. 2,7. 4,3. 6,7. 7,7. 10,3. 17,7. 18,3. 18,7. 19,3. 20,3. 20,11. 21,9. 28,3. 29,3. 30,7. 31,3. 31,7. 32,3. 33,7. 35,3. 35,7. 37,3. 44,7. 42,3. 43,3. 44,3. 45,7. 45,9. 46,7. 48,7. 51,7. 52,3. 53,7. 55,7. 56,11. 59,3. 61,3. 62,7. 63,5. 64,3.

3c. ´ ` ¦ ⊥́ ´ 1 : str. 59,7.

3d. ⊥́ ´ ` ¦ ⊥́ 2 : str. 24,3. 62,3.

3e. ⊥́ ` ⊥́ 14 : str. 4,3. 6,9. 10,7. 17,3. 20,7. 22,7. 28,7. 28,9. 30,3. 30,11. 36,3. 46,3. 50,7. 57,3.

3f. ´ ` ¦ ´ ´ 2 : str. 52,7. 56,7.

3g. ´ ` ¦ ´ 4 : str. 5,3. 5,7. 5,9. 24,7.

4a. ⊥́ ´ ¦ ´ ´ 3 : str. 19,7. 26,7. 48,3. — op ´ ´ ´

4b. ´ ´ ` ´ ¦ ´ ´ 1 : str. 23,7.

5a. ⊥́ ¦ ´ ´ 2 : str. 10,7. 41,3. — op ´ ´ ´

5b. ´ ¦ ´ ´ ´ 4 : str. 3,7. 8,3. 32,7. 47,3.

Vs. 3.7. Met opt.

II. Met optact.

op ⊥́ — *1a.* ´ ⊥́ ¦ ⊥́ 1 : str. 21,3.

1b. ¦ ´ ⊥́ 1 : str. 21,5.

1c. ⊥́ ¦ ⊥́ 8 : str. 26,3. 40,3. 44,7. 45,11. 47,7. 50,3. 53,3. 56,3.

1d. ´ ´ ⊥́ ¦ ⊥́ 7 : str. 2,3. 3,3. 7,3. 33,3. 38,7. 39,5. 60,7.

1e. ¦ ´ ´ ⊥́ 1 : str. 29,5.

2. ¦ ⊥́ ¦ ´ ´ 5 : str 25,7. 27,3. 60,3. 61,5. 64,7. — op ´ ´

Vers 3.7. *I 2a. str. 65,3.* Juister misschien ⊥́ ¦ ´ ´.

3a. str. 22,3. Over de redenen, om aan het onregelmatige vers niet te veranderen, zie p. 53 en aldaar.

3b. str. 29,3. Men kan twijfelen, of dit vers niet te lezen is ⊥́ ` ⊥́, een zeldzaam type, waarvoor Vsp. anders geen voorbeeld heeft. Het nauw verwante ⊥́ ` ¦ ⊥́ is hier onmogelijk, daar *pena* allitereert. *Pena* moet dus op den voorgrond treden, maar dan kan het ook een heffing dragen. Vgl. 32,7.

str. 63,5. Zie boven bij vs. 5 *II 2. str. 63,3.*

3c. str. 59,7. Zie boven p. 232.

3d. str. 24,3. Dit vers heeft in de overlevering den vorm ⊥́ ` ⊥́ ´, met bijtoon op *enn*. Echter is *enn* een later toevoegsel van den man, die str. 21–22 ingevoegd heeft. (Zschr. f. d. Phil. 36,29). Vóór dien tijd had het vers den vorm ⊥́ ´ ⊥́. Neemt men dit in aanmerking, dan wordt het getal voorbeelden voor ⊥́ ` ⊥́ in vs. 3.7 van 2 op 1 gereduceerd.

5a. ⊥́ ⊥́. Waar in een maat van den vorm ⊥́ ´ ´ geen bijaccent is aangegeven, beteekent dit, dat het bijaccent bij de berekening niet in aanmerking komt. In de tweede maat is het dikwijls zwakker dan in de eerste, en in sommige gevallen is het niet met zekerheid uit te maken, welke syllabe het draagt. Vgl. p. 28.

5b. str. 32,7. De zin eischt betoning van *Sa*.

II 1a 1b. str. 21,3. 5. Zie boven over vs. 3.7 *I 3a. str. 22,3.*

op ⊥ *3a.* | ⊥ | ⊥ ' 1 : str. 51.3. *3c.* | ⊥ | ⊥ 2 : str. 27.7. Vsp
3b. ' ⊥ ' ⊥ 1 : str. 15.3. 28,13.
•*3 f.* ' ⊥ | ⊥ 1 : str. 9,7.

Even verzen. I. Zonder optact.

Even v. zonder opt.

op ⊥ *1a.* ⊥ ' ' ⊥ 1 : str. 31.8.
1b. ⊥ ` | ⊥ 6 : str. 29,2. 36,1. 38,1. 51.8. 56.10. 57,2.
1c. ⊥ ' ⊥ 1 (9maal): str. 27.8.
op ⊥ *2a.* ⊥ ⊥ | ⊥ 11 : str. 16,8. 17,2. 20,10. 32,8. 33.4. 45,6. 55,2. 56.6. 59.6. 62,4. 66.6.
2b. ⊥ , ` ' ⊥ 2 : str. 50,2. 55,8.
op ⊥ ' *3a.* ⊥ | ⊥ 1 : str. 12.4.
3b. ⊥ | ⊥ 82 : str. 1,2. 1,6. 2.2. 2,4. 4,1. 4,8. 5,2. 6,6. 8,2. 8,4. 8,6. 9.6. 10,2 10,6. 17,8. 18,6. 19,4. 19,8. 20,12. 21,2. 21,4. 21,6. 21.8. 22,8. 23,6. 23.8. 24.4. 24.6. 24,8. 25,6. 25.8. 26,2. 26,6. 27,2. 27,4. 27.6. 28,10. 28,12. 30,2. 30,10. 30,12. 31,2. 31,4. 31,6. 32,4. 37,4. 38,2. 38,6. 38,8. 39,2. 39.6. 40,4. 40,6. 41,2. 41.4. 43.2. 44,8. 45,4. 45,12. 46.4. 50,8. 52,1. 53.6. 53,8. 55,6. 56,2. 56,8. 56.12. 57.4. 59,2. 59,4. 59,8. 60.4. 60.8. 61,6. 62,2. 62,6. 63,2. 63,4. 64,2. 64,6. 64.8.
3c. ⊥ ` | ⊥ 5 : str. 1,4 4,2. 35,4. 39,8. 47,8.
3d. ⊥ ` | ⊥ 5 : str. 6,4. 21,10. 22,4. 22,6. 35,6.
3e. ⊥ ` ' ⊥ 10 : str. 6,10. 17,4. 18,2. 20,8. 44,6. 45,8. 45,10. 46,6. 48,2. 66,8.
3f. ⊥ ` | ⊥ 1 : str. 51,2.
3g. ⊥ ` ⊥ 1 . str. 48,4.
4. ⊥ | ⊥ ` 2 : str. 17,6. 20,2. op ⊥ '
5a. ⊥ ' ⊥ 6 : str. 7.4. 7,6. 28,6. 47,2. 53,2. 61,2. op ⊥ .
5b. ⊥ | ⊥ . 2 : str. 2,6. 66,2.
5c. ⊥ | ⊥ ' 2 : str. 19,2. 20,6.

II. Met optact.

Even v. met opt.

op ⊥ *1a.* | ⊥ · | ⊥ 2 : str. 6,8. 13,4.
1b. ' : | ⊥ ' | ⊥ 8 : str. 1,8. 20,4. 22,2. 24,2. 26,4. 28,4. 28,8. 65,4.
1c. ' ⊥ | ⊥ 1 : str. 28,2.
2a. | ⊥ | ⊥ 17 . str. 2,8. 3,6. 30,8. 33,6. 36,2. 40,2. 40,8. 42,6. 43,6. 46,8. 47,6. 48,6. 52,6. 53,4. 56,4. 57,6. 64,4. op ⊥

Even verzen. *I 2b. str. 55,8.* Zie boven p. 232.

3d. str. 6,4. Zie boven p. 232.

II 2a. str. 64,4. Ik heb mij hier veroorloofd, den vorm *Gaulee* als den juisten aan te nemen en daarnaar te scandeeren. Volgens de overlevering heeft het vers den vorm ⊥ ⊥ en vermeerdert het het aantal driesyllabige verzen met één.

2b. ´ ´ ¦ ⊥ | ⏑́ 1 : str. 16,6.	44,2. 44,4. 46,2. 47,4. 50,4. Vsp.
op ⊥ *3a.* ¦ ⊥ | ⊥ ´ 10 : str. 3,8. 6,2. 7,8. 29,4. 30,4. 32,2. 37,6. 39,4. 42,2. 55,4.	50,6. 51,4. 51,6. 52,2. 52,8. 57,8. 60,2. 60,6. 61,4. 65,2. 66,4.
3b. × ¦ ⏑́ ¦ ⊥ 33 : str. 3,4. 4,6. 5,4. 7,2. 8,8. 10,4. 10,8. 18,4. 18,8. 29,6. 30,6. 32,6. 33,2. 35,2. 37,2. 41,6. 43,8.	*3c.* ´ × ¦ ⏑́ × ¦ ⊥ × 9 : str. 3,2. 5,6. 5,8. 5,10. 9,8. 19,6. 26,8. 42,8. 45,2.
	3d. ´ ¦ ⊥ ´ ´ ¦ ⊥ 1 : str. 37,8.

Hymiskviða.

Eerste vers. Zonder opt.

Vers 1. I. Zonder optact.

op ⊥ *1.* ⊥ \` ´ ¦ ⊥ 4 : str. 15. 18. 31. 39.	*2a.* ⊥ ⊥ | ⏑́ ´ 8 : str. 2. 10. 20. 21. 25. 27. 28. 29. op ⏑́ ×

3b. str. 5,4. Wat het vers beteekent, is niet volkomen zeker, en daarom heb ik aangenomen, dat de voorlaatste syllabe lang is, waardoor een veel voorkomende metrische vorm ontstaat. Maar indien de eenige lezing, die een verstaanbaren zin geeft, juist is, dan staat er *um hinmugtar*, en het vers wordt ´ ´ ⏑́ ´ ⏑́ ´. Dat is zeer goed mogelijk. De jonge strofe heeft meer byzondere ofschoon niet geheel alleenstaande versvormen (vs. 9,11).

Str. 35,2 behoort volgens de overlevering (*undir*, beter echter *und*) tot *3c*.

Hym. Vers 1 *I 1. str. 15. Hvern létu þeir.* Men kan twijfelen, of de beweging ⊥ \` × ⊥ is of ⊥ ⊥ ´ \`. Voor de eerstgenoemde betoning spreekt 1. dat het gedicht evenals de Vsp. een voorliefde voor verlengde eerste maat heeft, in het byzonder in oneven verzen (34 gevallen; daarnaast 21 in even verzen), en in de allereerste plaats in vs. 1 (13 gevallen), terwijl eenlettergrepige eerste maat bij optactlooze verzen zeer zeldzaam is. 2. dat, waar geen syllabe in dit vers door den zin aangewezen is, om zóó op den voorgrond te treden, dat er aanleiding bestaat, haar een heele maat te laten vullen, het minder hinderlijk is, dat in de minder zwaarwichtige tweede maat maar één syllabe staat dan in de eerste. Men kan en moet zelfs in deze tweede maat een rust aannemen en lezen ♩ 𝄽, in de eerste maat zou men bij de deeling 1 + 3 krijgen 𝅝. Gelijk str. 15,1 zijn te beoordeelen 10,5. 13,5.

2a. str. 2. 20. Zie boven pag. 40.

Str. 27. 29. Deze beide verzen *Gekk Hlórriði* en *En Hlórriði*, en evenzoo 16,3. 37,3 *verðr Hlórriða, hafr Hlórriða*. 4,6 *Fǫ́r Hlórriða* zijn te lezen ⊥ ⊥. ¦ ⏑́ ×, en wel op de volgende gronden: 1. De naam Hlórriði, die 5 maal voorkomt, staat steeds aan het einde van een vierlettergrepig vers, dus met éene syllabe er voor. Nu zijn 4 van deze plaatsen oneven verzen en 2 zelfs eerste verzen. Maar de eerste maat der oneven verzen heeft een afkeer van eenlettergrepigheid. Door te lezen ⊥ ¦ ⊥ \` × zouden wij door deze twee voorbeelden in vs. 1 het aantal gevallen verdubbelen. Daarentegen is de vorm ⊥ ⊥ ⏑́ × in Hym. zeer gezocht; de oneven verzen hebben 27, de even verzen 29 voorbeelden. 2. Het ligt voor de hand, dat de 5 verzen bestaande uit een monosyllabum + een vorm van den naam *Hlórriði* hetzelfde rhytme hebben. Maar door de eerste syllabe van *Hlórriði* in de heffing te plaatsen, wordt men gedwongen, str. 29,1 anders te lezen dan de overige plaatsen. Want *En* kan niet een maat vullen en zou dus, indien *Hlór-* een heffing droeg, optact worden, terwijl *Hlórriði* over twee maten verdeeld werd. Maar in de andere verzen kan het eerste woord geen optact zijn. Het rhytme zou dus 29,1 worden × ¦ ⊥ ⏑́ ´,

Hym.

2b. ⊥ ´ ` | ∸ . 2 : str. 11. 38. | 3d. ⊥ ` | ⊥ 1 : str. 12.

op ⊥ × 3a. ∸ × | ⊥ × 1 : str. 34. | 3e. ⊥ ` | ⊥ 6 : str. 6. 22. 26. 30. 32. 33.

3b. ⊥ . | ⊥ ´ 13 : str. 1. 3. 4. 5. 7. 8. 9. 13. 16. 19. 24. 35. 37. | 3f. ⊥ ´ ` | ⊥ 2 : str. 14. 36.

4. ⊥ | ⊥ ` ´ 1 : str. 23.

3c. ∸ × ` | ⊥ × 1 : str. 17.

II. Met optact.

Geen voorbeeld.

Vs. 5. Zonder opt.

Vers 5. I. Zonder optact.

op ⊥ 1a. ⊥ ` | ⊥ 1 : str. 9. | 3b. ∸ . ` | ⊥ ´ 2 : str. 16. 28.

1b. ⊥ ´ | ⊥ 3 : str. 10. 13. 19. | 3c. ⊥ ` | ⊥ 4 : str. 7. 14. 17. 35.

op ∸ × 2a. ⊥ ⊥ | ∸ 2 : str. 5. 20.

2b. ⊥ ´ ` | ∸ 2 : str. 30. 38. | 4. ⊥ ` | ∸ 1 : str. 34. op ∸

3a. ⊥ ´ | ⊥ ´ 9 : str. 1. 2. 4. 11,7. 12. 22. 23. 27. 31. | 5a. ⊥ | ⊥ ´ 3 : str. 18. 32. 33. op ⊥

5b. ⊥ | ⊥ ´ 1 : str. 29.

Vs. 5. Met opt.

II. Met optact.

op ⊥ 1a. ´ | ⊥ | ⊥ 3 : str. 8. 15. 21. | 2. | ⊥ | ∸ 1 : str. 37. op ∸ ´

1b. . × | ⊥ . | ⊥ 1 : str. 3. | 3. | ∸ | ⊥ ´ 1 : str. 39. op ⊥

---

op de andere plaatsen echter ⊥ ⊥ ` . 3 Door deze wijze van lezen werd 29.1 een optactvers, wat overigens bij vs. 1 niet voorkomt. — *Hlorridi* is een compositum van gelijke rhytmische beweging als *bergbua* (str. 2,1), *blomgota* (20.1), en men kan hier met gelijk recht een natuurlijke betoning van het tweede lid verwachten, sterk genoeg, om plaatsing in de heffing toe te laten, als ginds. De zware bijtoon der eerste maat en de zwakkere heffing der tweede maat op lichte syllabe wegen voldoende tegen elkander op. — Aandacht verdient in 29,1. 37.3 het allitereeren eener syllabe met sterken bijtoon (zie p. 38 vv.), ook dit in overeenstemming met str. 2.1. 20.1. Deze wijze van allitereeren is juist bij den vorm ⊥ ⊥ ´ ∸ ´ zeer gewoon: zie nog 21.1. 28.1. 5.5. 20.5 enz.

Str. 10. De beweging is ⊥ ⊥ | ∸ om gelijke redenen als bij 27. 29. *En* draagt een heffing gelijk 29.1. Uitbreiding van *en* over een geheele maat zou een zeer onnatuurlijken toon meebrengen. — In het licht van deze en andere gevallen is ook 38.1 zeker op te vatten als 3 + 2, ofschoon dit vers op zich zelf ook als optactvers kan gelezen worden. Eene metrische afwijking ware hier overigens niet onmogelijk, daar de strofe geïnterpoleerd is.

Str. 28. Dezelfde betoning: *ok* draagt de eerste heffing; *enn* vult niet een maat.

3f. Str. 14.1—2 zijn te deelen: *Sagdit hanum hugr vel — þa er hann sá.*

Vers 5. *I 1b. str. 10. 13.* Zie bij vs. 1. *I 1*, str. 15.

2a. str. 5. 20. Evenmin *mun* als *sa* kan een maat vullen; wel allitereeren deze woorden. Zie bij vs. 1 *I 2a*, str. 27. 29.

II. 1a. str. 15. at Sifjar ver. Men kan met het oog op den zin twijfelen tusschen × | ⊥ × ´ ⊥ en ⊥ ⊥ ´ ` . Maar de analogie met 3.5 *hat hann Sifjar ver*, waar geen grond is voor sterke betoning van het verbum, geeft den doorslag voor de eerste opvatting.

Vs 37 Zonder opt. | Hym.

Vers 37. I. Zonder opłact.

op ´ *1a.* ´ ´ 1 : str. 23,3. 18,3. 19,7. 20,7. 21,3. 24,3.
1b. ´ \` ´ 5 : str. 5,7. 7,3. 21,5. 27,3 29,3. 31,3. 33,3.
9,3. 12,3. 28,3. 33,7. 34,7. 39,7.
op ⊥ *2a.* ´ ⊥ 19 : str. 2,3. 4,7. *3b.* ⊥ \` ´ 2 : str. 11,5.
5,3. 8,7. 10,3. 11,9. 13,3. 21,7.
14,7. 16,3. 17,7. 19,3 20,3. *3c.* ⊥ \` ⊥ 1 : str. 29,7.
22,3. 22,7. 23,7. 30,3. 30,7. *3d.* ⊥ \` | ⊥ 5 : str. 3,3. 7,7.
35,7. 37,3. 25,5. 27,7. 36,3.
2b. ´ ´ 1 : str. 28,7. *3e.* ⊥ \` | ´ 1 : str. 1,7. op ⊥ ´
2c. ⊥ \` ⊥ 1 : str. 25,3. *4a.* ´ | ´ 3 : str. 32,7. 35,3.
op ⊥ *3a.* ⊥ | ´ 20 : str. 2,7. 8,3. 38,3.
9,7. 13,7. 14,3. 15,3. 15,7. *4b.* ⊥ ⊥ ´ 1 : str. 37,7.

Vs 37 Met opt.

II. Met opłact.

op ⊥ *1a.* ´ ´ 1 : str. 10,7. 17,3. 27,9. 31,7. 36,5.
12,7. 16,7. 39,3. *2b.* ´ ´ ⊥ 2 : str. 11,3.
1b. ⊥ | ⊥ 5 : str. 3,7. 26,3.
18,7. 32,3. 34,3. 38,7. *3a.* ⊥ ⊥ 1 str. 6,3. op ⊥ ´
op ⊥ *2a.* ⊥ ⊥ 6 : str. 1,3. 4,3. *3b.* ⊥ | ⊥ 1 : str. 26,5.

Even v. Zonder opt.

Even verzen. I. Zonder opłact.

op ⊥ *1a.* ⊥ ⊥ 3 : str. 7,2. 21,4. 15,8. 16,4. 16,8. 18,4. 18,8.
23,2. 19,2. 21,2. 23,6 24,4. 27,8.
1b. ⊥ \` ⊥ 17 : str. 2,6. 3,2. 29,4. 31,6. 33,4. 33,8. 34,2.
3,4. 3,6. 6,4. 8,2 8,6. 9,2. 37,4. 38,8.
14,2. 21,8. 24,6. 25,6. 26,2. *2b.* ⊥ \` | ⊥ 1 : str. 22,6.
32,2. 34,4. 36,4. 38,2. *3a.* ⊥ | ⊥ 17 : str. 1,2. 2,4. op ⊥
1c. ⊥ \` ´ ´ 1 : str. 11,10. 3,8. 4,2. 4,8. 5,2. 5,8. 6,2.
op ⊥ *2a.* ⊥ | ⊥ 30 : str. 1,8. 2,2. 9,6. 10,4. 10,6. 13,4. 14,6.
2,8. 4,6. 5,6. 8,4. 8,8. 9,8. 14,8. 15,2. 15,4. 16,2. 16,6.
10,2 10,8. 11,8. 12,4. 13,8. 17,4. 17,8. 18,6. 19,4. 19,6.

Vers 37. *I. 2a. str. 10,3. 37,3.* Zie bij vers 1 *I 2a* str. 27. 29.

Even verzen. *I. 2a. str. 29,4.* ⊥ ⊥ ⊥ volgens de alleen juiste lezing van *A* *bra'tstein gleri.*

2b. str. 22,6. sa er ord ja. Het aannemen van den tweelettergrepigen vorm *ja* is nauwelijks als een emendatie te beschouwen. *R* heeft *já*, waar het accent op *i* natuurlijk graphisch is. De vorm ⊥ \` ⊥ is de naaste verwant van ⊥ ⊥ ⊥ : ook hier allitereert een syllabe met sterken bijtoon.

20,2. 20,4. 20,6. 21,6. 22,4. 22,8. 23,4. 23,8. 25,4. 26,4. 26,6. 27,2. 27,4. 27,10. 30,2. 30,4. 30,8. 31,2. 33,6. 34,8. 35,4. 37,6. 38,4. 39,8.

3b. ´ ` ´ 1 : str. 37,8.

3c. ´ ` ´ 3 : str. 29,6. 32,6. 39,6.

4a. ´ ` 6 : str. 7,6. 12,8. 34,8. 34,6. 35,8. 36,2. op ´

4b. ´ ` ´ 1 : str. 30,6.

II. Met optact.

Een r. Met opt.

op ⊥ *1a.* | ⊥ | ´ 1 : str. 1,6.

1b. ⊥ ´ ´ 5 : str. 13,2. 35,2. 36,6. 37,2. 38,6.

1c. | ´ ´ 3 : str. 22,2. 29,2. 32,8.

op ⊥ *2a.* | ⊥ | ⊥ 8 : str. 12,6. 13,6. 14,4. 17,2. 18,2. 24,2. 31,4. 39,2.

2b. ´ | ´ 5 : str. 17,6. 19,8. 25,2. 27,6. 28,8.

3a. | | ´ 3 : str. 28,2. 28,4. 32,4. op ´

3b. ´ ´ 16 : str. 1,4. 4,4. 5,4. 7,8. 9,4. 11,2. 11,4. 11,6. 12,2. 15,6. 20,8. 28,6. 29,8. 33,2. 35,6. 39,4.

3c. | ⊥ ´ 1 : str. 7,4.

Sonatorrek.

De plaatsen zijn onder den tekst meegedeeld.

Vafþrúdnismál.

Vers 1.1. I. Zonder optact.

Vs. 1.4. Zonder opt.

op ⊥ *1a.* ⊥ ⊥ 9 : str. 3,4. 12,4. 25,4. 44,4. 45,4. 48,4. 50,4. 52,4. 54,4.

1b. ⊥ ` ⊥ 1 : str. 46,4.

1c. ⊥ ` | ⊥ 2 : str. 7,4. 10,4.

1d. ⊥ ` ´ 3 : str. 1,4. 16,4. 18,4.

1e. ⊥ ` ⊥ 2 : str. 19,4. 55,4.

op ⊥ *2a.* ⊥ ⊥ 1 : str. 1,4.

2b. ⊥ ` ⊥ 3 : str. 3,4. 4,4. 10,4.

3a. ⊥ ` ´ 2 : str. 29,4. 49,4. op ´

3b. ⊥ | ´ 3 : str. 8,4. 16,4. 23,4.

3c. ⊥ ` ´ 16 : str. 2,4. 5,4. 9,4. 18,4. 19,4. 25,4. 27,4. 33,4. 37,4. 41,4. 45,4. 47,4. 47,4. 52,4. 53,4. 55,4.

3d. ⊥ ` ´ 3 : str. 21,4. 38,6. 49,4.

3e. ⊥ ⊥ 20 : str. 1,4. 7,4. 8,4. 9,4. 11,4. 12,4. 13,4. 14,4. 15,4. 17,4. 22,4.

Vafþr. Vs. 1.4. *1 1e, str. 7,4,* ... Bugge ... *R.* *2b, str. 4,4* is ... ´ ` ⊥ .

Vafþr.

29,1. 31,4. 35,1. 41,1. 41,1. 51,1. 51,1. 54,1. 55,7.

3f. ∠ | ∠ 2 : str. 43,6. 50,1.

3g. ∠ ` ' ∠ 11 : str. 6,1. 20,1. 23,1. 24,1. 26,1. 28,1. 30,1. 32,1. 34,1. 42,1. 48,1.

4. ∠ ` ∠ 2 : str. 36,1. 38,1. op ∠ '

5a. ∠ ∠ 1 : str. 53,1. op ∠ ' '

5b. ∠ ' ∠ 1 : str. 45,1.

5c. ' ` ∠ 2 : str. 6,4. 14,4.

5d. ∠ ` ' ∠ ' 1 : str. 10,1.

II. Met optact.

Vs 1.4. Met opt

op ∠ *1a.* | ∠ | ∠ 1 : str. 32,1.

1b. ' | ∠ ∠ 2 : str. 28,1. 39,4.

1c. ' ∠ ' ∠ 7 : str. 20,4. 24,1. 26,4. 34,4. 35,1. 36,1. 38,1.

1d. ' | ∠ ' ∠ 1 : str. 5,4.

1e. ∠ ∠ 2 : str. 22,4. 30,1.

op ∠ *2.* | ∠ ∠ 1 : str. 2,1.

op ∠ *3a.* | ' ∠ 1 : str. 37,4.

3b. ' ' ∠ 4 : str. 11,1. 13,1. 15,4. 17,4.

3c. | ∠ | ∠ 2 : str. 21,1. 39,1.

3d. ' | ∠ ∠ 3 : str. 31,1. 42,4. 43,1.

3e. ' ∠ | ∠ 1 : str. 33,1.

op ∠ *4.* | ∠ ' ∠ 1 : str. 43,4.

Vers 2.5. I. Zonder optact.

Vs. 2.5. Zonder opt.

op ∠ *1.* ∠ ' ∠ 2 : str. 14,5. 53,2.

op ∠ ' *2.* ∠ ∠ 2 : str. 13,5. 50,5.

op ∠ ' *3.* ∠ ' ∠ ' ' 8 : str. 3,2. 4,2. 14,2. 16,2. 48,2. 50,2. 52,2. 54,2.

II. Met optact.

Vs. 2.5. Met opt

op ∠ *1a.* ' ∠ ' 1 : str. 6,5.

1b. ∠ ' 4 : str. 11,5. 13,5. 14,2. 53,5.

1c. ∠ ' 8 : str. 7,2. 7,5. 10,2. 12,2. 34,5. 38,2. 41,2. 42,2.

1d. | ∠ 13 : str. 2,2. 4,5. 11,2. 13,2. 15,2. 17,2. 17,5. 18,2. 18,5. 19,5. 23,5. 41,5. 44,5.

op ∠ *2a.* ' ' ∠ | ∠ 4 : str. 29,5. 47,2. 48,5. 52,5.

3e. str. 31,4–5 volgens *W*: *Þar voru attar komu allar saman.* De lezing van ***R*** is bedorven.

5b. str. 45,1. *Lif ok Leifþrasir.* Op zich zelf is ook de scansie ∠ ` ∠ ' mogelijk. Maar hier, waar het om de mededeeling van de namen te doen is en zij dus bijzonder moeten uitkomen, spreekt veel voor betoning der eerste syllabe.

II. 1a. str. 32,4. *hve sa bann gat.* Zoo in beide handschriften. Door te lezen *of gat*, zou het schema worden *1c*.

Vers 2.5. *II 1a.* Str. 6,5 wordt, indien men *sva* leest *2b* (zie p. 232).

1c. str. 7,5. Dat *fra* de juiste lezing is, blijkt uit de verbetering in ***R***.

2a. str. 48,5. De plaats is bedorven, het vers onverstaanbaar. Ik lees *er nur ytir?* Volgens de overlevering behoort het vers tot *2c*.

2b. ´ ⏊ 11 : str. 20,5. 25,2. 25,5. 26,5. 31,2. 37,5. 39,5. 49,2. 51,2. 54,5. 55,8.

2c. ¦ ´ | ´ 10 : str. 5,2. 5,5. 16,5. 19,2. 22,5. 24,5. 36,5. 39,2. 45,5. 55,2.

2d. ´ ´ | ´ ´ ´ ´ 2 : str. 6,2. 12,5.

2e. | ´ ¦ ⏊ 9 : str. 9,5. 21,2. 30,5. 32,5. 33,5. 38,5. 42,5. 43,2. 43,7.

2f. ´ | ⏊ | ⏊ 15 : str. 20,2. 22,2. 23,2. 24,2. 26,2. 27,2. 28,2. 30,2. 31,5. 32,2. 34,2. 36,2. 45,2. 46,5. 51,5.

2g. | ´ ⏊ 8 : str. 8,2. 8,5. 9,2. 10,5. 29,2. 35,2. 35,5. 49,5.

2h. | ´ ¦ ´ 3 : str. 1,5. 15,5. 16,2.

2i. ´ ´ | ⏊ 1 : str. 55,5.

2j. | ´ ` | ⏊ 1 : str. 24,5.

3a. | ´ ´ ´ 1 : str. 3,5.

3b. ´ ´ ¦ ´ 2 : str. 33,2. 38,7.

3c. ⏊ ´ 1 : str. 2,5.

3d. ¦ ⏊ | ´ 3 : str. 1,2. 28,5. 47,5.

3e. ´ | ⏊ | ⏊ ´ 1 : str. 37,2.

Vat[n.]

op ´ ´

Vers 3.6. 1. Zonder optact.

Vs. 3.6. Zonder opt.

op ⏊

1a. ⏊ | ⏊ ⏊ 1 : str. 3,6.

1b. ⏊ ´ ¦ ⏊ ⏊ 9 : str. 6,3. 7,3. 16,6. 21,3. 21,6. 41,3. 43,3. 53,6. 55,6.

1c. ⏊ ´ ` | ⏊ ´ ¦ ⏊ 1 : str. 37,3.

1d. ⏊ ` ´ | ⏊ ´ ¦ ⏊ 5 : str. 4,3. 9,3. 17,6. 18,3. 47,6.

1e. ⏊ ` ´ ´ | ⏊ ´ ¦ ⏊ 1 : str. 9,6.

1f. ⏊ ¦ ⏊ ´ ´ | ⏊ 1 : str. 33,6.

1g. ⏊ ´ ´ ⏊ ´ ´ | ⏊ 1 : str. 36,6.

1h. ⏊ ´ ` ´ | ⏊ ´ ` | ⏊ 1 : str. 7,6.

1i. ⏊ ´ ´ ´ | ⏊ ` ´ | ⏊ 1 : str. 10,6.

2b. str. 55.8. De juiste lezing is: *deildak ordspeki*; de zin eischt schrapping van *mina*.

2c. str. 19.2. zie p. 111.

str. 22.5. 24.5. 36.5. Deze verzen zijn door eenvoudige contracties gemakkelijk tot *2b* te herleiden. Ook bij een paar andere verzen is dit mogelijk.

2d. str. 6.2 kan door een eenvoudige contractie tot *2c* herleid worden.

2f. str. 31.5. Zie bij vs. 1. 4. *1 3e.*

2g. str. 49.5. *þeira í* **R**. *þar er í* **A**. De waarschijnlijke lezing is *þeira er í*. Door deze te volgen, plaatst men het vers onder *2h*.

2i. str. 55.5 kan door contractie tot *2h* herleid worden (zie p. 110 aanm. 3).

3b. str. 38.7 is geïnterpoleerd, zie p. 121.

3d. str. 47.5 kan door contractie tot ⏊ ⏊ ´ herleid worden.

Vers 3.6. *1. 1g.* str. 36.6. *er menn kunn spjalla um sp.* *er* draagt een heffing; *menn* is algemeen bedoeld; *spjalla* met twee heffingen ware onnatuurlijk.

1h. str. 7.6. *nema þú enn snotrari sér*. de eerste syllabe draagt eene heffing; de eerste maat heeft 4 syllaben. Onnatuurlijk is zoowel een zeer sterke betoning van *þú* als het rekken van *snotrari* over twee maten. *þú* heeft echter een versbijtoon, correspondeerend met zijn beteekenis in den zin.

1i. str. 10.6. *hreim er eð kaldrifjaðan komi*. Het adjectief is over twee maten te verdeelen, het eerste lid valt in het midden der eerste maat. Voor *hreim er eð* blijft een halve maat over; mogelijk is *hreims eð*.

op

2a. 10 : str. 5,6. 11,6. 12,3. 13,6. 14,3. 19,6. 26,6. 33,3. 37,6. 49,3.

2b. 1 : str. 18,6.

2c. 4 : str. 23,6. 25,6. 28,6. 51,6.

2d. 21 : str. 3,3. 4,6. 8,3. 11,3. 13,3. 15,3. 17,3. 20,6. 30,6. 34,6. 35,6. 39,6. 44,3. 44,6. 46,3. 48,3. 50,3. 52,3. 53,3. 54,3. 54,6.

2e. 3 : str. 14,6. 52,6. 55,9.

2f. 5 : str. 12,6. 31,6. 47,3. 49,6. 55,3.

2g. 1 : str. 41,6. Vafþr.

2h. 1 : str. 43,8.

2i. 1 : str. 48,6.

2j. 4 : str. 5,3. 10,3. 29,3. 35,3.

Bovendien:

2 : str. 15,6. 16,3 (zie p. 118).

2 : str. 2,3. 27,3 (zie p. 118).

3 : str. 6,6. 22,6. 24,6 (p. 118).

Vs. 3,6. Met opt.

II. Met optact.

op

1a. 2 : str. 2,6. 29,6.

1b. 4 : str. 25,3. 31,3. 50,6. 51,3.

1c. 1 : str. 32,6.

1d. 1 : str. 45,6.

1e. 2 : str. 19,3. 38,8.

1f. 1 : str. 46,6.

1g. 2 : str. 1,6. 8,6.

1h. 1 : str. 39,3.

2a. str. 11,6. *dag of. dag* kan als zelfstandig woord een halve maat vullen, is metrisch lang. Evenzoo 12,6 *mqn* 2j.

2d. str. 3,3. *fylgit ek regula regin.* Dit vers komt ook str. 44, 46 enz. voor en is overgeleverd met en zonder het woord *of* vóór *regula*. Laffler heeft er met recht op gewezen, dat het parallellisme met vs. 1, 2 bewijst, dat de vorm zonder *of* de juiste is.

2e. str. 52,6. In de groep *þa er um* is in het schema *þa* om wille der consequentie voor korte syllabe gerekend; zie p. 232. *um* ontbreekt in ***R***; ***A*** heeft *of*. Het vers is ook elders met *um* overgeleverd. En *um* is hier onmisbaar: *þa er* kan niet een maat vullen.

2h. str. 43,8. De eerste maat is door eenvoudige contractie gemakkelijk tot te herleiden.

2j. str. 29,3. 35,3. Dit zijn verzen als 5,3. Beter is het, *þa* te betonen, wat ook met den zin in overeenstemming is, dan *Bergelmi* over twee volle maten te rekken. Echter spreekt er veel voor, dat te scandeeren is .

II. 1g. str. 8,6. *ok þuma andfanga, jotunn.* Er is geen reden, om *ok þuma* in den optact te zetten en *and* over een maat te rekken. Een gelijk vers is 1,6; nauw verwant zijn de optactlooze verzen onder *I 2j*.

op ⊥ 2. | 2 : str. 1,3. 15,3. 20,3. 22,3. 23,3. 24,3. 26,3. 28,3. 30,3. 32,3. 34,3. 36,3. 38,3.[1] (zie p. 115 en 118). Vafþr.

Bovendien | 11 : str.

42,6 en 42,7 | | zijn geen lange verzen maar behooren eer onder vs. 1,4 en 2,5 (zie p. 115 v. 120 vv.).

Béowulf 759—858 (Be. 1).

Oneven verzen. I. Zonder optact.

Oneven. Zonder opt.

op *1a.* 1 : vs. 810.
1b. 3 : vs. 803. 829. 850.
1c. 2 : vs. 787. 815.
op *2a.* | 3 : vs. 790. 806. 817.
2b. 3 : 776. 786. 854.
2c. 1 : 845.
2d. | 1 : vs. 775.
op *3a.* | 17 : vs. 759. 773. 788. 794. 797. 801. 807. 810. 828. 831. 833. 835. 836. 841. 842. 849. 857.
3b. | 3 : vs. 761. 816. 826.
3c. | 16 : vs. 762. 763. 774. 777. 780. 781. 783. 798. 805. 809. 814. 823. 837. 847. 852. 856.
3d. 1 : vs. 785. 802. 825. 846.
4a. 2 : vs. 768. 819. op
4b. 1 : vs. 784.
4c. 2 : vs. 767. 782.
4d. | 1 : vs. 811.
5a. | 2 : vs. 795. 799. op
5b. | 5 : vs. 764. 770. 818. 830. 839.
6. | 1 : vs. 769. op
7. | 1 : vs. 848. op

II. Met optact.

Oneven. Met optact.

op *1a.* | | 8 : vs. 778. 789. 791. 821. 822. 834. 841. 858.
1b. | 1 : vs. 808.
1c. 1 : vs. 760.
2a. 2 : vs. 840. 851. op

Be. 1. *Oneven verzen.*

I. 1a. 810. Wanneer men voor *fleondan* ongecontraheerden vorm inzet, valt dit vers onder *2a.*

1c. 815. *hafende.* In de ags. verzen is de uit langen klinker ontstane *i* vóór vocaal, die niet wegvalt en geen geminatie bewerkt, voor een syllabe geteld. Evenzoo de *i* in den genitief plurale der *i*-stammen, voorzoover deze bewaard is: *Denigea.* Daarentegen niet de secundaire — deels graphische *e* — na palatale consonant in woorden als *secean.*

2a. 790. 806. Zie boven p. 203.

2b. 854. Zie p. 204.

3b. 816. Zie p. 205.

II. 1a. 821. Men kan twijfelen, of *secean* geen toon moet hebben. Maar een tweede maat met drie zware syllaben, die men dan zou krijgen, komt anders in dit stuk niet voor, en de alliteratie, ofschoon niet bewijzend, spreekt toch ook voor de hier gegeven scandeering. Over de *e* in de tweede syllabe van *secean* zie bij *I 1c.*

[1] Over 42,3 zie Addenda en Corrigenda.

2b. ´ | ⊥ ¦ ⏑ ´ 3 : vs. 766. 792. 793.

2c. ´ ˋ ´ ⊥ | ⏑ ´ 1 : vs. 812.

2d. ´ ´ | ⊥ ´ | ⏑ ´ 2 : vs. 771. 853.

2e. ˋ ´ | ⊥ ´ | ⏑ ´ 2 : vs. 779. 800.

op ⊥ · *3a.* ⊥ ⊥ 3 : vs. 796. 832. 838.

3b. · | ⊥ ¦ ⊥ ´ 2 : vs. 824. 843. Be.1

3c. ¦ ⏑ ´ ¦ ⊥ · 2 : vs. 765. 855.

3d. | ⏑ ´ ⊥ · 1 : vs. 804.

3e. ⏑ ¦ ⊥ 1 : vs. 827.

4. | ⏑ ´ ¦ ⊥ · ´ 1 : vs. 813. op ⊥ ·

5. | ⊥ | ⏑ ´ 1 : vs. 772. op ⏑ ´

Even verzen. I. Zonder optact.

Even. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ · ´ | ⊥ 7 : vs. 759. 783. 802. 815. 818. 839. 846.

1b. ⏑ ´ ´ ´ ¦ ⊥ 3 : vs. 767. 823. 849.

1c. ⊥ ´ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 827.

op ⏑ *2a.* ⊥ ⊥ | ⏑ ´ 1 : vs. 838.

2b. ⏑ ⊥ ¦ ⏑ ´ 1 : vs. 786.

op ⊥ ´ *3a.* ⊥ · ¦ ⊥ ´ 18 : vs. 760. 771. 779. 785. 790. 795. 799. 800. 803. 806. 810. 812. 829. 834. 848. 851. 853. 855.

3b. ⏑ ´ ´ ¦ ⊥ ´ 2 : vs. 789. 832.

3c. ⊥ · ´ ¦ ⊥ 10 : vs. 768. 776. 784. 791. 792. 821. 822. 824. 830. 837.

3d. ⏑ ´ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 817.

3e. ⊥ ´ ´ ¦ ⊥ 2 : vs. 769. 788.

4a. ⊥ ¦ ⊥ ´ · 6 : vs. 761. 782. 787. 796. 808. 847. op ⊥

4b. ⏑ ´ ¦ ⊥ ´ ´ 4 : vs. 770. 778. 826. 843.

4c. ⊥ ´ ¦ ⊥ ´ ´ 3 : vs. 793. 840. 842.

5. ⊥ ¦ ⏑ ´ · 1 : vs. 813. op ⏑ ´ ´ ·

II. Met optact.

Even. Met optact.

op ⊥ *1a.* ´ ´ | ⊥ ´ | ⊥ 13 : vs. 762. 765. 781. 794. 797. 807. 811. 816. 836. 841. 850. 852. 857.

1b. ´ ´ ´ ¦ ⊥ ¦ ⊥ 2 : vs. 773. 825.

1c. · ´ | ⊥ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 775.

3b. 843. *þára þé* is in den zin onbetoond.

4. 813. De scansie is niet geheel zeker, daar het vers maar één syllabe heeft, die op den voorgrond moet treden. Voor de eerste heffing kan men twijfelen tusschen *ac* en *hi(ne)*.

Even verzen.

I. 1b. 767. 823. Voor een sterk op den voorgrond brengen van *eallum*, door dit woord na een lichte maat aan het begin van een overladen maat te plaatsen, bestaat geen grond. Het woord heeft bijtoon in het midden der eerste maat: *weard* heeft een zwakke heffing, waarmee het vers sluit.

3b. 832. *þolian.* Zie bij oneven vv. *I 1c.*

4c. 840. *scéawian.* Zie bij oneven vv. *I 1c.*

II. 1a. 811. *wæs* ontbreekt in het hs, maar de algemeen aangenomen coniectuur is ontwijfelbaar.

836 *hróf.* Het hs. is defect, maar de lezing is, althans metrisch, zeker (*hr..* afschrift B).

Be.1.

1d. × × ´ | ⊥ × ´ | ⊥ 3 : vs. 764. 772. 805.

1e. × | ∠ ´ × × | ⊥ 1 : vs. 766.

op ∠ × *2a.* ´ | ⊥ | ∠ ´ 1 : vs. 844.

2b. × × | ⊥ | ∠ × 7 : vs. 763. 771. 801. 820. 828. 831. 835.

2c. ´ ´ ´ | ⊥ | ∠ × 1 : vs. 798.

2d. × ´ | ⊥ ´ | ∠ 2 : vs. 819. 833.

2e. ´ | ∠ × × ∠ ´ 1 : vs. 845.

3a. × | ⊥ | ⊥ × 1 : vs. 858. op ⊥ ×

3b. ´ × | ⊥ | ⊥ ´ ´ 1 : vs. 856.

3c. × | ∠ | ⊥ × 3 : vs. 780. 804. 854.

3d. ´ ´ | ∠ ´ | ⊥ 3 : vs. 777. 809. 814.

Béowulf 320—420(421) (Be. 2).

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ∠ ´ | ⊥ 1 . vs. 359.

1b. ∠ ´ ´ × | ⊥ 1 . vs. 335.

op ∠ × *2a.* ⊥ ⊥ | ∠ × 1 . vs. 376.

2b. ⊥ × | ∠ 1 · vs. 329.

op ⊥ *3a.* ⊥ | ⊥ × 18 : vs. 320. 323. 332. 334. 336. 343. 345. 346. 350. 352. 353. 357. 364. 366. 375. 391. 417. 420.

3b. ∠ ´ | ⊥ 6 : vs. 379. 381. 389. 398. 401. 406.

3c. ⊥ ´ | ⊥ 8 : vs. 331. 342. 355. 369. 372. 393. 404. 413.

3d. ∠ × ⊥ 2 : vs. 327. 402.

3e. ⊥ × × | ⊥ 4 : vs. 344. 395. 415. 419.

3f. ⊥ × ´ ´ × ⊥ ´ 2 : vs. 338. 347.

4a. ⊥ × ∠ ´ 3 . vs. 330. 380. 408. op ∠ × ×

4b. ∠ ´ | ∠ 1 : vs. 321.

4c. ⊥ × ∠ ´ 2 . vs. 328. 386.

4d. ⊥ ∠ × 1 : vs. 361.

5a. ⊥ | ⊥ × × 3 . vs. 322. 351. 394. op ⊥ ×

5b. ∠ | ⊥ 1 . vs. 412.

5c. ⊥ × | ⊥ × 7 : vs. 325. 326. 356. 358. 392. 400. 411.

6a. ⊥ | ∠ ´ 1 : vs. 341. op ∠ ´ ×

6b. ∠ | ∠ × 1 : vs. 333.

6c. ⊥ | ∠ 4 : vs. 348. 360. 371. 405.

Be. 2. Van de oneven verzen ontbreekt 390, van de even verzen 389 en 403. De oneven verzen zijn daarom berekend tot en met 420, de even verzen tot en met 421.

Oneven verzen.

I. 1a. 359. Wanneer men voor *freon* een ongecontraheerden vorm inzet, krijgt men een versvorm ∠ ∠ ´ (in dit stuk niet voorkomend; de 2 nabijliggende gevallen onder de even verzen zijn anders), of, indien men tusschen de twee syllaben ook een consonant plaatst ∠ ´ ∠ ´ (3b). Over de quantiteitsbepaling der stamsyllabe zie p. 232.

3b. 398. Zie p. 204.

3c. 355. *me* behoeft niet op den voorgrond te treden; *þe* heeft een zwakke heffing: 'die my de góede'.

393. Hier geldt hetzelfde raisonnement. Daar er geen grond is voor bovenmatige verheffing van *ge*, draagt *ond* de heffing.

3f. 347; zie de vorige aanmerking.

5a. 322. Zie p. 205.

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

Be. 2.

op ⊥	*1a.* ´ ˋ | ⊥ ˋ | ⊥ 6 : vs. 340. 365. 374. 377. 397. 407.	*2d.* ´ | ⊥ ´ | ⊻ ´ 1 : vs. 384.	
	1b. ˋ | ⊥ ´ ⊥ 1 : vs. 410.	*2e.* ´ ˋ | ⊻ ´ ˋ | ⊻ 1 : vs. 414.	
	1c. ´ | ⊻ | ⊥ 1 : vs. 337.	*3a.* ´ | ⊥ | ⊥ ˋ 1 : vs. 416.	op ⊥
	1d. ´ | ⊻ | ⊥ 1 : vs. 403.	*3b.* ˋ | ⊥ | ⊥ 3 : vs. 363. 368. 378.	
	1e. ˋ | ⊻ ´ ⊥ 1 : vs. 418.	*3c.* | ⊻ | ⊥ 3 : vs. 339. 370. 396.	
	1f. ´ ⊥ | ⊥ 1 : vs. 387.		
	1g. | ⊻ ˋ | ⊥ 1 : vs. 362.	*3d.* ⊻ | ⊥ 1 : vs. 324.	
		3e. | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 399.	
op ⊻ ´	*2a.* | ⊥ | ⊻ ´ 2 : vs. 382. 383.	*3f.* ⊻ | ⊥ 1 : vs. 388.	
	2b. ´ | ⊥ | ⊻ 4 : vs. 349. 367. 373. 385.	*4.* | ⊥ ´ ⊻ ´ 1 : vs. 409.	op ⊻
	2c. ˋ ´ ´ | ⊥ | ⊻ 1 : vs. 354.		

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder Optact.

op ⊥	*1a.* ⊥ ´ ⊥ 5 : vs. 321. 322. 341. 396. 410.	*3b.* ⊻ ´ | ⊥ ´ 2 : vs. 406. 416.	
	1b. ⊻ | ⊥ 1 : vs. 391.	*3c.* ⊥ | ⊥ ´ 4 : vs. 354. 398. 412. 417.	
	1c. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 390.	*3d.* ⊻ | ⊥ 1 : vs. 349.	
op ⊻	*2a.* ⊻ ⊥ ´ ⊻ ´ 2 : vs. 394. 400.	*4a.* ⊥ | ⊻ 3 : vs. 361. 378. 397.	op ⊻
	2b. ⊥ ˋ ˋ | ⊻ 1 : vs. 343.	*4b.* ⊻ | ⊻ 2 : vs. 329. 387.	
op ⊥	*3a.* ⊥ | ⊥ ˋ 19 : vs. 324. 325. 327. 328. 333. 337. 339. 347. 351. 362. 363. 367. 368. 373. 374. 382. 385. 415. 418.	*5a.* ⊥ | ´ 6 : vs. 320. 340. 345. 371. 372. 377.	op ⊥
		5b. ⊻ | ´ 2 : vs. 314. 370.	

II. 1f. 387. Zie p. 206.

3b. 363. *þone yldestan.* Twijfel is mogelijk tusschen ´ ⊥ ´ en ⊥ ⊥ .

368. Ik heb mij hier en 395b bij de lezing *wig- [gud-] geatwum* aangesloten.

Even verzen.

I. 1c. 390. *ábead*; de hoofdtoon valt op de tweede syllabe, vgl. 653.

2a. 394. *wilcuman* met heffing op het tweede lid: zie p. 204 over vs. 398.

400. Zie p. 204.

3a. 368. *þinceað.* Zie p. 243 bij vs. 815.

3c. 417. *þe* is in den zin te zwak betoond, om een heele maat te vullen, het woord valt in het midden der maat (het rhytme in ♪ ♪ ♪). *þæt* heeft een niet sterke heffing. Zie p. 245 bij vs. 355a. 393a.

4a. 397. *onbidian*, zie pag. 243 bij vs. 815.

Even. Met optact — Be 2.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* | ⊥ ´ ´ ⊥ 3 : vs. 353. 356. 364.

1b. ´ | ⊥ ´ | ⊥ 9 : vs. 330. 348. 352. 381. 384. 405. 409. 413. 421.

1c. · | ⊥ 2 : vs. 369. 419.

1d. ´ | ⊥ ⊥ 3 : vs. 326. 332. 375.

1e. | ⊥ ⊥ 1 : vs. 359.

1f. · · ´ ⊥ · ´ ⊥ 1 : vs. 392.

1g. ´ | ⊥ ⊥ 2 : vs. 357. 420.

1h. ´ ⊥ ´ ⊥ 4 : vs. 358. 366. 401. 404.

op ⊥ *2a.* ⊥ ⊥ 3 : vs. 331. 379. 380.

2b. ⊥ | ⊥ 2 : vs. 388. 399.

2c. ´ | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 376.

2d. ´ · | ⊥ ⊥ 1 : vs. 408.

2e. · ´ ⊥ ´ ⊥ · 1 : vs. 346.

op ⊥ *3a.* | ⊥ ⊥ 3 : vs. 334. 365. 386.

3b. ´ ⊥ ⊥ 3 : vs. 335. 383. 393.

3c. ´ ⊥ ⊥ 2 : vs. 338. 395.

3d. | ⊥ ´ ⊥ 2 : vs. 355. 414.

3e. | ⊥ | ⊥ 4 : vs. 342. 360. 407. 411.

3f. ´ ´ ⊥ | ⊥ 1 : vs. 323.

op ⊥ *4.* | ⊥ ⊥ 1 : vs. 350.

op ⊥ *5a.* ´ ⊥ ⊥ 1 : vs. 402.

5b. | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 336.

Béowulf 2073—2172 (Be. 3).

Oneven Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ ´ ⊥ 1 : vs. 2150.

1b. ⊥ ⊥ 1 : vs. 2153.

1c. ⊥ ⊥ 1 : vs. 2111.

op ⊥ *2a* ´ | ⊥ 23 : vs. 2076. 78. 80. 86. 88. 97. 99. 2100. 02. 09. 13. 16. 22. 27. 28. 40. 46. 51. 56. 62. 68. 69. 70.

2b. ⊥ ´ ⊥ ´ 2 : vs. 2091. 2103.

II. 3a. 386. *gangan*] *gan* hs.

3c. 395. Zie p. 246 bij 368a.

4. 350. Zie p. 243 bij vs. 815a.

Be. 3. *Oneven verzen.*

I. 1c. 2111. Zie p. 204.

2a. 2076. *þǽr* draagt de eerste heffing; voor een verandering van *Hondscio* in *Hondscioe*, om dit woord twee heffingen te kunnen geven, bestaat geen grond. Betoning van *þǽr* ook 2075, anders 2122b; zie aldaar.

2128. *fæðmum* Grundtvig; in het hs. bijna geheel verloren; *fæð* in afschrift A bewaard.

Be 3.

2c. ⊥ ´ ´ | ⊥ ´ 20 : vs. 2073. 76. 77. 87. 94. 96. 2101. 04. 15. 17. 19. 20. 26. 32. 33. 35. 49. 58. 64. 66.

2d. ⊥ ´ ´ | ⊥ · 1 : vs. 2108.

2e. ⊥ ´ ´ ´ | ⊥ ´ 5 : vs. 2089. 92. 98. 2110. 45.

2f. ⊥ ´ ´ ´ ´ | ⊥ · 1 : vs. 2163.

2g. ⊥ · | ⊥ ´ 1 : vs. 2124.

2h. ⊥ ´ · ´ | ⊥ 1 : vs. 2172.

3a. ⊥ ´ | ⊥ ´ ´ 5 . vs. 2134. 41. 43. 54. 65. op ⊥

3b. ⊥ · ´ | ⊥ · × 1 : vs. 2085.

4a. ⊥ | ⊥ ´ ´ 4 : vs. 2090. 2125. 38. 59. op ⊥ ´

4b. ⊥ · | ⊥ ´ 6 : vs. 2074. 2082. 2106. 12. 18. 47.

4c. ⊥ | ⊥ ´ · 6 : vs. 2095. 2107. 23. 29. 44. 52.

5a. ⊥ ´ | ⊥ 1 : vs. 2161. op ⊥

5b. ⊥ . | ⊥ ´ 2 : vs. 2079. 2136.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* · ´ | ⊥ , | ⊥ 8 : vs. 2084. 2105. 21. 31. 37. 42. 55. 67.

1b. ´ · | ⊥ ´ , ⊥ 3 : vs. 2081. 2114. 57.

op ⊥ ´ *2a.* ´ ´ | ⊥ | ⊥ , 2 : vs. 2083. 2139.

2b. ´ · | ⊥ | ⊥ 2 : vs. 2130. 48.

3a. | ⊥ , ⊥ . 1 : vs. 2171. op ⊥

3b. | ⊥ , ⊥ 1 : vs. 2160.

3c. | ⊥ · | ⊥ 1 : vs. 2093.

Even.
Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ . ´ | ⊥ 9 : vs. 2073. 81. 92. 95. 97. 2115. 36. 54. 62.

1b. ⊥ · ´ ´ ⊥ 7 : vs. 2086. 2100. 13. 19. 56. 69. 70.

2a. ⊥ ⊥ | ⊥ 1 : vs. 2110. op ⊥

2b. ⊥ ⊥ | ⊥ 1 : vs. 2158.

2c. ⊥ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 2140.

2c. 2087. Zie p. 204 over vs. 398.

3b. 2085. *gearo-* Grundtvig; *geareo* A. *geares* B: in het hs. niet meer te lezen.

4c. 2095. Voor betoning van *mon* bestaat geen bijzondere grond; *þéoden mon* is één begrip. *Þǽr* aan het begin is dikwijls betoond. Vgl. vs. 2076 (hierboven besproken).

2129. Er is geen reden, om *Hrodgáre* over twee maten te verdeelen. *Þæt* aan het begin van een zin en van een vers komt meer voor een heffing in aanmerking dan de tweede syllabe van *Hrodgare.*

II. 2a. 2139. *grundsele* Grundtv., *gudsele* Thorpe, wat metrisch op hetzelfde neerkomt. De afschriften hebben *sele*, wat metrisch om meer dan één reden onmogelijk is.

2b. 2148. De zin eischt geen betoning van *þe.* Maar men kan vermoeden, dat *þé* een toon eischt. De versvorm wordt dan: · ´ ⊥ ⊥ ´ ·. Het heele stuk heeft echter geen enkel optactvers op ⊥ ´ ´. Waarschijnlijk verheft zich dus *þé* alleen boven *þá ec.*

De rhytmus is dan ♬ ♬ ♩ | 𝅝 | ♩ ♩ 𝄽.

Be.3.

op ⊥ ´ *3a.* ⊥ ´ | ⊥ ´ 25 : vs. 2074. 76. 81. 83. 87. 95. 2106. 07. 14. 20. 21. 23. 29. 31. 37. 42. 44. 48. 53. 55. 57. 59. 60. 63. 67.

3b. ⊥ ˋ | ⊥ 3 : vs. 2105. 12. 25.

3c. ⊥ ˋ ´ | ⊥ ´ 7 : vs. 2111. 18. 30. 33. 39. 71. 72.

3d. ⊥ ˋ ˋ ⊥ ´ 1 : vs. 2082.

4a. ⊥ | ⊥ ˋ ˋ 6 : vs. 2075. 84. 85. 89. 2164. 68. op ⊥ ´

4b. ⊥ ´ | ⊥ ˋ 5 : vs. 2098. 2101. 02. 43. 52.

Even.
Met optact.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* ´ ´ | ⊥ ⊥ 1 : vs. 2166.

1b. ´ ¦ ⊥ | ⊥ 2 : vs. 2077. 78.

1c. ´ ¦ ⊥ ´ ¦ ⊥ 11 : vs. 2091. 2103. 08. 09. 16. 24. 27. 28. 35. 49. 65.

1d. ˋ ¦ ⊥ ´ | ⊥ 2 : vs. 2146. 47.

1e. ´ ˋ ¦ ⊥ | ⊥ 1 . vs. 2151.

1f. | ⊥ ´ ´ | ⊥ 3 : vs. 2134. 38. 41.

1g. ˋ ⊥ ⊥ 1 : vs. 2132.

2a. | ⊥ | ⊥ 2 : vs. 2079. 2150. op ⊥

2b. | ⊥ ¦ ⊥ ˋ 4 · vs. 2099. 2117. 22. 26.

2c. ˋ ˋ ¦ ⊥ | ⊥ 1 : vs. 2093.

3a. ´ | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 2090. op ⊥ ´

3b. ´ ˋ ´ ¦ ⊥ | ⊥ 1 : vs. 2161.

3c. ⊥ ´ ¦ ⊥ 3 : vs. 2088. 2104. 45.

4. ˋ | ⊥ ¦ ⊥ 1 : vs. 2096. op ⊥ ˋ

Byrhtnoð 2—101 (By. 1).

Oneven.
Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ | ⊥ 3 : vs. 26. 47. 92.

1b. ⊥ ˋ ¦ ⊥ 1 : vs. 53.

1c. ⊥ ˋ ´ | ⊥ 1 : vs. 69.

2. ⊥ ˋ | ⊥ ´ 5 . vs. 25. 49. 73. 97. 100. op ⊥

Even verzen.

I. 3a. 2076. *onsǽge*, de heffing op de tweede syllabe.

4a. 2168. *rǽman*, algemeen aangenomen aanvulling van *ren* B (*re* hs.).

II. 1a. 2166 *don.* Zet men den ongecontraheerden vorm in, dan valt het vers onder *2b.*

1c. 2108. 2109. In tegenstelling met vs. 2107a. 2111a is *hwílum* hier onbetoond.

2128 *under*: *un* verloren in het hs.

1d. 2146. 2147. *maðmas*, *minne* zijn de gebruikelijke en zeer waarschijnlijke aanvullingen; in het hs. zoo goed als geheel verloren.

2b. 2122. In tegenstelling met 2076 is hier de eigennaam drieletttergrepig. Onder de even verzen in dit stuk komt als tweede maat ⊥ ´ ´ alleen voor, wanneer de eerste verkort is ⊥ en ⊥ ˋ. Optact daarentegen komt hier meer voor dan in de oneven verzen (34 over 18). Indien *þǽr* geen toon heeft, is de zin meer voortzettend, en dat zal hier de opvatting zijn. 2076a daarentegen is dan een aanhef, wat ook met de positie aan het begin van een oneven vers overeenstemt.

2c. 2093. *hæ te þǽm* Grundtvig voor *hæðum* A.

By. 1. Aan de stukken uit Byrhtnoð ligt de tekst van Grein-Wülcker (Bibl. der ags. poezie[2] I, 1883) ten grond. Coniecturen worden slechts genoemd, als daartoe bijzondere aanleiding bestaat.

Oneven verzen.

I. 2. 25. 100. Beide verzen zijn een aanhef: *þá* en *þǽr* zijn betoond.

By. 1.

op ⊥ *3a.* ⊥ | ⊥ 6 : vs. 3. 13. 15. 18. 39. 54.

3b. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 94.

3c. ⊥ | ⊥ 7 : vs. 4. 12. 21. 30. 44. 99. 101.

3d. ⊥ | ⊥ 4 : vs. 8. 50. 55. 93.

3e. ⊥ ⊥ 6 : vs. 11. 19. 31. 33. 76. 80.

3f. ⊥ ⊥ 2 : vs. 10. 28.

4. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 67. op ⊥

5a. ⊥ ⊥ 2 : vs. 43. 61. op ⊥

5b. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 75.

5c. ⊥ | ⊥ 3 : vs. 38. 57. 65.

5d. ⊥ | ⊥ 2 : vs. 95. 96.

5e. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 87.

6a. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 66. op ⊥

6b ⊥ | ⊥ 1 : vs. 42.

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* | ⊥ ⊥ 1 : vs. 58.

1b. | ⊥ | ⊥ 5 : vs. 5. 27. 60. 68. 89.

1c. | ⊥ | ⊥ 2 : vs. 51. 77.

1d. | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 71.

1e. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 74.

1f. ⊥ ⊥ 2 : vs. 16. 86.

1g. | ⊥ ⊥ 1 : vs. 29.

1h. ⊥ ⊥ 3 : vs. 17. 22. 91.

op ⊥ *2a.* ⊥ 2 : vs. 62. 98.

2b. | ⊥ ⊥ 1 : vs. 24.

2c. | ⊥ | ⊥ 2 : vs. 63. 88.

2d. ⊥ ⊥ 1 : vs. 2.

3a. | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 41. op ⊥

3b. | | 3 : vs. 6. 78. 82.

3c. ⊥ 1 : vs. 85.

3d. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 48.

3e. | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 90.

3f. ⊥ | ⊥ 4 : vs. 32. 36. 37. 84.

3g. | ⊥ 1 : vs. 52.

3h. | ⊥ ⊥ 1 : vs. 59.

3d. 93. Over de quantiteitsberekening van *ea* zie p. 232.

3e. 33. *þonne'* heeft zwakke heffing; door *ece* op den voorgrond te brengen, bederft men den zin.

5a. 43 is ⊥ ⊥ en niet ⊥ ⊥. *micne æsc* is één begrip.

5b. 75. Zie p. 208.

5c. 38. *sǽmannum* ⊥ . de zin eischt sterke betoning van *sǽ*.

6a. 66 *lagustreamas* ⊥ om gelijke reden.

II. *3d.* 48 l. *þá heregeatwe*.

3e. 90 lees ik *alýfan landes* *to fela* houd ik voor een toevoegsel.

3f. 32. *þisne* kan op den voorgrond komen. Wil men dat niet, dan draagt *þet* de heffing, en het vers wordt ⊥ .

36. 37. 84 zijn alle eenigszins onzeker, daar evenals in 32 er geen syllabe is, die volstrekt aanspraak maakt op de eerste heffing. Alle kunnen gelezen worden met heffing op de eerste syllabe. Toch komt mij na herhaalde overweging de derde waarschijnlijker voor. Deze onzekerheid is een gebrek in de techniek van den dichter.

3g. 52. *ende* komt wel weinig op den voorgrond maar moet toch boven *þe* gaan. Vgl. de vorige aanmerking.

By.1

3i. 10 : vs. 7. 20. 23. 34. 35. 40. 56. 70. 81. 83.

3j. 2 : vs. 9. 14.

4. 2 : vs. 46. 64. op

5a. 1 : vs. 72. op

5b. 2 : vs. 45. 79.

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op *1a.* 1 : vs. 54.

op *2a.* 31 : vs. 2. 7. 14. 16. 18. 20. 24. 26. 29. 33. 37. 43. 46. 52. 53. 58. 59. 60. 62. 63. 67. 71. 73. 81. 83. 86. 87. 88. 95. 98. 99.

2b. 2 : vs. 85. 100.

2c. 8 : vs. 5. 15. 65. 74. 80. 90. 92. 97.

2d. 2 : vs. 22. 64.

3a. 2 : vs. 17. 70. op

3b. 3 : vs. 6. 25. 51.

4a. 3 : vs. 27. 35. 94. op

4b. 1 : vs. 79.

5. 1 : vs. 42. op

Even. Met optact.

II. Met optact.

op *1a.* 1 : vs. 47.

1b. 5 : vs. 23. 36. 50. 78. 101.

1c. 5 : vs. 10. 13. 28. 38. 39.

1d. 1 : vs. 8.

1e. 1 : vs. 31.

1f. 1 : vs. 49.

1g. 3 : vs. 21. 34. 77.

1h. 1 : vs. 48.

1i. 1 : vs. 93.

op *2a.* 3 : vs. 45. 69. 91.

2b. 3 : vs. 12. 44. 57.

2c. 1 : vs. 76.

2d. 1 : vs. 30.

3a. 1 : vs. 3. op

3b. 1 : vs. 9.

3c. 1 : vs. 56.

3d. 5 : vs. 4. 40. 41. 61. 89.

3e. 1 : vs. 19.

3f. 1 : vs. 75.

3g. 5 : vs. 11. 55. 66. 68. 84.

3h. 2 : vs. 32. 96.

4a. 1 : vs. 82. op

4b. 1 : vs. 72.

3c. 56. Gelijke verhouding als boven (32) tusschen *ge* en *bat*. In geen geval mag *arum* de eerste heffing hebben. Alsof er ook sprake kon zijn van andere schatten!

Even verzen.

I. 4a. 94. *god ana wat.* De rhetorica komt beter uit door *ana* dan door *wat* een heffing te geven.

4b. 79. *unforhte.* De sterke toon op *un-* wordt door den zin vereischt. Daarom en niet .

II. 1f. 49. Mogelijk is de juiste scansie *1b*.

1i. 93. Men kan twijfelen tusschen en .

Byrhtnoð 102—201 (By. 2).

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1.* ⊥ × ⊥ 3 : vs. 114. 146. 155.

op ⊥ × *2a.* ⊥ × | ⊥ 5 : vs. 113. 139. 161. 163. 168.

2b. ∠ × × ⊥ × 1 : vs. 123.

2c. ⊥ | ⊥ 16 : vs. 103. 104. 120. 124. 126. 131. 132. 140. 150. 153. 154. 165. 166. 181. 183. 187.

2d. ∠ × × × | ⊥ 1 : vs. 194.

2e. ⊥ × × × | ⊥ × 6 : vs. 118. 133. 134. 159. 174. 192.

3a. ⊥ × × | ∠ × 1 : vs. 151. op ∠

3b. ∠ × × × | ∠ × × 2 : vs. 110. 111.

4a. ⊥ | ⊥ × × 4 : vs. 107. 122. 157. 169. op ⊥

4b. ⊥ × | ⊥ × × 4 : vs. 116. 130. 143. 147.

4c. ⊥ × × × | ⊥ × × 2 : vs. 102. 196.

5. ⊥ × | ∠ × × × 1 : vs. 127. op ∠

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* × | ⊥ × | ⊥ 5 : vs. 162. 170. 173. 178. 195.

1b. × × | ⊥ × | ⊥ 5 : vs. 105. 135. 141. 152. 158.

1c. | ⊥ | ⊥ 3 : vs. 119. 149. 186.

1d. | ∠ ⊥ 2 : vs. 112. 172.

1e. | ⊥ ⊥ 1 : vs. 125.

1f. × | ⊥ ⊥ 8 : vs. 128. 144. 177. 184. 188. 189. 191. 198.

2a. | ⊥ | ∠ × 1 : vs. 109. op ∠

2b. × | ⊥ | ∠ 2 : vs. 145. 180.

2c. × × | ⊥ | ∠ 1 : vs. 142.

2d. × ∠ | ∠ × 1 : vs. 199.

2e. × | ⊥ × | ∠ 1 : vs. 115.

2f. | ⊥ × | ∠ 1 : vs. 106.

2g. × × ⊥ × | ∠ × 1 : vs. 175.

3a. | ⊥ | ⊥ × 2 : vs. 121. 148. op ⊥

3b. × × | ∠ × × ⊥ 2 : vs. 129. 137.

By. 2. Daar 172b geheel ontbreekt, is van de even verzen 202 meegeteld, terwijl de oneven verzen tot en met 201 berekend zijn.

Oneven verzen.

I. 2b. 123. Het woord *hyse* komt in het gedicht met enkele en dubbele s voor. Ik laat telkens den vorm gelden, die overgeleverd is.

2c. 165. 181. *þa* is betoond.

4b. 147. Zie pag. 208.

4c. 196. *gyf* staat in de heffing, daar geen der volgende syllaben domineeren kan.

II. 2a. 109. Wonderlyk is in deze poezie de betoning *gegrundene*. Indien echter de overlevering juist is, kan het vers niet anders gelezen worden. Ettmuhler leest *golde gegrundene* ⊥ × × ⊥ × .

2d. 199. Een andere scansie is onmogelyk.

3c. ˊ ⊥ ˊ | ˊ 1 : vs. 190. *3h.* | ⏑ ˊ 1 : vs. 164. Bv 2
3d. ˊ ⊥ ˊ ⊥ 2 : vs. 176. 200. *4a.* | ⏑ | ⏑ 1 : vs. 179. op ˊ
3e. ˊ ⏑ 2 : vs. 160. 182. *4b.* ˊ ˊ 1 : vs. 197.
3f. ⏑ ⊥ 1 : vs. 138. *4c.* | ⏑ ⏑ 1 : vs. 185.
3g. | ˊ | ˊ 7 : vs. 108. 117. 136. 167. 171. 193. 201. *5.* | ˊ ˊ 1 : vs. 156. op ˊ

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ ˊ ˊ | ⊥ 4 : vs. 134. 143. 154. 164.
1b. ⏑ ˊ ˊ ˊ ⊥ 2 : vs. 156. 166.
1c. ⊥ ˊ | ⊥ 1 : vs. 113.
op ⏑ ˊ *2a.* ⊥ ˊ ˊ | ⏑ ˊ 1 : vs. 108.
2b. ⏑ ˊ ˊ ˊ | ⏑ ˊ 2 : vs. 116. 151.
op ⊥ ˊ *3a.* ⊥ ˇ | ⊥ ˊ 24 : vs. 105. 106. 109. 111. 112. 117. 119. 120. 124. 125. 129. 142. 162. 165. 167. 169. 173. 175. 178. 183. 184. 188. 191. 198.
3b. ⏑ | ⊥ 6 : vs. 123. 135. 149. 152. 200. 201.
3c. ⊥ ˊ | ⊥ 18 : vs. 115. 118. 126. 127. 132. 155. 158. 159. 160. 170. 171. 176. 177. 180. 181. 186. 192. 196.
3d. ⏑ ˊ ˊ ˊ | ⊥ ˊ 1 : vs. 128.
4. ⏑ ˊ ˊ | ⏑ ˊ ˊ 1 : vs. 133. op ⏑ ˊ ˊ
5a. ⊥ ⊥ ˊ ˊ 3 : vs. 110. 122. 141. op ⊥ ˇ ˇ
5b. ⊥ ˇ | ⊥ ˊ 1 : vs. 130.

3d. 176. Alweer een weinig geprononceerd geval. De medegedeelde scansie schijnt toch de voorkeur te verdienen boven ⊥ ˊ ˊ ˊ ⊥ ˊ, wat voor de hand ligt, indien *minne* in het geheel niet op den voorgrond moet treden.

3g. 171. Voor *leng* is noch in het eerste noch in het tweede vers plaats. Ik houd het voor een toevoegsel.

201. *þearfe* ontbreekt, berust op aanvulling van Rieger. Thorpe's aanvulling *hilde* komt rhytmisch op hetzelfde neer.

4b. 197. Mogelijk ⊥ ⏑ ˊ ⏑ ˊ.

5. 156. Lezing en scansie onzeker.

Even verzen.

I. 3a. 183. *bėgen hugon*, rhytmisch juist, maar de alliteratie ontbreekt (vgl. p. 210). Een coniectuur, die zin en rhytme beide sterk verandert (*bewegen* Grein), verdient toch geen aanbeveling.

3b. 152. *hyse*. Zee p. 252 bij 123a.

5a. 110. *bord ord onfeng*. Het in *ord* gelegen begrip treedt in den zin meer op den voorgrond dan *onfeng*.

Even. Met optact.

II Met optact.

op 1a 9 : vs. 103. 107. 114. 136. 137. 138. 145. 161. 190.
1b. 6 : vs. 131. 141. 150. 157. 163. 168.
1c. 1 : vs. 147.
1d. 2 : vs. 148. 179.
1e. 2 : vs. 139. 187.
1f. 1 : vs. 174.
op 2a. 1 : vs. 104.
2b. 1 : vs. 140.
3a. 1 : vs. 197. op
3b. 3 : vs. 153. 182. 185.
3c. 1 : vs. 199.
3d. 1 : vs. 195.
3e. 2 : vs. 102. 121.
3f. 1 : vs. 193.
3g. 1 : vs. 202.
3h. 1 : vs. 194.
3i. 2 : vs. 146. 189.

Heliand 1381—1480 (Hel. I).

Oneven Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op 1a. 1 : vs. 1433.
1b. 2 : vs. 1397. 1450.
op 2a. 1 : vs. 1475.
2b. 1 : vs. 1440.
2c. 3 : vs. 1424. 28. 66.
2d. 1 : vs. 1411.
2e. 1 : vs. 1451.
op 3a. 5 : vs. 1390. 1401. 36. 47. 78.
3b. 1 : vs. 1385.
3c. 4 : vs. 1408. 23. 35. 37.
3d. 4 : vs. 1393. 1409. 25. 73.
3e. 5 : vs. 1389. 1426. 30. 39. 49.
3f. 1 : vs. 1453.
3g. 3 : vs. 1419. 58. 76.
3h. 1 : vs. 1404.
3i. 2 : vs. 1442. 55.

II. 3h. 194. Indien men *feore* met *eo* leest, behoort dit vers tot *3g.*

Hel. I. In hoofdzaak is bij de stukken uit Hel. cod. ***M.*** gevolgd. De weinige gevallen, waar de lezing van ***C*** daarvoor in de plaats treedt, worden medegedeeld.

Oneven verzen.

I. 3g. 1419. Daar met uitzondering der eerste lettergreep van *aldom*, die de tweede heffing draagt, geen der volgende syllaben op den voorgrond treedt, draagt *than* de eerste heffing.

Hel 1

3j ⊥ ⊥ 3 . vs. 1422. 27. 54.
op ` *4a.* ` ` 1 : vs. 1472.
4b. ` ` 1 : vs. 1392.
4c. ´ ` 1 : vs. 1464.
4d. ` ` 1 : vs. 1386.
op ´ *5a.* ` ´ 2 : vs. 1396. 1446.

5b. ⊥ ⊥ 2 : vs. 1387. 1441.
5c. ´ ´ | ⊥ 2 : vs. 1382. 1438.
5d. ´ | ` 3 : vs. 1381. 1412. 44.
6a. ´ | ` 1 : vs. 1459. op ` ´
6b. ` ` ´ 1 : vs. 1384.

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* 1 | ⊥ ⊥ 2 : vs. 1462. 80.
1b. 2 | ⊥ | ` 5 : vs. 1415. 32. 34. 65. 68.
1c. 3 | ⊥ | ` 1 : vs. 1448.
1d. 4 ´ ⊥ 4 : vs. 1395. 98. 1416. 21.
op ` *2a.* 2 | ⊥ | ` 1 : vs. 1391.
2b. 3 | ⊥ | ` 1 : vs. 1445.
2c. 4 | ⊥ | ` 3 : vs. 1400. 10. 13.
2d. 1 | ` ` 1 : vs. 1456.
2e. 1 | ⊥ · | ` 2 : vs. 1383. 1403.
2f. 3 | ⊥ · | ` 1 : vs. 1457.
2g. 4 | ⊥ ` 1 : vs. 1479.
2h. 3 | ⊥ ´ | ` 1 : vs. 1431.
2i. 4 | ⊥ · · ` · 1 : vs. 1405.

2j. 3 | ` | ` 1 : vs. 1418.
2k. 2 ` ` 1 : vs. 1471.
3a. 2 | ´ | ´ 1 : vs. 1467. op ⊥ ´
3b. 1 | ` ´ 2 : vs. 1394. 1407.
3c. 2 ⊥ | ⊥ 3 : vs. 1414. 61. 74.
3d. 3 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 1443.
3e. 3 | ` | ⊥ 1 : vs. 1417.
3f. 1 | ⊥ ⊥ ´ 3 : vs. 1406. 70. 77.
3g. 2 | ⊥ ´ | ⊥ 1 : vs. 1399.
3h. 4 | ⊥ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 1469.
3i. 2 | ⊥ · ´ ´ | ⊥ · 1 : vs. 1452.

3j. 1427. *unlestid.* De zin erscht betoning van *un.*

II. 1b. 1434. De betoning *áthroana* is waarschijnlijker dan *athróana*, vgl. mhd. *Étzele.*

1c. 1448. *mthistón*, met bijtoon op de derde. Vgl. de vorige aanmerking. Bovendien heeft men hier oorspronkelijk langen klinker, die tot op heden nog niet verloren is.

2c. 1400. *hoht* en *mikil* gaan boven *latad*. Over de alliteratie zie p. 211.

1410. *landskepea* **M.**, *landscepi* **C.** *e i* uit *j* of ouden korten klinker vóór vocaal zijn in de stukken uit Heliand niet voor zelfstandige syllaben gerekend. In den regel hebben zij geminatie bewerkt maar zijn toch nog bewaard. Hun metrische beteekenis kan echter nauwelijks zóó groot zijn, dat zij niet slechts de vorige syllabe lang maken maar bovendien zelf voor een syllabe gelden, te minder, daar *j* juist als consonant de geminatie bewerkt. Alleen na *r*, die niet gemineerd is, geldt *i* voor syllabe. Sommige gevallen laten wel twijfel toe, maar een consequente behandeling is noodig. Het geval *landskepea* staat eenigszins apart, daar hier geen geminatie is, maar de opvatting is toch onzeker, en daar **C** *landscepi* heeft, heb ik het woord voor drielettergreep laten gelden.

3c. 1461. 1474. *mutun*, *alleat* hebben wel nadruk genoeg, om boven *that*, *ef* uit te komen.

Hel. I.

3j. 1 | ⊥ ´ ´ ⊥ 2 : vs. 1420. 60. *4.* 1 | ⊥ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 1463. op ⊥ ´ ´

3k. 2 | ⊥ ´ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 1402. *5.* 1 | ⊥ ´ ⊥ ´ 1 : vs. 1388. op ⊥ ´

6. 2 | ⊥ ´ ´ ´ ⊥ ´ ´ ´ ´ 1 : vs. 1429. op ⊥ ´ ´ ´

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥	*1.* ⊥ | ⊥ 1 : vs. 1448.	*3b.* ⊥ ´ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 1383.
	2a. ⊥ ⊥ | ⊥ ´ 1 : vs. 1468.	*3c.* ⊥ ´ ´ | ⊥ ´ 8 : vs. 1413. 15. 19. 21. 34. 40. 45. 79.
op ⊥ ´	*2b.* ⊥ ´ ´ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 1403.	
	2c. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 1461.	*3d.* ⊥ ´ ´ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 1477.
op ⊥ ´	*3a.* ⊥ | ⊥ 14 : vs. 1382. 84. 87. 91. 98. 1400. 05. 10. 16. 26. 30. 57. 74. 76.	*3e.* ⊥ ´ | ⊥ ´ 1 : vs. 1399.
		4. ⊥ ´ | ⊥ ´ ´ 1 : vs. 1418. op ⊥ ´ ´

Even. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥	*1a.* 2 | ⊥ ´ | ⊥ 5 : vs. 1395. 1408. 44. 58. 59.	*1i.* 4 | ⊥ ´ | ⊥ 1 : vs. 1388.
		1j. 5 | ⊥ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 1462.
	1b. 3 | ⊥ ´ | ⊥ 5 : vs. 1402. 06. 29. 35. 49.	*1k.* 6 | ⊥ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 1428.
		1l. 5 | ⊥ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 1467.
	1c. 4 | ⊥ ´ | ⊥ 6 : vs. 1385. 1417. 23. 27. 66. 75.	*1m.* 6 ⊥ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 1404.
		1n. 10 | ⊥ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 1441.
	1d. 5 | ⊥ ´ | ⊥ 3 : vs. 1397. 1439. 42.	*1o.* 5 | ⏑ ´ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 1390.
		1p. 8 | ⊥ ´ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 1433.
	1e. 6 | ⊥ ´ | ⊥ 4 : vs. 1436. 53. 63. 78.	*2a.* 2 | ⊥ | ⏑ ´ 2 : vs. 1392. 1438. op ⊥ ´
	1f. 7 | ⊥ ´ | ⊥ 1 : vs. 1455.	*2b.* 3 | ⊥ | ⏑ ´ 1 : vs. 1414.
	1g. 8 | ⊥ ´ | ⊥ 1 : vs. 1409.	*2c.* 4 | ⊥ | ⏑ ´ 4 : vs. 1381. 1432. 51. 54.
	1h. 3 | ⊥ ´ ´ | ⊥ 1 : vs. 1473.	

3j. 1460. Lezing van *C* *gifthit* (*gefhit* ***M***).

6. 1429. De tegenstelling eischt den toon op *feldu*. Zet men het woord in den optact, dan krijgt men 6 ⏑ ´ ´ ´ ´ | ⊥: maar de zinbetoning is dan onjuist.

Even verzen.

I. 3c. 1421. Zie boven bij vs. 1410a. *orven* is voor drielettergrepig gerekend (de dubbele *r* is niet door de *i* bewerkt), *muthe* voor tweelettergrepig.

II. 1c. 1475. Zoo *C*, *ik* ontbr. in ***M***.

1h. 1473. De *e* van *Iudeon*, uit langen klinker ontstaan en geen geminatie bewerkend, is hier en elders voor een syllabe geteld. — De eerste heffing op *Iu-*, niet op *o*(*drа*'; de bedoeling is immers: 'anderen, namelijk Joden'.

2c. 1451. 1454. *fiund* is voor eenlettergrepig gerekend. Een andere opvatting zou voeren tot het schema *opt.* ⊥ ´ ⊥ ´, dat hoogst zeldzaam is (één in dit stuk) en waarvan het aantal voorbeelden niet noodeloos mag vermeerderd worden. (Over de korte eerste syllabe in een tweelettergrepig *fiund* zie p. 232).

Hel.1.

2d. 5 | ⊥ | ⏑ × 1 : vs. 1393.
2e. 6 | ⊥ | ⏑ 1 : vs. 1437.
2f. 7 | ⊥ | ⏑ × 2 : vs. 1401. 80.
2g. 3 | ⏑ × | ⏑ 1 : vs. 1407.
2h. 2 | ⊥ × × ⏑ 2 : vs. 1431. 56.
2i. 3 | ⊥ × | ⏑ 2 : vs. 1411. 52.
2j. 4 | ⊥ × ⏑ 1 : vs. 1446.
2k. 4 | ⏑ ⏑ 1 : vs. 1443.
2l. 2 | ⊥ ⏑ 1 : vs. 1424.
2m. 5 | ⊥ | ⏑ 1 : vs. 1412.
2n. 7 | ⊥ × × | ⏑ 1 : vs. 1464.
op ⊥ *3a.* 3 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 1469.

3b. 1 | ⏑ | ⊥ × 2 : vs. 1396. 1465.
3c. 2 | ⏑ × | ⊥ 1 : vs. 1447.
3d. 3 | ⏑ × | ⊥ 1 : vs. 1425.
3e. 5 | ⏑ × | ⊥ × 2 : vs. 1450. 1460.
3f. 6 | ⏑ | ⊥ × 1 : vs. 1394.
3g. 7 | ⏑ | ⊥ 1 : vs. 1420.
3h. 1 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 1389.
3i. 4 | ⊥ ⊥ 1 : vs. 1470.
3j. 5 | ⊥ | ⊥ × 1 : vs. 1471.
3k. 6 | ⊥ × ⊥ × 1 : vs. 1386.
3l. 7 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 1472.
4. 4 | ⏑ × | ⏑ 1 : vs. 1422. op ⏑ × ×

Heliand 3589—3688 (Hel. 2).

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1a.* ⊥ | ⊥ 1 : vs. 3594.
1b. ⏑ × | ⊥ 1 : vs. 3668.
op ⊥ *2a.* ⏑ × ⊥ 1 : vs. 3596.
2b. ⊥ × | ⊥ 9 : vs. 3591. 97. 99. 3604. 12. 21. 47. 51. 56.
2c. ⏑ × × | ⊥ 1 : vs. 3624.
2d. ⊥ × | ⊥ 6 : vs. 3625. 32. 41. 43. 63. 80.
2e. ⏑ × | ⊥ × 9 : vs. 3589. 95. 3608. 29. 31. 42. 58. 73. 88.
2f. ⊥ × × | ⊥ × 2 : vs. 3620. 64.
2g. ⏑ × × | ⊥ × 1 : vs. 3601.
2h. ⊥ × × ⊥ × 4 : vs. 3619. 23. 49. 61.

2i. ⊥ × | ⊥ 1 : vs. 3657.
3a. ⊥ × × | ⏑ × × 1 : vs. 3683. op ⏑ ×
3b. ⊥ × × × × × | ⏑ × 1 : vs. 3666.
4a. ⊥ | ⊥ × × 2 : vs. 3592. 3671. op ⊥ × ×
4b. ⏑ × | ⊥ × × 1 : vs. 3653.
4c. ⊥ × | ⊥ × × 3 : vs. 3602. 39. 86.
4d. ⏑ × × | ⊥ × × 1 : vs. 3633.
4e. ⊥ × × | ⊥ × × 2 : vs. 3634. 85.
3f. ⏑ × × × × | ⊥ 1 : vs. 3617.
5a. ⊥ × ⏑ × × 1 : vs. 3669. op ⏑ × × ×
5b. ⏑ × ⏑ × × × 1 : vs. 3644.

2e. 1437. *fiundscepi*; zie vorige de aanmerking.
3e. 1450. *endi*, vgl. *C.*
Hel. 2 *Oneven verzen.*
I. 1a. 3594 ***C.***
2a. 3596. Volgens ***C*** ⏑ × ⊥ × .
2b. 3597. 3604. Zie boven over 1451. 1454a.
4c. 3639 ***M.*** Indien *endi* (***C***) het juiste is, dan is het vers ⊥ × × ⊥ × .
4e. 3634. *That* is betoond in den zin.

Oneven. Met optact

II. Met optact.

Hel 2

op ⊥ 1a. 1 | ⊥ | ⊥ 1 . vs. 3618.
1b. 2 | ⊥ | ⊥ 3 · vs. 3654. 62. 82.
1c. 3 | ⊥ | ⊥ 3 : vs. 3600. 14. 79.
1d. 4 | ⊥ ⊥ 5 · vs. 3606. 22. 30. 38. 60.
1e. 3 | ⊥ ⊥ 1 . vs. 3655.
op ⊥ 2a. 2 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 3678.
2b 1 | ⊥ ⊥ 2 · vs. 3611. 15.
2c. 2 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 3616.
2d. 5 ⊥ | ⊥ 1 · vs. 3646.
2e. 2 | ⊥ · | ⊥ · 1 : vs. 3665.
op ⊥ · 3a. 2 | ⊥ ' ⊥ ' 1 · vs. 3652.
3b. 6 | ⊥ | ⊥ ' 1 : vs. 3613.
3c. 3 | ⊥ | ⊥ 2 : vs. 3590. 93.
3d. 1 | ⊥ ' | ⊥ 2 : vs. 3648. 76.
3e. 3 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 3605.
3f. 4 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 3627.
3g. 1 | ⊥ ' ' ⊥ · 2 . vs. 3626. 81.
3h. 1 | ⊥ ' ⊥ ' 4 : vs. 3598. 3610. 36. 45.
3i. 2 | ⊥ ' ' ⊥ 1 : vs 3607.
3j. 1 | ⊥ ' | ⊥ 2 : vs. 3609. 67.
3k. 1 | ⊥ ' | ⊥ 3 : vs. 3650. 59. 70.
3l. 1 ' ⊥ ⊥ 1 : vs. 3677.
3m. 2 | ⊥ ⊥ 1 : vs. 3675.
4a. 2 ⊥ ⊥ 1 : vs. 3628. op ⊥
4b. 1 ⊥ | ⊥ 1 : vs. 3674.
4c. 1 | ⊥ ' · | ⊥ · ' 1 : vs. 3640.
5a. 1 | ⊥ ⊥ 1 : vs. 3637. op ⊥
5b. 3 | ⊥ ⊥ 1 : vs. 3687.
5c. 1 | ⊥ ' | ⊥ 1 . vs. 3635.
5d. 1 | ⊥ ' ⊥ · 2 : vs. 3672. 84. op ⊥
6. 1 ⊥ ⊥ 1 : vs. 3603 .

Even. Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ 1a. ⊥ ' ' | ⊥ 2 . vs. 3607. 18.
1b. ⊥ ' ' | ⊥ 1 . vs. 3671.
1c. ⊥ ' | ⊥ 3 : vs. 3606. 30. 38.
op ⊥ · 2. ⊥ · | ⊥ 1 : vs. 3612.
op ⊥ · 3a. ⊥ | ⊥ ' 8 : vs. 3600. 14. 15. 16. 23. 31. 68. 78.
3b. ⊥ ' ' | ⊥ 1 : vs. 3684.
3c. ⊥ ' ⊥ 1 : vs. 3594.
3d. ⊥ ' | ⊥ 1 : vs. 3622.
4. ⊥ | ⊥ ' 2 : vs. 3590. 3632. op ⊥
5a. ⊥ | ⊥ ' · 2 : vs. 3660. 73. op ⊥
5b. ⊥ · | ⊥ ' 3 : vs. 3602. 03. 82.
6. ⊥ | ⊥ 2 · vs. 3601. 28. op ⊥

II. 3a. 3652 **C.**
3l. 3677. Zie p. 210 v.
5b. 3687 **C.**
Even verzen.
I. 6. 3601 **C.**

Even. Met optact. — Hel 2

II. *Met optact.*

op ⊥

1a. 2 | ⊥ | ⊥ 4 vs. 3589. 92. 93. 3613.
1b. 3 | ⊥ | ⊥ 6 : vs. 3636. 37. 40. 50. 66. 83.
1c. 4 | ⊥ | ⊥ 4 : vs. 3591. 54. 61. 65.
1d. 5 | ⊥ · | ⊥ 3 : vs. 3634. 44. 49.
1e. 6 | ⊥ ´ 1 : vs. 3604.
1f. 3 | ´ ⊥ 1 : vs. 3625.
1g. 4 | ´ ⊥ 1 : vs. 3939.
1h. 6 | ´ | ⊥ 1 : vs. 3629.
1i. 2 | ⊥ ⊥ 2 : vs. 3680. 81.
1j. 3 | ⊥ ⊥ 1 : vs. 3669.
1k. 4 | ⊥ | ´ 1 : vs. 3624.
1l. 5 | ⊥ ´ 1 : vs. 3688.
1m. 6 | ´ ´ 2 : vs. 3608. 51.
1n. 5 | ´ ⊥ 1 : vs. 3596.
1o. 2 | ´ | ´ 1 : vs. 3646.

op ´

2a. 2 | ⊥ ´ 1 : vs. 3653.
2b. 3 ⊥ ´ 1 : vs. 3595.
2c. 4 | ⊥ ´ 1 : vs. 3686.
2d. 9 | ⊥ | ´ 1 : vs. 3642.
2e. 3 ´ | ´ 1 : vs. 3676.
2f. 4 | ´ | ´ 1 : vs. 3633.
2g. 5 ´ ´ 1 : vs. 3672.
2h. 3 | ´ | ´ 4 : vs. 3599. 3620. 57. 75.
2i. 5 | ⊥ | ´ 1 : vs. 3656.
2j. 7 | ⊥ ´ 1 : vs. 3663.

op ⊥

3a. 2 | ⊥ | ⊥ 1 : vs. 3598.
3b. 3 | ⊥ | ⊥ 2 : vs. 3619. 67.
3c. 1 | ´ | ⊥ 3 : vs. 3643. 52. 62.
3d. 2 | ´ | ⊥ 2 : vs. 3621. 64.
3e. 3 | ´ | ⊥ 5 : vs. 3597. 3645. 55. 59. 79.
3f. 5 | ´ | ⊥ 2 : vs. 3658. 74.
3g. 7 ´ | ⊥ 1 : vs. 3670.
3h. 8 | ´ | ⊥ 1 : vs. 3605.
3i. 1 ⊥ ⊥ 1 : vs. 3641.
3j. 7 | ´ | ´ 1 : vs. 3635.
3k. 4 ´ ´ 2 : vs. 3627. 48.
3l. 6 | ´ | ⊥ 1 : vs. 3626.
3m. 7 | ⊥ ´ 1 : vs. 3611.
3n. 1 | ´ ⊥ 1 : vs. 3617.
3o. 1 | ⊥ ⊥ 2 : vs. 3647. 87.
3p. 1 ´ | ⊥ 1 : vs. 3609.
4. 3 ⊥ ´ 1 : vs. 3677. op ´
5. 1 ´ ⊥ 1 : vs. 3610. op ⊥
6. 2 | ´ | ´ 1 : vs. 3685. op ´

II. 1f. 3625. *Indeon.* zie p. 256 bij vs. 1473b. Zoo *6* vs. 3685.
1i. 3680. vgl. **C**.
1k. 3624. Zie bij Hel. 1. even vs. *1 3c.* 1421.
3o. 3647. **C**.

Hildebrandslied.

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥	*1.*	⊥ ´ ˴ ´ ˴ | ⊥	1 : vs. 34.
op ⊥ ´	*2a.*	⊥ ´ | ⊥ ´	5 : vs. 9. 21. 22. 35. 64.
	2b.	⊥̀ ´ ˴ | ⊥	1 : vs. 24.
	2c.	⊥ ´ ˴ | ⊥ ´	3 : vs. 32. 38. 60.
	2d.	⊥̀ | ⊥ ´	1 : vs. 10.
	2e.	⊥ | ⊥	2 : vs. 16. 33.
	2f.	⊥̀ | ⊥	2 : vs. 6. 54.
	2g.	⊥ | ⊥	1 : vs. 67.
	2h.	⊥̀ ˴ | ⊥	1 : vs. 40.
op ⊥̀	*3a.*	⊥̀ ´ ˴ ⊥̀	1 : vs. 46.
	3b.	⊥ ⊥̀	1 : vs. 57.
	3c.	⊥̀ | ⊥̀	2 : vs. 14. 36.
	3d.	⊥ ˴ ´ ˴ | ⊥̀ ´ ´	2 : vs. 7. 45.
	3e.	⊥ ⊥̀ ´	1 : vs. 3.
op ⊥ ´	*3f.*	⊥ ˴ ´ ˴ | ⊥̀ ˴	1 : vs. 61.
	4a.	⊥ | ⊥	3 : vs. 30. 44. 66.
	4b.	⊥̀ ´ ⊥	2 : vs. 8. 26.
	4c.	⊥̀ ´	2 : vs. 19. 49.
	4d.	⊥ ´ ⊥	2 : vs. 43. 58.
	4e.	⊥ ⊥	1 : vs. 62.
	4f.	⊥̀ ´ | ⊥	1 : vs. 5.
op ⊥̀	*5a.*	⊥̀ ⊥̀	1 : vs. 4.
	5b.	⊥̀ | ⊥̀	1 : vs. 13.

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

op ⊥	*1a.*	3	| ⊥ | ⊥	2 : vs. 39. 53.
	1b.	4	| ⊥ | ⊥	1 : vs. 11.
	1c.	1	| ⊥̀ | ⊥	2 : vs. 15. 42.
	1d.	2	| ⊥ ´ ⊥	3 : vs. 18. 31. 56.
op ⊥̀	*2a.*	4	⊥ | ⊥̀	1 : vs. 12.
	2b.	1	⊥ ˴ ⊥̀	1 : vs. 17.
op ´	*3a.*	1	´ ´	1 : vs. 23.
	3b.	2	´ ´	2 : vs. 2. 25.
	3c.	4	| ´ ´	1 : vs. 55.
	3d.	2	⊥̀ ´	1 : vs. 17.
	3e.	1	| ´ ´	1 : vs. 37.
	3f.	2	´ ´	1 : vs. 20.
	3g.	3	⊥ ⊥	1 : vs. 59.
	3h.	4	| ⊥̀ | ´	1 : vs. 48.

Hild. Ten grond ligt de niet geemendeerde tekst in de Denkmaler ³I p. 2. Oneven 1—68; vs. 11. 29 ontbreken. 28 gaat voor defect door; rest 65. Even verzen 1—67: vs. 1. 10. 29. 32. 38 ontbreken, rest 62.

Oneven verzen.

I. 1. Vs. 28 is in de schemata op p. 175 niet meegeteld. Bij nader inzien geloof ik dat het vers volkomen in orde is. Het schema is ⊥ ⊥. De verbreide opinie, dat het vers defect zou zijn, berust alleen op den zeldzamen maar volstrekt niet onmogelijken versvorm.

2d. 10 *fireo*, driesyllabig.

3a. 46. Zie p. 215.

3f. 61. Zie p. 215.

II. 1c. 15. De alliteratie ontbreekt, vgl. p. 215. Het vers is gelijk aan 12, waar *sagetun* alliterеert.

1d. 18. Zie p. 215.

3e. 37. *man* heeft hier geen nadruk; de tweede heffing valt dus op *seal*.

3h. 48. Het rhytme is zeer slap. Aan de tweede heffing gaan 3 syllaben vooraf, waaronder niet één positief op den voorgrond treedt. Ik heb gemeend, *desemo* een heffing te moeten geven; men kan ook *noh* en zelfs *dat* in de heffing plaatsen.

3i. 1 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 63. 3m. 4 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 50. Hild
3j. 2 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 1. 4a. 3 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 51. op ⊥́
3k. 3 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 27. 4b. 1 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 65.
3l. 1 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 68. 5. 4 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 52. op ⊥́

Even. Zonder optact

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥́ 1a. ⊥́ ⊥ | ⊥́ 1 : vs. 49.
1b. ⊥́ | ⊥́ 2 : vs. 44. 45.
1c. ⊥́ | ⊥́ 2 : vs. 14. 36.
op ⊥́ 2a. ⊥́ | ⊥́ 12 : vs. 2. 21. 25. 28. 39. 47. 53. 58. 61. 63. 65. 66.
2b. ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 37.
2c. ⊥́ | ⊥́ 10 : vs. 15. 20. 23. 33. 48. 50. 56. 60. 62. 67.
2d. ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 52.
3a. ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 17. op ⊥́
3b. ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 30.
4a. ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 42. op ⊥́
4b. ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 13.
4c. ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 5.

Even Met optact

II. Met optact.

op ⊥́ 1a. 5 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 34. 2d. 6 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 35.
1b. 2 | ⊥́ | ⊥́ 2 : vs. 3. 31. 2e. 5 ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 19.
1c. 3 | ⊥́ ⊥́ 4 : vs. 12. 24. 43. 61. 3a. 2 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 26. op ⊥́
3b. 4 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 59.
1d. 4 ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 55. 3c. 2 | ⊥́ ⊥́ 2 : vs. 4. 9.
1e. 1 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 8. 3d. 5 ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 40.
1f. 2 | ⊥́ | ⊥́ 2 : vs. 7. 18. 3e. 6 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 54.
1g. 4 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 27. 3f. 1 | ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 46.
1h. 5 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 11. 3g. 4 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 41.
op ⊥́ 2a. 6 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 57. 3h. 1 ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 16.
2b. 2 ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 22. 4. 1 | ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 51. op ⊥́
2c. 5 ⊥́ ⊥́ 1 : vs. 6.

Mûspilli.

Oneven. Zonder optact.

Oneven verzen. I. Zonder optact.

op ⊥́ 1. ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 23. 2b. ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 92.
op ⊥́ 2a. ⊥́ | ⊥́ 1 : vs. 32. 3a. ⊥́ | ⊥́ 4 : vs. 22. 24. 54. 80. op ⊥́

Even verzen.
I. 3a. 17. De zin eischt betoning van *ih*.
II. 1a. 34. Een andere betoning is onmogelijk.
Musp. Ten grond ligt de niet geëmendeerde tekst in de Denkmaler (zie bij

3b. ⏊	⏊	7 : vs. 26. 37. 41. 52. 55. 98. 99.		
3c. ⏊	⏊	2 : vs. 29. 56.		
3d. ⏊	⏊	8 : vs. 6. 25. 28. 40. 67. 78. 85. 87.		
3e. ⏊	⏊	1 : vs. 15.		
3f. ⏊	⏊	3 : vs. 47. 60. 65.		
3g. ⏊	⏊	1 : vs. 93.		
3h ⏊	´	1 : vs. 35.		Muse.
1a. ⏊	⏊	1 : vs. 17.		op ⏊
1b. ´	⏊	1 : vs. 88.		
5a. ⏊	⏊	1 : vs. 53.		op ⏊
5b. ⏊	⏊	1 : vs. 79.		
5c. ⏊	⏊	1 : vs. 12.		
6. ⏊	⏊	1 : vs. 19.		op ⏊

Oneven. Met optact.

II. Met optact.

op ⏊	*1a.* 1	⏊	⏊	1 : vs. 13.	
	1b. 6	⏊	⏊	1 : vs. 11.	
	1c. 2	⏊	⏊	1 : vs. 21.	
	1d. 3	⏊	⏊	1 : vs. 86.	
	1e. 5	⏊	⏊	1 : vs. 94.	
	1f. 1	⏊	⏊	1 : vs. 9.	
	1g 2	⏊	⏊	6 : vs. 14. 59. 68. 76. 90. 101.	
	1h. 3	´	⏊	3 : vs. 66. 70. 81.	
	1i. 1	⏊	⏊	1 : vs. 72.	
	1j. 5	⏊	⏊	2 : vs. 33. 63.	
	1k. 2	⏊	⏊	1 : vs. 73.	
	1l. 2	⏊	⏊	1 : vs. 50.	
op ⏊	*2a.* 4	⏊	⏊	1 : vs. 3.	
	2b. 7	⏊	⏊	1 : vs. 16.	
	2c. 8	⏊	⏊	1 : vs. 77.	
	2d. 3	´	⏊	2 : vs. 58. 95.	
	2e. 1	⏊	⏊	1 : vs. 1.	
	2f. 3	⏊	⏊	1 : vs. 27.	
	2g. 4	⏊	⏊	1 : vs. 100.	
	2h. 1	´	⏊	1 : vs. 48.	
	2i. 3	´	⏊	1 : vs. 71.	
	2j. 1	´	⏊	1 : vs. 31.	
	2k. 2	⏊	⏊	1 : vs. 75.	
	2l. 1	´	⏊	1 : vs. 34.	
	2m. 7	⏊	⏊	1 : vs. 89.	
	3a 3	´	⏊	2 : vs. 12. 83.	op ´
	3b. 1	⏊	´	2 : vs. 74. 91.	

Hild.. Deze telt 104 verzen (1–103 en 99a). 18 en 99a, die onvolledig zijn, vallen geheel af, en voorts 97, een naar het schijnt onrhytmische volzin, die trouwens syntactisch met 98 samenhangt. Van de oneven verzen is bovendien 1, van de even verzen zijn 48 en 103 defect: wat nog in andere verzen ontbreekt, laat zich althans met zooveel waarschijnlijkheid herstellen, dat een metrische definitie niet onmogelijk is. Het resultaat der berekening van het aantal is: 100 oneven, 99 even verzen.

Oneven verzen.

I. 3d. 25. *seal* behoort natuurlijk tot het tweede vers, tenzij men *one* in den optact plaatst.

3g. 93. In het eerste gedeelte van het vers treedt zonder twijfel *unaz* nog het meest op den voorgrond.

5b. 79. Eerste heffing op *denne*, niet op *carant*.

5c. 12. *enti* heeft de eerste heffing, daar geen der volgende syllaben er boven gaat.

II. 1a. 13. *af* behoort tot het eerste vers. Zoowel *sir* als *af* is betoond. De ongewone versvorm, die echter van ouds voorkomt, bewijst niet het tegendeel.

1h. 66. Zie p. 218.

2c. 77. Voor den, tegen de oude regels zondigenden, versvorm vgl. Hel. 1456.

3c. 5 ⊥ | ⊥ 1 vs. 16.
3d. 6 x́ x́ 1 : vs. 103.
3e. 2 x́ x́ 1 . vs. 20.
3f. 4 x́ ´ 1 . vs. 45.
3g. 6 | x́ ´ 1 : vs. 8.
3h. 1 ´ ´ 1 · vs. 11.
3i. 1 | ´ ´ 1 : vs. 38.
3j. 6 ´ | ´ 2 : vs. 82. 84.
3k. 1 x́ x́ 1 . vs. 69
3l. 1 x́ ⊥ 1 : vs. 30.
3m. 1 ⊥ | x́ 2 · vs. 10. 62.
3n. 2 | ´ ⊥ 1 : vs. 51.
3o. 1 | x́ ´ 1 . vs. 7.
3p. 1 ´ ´ 3 · vs. 5. 43. 61.
3q. 2 | ´ x́ 2 · vs. 2. 102.
3r. 5 | x́ ´ 1 vs. 57.
3s 1 | x́ ´ ´ 1 vs. 19.
4a. 1 | ´ | x́ 1 vs. 36. op x́
4b. 2 ⊥ | x́ 1 : vs. 64.
4c. 1 x́ x́ ´ 1 vs. 96.
5. 1 ´ ⊥ 1 . vs. 39 op x́

Even
Zonder optact.

Even verzen. I. Zonder optact.

op ⊥ *1.* x́ | ´ 1 vs. 20.
op x́ *2a.* ´ x́ 1 : vs. 91.
2b. x́ x́ 1 . vs. 29.
op ´ *3a.* ´ ´ 5 · vs. 5. 12. 16. 21. 46.
3b. x́ ´ 5 : vs. 47. 52. 56. 75. 79.
3c. ´ x́ 10 · vs. 14. 32. 51. 58. 64. 67. 72. 80. 88. 95.
3d. ´ x́ 1 : vs. 86.
4a. ´ x́ 3 vs. 69. 87. 93. op x́
4b. x́ x́ ´ 1 · vs. 70.
5. ⊥ | ⊥ 1 : vs. 54. op ⊥

Even.
Met optact.

II. Met optact.

op ⊥ *1a.* 2 | ⊥ ⊥ 3 : vs. 1. 15. 85.
1b. 3 | ⊥ | ⊥ 1 · vs. 101.
1c. 4 | ⊥ | ´ 3 : vs. 36. 45. 77.
1d. 7 | x́ ´ 1 : vs. 60.
1e. 4 | x́ ⊥ 1 : vs. 10.
1f. 2 ⊥ | ⊥ 4 : vs. 23. 24. 41. 90.
1g. 3 | x́ | x́ 2 : vs. 6. 89.
1h. 4 ´ | ⊥ 1 : vs. 81.

3d. 103. Indien, hetgeen bij de onzekerheid omtrent wat er volgt mogelijk is, *minna* bij het eerste vers behoort, is het schema 6 ⊥ ⊥ ´.

3o. 7. Volgens de p. 255 in de aanmerking bij Hel. 1410 meegedeelde beginselen ware *herre* te lezen x́ ´ ´: het type van het vers zou dan worden 1 | x́ x́ ´. De geringe afwijking is voor onze resultaten zonder beteekenis.

3j. 82. Zie p. 218.

3l. 30. *after* behoort tot het eerste vers.

3r. 57. *helpan* behoort tot het eerste vers.

4a. 36. Indien aan het einde van het vers nog *en* gestaan heeft, dan wordt het 4 | x́ ´ ´ x́

	1i.	5 |	´	´	1 . vs. 17.
	1j.	6	_´	| _´	1 : vs. 76.
	1k.	1 |	_´	_´	1 . vs. 55.
	1l.	5 |	´	´	1 · vs. 102.
op ´	*2a.*	2	_´	´	2 · vs. 2. 99.
	2b.	3 |	_´	| ´	1 . vs. 74.
	2c.	4	´	´	2 : vs. 19. 71.
	2d.	5	_´	| ´	1 : vs. 91.
	2e.	6	_´	´	2 vs 65. 82.
	2f.	7	´	´	1 : vs 39.
	2g.	3 |	´	´	1 . vs. 31.
	2h.	1 |	´	´	1 · vs. 11.
	2i.	5	´	´	1 · vs. 63.
	2j.	3	_´	´	2 : vs. 53. 66.
	2k.	4 |	_´	´	1 : vs. 57.
op _´	*3a.*	1 |	_´	´	1 vs. 30.
	3b.	3	_´	_´	1 : vs. 9.
	3c.	4 |	_´	_´	1 · vs. 57.
Musp.	*3d.*	2 |	´	´	1 : vs. 7.
	3e.	1 |	_´	_´	8 · vs. 35. 49. 68. 73. 83. 84. 96. 100.
	3f.	1	´	´	3 : vs. 13. 31. 37.
	3g.	3	´	_´	1 : vs. 25.
	3h.	4 |	´	´	1 · vs. 22.
	3i.	1	_´	| _´	7 : vs. 5. 8. 28. 33. 42. 50. 59.
	3j.	4	´	_´	1 . vs. 92.
	3k.	1	´	| _´	3 : vs 43. 62. 98.
	3l.	1	´	_´	3 · vs. 38. 40. 61.
op ´	*4a.*	3	_´	´	1 : vs. 78.
	4b.	1	_´	´	1 · vs. 36.
op _´	*5a.*	4 |	_´	_´	1 : vs. 11.
	5b.	2	´	| _´	1 : vs. 4.

Even verzen.
1l. l. 102. *anfene* berust grootendeels op conjectuur zie de uitgaven
2j. 53. Zie p. 217.
3f. 37. Zie p. 217.
3g. 25. Zie boven bij oneven verzen *1 3d*

ADDENDA EN CORRIGENDA.

Bldz. 9 en de schemata p. 18. Door een onattentie is in Vsp. 33.1 *Þó* als het voegwoord *Þó* opgevat, terwijl natuurlijk het perfectum van *þeá* bedoeld is. Daarmee vervalt het eenige voorbeeld voor optact in vs. 1 in Vsp. Het schema van het vers is dus ⏊ ` ¦ ⏊ en niet ´ ¦ ·. Hiernaar zijn de getallen ook verderop te verbeteren.

Passim. Op vele plaatsen (bv. p. 13 2) staat achter een muzieknoot aan het einde van een volzin een punt. Daar bij een lezer der losse vellen de vergissing voorgekomen is, dat deze punt als verlengingsteeken voor de noot werd opgevat, meen ik voor deze misvatting te moeten waarschuwen.

Bldz. 27 aanm. Te schrappen is en E.

Bldz. 38. Het komt mij niet waarschijnlijk voor, dat de alliteratie van 1 syllaben de meest oorspronkelijke wijze geweest is. Vgl. hierover pag. 226.

Bldz. 38—39. Wel is waar zegt men in modern Deensch *drikke mjød, drikke vand* met hoofdtoon op het substantief, maar vooreerst weten wij niet, hoe oud deze betoning is, en dan zou zij nog niet algeheele verwaarloozing van het verbum en rekking van het monosyllabisch substantief over een heele maat rechtvaardigen.

Bldz. 41. Het is niet onmogelijk, dat Hym. 10.5 *gekk inn í sal* te lezen is ♩ · ♩́ ♩ ¦ ♩́. In dat geval allitereert hier de optact: vgl. de voorbeelden p. 111. Van het op p. 41 bereikte standpunt mocht deze mogelijkheid slechts hypothetisch worden aangenomen (zie p. 44), maar zij wordt door onze ervaringen bij ljóðaháttr en in de wgerm. poezie bevestigd.

Bldz. 43. Ook voor Reg. 7,2 kan een analoge redeneering gelden, te meer, daar de strofe in ljóðaháttr gedicht is. Vs. 1—2 kunnen gedeeld worden *gjafar þú gaft, gaftattu ást-gjafar. gaftattu* staat dan wel niet in de heffing maar in zwaren optact en allitereert. Daarmee kan aan het parallellisme

met vs. 1. 3 voldoende uitdrukking gegeven zijn. Het vers is dan niet een voorbeeld voor alliteratie van een sterk bijtonige syllabe na de heffing (*gjaf-*), daar deze syllabe zelf in de heffing komt te staan, maar voor alliteratie van optact. Intusschen staat deze opvatting voor mij niet vast: ook de t. a. p. gegevene laat zich op de daar meegedeelde gronden verdedigen.

Bldz. 115. Bij de bespreking van het vers *ef (ok) þú, Vafþrúðnir! vitir* heb ik er niet op gelet, dat str. 42.3 eenigszins afwijkt en luidt *oll, Vafþrúðnir! vitir.* — *oll* is hier zeker geen optact. De verdeeling van het vers wordt hier een andere, t. w. . Maar het rhytme van *Vafþrúðnir* blijft hetzelfde; het is slechts versneld. In plaats van is het hier . Voor onze berekeningen heeft dit geen beteekenis, daar deze verzen niet opgenomen zijn in de schemata, die aan de statistische besprekingen ten grond liggen.

Bldz. 210. In het in dit geschrift niet geschematiseerde deel van By. komen een paar gevallen van eindrijm voor. Het belangrijkste is 271, het eenige geval naast 183, waar het stafrijm niet in orde is (alleen alliteratie in het tweede vers). Toevallig kan het halve rijm zijn in vs. 282 *brodor* — *ôþer* en is zeker het rijm in 309 *maþelode* — *hafenode*. Deze verzen toonen, dat wij ook hier het einde der alliteratiepoezie naderen. Te meer moeten wij de zekerheid bewonderen, waarmee de dichter de oude techniek nog beheerscht. Zijn werk staat daardoor in volkomen tegenstelling met Muspilli.

Bldz. 246. Be. 2. Oneven vv. *II 34*. vs. 363. Eene derde mogelijkheid is , vgl. p. 255 over Hel. 1134a.

Een onbekend Indisch tooneelstuk

(gopālakelicandrikā).

TEKST MET INLEIDING

DOOR

W. CALAND.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XVII N°. 3.

AMSTERDAM,

JOHANNES MÜLLER.

1917.

EEN ONBEKEND INDISCH TOONEELSTUK.

Toen voor eenigen tijd de Sanskrit handschriften te Leiden aanwezig, die voor 't meerendeel een schenking van Prof. KERN zijn, tot mijne beschikking werden gesteld om ze te beschrijven, bevond ik tot mijne niet geringe verrassing, dat één van die handschriften een tooneelstuk bevat, dat geheel en al onbekend blijkt te wezen. De titel van dit drama is: *gopālakelicandrikā*, hetgeen letterlijk beteekent: „Herders-spel-maneschijn": wij zouden het eerder noemen, „Het spel van den Herder". Blijkens den inhoud is niet de eerste de beste herder of koeherder, doch inzonderheid de Herder Kṛṣṇa bedoeld, terwijl het woord „spel" te nemen is in de beteekenis van „scherts" of „liefdesspel". Dat dit tooneelstuk in Europa onbekend is, blijkt daaruit, dat Aufrecht in zijn Catalogus Catalogorum het nergens vermeldt en het evenmin in de mij bekende Catalogi van handschriften, die na Aufrecht's werk verschenen zijn, voorkomt, terwijl Dr. F. W. THOMAS, de bibliothecaris van het India Office, mij berichtte, dat de titel ook hem onbekend was. In het volgende moge over dit tooneelstuk iets medegedeeld worden. Het liefst zou ik een volledige vertaling ervan aangeboden hebben, doch daartoe schieten voorshands de hulpmiddelen te kort. Wel is de tekst over 't algemeen vrij goed overgeleverd en hier en daar gecorrigeerd, doch vele plaatsen zijn moeilijk of niet leesbaar, en van een commentaar is natuurlijk geen sprake. Ook ontbreken er, jammer genoeg, drie bladen aan 't handschrift, en hier en daar heeft de afschrijver passages overgeslagen, die dan secunda manu in margine worden aangegeven. Door de zorgeloosheid evenwel van den binder zijn die ingevoegde passages meermalen geheel of ten deele onverstaanbaar geworden, ja soms onherroepelijk verloren gegaan, daar hij de bladen op gelijke breedte heeft ingekort.

Het handschrift. Het handschrift zelf van de Gopālakelicandrikā (n°. 2341 der Mss. lugd., n°. 2 der Sanskrit hss.) is niet oud, misschien een 200 jaar. Het is van bruin lompenpapier, 27 à 28 cm. lang, 8 à 9 cm. breed, en bevat 7 regels per pagina; het bestaat uit 102 blaadjes; het laatste is genummerd 113, hetwelk onjuist is ten gevolge daarvan, dat het op fol. 88 volgende blad abusievelijk 99 i. p. v. 89 genummerd is, terwijl er drie blaadjes (foll. 65, 66, 67) ontbreken. Het hs., in nāgarī, is niet zoo heel gemakkelijk te lezen, en de scherpste kritiek is vereischt: er wordt geenerlei onderscheid gemaakt tusschen *ta* en *na*; tusschen *nta*, *nna* en *tta*; tusschen *ca*, *va* en *ba*; tusschen *jja* en *ñja*; *ma* en *sa*, en *pa* en *ya* worden vaak verwisseld; *ī* en *o*, en *kha* en *rava* zijn dikwijls bijna niet te onderscheiden; *ta* en *da* vallen vaak samen, eveneens *dya* en *gha*; *rya* wordt soms *sarya*, soms *rsā* of *rsma* geschreven; de anusvāra is dikwijls zoo onduidelijk aangegeven, dat hij licht over 't hoofd gezien wordt.

Er bestaan gronden om aan te nemen, dat ons hs. copie is van een palmblad origineel, en wel in ander schrift dan nāgarī; dat het een afschrift van een palmblad hs. is, mag men besluiten uit de, soms op geregelde afstanden voorkomende, kringetjes, die blijkbaar de holten weergeven, waardoor het snoer, dat de palmbladeren bijeenhield, getrokken werd. Dat het origineel vermoedelijk in grantha was, volgt uit de verwisseling van *śī* en *gī*, van *pa* en *va*, van *r* en *ra*, uit de verdubbeling van *p*, *y* en *v* na *r*, uit den sandhi (slot-*m* met begin *ka* bijv.: *ṅka*, slot-*ś* of -*s* voor begin-*s* of -*ś*) en uit het, trouwens niet consequente, gebruik van den upadhmānīya (óók voor *k* en *kh*).

Daar er stellig geen kans is, een ander, beter en vollediger, handschrift te verkrijgen, heb ik het gewaagd, niettegenstaande vele verzwarende omstandigheden, toch dit onbekende tooneelstuk, dat in vele opzichten merkwaardig mag heeten, als toevoegsel bij het hier geboden opstel uit te geven. Een factor van groot gewicht is natuurlijk de metriek, die mij in staat stelde menige passage in orde te brengen. Overal waar een of meer syllaben ontbreken, zijn die door mij in haakjes ingevoegd, terwijl mijne afwijkingen van het hs. in de noten vermeld worden. Dat er nog menige passage onbegrijpelijk is gebleven, kan geen wonder baren. Mogen de critici behulpzaam zijn, die te verbeteren.

Eigenaardigheden van het drama. Ons tooneelstuk vertoont hoogst merkwaardige eigenaardigheden, waardoor het afwijkt van bijna alle bekende Indische drama's. De eerste eigenaardigheid, die den lezer treft, is deze, dat het van 't begin tot het einde is opgesteld in zuiver Sanskrit, en dat niet,

zooals dat anders 't geval is, door niet-brahmanen en vrouwen Prākrit gesproken wordt.

Wanneer na het gebruikelijk voorgebed (de nāndī), de tooneeldirekteur den herfstnacht, die blijkbaar het tijdstip is, waarvoor het stuk bestemd is, heeft geprezen als bijzonder geschikt voor den rāsa-dans, d. w. z. den uitgelaten rondedans, dien Kṛṣṇa met zijne geliefde herderinnen uitvoert en waarin hij door zijne toovermacht 't haar doet voorkomen, alsof telkens tusschen twee herderinnen een Kṛṣṇa optreedt, — na dit voorgebed dan roept de tooneeldirekteur zijn huisvrouw ten tooneele; deze treedt op en vraagt in 't Prākrit: „Wat is er van uw verlangen, Mijnheer?" Waarop de ander op verwijtenden toon antwoordt: „Lieve, het is hier niet de gelegenheid voor de gemeene taal (de volkstaal, het Prākrit); dit hier is geen vergadering van gewone vorsten, maar van de uitgelezenste Viṣṇu-vereerders". De tegenwerping der actrice, die zich een tooneelstuk zonder aanwending van Prākrit niet goed kan voorstellen, weerlegt hij door er op te wijzen, dat toch ook het Hanumannāṭaka in enkel Sanskrit is opgesteld, en dat dit stuk toch bij elke gelegenheid hoogelijk gewaardeerd wordt; dat derhalve de „godenspraak", d. w. z het Sanskrit, zonder bezwaar kan worden aangewend. Inderdaad is het door den sūtradhāra hier vermelde tooneelstuk het eenige, dat in enkel Sanskrit is geschreven.

Een tweede eigenaardigheid van ons herdersspel is dit, dat het doorspekt is met allerlei beschrijvingen, deels meer van epischen, deels van lyrischen aard, die niet in den mond van een der eigenlijke acteurs passen, en het merkwaardige daarbij is nog dit, dat zoowel de vele lyrische intermezzi als andere, in proza vervatte mededeelingen, niet zelden in verhaaltrant, dus met de werkwoorden in den verleden tijd, worden gegeven. Een paar voorbeelden ter illustratie. Aan 't begin van het derde bedrijf, onmiddellijk nadat de herderinnen door Kṛṣṇa verlaten zijn, heet het: „De schare der herderinnen is bedrukt door 't heengaan van Kṛṣṇa, en wel zóó: „De strik van haar hoofdhaar is over haar gelaat neergevallen, door den struikelenden gang is haar gewaad afgezakt en de schoonheid harer welgebouwde gestalte geweken; met slap geworden voetstappen en door elkaar pratend komt daar de schare der vrouwen als waanzinnig nader". „Nu stelt Rādhā", zoo leest men onmiddellijk daarop, „de smart der scheiding mimisch voor: „Naar alle zijden richt zij keer op keer op de openingen tusschen de dichte lianen den wimperval harer roodgeweende oogen en haar gelaat, schoon als de maanschijf; door den last der schaamte gekweld, bewaart zij voor hare vrien-

dinnen 't zwijgen". Nu een voorbeeld van verhalend proza: „En zoo blaast Kṛṣṇa op zijn fluit. Daarop werd de herdersnederzetting gevuld met de uit de fluit voortgekomen klanken. De vrouwen der nederzetting, bedrukt door het van Kṛṣṇa gescheiden zijn, versperden vóór hem den weg." Deze en dergelijke passages, die zeer talrijk zijn, kunnen natuurlijk niet aan een der medespelers in den mond gelegd zijn. Door wien ze uitgesproken worden, blijkt ten duidelijkste uit ééne passage, waar wij lezen: „De *sūcaka* tot de toeschouwers: „In de hand de rietfluit dragend en op den schouder den bamboestaf, het oog streelend, door zijn oorringen de oorgrens en de gevulde wang sierend, kwam daar de beminde Kṛṣṇa uit het prieel te voorschijn". Het woord *sūcaka*, tot dusverre slechts uit een lexicographischen tekst bekend, komt hier voor 't eerst voor. Het moet volgens Hemacandra synonym zijn met *sūtradhāra*, tooneeldirekteur. Geheel daarmede gelijkstaand schijnt het toch niet te zijn: op grond van de etymologie van het woord kan men als beteekenis aannemen: „hij die aanduidt, verklaart". De *sūcaka* kan dus een persoon zijn, die, zooals bij ons in den bioscoop, de nadere toelichting geeft van wat er op 't tooneel gebeurt. In dit verband moet nog op enkele feiten in ons tooneelstuk opmerkzaam worden gemaakt, vooreerst hierop, dat een enkele maal de woorden van den „verklaarder", als men het woord *sūcaka* zoo mag weergeven, ineenvloeien met de woorden, die in den mond van een der acteurs passen. Het heet daar: „Daarop treedt Yaśodā (d. i. Kṛṣṇa's pleegmoeder, die ongerust is over 't lange wegblijven van haar lieveling) in den hof op. En wel zoo: „Op den omtrek der deur den blik vestigend, een tranenstroom doende vlieten, rondwerpend (zoo staat er!) haar borstenpaarrondte, dat bevochtigd is door de (tranen van) liefde tot haar zoon, vragend de voor haar staande schoone begeleidster met door liefde gebroken stem: „Lieve, is ook heden nog niet gekomen mijn Mukunda, wiens als de maan zoo schoon gelaat met de fluit voorzien is?" Aangezien het niet waarschijnlijk is, dat midden in het vers de „verklaarder" zijn woorden afbreekt en die door den betrokken acteur, in casu de actrice, die Yaśodā voorstelt, laat vervolgen, gis ik, dat bij de opvoering van ons stuk iets dergelijks kan hebben plaats gehad als wat Growse in zijn boek over Mathurā (2de uitg. van 1880, pag. 75, 76) vermeldt van de populaire tooneelstukken, die thans nog ter eere van Kṛṣṇa in Mathurā worden opgevoerd. De acteurs, vooral zij die Kṛṣṇa en Rādhā voorstellen, zijn daar kinderen, die geen woord spreken, doch wier handelingen begeleid worden door de woorden van den Rāsadhārin, d. w. z. zekeren Brahmaan, die zijn levensonderhoud vindt door

Gissingen omtrent de wijze van opvoering.

de opvoering dier landelijke mysterie-spelen [1]. De opvatting, dat ook in ons stuk de acteurs, vooral de herders en herderinnen, nog meer als knapen en meisjes (*bāla*, knaap beneden de 16 jaar), dan als volwassen personen moeten gedacht worden, wordt versterkt door een zeker tooneel, waar Kṛṣṇa als meisje verkleed ten huize van Rādhā's ouders optreedt, bij welke gelegenheid Rādhā's vriendin Lalitā, die deze verkleeding heeft bewerkt, tot Rādhā's moeder zegt, dat dit meisje gekomen is om Rādhā's vriendschap te verwerven: „als gij 't goedvindt, wil zij wat met de pop komen spelen". Daaruit blijkt d. m. dat, niettegenstaande de gevoelens van liefde en liefdesmart, die allerwege in het stuk op den voorgrond treden, de hoofdpersonen toch als kinderen, als knapen en meisjes, te denken zijn. In de praktijk zou het nu wel groote bezwaren gehad hebben aan een troep kinderen het Sanskrit voldoende bij te brengen. Ik vermoed dus, dat, zóó ons stuk ooit is opgevoerd geworden (zie beneden!), men zich de zaak zóó heeft voortestellen, dat gedurende het geheele stuk alles gezegd wordt door den *swaka*, juist zooals thans nog te Mathurā geschiedt, en dat de acteurs slechts de handelingen verrichten, waarbij wellicht door een lichten wenk van den *swaka* wordt aangeduid, wie telkens als de spreker gedacht moet worden.

Het hier uitgesproken vermoeden omtrent de wijze van opvoering van ons tooneelstuk is, dat moet hier uitdrukkelijk gezegd worden, niet in alle opzichten bevredigend. Men kan zich bijv. bezwaarlijk voorstellen, hoe de scène van den kleederen-diefstal ten tooneele gevoerd is. Intusschen zijn er nog twee andere mogelijkheden denkbaar. Vooreerst zou men, en deze opvatting schijnt op 't eerste gezicht veel voor zich te hebben, kunnen denken aan een schimmenspel. Het is bekend, dat PISCHEL (Zie Sitz. Ber. der Kgl. Preuss. Akad. der Wiss., 1900, pag. 500) vermoed heeft, dat men zich het Hanumannāṭaka voor te stellen heeft als bestemd om als schimmenspel te worden opgevoerd. Nu heeft de Gopālakelicandrikā met het Hanumannāṭaka niet alleen dit gemeen, dat het in enkel Sanskrit is gesteld, maar ook de boven aangeduide merkwaardigheid, dat aan een persoon buiten de acteurs (in het Hanumannāṭaka aan den sūtradhāra) allerlei passages van verhalenden (epischen) aard in den mond gelegd worden. Het komt mij evenwel voor, dat er bezwaren bestaan, ons stuk te beschouwen als bestemd om als schimmenspel te worden opgevoerd, en wel vooral verschillende

[1] ..... one of the *Ras-dháris*, who collects the troupe of singers and musicians, and himself takes the chief part in the performance, declaiming in set recitative ..... while the children who personate Krishna and Rádhá act only in dumb show".

scenische aanduidingen (wanneer het bijv. heet, dat een acteur optreedt met gordijn-wegschuiving). Op nog eene andere mogelijkheid schijnt intusschen te duiden het slot der passage, beneden op pag. 9 vertaald: „de toeschouwers, een bloemenregen er op geworpen hebbend, buigen zich." Deze passage schijnt mij slechts dan mogelijk en begrijpelijk te zijn, wanneer men zich ons tooneelstuk denkt als een lees-drama, d.w.z. een drama bestemd, niet om te worden ten tooneele gevoerd, maar slechts om gelezen te worden. Zóó zou ook de boven opgeworpen moeilijkheid van het vertoonen der kleederen-diefstal-scène niet bestaan.

Auteur. Wie de auteur van ons stuk is geweest, daaromtrent bestaat geen twijfel, en ook omtrent den tijd, waarin 't vervaardigd is, valt iets te gissen. Wat het eerste punt betreft, het is gebruikelijk, dat in het voorspel de tooneeldirekteur, met zijn huisvrouw sprekende, het auditorium inlicht omtrent het stuk, dat zal worden ten tooneele gevoerd. Zoo ook in de Gopālakelicandrikā. De sūtradhāra zegt: „Hier is nu aan ons toevertrouwd het geheel nieuwe tooneelstuk (*nāṭaka*), genaamd het „Herders-spel-maanlicht", hetwelk vervaardigd is door Rāmakṛṣṇa, die in de voeten des Heeren vreugde schept als in den geur van de lotus Dat moet nu tot een feest dezer vergadering worden opgevoerd." De actrice: „Is die dan geboren in het geslacht van Daṇḍin [1], van Bhavabhūti of van den dichter Bhāravi, dat de compositie zijner taal strekken zal tot een hartefeest der vorstelijke vergadering?" De acteur: „Dit is een ander, en wel een, die de vereerders van Viṣṇu in de hoogste verrukking brengt. Immers: „Er was eens een zekere Brahmaan, Devajīti genaamd, die door de menigte zijner deugden en door zijn schoon uiterlijk het sieraad was van Gujarāt-land, die door den nektar van 't denken aan de voeten des verhevenen Rāmānuja de drie kwellingen [2]) weggewasschen had, en van wien in den reinen stamboom der Noordelijken wijd en zijd gesproken werd: van dien is deze de zoon, die door zijn beleid in breeden kring succes heeft gehad, zoo gij van hem gehoord hebt." Dus de auteur van ons tooneelstuk is een zekere Rāmakṛṣṇa, zoon van Devajīti, geboortig uit Gujarāt; daar er vele auteurs van den naam Rāmakṛṣṇa bekend zijn, geeft de naam op zich zelf geen nader uitsluitsel omtrent den

Tijd. tijd, waarin hij geleefd heeft; doch blijkens de aangevoerde passage is hij te stellen na Rāmānuja, den beroemden hervormer van het

1) Hier geldt dus Daṇḍin als een tooneelspeldichter, een argument voor Pischel's theorie dat hij de auteur is van de Mṛcchakaṭikā.

2) Voorkomend uit den geest, uit het fatum, uit de wezens; *ādhyātmika, ādhidaivika, ādhibhautika* (Suśruta I. 89. 5).

Viṣṇuïsme uit de 12de eeuw. Meer dan deze terminus post quem is niet met zekerheid aan te geven: ook de vroeger medegedeelde vermelding van het Hanumannāṭaka, dat in de eerste helft der 11de eeuw wordt gesteld, doet geen nadere tijdsbepaling aan de hand. Wij moeten dus naar andere gegevens zoeken. Het Bhāgavatapurāṇa is den auteur van ons stuk bekend geweest; hij heeft meerdere verzen, die ook in dit Purāṇa voorkomen, en noemt het ééns met name, waar de tooneeldirekteur zegt, dat „reeds door 't éénmaal vernemen van des Heeren (d. i. Viṣṇu's) naam zelfs de Pulkasaka van den kringloop der wedergeboorten bevrijd wordt, zooals het Bhāgavata zegt" [1]. In welken tijd evenwel dit Purāṇa, waaromtrent men 't eens is dat het betrekkelijk jong is, moet gesteld worden, staat niet vast. WINTERNITZ (Ind. Lit. Gesch. I, pag. 405) is geneigd het vóór de 13de eeuw te plaatsen. Slechts zooveel valt dus met zekerheid te zeggen, dat de Gopālakelicandrikā na de 12de eeuw te stellen is; het kan natuurlijk ook betrekkelijk modern wezen, daar immers ook heden ten dage nog Indische drama's geschreven worden. Wellicht kan één gegeven van archaeologischen aard den terminus post quem nog eenigszins beperken. Tweemalen is er sprake van zekere versiering bestaande in parels, die aan den neus gedragen worden: *nāsāgrollasadacchamauktikagaladdīptyādharālambayā* (fol. 99. a, lees 89. a), „door de schitterende, heldere op haar lip neerhangende parels aan hare neusspits" en: *nasilulitamahāśuktisūnuprakāśaḥ* (fol. 108. a, lees 98. a): „stralend gelijk de zon door de aan zijn neus zich heen en weer bewegende parels". Het is waarschijnlijk, dat deze wijze van versiering niet heel oud is, althans in het epos schijnt ze niet gevonden te worden; wanneer zij in zwang is gekomen, heb ik echter niet kunnen vinden [2].

Het drama een nāṭaka. Ons tooneelstuk, dat door den sutradhāra zelf een nāṭaka genoemd wordt, schijnt inderdaad tot deze kategorie van drama's te behooren: het aantal der bedrijven schijnt zes te zijn, terwijl het minimum voor een nāṭaka vijf is. Wel is dit niet geheel zeker, daar slechts het slot van den eersten en den tweeden aṅka uitdrukkelijk worden aangeduid (fol. 31. a: *prathamo 'ṅkaḥ*, fol. 48. b: *dvitīyo 'ṅkaḥ samāptim agāt*), doch het derde bedrijf is hoogstwaarschijnlijk op een der ontbrekende folia 65—67 geëindigd, terwijl het vierde reikt tot fol. 87. b, en het vijfde tot fol. 106. b (lees: 96. b); althans het woord *praveśakaḥ* duidt hier telkens den aanvang van een nieuw bedrijf aan. Iets opmerkelijks is er in 't gebruik van

1) Vgl. Bhag. pur. VI. 13. 8, waar eveneens het unieum *pulkasaka* voorkomt.
2) Zie Add.

den term *prastāvanā*, die gewoonlijk het voorspel aanduidt, het tooneel tusschen het voorgebed en het eerste bedrijf; in ons stuk evenwel heet het, wanneer de tooneeldirekteur van 't tooneel verdwenen is en het eigenlijke tooneelstuk begint (fol. 8. b): *tataḥ prastāvanā.* Op zich zelf beschouwd zou dit een onnauwkeurigheid kunnen zijn voor *iti prastāvanā*, doch het is opvallend, dat ook fol. 18. b, na 't eind van 't tweede bedrijf, het derde opent met de woorden: *tataḥ prastāvanā.* In ons stuk schijnt dus deze term op een andere wijze dan gewoonlijk gebruikt te worden, en wel om aan te duiden, dat een nieuw bedrijf begint, waartoe echter geen nieuw optreden vereischt wordt, daar dezelfde acteurs na 't voorafgaande bedrijf op het tooneel blijven, en dus de term *praveśaka* niet zou kunnen dienen.

De auteur van ons tooneelstuk, dat dus van 't begin tot het einde in zuiver Sanskrit is geschreven, weet de woorden zijner acteurs, waar hij ze geen hetzij eenvoudig, hetzij hoogdravend proza laat spreken, in de meest verschillende en kunstige versmaten in te kleeden. Het talrijkst zijn de verzen in Śārdūlavikrīḍita-metrum, dat tusschen de 140 en 150 maal voorkomt; dan komt de āryā-strophe met hare variaties: de upagīti bijv. komt tusschen de 50 en 60 maal voor, dan de sragdharā en de śālinī, beide ± 45 maal. Eenige malen wordt ook het rijm aangetroffen.

Mysterie-spel. Men zou misschien geen ongelijk hebben, wanneer men het tooneelspel, waarover hier gehandeld wordt, een mysterie-spel noemde. De stof immers is ontleend aan de religie en wel bizonder aan de jeugdgeschiedenis van Kṛṣṇa, een der meest populaire incarnaties van Viṣṇu, die deze god aannam om de wereld te verlossen van den tyran Kaṃsa. Het is bekend, dat ook thans nog in Bengalen (en ons handschrift is door Prof. KERN te Benares verworven) een soort van populaire drama's, waarvan Kṛṣṇa de hoofdpersoon is, worden ten tooneele gevoerd, *yātrā*'s genaamd, omdat ze samen vallen met processies ter eere van deze godheid [1]. Deze *yātrā*'s kunnen in een tempel worden opgevoerd: alsdan plaatst men het beeld van den god op een estrade en de acteurs treden aan zijne voeten op [2]). Dit schijnt ook de situatie van ons stuk te zijn. Wanneer de goddelijke Herder aan 't begin van het stuk met zijne vrienden is opgetreden, zegt de acteur (de tooneeldirekteur) tot zijne huisvrouw (de naṭī): „Schoone, breng nu bijeen alles wat benoodigd is om

[1] S. Lévi, Le théâtre indien pag. 393; Growse, Mathura, pag. 76; Nisikānta Chattopadhyaya, The Yātrās or the popular dramas of Bengal. Zürichsche Dissertatie. London 1882, passim.

[2] Lévi op. cit. pag. 397

hem met lampzwaaiing te eeren". Het hier door „lampzwaaiing" weergegeven woord luidt in den tekst: *ārājana*. In de gedrukte teksten beteekent het woord: lustratio exercitus, doch volgens den Śabdakalpadruma is de term ook gelijkwaardig met *ārātrika*, waarmede wordt aangeduid: „das zum Schwenken vor einem Idol dienende Licht oder Gefäss", en ook deze ceremonie zelf. [1]) Als de sutradhāra zijn huisvrouw die opdracht heeft gegeven, doet zij, zooals hij bevolen heeft. Zij nadert al zingend, met zich brengend het als een maan-cirkel er uitziende „lampzwaaiingsvat" voorzien van de „maan-pit" (hoe men zich deze *candrakavarti* te denken heeft, is niet duidelijk). De acteur zegt dan: „Besproeiend rondom met vreugdetranen, als waren 't lotusbladeren, de lamp, o lieve, vertoont gij U nog meer eere bewijzend". Tot de toeschouwers zegt hij: „Daar heeft zich in zichtbare gestalte de Heer der hoogste zaligheid, om zijne getrouwen een gunst te bewijzen, vertoond, door mij hier aangebracht. Op mijn bevel is mijne huisvrouw genaderd met het „lampzwaaiingsvat". Ziet ook gij, mijne Heeren, ieder voor u zelf!" De toeschouwers stonden (hier weer de verhalende trant!), de hol aan elkaar gebrachte handen voor zich houdend, met gebogen hoofde. De actrice verricht de manipulatie van het *ārājana*. De acteur beschrijft het: „In de als smaragdspiegels schijnende rondten tusschen de diadeem-sieradien fonkelt door de stralen der „maanpit" de maan onder den schijn van 't lampje". De toeschouwers, een bloemenregen er op geworpen hebbend, buigen zich".

Gelegenheid waarvoor het drama bestemd is.

Het stuk wordt dus, zooals dat ook met de moderne *yātrā*'s het geval is, des nachts opgevoerd en wel op vollemaansnacht van den herfst. Immers de tooneeldirekteur zegt dadelijk na 't voorgebed: „Hé, deze nacht heeft de herfst-maan tot sieraad en daarin zoemen de rondvliegende bijenzwermen om de witte (des nachts bloeiende) lotussen". En in 't begin van het laatste bedrijf komt de herfstvollemaan, als twee denkbeeldige personen gesplitst, op, om Kṛṣṇa te herinneren aan zijne belofte den *rāsalāsya* op den eerstvolgenden vollemaansdag in den herfst te houden. Volgens sommigen [2]) heeft te Vṛndāvana, de plaats door Kṛṣṇa's jeugdgeschiedenis beroemd, de *rāsayātrā* plaats van af den 10den tot op den dag van vollemaan in Sept.-Oct. Uit verschillende passages in ons stuk blijkt dus, dat het bestemd is, om te worden opgevoerd tijdens een *rāsayātrā*, d. w. z. het herfstfeest ter herdenking van Kṛṣṇa's uitgelaten rondedans met de Gopī's.

---

1) Petersb. Wb. s. v. *ārātrika*.

2) Wilson, Essays and Lectures vol. I, pag. 130.

Ter inleiding. Alvorens den inhoud van ons tooneelstuk te schetsen, is het wellicht niet overbodig de voornaamste feiten van Kṛṣṇa's jeugdgeschiedenis kortelijk in herinnering te brengen. Den tyran van Mathurā, Koning Kaṃsa, was voorspeld, dat hij door het achtste kind zijner zuster Devakī, die met Vasudeva gehuwd was, zou gedood worden. Om hem aan de vervolging van zijn oom te onttrekken werd Kṛṣṇa in den nacht zijner geboorte door zijn vader naar de overzijde der Yamunā in veiligheid gebracht bij den herdersvorst Nanda en diens echtgenoote Yaśodā te Gokula, die hem, in de meening dat hij hun zoon was, opvoedden te samen met zijn ouderen halfbroeder Balarāma, wiens moeder Rohiṇī was. Hier groeide Kṛṣṇa als herdersknaap op, doch reeds zeer spoedig bleek uit allerlei machtsvertoon van 't kleine knaapje, dat hij geen gewoon kind was. Zoo wist hij nog als zuigeling de door Kaṃsa afgezonden Patanā, die haar vergiftigde borst aan 't kind gaf, geheel te vernietigen. Toen hij eens boter gestolen had en door Yaśodā stevig vastgebonden was (van daar zijn naam *dāmodara*), wist hij zich los te rukken en met zulk een geweld tusschen twee boomen, waarin ten gevolge van een vloek twee dienaren van Kubera veranderd waren, door te gaan, dat deze van elkaar gerukt en nu van den vloek bevrijd werden. Een van de meest populaire heldendaden van Kṛṣṇa was zijn overwinning op de giftige slang Kāliya, die de Yamunā onveilig maakte. Al de herdersmeisjes en -vrouwen van Gokula, wier harten door des Herders fluitspel waren geroofd, waren als verzot op Kṛṣṇa, van wien zij 't niet konden dragen, gescheiden te zijn. Van alle herderinnetjes is evenwel Rādhā hem het meest dierbaar. In geen verhaal van Kṛṣṇa's jeugd ontbreekt de voor ons gevoel eenigszins aanstootelijke episode, hoe eens de herderinnen om te baden zich in de Yamunā te water begaven, hoe hij hare kleederen stal, daarmede in een hoogen boom klom en de kleederen niet wilde teruggeven, voordat ieder der meisjes uit 't water zou gekomen zijn en met opgeheven handen zich voor hem zou geplaatst hebben. — Dit zijn de hoofdfeiten die bij den toeschouwer, den lezer of den hoorder van het drama als bekend worden verondersteld.

Ik wil thans trachten een overzicht te geven van ons tooneelstuk, waarvan de hoofd-inhoud is: de vereeniging van Kṛṣṇa met zijne geliefde Rādhā.[1] De dramatis personae zijn:

Kṛṣṇa met zijne vrienden (vooral Subāhu, Makaranda, Madhumaṅgala en Jayanta, die hier het komische element vertegenwoordigt).

[1] „The soul's devotion to the Deity is pictured by the self-abandonment to Kṛṣṇa of his queen Radha". Grierson in Enc. of R. and E., VIII, 96, b.

Rādhā met hare vriendinnen (vooral Lalitā, Candrāvalī).
Balarāma, Kṛṣṇa's oudere broeder.
Nanda, pleegvader van Kṛṣṇa.
Yaśodā, pleegmoeder van Kṛṣṇa.
Kīrti, moeder van Rādhā.
Rohiṇī, moeder van Balarāma.
Paurṇamāsī } de ontdubbelde gepersonifieerde vollemaansnacht
Śāradī } van den herfst.
Yogamāyā, de gepersonifieerde illusie door Kṛṣṇa's tooverkracht bewerkt.

De plaats der handeling is Gokula aan de Yamunā en omstreken.

Voorgebed en voorspel

Het stuk opent op de gebruikelijke wijze met het uit twee strophen bestaande voorgebed, waarin de god Kṛṣṇa en zijne geliefde Rādhā worden aangeroepen. De eerste strophe luidt:

„Hij, die getroffen is door de blikken der scharen van godenvrouwen [1], die door de klanken zijner fluit verrukt en verdwaasd waren; hij, wiens aanblik ondragelijk was voor den draak (Kāliya), wiens oog wreedaardig was als de jonge zon; hij, die aan de armen bespoeld werd door het water losgelaten door den olifant Kuvalayāpīḍa [2]; hij, die door het verslaan van Kaṃsa de schare der onsterfelijken verblijdde, die Mukunda genaamde (God) moge U beschermen."

De tweede strophe luidt:

„Van haren in de grotwoning in voorgewenden slaap neerliggenden echtgenoot kuste Rādhā, hoog van trots [3]), de lip, toen zij van aangezicht tot aangezicht tegenover Mādhava's liefelijkheid stond, ziende dat op zijn gelaat de pupil van zijn lotus-oog door een glimlach liefelijk bewogen werd. Zij, wier blik uit schaamte nederwaarts gericht werd, geve U thans overvloed van zegeningen."

Daarna houdt de tooneeldirekteur het reeds boven kortelijk medegedeelde gesprek met de zangers en met zijne huisvrouw, waarin hij het stuk aankondigt, dat ten tooneele zal worden gevoerd, van den uit Gujarāt geboortigen Rāmakṛṣṇa. Het bezwaar der actrice tegen een Gujarātī, daar de bewoners van dat land als hardvochtig (*niḥsneha*) bekend staan, weerlegt de tooneeldirekteur door er haar verwijtend op te wijzen, dat toch niet de afstamming, de familie,

---

[1] *amaravadhū*, blijkbaar zijn de Gopī's bedoeld, die immers oorspronkelijk hemelsche nymphen (apsarasen) waren, vgl. Viṣṇu-purāṇa V. 38.

[2] Vgl. Bhāg. pur. X. 43. 15: *mahāmātreritena vegena dantapāṇiḥ samutsṛjat aṃsaṅgastambhayan 'sāmadabindubhir āñcitaḥ* ||

[3] ? *mānonnatā*.

hier den doorslag geeft, maar dat de omgeving, waarin iemand geplaatst wordt, zijn waarde bepaalt.

„De lotus, die toch uit het slijk is opgegroeid, neemt Lakṣmī met vreugde tot haar zitplaats: door schoone jonkvrouwen met oogen fraai als de lotus, wordt zij (als sieraad) achter 't oor gestoken, en zelfs, o wonder, met hare van genot trillende heldere stralen omvat haar zonder bedenking de zon, nadat zij den hoogen berg der duisternis (de kim) heeft verlaten."

En deze Rūmakṛṣṇa, zoo vervolgt hij, wiens zachtgestemd harte door den stroom van mijmering van alle zonden gelouterd is, zal zeker niet ongevallig zijn aan den Herder, den Heere, die in tastbare gestalte zich geopenbaard heeft tot het scheppen des heelals: den God, wiens gelaat, schoon als de maancirkel, gehuldigd wordt door de liefelijk klinkende vallarīya-melodieën aan den Yamunā-oever; den God, die door zijn beweeglijke heldere lotusoogen in verrukking brengt het als een buigzame liane slanke lichaam der Herderinnen: den God, die bij 't getingel zijner bij ieder en voetstap klinkende enkel-belletjes zich de bijen-zwermen vergezelschapt, en die door zijn door zachte Malaya-koeltjes bewogene, zijne wangen sierende haarlokken de macht van Amor te niet doet."

Immers:

„De heetstralende zon wordt tot koelte, de breede oceaan wordt tot een beekje, de arme tot een verwant, Indra's bliksem wordt tot een bloem, de bedelaar wordt een rijke, het hoogste oord van den discus-drager (Viṣṇu) wordt tot een open deur (d. w. z. voor elkeen toegankelijk), ja zelfs de kringloop der weergeboorten wordt tot het hoogste oord (van Viṣṇu), wanneer de Heere, de echtgenoot van Lakṣmī, genadig gestemd is."

Wanneer dan de God Kṛṣṇa door den tooneeldirekteur in een drietal verzen is opgeroepen, waarvan er een luidt:

„O gij, die gesierd zijt met snoeren van fraaie lotussen, gij, wiens lichaam schittert door stukjes saffier-edelsteen, doe toch mijne oogen het doel van hun bestaan bereiken, gij, rietfluitgesierde, in 't struikgewas U vermakende (Kṛṣṇa)!"

hoort men achter het scherm een stem, blijkbaar die van Kṛṣṇa, die roept „Doe de kalveren omkeeren en drijf ze hierheen." Als een ander, eveneens achter het scherm gevraagd heeft: „Waarom moeten ze tot terugkeeren gebracht worden, de kalveren, die nu elkanders spoor volgen?" antwoordt achter het scherm een stem, blijkbaar weer die van Kṛṣṇa: „Toen ik heden van 't bed opgestaan mij opmaakte om de kalveren te gaan hoeden, ben ik door iemand, ik weet niet wie, met van innige gehechtheid getuigende woorden

aangeroepen: tot hem moet ik gaan, om de hem gedane belofte gestand te doen.” Blijkbaar heeft dus de God den roep van zijn trouwen vereerder, den sûtradhâra, gehoord en geeft er gevolg aan. Dan zegt de acteur tot zijn huisvrouw: „Lieve, mij dunkt, dat daar de zoon van Nanda nadert, die de kleedij van een herder aangenomen heeft.” Als zij hem vraagt, waaruit hij dat opmaakt, geeft hij o. a. dit antwoord:

„Allerwege hoort men de tonen der fluit en luide klinken de bellen; daar verneemt men ook 't getrappel der kalfjes en in 't bizonder hun geloei en 't geluid veroorzaakt door het zwaaien der sterke armen van de herdersschare. Thans waait een wind, die medevoert den geur der jasmijnen in 't gevlochten hoofdhaar des overwinnaars van Mura.”

Dan treedt de Herder met zijne vrienden op, de kalveren voor zich uit drijvend. In fraaie verzen schildert hem de tooneeldirekteur:

„Daar nadert hij liefelijk en door de maan benijd is zijn diadeem, door de bijen omzwermd is zijn kruin, over zijne wangkringen beweegt zich de krans, zacht-liefelijk klinkt zijn fluit.”

„Laat deze serie van onafgebroken glimlachjes van Madhu's overwinnaar uwe oogen verfrisschen, gelijk de uit de maan uitgescheiden nektarstroom allerwege de (door de zonnehitte) verwelkte lotusbloemen.”

Hierbij sluit zich aan de te voren reeds vermelde „lampschijnselhuldiging” van den God en onmiddellijk daarna wordt achter het scherm een stem vernomen, roepend:

„O gij slechtaard, booswicht, verworpeling van een tooneelspeler, waar hebt gij den met woudbloemen bekranste heen gevoerd, die nog niet zijn ochtendmaal genuttigd heeft?”

Als de tooneeldirekteur uit die woorden heeft opgemaakt, dat de een of andere herdersknaap op hem vertoornd is, treedt de herder Lambâlaka op, met opgeheven stok, met hangenden gewaad-zoom, pauwstaartvederen dragend, en herhalend de woorden „O gij slechtaard enz.”

De tooneeldirekteur achter zich ziend: „Ach,

„Bezwaarlijk aan te blikken door zijne van toorn roode oogen, door zijn bewegende wenkbrauwen den aanblik opleverend van een slang, door zijne stokslagen van-een scheidend de voegen der aarde, wie is 't, lieve, die daar nadert als een tweede god des doods?”

„Daarom is 't maar het best, dat wij van hier heen gaan, na ons voor den Heere gebogen te hebben: „Heer, ik buig mij voor U neder; ik ga heen, en zal wel niet kunnen terugkeeren uit vrees voor de stokslagen des herders.”

Tooneeldirekteur en actrice af; hier eindigt blijkbaar het voorspel en vangt HET EERSTE BEDRIJF aan.

Eerste bedrijf. Kṛṣṇa vraagt den herder: „Gij ongemanierde herderszoon, wat heeft die acteur u gedaan, dat gij hem verjaagd hebt door 't dreigen met uw stok?" Doch de herder antwoordt, dat die acteur zelf zich niet behoorlijk heeft weten te gedragen door Kṛṣṇa ten ontijde te roepen: „ieder pleegt maar in spot of waan den naam Kṛṣṇa te noemen, en dan komt Kṛṣṇa onverwijld aan."

„Uw vader," zoo gaat hij voort, „van alle herders het hoofddiadeem, is befaamd om zijn goedheid op aarde; uw moeder, voorwaar, de wenschliane van Mukunda, heeft U aan (uw vader) die zoo vurig (naar U) verlangde, geschonken. Dat gij, als men maar tot U roept: „o Kṛṣṇa," als een begeerige komt aangeloopen om acht te geven, dat is, o Mādhava, U niet gepast· het is een schandvlek voor fatsoenlijke lieden."

En ook:

„Dat gij in uwe kindsheid een kleine hoeveelheid boter uit 't huis uwer moeder gestolen hebt, dat gij met de schoone herdersmeisjes in 't ronde gedanst en geschertst hebt, dat is heden niet meer gepast, nu gij de gast zijt van der vrouwen lotus-oogen. Wie zal, denkend aan die lichtvaardigheid van U, nog zijne dochter U (ten huwelijk) geven?"

Maar Kṛṣṇa antwoordt, dat het nu eenmaal, al lastert men hem, omdat hij van den een naar den ander gaat, zijn aard is.

„De bij immers, alhoewel dronken door 't proeven van het vocht gepuurd uit de aan den Yamunā-oever groeiende lotus, zoo die wederom door de zoekers van zoeten geur [1]) geroepen wordt om met den mango-boom samen te zijn, en dan door de kwikstaarten voor „begeerig" wordt uitgemaakt, verlaat die bij uit vrees den weg zijner natuur?"

„Laten er al sommigen zijn, die, in hunne observanties opgaand, mij hunne dochter weigeren, ik zelf roep ze in den herfsttijd door de rietfluit tot mij".

„Dat mag zoo zijn", antwoordt de herder, „maar wat komt er dan van een huwelijk? Als 't zoo met de zaak gesteld is, dan past U ook geen ruwheid". „En wanneer heb ik mij daaraan dan schuldig gemaakt, o schelm?" vraagt Kṛṣṇa. Nu vertelt de herdersknaap:

„Uw moeder had toch voor uw ochtendmaal een schotel overheerlijke rijstebrij gereedgezet, doch gij hebt die niet genuttigd en de lotusoogige Yaśodā heeft die met haar tranenstroom als 't ware

---

1) *sugandhasaciraiḥ.*

begoten". Toen Rohiṇī haar vroeg, waarom ze weende, antwoordde zij, dat haar zoon, om de eene of andere reden boos, zonder gegeten te hebben met de andere herdersknapen er op uitgegaan was. Maar wat de aanleiding tot dat in toorn heengaan van Kṛṣṇa is geweest, wil de herdersknaap, uit vrees dat de anderen hem zullen afrossen, eerst niet zeggen. Als Kṛṣṇa aandringt, vertelt hij, dat Yaśodā aan Rohiṇī verhaald heeft, dat het een of andere herderinnetje bij haar was gekomen om den karnstok te halen, en dat Kṛṣṇa toen in hare, Yaśodā's, tegenwoordigheid, gezegd had: „die daar draagt op haar borst een kussen", dat zij, om dat meisje, dat hierover beschaamd was, gerust te stellen, gedreigd had hem een klap te zullen geven en hem gezegd had: „Ik zal nu maar niet in herinnering brengen wat vergeten is, maar, mij dunkt, gij wilt zeker weer *dāmodara* worden (waarmede Yaśodā doelt op 't stoute stukje in zijn eerste kindsheid door Kṛṣṇa uitgehaald, toen hij vastgebonden werd, omdat hij de boter gestolen had). En zoo had Yaśodā verder tot Rohiṇī gezegd: „die woorden voor gemeend houdend is hij zonder te hebben gegeten met de kalveren er op uitgegaan". Als Kṛṣṇa toegeeft, dat dit de toedracht der zaak is, schildert de herdersknaap den treurigen toestand van zijn ouderlijk huis en dorp, nu het Kṛṣṇa's aanblik derft:

„Als het woud zonder lente, als de nacht zonder de stralen der maan, als de geest zonder onderscheidingsvermogen, zoo is de nederzetting van Gokula zonder U".

En ook:

„In de omgeving van Nanda's nederzetting, die thans beroofd is van de schittering uwer gelaatsliefelijkheid, zwerft de herderinnenschare rond als een bijenzwerm over een lotus, die knop gezet heeft",

en nu is Kṛṣṇa heengegaan zonder zijne pleegouders vaarwel te zeggen, zonder zijn broeder Rāma te antwoorden, toen deze vroeg waar hij heen ging, ja zelfs zijne geliefde pratende Śārikā-vogel en zijne zoo dierbare rietfluit heeft hij vergeten![1]

Doch Kṛṣṇa antwoordt, dat noch Brahmā, noch Śiva noch Śrī hem dierbaarder zijn dan zijn getrouwe aanhanger (hij had immers den roep van den sūtradhāra vernomen en daaraan niet kunnen weerstaan). Als hij nu order gegeven heeft, dat de herdersknaap snel naar de herdersnederzetting moet gaan om zijne moeder gerust te stellen en de benoodigdheden voor het maal te halen, deelt de

---

[1] Dit laatste klopt niet met de verdere voorstelling. Kṛṣṇa heeft zijn fluit blijkbaar niet vergeten.

herdersknaap hem mede, dat een van de andere jonge herders, Jayanta, van Yaśodā de opdracht heeft ontvangen, de benoodigdheden voor 't maal aan Kṛṣṇa te brengen, en dat hij zeker wel aanstonds zal verschijnen. Er wordt dan nu ook achter het scherm een stem gehoord, blijkbaar die van Jayanta, die in ons tooneelstuk ongeveer de rol van den Vidūṣaka, den komischen persoon, vervult. Hij zegt, blijkbaar zwaar overdrijvend de moeite, die hij heeft gehad om het hem toevertrouwde ter bestemder plaatse te brengen:

„O Fatum, hulde zij U, waardoor de wereld bestuurd wordt. Waar is (ooit, zooals thans door mij) op stroo geslapen en rondgedoold in de wildernis! O Schepper, wanneer 't Uw toedoen is, dat ik in dezen toestand geraakt ben, dan zal ik door een slag met mijn bamboe-stok U tot kniebuiging brengen!"

Allen luisteren nu opmerkzaam en hooren dan Jayanta weer zeggen, dat hij overal heeft rondgedoold, maar dat zijn moeite vergeefs is, daar hij Kṛṣṇa niet heeft gevonden:

„Mijn heup verdraagt het staan niet (meer); mijn ooren zijn doof geworden door al de scherpe kreten; mijn voeten trillen onder mij, zelfs mijn overkleed is weggeraakt, en mijn lijf is stijf als een stok geworden; al dwalend en dwalend ben ik in de diepe bergdalen in slaap gevallen, terwijl mijn lichaam tot een trog geworden is, daar ik immers op mijn hoofd den trog met rijstebrij moet torschen".

„Mogen die herdersknapen, die slavinnenzonen naar 't uiteinde der aarde gaan! Doch mij is een fortuinatje te beurt gevallen: ik zal die smakelijke gerechten nuttigen".

„Waar is die pot met dikke melk? Ze verkwikt mijn reukorgaan. Stellig zal ik ze opdrinken met behulp van blad-schotels, dan gaan slapen en daarop naar Kṛṣṇa gaan."

Als de anderen dat hooren, zijn ze zeer ontrust, en Kṛṣṇa gelast een zijner vrienden in een boom te klimmen en naar Jayanta uit te zien. Eindelijk treedt hij op, de benoodigdheden voor 't maal op zijn hoofd dragend, met hinkenden voet en op zijn stok leunend. Zijn optreden wordt zóó geschilderd:

„Daar naderde Jayanta: zijn gezicht was besmeerd met de druppels zure melk, die door zijn voetstappen neerdruppelden; door zijn hijgen en blazen was hij een verschrikking voor alle goede liên; zijn blik was onvast, zijn hoofdbedekking scheefgezakt, op zijn schouder torschte hij den voorraad groente-kooksel en op zijn hoofd den bak met rijstebrij, waggelend als een echt olifantskalf."

Nu vertelt Jayanta, dat Yaśodā hem opgedragen heeft, dat voedsel

aan Kṛṣṇa te bezorgen en dat toen ook de moeders der andere herdersknapen voor ieder harer zonen hem wat meegegeven hebben.

Hij verklaart plechtig er niet van gesnoept te hebben en legt den nadruk op de moeite, die hij zich getroost heeft:

„Waar is (ooit, zooals nu door mij) zoo in een hutje overnacht, waar is (ooit zoo) over doornen geloopen in de dichte wildernis, waar is men (ooit) zoo uitgeput geraakt door windstooten en dichte nevels? Mijn leden beven, gebroken zijn mijn tanden door 't van koude rillen, en hier is in mijn jonge jaren, o Heer, op mijn lijf de ouderdom gekomen tengevolge van mijn medelijden voor U".

Daarop volgt eene altercatie tusschen Jayanta en de anderen, waar Jayanta beweert, dat hem een aandeel in de lekkernijen toekomt. De tekst is hier evenwel onduidelijk, ook doordat hij, zooals de metriek bewijst, corrupt is overgeleverd. Eindelijk zet hij het medegebrachte voor Kṛṣṇa neer, opsommend al de lekkernijen in ware brabbeltaal, de benamingen der fijne gerechten verhaspelend, wat hij daaraan toeschrijft, dat hij door de koude, de vermoeienis, den honger en den dorst, die hij heeft uitgestaan, slechts een serie van onklare klanken kan voortbrengen. Als evenwel aan de verschillende herdersknapen het voor hen bestemde wordt terhandgesteld, blijkt het, dat Jayanta alles heeft opgegeten en oneetbare dingen er voor in de plaats gegeven heeft. Maar Jayanta zegt, dat ze hem valschelijk beschuldigen:

„Zooals 't door hunne moeders mij is terhandgesteld in doeken gewikkeld, zoo heb ik alles hier gebracht, o Hari! Maar wat kunnen wij voor die arme herders doen? Blijkbaar is die verandering hunner eetwaren 't gevolg van handelingen door hen in een vorig bestaan gepleegd, juist zooals Sudyumna in een vrouw is veranderd geworden om diezelfde reden".

Als Kṛṣṇa tot zijn vreugde bemerkt, dat het voor hem bestemde ongerept is gebleven, maakt hij zijn vrienden in vele fraaie verzen er opmerkzaam op, dat de nacht ten einde is geloopen; hij stelt hun dus voor de kalfjes hier te laten grazen, zich ergens in de buurt in 't struikgewas op een strooisel van jonge loten neer te vlijen en den door Jayanta gebrachten voorraad aan zijn bestemming te doen beantwoorden. Als allen verklaren 't hiermede eens te zijn, doen ze eenige schreden en zeggen: „Hier is de oever der Yamunā,

„Daar vóór U noodigen de vogels, die zich op de toppen der liefelijke met bloeiende lianen omstrengelde kadamba-boomen gezet hebben, U uit, U neer te vlijen in den hun toekomenden hof. Zoo immers is de aard der grooten (om zoo gastvrij te zijn)."

Wanneer ze nu allen neergezeten zijn, wordt er een stem ge-

hoord, die den Herder roept: het schijnt Kṛṣṇa's lieve vriend Subāhu te wezen. Zij hooren hem zeggen:

„Allerwege heb ik rondgedoold door den lusthof om uwentwille, o zoon van Nanda. Waar zijt gij thans, o heerlijke, gij, die aan mijn (door scheiding) bedrukt harte welkom zijt als de maan aan de 's nachts zich openende lotus?"

Ook wordt nog een andere stem vernomen, die men herkent als die van Kṛṣṇa's lievelingsvogel, zekere sārikā, die als een mensch kan spreken zelfs wat haar niet geleerd is, en die in ons stuk een dergelijke rol vervult als in de Ratnāvalī. Het is blijkbaar de sārikā, die men hoort zeggen:

„Schreiend herhaaldelijk: „mijn lieveling, mijn lieveling", onrustig heen en weer loopend, is zijne moeder door 't van hem gescheiden zijn buiten zich zelve gekomen. Zal ik 't hem vertellen?"

Nu geeft een der vrienden aan Kṛṣṇa den raad op zijn fluit te spelen, dan zal de nog altijd zoekende Subāhu den weg tot hem kunnen vinden. Dien raad volgt Kṛṣṇa op, een fraai vers schildert de verrukking, waarin zelfs dieren en boomen door die muziek geraken.

„De bijen, vermoeid, houden op met het zoete honig-vocht uit de lotus, waarop ze neergestreken zijn, ze puren; der boomen twijgen-menigte houdt op zich te wiegelen; de vogels staken hun gezang; de kalfjes houden op met gras knabbelen, en de zwartgespikkelde (antilopen) met hunne wijfjes gaan langzaam, langzaam voort, terwijl hun geest geroofd is door de fluitklanken."

Door de muziek geleid treedt nu Subāhu op: in zijne hand houdt hij de sārikā, zijn oogen zijn vol tranen en in zijn gordel draagt hij een door Nanda hem voor Kṛṣṇa medegegeven sieraad. Ook zijn optreden wordt in gebonden taal geschilderd:

„Op 't hoofd het maanversiersel dragend, over zijn gelaat heen en weer bewegend de donkere haarlokken, sterk van schouders, de kooi met de sārikā van groote schoonheid aan 't uiteinde zijner als een lotus zoo welgevormde hand dragend, door den nektar zijns lichten glimlachs de goeden als 't ware overgietend, in geel gewaad gekleed(?), blank van leden, treedt nader de vriend des Heeren, die in hooge mate genot geeft: Subāhu."

Subāhu is evenwel blijkbaar nog door het kreupelhout van Kṛṣṇa en de anderen gescheiden, doch uit de gedragingen van pauwen, antilopen en bijen, die hij weer in verzen schildert, maakt hij op, dat de muziek uit Kṛṣṇa's fluit afkomstig is. Intusschen ontmoet hij een der herders, Makaranda, die zich van de anderen afgezonderd heeft om bladeren in te zamelen, die immers bij wijze van schotels

moeten dienen voor den maaltijd van Kṛṣṇa en de zijnen. Eindelijk ontdekt Subāhu het sierraad der Herders te midden der herdersschare en vol verrukking omarmen de twee hereenigde vrienden elkander. Nu vraagt Kṛṣṇa hem of alles wèl is in de herdersnederzetting. Doch de ander vraagt, hoe er vreugd zou kunnen zijn in eene fraaie woning, waar bij donkeren nacht een lamp wordt aangestoken en deze door een windstoot wordt omvergeworpen. Als Kṛṣṇa tegenwerpt, dat zijn broeder Balarāma en de anderen er toch nog zijn, geeft Subāhu ten antwoord:

„Hoogheid, sterren komen bij honderden in den nacht op, maar ontsluit zich de bij nacht bloeiende lotus over dag onder den invloed der duizenden (zonne-)stralen?” (Immers neen, het is de maan, die dit bewerkt; Kṛṣṇa wordt hier, zooals vaak elders, met de maan vergeleken).

Dan schildert op Subāhu's verzoek de pratende sārikā den toestand van Kṛṣṇa's moeder:

„Nu eens begeeft uwe moeder zich in den stal, dan weer naar buiten; nu eens is zij binnenshuis in gedrukte stemming, dan weer doet zij niets dan om U roepen; dan weer zit zij als slapend neer op hare zitplaats, den aardbodem aanrakend. Van Hari gescheiden komt zij in hare droefheid er niet toe iets te ondernemen.”

Op Kṛṣṇa's vraag, wie het is die daar gesproken heeft, zegt zijn vriend: „Merkt gij 't niet? Het is de tot uw vermaak U door uw oom geschonken liefelijk pratende sārikā. Zoodra als uwe moeder ontwaakt was, riep zij mij tot zich en zeide: „Beste Subāhu, Kṛṣṇa is gegaan en heeft de sārikā vergeten, die hem, evenals zijn fluit, dierbaarder is dan 't leven: daarom breng hem die snel.” Kṛṣṇa zegt geroerd: „Ach, dat is mijn liefelijk pratende sārikā!” Hij neemt ze in de hand en liefkoost ze:

„Ach, lieve vogel, wiens lichaamsglans schitterend is als de blauwe lotus, gij, die anders zoo knap zijt met uw bandhuka-rooden snavel, waarom bewaart gij nu voor mij het stilzwijgen? Vol verlangen naar 't drinken des nektars uwer uit uw mond voortkomende liefelijke welsprekende woorden, heb ik U toch niet in den steek gelaten na in den nacht te zijn ingeslapen?”

De vogel antwoordt, dat hij niet in staat is behoorlijk te spreken, omdat de meesteres der herdersnederzetting zoo door droefheid gekweld is. Op Kṛṣṇa's vraag te mogen vernemen, wat dan zijne moeder gezegd heeft, verhaalt nu de sārikā, hoe op 't klagen van Yaśodā de herderinnen (d. w. z. de moeders der uitgetrokken knapen) tot haar waren gekomen om de reden van haar verdriet te vernemen; hoe Yaśodā zich beklaagd had over Kṛṣṇa's plotseling heen-

gaan zonder zijn maal te hebben genuttigd. Dan was ook Nanda daarbij gekomen, en, de ongewone stilte bemerkend, daar noch de stemmen der vrienden van Kṛṣṇa, noch zijn gezang en fluitspel te hooren waren, had hij aan Yaśodā gevraagd, wat er aan de hand was. En de treurende moeder.

„wier oogen schoon als lotusbloemen met tranen gevuld waren, wier lippen, gelijk jonge loten door hevigen windstoot, door hare zuchten als verwelkt waren, wier uit boombast vervaardigd overkleed afgevallen was, sprak met oogen van liefde gevuld en met stokkende stem voor haren gemaal staande: „nadat wij beiden door boete-oefening op velerlei wijze Hari, den Heer van 't Vaikuṇṭhahemelverblijf, genadig gestemd hadden, hebben wij op hoogen leeftijd een (zoon) erlangd, die om zijne goede hoedanigheden allerwege geliefd is. Die is vóór zonsopgang, zonder zijn maaltijd gebruikt te hebben, heengetrokken naar het Vṛndā-woud, dat met puntig darbha-gras bewassen, door wolven gevaarlijk, van slangen doorsist is."

Maar niettegenstaande hare in rijmende verzen vervatte waarschuwingen was hij toch met zijn vrienden heengegaan en nu waren op haar gejammer de herderinnen aangekomen. Toen had ook Nanda de gevaren en ontberingen geschilderd, waaraan de herdersknapen blootstonden, en Yaśodā, na Kṛṣṇa's beveiliging van den god Govardhana en de godin Yamunā te hebben afgesmeekt, had aan Nanda medegedeeld, dat zij Jayanta met voedsel naar haar zoon had afgezonden, „en", zoo gaat zij voort, „daar gaat ook Subāhu (er heen), die de vergeten kooi met de sārikā bij zich heeft." Nu had Nanda Subāhu verzocht nog een oogenblik te wachten, en dan ook voor Kṛṣṇa mede te nemen het uit guñjā's vervaardigde sieraad. Tot zoover spreekt de vogel, en nu neemt Subāhu het woord, om, aan het door de sārikā gezegde aanknoopend, te zeggen: „en hier, Kṛṣṇa, heb ik dat sierraad gebracht." Kṛṣṇa verklaart hoogelijk er mede ingenomen te zijn:

„Het mij aan 't hart liggende Borstjuweel, terwille waarvan ik, na den Vaikuṇṭha(-hemel) te hebben verlaten, te Gokula geboren ben [1]), stel ik in mijne gedachten niet gelijk met ook maar één zestiende gedeelte van het guñjā-sieraad".

Na een komisch intermezzo, waarbij Jayanta beweert, dat Nanda heel wat anders gezegd zou hebben, en gedreigd zou hebben zijn zoon met stevige lianen-snoeren te zullen binden en naar huis te

1) Deze verklaring van Kṛṣṇa is zeer bevreemdend; aanknoopingspunten in de bestaande literatuur kan ik niet vinden.

brengen, neemt Kṛṣṇa het door Subāhu medegebrachte sieraad met eerbiedigheid aan.

Maar volgens Subāhu's mededeeling heeft Kṛṣṇa's oude vader Nanda ook nog uiting gegeven aan zijne bezorgdheid, en hem door zijn vriend laten verzoeken toch niet zoo ver van huis te gaan, waarop Subāhu Nanda gerustgesteld had, door hem aan Kṛṣṇa's bovenmenschelijke daden te herinneren:

„Hij, die na Pūtanā's giftige borst te hebben leeggedronken, na door den wervelwind te zijn meegevoerd, toch niet den dood vond; hij, die op de slang Kālīnāga den dans uitvoerde; die verzwolg het vuur van 't brandend woud; hij, die door zijn moeder vastgesnoerd verlossing bracht den twee gebonden boomen; hij, die van d'Asura's den trots gefnuikt heeft; hij, die zijne moeder in zijn oog 't heelal aanwezig toonde vereenigd en gescheiden; hij, die in zichtbare gestalte de wortel is van Lakṣmī's zaligheid; hij, de eeuwige kiem van alles wat op de aarde groeit; uit vrees voor wien de wind waait, hoe zou dien van eenig vreesaanjagend wezen gevaar dreigen?" [1])

Nu beveelt Kṛṣṇa uit te zien, waar vriend Makaranda toch blijft, die immers er op uitgegaan was om bladeren te halen, die als schotels bij het maal moeten dienen. Als hij eindelijk gekomen is, en allen de bladschotels van hem in ontvangst hebben genomen, vraagt Kṛṣṇa, waar Makaranda toch zoo lang heeft getoefd. Deze vertelt de reden van zijn oponthoud: hij heeft namelijk een herdersknaap, afkomstig uit het land van Vṛṣabhānu (dit is Rādhā's vader) ontmoet, die hem heeft meegedeeld, dat op dezen zelfden dag door dien herdersvorst Vṛṣabhānu een offerfeest is ondernomen ter eere van de godin Vṛndā (*vṛndādevī*). Deze herdersvorst heeft, juist zooals Kṛṣṇa's vader, op vergevorderden leeftijd, ten gevolge van de vereering van Hari, een kind, en wel eene dochter, gekregen, schoon en rank als eene liane, de vreugd van zijn levenswinter. Die schoone maagd wordt evenwel zwaar geplaagd door de hevige kwellingen van een boos lot, en nu heeft haar vader dat offerfeest ondernomen om haar welvaren te herkrijgen;

---

1) De hier vermelde door Kṛṣṇa als knaap verrichte wonderdaden zijn alle uit de overlevering bekend. Voor Putanā, Kalīnaga (= Kāliya) en de twee boomen (de yamalārjuna's) vgl. het boven in de inleiding, pag. 10 gezegde. De wervelwind is de rakṣasa Tṛṇāvarta; het verzwolgen vuur: Davāgni of Dāvānala; terwijl in ons tooneelstuk Kṛṣṇa het heelal in zijn oog te aanschouwen geeft (zoo deze passage althans door mij terecht geëmendeerd is), geldt in de Purāṇa's de voorstelling, dat Yaśodā het heelal in zijn mond ziet. Waarop de woorden: „uit vrees voor wien de wind waait" doelen, is mij niet bekend. — Uit het hierboven in vertaling gegeven fraaie śalinī-vers heb ik slechts den Vocat. *amalātman* verwaarloosd.

„Alle jonkvrouwen der herdersnederzetting moeten, dragend hare feestkleedij en op 't hoofd meevoerend een schotel met zure melk gevuld, aan Rādhā voorafgaan om de verhevene godin Vṛndā genadig te stemmen. En na hare offergave te hebben aangeboden moeten ze met blij gelaat naar hare woningen terugkeeren.”

Zoo zullen dan de herderinnetjes, door Rādhā vergezelschapt, langs den weg komen, waar Kṛṣṇa en de zijnen zich thans bevinden. Makaranda stelt nu voor, dat ook zij de godin zullen gaan huldigen. „Zoo zij het”, antwoordt Kṛṣṇa, „doch laat eens worden uitgezien, op hoe grooten afstand zij zijn.” Maar Jayanta, die aan niets denkt dan aan lekker eten, kan zich met dat plan volstrekt niet vereenigen! Ten slotte wordt goedgevonden, dat men eerst het maal zal gebruiken. Zoo gebeurt het, en, naar 't schijnt, deelt Kṛṣṇa aan allen mede van de hem toegezonden lekkernijen. Alleen Jayanta blijkt onverzadigbaar te wezen:

„Wanneer de berg tot eetwaar werd, en 't stof hier werd tot suiker, als de rivier in plaats van water melk bevatte en al de blåren koeken werden, eerst dan zou ik, o Mādhava, heerlijk verzadigd kunnen worden.”

Al de anderen schilderen in gloeiende taal de heerlijkheid der fijne gerechten. En terwijl Kṛṣṇa met de zijnen daar zoo feest viert, wordt in de lucht een stem vernomen, die zegt:

„De hand op den mond drukkend lacht luide de uit de lotus ontstane (god Brahmā); schuddend zijn diadeemkrans wijst Śambhu (d. i. Śiva), na de godin (Pārvatī) opmerkzaam te hebben gemaakt, met zijn sierlijken wijsvinger op den overwinnaar van Mura; herhaaldelijk raakt de beheerscher der goden (Indra) zijn voorhoofd aan; Lakṣmī, gewaarwordend den met de herdersknapen zich te goed doenden(?) (Kṛṣṇa), schaamt zich, en de schare der kinderen des Scheppers (d. w. z. alle Deva's) storten vreugdetranen.”

Nu beveelt Kṛṣṇa een der vrienden eens in een boom te klimmen en uit te zien of de herderinnetjes al naderen. Deze doet dat, en bericht:

„Daar komen ze aan, gelijk van leeftijd, op haar hoofd dragend den pot met zure melk, gelijk de manestralen helder (van gelaatskleur), gesierd met van blauwe lotussen vervaardigde vlekkelooze oorsieraden; met het gebabbel harer tongen vullen zij al de hemelstreken.”

„Maar,” zegt hij verder, „als zij ons gewaarworden, zullen ze uit vrees niet naderen. Laten wij ons dus achter de lianen verbergen.” Zoo geschiedt en de herders verdwijnen. —

Tweede Bedrijf. HET TWEEDE BEDRIJF opent met het optreden der herdersmeisjes, die Rādhā in haar midden hebben, welker lieftalligheid in fraaie verzen wordt geschilderd. De liefelijkheid van dit natuurlijke lianen-prieel, dat als 't ware aan Rādhā eene gastvrijheidsbegroeting brengt, lokt de vermoeide meisjes uit hier een oogenblik te rusten, hoewel ze aan de gebruikte bladeren en de bloemen bemerken, dat hier vroeger al anderen geweest zijn. Als Kṛṣṇa, achter de lianen verborgen, Rādhā ziet, zegt hij tot zijn vertrouwden vriend Madhumangala: „Die daar te midden der herderinnenschare is dezelfde!" „Op wie doelt gij, vriend?" vraagt Madhumangala. Nu vertelt Kṛṣṇa, hoe hij al vroeger eens diezelfde jonkvrouw alleen ontmoet heeft, toen zij bloemen plukkend door een bijen-zwerm was verschrikt en in een slingerplant was verward geraakt, maar door hem op den weg naar hare woning teruggebracht was. Rādhā heeft intusschen voetsporen bemerkt:

„Aan wien, Lalitā, behoort dit voetspoor, aan wien, die haastiglijk voortschreed naar 't prieel der gebogen tamāla's? Waarom zien wij hem niet voor ons?"

Als hare vriendin het vermoeden uit, dat zich iemand daar binnen zou kunnen verborgen houden, zegt Rādhā tot haar:

„Ga langzaam, langzaam in 't prieel binnen, o schoone, vasthoudend uw gordelsnoer, zoodat de klank er van niet verre gehoord worde, en overal heen 't oog richtend (om te ontdekken), wie de schelm is, die spiedend zich in de lianen verbergt."

Rādhā intusschen heeft al een voorgevoel en vermoeden, van wien de voetsporen afkomstig zijn:

„Is dit niet de rij der voetstappen van dengene, die in het prieel mijn hart geroofd heeft? Die met woudbloemen getooide, voorzeker, heeft, mij bevrijdend uit der verzamelde bijen-zwermen dichtheid, mij geheel als een geschrikte hinde gestemd. Als 't niet zoo ware, wiens voetspoor zou dan mijn geest zóó verontrusten? Het is toch immers niet de glans der zon, die 't cakora-wijfje (d.w.z. de vogel, die slechts van de stralen der maan zich heet te voeden) in verrukking brengt!"

Na een poos komt Lalitā van haren onderzoekingstocht terug en vermeldt (de passage is hier zoo goed als onleesbaar), dat ze een herdersknaap met zijn vriend in de lianen gezien heeft, en dat ze de kalveren weiden, „doch de herdersknaap, van achter de rankenmenigte telkens en telkens zijn met liefde gevuld oog vestigend op U, lijkt wel zich te baden in den oceaan uwer volmaakte lieftalligheid."

Rādhā is beschaamd:

„Haar bewegelijke lotus-oogen bedekt zij rondom met haar gewaad, als een visschenpaar in een net, als een kwikstaartenpaar in een kooi (gevangen)", en zij zegt, dat ze niet op deze eenzame plaats kunnen blijven, waar geen wandelaar voorbijkomt en een onbekende haar bespiedt. Als Rādhā uit het antwoord, dat Lalitā hierop geeft, opmaakt, dat deze heimelijk met Kṛṣṇa gesproken heeft, houdt zij zich voor hare andere vriendinnen, die niet mogen weten van hare vroegere ontmoeting, als beangst, want ze herinneren zich allen nog wel, hoe Kṛṣṇa in zijn jongensjaren berucht geweest is door 't stelen van de melk en boter. Dat zal hij zeker nu wéér doen, en dan is het gedaan met de vereering der Godin, voor wie immers de melk bestemd is, die de herderinnetjes bij zich hebben. „Derhalve", zegt Rādhā, „laat niemand onzer dien schelm ooit onder 't oog komen: brengt de melk weg, anders neemt hij ze met geweld." [1]) Als nu Madhumangala aan Kṛṣṇa bericht, dat de meisjes willen gaan vertrekken, en deze gezegd heeft: „Vriend, laten wij ons dan in haar weg plaatsen", komen al de herders, door Kṛṣṇa met name aangeroepen, op, en geven haar met luid geroep te kennen, dat zij op last van Nanda's zoon geen voet mogen verzetten en dat zij zijn bevel moeten opvolgen. Maar de herderinnen zijn gekrenkt over dit barsche woord: „immers", zoo zeggen ze:

„wij hebben geen op 't slagveld woest krijgersfront, geen ontoegankelijk woud, geen met bergtoppen voorziene onneembare uitgestrekte verblijfplaats; wij oefenen ook geen handelsbedrijf uit, en evenmin zijn wij nachtelijke inbrekers, er op uit een akker te rooven. Waarom dan weerklinkt onder ons meisjes dat gebod?"

Maar Madhumangala zegt, dat zij geen gelijk hebben, want:

„Wel degelijk beschikken de vrouwen over een macht, die de mannen aan haar onderwerpt: dat is hare schoonheid; en ook over een ontoegankelijk woud (waarin ze zich ter verdediging terugtrekken): dat is hare onverschilligheid: haar trots is de berg, waar ze zich verschansen, en, daar ze er vermaak in scheppen in anderer ziel te wonen en anderer trots weg te nemen, daarom maken ze zich wel degelijk schuldig aan roof. Zoo is dus 't bevel van Hari tegenover haar volkomen gepast."

Nu volgt een tooneel, dat, afgewisseld door een komische scène met Jayanta, tot het slot van dit tweede bedrijf duurt; de stof er van, hoewel mij uit geen Purāṇa bekend, moet zeer populair

1. Niet zeker; de tekst luidt: *no cet prasabham ano* (of *ato*) *harati*; lees misschien: *no cet prasabham mano harati*, vgl. het metrum.

wezen: het is de *dānalīlā*, waarin geschilderd wordt, hoe Kṛṣṇa met de zijnen de door de meisjes (in ons stuk voor de godin bestemde, in andere bronnen eenvoudig ten verkoop) meegevoerde melk bemachtigt. [1]) Eerst is het plan de melk met geweld weg te nemen, daarna hellen de herders over tot een minnelijke schikking en wordt er gevraagd, waarvoor de melk te koop is. Wanneer evenwel als koopprijs door de meisjes Kṛṣṇa's fluit wordt gevorderd en de meisjes na beraadslaging tot hem zeggen:

„Alzoo spreekt de schoonheidsbloemtuil Rādhā, wier gelaat liefelijk is als de maan: wenscht gij de smakelijke melk, geef o n s dan uw fluit met zeven holten,"

kan Kṛṣṇa er niet toe besluiten zich te ontdoen van zijn dierbare fluit:

„Van verre roep ik door den klank der fluit de kalfjes tot mij, en ik verkwik daardoor het hart mijner moeder, als ik ver in 't woud ben heengegaan."

Doch eindelijk besluit hij om de melk te verzoeken, hetgeen dan na vele altercaties geschiedt. Maar voordat ze er toe overgaan, treedt Jayanta, de komische persoon, tusschenbeide, die óók zijn aandeel wil hebben, maar nu door de meisjes, terwijl ze hem aan den voet van een boom doen neerzitten, met zijn haarlok (*śikhā*) aan dien boom wordt vastgebonden, waarna hem een schotel melk in de handen gegeven wordt. Hij bevindt zich daardoor voor 't alternatief gesteld òf den schotel met melk te laten varen, òf zijn haarlok af te rukken, omdat intusschen ook zijn handen vastgebonden zijn. Maar terwijl hij zich beklaagt over den treurigen toestand, waarin hij zich bevindt, wordt een waarschuwende stem vernomen, dat de kalveren de grens overschreden hebben en heengegaan zijn, en als allen zich verontrust opmaken, omdat wel eens de door Kaṃsa afgezonden Rākṣasa's de dieren zouden kunnen rooven, wisselt Kṛṣṇa nog enkele woorden met Rādhā, om haar bedektelijk zijne liefde te openbaren, waarna hij haar verzoekt na

---

[1]) Coomaraswamy, Rajput paintings, Oxford, 1916, vol. I, pag. 36: „closely connected with this subject is the Danalila or „taking of toll", of which there exist several versions in Sanskrit and Hindī. This is properly a part of the Kṛṣṇalīlā, but it is not in the Bhag. pur. and forms an episode of itself. The milkmaids set out to sell their curds and milk and on their way they have to cross the Yamuna. But when they reach the ferry there is Kṛṣṇa with his herdsmen, and claims a toll. After much dispute the milkmaids offer some little gift, but they refuse to acknowledge the right of taxation..... The milkmaids yield, and render to Kṛṣṇa not the toll alone, but body and soul and goods". Growse, op. cit. pag. 79: „There is... Sánkari Khor, the narrow opening between the hills, where Kṛṣṇa lay in ambush and levied his toll of milk of the Gopī's, as they came in from Gahvarban, the „thick forest" beyond".

afloop der bedevaart op deze zelfde plek terug te komen. Rādhā erkent, dat, sedert zij Kṛṣṇa voor 't eerst gezien heeft, zij genegenheid voor hem koestert en steeds naar eene ontmoeting verlangd heeft; zij beklaagt zich, dat, nu die ontmoeting door eene gunstige lotsbeschikking eindelijk heeft plaats gehad, nu weer een scheiding noodig is. Door de scheiding ontdaan hecht Kṛṣṇa aan 't polsgewricht zijner geliefde een jasmijn-krans en gaat dan heen om de kalveren te zoeken, terwijl hij de aan een boomtak hangende kooi met de sārikā vergeet.

Derde bedrijf. HET DERDE BEDRIJF toont ons de herderinnen, die bedrukt en bedroefd zijn door 't vertrek van Kṛṣṇa. Vooral de arme Rādhā is er treurig aan toe:

„Met een gelaat, waarvan de glans geweken is als van de maan op 't einde van den nacht, valt ze neer in den schoot harer vriendin, en hier en daar vertoont zich op haar gelaat een zweetdruppel, terwijl zij (aldus) aan haar lichaam zichtbaar maakt de smart der liefdekoorts en niet bij machte is den naam van Madhupati terug te houden."

Lalitā vraagt naar de oorzaak van dien toestand; een der meisjes meent te weten, dat Rādhā is geschokt geworden door de woorden van den Herder, een andere, dat zij ontdaan is door de stoornis in 't plan der bedevaart. Tegen het voorstel om gezamenlijk der Godin de beloofde hulde te gaan brengen, heeft Lalitā bezwaar, want Rādhā kan onmogelijk medegaan, doch zij spreekt af, dat z i j met Rādhā hier zal blijven wachten op de terugkomst der andere herderinnen. Nadat ook de andere meisjes op verschillende wijze uiting gegeven hebben aan hare gevoelens, nu ze van Kṛṣṇa gescheiden zijn, vertrekken zij en de twee vriendinnen blijven achter. Blijkbaar heeft Rādhā hare bezinning verloren en de treurende Lalitā tracht haar door verkoeling bij te brengen. Als haar dit niet gelukt, wendt zij een list aan, door haar in 't oor te zeggen, dat de Herder haar uit de verte toeroept en om drinken vraagt, daar hij door honger vermagerd en door uitputting gebroken is. Even slaat Rādhā de oogen op om te vragen:

„Waar is dan die lotusoogige, die, de fluit aan den mond zettend, de maan in verrukking brengt door zijn schijnsel van saffier?"

En in diep nadenken verzonken zegt zij:

„Het door de omroering met de ploegschaar der tallooze deugden geploegde akkerveld mijns harten, met woorden geëgd, met lachende blikken bezaaid, is thans verdroogd door de aanraking van den gloed der scheiding".

„Nu dan de aard der ziekte onderkend is”, antwoordt de vriendin, „kan er ook een artsenij wezen”, en het eenige geneesmiddel is de gelaatsmaneschijn van Nanda’s zoon. Die zal uw gloed blusschen.

„Vullend met de tonen zijner fluit de einden der hemelstreken (als een donderwolk met de donderslagen), met zijn geel gewaad den gang des bliksems te weeg brengend [1]), op zijn borst zijn paarlen als een vlucht kraanvogels [2]) medevoerend, zal de wolk-Kṛṣṇa (woordspeling: ook: „de zwarte-, de donderwolk), die leven geeft (door zijn water), aankomen”.

Wordt hier Kṛṣṇa met een donderwolk vergeleken, in een volgend vers stelt Lalitā hem met de bij gelijk, waartoe de benaming van het woord voor „bij” een ongezochte aanleiding geeft, daar *madhupa* evengoed „Heer der Madhu’s” d.i. Kṛṣṇa beteekent als „bij”:

„Verlangend naar den geur van uw lotus-aangezicht zal de bij-Kṛṣṇa tot U komen met de vleugelslagen zijner bewegelijke haarlokken.”

Als Rādhā nu vraagt, hoe Lalitā daarvan zoo zeker is, herinnert zij er haar in fraaie verzen aan, hoe Kṛṣṇa haar bij ’t heengaan dien jasmijnkrans aan de hand gebonden heeft. Als de pratende vogel, de sārikā, die door Kṛṣṇa aan den boomtak is achtergelaten, hoort van den krans, zegt hij, zonder door de meisjes gezien te worden: „o lieve Lalitā, aan den pols vertoont zich daar de door Hari uit jasmijnen gevlochten krans als een voortreffelijke beschutting van dit jonge meisje.” Rādhā, verschrikt door dit plotselinge woord, waarvan zij niet begrijpt van wien ’t afkomstig is, draagt hare vriendin op, een onderzoek in te stellen. Als Lalitā den spreker niet ontdekt, troost zij Rādhā listiglijk door te zeggen, dat het de Schepper zelf is, die hare woorden bevestigd heeft. Naar aanleiding eener toespeling van Rādhā, waarbij zij te kennen geeft, dat zij Kṛṣṇa al eens ’s avonds gezien heeft, verhaalt nu ook Rādhā van hare vorige ontmoeting: eens was zij met hare speelnooten uitgegaan, om in een laan van koraalboomen bloemen te plukken, en toen had zij daar een kring van pauwen gezien, waardoor hare opmerkzaamheid geheel was geboeid geworden. Alleen achtergebleven, had zij het spoor harer vriendinnen niet kunnen vinden, doch was, den weg missend, in een kring van bloeiende jasmijnen binnengetreden; daar was zij overvallen geworden door een bijenzwerm en door een zwarte wolk, en had haar weg versperd bevonden „door een oceaan van verrukking”; want, toen zij in de lianen verstrikt, met van

1) *pītāmbareṇa capalācaritaṃ vitanvan.*

2) In de poëzie wordt vaak de donderwolk voorgesteld als gepaard met kraanvogelvluchten.

't losgeraakte hoofdhaar afgevallen bloemkrans en met gescheurd gewaad nedergevallen was, had zij plotseling liefelijke fluittonen vernomen. Toen was de schoone Kṛṣṇa genaderd, die haar had opgericht, haar met zijn geel overkleed had bedekt en gevraagd had, wie zij was, die zich daar zoo eenzaam bij schemering vertoonde. Toen had Rādhā hem gezegd, wie zij was, en hem verzocht haar den weg te wijzen, en Kṛṣṇa had haar gerustgesteld en beloofd haar naar haars vaders woning te brengen. Als daarop de sārikā zich wederom laat hooren en haar troost met haar eigen leed, daar ze immers door haar meester vergeten is, belooft zij Rādhā, haar met Hari te doen samenkomen, zoo zij den vogel met haar meester wil hereenigen: zij moet namelijk de kooi openen, dan zal de sārikā aan Kṛṣṇa Rādhā's zieletoestand gaan melden. Zoo gebeurt: Rādhā neemt den vogel in de hand en streelt zijn vlerken en drukt hem aan hare borst. Dan geeft zij de sārikā de opdracht, aan haar meester verslag te doen van haar toestand: dat zij 't niet verdraagt van hem gescheiden te zijn. Als de vogel is weggevlogen, komen de herderinnetjes terug, doch vertoonen zich nog niet aan Rādhā, maar blijven op een afstand staan, om den toestand harer vriendin waar te nemen, die er droevig aan toe is en bedektelijk te kennen geeft, dat zij de scheiding niet overleven zal. Als zij dat hooren, besluiten zij zich te vertoonen, en zij spreken haar toe:

„Prinses Rādhā, waarom vindt zelfs heden uw gelaat geen welbehagen? Doe toch uw lotus-oog een weinig zich ontluiken, onze oog-bij komt nader om het te bezoeken! ons oor drijft ons aan om uw woordklankensnoer tot zich te nemen [1]), wanneer het zich van uwe lip-ronding zal gescheiden hebben. Wij verlangen in ons hart uw lianen-arm te omvangen."

Dan brengen zij Rādhā den rest der aan de godin geboden bloemengave. Op Rādhā's vraag wat de godin gezegd heeft, berichten zij nu omstandig het mystieke antwoord der godin Vṛndā (d. i. Lakṣmī), welks tekst hier en daar verre van duidelijk is, doch welks hoofdinhoud schijnt te zijn, dat de herderinnen wèl moeten weten, dat Rādhā en Kṛṣṇa één zijn, Rādhā is slechts Kṛṣṇa's śakti. Allen moeten Kṛṣṇa als 't hoogste wezen dienen, dan zal hij den mensch het genot aan hem geven. Dat er scheiding is tusschen Kṛṣṇa en Rādhā, is niet meer dan natuurlijk: zonder begeerte is er geen liefde, en begeerte bestaat niet zonder scheiding. „Vreest dus niet, geliefden, als gij de scheidingssmart dezer twee

[1] Toespeling op 't dragen van een sieraad, meestal een bloem, achter het oor.

ziet: dat is hun aard en hun natuurlijke toestand, daar zij beiden heeten uit liefde te bestaan. Puruṣottama, de hoogste geest, heeft, om de hem getrouwen reeds op aarde zaligheid te geven, aan de Śakti's bevolen zijne zaligheid, zijne *līlā*, onder hen te verbreiden, en hij zelf is, om dit tot stand te brengen, in herdersgestalte op de aarde neergedaald: Rādhā is de verpersoonlijkte „*līlā*", gelijk de puruṣa Kṛṣṇa is. Zij, die van deze waarheid wèl doordrongen zijn, zullen de hoogste zaligheid (*līlā*) bereiken. En dra zal Rādhā met Kṛṣṇa vereenigd worden, en wel door de bemiddeling harer lieve vriendin Lalitā.

Na Rādhā op die wijze hoop te hebben gegeven, sporen de vriendinnen haar aan, huiswaarts te keeren, daar hare moeder, zoo zij door iemand bericht omtrent haar toestand mocht krijgen, het besterven zal. Zoo begeven zij zich op weg, Rādhā door Lalitā ondersteund, nu de gloed der zonnestralen afneemt, en de schaduwen in lengte toenemen. Het verloren gegane slot van dit bedrijf heeft waarschijnlijk bevat de beschrijving van 't heengaan der meisjes.

Vierde bedrijf. Aan het eveneens ontbrekende begin van het volgende, HET VIERDE BEDRIJF, is vermoedelijk Kṛṣṇa met zijn vrienden teruggekomen van het opzoeken der kalveren; de meisjes ziet hij niet meer, doch hij moet de pratende sārikā bij zich gehad hebben en die weer in de kooi hebben gedaan; ook moet er in dit verloren gegane gedeelte geschilderd zijn, dat Kṛṣṇa een door Rādhā verloren vingerring gevonden heeft. Kṛṣṇa, die blijkbaar zeer ontdaan is, omdat hij zijne geliefde niet meer gevonden heeft, wordt door zijn vriend Madhumangala aangespoord om huiswaarts te keeren, „nu het kruinjuweel des uitspansels ter kimme neigt", daar immers „de moederkoeien aan den ingang van den stal staan, telkens en telkens naar den weg der herders spiedend." Als zij dicht bij huis gekomen zijn, spoort Madhumangala zijn vriend aan, ter verheuging van herders en herderinnen op zijn fluit te blazen:

„Moge deze rietfluit van U, o Kṛṣṇa, gevuld met de essentie van uwen mondnektar, de borst der liefelijke herderinnen, die koortsachtig gloeit door de stekende stralen der scheidings-zon, afkoelen door hare daarop neervallende tranen van verrukking."

En Kṛṣṇa speelt op zijn fluit; toen weerklonk de herdersnederzetting van de tonen der rietfluit, en de door de scheiding zoo geplaagde vrouwen kwamen den weg voor hem versperren. Uit de woning komt hem zijn oudere broeder Balarāma te gemoet en vraagt Kṛṣṇa, waar hij toch zoo lang getoefd heeft. „Wat behoef ik U", antwoordt de ander, die blijkbaar het avontuur met de herderinnen voor hem verborgen houdt, „de schoonheid te zeggen van het Vṛndā-

woud?" Dan schildert hij in welsprekende taal de liefelijkheid van dit woud, waar de pauwen hunne sierlijke danspassen uitvoeren, waar de bijen als dronken van 't genot der bloemen zoemen en waar 't kīcaka-riet, wanneer 't koeltje er door heen blaast, een zoo liefelijke muziek oplevert. Op Kṛṣṇa's vraag, waar Balarāma heen gaat, deelt deze mede, dat hun vader hem heeft opgedragen een zekere koe, de *śabalī* (de bonte, gevlekte) te gaan opzoeken die niet thuis is gekomen [1]). Als Rāma zich met dat doel verwijderd heeft, treedt Kṛṣṇa's aangenomen vader, Nanda, op.

„Van leden blank, de hand gesierd door fraaien staf, en welbedaagd, en groot van oogen, door schoon en ruim gewaad het lijf omgolfd, een gouden rozenkrans in de hand dragend, gevuld van schouders en van groote lichaamsblankheid, langzame voetstappen nemend, zijn lotus-oogen met 't vocht der uit liefde ontstane tranen gevuld, trad Nanda uit de woning."

Hij verwijt zijn zoon zoolang te zijn uitgebleven en zijne moeder zoo groote onrust te hebben veroorzaakt, wier toestand hij afschildert. Dan deelt hij Kṛṣṇa mede, dat hij, om zijne positie te versterken, gaarne een huwelijk van hem, Kṛṣṇa, zou zien tot stand komen met de dochter van een naburigen machtigen herdersvorst, Vṛṣabhānu, het sieraad van Gokula, wiens gezanten reeds op weg zijn om over dit huwelijk te onderhandelen. Hij verzoekt dus, dat Kṛṣṇa thuis blijve en zich niet te zeer aan den fellen zonnegloed blootstelle. Verontrust vraagt Kṛṣṇa bij zichzelf, wie die Vṛṣabhānu wel zijn mag: „Is het dezelfde, wiens dochter ik heden heb gezien of een andere? Zoo het dezelfde is, dan is ongevraagd de verwezenlijking van mijn hartewensch tot stand gekomen."

Luider stemme vraagt hij nu aan Nanda, hoe 't mogelijk is, dat tot echtgenoote erlangd wordt Vṛṣabhānu's dochter, die immers de Kālindī is, d. w. z. de Yamunā [2]). Doch nadat zijn vader hem hieromtrent heeft gerustgesteld, beveelt hij hem naar binnen te gaan en zijne bedrukte moeder te troosten. Als de anderen weggegaan

---

[1]) Een curieuze legende schijnt aan deze *śabalī* verbonden te zijn, die, volgens Balarāma's mededeeling in onzen tekst, toen ze eens aan den oever der Yamunā in gezelschap der *hari* (de gele?) vreedzaam aan het weiden was, plotseling door een tijger overvallen werd, maar dien op de vlucht joeg. Iets wat er op gelijkt vindt ik slechts bij Growse, op. cit. pag. 78: „Then they visit... Bahulában in Báthi, where the cow Bahulā, being seized by a tiger, begged the savage beast to spare her lite for a few minutes, while she went away and gave suck to her little one. On her return, bringing the calf with her, the tiger vanished and Kṛṣṇa appeared in his stead, for it was the God himself who had made this test of her truthfulness". Volgens Kṛṣṇa's verklaring, op Rāma's mededeeling volgende, is deze *śabalī* eigenlijk de „herfstregenwolk"; wat dan volgt is verre van duidelijk.

[2]) Kālindī als eene der echtgenooten van Kṛṣṇa ook in Harivaṃśa en Viṣṇupurāṇa.

zijn, komt Yaśodā op, klagend dat haar jongen zich nog steeds niet vertoond heeft, hoewel reeds de nacht is aangebroken en de maan opgekomen. Als zij hem eindelijk door hare tranen heen gewaarwordt, omhelzen ze elkaar:

„Mādhava werd door zijne moeder op 't hoofd en op het als de maan liefelijke gelaat gekust, besproeid met het uit hare lotusoogen druppelend vocht en aan hare borst gedrukt, met heilwenschen begroet, met bloemen geëerd, met mosterdzaad bestrooid en rondom met lampschijnsel (als een god) gehuldigd."

Op hare vraag, waar hij zoo lang getoefd heeft, antwoordt hij, dat hij dat eerst later zal zeggen. Zij gaan de woning binnen en Kṛṣṇa doet, nadat hij zich 't gelaat gewasschen heeft, verslag van zijn wedervaren: hoe Jayanta, gelijk een wereldverwoestend vuur, alles verslonden had, wat voor de vrienden bestemd was, doch hoe er toen een schare herderinnen met melk gekomen was, die hen gelaafd hadden. Naar aanleiding van wat Kṛṣṇa verteld heeft, vraagt Yaśodā nu, wat voor eerbetoon (*pūjā*) die herdersmeisjes zijn gaan ondernemen. Kṛṣṇa antwoordt, dat het ondernomen was om de dochter van Vṛṣabhānu van een ongunstig lot te bevrijden. „Mijn lieve zoon", zegt Yaśodā, „dat is stellig de dochter van Kīrti. [1]) Datzelfde meisje is lang geleden door mij voor U als echtgenoote gevraagd." Zij vertelt dan, dat zij in hare kinderjaren door onafscheidelijke vriendschap met Kīrti is verbonden geweest en dat, toen ze eens met poppen speelden, Yaśodā een meisjes-pop van haar aan een jongens-pop van Kīrti had uitgehuwelijkt, en toen gezegd had: „Wie zal nu, Kīrti, haar dochtertje aan mijn jongens-pop geven?" Toen had Kīrti geantwoord: „Als ik eens een dochter krijg en gij zult een zoon hebben, dan zal ik m ij n e dochter aan u w zoon geven." „Wie weet," besluit Yaśodā, „of zij daar nog aan denkt". Op dit moment komt Rohiṇī, de moeder van Balarāma op, om te melden, dat 't zoo aanstonds de tijd zal zijn om de koeien te melken, en dat nu de beide jongens het maal moeten komen gebruiken. Als ook Balarāma en de oude Nanda geroepen zijn, gaan ze allen eten. Terwijl ze den maaltijd gebruiken, wordt er een stem gehoord:

„De koeien, o vriend, met hare kalfjes vereenigd, ofschoon voldoende verzadigd door voeder en van dorst bevrijd door water, geven geen melk. Blijkbaar verlangen ze (van ons) in te drinken

---

[1]) De naam van Rādhā's moeder was tot dusverre uit de Skt. literatuur onbekend. Bij Growse luidt dezelfde naam Kirat. In het Brahmavaivarta purāṇa heet zij Kalāvatī (Kṛṣṇajanmakhaṇḍa 17, 28 vlgg.).

den nektar van uw maangelaat: reikhalzend uitkijkend stampen ze met hare hoeven den grond".

Als Kṛṣṇa deze roepstem, die van den herder Vīrabāhu afkomstig blijkt te zijn, verneemt, maakt hij zich op om naar buiten te gaan, en nu volgt weer een intermezzo, dat ik niet in eenig Purāṇa heb aangetroffen, maar dat toch ook weer zeer populair schijnt te zijn, nl. hoe Kṛṣṇa de koeien voor de herdersmeisjes melkt. [1]) Van alle kanten komen ze met den melkemmer in de hand aan om Kṛṣṇa te roepen, hoewel Yaśodā klaagt, dat de arme jongen, nauwelijks uit het bosch teruggekomen, nog zoo goed als niet heeft gerust:

„IJlings uit uwe woningen gekomen, zijt gij in den nacht de deur van mijn huis binnengetreden, uwe wijde emmers ter hand genomen hebbend. Is dan mijn zoon de melker uwer koeien?"

Doch Kṛṣṇa, die geen roepstem weerstaan kan, laat zich niet van zijn voornemen afbrengen, om eerst de meisjes te helpen, en hij draagt zijn broeder op, intusschen hun eigen koeien tot bedaren te brengen. Nu volgt de beschrijving, hoe Kṛṣṇa met het touw in de hand, met opgebonden haren, met zijn geel gewaad om zijn middel geslagen, zich tot de koeien der meisjes begeeft waaronder hij zich, met den emmer tusschen de knieën neerzet en gaat melken:

„Door zijn opwaarts gerichten blik boeit hij aan zijn gelaat de oogen der herderin, die haar blik onafgewend op hem gevestigd houdt: en, terwijl hij overvol was van liefde en zijn lichaam beefde, liet hij den emmer los en, met zijn oog den nektar van 't gelaat der herderin opdrinkend, gelijk een cakora-vogel de manestralen, melkte hij de koe op den grond (d. w. z. zoo, dat de melk op den grond stroomde)."

Zoo gaat hij van huis tot huis, de herdersmeisjes helpend, die allen zonder uitzondering door liefde tot Kṛṣṇa bevangen zijn. Eindelijk komt hij, om bij 't melken der eigen koeien tegenwoordig te zijn, hetgeen ook weer in verzen geschilderd wordt.

Nu treedt Kṛṣṇa's pleegvader, die teruggekeerd is uit de vergadering der Ouden, in huis en vraagt, of de jongens nog niet van 't melken teruggekomen zijn: Yaśodā verhaalt hem, wat er intusschen is voorgevallen. Nanda roept hen nu, want de maan heeft 't midden des hemels reeds overschreden en zij moeten het door de moeder gereedgemaakte bed oogenblikkelijk „aan 't doel van zijn bestaan doen beantwoorden". Zoo komen dan de beide knapen in huis en leggen zich te bed. Kṛṣṇa verzoekt zijne moeder

---

[1]) Vgl. Coomaraswamy, Rajput Paintings, vol. I, pag. 31 (waar eene afbeelding); vol. II, plaat 45.

al de hem dierbare benoodigdheden: zijn pauwstaartsieraad, zijn bamboestok, zijn kostbare fluit en ook de kooi met de sārikā onder zijn oog neer te leggen. Dan begeeft zich ook de moeder ter ruste. Doch Kṛṣṇa, die blijkbaar niet slapen kan, houdt een gesprek met den vogel, aan wien hij vraagt, hoe 't wel met zijne geliefde zou gaan. De sārikā zegt, dat, als Kṛṣṇa de kooi wil openen, zij op kondschap zal uitvliegen; zij raadt Kṛṣṇa aan, zich ondertusschen met den ring zijner geliefde te troosten, die van de essentie harer handaanraking doortrokken is. Zoo geschiedt, en Kṛṣṇa, op het door helderen maneschijn verlichte en van jasmijnen doorgeurde dak van het paleis den ring uit zijn geel gewaad losgemaakt hebbend, beschouwt aandachtig de beeltenis [1] zijner aangebedene. Als Kṛṣṇa in dichterlijke taal zijne geliefde, die hij voor zich waant te hebben, heeft toegesproken, is de sārikā alweer terug: zij meldt, dat Rādhā gezond en wel in 't huis haars vaders is, en dat zij hem doet weten:

„Vergeet niet den op 't oogenblik van 't vertrek aan mijn pols gehechten jasmijn-krans des bruigoms [2], nadat gij in 't dichte woud mij ontmoet hadt. Doe dien aan zijne bestemming beantwoorden in het lianen-prieel".

Verder laat zij door den vogel berichten, dat zij om haar ring te zoeken naar dezelfde met lianen begroeide plaats zal komen.

Hierop neemt de dichter de gelegenheid te baat om een bizonder geliefde scène uit Kṛṣṇa's jeugd-cyclus in te vlechten, nl. die van het wegnemen der kleederen van de badende herderinnen. Als Kṛṣṇa met den vogel spreekt, wordt allerwege een verward gedruisch gehoord, dat, volgens mededeeling van de sārikā, veroorzaakt wordt door de herdersdochters, die in grooten getale in fraaie kleederen uitgedost in de Yamunā gaan baden. Het geluid harer armbanden, enkelbellen en stemmen is hoorbaar tot zelfs in de woningen der herders. Kṛṣṇa vormt nu het plan om naar dat belangwekkende schouwspel te gaan zien, en staat van zijn bed op. Zijn moeder, die ontwaakt is, en zegt, dat het nog geen tijd is om op te staan, vertelt hij, dat de bewoners der herdersnederzetting volgens de aanwijzing van Nārada in de Yamunā een bad gaan nemen tot genieting en tot delging der zonden, en dat ook hij daarheen wil. Nu gaat Kṛṣṇa met de andere vrienden — Rāma moet vandaag maar op het vee passen — er snel heen en dan volgt de bekende

1) Juist zoo bevindt zich op den door Hanumat aan Sītā overhandigden zegelring van Rāma diens beeltenis: [illegible] (Hanumannaṭaka V. 61 ed. Vidyāsāgara = vs. 289 ed. Kālīkṛṣṇa Bahādur).

2) *vara*, in *varamallikādāmam*, zou natuurlijk ook „fraai" kunnen beteekenen.

scène van het stelen der kleederen, die gevolgd wordt door een gesprek tusschen Kṛṣṇa en de Gopī's van mystieken inhoud en eindigt met Kṛṣṇa's belofte in den eerstkomenden herfst haar allen door de klanken zijner fluit tot den rāsa-dans te zullen oproepen.

Na 't vertrek der herderinnen blijft Kṛṣṇa met zijn vriend Madhumangala alleen achter, zoekend naar de plaats, waar hij te voren Rādhā heeft ontmoet: eindelijk meent hij de juiste plek te hebben gevonden, en het trekken van zijn rechterarm en 't knippen van zijn oog doen hem besluiten, dat hem geluk te wachten staat. Door een opening in 't kreupelhout ziet hij dan in de verte Rādhā aankomen, die naar den verloren ring zoekt:

„Haar liefelijk lichaam bedekt door 't met goud gesierde gewaad, de hemelstreken verlichtend door de stralen van haar oorsieraad-parel, wordt de slanke Rādhā in de dichte kruipers en struiken gezien, als een bliksem-liane tusschen de wolken".

Kṛṣṇa blijft verdekt toekijken en luisteren.

Als Rādhā en Lalitā den ring zoeken, doch niet vinden, oppert de laatste het vermoeden, dat Kṛṣṇa, die na haar hier geweest is, want zijn voetspoor is nog zichtbaar, den ring zal meegenomen hebben en dat hij wel zal komen met den ring aan den vinger. Zij gaan nu zitten en wachten. Op Lalitā's vraag, wat zij zullen doen, als Kṛṣṇa komt, zegt Rādhā, dat zij, na hem gastvrij te hebben ontvangen, om den ring zullen vragen en dan huiswaarts zullen keeren. Doch Lalitā heeft een ander plan, en Kṛṣṇa, die dit alleen wil hooren, zendt onder een voorwendsel zijn vriend heen. Nu zegt Lalitā, dat het haar plan is, Kṛṣṇa wèl, evenals Rādhā heeft voorgesteld, gastvrij te ontvangen, maar dan Rādhā, na hare hand te hebben voorzien met een krans en een mangala-sūtra [1]), met Kṛṣṇa in 't huwelijk te vereenigen, na onder 't uitspreken van goeds voorspellende woorden eene offerande in het vuur te hebben verricht. Op het oogenblik dat Rādhā, uit beschaamdheid haar gelaat met haar kleed bedekkend, zegt, dat zij wil heengaan, treedt Kṛṣṇa te voorschijn en Lalitā zegt tot Rādhā: „Lieve Rādhā, bied den in uw verblijf gekomen gast de zitplaats van jonge loten aan. Deze schaamachtigheid, die tegenwerkt wat plicht is, moet gij onderdrukken." Als zij hem door een teeken beduid heeft zich neer te zetten, spreekt Kṛṣṇa haar aan:

„Keer mij uw blikken toe, gazellenoogige; verre latend de schare der herders, ben ik hier gekomen om uw liefelijk glimlachend gelaat te aanschouwen."

---

1) De tāli (het *maṅgalasūtra*) wordt anders der bruid òm den hals gehangen.

In hare plaats antwoordt Lalitā: „Ook zij is de menschenmenigte ontvloden, daar ze, als ware 't door een koord, is aangetrokken door liefde tot U; doch op dit oogenblik verleent zij, daar ze angstig van harte is door vrees voor hare moeder, niet de genade harer blikken". Op Kṛṣṇa's vraag, waarom ze zoo beangst is gelijk 't maanlicht voor de ontmoeting met Rāhu, vertelt Lalitā, hoe Rādhā den vorigen dag op deze plek haar ring heeft verloren, en hoe hare moeder, opmerkend, dat zij dien niet aan de hand droeg, gevraagd had, wie dien ring had weggenomen, die in waarde zelfs al de schatten van Kubera evenaarde; hoe daarop Rādhā (en hier verdraait Lalitā blijkbaar opzettelijk de ware toedracht) geantwoord had, dat de jeugdige herdersknaap uit Nanda's dorp, befaamd als melk-dief, den ring van hare hand had genomen, hoe hare moeder toen Rādhā de les had gelezen en haar gewaarschuwd had voor dien moedwilligen knaap, wiens tegenwoordigheid zij had te schuwen, en, wat den ring betrof, zij zou iemand tot Nanda zenden, om hem dat stukje van zijn zoon te melden en den ring terug te vragen. Door die mededeeling is natuurlijk Kṛṣṇa ontdaan, daar hij bedenkt, dat Rādhā's ouders, hem voor een dief houdend, hem hare dochter niet zullen geven. Als Lalitā hem nu vraagt, of hij den ring heeft of niet, erkent Kṛṣṇa wel hem te bezitten, doch verzekert, hem gevonden te hebben en hij geeft te kennen, dat, als hij èn van den ring èn van Rādhā zal moeten afstand doen, hij niet langer in 't leven wil blijven. Lalitā ziet nu, dat het hem ernst is met zijne genegenheid voor Rādhā:

„De rivier", zoo zegt zij, „kan door den stormwind nog wel uit de zee worden gehouden, de Cātaka-vogel (die van enkel regendroppels heet te leven) kan den regenwolk nog wel opgeven, de bij kan den honig en 't hert het (leven in 't) woud nog wel laten varen, doch voor U is geen weggaan van uwe geliefde mogelijk".

Kṛṣṇa verzoekt haar nu hare vriendin te vragen, of deze zich zal gedragen overeenkomstig het gebod harer moeder en dus hem denkt prijs te geven. In verbloemde taal antwoord Rādhā, dat zij Kṛṣṇa niet wil opgeven:

„Verwijdert zich soms de liane in 't woud, al wordt ze geteisterd door rukwinden, ver van den boom, die haar steun geeft? Laat soms de naar zee gaande Goden-rivier (de Ganges), al wordt ze ook door sneeuw-massa's weerhouden, het na, met haar huppelende golven zich oceaan-waarts te spoeden?"

Dan geeft Kṛṣṇa den ring aan Rādhā terug, die dezen aan haar borst drukt.

Nu Lalitā heeft bemerkt, hoe standvastig beider genegenheid is,

doet zij het huwelijk der gelieven voltrekken volgens den gandharva-huwelijks-ritus:

„Van lotussen wond de slanke Lalitā een eereboog en kransen, met blaren van de nalinī vervaardigde ze een feestpavilloen, waarin de gezangen der gezellinnen weerklonken; toen, na een offerande in 't vuur van Amor te hebben verricht, vereenigde zij hen door „handgrijping" in 't huwelijk, waarbij zij bij wijze van mantra's verhalen van liefde uitsprak".

Toen 't huwelijk zoo voltrokken was, hielden vijf geluk aanbrengende jonge vrouwen, daartoe aangekomen, de „lampzwaaiing" (*nīrājana*) voor het op een bed van jonge twijgen neergezeten jonge paar: na een regen van jasmijn-bloesems en gerstkorrels op hen te hebben doen neervallen en na het tilaka op hun voorhoofd te hebben aangebracht, verrichtten ze het *nīrājana* door het lampje om hen te bewegen met handen stralend van de juweelen der vingerringen, en zij spraken zegenwenschen over hen uit:

„Moge de dochter der Zee (Lakṣmī), die de lotus in hare hand draagt, uw echtstand beschutten; laat de dochter des Bergs (Pārvatī) uw geluk onafgebroken doen zijn; laat Bhāratī (d. i. Sarasvatī) doen groeien de plant uwer zaligheid, en laat de overwinnaar van Mura (d. i. Viṣṇu) U beider levensduur doen strekken tot het einde der wereldperiode".

Nu Kṛṣṇa zijn hartewensch vervuld ziet, raadt hij, daar zoo aanstonds zijn vrienden terug zullen komen, de meisjes aan, zich te verwijderen, en nadat Lalitā hem nog op 't hart heeft gedrukt er voor te waken, „de ontkiemde liefde niet te doen verdorren door 't scheidingsvuur", gaan eerst de herderinnetjes weg en daarna Kṛṣṇa met de na haar vertrek teruggekeerde herdersknapen.

Vijfde bedrijf. In het volgende, waarschijnlijk HET VIJFDE BEDRIJF, treedt Lalitā zuchtend op, zich beklagend, dat zij Kṛṣṇa wel gewaarschuwd had, de arme Rādhā niet alleen te laten, die in liefdepijn en twijfelingen verkeert. Zij zoekt Kṛṣṇa, dien zij eindelijk in den tuin voor Nanda's woning, in diep gepeins verzonken, aantreft. Immers de vereeniging met Rādhā is nog steeds een diep geheim, en ook Kṛṣṇa treurt over de scheiding. Doch Lalitā heeft een list bedacht: Kṛṣṇa moet zich als meisje verkleeden en dan meegaan naar de woning van Rādhā's ouders, waar hij moet worden voorgesteld als een bewonderaarster van haar, knap in 't schilderen en ervaren in de zangkunst. Kṛṣṇa doet, zooals zij voorstelt: hij verdwijnt achter 't scherm en komt na een oogenblik verkleed terug, en wel zoo volkomen vermomd, dat zelfs Lalitā hem aanvankelijk niet herkent, maar eerst door zijn fluit ontdekt, dat het toch

Kṛṣṇa is Beiden komen dan in het land van Vṛṣabhānu, Rādhā's vader, aan diens paleis, dat schoon is als de Kailāsa. Hier wordt zij door Lalitā binnengeleid en in Rādhā's tegenwoordigheid gebracht, die haar hartelijk welkom heet en haar vraagt, wie zij is, waar de woonplaats haars vaders zich bevindt, en wie hare ouders zijn. De als meisje verkleede Kṛṣṇa antwoordt:

„Śyāmā (de donkere, vermomde naam voor Kṛṣṇa: „de zwarte") heet men mij, o lieve; mijn geboorteplaats is Nandīśvara; Premalatā („Liefdeliane") geheeten is mijne moeder, en mijn vader draagt den naam Abhilāṣa („verlangen")."

Nu noodigt Rādhā haar uit dagelijks te komen en zich met haar te vermaken aan den heerlijken lotus-vijver voor hare woning, waar de lianen zoo welig tieren en de lotussen bloeien. Er ontspint zich een gesprek, waarin Rādhā aan Kṛṣṇa en Kṛṣṇa aan Rādhā een raadsel opgeeft. Rādhā zegt: „Denk eens na over mijn raadsel." De woordelijke zin van Rādhā's nu volgende raadselvraag is:

„Weet gij, waarom de antilope zonder hoorns en van levenskracht ontdaan, die schittert als antimonium, wanneer hij door dorst gekweld is, zich niet begeeft tot het vlammen-dragende water?"

In de woorden is evenwel voor een goed verstaander ook deze zin verborgen: „Waarom nadert de dorstende Kṛṣṇa niet tot de lippen zijner geliefde om zich te doen kussen?"

In plaats van de oplossing te geven, antwoordt Kṛṣṇa zijnerzijds met een raadselvraag, waarvan de letterlijke beteekenis is:

„Waarom komt het heerlijke „na-looze" gesternte (maanhuis), dat niet in 't luchtruim wandelt, o schoone jonkvrouw, niet tot de maan (terwijl toch anders de nakṣatra's aan den hemel zich bewegen en met de maan beurtelings in conjunctie komen)?"

De onderzin der woorden is: „Waarom komt Rādhā niet tot Kṛṣṇa, wiens gelaat is als de maan?"

Een goed deel van 't nu volgende gesprek is, ten deele door de schuld des boekbinders, reddeloos verloren gegaan. In 't vervolg verzoekt Rādhā haar lieve Śyāmā (d. i. den vermomden Kṛṣṇa) haar eigen beeltenis te schilderen, opdat zij een aandenken aan haar moge behouden. Kṛṣṇa-Śyāmā maakt echter een portret van Rādhā, en als Rādhā hare bevreemding daarover uit, gaat hij nu van zichzelven een conterfeitsel maken.

„Op het doek bracht hij de beeltenis van zichzelven aan met op de kruin een menigte fraaie pauwstaartveeren, met bewegelijke lotusoogen, met door zoeten glimlach gesierde lippen, met zijwaarts ge-

bogen leden-drietal [1], met de rietfluit aan den mond, met een rij lotusbladeren op de borst en door zijn sierlijke dansende passen Kāma de loef afstekend."

Wanneer Rādhā daaraan eindelijk Kṛṣṇa in het meisje herkend heeft, wordt zij door hare moeder Kīrti geroepen.

„Rādhā, gij, wier armen zacht zijn als de jonge lotus-wortel, wier haarlokken glanzend en beweeglijk zijn, gij liefelijke, wier lichaam een ketaka-blad gelijk is, gij oceaan van aanminnigheid, lieveling, waar vermaakt ge u in het door manestralen verheerlijkte binnenhuis? Kom nader en breng het overig gedeelte van den nacht genoegelijk met uwe moeder door."

Kṛṣṇa heeft nog juist den tijd het schilderij (naar 't schijnt de eigen beeltenis van Kṛṣṇa) in zijn kleed te verbergen, als Kīrti optreedt, die zegt vernomen te hebben, dat een herdersdochter uit Nanda's stad gekomen is, en zij wenscht haar te zien. Nu zegt Lalitā, dat dit meisje de dochter eener vriendin van Yaśodā is, en dat zij gekomen is om met Rādhā kennis te maken: „als gij 't goed vindt, wenscht zij met haar met de pop te spelen" [2]. Kīrti moedigt met tranen in de oogen haar aan, met Rādhā te spelen, en geeft op de vraag van Lalitā, waarom zij schreit, ten antwoord, dat het aanschouwen van die twee meisjes haar zoo aandoet, omdat daardoor de herinnering aan hare kinderjaren en aan haar spel met Yaśodā in hare gedachten teruggeroepen wordt. Zij omhelst Kṛṣṇa-Śyāmā en tengevolge daarvan ontvalt aan deze laatste het schilderij, dat ze in haar kleed verborgen hield. Hoewel het 't conterfeitsel van een meisje is, meent zij de gelaatstrekken van Nanda er op te herkennen, en zij vraagt, of het niet diens zoon, de beroemde fluitdrager, zou kunnen zijn. Bij zich zelf overlegt zij, dat, *indien* dit Kṛṣṇa voorstelt, zij hem hare dochter zal ten huwelijk geven. Met belangstelling vraagt zij Kṛṣṇa-Śyāmā hoe het Yaśodā gegaan is, want, zegt zij:

„Sedert Nanda's woonplaats van Gokula naar Nandikeśa en Bhānu's verblijf uit Rāvali naar hier (verlegd) is, sinds dien tijd hebben wij elkander niet ontmoet. De mensch is toch maar geen meester over (de vervulling van) zijne wenschen." [3])

---

[1]) Hier en elders is dit [illegible] sprake van de drie ledematen van Kṛṣṇa (*[illegible]*). Tot dusverre is deze uitdrukking uit geen Skt. tekst bekend; waarsch. wordt gedoeld op [illegible] kromming van Kṛṣṇa's lijf (hals, middel, knieën), als hij op de fluit blaast.

[2]) *[illegible]*

[3]) Omtrent den zin van dit vers ben ik niet zeker:

[illegible]

[illegible]

Onbekend zijn de woorden *[illegible]* en *[illegible]*. Ik vermoed, dat dit laatste een plaats-

Kṛṣṇa-Śyāmā antwoordt, dat ook Yaśodā steeds met weemoed hare kinderjaren herdenkt, en dat zij eens tot haar zoon gezegd heeft, dat, toen ze eens poppen-huwelijk speelden, Kīrti beloofd had aan hare, Yaśodā's, zoon hare dochter te zullen geven. Nu draagt Kīrti aan Kṛṣṇa-Śyāmā op, Yaśodā te berichten, dat zij zich hare gelofte zeer goed herinnert en die gestand wil doen. Plotseling wordt op dit moment achter 't scherm een roepen gehoord, dat „niemand het huis mag verlaten, omdat er een krijgstocht op handen is; wie zou willen weggaan, die zal door den Herdersvorst gestraft worden." Kṛṣṇa kan dus nu niet vertrekken en wordt door Kīrti uitgenoodigd dáár te blijven, dan kan hij den volgenden dag naar Yaśodā teruggaan. Zij treedt dan nu de woning binnen met Rādhā aan hare eene en Kṛṣṇa-Śyāmā aan hare andere zijde. Na hier smakelijk voedsel te hebben genuttigd en frisch water te hebben gedronken, deden Rādhā en Śyāmā in 't paleis, nadat al de vrouwen zich daaruit verwijderd hadden, te bed gegaan zijnde, den nacht verstrijken met het spel van onschuldige gesprekken en omhelzingen. — Zoo eindigt het vijfde bedrijf, in 't vervolg wordt niet meer vernomen òf en hoe het huwelijk van Kṛṣṇa en Rādhā bekend wordt. Wellicht is het in overeenstemming met de Purāṇa-overlevering [1], dat het huwelijk geheim blijft, zoodat voor den Indischen toeschouwer dit slot niet zoo onbevredigd behoeft geweest te zijn als 't ons voorkomt.

Zesde bedrijf. Het laatste, waarschijnlijk ZESDE, BEDRIJF hangt met de voorafgaande slechts zeer los samen. Aan 't begin treedt, ontdubbeld als twee personen, de herfst-vollemaan op; zij beklagen er zich over, dat Kṛṣṇa zijne belofte aan de herderinnen gedaan, om in den eerstvolgenden vollemaansnacht van den herfst zich met haar in 't rāsaspel te vereenigen, schijnt te hebben vergeten. Als Kṛṣṇa nu opgekomen is, herinneren die beide hem zijne belofte, en nu ontbiedt de Herder door bloote gedachte de als zijne dienares voorgestelde Tooverkracht (*yogamāyā*), aan welke hij de opdracht geeft al de bewoners van de herdersnederzetting (den Vraja) te betooveren, om den rāsa-dans met de herderinnen te kunnen houden. Te dien einde

naam is, vgl. Growse, Mathura², pag. 81, „Rával, where Rádhá's mother Kirat lived with her father Surbhán" wel is volgens Growse p. 157 Rával uit *rajakula* ontstaan, doch dit behoeft d. m. niet, en het kan wel regelrecht aan ons *rāvala* beantwoorden. Misschien is hier met Bhanu niet Vṛṣabhanu, de echtgenoot van Kīrti gemeend, doch haar vader, die volgens Growse Surbhán (d. i. Surabhanu?) heette. Surabhanu is trouwens volgens het Brahmavaivarta de vader van Vṛṣabhanu.

[1] In het Brahmavaivartapurāṇa, dat overigens het meest uitvoerig is over Rādhā (in de andere Purāṇa's wordt zij of niet of slechts ter loops vermeld), vind ik hieromtrent geen aanduiding.

treedt Kṛṣṇa in vol ornaat op: met de rietfluit in de hand, op zijn hoofd den krans van pauweveeren dragend, de voeten voorzien van tingelenden voetringtooi, dragend het fraaie parelsnoer en om het middel den met bellen versierden gordel, stralend gelijk de zon door de aan de neus zich heen en weer bewegende parels, trad hij in de gestalte van den danser bij uitnemendheid op. Als de herderinnen de zinnenbedwelmende fluitmuziek vernemen, komen ze aan, hare huiselijke bezigheden opgevend en hare echtgenooten verlatend. De werking van Kṛṣṇa's muziek is zóó sterk, dat zelfs een der herders, meenend een melkkoe voor zich te hebben, een stier de achterpooten vastbindt om dien te gaan melken! en in de lucht wordt plotseling het geluid van trommelslag, tamboerijn en luit vernomen, dat afkomstig is van al de goden, die daarboven Kṛṣṇa huldigen. Ingevlochten wordt een dispuut tusschen Kṛṣṇa's *yogamāyā* en een onzichtbaren persoon, over de mystieke strekking van de verlossingsleer der bhakti. Intusschen zijn de herdersvrouwen gekomen en nu ontspint zich een gesprek van haar en Kṛṣṇa, waarin deze de vrouwen op haar plicht als echtgenooten wijst en ze aanspoort terug te keeren, daar zij immers in den geest in Kṛṣṇa kunnen opgaan en niet zijne persoonlijke nabijheid behoeven. Toch geeft Kṛṣṇa aan haar vurig verlangen toe en:

„Met gouden nimbus voorzien, met zijn als een donderwolk donkerblauw lichaam, brengend de liefelijke rietfluit aan zijn mond, terwijl zijn gelaat door een zachten glimlach verhelderd werd, bedekt met dichten bloemkrans, waaraan de om zijn schouders zwermende bijen als dronken zich vasthechtten, speelde hij te midden der herderinnen in dansersgestalte zijn spel, hij, de éénige openbaring der hoogste verrukking".

Het schijnt evenwel, dat dit tooneel niet vertoond wordt, want de tooneeldirekteur neemt aan 't einde van het spel het woord, om te zeggen: „Genoeg nu! Wij zijn niet bij machte om hier te vertoonen het verrukkelijk spel (*līlā*) des Heeren, wiens vermogen zoo verschillend en eindeloos is".

Met een zegenwensch sluit dan het tooneelstuk, dat door Rāmakṛṣṇa, de belichaming van Hari, tot stichting der Viṣṇu-vereerders vervaardigd is.

Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat de boven gegeven schildering van den inhoud der Gopālakchandrikā slechts een zeer zwakke poging is, en dat ze slechts een flauw begrip van 't origineel geeft, daar juist het dichterlijke er van wel verloren is moeten gaan en het geheel zeer bekort is. Overigens heeft men kunnen

opmerken, dat de compositie van dit tooneelstuk, volgens onzen maatstaf, vrij zwak is: er is betrekkelijk weinig handeling, en die handeling wordt nog onderbroken door lange passages, die meer van religieus-ethische strekking zijn, en door tafereelen, die door den auteur zijn opgenomen, niet omdat ze in 't stuk te pas kwamen, maar omdat ze nu eenmaal zoo groote aantrekkelijkheid hebben voor de Viṣṇuïeten, zooals het tafereel van den kleederendiefstal en het geheele laatste bedrijf. Intusschen maakt het hoofdgedeelte, bedrijf 1 tot en met 5, toch een soort van eenheid uit.

Van philologisch standpunt bezien is ons tooneelstuk alleszins merkwaardig, niet alleen omdat het een soort van unicum is wat zijn compositie betreft, maar ook ten eerste, omdat het verscheidene trekken en détails uit de geschiedenis van Kṛṣṇa's jeugd bevat, die tot dusverre òf onbekend zijn òf niet in Sanskrit bronnen worden aangetroffen, en ten tweede, omdat er een menigte woorden en woordbeteekenissen in gevonden worden, die òf niet bekend waren uit de Sanskrit-literatuur òf nog niet door bewijsplaatsen gestaafd.

Moge nog eenmaal een tweede, geheel volledig, handschrift van dit tooneelstuk aan 't licht komen. Dan zal menig punt, dat nu nog duister is gebleven, opgehelderd worden.

GOPALAKELICANDRIKA.

|| oṃ namo bhagavate śrīvāsudevāya ||

vaṃśīnādavimohitāmaravadhū- vṛndair apāṅgāhataḥ
sasvedaṃ taruṇārkakarkaśadṛśā yo durnirīkṣo 'hinā |
nirṇikto bhujamūlayoḥ kuvalayā- pīḍasya dānāmbhasā
kaṃsākarṣaṇaharṣitāmaragaṇaḥ pāyān mukundābhidhaḥ ||

api ca |

nidrāvyājam upetya kuñjabhavane suptasya mānonnatā
rādhā mādhavamādhurīpramukhitā tāvac cucumbādharam |
smeraspanditatārakākṣikamalaṃ saṃvīkṣya patyur mukhaṃ
sā nūnaṃ vidadhātu maṅgalacayaṃ lajjānamadvīkṣaṇā ||

nāndyante **sūtradhāraḥ** |

aho niśeyaṃ śaradindumaṇḍanā
bhramanmilindāvaligītakairavā |
apāsya vṛndāvanarāsalāsyam
upāsyam atyantavilokanīyam [1]) ||

sarve kuśīlavāḥ |

satyam uktam āryamiśraiḥ | rāsānukūlaiva rātriḥ | tathā hi |

paritaḥ prasaranti gandhavāhāḥ
kṛtasakhyāḥ kumudālivaktrabimbaiḥ |
kvaṇayanti milindapaṅktayo
makarandāsavamattavṛttayaḥ ||

saphalībhavati nitāntaṃ kṛṣṇacaritrāmṛtenāsau |
nūnaṃ mānasakūlaṃ bhāti marālavallīkalitam ||

ataḥ katamaṃ prakaraṇam āśrityopatiṣṭhāmahe | nivedayatv āryaḥ

sūtradhāraḥ |

yatraivam

mīmāṃsādhvaradhūmadhūmitadṛśāṃ māndyāpahaṃ sarvatas
tarkākarṇanakhedakharvitasukha- śrotrābhirāmaṃ ca yat |
māyāvādabhujaṃgabhaṅguramano- [2]) mohāmayocchedanaṃ
yat kiṃcid dharidāsahṛtkamalinī- prollāsi śauraṃ mahaḥ [3])

---

1) *anupamam°* 2) *°bhaṅgura°* 3) *mahaḥ | udīyatām iti śeṣaḥ*

s a r v e |

vayaṃ tāvad bhūmikāparigrahāya gacchāmaḥ | tvaṃ tāvad gṛhiṇīm āhūya saṃgītam anutiṣṭha |

s ū t r a d h ā r a ḥ |

bhavatv evam |

nepathyābhimukham avalokya |

ārye | itas tāvat |

praviśya n a ṭ ī |

ajjaütta ko ṇiyoö |

n a ṭ a ḥ sākṣepam |

nātrāvasaraḥ priye kṣudrālāpasya | nāyaṃ sādhāraṇarājasamājaḥ kiṃtu haribhaktavaryāṇām

trayyantāntanitāntaśāntamatayo vaimānikānāṃ mudā
vācaḥ pallavayanti tatra bhagavat- satkīrtivarṇojjvalā [1]) |
nānyā hi sphuradindusundaramukhī kiṃ vāṇinī prītaye
śuddhāntaḥpuracāriṇī kulavadhū- vaktrāravindaspṛśām ||

n a ṭ ī |

ārya | tadā kimiti pravṛtto naṭanāṭyasṛṣṭāv [2]) asau |

s ū t r a d h ā r a ḥ |

sumukhi | sadāntarāle rasacarvaṇāṃ [3]) kurvatām api viśeṣato 'bhinayena tāṇḍavam ākalayituṃ cetaḥ pravartate | tathā hi |

bhasmoddhūlitavigraho 'pi girijā- kānto nijāntargataṃ
śāntajyotir amandasaukhyanilayaṃ dhyāyaṃś ciraṃ tiṣṭhati |
rāsollāsanirīkṣaṇāya vanitā- veṣeṇa vṛndāṭavīm
avyājaṃ kila yāti yāti muralī- nādāmṛtaṃ bibhrati ||

n a ṭ ī |

kathaṃ tadā prākṛtaracanācamatkāraṃ vinābhinayapradarśanam |

s ū t r a d h ā r a ḥ |

nahi mahākavipraṇītahanumannāṭakādiṣu prākṛtaracanācamatkāraḥ | rasānubhavas tu pratipadam anubhūyate 'to gīrvāṇabhāṣayā vyavahāraḥ kāryaḥ | kiṃ ca |

ākāritā vayam iha prabhubhiḥ prakṛṣṭa-
premāśrupūrṇanayanai rasacarvaṇāya |
bhavyaṃ tathaiva bhavatībhir [4]) aśeṣabhūtyā [4])
saṃyujyate hi puruṣo 'numataḥ prabhūṇām ||

n a ṭ ī |

upadiśatu bhavān ko niyogaḥ |

---

1) ? °varṣmojvala hs. 2) naṭanadya° 3) °carvaṇā (ot °ṇo?) 4) °tībhireṣeṣa°

sūtradhāraḥ |

āryo | tad idānīm |

yenedaṃ nṛpamaṇḍalaṃ kumudinī- bandhuprasannānane
sadyaḥ śāntim upaiti kṛṣṇaviraha- jvālāvalīviślatham |
nirvyājaṃ kim api prayogaviṣaye 'pūrvaṃ tvayā gīyatāṃ
yāvat[1]) sūryam[1]) anūrur eva vihaga- śreṇīṃ dhinoti sphuṭam ||

atra bhagavaccaraṇanalināmodamoditena rāmakṛṣṇena viracitam apūrvagopālakelicandrikābhidhaṃ nāṭakam asmāsu nikṣiptam | tad idānīm asyāḥ pariṣada utsavāya niyoktavyam iti |

naṭī |

kim ayaṃ kulajo hi daṇḍino
bhavabhūter uta bhāraveḥ kaveḥ |
racanā vacaso yato 'sya vai
bhavitā rājasado hṛdutsavāya ||

naṭaḥ |

ayam anyaḥ pulakayati bhāgavatān | tathā hi |

āsīd gurjarakhaṇḍamaṇḍanaguṇa- grāmābhirāmākṛtiḥ
śrīrāmānujapādacintanasudhā- nirdhautatāpatrayaḥ |
audīcyāmalavaṃśaviśrutakathaḥ śrīdevajitdvijas
tasyāyaṃ tanayo nayoruphalito yady eṣa karṇaṃ gataḥ ||

naṭī gurjarakhaṇḍamaṇḍaneti samākarṇya sākṣepaṃ karṇau pidhāya kva snehayitā niḥsnehakulasyālāpaḥ | yataḥ |

niḥsneho hi parasneham apahanti prasaṅgataḥ |
sundarīkavarībhāra- sneham āśu khalo yathā ||

sarasānāṃ caraṇavinyāsam api na kṣamate | tathā hi |

bhāti javā sakapoto[2]) viṣamanidāghe 'pi saikate nibhṛtam |
samuditajaladharapaṭale[3]) śuṣyati parito 'mbuśīkarasparśāt ||

naṭaḥ sākṣepam |

āḥ pāpe nahi kulam eva kāraṇaṃ snehodayasya satsaṃgama eva pradhānam | tathā hi |

paṅkād utthitam indirāsanapadaṃ dhatte 'ravindaṃ mudā
kāntābhiḥ kamalekṣaṇābhir abhitaḥ karṇāvataṃsīkṛtam |
citraṃ naiva nirasya vāsarapates tuṅgāndhakārācalaṃ
nirvyājaṃ parirabhyate pulakitaiḥ prātaḥ prasannāṃśubhiḥ ||

ayaṃ tu sākṣāt trailokyanirmāṇavicakṣaṇena bhagavatā kālindīkūlakamanīyakaladhautavallarīyarāgapuñjapūjitavadanendumaṇḍalena | caladamalakamalavilocanavimohitavallavīvallivellitaśarīreṇa caraṇavinyāsamukharitamañjumañjīrasiñjitasahacarīkṛtamilindavṛndena | malayamandamārutāndolitakuntalāntamālitagaṇḍamaṇḍala-

1) cf yāvatsūryam? 2) ? 3) sasamudita°.

vikhaṇḍitānaṅgavaibhavena marakatavibhaṅgojjvalatribhaṅgāṅgavimugdhaveṇuvādanasācīkṛtādharanirīkṣaṇaprasareṇa | gopālena svadhyānadhārādalitāśeṣadoṣajālasnigdhahṛdayo na pratikūlanīyaḥ |

ko na mudaṃ samudañcati viśati mukunde 'ntarā hṛdayam
kva nu khalu doṣādoṣaḥ kumudavaneśe samāyāte ||

api ca |

caṇḍāṃśus [1]) tuhināyate jalanidhiḥ kulyāyate dustaraḥ
kīnāśaḥ svajanāyate hi kuliśaṃ puṣpāyate vajriṇaḥ |
raṅko vai dhanadāyate parapadaṃ dvārāyate cakriṇaḥ
saṃsāro 'pi padāyate bhagavati prīte ramāṇāyake ||

naṭī |

katham idaṃ pramāṇam āvedyatāṃ pramāṇasiddhaṃ vastujātam ānandāya bhavati sādhūnām |

naṭaḥ |

sadyo bhāmini bhāratājirajanāḥ kaṅkāḥ pulindāḥ khasā
ābhīrā yavanāḥ kuvindaśavarā lokaṃ punānā yataḥ |
kiṃ citraṃ caraṇasmṛter bhagavato jātā [2]) ataś cāyasaḥ [2])
piṇḍe sparśamaṇeḥ prabhāvamahimā nūnaṃ samujjṛmbhate ||

dṛṣṭāntīkṛtam artham āptavākyena paśya paśya | śvādo 'pi sadyaḥ savanāya kalpata iti [3]) | kiṃ ca |

na hi bhagavann aghaṭitam idaṃ tvaddarśanān nṛṇām akhilapāpakṣayaḥ | yannāmasakṛcchravaṇāt pulkasako [4]) 'pi vimucyate saṃsārād iti bhāgavatam |

naṭī |

prāyo dṛśyate 'rthavādo hy āptavākyeṣu |

naṭaḥ |

siddhir eva sakalasya vastuno
dhāraṇaṃ bhavati bhāsanaṃ yataḥ |
śīryate na rasanā kathaṃ harāv
arthavādavacanaṃ prajalpatām ||

sarvavākyānām eva bhagavati mukhyayāvṛttyā pravṛttatvād bhūtārthatā samarthitā sadbhiḥ |

kiṃ nāgataḥ sumukhi vāraṇakūjitena
kiṃ prastarān munivadhūr na kṛtā sarūpā |
kiṃ stambhato [5]) na vigataḥ priyarakṣaṇāya
nāyāsyati priyatamo nu janopahūtaḥ ||

āyāty eva bhaktair ākāritaḥ | kim arthavādam udāharasi |

---

1) *caṇḍāśus* 2) onzeker; *jātāsataseāyasaḥ*: boven *sa* is, als correctie, gezet wat zoowel als *a* als als *tpra* kan gelezen worden. 3) Bhāg. pur. III. 33. 6. 4) *puṣkasako*; vgl. Bhāg. pur. VI. 13. 8. 5) *stambhato*.

n a ṭ ī |
yadi bhaktajanapriyaḥ sa tadā tvam apy ākāraya samāyāti cen nārthavādaṃ śaṅke |

n a ṭ a ḥ |
aho priye | āyāsyaty eva bhaktānukampī bhagavān | yataḥ |
puṇḍarīkavanabandhumayūkhaiḥ
kliśyamānakumudālim avekṣya |
daṇḍayan virahatāpam aśeṣaṃ
prīṇayaṃs tuhinaraśmir upaiti ||
dhyānamudrāṃ nāṭayitvā kṛtāñjaliḥ prārthayate |
vāmatāmarasadāmasuśobhinn
indranīlamaṇibhaṅganibhāṅga [1]) |
locanāni saphalīkuru tāvad
veṇumaṇḍita nikuñjavinodin ||
api ca |
āstīrṇanayanāñcalair navavatāṃ siktāśrubhiḥ premajaiḥ
sabhyānām aravindalocana ciraṃ cintāviśuddhātmanām |
soktaṃdevamaśeṣa [2]) śekharamaṇe svātmānam ākāṅkṣati
kṣoṇī kṣodayituṃ kṣaṇena caraṇa- nyāsais tvadīyaiḥ śubhaiḥ ||
api ca |
smaraṇād eva pāñcālī pāñcālīva vinirmitā |
pañcālīpurato nātha mālikaṃ kuru bhāṣitam ||

n e p a t h y e |
nivartaya [3]) ito vatsān |
phullāmbhojagalatparāgapaṭalī saṃyuktapāṭhalkaṇa-
prādurbhūtamahendranīlaśakala- - - ⏑ dūrvāṅkuraiḥ [4]) |
dhāvantaḥ paritaḥ pralobhitadhiyo vatsāḥ śaśāṅkojjvalāḥ
kaṇṭhāviṣṭasuvarṇaśṛṅkhalajhaṇat- kāraiḥ purovartinaḥ ||

punaś ca n e p a t h y e |
svakṣuṇṇapadapaddhatim [5]) anuvartamānāḥ kathaṃ nivartanīyāḥ |

t a t r a i v a punaḥ |
yāvad aham adyānavadya talpād utthāya vatsacāraṇāya pravṛtto bhavāmi tāvad aviralapremākṣaranibaddhapadyenākāritaḥ kenāpi | tasya pratijñāparipālanāyopasthātavyaṃ mayā |
himam iva dinakarakiraṇaiḥ kanakam ivāpīha ṭaṅkaṇenaiva
drāvitamadhunā hṛdayaṃ karuṇākalitena vāgvilāsena ||

---

1) ? °bhaṅgaṃ° 2) ? Vooral de syllabe *de* is onzeker. 3) Zoo met verwaarl. sandhi! 4) °*sakalacchādūrvāṅkuraiḥ*, naast de syllabe *cchā*, die op 't eind v. d. regel staat, sec. m. *ta* (of *ja*?) 5) *svakṣuṇṇa*°

naṭaḥ karṇaṃ dattvā śṛṇoti |
priye upāttapaśupaveṣasya[1]) nandakumārasyāgamanam iva lakṣyate

naṭī |
katham |

naṭaḥ
ittham[2]) | aṅkuritaṃ mama cittaṃ naidāghī bhūr ivāmbhobhiḥ

nepathye kalaravaḥ[3]) |
sumukhi vasantena mādhavīlatikā[4]) | na pratyeṣi cet karṇaṃ dehi

āha ca naṭī |
vaṃśīnādaḥ samantāt prasarati bahulaṃ kiṅkiṇīnāṃ ninādo
vatsānāṃ eṣa pāda- dhvanir api nitarāṃ rambhaṇodbhūtarāvaḥ
gopālodāragoṣṭhī- vipulabhujataṭī- tāḍanottho virāvo
nūnaṃ dhammilamallī- militaparimalo vāti vāto murāreḥ ||

tataḥ praviśati vatsamaṇḍalīṃ puraskṛtya sasakho[5]) gopālaḥ |

naṭaḥ | priye | samāgato 'yaṃ gopālaḥ |
gaṇḍamaṇḍalasamullasadambuḥ
kambukaṇṭhataṭalambitamālaḥ |
nīlakuñcitavilolakacālis
tūrṇam eti vanato vanamālī ||

api ca |
cārucandrakacamatkṛtamauliś
cañcarīkaparicumbitacūḍaḥ |
gaṇḍamaṇḍalavilolavataṃsaḥ
kākalīkalitaveṇur upaiti ||

smerasantatir iyaṃ madhudviṣo
locanāni śiśirīkarotu vaḥ |
candranirgatasudhārayo yathā
khinnakairavakulāni sarvataḥ ||

vandanīyacaraṇo munivṛndair
nanditāmaragaṇo guṇasaṃkhyaiḥ[6]) |
premarajjuvidhṛtāṅghrir ivāyaṃ
cittavṛttisamakālam udeti ||

sumukhi | samānaya tāvad asya nīrājanāya sādhanam iti |

naṭī yathā nirdiśati tathā karoti | śaśāṅkamaṇḍalam iva sacandrakavartikaṃ nīrājanabhājanam ādāya gāyantī copasthitā |

---

1) *upānta°* 2) *ispaṃ* 3) *nepathye | kalaravaḥ sumukhi* enz. 4) Dit schijnen nog de woorden van den Sūtradhāra te zijn, waarmee hij de naṭī aanspreekt. Moeten het nom. pr. fem. gen. zijn? 5) *sasakhi* 6) *°saṃghyaiḥ*

naṭaḥ |

harṣāśrubindubhiḥ prokṣya pradīpaṃ paritaḥ priye |
aravindadalair bhūyaḥ pūjayantīva vīkṣyase ||

sāmājikān prati |

ayaṃ sākṣāt parapadanāyako bhaktānugrahārtham āvirbhūto mayopasthāpito madājñayeyaṃ [1]) mama gṛhiṇī nīrājanabhājanam ādāyopasthitā | paśyantu bhavanto 'pi svasvabhāvena |

sāmājikā vidhṛtāñjalipuṭā avanatamastakās tasthuḥ |

naṭī nīrājanamudrāṃ darśayati |

naṭo varṇayati [2]) |

marakatamukuranibheṣu [3]) sphurati śaśāṅkaḥ pradīpakavyājāt
candrakavartimayūkhaiḥ śekharabhūṣāntarālabimbeṣu [4]) ||

kusumair abhivarṣya praṇamanti sabhyāḥ |

nepathye |

āḥ pāpa durātman śailāṣāpasada kvāpanīto 'nācaritaprātarabhyavaharaṇo vanamālī |

naṭaḥ |

priye | ko 'yaṃ kalakalaḥ | karṇaṃ dehi |
āḥ pāpeti punaḥ paṭhati sma |
priye | ayaṃ ko'pi gopakumāraḥ prakupito 'smāsu prāyaḥ |

tataḥ praviśaty [5]) udyatadaṇḍo lambakaccho dhṛtamayūrapiccha āḥ pāpeti paṭhan lambālako gopālaḥ |

naṭaḥ paścād vilokya |

aye |

krodhāruṇīkṛtavilocanadurnirīkṣo
bhrūvallivisphuraṇadarśitapannagābhaḥ |
daṇḍāvaghātaśithilīkṛtabhūmibandhaḥ
ko 'yaṃ priye [6]) samupayāti kṛtāntamūrtiḥ ||

api ca |

ghoṇāpuṭaṃ priyatame ghaṭayan nitāntaṃ
valmīkarandhram iva mārutaphūtkṛtena |
gātrāṇi vepayati tāmramukhaprabhābhir
dāvotthavahnir iva bhūruhapallavāni ||

ataḥ svāminaṃ praṇamyāpasaraṇam evāsmākam itaḥ śreyaḥ | svāmin namaskaromi | gacchāmi | gopadaṇḍāvaghātabhiyā punar gantum api na śakto bhaviṣyāmīty uktvā ubhau niṣkrāntau |

| tataḥ [7]) prastāvanā |

1) °jñāpeya 2) Onzeker: naṭa varṇāyati (?) hs. 3) °makara° 4) śeṣara° 5) praviśati
6) De syllabe ye ontbreekt. 7) sic.

k ṛ ṣ ṇ a ḥ | are durvinītagopātmaja kim aparāddhaṃ te yenāyaṃ daṇḍapradarśanenāpasārito nataḥ |

g o p ā l a ḥ | ayam evātidurvinīto [1]) yo 'samaye tvām ihājuhāva | kṣamasva bhagavan duruktavacanaṃ me |

yaḥ ko 'pi yatra kutra prathayati nāmāvalīṃ bhavataḥ |
hāsyād vā bhramato vā- gacchasi ko 'yaṃ nisargo 'sti ||

api ca |

tātas te 'khilagopamūrdhamukuṭo vikhyātapuṇyaḥ kṣitau
mātā hanta mukundakalpalatikā sūte 'rthinaḥ kāṅkṣitam
yat tvaṃ dhāvasi lubdhavat kalayituṃ kṛṣṇeti saṃbodhitas
tat te mādhava nocitaṃ kulavatām etat kalaṅkāspadam ||

api ca |

yad bālye navanītamātram akhilaṃ cauryeṇa mātur gṛhād
dattaṃ yad vrajasundarībhir abhito lāsyāya hāsyāya tat |
nedānīm ucitaṃ nitāntavanitā- netrāravindātithe
dṛṣṭvai(ta)d guṇalāghavaṃ tu bhavataḥ kanyāṃ ca ko dāsyati ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

jātaṃ loke vastumātraṃ yad etat
karmāyattaṃ [2]) bhuktaye tat phalānām |
haṃho jāto nandagehe janānāṃ
bhāvādhīno nāparaṃ me nimittam ||

ato me sarvatrānusaraṇe kalaṅko bhavitā ced bhavatu | svabhāvas tu dustyajaḥ | tathā hi |

matto 'pi bhramaraḥ kalindatanayā- kañjāsavāsvādanair
āhūto hi punaḥ sugandhasacivair mākandasaṃbhūtaye |
āyāto yadi khañjarīṭapaṭalair lubdheti saṃbodhitaḥ
kiṃ tāvan madhupaḥ svabhāvasaraṇiṃ bhītyā paraṃ muñcati |
mā prayacchantu me ke 'pi kanyā vrataparāyaṇāḥ |
aham eva śaratkāle veṇunā samupāhvaye ||

g o p ā l a ḥ |

bhavatu tadā kiṃ vivāhena | tatho cen nocitam ekatra kārkaśyam |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

kutra mayā (kā)rkaśyam ācaritaṃ dhūrta |

g o p ā l a ḥ |

dattaṃ [3]) tāvat prātarāśāya mātrā
pātre citraṃ pāyasaṃ cāru cāru |
no bhuktaṃ tan nīrajākṣī yaśodā
(bā)ṣpavrātaiḥ siñcatīvāvatasthe ||

---

1) °nītaḥ 2) karmāyantaṃ 3) datta

tatra rohiṇī |
kasmād bibharṣi vāmoru locane vāriviplusam |
indīvaradaladroṇī sthūlamuktāphalaṃ yathā ||
yaśodā |
āryamātar na jāne 'haṃ bālakaḥ kupitaḥ kutaḥ |
gato vṛndāvanaṃ rantum abhukto bālakaiḥ [1]) saha ||
rohiṇī |
kati santi gṛhe bālā bāle bālendusundari |
yenāyam atasīguccha-cchaviḥ prakṣobhitas tvayā ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
tatas tataḥ |

g o p ā l a k a ḥ |
yat tu yaśodayā bhavantam uddiśyoktaṃ tan nāhaṃ sākṣād vaktuṃ kṣamaḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ sāśaṅkam |
tathāpi tathāpi |

g o p ā l a k a ḥ |
yathāhaṃ gopair anabhihataḥ syāṃ tathā kuru |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
tathaiva bhaviṣyati |

g o p ā l a k a ḥ |
rohiṇi kāpi kiśorī netuṃ vaiśākham āgatā sadane |
tām āha me purastād urasi dhṛtaṃ kandukaṃ tv anayā |
tadā mayā vihṛtāyās [2]) tasyā anunayārthaṃ talapradarśaneneti proktam |
capalakuraṅgavilocana vismṛtam adhunaiva na smarasi |
bhūyo bhavitum ihecchasi jāne dāmodaraḥ prāyaḥ |
rohiṇi | etan madbhāṣitaṃ tathyam iva matvā bhojanam apāhāya vatsamaṇḍalīṃ puraskṛtya gato me mukundaḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
satyaṃ vadasi mātraivaṃ pratibodhitā rohiṇī |

satrāsaṃ vadanam ākalayya g o p ā l a k a ḥ |
naivaṃ nāthāham eva vacmi | tathāpi |
gokulakumudavanālī virahadineśāṃśubhir nitarām |
naivollasati guḍālaka-daśanavilolāṃśukiñjalkaiḥ [3]) ||
api ca |
vanam iva mādhavarahitaṃ rajanī candrāṃśubhir vidhurā |
matir iva vigataviveka gokulavīthī tvayāpetā ||

1) *bālakaḥ bālakaiḥ* 2) Onzeker (*vyutāyās*, hs.) 3) *daśana°* of *dṛśana°* ?

api ca |

nandāyatanasamīpe tava mukhakānticchaṭāvidhure |
alikulam iva kṛtamukule kamale gopījano bhramati ||

kṛṣṇaḥ |

vayasya gopālaka | satyam evābhuktvaivāgato 'smi na smarāmi |

gopālakaḥ |

tvaṃ tv adyaivam āgato 'si |

sāyaṃ [1] vatsakam āturā vipinato gaur ullasatpaṅkajaṃ
prātar jālakamālinītarulatāḥ saṃtyajya bhṛṅgā iva |
saṃketaṃ rajanīṣu nīrajadṛśas talpād upetā yathā
no cittīkṛtadarbhaśākavikṛtiḥ prāpto 'si bhaktāvanīm ||

api ca |

tyaktā sā sārikeyaṃ kṣaṇam api namitā no purasthā yaśodā
saṃśliṣṭo nāpi nandas tanayaratikalā- kandalībhūtagātraḥ
bhrātar bhrātaḥ kva yāsi- tyanugaditam atho na śrutaṃ te balasya
prāṇapreṣṭhāpi vaṃśī śayanam upagatā prāpitā cāpareṇa

kṛṣṇaḥ |

sakhe | satyaṃ na smṛtam bhaved iti |

na tatho me priyatama ātmayonir na śaṃkaraḥ |
na ca saṃkarṣaṇo na śrīr [2] yathā bhakto mama priyaḥ ||

ato vayasya prayāhi goṣṭham | drutam eva mātaraṃ samāśvāsya [3] prātaraśanāya samānaya bhojyasaṃbhāram iti |

gopālakaḥ | mātrā pratibodhito jayantaḥ | vatsa jayanta |

yamunākūlakadamba- cchāyam upāśritya bālakair yuktaḥ |
kvāpi bhaviṣyati nūnaṃ gacchopādāya bhojyasaṃbhāram |

iti pratibhāṣito jayanto bhojyasaṃbhāraṃ nītvā drutam adhunāgamiṣyati | atra yathājñāpayati devaḥ |

iti niṣkrānto gopālaḥ |

nepathye |

aho karman namas te 'stu yenaiva [4] bhrāmitaṃ [4] jagat |
kva sā palālaśayyā me kvedam vanavíceṣṭitam ||
dhātas tavopalabdhiś ced yena nīto daśām imām |
vetradaṇḍaprahāreṇa jānubhaṅgaṃ karomy aham ||

kṛṣṇaḥ |

subala | ko 'yaṃ vetradaṇḍaprahāreṇa vidhātāram api gatajānuṃ karoti |

subalaḥ |

pratibhāti śabdena jayanta iti | prāyaḥ samāgato bhojyasaṃbhāraṃ nītvā sa eva |

---

1) sāṃyaṃ 2) śrī 3) °śvāsyā 4) yenaivabhrāmita

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

karṇaṃ dattvā punaḥ śrayatām |

s u b a l a ḥ karṇam dadāti |

nirviṣṭā [1] girinirjharā ravisarin- nīrāvaṭāmbarā [2]
dhvāntakrāntatamālakānanabhuvo jhillīravālīśayāḥ |
vyālīphātkṛtidhīrabhītijanikāḥ kālīkarāle hitā [3]
hālīkaṃ bhavati śramo na milito nīlotpalāṅgo hariḥ ||
sthānaṃ nodvahate kaṭiḥ kaṭutarair nādair vinaṣṭe śrutī
pādau me naṭataḥ paṭo 'pi vigataḥ kāṣṭhāyitam me vapuḥ
bhrāmaṃ bhrāmam ahaṃ nagendragahana- droṇīṣu nidrāyito
droṇībhūtatanur nate hi śirasi droṇaudanaṃ bibhrataḥ

gacchantu gopabālā dāsīputrā diganteṣu |
phalitaṃ mamaiva bhāgyaṃ [4] bhokṣye 'haṃ bhojyajātaṃ vai
kvedaṃ śikhariṇībhāṇḍaṃ nāsām āpyāyati dhruvam |
pītvā patrapuṭaiḥ suptvā tato gacchāmi keśavam ||

śrutvā s u b a l a ḥ |

kiṃ bhāṣate 'yaṃ svāmin |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

śrūyate bhavatāpi nirlajjo yadi śikhariṇīṃ pītvā gacchati cet sarve vañcitā bhaveyuḥ | ata uccatarum āruhya dṛśyatāṃ kutrāyam balātiduṣṭaḥ |

s u b a l a s tathaiva karoti |

are 're jayanta | ihāgaccha sasakho gopālas tvām ākāṅkṣan vartate | jīvitum icchasi cec chikhariṇīvyayaṃ mā kuru |

dṛṣṭim utthāpya j a y a n t a ḥ |

kutrāsti gopālaḥ | ko 'yaṃ śikhariṇīvyayaṃ varṇayati [5] |

s u b a l a ḥ |

daṇḍayitā khalu kudhiyāṃ sudhiyāṃ saṃtoṣakāraṇaṃ kṛṣṇaḥ
krīḍati yamunātīre nīreṇāpyāyati prāṇān ||

j a y a n t a ḥ |

ucitam evāsya nīreṇaivāpyāyanam | tathā hi |

ānītaṃ [6] madhu madhuraṃ mātrā premātiveśena [7] |
tyaktaṃ kimiti nitāntaṃ [8] krīḍākṛṣṭena cetasā nūnam ||

tasyaivedaṃ phalam |

tataḥ praviṣ(ṭ)o mastakanihitasaṃbhāraḥ khañjībhūtapādo daṇḍam avaṣṭabhya jayantaḥ |

---

1) of staat er *nirdiṣṭa?* 2) *°taṃvarā?* 3) of te verbinden: *°karālohitā?* 4) *bhāgya* 5) *°ṇyvarṇayati* hs. 6) *ānīta* 7) *°śe* 8) *nitānta*

pādanyāsasamuccaladdadhikaṇā- [1]) līḍhānano nirgata-
śvāsatrāsitasajjanaś capaladṛg viṣvakśiroveṣṭanaḥ |
skandhāropitaśākapākanicayo droṇaudanaṃ mastake
bibhrat saṃcalito [2]) yathā sukalabhaḥ prāpto jayanto 'bhavat ||

s a r v e sahāsam |
jayanta | pādābhivandanaṃ kurmaḥ |

j a y a n t a ḥ |

abhivādayantu pādān nādān kurvantu sarvato gopāḥ |
dāsye naiva bhavadbhyo hāsyenāpi prapūlikākhaṇḍam [3]) ||

kvāsti nandanandanaḥ | aho ayam eva prāyaḥ |

dantajyotsnāvamarśais tirayati tamasa(ḥ) stomadhārām apārāṃ
yacchan nīlāravindā- yatadalanicayaṃ sarvato vīkṣitena |
yasyālolālakālī dalayati nitarāṃ rūḍhakandarpadarpam
bhūyo dhammillabandho janayati dayayā yoṣitāṃ tatprarohaṃ ||

deva | namaskaromi | kim aparāddhaṃ mayā |

(k ṛ ṣ ṇ a ḥ) |
mayā te kiṃ kṛtaṃ yenāparādhinam ātmānaṃ saṃbhāvayasi |

j a y a n t a ḥ |

abhuktvā gamanam eva [4]) | prasthite tvayi yaśodayā māṃ pratyuktaṃ | vatsa jayantādyābhuktvaiva gopālo vatsān upādāya gataḥ tasyedaṃ bhogyaṃ vāstūpanaya | anye sarve gatā vayasyās tvam evātra pratibhāsi | tadā mayā tava bhogyaṃ gṛhītvā pravṛttaṃ tāvat subalādīnām itareṣām mātaro mām apanīya pṛthak pṛthag bhojyaṃ daduḥ | mayā vicintitam ity ekena mayā voḍhuṃ na śakyate | bhavatu yāvad gopālasaṃgamo bhaviṣyati | idam eva mama pātheyaṃ bhaviṣyati hastāgatam kimiti pariharaṇīyam iti dṛṣṭyā mātrā bhojanāyā [5]) ākāritena [5]) mayā na bhuktaṃ | na copasthāpitaṃ mātrānītaṃ pathi bhogāya |

s u b a l ā d a y a ḥ kṛṣṇam upetya karṇe samūcuḥ |
kṛṣṇa | kim ayam asabhyo vinodāya vadaty uta tathyam |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
paścāt praṣṭavyaḥ |

punar j a y a n t a ḥ |

vāgvyāpāraṃ nivartya [6]) maddaśāvagamyā | tadā mayā sarvaṃ nītvā tataḥ prasthitam ataḥrabho [7]) |

1) °samuccalalad° 2) samcalito 3) khaṇḍanaṃ of śaṇḍanam 4) evaṃ 5) sic. l. °māyākāritena 6) onzeker, nivartana hs. 7) sic: is er bedoeld: ataḥ prabho?

kveyaṃ nidrā kuṭīre kva ca gahanavane kaṇṭakeṣu pracāraḥ
kvāyaṃ nīhārahārā- valimilitamarut- tāṇḍavenātikhedaḥ
vepante 'ṅgāni śīrṇā radanapariṇatiḥ śītakampāvaghātāt[1])
prāpteyaṃ bālyabhāve vapuṣi ca bhagavaṃs tvatkṛpāto jarā me

kṛṣṇaḥ |

vayasya | parārtham avasādanam[2]) bhūṣaṇam eva satām | tathā hi |

hemante himasaraṇiṃ sahanti śīrṣṇi
kliśyante davadahanair nidāghakāle |
varṣāsu kṣayitarucо 'pi vārivarṣair
nodvegaṃ dadhati mahīruhaḥ pareṣu ||

jayantaḥ |

aho vibhrāntaniśreṇīm āśrito 'yam mahājanaḥ |
acetanopamānena cetanaś copamīyate ||
ātmanaś ceha kāmāya priyaṃ sarvam iti śrutiḥ |
khidyamāne kathaṃ tasmin puruṣārtho bhaviṣyati ||

bhavatu | yadā paropakṛtir eva bhavatsiddhāntaḥ tadā tvayaiva saṃrakṣaṇīyaḥ svasiddhāntaḥ | tathā hi |

bhārasyodvahanān me bhavatu bhavān[3]) śreyasāṃ hetuḥ |
bhūyāsaṃ yadi bhoktā- nupakāritvaṃ mamaivāstu ||

kṛṣṇaḥ |

vayasya | kim ānītaṃ kasya kasya ca saṃbhāraḥ |

jayantaḥ |

tava ca mama ca ko 'nyo 'trārhati vibhāgīkartum | athavā |

yo 'yaṃ vastukalāpo yasya ca yāvān vibhāgato 'py asti[4])
ardhaṃ tac ca madīyam tv anyasyārdhaṃ mayā kḷptam ||

kṛṣṇaḥ |

are durvinīta kathaṃ tavārdhaṃ parakīyaṃ vastu |

jayantaḥ |

satyaṃ janaśrutis tv eṣā nūnam atra pratīyate |
vāruṇī tatra sarveṣāṃ yatrāha nṛpater vadhūḥ ||

aho 'yaṃ vrajarājakumāro 'py anyāyyaṃ brūte |

sarve sahāsam |

katham anyāyyaṃ jayanta[5]) asmākaṃ svakīyaṃ kartum icchasi[5])

jayantaḥ |

bhāras tu śirasto 'vatāryatām |

sarve tathaiva kartuṃ pravṛttāḥ |

---

1) °kampana° 2) avasādanam 3) bhavān 4) °'basti 5) l. jayantāsmākaṃ, et icchati.

j a y a n t a ḥ svagatam |
aho uttāraṇāvasara [1]) eva svīyaṃ hastīkurvanti cet kathaṃ me dāsyanti | ato niścitya paścād adho neyaḥ |

prakāśam | darata eva sthīyatāṃ darata eva sthīyatām | ādāv anyāyyaṃ śrūyatām |

kāṣṭhād atikathineyam jātā mṛṣṭir [2]) na me jātā |
katham iti madhuram udāraṃ tv ānītaṃ kaṣṭatobhataḥ [3]) ||

ato 'rdham jayantasya neti bruvato nyāyyam [4]) |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
matsakāśam upaitya | māṃ na pratyeṣi |

j a y a n t a ḥ |
bhavatu tathā | ete tu hastākṣepaṃ mā kurvantu |

kṛṣṇapura [5]) upasthāpitaṃ kāṣṭhād [6]) uttārayan vakrībhūya nipatitaḥ kṛṣṇāt tāvad utthāpito gopaiḥ sarveṣāṃ vastv āsamīkṛtya [7]) śrīkṛṣṇā(ya) bhāgaṃ prayacchati |

iyaṃ tu deva phiśiriṇī rodanaṃ dūlikā nodakā bhāṇḍopalāḥ kūpā gharvaṭā laṭakāḥ [8]) phelikā raghālīketi |

anye g o p ā ḥ |
re re durvinīta kiṃ vadasy apaśabdena | śikhariṇī odanaṃ pālikā [9]) modakāḥ khaṇḍopalāḥ pāpāḥ parpaṭāḥ vaṭakāḥ phenikā rasālikā ceti vaktavyam |

j a y a n t a ḥ |
satyaṃ satyaṃ | punas tathaiva |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ muṣṭiprahāreṇa |
kiṃ vadasi dhṛṣṭa

j a y a n t a ḥ |
svāmin | śītaśramakṣuttṛḍbādhān [10]) nātiviśuddhā varṇasaṃtatir mukhān [11]) niḥsarati [11] |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
tarhi gopakānām api dāyaṃ yathāruci dehi |

j a y a n t a ḥ |
bhavatu | bhavataiva maddattaṃ dīyatām ādau subalāya |

1) sara 2) pr. m. [illegible], sec. m. [illegible] 3) sic! corrupt! 4) l. °nyāyyam? 5) °purā 6) kāṣṭhād 7) āsamīkṛtya 8) laṭakāḥ 9) pālikā 10) [illegible]ādhān 11) mukhān niḥsa°

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
kiṃ dattaṃ subalajananyā |

j a y a n t a ḥ |
deva | sadya eva kṛtāni dugdhaphalāni subalamātrā preṣitāni cailāñcalābaddhāni [1], prayaccha sudāmne ghṛtamodakān) stokāya madanamodakān sarvebhyaḥ sarvāṇi prayaccchety upararāma |

s u b a l a ḥ bhagavatā dattāṃ vastrapoṭalīm unmucya sahāsam |
are kitavaśiromaṇe kunity avahelanāṃ karoṣi |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ
subala | kim asti |

s u b a l a ḥ |
svāmin | mātrā prahitāni dugdhaphalakāni svayaṃ bhuktvāpakvāni viṣatindukāny audumbaraphalāni mahyaṃ dattāni |

s u d ā m ā poṭalīm unmucya |
apasada | kim ānītam idam | indravāruṇīphalāni kharjuraphalāni kva modakāni |

s t o k a ḥ saśokaḥ |

durvinīta kim ānītaṃ bhuktvā madanamodakān |
ugragandhīni tīvrāṇi phalāny arkataroḥ kim u |

j a y a n t a ḥ |
kṛṣṇa | sarve mithyābhiśaṃsinaḥ |

mātṛbhiś ca samānīya baddhvā [2]) cailāñcale yathā
tathā mayā samānītaṃ vastujātam idaṃ hare ||
sudyumnasyeva saṃjātaṃ strītvaṃ phalavipākataḥ |
gopānāṃ mandabhāgyānāṃ kiṃ kurmo 'tra vayaṃ prabho

k ṛ ṣ ṇ a ḥ sāśaṅkam |
mamāpi tu kim api vaiparītyaṃ tu nācaritam anena |

svabhojanasaṃbhāram avalokayati | dṛṣṭvā prahṛṣṭaḥ k ṛ ṣ ṇ a ḥ sarvatra vilokya |
aho nivṛtteyaṃ rātriḥ |

s u b a l a ḥ |
kathaṃ vijñāyate bhavatā

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

saṃsūcayati niśāntaṃ kairaviṇī saṃkucantīyam |
nayanaśrīr iva sudṛśāṃ gurujanasavidhe kulastrīṇām |

---

1 °calābaddhāni — pr. m. *labaddha ?*, sec. m. *rabaddha ?*

api ca |

muñcati himajalakaṇikā latikeyaṃ candranirmuktā |
sadyaḥ proṣitamatikān[1]) nayanasarojād ivāmbūni ||

kālindīpulinoṣitā kamalinī- vṛndeṣu tulyādhiṣu
prauḍhānalpahimāṃśudīdhitiśara- vrātaiḥ kṣatā marmasu |
seyaṃ samprati cakravākavanitā tair eva sākaṃ punaḥ
samphullānanakuḍmalaiḥ pramuditā nūnaṃ narīnṛtyate ||

aho subalāyaṃ bhagavān ambaracūḍāmaṇiḥ samuditaḥ[2]) samprati tuhināṃśus tu bhīta iva lakṣyate | tathā hi |

prasaranti[3]) tigmaraśmeḥ kiraṇā iti śaṅkayā prātaḥ |
saṃkocayati nijāṃśūn tuhināṃśur maṇḍalavyājāt ||

bho subala |

saritas tīre tīre bhāti navīnāṅkurā[4]) bhūmiḥ |
bhāsā garuḍamaṇīnāṃ vibhrāntiṃ kurvatīveyam ||

vayasyeha vatsā apaḥ pītvā tṛṇāni carantu vayam api cetaḥsamīpe mādhavīnikuñje navakisalayāstaraṇe tāvad upaviśya jayantena samānītābhyavaharaṇīyaṃ saphalīkurmo yadi rocate vayasyānām |

j a y a n t a ḥ |

mama tv idam eva rocate |

icchanti ke 'pi kīrtiṃ ke 'pi bhuvo rājyam akiṣṭam[5])
ye tu vayaṃ kamanīyaṃ dhyāyamaḥ[6]) sarvadā bhojyam ||

s a r v e padāntare |

idam eva yamunākūlam |

ākārayanti vihagā bhavataḥ purastād
āruhya nīpaśikharāṇi manoharāṇi |
samphullavallimilitāni nijājireṣu
saṃveśanāya mahatāṃ hi nisarga eṣaḥ ||

upaviśatu bhagavān navakisalayaklptaparamāsane[7]) |

śikhināṃ śirasi vidhunvan marakatabhaṅgābhirāme[8]) picchāni |
kurvaṃllocananalinaṃ[9]) śrutipathasaṃcāracāturīniratam ||

sarve copaviṣṭā maṇḍalākāreṇa |

punaś c ā k ā ś e |

aho gopāla | aho gopāla |

k ṛ ṣ ṇ o niśamya |

subāhur iva pratibhāti | karṇaṃ dehi |

---

1) ? *proṣitamatikāṃ* hs. 2) *samuditaḥ* 3) *prasaranti* 4) *navīnāṅkur* 5) sic! l. *ākṛṣṭam*? 6) sic! l. *dhyāyamaḥ* 7) *klpta* is onzeker; er staat *klasa* 8) l. °*bhirāmāṇi* 9) *kurvallocananalinaṃ*

sarve karṇaṃ dattvā śṛṇvanti |

vibhrānto 'haṃ samantād upavanavalaye tvatkṛte nandasūno
kvāsi [1]) śrīmann idānīṃ hṛdayakumudinī- kheda candrābhirāma |
nāhaṃ vaṃśīninādā- [2]) mṛtam idam api ca tvatprayuktaṃ [3]) kṛpātaḥ
prāyo neśā bhavanti svasukham anuratā duḥkhabhājaḥ pareṣām ||

tatraivānyaḥ [4]) |
mātur eva na jātas tarhy anyeṣāṃ kutaḥ |
rudatī vatsa vatseti virahāc cañcalā muhuḥ |
mātā na prāpitā prītiṃ kim asmin kathayāmy aham ||

sarve |
kṛṣṇa ' subāhur evāyam |
tava vadanaviyoga- vyādhibhiḥ khinnacetāḥ [5])
paripaṭhati tatheyaṃ [6]) sārikā kāpi cānyā |
śithilavacanabandho bāṣpasaṃruddhakaṇṭhaḥ
kamalanayana loke dustyajas tvatprasaṅgaḥ ||

kṛṣṇaḥ |
kim ahaṃ subāhuṃ vismṛtyāgato 'smi | tadā svātmaiva vismṛtaḥ re re subāho kvāsi saṃprati | dehi bāhubandham |

jayantaḥ |
vismṛtyaivāgato bhavān kimiti vṛthā snehaṃ viḍambayati |

kṛṣṇaḥ |
aye gatatrapa na mayā vismṛtaḥ | tathā hi |
talpe cetasi nīto nidrādūtyā niśāyāṃ me |
subalānena [7]) viyuktaṃ nātmānaṃ saṃdadhe tāvat ||
idānīm evānubhūtaḥ subāhuviyogaḥ |

jayantaḥ |
ko 'nya uttarasamarthane samarthas tvattaḥ |

subalaḥ |
kṛṣṇa | veṇur āpūryatāṃ | tena nidarśitavartmā svayam evāgamiṣyati |

kṛṣṇas tathaiva karoti | tadānīṃ tu |

bhṛṅgāḥ padmeṣu khinnā madhuramadhurasaṃ no pibanti prapannā
na spandante tarūṇāṃ kiśalayanivahāḥ [8]) pakṣiṇo na svananti |
ghāsagrāseṣu vatsā(ḥ) [9]) svavadanasaraṇiṃ [9]) nādhikurvanti bhoktuṃ
mandaṃ mandaṃ caranti dhvanihṛtamatayaḥ kṛṣṇasārāḥ sadārāḥ ||

---

1) *kāsi* 2) *vaṃśīnunnādā°* 3) *tvet°* 4) *tatraitatraivānyaḥ* 5) *khitta°* 6) *tathehaṃ* 7) *subalāne* 8) *kiśalaya*, met *ś* 9) *vasvatsāvadana°*

tataḥ praviśati yathānirdiṣṭaḥ karadhṛtasārikaḥ sāśrunayano nandaprahitālaṅkārasādhanakakṣaḥ subāhuḥ | tathā hi |

maulau candrakabhūṣaṇo mukhavidhu- vyādhūtanīlālakaḥ
pīnāṃsaḥ karapaṅkajāntavipula- śrīsārikāpañjaraḥ |
mandasmerasudhābhiṣiktasujanaḥ pītāmbarāḍambaro [1])
gaurāṅgo bhagavatpriyo 'tisukhadaḥ prāptaḥ subāhuḥ puraḥ

subāhuḥ |

sārike | vaṃśīdhvaniḥ prāyaḥ kṛṣṇasāṃnidhyaṃ nirdiśati |

nṛtyanty amī śikhina eva śilātaleṣu
ye vāridodayamadodayamodavantaḥ |
baddhā bhavanti ninadāyatapāśayogāt
te 'mī mṛgāḥ purasareṣu paribhramanti ||

pratibhāsate tv evam eva | tathā hi |

ete 'linas tilakaharmyam apohya nūnam
phullāravindapaṭalaṃ paribhūya bhūyaḥ |
dhāvanti nimnam iva vārirayāḥ samantāt
prāyo 'tra saurabhasamākalito mukundaḥ ||

padāntare |

ko 'yaṃ kusumāni palāśapatrāṇi cāvacinoti |

subāhur upasṛtya |

aho vayasya makaranda |

makarandaḥ |

subāho | namaskaromi |

(subāhuḥ)

namaskaromi bhrātaḥ | kvāsti vanamālī |

makarandaḥ |

subāho | virahānalakalitāṃ tava vāṇīm upaśrutya mahat kāśmalyaṃ gato vartate | ahaṃ tu subāhunā sahaivāgataḥ [2]) kathaṃ subāhunāham agresarīkṛtaḥ svayaṃścātyaḥ [3]) saṃjātaḥ |

subāhuḥ |

yady ahaṃ saṃgaṃsyāṃ [4]) tadā tu kenāpi dṛṣṭaḥ syām |

makarandaḥ |

paścāt svayam eva vicintya [5]) paṭhitam |

talpe cetasi nīto nidrādūtyā niśāyāṃ me |
subalānena virahitaṃ nātmānaṃ saṃdadhe tāvad ||

ity uktvā sāśrulocanas tyaktabhojano bhavadāgamanam anukūlayan vartate |

1) sic. 2) *sahaivāgataḥ* ? 3) ? ook *svayaṃ°* kan gel. worden. 4) ? (= *saṃgamiṣyāmi* ?) 5) *vicintya*

subāhuḥ |

sakhe makaranda · pratibodhitasya mātrā talpād utthāya mukhataḥ[1] maruttāpatram[2]) ivaitad vapur iha ratyā samānītam |

makarandaḥ |

vayasya subāho | kṣaṇamātraṃ tu hurir[3]) api tathaiva jātaḥ |

karṇakalpitarasālapallavaṃ
śvāsamārutavimarśabādhitaḥ[4]) |
marmaradhvanim avāpa tatkṣaṇāt
tīvradāvadahanatviṣeva hi ||

subāhuḥ |

tvaṃ kutra gacchasi |

makarandaḥ |

prasavair alaṅkaraṇāya kusumādīny āhartum upabhogāya nalinīpatrāṇi puṭebhyaḥ palāśapatrāṇi preṣito 'smi | ito nātidūre kadambavedikām alaṃkṛtya kṛṣṇas tiṣṭhati |

subāhuḥ padāntare gatvā |

aho

gopaśre(ṇī)ṣu veṇī- niyamitakusumaḥ kuñjam ullālayānaḥ
śreṇībhūtākṣipakṣma-[5]) kṣubhitaratipatiḥ padminīpatraniṣṭha(ḥ)
aṃsavyāsaktamālā- militaparimalo -nmattabhṛṅgāvalīḍhaḥ
kakṣānyastoruveṇur mama nayanapuro bhāti gopāvataṃsaḥ ||

kekipiccham āndolayantaṃ śrīdāmānam ālokyāha |

dhanyo 'si śrīdāman dhanyo 'si | tathā hi |

sadā yogārūḍhair manasi munibhir dhyeyavapuṣo
harer līlāmūrter[6]) lalitamuralīm[6]) ākalayataḥ |
nirātaṅkaḥ paṅke- ruharuciraṃ netrasya subhage
latāmūle līno · vahasi caraṇāmbhojayugalam ||

parikramya |

aho subalo 'py asti | tadyathā |

mukurībhūtakapole kalayati kṛṣṇānanacchāyām
vidhir api vibhur[7]) na vaktuṃ[8]) bhāgyam aho gopaputrasya

śrīkṛṣṇaḥ | dūrataḥ subāhum ālokya |

kṛṣṇasya gātrayaṣṭiḥ premārūḍhais tanūruhair bhāti[9]) |
upavanalateva madhunā patyā saṃvīkṣitā tanvī ||

---

1) sandhi! 2) sic (lees misschien: *mārutātapatram*) 3) sic; l. missch. *harir* 4) *svāsa°* 5) *śreṇī* 6) *līlāmūrtellalita°* 7) *vibhur* 8) Of staat er *vaṇddham* d. i. *bandhum* ? 9) i. p. v. dezen regel (die in margine gegeven wordt) heeft de prima manus: *premāṅkurau praroheir āvirbhūtair babhau kṛṣṇaḥ* |

kṛṣṇaḥ |
vayasya subāho | dehi me bhujabandham |

tāv āśliṣyataḥ | āśleṣasukhaṃ samanubhūya |

virahajvalanaviśuṣyad- gatarasaromālikūpeṣu |
ko 'yaṃ dayayā devo varṣati saṃpūrayan sudhayā ||

kṛṣṇaḥ |
subāho | anāmayaparamparāsti gopājireṣu |

subāhuḥ |

candrāyoge ga — — hanatimira(ta)ma(ḥ)-[1]) stomavidhvastabodhe
bodhāyānītadīpo yadi niśi marutā- kṣepavikṣepitaḥ syāt |
sphūrjatsaudhāgraśālā- vinihitavividhā- lekhyalīlāvilāso
modāyodāranīlo- tpalaviśadadṛśāṃ bhāminīnāṃ kathaṃ syāt

kṛṣṇaḥ |
vayasya | balarāmādayas tu santy eva |

subāhuḥ |
deva |

udayanti tārakāṇāṃ śataśo rātrau kumudvatīvṛndam
kim u mukhamukulitabhāvaṃ tyajati sahasrāṃśubhir divase ||

vrajajanānāṃ tvam eva sarvathā hṛdāpahlādakārī [2]) yataḥ [2]) sārike tvam eva mātur avasthātathyam bhaṇa |

sārikā sāsram |

kṣaṇaṃ goṣṭhāgāre kṣaṇam api bahir yāti jananī
kṣaṇaṃ cāntaḥ kliṣṭā kṣaṇam api tavākrośanaparā |
kṣaṇaṃ suptevāste dharaṇitalam ālambya [3]) sadane
harer [4]) hīnā dīnā nahi kim api kartuṃ prabhavati ||

kṛṣṇaḥ |
subāho | ko 'yam uttaram āpūrayati |

subāhuḥ |
kiṃ na jānāsi | tava vinodāya mātulenopasthitā mañjuvādinī sārikā | mātrā pratibudhya mām upahūyoktaṃ | vatsa subāho śrīkṛṣṇa imāṃ prāṇato 'pi priyāṃ vaṃśīm iva sārikāṃ vismṛtya gato 'sti | tad enāṃ prāpaya drutam eva |

kṛṣṇaḥ sotkaṇṭhaḥ |
aho mañjuvādinī me sārikā |
hastena nītvā cañcupuṭīṃ dhṛtvopalālayati |

---

1) Of moet men lezen: *candrāyoge* ⏑ — — *ghanatimirastoma°*? 2) Sic. L. missch. *kāry ataḥ* 3) Laatste syllabe onzeker. 4) *hare*

re re ramya vihaṅga nīlajalaja- prollāsigātradyute
bandhukāruṇacañcucañcura [1]) puraḥ kim maunam ālambase
tvadvaktrodgatamañjuvākyaracanā- [2]) pīyūṣapānotsukaḥ
kakṣīkṛtya niśā sunidritamukhaḥ prāyo na saṃtyaktavān

sārikā |
vrajeśvarī śokasaṃtaptā | nāto 'haṃ samyak pralapituṃ śaktā |

kṛṣṇaḥ |
ambātikaṣṭaṃ prāptā kathaya kim uktavatī |

sārikā yaśodāvākyam avatārayati |
tvaṃ no datto 'tivṛddhatve nīvīdravyaṃ svayambhuvā |
locanād anyato gantum anarho 'si vanāntaram ||
ity uktvā kaṇam unmucya ruroda | tan niśamya gṛhāntarebhyo gopyaḥ samājagmuḥ |

sarvāḥ |
mātaḥ kiṃ rodiṣi | kṛṣṇo madhuravaṃśīṃ [3]) vādayan vṛndāvananikuñjaṃ gato vartate | kuśalam asti |

yaśodā |
ayi sakhyaḥ | śrūyatām | ekaputrikā jananī mā bhavatu | adya prātaraśanām akṛtvaiva vatsamaṇḍalīṃ puraskṛtyākṛtasambhāṣaṇo gataḥ | tena me hṛdayam atikhinnam abhavat | samprati na saṃdhārayituṃ śaktābhavam |

ayam atimañjulacareṇa [4]) locanapurataḥ pravartate yāvat
tāvad ahaṃ sakhi manye jīvitalābhaṃ kim anyena ||

tatra tāvad gocarapradeśād upasthito nando 'pi śūnyaṃ vrajam ālokya vitarkayati | tathā hi |

na śrūyante vayasyaiḥ kalakalaninadā nāpi gānaṃ na vaṃśī-
nikvāṇaṃ kvāpi līlā- hariṇaśiśupada- nyāsaśabdaprarohāḥ
no vai gopāṅganānāṃ dadhimathanasamud- bhūtarāvaḥ samantān
nopālambhaprabandhā na ca sakalasuhṛt- kṛṣṇasaṃjalpitāni ||

evaṃ vitarkayan nandaḥ prāṅgaṇe saṃprāptagopīnikaram ālokya saṃbhrāntaḥ |

kimiti bho yaśode |

yaśodā |
sāsraṃ locanapaṅkajaṃ vidadhatī niḥśvāsavātāhata- [5])
pramlānaṃ navapallavādharapuṭaṃ bhraṃśyaddukūlaṃ [6]) vapuḥ [6])
dhammillaṃ varamallikāvirahitaṃ premākulaṃ vīkṣitaṃ
mandaṃ mandam uvāca gadgadataraṃ patyuḥ purovartinī ||

---

1) °cañcacañcura 2) °odgata° 3) °vaṃśī 4) °careṇa 5) niśvāsa° 6) °dukūlam vapuḥ

āvābhyāṃ tapasā pratoṣya bahuśo vaikuṇṭhanāthaṃ hariṃ
saṃprāptaś carame vayasy anumataḥ [1]) sarvatra sadbhir guṇaiḥ |
so 'yaṃ prāg aruṇodayād upagato 'bhuktvaiva vṛndāvanaṃ
darbhair aṅkuritaṃ vṛkair bhayakaraṃ vyālībhir utphūtkṛtam

mayoktaṃ | putra | kṣaṇāntare 'mbaracūḍāmaṇir udeṣyati tāvad | idam atihṛdyam upabhujya

bhajyamānatimiravilīyamānaduṣṭajanamodamānakamalamilinda-
vṛnda k ū j i t e |
krīḍamānahaṃsacakravākacāruvīkṣamāṇagīyamānabarhikuraṅga-
gaṇa p ū j i t e |
dhūyamānabakūlakadambatūtamakarandacīyamānasubhagavitāna-
pari r ū ṣ i t e [2]) |
yāhi jalajātadalapeśalaśarīra [3]) suta kūle yamunāyā dinamaṇi-
kara b h ū ṣ i t e ||

evaṃ [4]) pratibodhito 'pi samupasthitavayasyair gata eva | tadvirahākṛṣṭahṛdayāyāḥ [5]) samākranditam ākarṇya [6]) samānavyathā gopyaḥ svasvagṛhād upagatāḥ |

nandaḥ |
gopānām ayam ativiṣamo dharmo gopālanarūpaḥ |

kvāyaṃ tāmaraseksaṇaḥ kṣaṇapada- nyāsena gopāṅgane
svedārdrīkṛtakarṇamūlaphalako [7]) yaś [7]) cakṣuṣā vīkṣyate
kvedaṃ duṣṭaravatsakarṣaṇaguṇa- [8]) sparśakṣataṃ hastayor
nirlūnāgrakuśātiśūkanivahe pādārpaṇaṃ vai śiśoḥ

vrajeśvari | svavṛttisthān eva bhagavān harī rakṣati |

yaśodā |
he govardhana deva devi yamune phullāravindānane [9])
mātas te pulināṅkamaṇḍalagato bālo mama krīḍati |
saṃrakṣyaḥ payasābhivardhitatanur himsair agaṇyair alaṃ
śāntaḥ kṣāmataras taraṅganikarair āsicya ti — ◡ — ||

he vṛndāvanadevate bhagavati kṣmālaṃkṛte te namaḥ
protphullāmalamallivallivilasat- kuñjāyataprāṅgaṇe |
saṃrakṣyo 'yam apatyabuddhikalayā hīno mayā mādhavo
dhāvaṃ dhāvam upaiti te parisare puṣpapravālādibhiḥ ||

bhavatu gṛheśvara bālasya kuśalam | mayā jayantas tadānīṃ bhojyaṃ grāhayitvā prasthāpitaḥ | ayaṃ ca subāhur vismṛtasārikāpañjaram upanīya gacchati tāvat |

---

1) *anumatās* 2) °*nāla*° (i. p. v. *tala*); °*cakāla*° met *a*. 3) °*yesalaśarīra* 4) *eva* 5) °*vardhākṛṣṭa*° 6) *ārkasarpa*(?) 7) ? steekt hier *phalakoṣaś* (= *phalakośa*) in? 8) De lezing *duṣṭara* is onzeker. 9) *pullā*°

nandaḥ | subāho | kṣaṇaṃ tiṣṭha | mayā nītāni guñjābharaṇāni nītvā gaccha |

subāhuḥ |

kṛṣṇa | mayā nītāni | [1])

guñjānirmitacāruhāraracanā vakṣaḥsthalālambinī
saṃdāsyaty alakākulaṃ [2]) pravilasat- pītāṃśukāntargatā [3]) |
prātaḥ padmavanīyakāntikalikā- saṃliptanīlotpala-
cchāyāṃ kesaramālinīm alikulair āsvāditām ādarāt ||

kṛṣṇaḥ |

dhanyo 'si subāho dhanyo 'si | atipriyaṃ me guñjābharaṇam | tathā hi |

hitvā yasya kṛte 'haṃ vaikuṇṭhaṃ gokule jātaḥ |
tulaye manasi na kalayā guñjābharaṇasya kaustubhaṃ hṛdyam ||

vayasya |

gāvo vṛndāvanasya vrajavasatir iyaṃ bhūruhāṇāṃ praṇālī
kūle kūle ⏑ — — ⏑ tapanaduhitur lolakallolabhāji [4]) |
bhūṣā guñjāvalībhir viracitamukuṭaḥ kekipicchair nitāntaṃ
kāntā govardhanaśrīḥ pulakayati mano darśanād eva dūrāt

jayantaḥ |

aho vibhrāntā buddhir gopadārāṇām |

vihāyāpūpasaṃyāva- phalikāmadhuśīrṣikāḥ |
kiṃ guñjāpuñjasaṃlāpo [5]) rasanāyāḥ [6]) rasapradaḥ ||

yadi mayā nītam atiramaṇīyaṃ bhojyaṃ na rocate tadā kimarthaṃ kālātikramaḥ kriyate | mahyam idaṃ sarvaṃ deyam | tad bhuktvā saṃprāptabalo 'haṃ bhavadartham yāvanti mayūrapicchāni kusumaguñjāpuñjāni bahuśaḥ samāneṣyāmi | ayaṃ subāhur mithyā brūte | nandena yad uktaṃ tan mayā nocyate |

kṛṣṇaḥ |

kim uktaṃ re dhṛṣṭa |

jayanto nandoktiṃ paṭhati |

gatvādyaiva kalindajāvanabhuvaṃ krīḍāparaṃ bālakair
baddhvā [7]) sadguṇavallarībhir adhunā saṃhṛtya vastrādikam |
ānīyāśu [8]) nijāṅgane [9]) guṇagaṇe- nāhe vimokṣye yathā
bhūyo 'yaṃ bhavitā na kuñjabhavane gatvā vihartuṃ kṣamaḥ ||

sarve sahāsam |

kim ayam anuvadati |

---

1) De rest van de pagina (2½ regel) is wit, doch er blijkt hier geen lacune te zijn.
2) °*kula* 3) °*kāntar*° of °*kontar*°? 4) *lolam*° 5) *guñjāmpuñja*° 6) sic.
7) *radhvā* 8) °*āsum* 9) *nijaṅgane* (of *nijaṅgaṇe*?)

jayantaḥ |
pitrā kusumāni guñjavalayāni samyak preṣitāni tubhyam | dhartum ākāṅkṣati jaraṭhaḥ [1]) |

(kṛṣṇaḥ) subāhunā pratyarpitāni guñjābharaṇāni bahumānapuraḥsaraṃ svīkaroti |
bhrātaḥ subāho | tātena kim apy anyad uktam |

subāhuḥ |
nandena tāvad ity ukto bhavān |

puṣpodyānam idaṃ gṛhasya purato bhṛṅgāvalīsaṃskṛtaṃ [2])
śrīdāmapramukhā vayasyakagaṇāḥ sarve purovartinaḥ |
krīḍa tvaṃ puravedikāparisare mā yāhi dūraṃ manāk
labdhā [3]) vai caramāyuṣi pravayasoḥ pitroḥ samālambanam ||

śrīkṛṣṇaḥ |
tadā tvayā kim abhāṇi |

subāhuḥ |
mayaiva bhaṇitam | idānīm api yūyaṃ bhayākṛṣṭahṛdayāḥ [4]) | hā kaṣṭaṃ kaṣṭam | tathā hi |

pītvā stanyam durjvaraṃ pūtanāyā
vātyānīto nāpi mṛtyum jagāma |
kālīnāge [5]) tāṇḍavaṃ yo vyadhatta
pīto vahnir yena dāvānalīyaḥ ||

mātrā baddho baddhayor muktido 'bhūt
tarvor garvaś cāpanīto 'surāṇām |
mātre [6]) netre [6]) viśvam etat samastam
vyastaṃ nyastaṃ darśayāmāsa yo 'yam ||

so [7]) 'yaṃ sākṣād indirānandamūlaṃ
mūlaṃ śaśvad viśvabhūmīruhasya |
bhītyā vāto vāti yasyāmalātman
pātraṃ bhīter bhīṣaṇānāṃ kathaṃ syāt ||

subalaḥ |
dhanyo 'si dhanyo 'si | jānāmy aham avagataṃ kṛṣṇa tattvam |

kṛṣṇaḥ svagatam |
vijñātatattvasya kiṃ deyaṃ mayā |

jñānināṃ mama bhaktānāṃ na matto 'nyat priyaṃ kila |
na yāti campakaṃ bhṛṅgaḥ pītvā padmavanāsavam |

prakāśam |
vayasya subāho prīto 'smi | dehi me samāliṅganam |

---

1) ? *puraṭah* hs.: waarsch. ontbreekt hier iets meer dan alleen *kṛṣṇaḥ* 2) °*valīrañkṛtam*
3) l. *labdho* ? 4) ex conj.: *maya°* hs. 5) *kālīnāṅge* 6) *mātre netre* uit Grantha-origineel ?
7) l. *yo* ?

subāhuḥ nāṭyena samāliṅgati | kṣaṇaikaṃ[1]) brahmānandam anubhava muditanayanas[2]) tasthau | punaś ca kṛcchrāt saṃjñām avagatya |

aho | alaukiko 'yaṃ ramaḥ | tathā hi |

kṛtveyaṃ munimaṇḍalī giritaṭī-[3]) kūle kuṭīṃ pallavai[4])
ruddhvā[4]) netrapuṭīṃ[4]) paṭīṃ vidadhatī cīrāñcalair añcitām |
kaṣṭā[5]) kṛṣṭasupiṣṭamuṣṭighaṭitā-[5]) vṛttiḥ śiloñchādibhis
tuṣṭā kiṃ na bhaved yato bhagavataḥ sparśottham[6]) itthaṃ sukham

kṛṣṇaḥ |

are jayanta | patrāharaṇārthaṃ prasthāpito makarando nāgatas tāvad ākāraya ced[7]) bhoktum icchasi |

jayantaḥ |

iyam eva vārtā madanukulā | yathājñāpayati devaḥ |

tūrṇaṃ tarum āruhya |

are dāsīputra | kiṃ vilambase | patrāṇy upanaya |

makarandaḥ |

āgato 'haṃ vayasya |

upasthito makarandaḥ | tataḥ sarve komalaharitapalāśapuṭamaṇḍitakarā upasthitāḥ |

kṛṣṇaḥ |

makaranda | kutra vilambitam etāvatparyantam |

makarandaḥ |

svāmin | kiṃ vaktavyam apūrvaṃ madhv iva madhuraṃ vākyam idānīm eva vṛṣabhānupurapradeśād āgato gopadārako me mārge militaḥ | tenoktam | adya vṛṣabhānugoparājena bhagavatyā vṛndādevyā makhaḥ samārabdhaḥ |

kṛṣṇaḥ |

kimarthaṃ makhaḥ samārabdhaḥ | na hi prayojanam anuddiśya mando 'pi pravartate | kīdṛśaś ca makhaḥ |

makarandaḥ

kanyā kāpi bhavān ivātivayasi prāptā hareḥ sevayā
pitrā te vṛṣabhānunāpi lalitā vallīva hemnaḥ kilaḥ |
tāmyaty adya nitāntam induvadanā durdaivacaṇḍātapais
tasyāḥ śāntim abhīpsatā[8]) bhagavatā- rabdho hi vṛndāmakhaḥ |
yāvatyaḥ sukumārikā vrajabhuvo dhṛtvā vibhūṣāmbaraṃ
nītvā svābhimataṃ ca bhāṇḍam akhilā dadhnaḥ śirasy eva hi |
rādhāyāḥ purato bhavantu bhagavad- vṛndāpadaprītaye
dattvādyaiva baliṃ prayāntu śataśo veśmāni ramyānanāḥ ||

---

1) *kṣaṇekaṃ* 2) *muditanamanas* 3) *giritaṭī* 4) Onzeker! hs.: *pallavairuddhānetrapuṭī* 5) l. *kṛṣṭākṛṣṭa*°? 6) *sparśosthaṃ* 7) n. b. de stelling van *ced*! 8) °*psata*

iti vṛṣabhānunirūpitaḥ kanyā-ṛtviṅmakho 'dya | tadartham anena mārgeṇa rādhāpramukhā gopakanyā āyāsyanti | bhavatāṃ rocate ced vayam eva devyai nivedayāmaḥ | devyāḥ prasādārhās tu vayam eva |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
bhavatv evaṃ | dṛśyatāṃ kiyaddūre santi |

j a y a n t a ḥ |
aho hatā vayaṃ durvinītair gopātmajaiḥ | lobhākrānto 'yaṃ mahājanaḥ | eṣa kaler mahimā |

hitvā khādyam idaṃ nijaṃ bahuvidhaṃ paryāptam apy ātmano
dhūrtā daivahatāḥ parasvamatayo garjanti śaṅkātyayāt |
bhrūvallīṃ parisarpayanti paritaś cāsphoṭayanti sphuṭaṃ
dordaṇḍaṃ ghaṭayanti parṇapuṭakāny [1]) ākarṇya [1]) gopyāgatam |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
samyag vadati jayantaḥ | yathāsthānam upaviśyatāṃ |

s a r v e | upaviṣṭā(ḥ) smaḥ | dīyatām |

(k ṛ ṣ ṇ a ḥ) | svasvagṛhād āgatam ādāv upabhujyatām |

s a r v e | asmanmātrā prahitam anena durvinītenāttaṃ jayantena | tvadadhīnā vayam idānīṃ bhojane |

dhanyo vaṃśaḥ smerapūrṇāyatākṣa [2])
mātā dhanyā yatra jātas tvam īdṛk |
jānīmo 'nyaṃ naiva loke dayāluṃ
tūrṇaṃ yo no gartapūrtiṃ vidadhyāt ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
gartapūrtir bhavatu vā mā bhavatu nāhaṃ mātrā preṣitastokam api dadāmi [3]) |

s a r v e |
mā dadātu bhavān | hastaprakṣālanaṃ tu kurmaḥ |

akathitā eva hastaprakṣālanaṃ nāṭayanti |
pātrāṇi purataḥ prasārya kiṃ vilambase |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
amṛtāyatām |

j a y a n t a ḥ |
kim |

---

1) °*puṭakāṃnyākasarya* 2) °*ṇāyattākṣa* 3) l. missch. *mā bhavatu vā* | *ahaṃ*

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

ete pallavitā drumāḥ pratidiśaṃ śītā vimugdhānilāḥ
kharjūrīkṛtamālakākṣabadarī nimbāḥ phalair nāmitāḥ |
bhallātāmalakārkaśigrusarala- dhattūrasarjādayaḥ [1])
santy ete purataḥ prasannavadanais tāvat sukhaṃ bhujyatām ||

j a y a n t a ḥ |

bho bho kṛṣṇa | vayaṃ tvaducchiṣṭabhojino bhavāmaḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

mithyābhiśaṃsī bhavān | kadā jātā yūyaṃ matprasādākhādinaḥ | tathā hi |

re re dhūrta bakī payodharaghaṭī pītā mayā gokule
taccheṣaṃ na manāg vyadhāyi vadane śraddhāya gopādhama |
muñjāpuñjavighūrṇitānalaśikhā [2]) pītā mayā prāṇināṃ
rakṣāyai yamunātaṭe na bhavatā [3]) bhūyaḥ samāsvāditā [4])

subāho | vatsānāṃ kā kathā | kutra santi |

s u b ā h u ḥ | utthāya paśyati |

kṛṣṇa | vatsā maṇḍayanti kālindīkūlam | tathā hi |

ete bālamṛṇālakomalaruco vatsā latāntargatā
romanthaṃ kalayanti mīlitadṛśo dūrvāṅkurākhādinaḥ |
niḥśaṅkaṃ mṛgaśāvavaktrapaṭalī- [5]) kaṇḍūyanānanditā [6])
vīkṣyāntaḥ [7]) śikhipicchapicchalamukha- cchāyaṃ bhavantaṃ mudā

ato niḥśaṅkaṃ bhujyatām |

tataḥ kṛṣṇo gopamaṇḍalīmadhyagataḥ śuśubhe | tathā hi |

śuśubhe daśanavikāsaiḥ paritaḥ saṃhāsayan gopān |
kumudānīva himāṃśuḥ premākṛṣṭaḥ prabodhayan kiraṇaiḥ ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

samānīyatāṃ bhojanasaṃbhāraḥ |

pātram udghāṭya [8]) nalinīpatrasthaṃ bhaktam abhivarṇayanti sarve |

saurabhyam ākalayya tv e k e |

jātīpuṣpacayaḥ kim utpaladale kiṃ [9]) mauktikānām ayaṃ
kūṭaḥ kiṃ tu hināṃśukāntipaṭalī kiṃ vā sudhāsaṃhatiḥ |
nāsāṃ [10]) karṣati harṣayatphalam uraś cāhrādayaty antaraṃ
cetaś candralalāma cālayati no jihvāñcalaṃ vai yataḥ ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ dvitīyabhāṇḍam udghātya svayaṃ varṇayati | vaṭakān ālokya |

kalaṅkaṃ vibhrāntaḥ kavayati kavir netrapadavīṃ [11])
anārūḍhe [11]) candre [11]) dadhati nabhaso nīlimarucam |

---

1) *dharturu°* 2) *°sikha* 3) l. *bhavatāṃ* ? 4) of *°khādità* 5) *°vakra°* 6) *°ta*
7) l. *vīkṣantaḥ* ? 8) *udyādya* 9) *ki* 10) *nasā* 11) ? *°mamārūḍe cande* hs,

samakṣaṃ paśyantu-[1] mrabhavati[1] bilaṃ[2] naiva hṛdaye
kim indor dadhyabdhau vaṭaka miṣato labdhavapuṣaḥ ||

kṛṣṇaḥ sarvebhyo yathābhāgaṃ dattvā jayantāya stokaṃ prayacchati |

j a y a n t o netraṃ ghūrṇayan sphuṭam asphuṭaṃ vā vyāharati | atikṛṣṭenānītasya[3] svayam idānīṃ dātā sampannaḥ[4] | mayā nānītaṃ cet |

s u b ā h u ḥ |
are durvinīta tadānenaiva sarvaṃ saṃpāditaṃ syāt |

j a y a n t a ḥ sapraṇāmam |
sampādayatu bhavān navam eva | idaṃ tu yātayāmaṃ sarvaṃ mahyaṃ dīyatām |
ity uktvā sarvam apahartuṃ hastaṃ cālayati |

s u b ā h u ḥ |
dūraṃ sthīyatāṃ vibhāgato grāhyam[5] |

j a y a n t a ḥ |
atrāpi vibhāgaḥ |

pūpānāṃ śatakaṃ kapolaphalake sanmodakānāṃ śataṃ
nāhaṃ vedmi vayasya paśya karabha- syāsyasya kiṃ[6] jīrakam
kiṃ caite vaṭakāḥ puṭopaghaṭitā dattaprahārakṣamāḥ
kiṃ me phūtkṛtimārutena[7] bhagavan bhāraudanaṃ sthāsyati ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
vayasya kathaya katham api tava tṛptiḥ syāt |

j a y a n t a ḥ |
yady evam |

bhaktāyate yadi giriś ca sitāyate 'yaṃ
reṇuḥ sarid yadi payodadhivāhinī syāt |
pūpāyate yadi palāśapalāśapaṅktis
tṛptis tadā nirupamā mama[8] mādhava syāt ||

sarve niśamya svasvapātrāṇy ācchādayanti | k ṛ ṣ ṇ o jayantāya bahutaraṃ prayacchati | svayam ākhādya varṇayati |

iyam atimañjulahṛdayā saṃkucitapāṇinābhimṛṣṭā[9] |
madhurādharaviniveśe pūlī mūlaṃ hi saukhyasya ||

aho apūrveyaṃ madhuśīrṣikā |

s u b a l a ḥ |
modakāmodo modayati |

---

1) sic (l. paśyann usra°?) 2) vilaṃ 3) l. ānī°? 4) Onzeker (saṃyabhnaḥ?). 5) ex conj. āhyam° pr. m., āgram sec. m. 6) ki (mijne woordscheiding is onzeker). 7) phūt is onzeker. 8) ma 9) °nāśipṛṣṭā

subāhuḥ |
nāhi nāhi [1]) | apūpānāṃ pelavatvaṃ vilokanīyam |

subāhuḥ [2]) |
kamanīyam idaṃ pāyasam |

drākṣācchabhaṅgakalitaṃ [3]) phalitaṃ sitābhir
elābhirañjitam [4]) idaṃ puṭitaṃ ghanena |
ājyejyam [5]) āryavanitākaratālavṛntair
āvījitaṃ [6]) bhavati pāyasam āsyavāsyam ||

jayantaḥ |
aho āsyavāsyaṃ kathaṃ syāt ||

kṛṣṇaḥ |
atropāyadvayam asti | tatraikaṃ tu |

gaṅgādvāram upetya śītalaśilām āviśya padmāsane
saṃrudhyānilamārgam ambudatanuṃ [7]) dhyāyec ciraṃ cetasā |
nirdhūtākhiladoṣajātaviṣamaḥ saṃjātapuṇyodayas
tasyāsyaṃ khalu pāyasena suciraṃ vāsyaṃ bhaved bhūyasā

niḥśaṅkaṃ vinamayya vaktrakamalaṃ dhṛtvā karau vakṣasā
pādau codaramaṇḍalīracanayā [8]) kūrmākṛtiṃ dhārayet |
niḥśabdaṃ nijapṛṣṭhaniṣṭhuratate muṣṭiprahāraṃ sahed
etat pāyasapūrṇapātram akhilaṃ tasmai vidhātrā kṛtam

jayantaḥ |
satyam eva |
tathaiva [9]) karoti |
kṛṣṇaḥ | taṃtratārpyāny [10]) asmai prayacchati |
evaṃ gopāḥ parasparaṃ vañcayanti |

madhye kṛṣṇaḥ ◡ — — ◡ kavalakalitaḥ kekipicchaṃ dadhānaḥ
karṇāklptāravindaḥ kaṭividhṛtapaṭo vetradaṇḍābhirāmaḥ |
gopālīdṛkpraṇālī- niravadhi paramā- nandasaṃdohakārī
bhuṅkte vidhvastakālī [11]) vividhanaṭakalā- keliśālī murāriḥ ||

ākāśe |
hastenāpīḍya vaktraṃ hasati kamalabhūḥ kampayan maulimālāṃ
śambhuḥ saṃbodhya devīṃ diśati muraripuṃ deśinīpallavena |
vāraṃ vāraṃ lalāṭaṃ spṛśati surapatir lajjate vīkṣya lakṣmīr [12])
bhuñjānaṃ [12]) gopabālair vidhitanayatatir muñcati premabāṣpam |

---

1) ? hs.: *nāhi* 2. 2) sic. 3) *°kalita* 4) *elabhiraṃjitam* 5) sic. 6) *ābījitaṃ*
7) l. *ambujatanuṃ*? 8) *°racayā* 9) *tarthava* 10) l. *tatra* i. p. v. *tamtra*? voor *tārpyāni* kan men ook *tārpyāṇi* lezen. 11) l. *°kālo*? 12) Zoo, bij wijze van gissing, aangevuld; het hs. heeft slechts: *lakṣmīṃjānaṃ*.

kṛṣṇaḥ |

aye makaranda kā vārtā | vṛkṣam āruhya dṛśyatām |

makarandas tathā kṛtvā |

etāḥ samānavayaso dadhibhājanāni
saṃnyasya mūrdhasu niśākararaśmigauryaḥ |
nīlāravindaracitāmalakarṇapūrāḥ [1])
saṃpūrayanti kakubho rasanāvirāvaiḥ ||

api ca |

saṃlakṣyante 'vatīrṇās taralatanulatā gopakanyāḥ samantād
rādhām ā(dā)ya madhye vidhivihitavadhūṃ [2]) jāhnavīyā ivāpaḥ |
candrajyotsnām iva navaghana- śreṇayaḥ śāradīyā
ramyāṃ mākandaśākhām iva madhubharitāṃ bhūruhāṇāṃ [3]) praṇālyaḥ

saṃvīkṣyante ghanavanalatā kuñjarandhreṣu nūnaṃ
vātāndolo- cchalitakusumā- modasaṃvāsiteṣu |
tacīnāṭaṅkacūḍā [4]) valayamaṇicalac- [5]) candrikāṇāṃ prarohāḥ
śaṃsanty [6]) ete ghanaghanaghaṭā- saṅgiśamyā vilāsam ||

etās tv asmān ālokya nirbhayatayā nāgamiṣyanti | ato latāntaritā bhavāmaḥ |

kṛṣṇaḥ |

bhavatv evam |

| iti niṣkrāntāḥ sarve |

|| prathamo 'ṅkaḥ ||

tataḥ praviśati gopīsamudāyaḥ | tathā hi |

ātāmrāyatalocanaḥ śramajala- praklinnagaṇḍasthalo
vyālolālakajālaramyavadanaḥ sāśaṅkam udvīkṣitaḥ |
pādāropaṇaviślathorujaghano nirmuktakeśotkaraḥ
kākuvyākulabhāṣaṇaḥ samagamad gopījanānāṃ gaṇaḥ ||

tatra tāvat prabuddhapadminīpatrāntargatakarṇikeva [7]) vividharatnāvanaddhapadmarāgaprabhā [8]) iva [8]) pariveṣṭitavidhulekheva [9]) sahacarīgaṇasamārādhitā śrīrādhā svānurūpadevatārādhanasaṃbhāram ādāyopasthitā | tathā hi |

upahasatīva [10]) mṛgāṅkaṃ mṛgamadabinduprasādhanakriyayā |
no ced vigatakalaṅkaṃ katham upamīyeta tadvatā vadanam |

tad idānīm eva kāpi nalinīpatrāracitātapavāraṇam [11]) bibhratī gopakanyā praviṣṭā |

---

1) °pūrāṃs 2) ex conj.; hs.: vidhirvihavadhūṃ 3) dhāra° 4) sic! corrupt. 5) °calāc 6) śaṃsaty 7) De lezing karṇikeva is ten deele conject. 8) l. °prabheva 9) pariveṣṭa° 10) °hasantīva 11) conj.; hs.: °patrācaritā°

gopakanyā |

mandaṃ mandaṃ dehi pādāravindaṃ
mitro mitra- bhrāntim āpādya vaktre [1] |
bhūyo bhūyo 'bhyeti patrāntarāle
'tyuṣṇair usrair antarāpīḍitātmā ||

ato latāmārge 'pi te mukhakamalasyātapatrākāṅkṣety [2]) uktvā nalinapatram upanayati |

śrīrādhā padāntare gatvā lalitāṃ [3]) sahacarīṃ saṃbodhya |

keyaṃ latikā lalite vilalitaśākhāśayaprāntaiḥ [4]) |
saṃmārjyeva [5]) nikuñjaṃ vikirati mālyāni vāyunā dhūtā ||

lalitā |

priye | iyaṃ mādhavīlatikā tavātithisatkārāyopasthitā | tathā ca paśya |

viṣamīkṛtaṃ parāgaiś ciranibhṛtaiḥ prāṅgaṇaṃ svasya |
saṃmārjya puṣpapātaiḥ kurute te 'ṅghrikṣamaṃ bhūyaḥ ||

patrānta- cyutamakarandadhārayeyam [6])
arghyaṃ te [6]) madhukarahuṅkṛtais tanoti |
āstīrya kṣitim amalāṃ [7]) parāgacailair
varṣantī kusumakalāpalājapātaiḥ ||

rambhāstambho- dbhūtakarpūradhārā
dhūpas te 'yaṃ dīpikā [8]) kiṃśukānām |
phullā mallī nṛtyati prīṇanāya
kekānekā gītikā maṅgalānām ||

śrīrādhā |

tasyāḥ śramasāphalyāya kṣaṇaikam upaviśya gamyatām |

sarvāḥ |

satyaṃ vadasi kalyāṇi |

tathaiva kartuṃ pravṛttāḥ | puro vilokya |

kuta imāni nalinīpatrāṇi kutastarāṃ kusumajālāni |

lalitā |

priye | bhāti bhuktapūrveyaṃ dharaṇī |

khaṇḍitādharapalāśavikāśā
khinnabāhulatikāparimarśāt |
bhuktabhogavaniteva nitāntaṃ
kuñjabhūmir aparāgaparāgā ||

---

1) vakre 2) °kāṅkṣoty 3) lalitā 4) vilalita° 5) °jyeṣa 6) °yeyaṃmarghyaṃte 7) amala 8) dīpikāḥ

campakalatikā |

upaviśyatāṃ kenāpi bhuktā bhavet kiṃ na | ramaṇīyo 'yaṃ bhūmibhāgaḥ | yatra tu |

madhuravamadhukaragītā kuntalitā manjarīnivahaiḥ |
kisalayapāṇiniveśā bhāti tamālāvalambinī [1]) latikā [1]) ||

śrīrādhā |

priye | tvam apy evam abhilaṣasi |

campakalatā |

kā nahi dhatte kalikā vadanavikāsaṃ samāgate [2]) kāle |
saiva bhaved atidhanyā yāṃ paricumbya pragalbhate madhupaḥ

latāntaritaḥ kṛṣṇaḥ |

iyaṃ tu sakhīsamūhe saiva |

madhumaṅgalaḥ |

kā sā priya [3]) |

kṛṣṇaḥ |

sandhyāyāṃ sukumārī campakadalapelaveyam [4]) |
nibhṛtaṃ mañjulahāsaṃ [5]) saṃprāptā mādhavīvalaye ||
kuñjatale kamanīyā kalayati kusumāni komalaiḥ karajaiḥ [6])
upagatamadhukaranikarair upavītā vallarīruddhā [7]) ||
nirgantuṃ na samarthā saṃprati ruddhā latājālaiḥ |
cañcalalocananalinaiḥ paśyantī sarvataś cakitā ||
parimocitā mayeyaṃ bālā bhṛṅgāvalībhītā |
nītā vasanavinītā panthānaṃ sadmanas tanvī ||

madhumaṅgalaḥ |

pūrvakṛtaprasaṅgena bhavatā prāptā [8]) kimiti saṃgopyate [9]) |

kṛṣṇaḥ |

sandhyāyāṃ sakṛtprasaṅgena katham ahaṃ vijñāto 'bhavam |

madhumaṅgalaḥ |

iyam atirūpasamṛddhiḥ sakṛd api dṛṣṭā na karṣati [10]) svāntam |
kiṃ punar apekṣate yo bhūyo bhūyo hy [11]) ayaṃ [11]) skāṃtam [12])||

kṛṣṇaḥ |

bhavatu | tathāpy asyāḥ parokṣatayā kautukam ākalayitum utkaṇṭhate cetaḥ |

punas tathaiva dattakarṇanetrau tiṣṭhataḥ |

---

1) ex conj.; hs.: °*lā 'valāvanīlatikām* 2) *samāgete* 3) *priyaḥ* 4) °*pelarā* (eind v. d. regel) *yam* (beg. volg. regel); sec. m. ingevoegd voor *yam*: *gī* (of *śrī*?) 5) sic. 6) *karaijaiḥ* 7) ex conj.; °*buddhyā* (onzeker!) 8) onzeker; *prā* (of *ā*) *tmā* hs. 9) *yo* niet geheel zeker. 10) *kārṣati* 11) onzeker. 12) sic!

punaś ca ś r ī r ā d h ā purato vilokya |
kasyeyaṃ padapaṅktir lalite saṃsarpato rabhasāt |
ānatatamālakuñjaṃ kimiti na saṃlakṣyate purataḥ ||
l a l i t ā |
priye | prāyaḥ ko 'py asmān ālokya latānilīno vartate |
ś r ī r ā d h ā sāśaṅkam
mandaṃ mandaṃ yāhi kuñje 'navadye
dhṛtvā siñjan-[1]) mekhalāsūtram ārāt |
dṛṣṭiṃ dattvā sarvato vīkṣamāṇaḥ[2])
ko 'yaṃ dhūrtaḥ saṃnilīno latāsu ||
lalitā tathaiva karoti |
ś r ī r ā d h ā tāvat paricayaṃ karoti |
yavakuliśadhvajanalinair anyair api rañjitā cihnaiḥ |
tasyeyaṃ padapaṅktir yena hṛtaṃ me manaḥ kuñje ||
so 'yaṃ khalu vanamālī militamilindāvalīgahanāt
māṃ mocayan nitāntaṃ trasitakuraṅgīm iva vyādhāt ||
no cet kasya padālī cittaṃ me cañcalaṃ kuryāt |
nollāsayati cakorīṃ dinakaradīptir hi nirgatā gagane ||
cetaścañcalāṃmāvaha[3]) etāsām aviditavṛtāntānāṃ yathoktaṃ[4]) na syāt tathā kartavyam |
iti manasi vicintya tūṣṇīṃ tasthau |
saṃprāptā tāval latāntarāl l a l i t ā |
ayi priye | ko 'pi navakiśoro vayasyena saha latāmālāṃ. . . .[5]) cānye latāntaritā gopā vatsamaṇḍalaṃ ceti[6]) | yo 'yaṃ kiśoraḥ sa tu nātidūre vartate |
vāraṃ vāraṃ vīkṣaṇaṃ sānurāgaṃ
vallījāleṣv- indranīlābhirāmaḥ |
dattvā dattvā te 'navadye 'navadyaṃ
līlāsindhuṃ gāhamāno vibhāti ||
śrīrādhā bhayalīlāṃ nāṭayati | tathā hi |
taralavilocananalinaṃ paritaś cailai(ḥ) samāvṛṇute |
matsyadvayam iva jāle khañjanayugalaṃ ca pañjare capalaṃ
ś r ī r ā d h ā |
sakhyo na stheyam asmābhir atra |
ayam atigahananikuñjo dūre purato vayaṃ bālāḥ[7]) |
madhyaṃgato dineśaḥ pathiko nāgacchati prāyaḥ ||
aviditajanas tamāle , saṃlīno vīkṣate tv asmān |
ko jānāti kṛśodari kasya manaḥ kīdṛśaṃ bhavati ||

---

1) Zoo, met s, niet ś. 2) Dit masc. kan bij 't volgende genomen worden. 3) sic. 4) Of staat er *yathālaṃ*? 5) Een achttal akṣara's nagenoeg onleesbaar. 6) ? *ceṃti* hs. 7) *vālāḥ*

lalitā |
priye |
cañcalakacalalitāsyo hāsyenottambhayan kāmam |
kāmayate bhavatīnāṃ saṃlāpaṃ vīkṣitair jñātam ||

rādhā |
satyaṃ vada | nirṇīya samāgatāsi |
bho bho sakhyo yady ayaṃ nandasūnuś
cūḍāpīḍe kekipicchaṃ dadhānaḥ |
gavyaṃ bhavyaṃ bhokṣyate sarvam etat
satyaṃ satyaṃ pūjayālaṃ ramāyāḥ ||

capalā |
rātrau gopagṛheṣu gokulapateḥ sūnuḥ priye sādaraṃ
cauryāya prasabhaṃ prayāti subhage dadhnām udārakriyaḥ |
so 'yam naḥ katham adya — ◡ kuhare gavyapriyo mādhavo
mugdho mokṣyati sānukūlavidhinā hy abhyarṇam abhyāgatam

candrāvalī |
samānītais tūrṇaṃ vrajayuvatibhir dāmanicayais
tadā mātrā baddho yadi guṇagaṇānāṃ nidhir ayam |
sutas tv ekaḥ pitroḥ sukṛtapariṇāmo hi caramaḥ
prathāṃ dhatte dāmo- dara iti nijair dorbhir uditām ||

śrīrādhā |
yātu na kāpi [1]) kadācil locanapanthānam asya dhūrtasya |
gavyaṃ harata [2]) purastān no cet prasabhaṃ [3]) mano [3]) harati [3]) ||

madhumaṅgalaḥ |
śrūyate svāminn ātmanaḥ kīrtiḥ | bhavadbhītyā palāyitum [4]) icchanti |
etās tāmarasāyatāmaladṛśaḥ saṃdhāya bhāṇḍāni vaḥ
śaṅkātaṅkitacetaso nijaśirassv atyantakhinnāruvā [5]) |
dhāvaṃ dhāvam amandapādanivahaiḥ kurvanti kuñjāntaraṃ
bālāḥ paṅkilam alpakalpalatikā- niryātapuṣpāmbubhiḥ ||

kṛṣṇaḥ |
sakhe | tadā vayam api saṃmukhībhavāmaḥ |

sūcakaḥ sāmājikān prati [6]) |
haste vaṃśīm udvahann [7]) aṃsadeśe [7])
vetraṃ netraṃ lālayan śrotrasīmni |
gaṇḍe 'nalpe maṇḍayan kuṇḍalābhyāṃ
kāntaḥ kṛṣṇaḥ kuñjato nirjagāma ||

---

1) *kopi* 2) Conj.; *harati* hs. 3) Onzeker. *prasabhamano herati* 4) *palayitum*
5) ? *khutāruvā* hs. 6) *pūti* 7) *udvahantaṃsadeśe*

agrato gatvā |

aye madhumaṅgala subāho toka pratoka jayanta vijaya praharṣan vasantaka gopālaka rantideva madana purato nivāryatām | asmān vañcayitvā gacchati vrajasundarīnivahaḥ |

sarve svasvasthānaviśeṣād aṇum [1]) utthāya |

sthīyatam sthīyatām na gantavyam na gantavyam iti |

nandanandanamukhenduśāsanād
indramaulitaṭapīṭhalālitāt |
drāk padaṃ na purato nidhīyatāṃ
saṃnideśakaraṇaṃ [2]) vidhīyatām ||

sarvāḥ netrāṇi parāvṛtya |

ayi mātaḥ katham idam apūrvaṃ praśāsanam [3]) |
indrādiṣu niyojya niyogam idam abalāsu vidhīyate ||

tathā hi |

nāsmākaṃ raṇaraṅgadurmadabhaṭānīkaṃ na durgāṭavī
no śailāgranibaddhakūṭabhavanā yāmā na paṇyakriyāḥ |
no rātrau paraveśmagā na ca vayaṃ kṣetrāpahārodyatāḥ
kasmād eva nideśavākyaracanā bālāsu visphūrjati ||

madhumaṅgalaḥ |

rūpāveśa [4]) durantavīranivahā [5]) audāsyam evāṭavī
mānottuṅganagendrabaddhabhavanā yāmāparaṃ yoṣitām |
yūyaṃ yat paracittaveśmani ratā mānāpahārakṣamās
tasmād eva bhavadvidhāsu nitarāṃ nyāyyo nideśo hareḥ ||

lalitā |

kasya nideśaḥ kīdṛśaś ca |

madhumaṅgalaḥ |

iha khalu sakalakalikaluṣavidalanasamuditayaśovitānasaṃśobhitadiṅmaṇḍalakhaṇḍitākhaṇḍalavaibhavasyāgaṇyapuṇyapaṇyasaṃgṛhītagītaśīlaviśvalīlakelidattacittavittasya samastaballavavanditapadapallavavrajaparivṛḍhasya nandamahārājasya nideśāt pratighaṭṭa- [6]) niveśitabhaṭacakracūḍāmaṇer mahārājakumārasyāyaṃ ghaṭṭas [7]) tenātra vayaṃ niyojitāḥ vikretuṃ dadhi gopikā yadi pathā niryānti yāyanti vā pādanyāsavighaṭṭanair [8]) vasumatīṃ saṃkṣobhayantyo hi naḥ | etāś copavanasya pavanasya pallavacayaiḥ saṃmaṇḍayantyo nijaṃ gatvā rājakūlocito 'yam adhunā bhāgaḥ samānīyatām iti |

---

1) Of staat er *daṇḍam*? (*daṇḍam utthāpya*?) 2) °*kareṇe* 3) *praśāmane* 4) corrupt. 5) *durata*° 6) *pratighaḍa*- hs. 7) *ghaḍas* 8) °*ghaḍanair*; deze moeilijke passage is overigens juist zoo door mij gegeven als ze in het hs. staat.

viśākhā |

apūrvo 'yaṃ rājaśabdaḥ karṇam āviśati | tathā hi |

pākaśāsanasamānaśāsano
(go)kuleṣu vṛṣabhānur īribhaḥ [1]) |
rājaśabdakalitāṃ navābhidhām
ātmanaḥ prathayati priye hitaḥ [2]) ||

anyā ca |

jīvati kaṃsanareśe samprati vaṃśe hi bhojānām |
rājeti śabdarājis tālīntarumastakeṣeḥ [3]) ||

campakālatā |

latāmūle sthitvā yadi nṛpatisaṃjñāṃ prakurute
pralubdho viśrabdhair naṭa iva (na)reśaḥ prabhavati |
bako gatvā padmā- karapulinabhūmau pulakito
gataḥ kiṃ vā tāvad rucikaramarālasya padavīm ||

madhumaṅgalaḥ |

bho bho vayasyā iyam atidhṛṣṭā [4]) kiṃ pralapati |

citraṃ 'yena bakī nipītagaralā- bhītā [5]) padaṃ [5]) śāśvataṃ
bhītā gokulaballavī praśamitā varṣāvamarśāt punaḥ [6]) |
bhinnā cañcupuṭī paṭīva kapaṭī sarpo [7]) nirasto madāt
satyaṃ tasya na śobhate narapater hīnā padopasthitiḥ ||

jayantaḥ |

madhumaṅgala | kiṃ etāḥ prajalpanti |

hastād ācchidya matta- dviradagatiraṇat- kiṅkiṇīnām amūṣāṃ
jalpantīnāṃ duruktaṃ dadhi madhuram idaṃ kaṅkaṇakvāṇamugdhāt |
pepīyantāṃ samantād upagatam amṛtaṃ bhāgyato 'raṇyabhūmau
ko 'yaṃ kaṃso nṛśaṃso bhavati mama puro muṣṭipiṣṭāṃsadeśaḥ ||

madhumaṅgalaḥ |

aye jayanta | yadi saralatayā ditsanti [8]) 'tarhi krauryeṇa kim |
tathā hi |

śākhābhiḥ phallitābhir ānatataru- śreṇī purovartināṃ
pānthānāṃ nirupadravaiva sukhayanty ānanditā sarvataḥ |
atyuttuṅgaśikhāgraguptaphalakā prāyo janair bhujyate
grāvāghātaviśīrṇaparṇavibhavā khinnātikhedaṃ gataiḥ

---

1) Of te lezen: *°bhānur ibhaḥ*. Is *ibha* missch. nom. pr.? 2) Of *priyehitaḥ*? 3) Bedorven (zie ook 't metrum) en onbegrijpelijk. 4) *°dhṛṣṭā* 5) *°bhītāpadaṃ* (overigens is te splitsen: *°garalā abhītā* (van *a* + *bhī*). 6) Doelt blijkbaar op de redding van Rādhā; *°marśāt* hangt dan af van *bhītā* 7) *sarpā* 8) *diśanti*

madhumaṅgalaḥ śrīrādhāṃ prati |
karṇāntabhrāntanetre sumukhi kacalatā- krāntavaktrāravinde
nūnaṃ gopālagoṣṭhī- layanajalaruha- śreṇinīrājitāṅgh(r)eḥ
dānaṃ bho dehi vṛndā- vanaruci(ta)latā- kuñjalīlāpriyasya
rājño nandasya sūnoḥ pathi pathikajanā- niṣṭavidhvaṃsakasya |

hariṇākṣī |
nando bhavatu nareśo vanditapādo 'stu gopajātīnām |
yo 'yaṃ ghaṭṭaniviṣṭaḥ [1]) satanuḥ saṃjīvito [2]) dadhnā ||

sumukhī |
re re maṅgala rājasūnuracitaṃ nūnaṃ samākarṇyatāṃ
gopībhiḥ parinartito nijagṛhe dadhnā [3]) ciraṃ stobhitaḥ |
no tṛptiṃ samavekṣya tena sadane cauryāya naḥ saṃgataḥ
sadyaḥ saiva vaśīkṛto rasanayā dānāya sajjībhavat [4]) ||

lalitā |
bhavatu tadā |
haste pustakam ākalayya karayor darbhā(ṃ)s tathā vāriṇi
snātvā puṇḍram atho vidhāya mukhataḥ śāntiṃ paṭhan bhūyasīm |
eṣā tvām upavītinaṃ vrajapater bhānoḥ sutā sādaraṃ
dānāyāhvayati prayāhi yamunā- kūle yadā te manaḥ |

śrīkṛṣṇaḥ |
madhumaṅgala | kasyā iyaṃ sahacarī samuttarayati |

madhumaṅgalaḥ |
svāmin nirṇīyate |
kāsti [5]) na paśyasi candrakamaulir iyaṃ vṛṣabhānusutā ramaṇīyā |
ramyaguṇālayamañjulahāsavibhūṣitavaktrapuṭī kamanīyā |
atra kuto vanadaivatapūjanakāmanayā [6]) sakhibhir namanīyā
tat kimiti pratikūlavidhiprahitā vikṛtir natibhiḥ śamanīyā ||

kṛṣṇaḥ pura upasṛtya |
na gantuṃ deyam |
vāraṃ vāram ihopayāti saritaḥ kūle latāmaṇḍale
cauryeṇaiva sakhījanair mama hitā mallīdalaiḥ śeṣitā |
vijñātaṃ hi mayādhunaiva dalitā prāyo 'nayā vallarī
yaccintākulitasya me jayanato [7]) nidraiva dūraṃ gatā ||

jayantaḥ |
mamāpi pratikūlakārī sakhīsamūho [8]) viśeṣato nigṛhyatām | tathā hi |

---

1) Ex conj.; *ghaṭani°* 2) *sajjī°* 3) Laatste akṣara onzeker. 4) sic, l. *°bharan*?
5) *kāsi* 6) *°pūjaya°* 7) sic. 8) *sakhīmamūho*

prātaḥ prātaḥ prasannānana[1]) tava[1]) caraṇāmbhojasaṃsthāpanāya
kuñjo guñjanmilindaḥ[2]) pratidivasam aho tanyate doṣahīnaḥ |
tāvat tanvi sakhībhir vikasitanalinī-dhūlibhiḥ keligehāny-
ātanvānā parokṣaṃ tad apanayanataḥ khinnagātro 'ham āsam ||

śrīrādhā |

bho bho nandakiśora nocitam idaṃ vākyaṃ kalaṅkāspadaṃ
mallīyaṃ na tavaiva puṇyabharataḥ kūle vikāśaṃ gatā |
bhaṅgair[3]) aṅkagatair[3]) anekapathikaiḥ saṃsevyate sarvadā
satro 'yaṃ parameśvarasya sutarām sarve janā bhāginaḥ ||

api ca |

dodhūyate pavanapaṅktibhir uddhatābhiḥ
sāraṅgaśāvanivahaiḥ paribhujyate 'pi |
pepīyate madhukarair alakāntareṣu
kāntābhir eva saphalīkriyate lateyam ||

na hi[4]) kadāpi mayā kamanīyasakhībhir amandamahī kaliteyam |
nāpi tu dṛṣṭipathaṃ gamito 'si kadāpi latākusumākuliteyam ||
khidyati maddhṛdayaṃ mṛduhāsamṛṣāvacanaiḥ kva matir militeyam |
doṣabhareṇa niśeṣaya[5]) mām anuśāsaya yatra ruciś caliteyam ||

kṛṣṇaḥ |

jalpasi[6]) kiṃ tarale na gṛhe mama yena mṛṣāvacanaṃ racanīyam |
doṣabharo bhavatīṣu na sundari mām anudhā(va)ti kiṃ kathanīyam
nandanṛpasya mahī sakalā sakalaṃ vasujātam idaṃ ramaṇīyam |
yena kṛtaṃ subhage paribarhya[7]) samaṃ nanu gopakulaṃ namanīyam

śrīrādhā |

sakhi[8]) |

jānāmy ahaṃ nalinasundara tātagehe
yad bhujyate niśi niśākaragaurahāsa |
mātrā dhṛto dadhikṛte vrajasundarībhiḥ
saṃmocito natiśatair viditaṃ janeṣu ||

kṛṣṇaḥ |

ko māṃ vimocayati kena dhṛto bhavāmi
nānto na madhyam iti mānini veditavyam
saṃmocanāya yamalārjunayor idānīm
ātmā mayaiva kṛpayā pariyantrito[9]) 'sti ||

---

1) °nanamatava 2) gapan° 3) sic bhṛṅga, raṅka°? 4) l. nāhi? (metri causa?) 5) Dus niet niḥśeṣayati luidt het compositum. 6) jalpāsi 7) Niet geheel zeker. 8) sakhī 9) pariyantrito

v a s a n t a k a ḥ |

iyam aticapalā taruṇī   nīlapaṭīmaṇḍitā gaurī
rādhādakṣiṇabhāge   nāmnā candrāvalī bhāti |
sadyo hṛdyam apūrvaṃ   gavyaṃ saṃdhāya bhajane prāptā |
ratyā natyā bhītyā   neyaṃ mūlyena cauryād vā ||

c a n d r ā v a l ī |

ko 'tibalo vṛṣabhānujanādhipaśāsanatigmahutāśa n a t o y a ḥ |
dharmapatham parihṛtya sureṣu nareṣv itareṣu jano n a n a t o y a ḥ ||
ittham avekṣya nato na jano hi mato vibudhair nanu so 'y a m a t o y a ḥ
durlabham etad alaṃ madhuraṃ dadhi tasya sadā namate n i r a t o y a ḥ
yadi mūlyena natyā vā gṛhṇāsi ced gṛhāṇa |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

candrāvali | kim asya mūlyam |

c a n d r ā v a l ī |

dātuṃ na śakyate bhavatām [1] | dūrata eva sthīyatām |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

bhavatu | ucyatāṃ tāvat | sāmarthyaṃ bhaviṣyati ced grāhyaṃ no ced anyato gatvā vikrīṇīta |

c a n d r ā v a l ī sahāsam |

yāvatyaḥ pitṛgāvo   bhūṣaṇavasanair vṛtā gopaiḥ [2] |
tāvan mūlyaṃ dadhno   bhavati rucis te yadā manasaḥ ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

priye candrāvali | māhātmyam ucyatām asya dadhnaḥ |

c a n d r ā v a l ī |

nandātmaja | na jānāsy asya māhātmyaṃ | paśya paśya |

yasyādanakṛtapuṣṭer   adharapuṭe vaṃśikāmodāt [3] |
nirgatapavanaśikhāyām   anaṭad govardhano madhupa [4] ||

api ca |

nītaṃ yan navanītaṃ   vadanapuṭe śaiśave bhavataḥ |
kāle mukhapraṇālī   śiśiramṛṇālīva saṃjātā ||

anyac ca |

kālindītaruśuṣkakoṭaranaṭū- [5]   jjvālāvalīm [5] udbhaṭa
prāleyānilabhītibhaṅguramano-   gopījanair vīkṣitaḥ |
niḥśaṅkaṃ jalajātalocanasudhā-   dhārām ivādad bhavāṃs [6]
tan no yan [7] navanītabhojanakṛte   māhātmyam ujjṛmbhate |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

kasmād evaṃ māhātmyam iti |

1) *bhavatā*   2) ex conj., *gopaiḥ* hs.   3) ex conj.; °*mokāt* hs.   4) *madhupaḥ*
5) l. misschien. [illegible]   6) *bhavas*   7) l. *'yaṃ*?

niruttarāḥ sarvās tasthuḥ |

tatra **sudāmā** nāma gopakumāro 'vadat |
svāmin | kiṃ pṛcchasi | nedaṃ gopībhir uttarayituṃ śakyam |

kṛṣṇaḥ |
kuto vayasya |

sudāmā |
asti kim api nigūḍhabījam |

kṛṣṇaḥ |
kathayatu bhavān |

śrīdāmā karṇamūle |
trayyantoditaśuddhabuddhaparamā- nandābdhisaṃsthāmṛtaṃ
niḥsīmaṃ nirupadravaṃ[1] nirupamaṃ svātmānubhūtaṃ sukham |
nikṣiptaṃ karuṇākulena bhavatā jīvānubhūtyai punar
goloke surabhīṣu muktajanatā- nityābhigamyaṃ param ||
tad bhūyo bhavabhītibhaṅgurajanā-[2] nāsvādanāya tvayā
līlāviṣkṛtavigraheṇa surabhī- vargo bhyamatrāgataḥ |
etās tāmarasābhirāmavadanā jñānādayaḥ śaktayas
tāsāṃ hastagataṃ tad evam amṛtaṃ natyādibhiḥ prāpyate ||
nedaṃ prākṛtam atra me cakatano līleyam aprākṛtā
māhātmyaṃ payaso ghṛtasya bhagavan dadhno 'pi bhūmeḥ punaḥ
netraprānta ihāsti deva sakalaṃ vaikuṇṭhalīlāmṛtaṃ[3])
dhanyāḥ ke 'pi pibanti ye tu saralī- bhūtā manovṛttayaḥ[4] ||

kṛṣṇaḥ | netrayor vihasya |
vayasya | sadya eva bhāṇḍabhaṅgaḥ kṛtaḥ | priye candrāvali |
vicārya mūlyaṃ vaktavyaṃ yadi vikretukāmāsi[5] |

candrāvalī |
grahītā ced asi satyaṃ vadasi |
kṛṣṇaḥ |
brūhi brūhi |

(**candrāvalī** |)
tyakto nando mandrahāsābhirāma
vṛddhā mātā sāpi saṃsaṃmocitā[6] |
kiṃcid anyat tyajyatām iti vadasi cet |
tyakto bhrātā sīrapāṇis tavāyaṃ
nānyad gavyaṃ[7] yady alaṃ syād gṛhītā[8] ||

---

1) °*drava* 2) Zoo schijnt er te staan. 3) *vaikuṇṭha°* 4) Omtrent de woordsplitsing in deze drie strophen ben ik hier en daar onzeker. 5) °*kāmāmi* 6) Corrupt! 7) ex conj., *dāryaṃ* hs. 8) *grahītā* (goed?). De maat is niet in orde: wellicht iets uitgevallen.

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

na paṇanīyo vastukalāpo bahudhā yuṣmākam |
anyat tyajyatām iti ced rājabhāga eva dīyatām iti ||

c a n d r ā v a l ī |

aye bāla vayaṃ tyaktuṃ na śaktā smaḥ | iyam asmākaṃ svāminī śrīrādhā tyaktuṃ netuṃ samarthā | śrūyatāṃ karṇe |

iyam atiparamavadānyā mantraṃ te 'haṃ prayacchāmi
śaraṇaṃ gaccha caraṇayor dāsyati mūlaṃ [1]) vinā sakalam ||

no cen mayā gatvā praṣṭavyā priyā |

rasiko yady asi dadhnaḥ śocasi kiṃ yāhi pādayor mūlam |
loko bhavati sa vidvān kurute yas[2]) tv[2]) ātmano[2]) 'bhīṣṭam ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

yeṣāṃ dānaraso loke te necchanti pratikriyām |
nīradāḥ kim u vāñchanti ye prayacchanti jīvanam ||

c a n d r ā v a l ī rādhāntikaṃ gatvā |

devi jalajātalocane 'yaṃ nandanandano mūlyena dadhi samākāṅkṣati | kiṃ mūlyam asya |

ś r ī r ā d h ā |

lalitāhūyatām |

sarvāḥ sametya saṃmantrayanti |

tatra l a l i t ā karṇākarṇīkṛtya |

aho priye |

yā vṛndāvanamañjukuñjavalaye ramyādharasparśinī
niḥśaṅkam niśi no 'bhikarṣati mano vaṃśī madāghūrṇitā |
seyaṃ saṃprati[3]) gṛhyatāṃ madhupater gavyaṃ puro nīyatāṃ
dharmaḥ strīṣu niveśyatāṃ mama vacaḥ sakhyo yadā rocatām[4]) ||

ś r ī r ā d h ā |

lalite | nāyaṃ dāsyati | yady evaṃ syāt tadā tv aparaḥ kṛṣṇas tvam eva syāḥ[5]) |

kāliyagaralavihīnā[6]) kṛṣṇā kṛṣṇena[7]) saṃbhūtā |
vaṃśīgaralavihīnaḥ kṛṣṇo lalite tvayā bhavatu ||

tataḥ parāvṛtya kṛṣṇāntikam upāgatā l a l i t ā c a n d r ā v a l ī ca |

ity āha candravadanī rādhā saubhāgyamañjarī tathyam |
vāñchasi[8]) ced rasanīyaṃ muralīṃ no dehi saptadhā bhinnām ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

ākārayāmi dayite muralīnādena dūrato vatsān |
saṃstobhayāmi hṛdayaṃ mātur dūre gato 'raṇye ||

---

[1]) l. *mūlyam*? [2]) °*stvā*° is niet geheel zeker. [3]) ex conj., *saṃghaṭi* hs. [4]) l. *rocate*? [5]) *tvemevasyā* [6]) pr. m. *kālīgarala*° [7]) of *kṛṣṇāna*? [8]) *vāñchati*

api ca |

prāṇād adhikatareyaṃ vaṃśī kalabhāṣiṇī nūnam |
bhavatīnām iva rādhā kṣaṇam api neśe parityaktum ||

api ca |

dāsyāmi sundari munīśvaravṛndavandyam
ātmānam āśu kalahaṃsavadhūvirāve |
vaktrāravindamadhupānaparām anindyāṃ
vaṃśīṃ kadāpi karato na viyojayāmi ||

candrāvalī |

kṛṣṇas tvam asi taveyaṃ muralī garalaṃ mukhād vamati |
tām apaharati [1]) sakhī me kriyate kiṃ te 'nayaṃ tv anayā [2]) ||

gacchati me samayo 'yam anindita bhānur asau śiraso vinivṛttaḥ |
mandirakandarataḥ paripaśyati devavaraḥ kṣudhayā parivṛttaḥ ||
saṃprati bālavadhūnikaraḥ parilolati pūjanato gatavṛttaḥ |
māvinayaṃ kuru paśya puro nicayo 'nnabhavo rasato 'pi nivṛttaḥ

kṛṣṇaḥ |

sā vanitā bhavatīṣu mayā vinayopanatā na gatā sakhi tuṣṭā |
indumukhī vṛṣabhānusutā hi yayā tu bhaved vacanaiḥ paripuṣṭā ||
rūpayutāpi sabhā sakalā vikalā mama bhāti manorathaduṣṭā |
kiṃ sakalābhir iyaṃ kukalāpurato [3]) hi guror vinayena vighuṣṭā ||

śrīrādhā lalitābhimukham |

praṣṭavyo 'yaṃ nīlajīmūtagātras
tāmyaty evaṃ [4]) hetunā kena mugdhaḥ |
krīto mārgo mārgagā [5]) no ruṇaddhi
deyaṃ dattaṃ kiṃ punaḥ patrapūrvam [6]) ||

lalitā tathaiva lalitā vāṇyojjagāra [7]) |

re re bālamṛṇālakomalabhuja vyālolahārāvale
mārgaṃ muñca [8]) na kañcavajvaya [9]) manāg vyāghūrṇayan locane |
kiṃ kṛtvā [10]) vayam atra kiṃ tu bhavatāṃ vāsaḥ purātrābhavan-
nāyātāsti kadāpi karṇaphalake dānākṣa — vyāhṛtiḥ

śrīdāmā |

garvakharvitamate lalite te
na sphuṭaṃ vrajapateḥ sadane 'sya |
janmanā pratigṛhaṃ bhavatīnāṃ
dattam indrapadasaukhyam analpam ||

---

1) ? pr. m. *apaharasi*, verbeterd in *apaharasi* (? 2) ? *kiṃtenayaṃtvanayā* 3) ? °*yurato*
4) *eva* 5) pr. m. *mārgī*, sec. m. *mārgīgān* 6) sic, of *yatra pū*° 7) sic: beteekenis?
8) ? *smuñja* hs. 9) sic. 10) Onzeker.

ś r ī k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

ayi rādhe mitahāse — doṣam adoṣaṃ tu me dehi |
dāsyāmi naiva caraṇaṃ — purato dātuṃ vinā dānam ||

ś r ī r ā d h ā |

śraddhayā dīyate pātre — saṃkrāntigrahaṇā(di)ṣu |
rājño deyaḥ karo dānam — athavā grahadoṣahṛt ||

tatredānīṃ saṃkramaṇādyabhāvāt kathaṃ dānaṃ dvitīyasyāpy asaṃbhavena [1]) | tathā hi |

viṣṇor nābhisaroruhāt samabhavad — vedhā vidhātuṃ jagat
sṛṣṭvāgre manasā kumāramukhato — devāsurān mānavān |
paścād atra vicitya [2]) dharmavṛṣabhaṃ — pādaiś caturbhir vyadhāt
tannāmnā tadanupravṛttam abhavat — khyātaṃ puraṃ bhūtale ||

yato vṛṣa(bha)rūpasya dharmasya pravṛttir abhavad ato vedhasā vṛṣabhānupuraṃ [3]) nirmāya govṛttibhyo dattaṃ | tad ārabhyāsmatpūrvajānām evātra saṃsthitiḥ | saṃprati tu |

gopālānvayamauliratnamatanu- [4]) — khyātyāvanīmaṇḍano
nāmnaḥ śrīvṛṣabhānugopanṛpater — nākārṇivikṣṇāvaliḥ [5]) |
yasyālindaniviṣṭagokulamahā- — godohārāvāpagā-
yūrāpūritabhūrikarṇakuharo [6]) — dhātā kṣaṇaṃ tiṣṭhati ||

ato 'yam asmākaṃ pitur evaitad bhūmaṇḍalam | katham asmatpradeśeṣu bhavadāgamanaṃ dānāya |

na brūmaḥ [7]) śikhipicchacūḍa yamunā- — ghaṭṭe [8]) karagrāhiṇaḥ
ke (yū)yaṃ paśubhis tṛṇāni (ba)huśaḥ — saṃcarvayanto hi naḥ |
haṃho paśyata muktatātasadanā — vṛttyāpi saṃhāpitā
dhṛṣṭā vai paraveśmagā api tathā — nojjhanti dhārṣṭyaṃ muhuḥ ||

api ca |

grāmas tv ekas — tvatpituḥ śrūyate vai
nadyāḥ pāre — gokulaṃ nāmato yaḥ |
tatrāyaṃ te — śobhate rājaśabdaḥ
sthānabhraṣṭaḥ — kiṃ nu datto vibhāti ||

api ca |

yāhi mukunda na me 'vinayaṃ kuru kiṃ janakasya yaśaḥ pari-
l u m p a s i |
naiva tathā jananī tava bhāti kutaḥ kapaṭena [9]) vacaḥ pari-
ś u m p h a s i ||
yācaya tubhyam ahaṃ pradade dadhi yady anavadyatayā na hi
t u m p h a s i |
bho iyatī rasanā yadi te 'sti kathaṃ kamanīyagṛhaṃ sukham
u m b h a s i ||

---

1) °bhavena 2) vivṛttya 3) °puraṃ 4) sic (of °nanumanu) 5) Onzeker; nākarṣi (sec. m. ṛṣṇi of ṛṣi of ṛṣa?) vivṛkṣṇā (of kṣṇī) valiḥ 6) Of pūrā°; het geheel is duister. 7) vamaḥ 8) ghaṭe 9) kapaṭena

m a d h u m a ṅ g a l a ḥ |

caraṇanalinamūlān nirgatā vāridhārā
surasarid iti loke gīyate kalmaṣaghnī |
śirasi bhavati mālā yā purārer murāriḥ
sa tu tava purato 'yaṃ pātrabhūto 'marāṇām ||

ataḥ |

dānaṃ dehi yatas tavānanavidhau parvādhunā vartate
śrīkṛṣṇānananīlarājinivaha-[1]) cchāyā samākrāmati |
paśyodagratayā latās tarugatā nūnaṃ dvijebhyo madhu
srāvaṃ srāvam abhīṣṭam utkaṭarasā yacchanti sadbhūtaye ||

api ca |

yasya nābhinalinād vinirgato
viśvasṛṣṭim akarod vidhiḥ svayam |
so 'yam ambujapalāśalocane
rocate nikhilagopamūrdhasu ||

na kvāpy atiriktā viśvasṛṣṭir asmāt |

l a l i t ā |

āścaryam āścaryam | tathā hi |

nāsmākaṃ sadane rahasy api gataṃ bhītyātisaṃgopitaṃ [2])
na tyaktaṃ kaṇaśo 'pi gopakagaṇair bhuktaṃ chalācchadminā
kva brūṣe[3]) nanu pātratāsya ca vidheḥ kvotpattipadmaṃ punaḥ
kiṃ no vākyahaṭhena[4]) te khalu mano dānāya[5]) saṃsṛjyate ||

m a d h u m a ṅ g a l a ḥ |

na prāyo vaḥ karṇamulam upagatāsya mṛtsnākeliḥ | paśya paśya |

ḍimbhair ambhasi rantum utpaladala- śyāmaḥ kadācid gataḥ
kālindyāḥ kamanīyakuñcitakaco mṛtsnām adānto hy adāt
tac chrutvā jananī ninīya vadanaṃ dṛṣṭvāpaśaṅkā bharaṃ
brahmāṇḍaṃ tilapiṣṭapiṇḍam iva yat-[6]) tuṇḍe 'ravindaprabhe ||

ato nāsmād bhinnaṃ jagat tajjanayitā cāyam |

ś r ī r ā d h ā |

bhavatu | kim asmākaṃ sakhi |

pūjākṛtyaṃ vartate bhūri devyā
mārge ruddhā nirdayair gopaputraiḥ |
tūrṇaṃ bhānur vāruṇīṃ yāti nūnaṃ
dehacchāyā pādamūlaṃ jahāti ||

---

1) °nīlakāñji° (of °kāñji°) 2) bhītyatisaṃgo° 3) cuṣe 4) haṭena 5) Onzeker, er schijnt dhātāya te staan. 6) l. tat-?

a p a r ā kāpi |

kruddhā me jananī vai jīvitam adyānavadyāṅgi |
kālātikramadoṣān nūnaṃ hatāruṇāpāṅgā [1]) ||

ity uktvā gantuṃ pravṛttā |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ kareṇa dhṛtvā |
kva gacchasi varānane 'dattvā vadanam āvṛtya |

s ā covāca |

hāhā nandanarendratāta kalahā mātā mamātīva hi
prāyo me janako 'pi kopagahano bhrātā vidhātaiva [2]) hi |
dūre tiṣṭha na māṃ spṛśa spṛhayasi preṣṭhaṃ yadi pre ˘ tāṃ
nāhaṃ tvatkarajakṣatena [3]) bhavituṃ gātreṣu śaktānyathā ||

v i ś ā k h ā |

ādarśe samavekṣyatāṃ mukham idaṃ kiṃ te vidhātrā kṛtaṃ
no gavyāya bhavati yena viduṣāṃ devātithīnāṃ kriyāḥ |
yuṣmākaṃ tu kadambanimbalavalī- kharjūrapīlūphalāny
attuṃ vakranatiṃ [4]) tatāna kuśalo vedhā [5]) tiraścām iva ||

evaṃ capeṭāmutthāya [6]) pravṛttāyā hāraṃ h a r i r jagrāha |

viduṣāṃ [7]) hi yajanti lolamāle haviṣā mām adhidaivam adhvarāṇām
avatāritam [8]) atra [8]) divyalokād idam ātmocitam [9]) ātmano [9]) hitāya
yad idaṃ pratisadma sundarīṇāṃ bhavatīnām amṛtaṃ vilokyate |
tad idaṃ vinayāni [10]) kaitavād vā paribhokṣye sakalaṃ [11]) balena vā

v i ś ā k h ā |
muñca māṃ capeṭāṃ dāsyāmi | ravathacchalabalādikaṃ [12]) nāhaṃ bibhemi |

k ṛ ṣ ṇ o mālāṃ karṣati |

sundarapāṇisaroje dehi capeṭāṃ [13]) vinodāya |
kā [14]) tāmyati jalajaśrīr madhupavadhūṭīpadanyāsaiḥ ||

c a m p a k a l a t ā |
aye viśākhe 'yam atilobhī dadhnaḥ | capeṭām apy aṅgīkaroti |

ś r ī r ā d h ā sahāsam |

bho bho nandakiśora muñca purato mārgaṃ prayāmo vayaṃ
yātrāyai bhavataḥ karomi śapathaṃ tātasya dhairyaṃ kuru
asmābhiḥ saha gaccha bhānunagaraṃ yad rocate bhujyatāṃ
vatsāṃś [15]) cāraya no 'nayo na bhavitā [16]) dadhno hi yady arthitā |
nedaṃ śakyaṃ te pitā me vṛttiṃ dāsyati na vā |

---

1) *pāṅgau* 2) l. *vidhāteva?* 3) *tatvatha°* 4) Of *vaktratatiṃ?* 5) l. *vedhās?* 6) Moet datief van een subst. n. zijn („om een klap te geven"). 7) *viduṣā* 8) *°tāritapatra* 9) *ātmocitalabhātmano* 10) *vinayani* 11) *sakala* 12) *ravaya°* 13) *capetīṃ* 14) *ko* 15) *vatsos* 16) Veranderd in: *bhavatā* (?)

pitā te gopānām adhipatir idaṃrūpam atulaṃ [1])
balaṃ te dordaṇḍe dalayati gavāṃ bhītinivaham |
glaho 'pi svalpo 'yaṃ dadhighṛtapayomātram api te
vinā tuṣṭer dhātur milati katham īdṛk parijanaḥ ||

madhumaṅgalaḥ |

dadhno lobhī na gopālo bhāvalubdho varāṇane |
dṛptānāṃ [2]) darpasaṃhārī [3]) naḥ [4]) śruto nandanandanaḥ ||

tathā hi | bhāvalubdho yathā |

bhaktānugrahakātaraḥ samagamad dhitvā padaṃ śāśvataṃ
vaikuṇṭhaṃ karirājarāvaracanā- [5]) saṃbaddhapādāmbujaḥ |
vegadhvastapaṭo naṭatkacataṭo [6]) bhraśyatprasūnotkaro
grāhogrāsyavidāraṇo 'sya [7]) vigalac- cakrāṃśurājatkaraḥ ||

darpaharatvaṃ yathā |

madoddhatadaśānana- [8]) prabalavaktrapaṅkticchada-
kṣayopacitasāyako vikaṭasindhubandhoddhataḥ |
sahasrabhujakandalī- dala(na)tigmadhārāṃśubhṛt
kuṭhārakaṭhināṃsakaḥ sumukhi dṛśyatāṃ gopatiḥ ||

śrīrādhā satrāsaṃ [9]) lalitāṃ pariṣvajati [10]) |

lalitā |

sakhi na bhetavyaṃ na bhetavyam | iyaṃ tv asya janmāntarīyā līlā | idānīṃ tu |

mātrā baddho nartito gopikābhir
bhīto bhīto yācito yacchatīti |
bālye bāle pādukādarśapīṭhāny
uccaistalpaṃ yasya kasyādhiśete ||

bhāva īṣad api yatra vīkṣyate
tatra bhāmini hi bhāti mādhavaḥ |
nimnabhūmivalayānugāminī
prāyaśo bhavati vārisaṃtatiḥ ||

śrīrādhā |

lalite | tadā sāhityaṃ vidhīyatām |

lalitā |

ucitam [11]) avindam [11]) eva |

śrīrādhā |

tadāhūyatāṃ bhadre |

[1]) *atulą* [2]) °*tānā* [3]) *darpya*° [4]) *na* [5]) °*racana* [6]) °*kacanaṭo* [7]) Zoo de pr. m.; sec. m.: *vidāraṇostho*; doch ook °*sya* is weinig bevredigend. [8]) °*uderata*° of °*uddhṛta*° [9]) *mātrāsaṃ* [10]) °*dyajati* [11]) Of is er bedoeld: *ucitam idam eva*? hs. *ucitaṃvindaṃ*

lalitā tathaiva karoti |

idam atimadhuraṃ[1]) gavāṃ murāre
dadhi nalinīdalabhājanaṃ vidhehi |
drutam iha gamanaṃ vidhāya nūnaṃ
piba dayayābhinirīkṣito 'nayaiva ||

kṛṣṇas tathā kartum upasasarpa | tathā hi |

jaṭhare[2]) muralīṃ niveśya hastāt kuṭilaṃ kuntalajālam unnamayya[3])
puṭakaṃ nalinīpalāśajā(taṃ)[4]) karakañjena vidhṛtya saṃgato 'bhūt

jayantaḥ |

nocitaṃ rājakumārasya cauryam | asmākam api dīyatām | kā vā hānir[5]) bhavati gopakanyānāṃ dadhivyaye |

kṛṣṇo lalitāntike |

ayam atidhṛṣṭo nigṛhyatāṃ yuvatibhiḥ |

lalitā |

jayanta | ihopagamyatām |

yaṣṭiṃ hitvā duratah kṣālayitvā
vaktraṃ[6]) tūrṇaṃ rajjupāśaṃ nirasya |
hastau baddhvā mandamandaṃ prayāhi
rādhāpārśve mādhavo nātra hetuḥ ||

(jayantaḥ |)

snātvāgamyate | kiṃ mukhaprakṣālanamātreṇa dadhilābhaś cet kaś ca kṛṣṇaḥ śrīrādhāyā eva pādapadmopajīvy aham tathā hi |

pitā vā mātā vā yuvatir api putro 'pi lalite
na loke preṣṭho me bhavati ca tathā daivatam api |
yathā prītyā pātre[7]) nirupamarasaṃ bhakṣyanivahaṃ
prayacchaty alpaṃ vā sumukhi samaye yo 'tikaruṇaḥ ||

lalitā |

kuto vilambase |

jayantaḥ plutiṃ nāṭayati |

rādhā |

upaviśyatām | sakhyo dīyatāṃ jayantāya dadhi |

ekā[8]) culuke[8]) dadhidhārāṃ prayacchati | chadmanā cāparā bhūruhaśākhāyāṃ śikhāṃ badhnāti |

jayantaḥ svagatam |

aho yady ahaṃ śikhāṃ mocayituṃ hastaṃ cālayāmi tadā hastād dadhi gacchati | yadi śiraḥ karṣayāmi tadā śikhaiva gacchati ato yathāsthito dadhi pibāmi | tato yad bhāvi tad bhavatu |

1) madhura 2) ṭha onzeker. 3) uttamayya 4) palāśaja 5) hātir 6) cakkha
7) patraṃ 8) ekārculuke

prakāśam |

no me sandhyā vidheyā sumukhi munipate[1]) vālekasyeva[1]) yena
kuryāṃ śraddhāṃ śikhāyāṃ na ca mama bhavitā hānir asyā vyapāye
māsād arvāk[2]) tathaiṣā bhagavati bhavitā bhūyasī mūrdhadeśe
dadhno dhārāviyoge kṣaṇam api subhage vepate mānasaṃ me

ś r ī r ā d h ā |

bhavatu | pīyatāṃ yathecchaṃ dadhi |

tadānyaikākhaṇḍāṃ dadhidhārāṃ prayacchati | aparā tadīyām eva rajjum ādāya ha(sta)bandhanāyopasthitā |

j a y a n t a ḥ |

hastabandhanam api prāyaśaḥ kariṣyati | karotu nāma |

sukhaṃ duḥkhaṃ tūbhayam api dhātrā śarīrasya nirmitam |
śarīrabādhād api dadhikṣatiṃ kartuṃ na śakto 'smi

na sābhilāṣo gaṇayati kaṣṭam | tathā hi

alitatir aravindagandhalubdhā
mukulamukhe 'py uṣitā dinātyaye |
pariharati na cetasāpi saṅgaṃ
kamalavanasya bhiyā kadāpi hi ||

śrīrādhe kim api kurvantu[3]) nāmaitāḥ nāham īṣad api dadhi tyajāmi |

anucitam idaṃ bhavatyā viśvāsenāgatasyādya |
samupekṣaṇaṃ mamaiṣā prakṛtir naivātipuṇyā nāma ||

ś r ī r ā d h ā |

bālyād yena saṃrakṣitaḥ saṃprati dadhilobhena taṃ vihāya mām upagato 'dhunā māṃ kim upakariṣyati |

j a y a n t a ḥ |

hā kaṣṭam | ubhayabhraṣṭo jāto 'ham | bhavatu | kṛṣṇam upāttaye[4]) tāvat | svāminn adyaiṣa jayanto viṣamāvasthāṃ gato vartate |

śākhābaddhaśikho janopahasito nagnīkṛtaḥ sarvato
rajjvā baddhakaro vimuktakavaraḥ sikto hi dadhnaḥ kaṇaiḥ |
daṇḍāghātanitamba — ⏑ vikalo yaḥ prāk tvayā[5]) lālitaḥ
svāminn adya jayanta eṣa viṣamāvasthāṃ gato vartate ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

jayanta | kim aparāddhaṃ tvayā gopījanānām |

j a y a n t a ḥ |

na kim api svāmin | vṛthā baddho 'smi |

1) sic: woordsplitsing en beteekenis? (*munipater bale kasyeva?*) 2) *arghāk* of *ardyāk* 3) *kurdhantu* (uit *kurvantu*) 4) Niet zeker: *upaddaye* hs. 5) *tayā*

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
śrīrādhāśaraṇaṃ yāhi |

j a y a n t a ḥ |
ko 'nyaḥ karoti vayasya | śrutaṃ na bhavatā |

(k ṛ ṣ ṇ a ḥ |)
bhaṇa kim |

(j a y a n t a ḥ |)
śrūyatāṃ śrūyatāṃ vayasya |

garalaṃ vamati vyālī janaikaprāṇanāśanam |
vyālīkavalitaṃ kṣetraṃ kodravāṇāṃ viṣāyate ||

ataḥ sarvā asyāḥ [1]) sakhyaḥ samprati viṣavāhinyaḥ santi |

abhāgyena matir jātā mama pādaṃ vimucyate |
prayāto dadhi sambhoktuṃ gopakanyāviṣāmbudhau ||

evaṃ krīḍaty [2]) ā k ā ś e |
bho bho gopātmajāḥ ! vatsās tāvat sīmānam ullaṅghya kva gatā iti na jñāyante | tathā hi |

graiveyodagraghaṇṭā- [3]) dhvanir [3]) api bhagavann eti karṇātithitvaṃ
pādanyāsotthapiṣṭā- takavimalarajo vyānaśe nābhrajālam
durād evāvaloke [4]) na [4]) carati taṭinī nīrakallolamālā
nauvairuṇāgradūrvā [5]) kva [6]) nu khalu surabhī- · śāvaniḥ — ⏑ — — ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ sāśaṅkam |
aho dṛśyatām ! kaṃsaprahitā rakṣogaṇāḥ prāyaś caranti vipināntareṣu | yathā naivoparodhaṃ kuryus tathā vidheyam |
iti sambhrāntā vatsān [7]) pālayituṃ pravṛttāḥ

k ṛ ṣ ṇ a ḥ śrīrādhāṃ prati |

cintāmaṇiphalake me sundari haimī tanuḥ kāpi |
jaṭatiṃ [8]) gatā nitānta [9]) premṇā samropitā hy antaḥ ||

api ca |

asmin dadhini manojña smarasitākṣodanikṣepāt |
jātā kāpi śikhariṇī nayane na vismarati [10]) ||

vayaṃ tu vatsānveṣaṇāya gacchāmo | bhavatībhir api devīyātrāṃ nirvartya yathāsukham asmin pradeśe viśrabhyāgamyatām |
iti niśamya

---

[1]) *svāsyās* (? [2]) *krīḍati* ; moet wel als loc. abs. beschouwd worden. [3]) sic; steekt er *adhvanuḥ* in, gelijkwaardig met *na dhvanuḥ*? [4]) Of *°lokena* te verbinden? [5]) Bedorven. [6]) ? Hs. naar 't schijnt *kr*. [7]) *vatsayāḥ*. [8]) sic. [9]) l. *°tam*? [10]) Corrupt? metrum?

śrīrādhā tu |

saṃjātāśruvilocanotpaladalā saṃśoṣayantī muhuḥ
śvāsenādharapallavaṃ mṛdutanau romāñcam ātanvatī |
pāṇau pāṇisaroruhaṃ pidadhatī śaṅkābharaṃ bibhratī
rādhā hemalateva kāntavirahe paryākulā [1]) vīkṣyate ||

śrīrādhā |

devīyātrātpralena [2]) kṣaṇasukhada [3]) bhavad- vīkṣaṇāyopayātā
saṃvīkṣya tvāṃ kadācin nijabhavanapuro- vartikuñjāntarāle |
citte [4]) jātānurāgā tadavadhi bhavataḥ saṃgamaṃ prārthayantī [5])
daivād āsādya sadyaḥ prabhavati ca kathaṃ tadviyogaprasaṅgaḥ [6]) ||

virahaparyākulaḥ kṛṣṇaḥ priyāmaṇibandhe mallimālāṃ [7]) nibadhya śākhāvalambitasārikāpañjaraṃ vismṛtya niṣkrānto vatsānveṣaṇāya |

| iti niṣkrāntāḥ sarve gopāḥ |

|| dvitīyo 'ṅkaḥ [8]) ||

| tataḥ prastāvanā |

kṛṣṇavirahāviṣṭo gopīnivahaḥ | sa ca yathā |

mukhavigalitakeśapāśabandhaḥ
skhalitapaṭāvagatorugātraśobhaḥ |
śithilitapadapaddhatiprajalpaḥ
prasarati matta ivāṅganāsamūhaḥ ||

tatra śrīrādhā virahamudrāṃ nāṭayati |

pratidiśam atilohitākṣipakṣmapātaṃ
saghanalatāvivareṣu vaktrabimbam |
kalayati ca punaḥ punas trapābharārtā
vadati na maunam upeyuṣī sakhībhyaḥ ||

api ca |

lajjāśīlā [9]) locane kuñcayantī
bibhrāṇeṣat pāṇḍimānaṃ kapole |
bhūyo bhūyo sāṅkurībhūtagātraṃ
saṃvṛṇvānā vāsasā sarvataḥ sā ||

kadā [10]) sakhyutsaṅge nipatati niśāntenduvadanā
vahanti svedambhaḥ- kaṇaviralatārāvalim abhut |
vivṛṇvānā kheda- jvarajanitabādhām api tanau
na saṃjalpe śaktā varitum abhidhānaṃ madhupateḥ ||

---

1) ex conj.: *kayyākulya* hs. 2) sic, doch *tpra* is sec. m. veranderd in iets onleesbaars. 3) *kṣaṇamukhada* 4) *cinte* 5) *°yantiṃ* 6) l. *tadviyoga°*? 7) *mallimāvalām* 8) *dvitīyo 'ṅkaḥ samāptam agat* 9) Zoo gissender wijze aangevuld, het hs. heeft slechts *lajjā* 10) l. *tadā*?

l a l i t ā mukhakamalaṃ vāsasā saṃproñchya viśīrṇālakajālam apasārya

gātraṃ te priyasakhi mādhavīnikuñje
kālindījalaruhamārutāvalīḍhe |
saṃtaptaṃ bhṛśam abhivīkṣyate kim etan
naidāghaṃ jalam iva palvalasya nūnam ||

c a m p a k a l a t ā |
lalite | jāne 'ham priyāyā vedanāhetum | tathā hi |

iyam atimṛdvī latikā gopavacobhir vikampitā prāyaḥ |
tenaivaṃ taralākṣī sākṣī ceto hi me brūte [1]) ||

v i ś ā k h ā |
śrūyatāṃ śrūyatāṃ campakamāle |

devyā yātrā vikṣatā gopaputrair
yām uddiśyopāgateha pradeśe |
tenaivaivaṃ candrabimbābhirāmā
klāmaty eṣā prāṇato 'pi priyā me ||

ato nātidūre vṛndāsadanam asyā riṣṭapraśamanāya gatvā pūjanaṃ vidhīyatām iti |

l a l i t ā |
satyam uktaṃ viśākhe | iyaṃ tu padamātram api latābhavanād gantuṃ na śaknoti | kathaṃ devyā gṛhaṃ gamiṣyati |

tuhinamahīva mayūkhair bhānoḥ prasvinnatām eti |
nūnaṃ saghananikuñje nalinīdalavījitā tanvī ||

ato bhavatībhir devī vijñāpanīyā | ahaṃ tu yāvad iyaṃ nivṛttaviklavā bhaviṣyati tāvad ihaiva bhavatīnām āgamanaṃ pratīkṣamāṇā samayaṃ paripālayiṣyāmi |

s a r v ā ḥ parasparam |
aho iyaṃ tu svarūpalāvaṇyeṇānukūlayiṣyati śrīkṛṣṇaṃ | nāsyāḥ sādhanāpekṣā |

kvāyaṃ tāmarasābhirāmanayano naḥ kekipicchacchaṭā-
pīḍāpīḍitamanmatho [2]) vidhumukhaḥ puṇyair agaṇyair vinā |
sakhyaḥ pāṇisarojasaṃpuṭalasadvaṃśīninādāmṛta-
stabdhībhūtakuraṅgavāmanayanānetrāravindārcitaḥ ||

k ā p i |

durlabham idaṃ murārer nirupamabimbādharaṃ tanvi |
sulabho vipinalatāyāṃ kusumāyudhasāyakāghātaḥ ||

---

1) rūte 2) In margine: *āpīḍaḥ mukuṭaḥ*

a p a r ā |

gacchāmo yatra vaṃśī- kalitamukhavidhu- smerasaṃdohadhārā-
saṃpātadhvastaviṣvag- [1]) viṣamaśarasamud- bhūtasaṃtāpalābhaḥ |
sakhyo niḥśaṅkam aṅka- sthalarasataṭinī- lolakallolabhājām
ete gopālabālā vayam iva niratāḥ kiṃ kariṣyanti nūnam

a p a r ā |

sakhyo yadi vanamāly asmāsu kroḍīkṛtahṛdayaś [2]) cet sarvaṃ saṃbhavati | tathā hi |

niḥśaṅkaṃ kamalavaneṣu gandhalubdhā
gacchanti bhramarakulāṅganāḥ samantāt |
saṃdigdhā dadhati padāni gaṇḍamūle
sāśaṅkaṃ madagajakarṇatālabhītyā ||

a p a r ā |

sakhyaḥ | bhītiṃ bhajantyo 'pi padārpaṇaṃ kurvanty eva |

tatr ā n y ā |

saṃprati devīpādavandanaṃ kṛtvāśiṣaṃ gṛhītvā paścād anveṣayāma iti parikrāmati | padāntare gatvā socchvāsam |

kaṭhinā purajanavasatir vivarānveṣī jano yatra |
vivarīkṛtaṃ mano naḥ kṛṣṇāpāṅgena tīkṣṇena ||
kiṃ kurmo vrajadevyo no vasatir naiva goṣṭhe 'smin |
yat praviśati gṛhakṛtye tac cittaṃ [3]) kṛṣṇam abhyeti ||

a n y o v ā c a |

nāhaṃ sakhyo gopikā durvacobhiḥ
śaktā roddhuṃ cittavṛttiṃ [3]) murāreḥ |
īṣac chalyaṃ bādhate pādamūle
vaṃśīnādai romarandhreṣu viddhā [4]) ||

a p a r ā |

kuśalaṃ tadānavadye yadi naḥ kṛṣṇānukūlyaṃ syāt |
paṅkajadalendhaneddhe no ced vahnau tanuṃ juhumaḥ ||

a n y ā dhīrā kāpi |

yāsyāmaḥ sakhi nandasadmasavidhe sāyaṃ pibāmo gavāṃ
vṛnde lo(cana)cañcarīkanivahair [5]) vaktrāravindāsavam |
saṃkīrṇavrajavīthinirgamavidhau vakṣaḥsthalāpīḍanā-
nandād eva viyogaduḥkhasaritaḥ pāraṃ vrajāmo vayam ||

---

1) °viṣvak 2) l. krodhī°? 3) cintām (cinta) 4) vidrī 5) cana door mij gesuppleerd.

a p a r ā |

gāyantaṃ sumukhi kadāravindahastam
āpīnā- yatabhujadaṇḍamugdhaśobham |
sollāsaṃ mayi kṛtanetrapadmapātaṃ [1])
loke 'haṃ [2]) kam [3]) api kiśoram añjanobham [4]) ||

a p a r ā |

adharamadhuraśīdhusindhulubdhaṃ
smitavidhudīdhitinirjitorutāpam [5]) |
sakhi katham adhunā mano madīyaṃ
nipatati kṣullakavīthikājaleṣu [6]) ||

a n y ā |

yady eṣānaladhārayāmaralatā- vallī divā me manaḥ
praptā [7]) yā [7]) bhavatīṣu reṇupaṭalair ādhumitā dhakṣyati |
jāne 'haṃ niśi śītaraśmikiraṇa- vyālīḍhadikprāṅgaṇe [8])
vyādhūtāyatakairavānilaśaraiḥ kiṃ me tanuḥ sthāsyati |

a p a r ā kiṃśukān ālokyāha |

aho vṛndāṭavyāṃ punar api sakhe kaṣṭam adhunā
gaṇe dūre kṛṣṇo [9]) 'pi vanadalamālām [10]) api tu yaḥ |
samantād udvṛttā [11]) kavalayati nūnaṃ vrajavadhū-
manovṛttiṃ bhūyo viṣamadavadāvānalatatiḥ ||

a n y ā kokilaravam ākarṇya |

re re kokila duṣṭaniṣṭhuravacaḥ kīlaḥ samālokyatāṃ
prāyo no hṛdayaṃ vilokaya punaḥ padmaprabālopamam
prāg īṣac chikhi(ma)ṇḍamaṇḍitaśiro [12]) vaṃśininādāṅkura
praklinnaṃ tvam ihecchasi praṇayinī [13]) prāṇātyayaṃ prāyaśaḥ |

evaṃ virahabādhāṃ nāṭayantyaḥ pratinivṛttā gopakanyāḥ |

l a l i t ā rādhāṃ prati |

ākarṇāntair [14]) locanaiḥ [14]) kiṃ vilole
bhūyo bhūyo vīkṣase me 'ṅkadeśāt |
madhye madhye karṇam uttaṃsayantī [15])
cittastheva- [16]) bhāsi [17]) bhūyaḥ kṣaṇena |

api ca |

hāhā rādhe vepate me 'ntaraṅgaṃ
dṛṣṭvā khinnaṃ cāruvaktrāravindam |
bhītiṃ hitvā gīyatām ādhimūlaṃ
mūlaṃ bāle matsukhasya tvam eva ||

---

1) °netraṃpadma° 2) 'ha (= paśyāmy aham) 3) l. tam? 4) añjanobham 5) °rutāyam 6) Onzeker: ook 't metrum niet in orde: °kāyaṃleṣu 7) prāptāyaṃ 8) ex conj.; dikaprāṅgaṇa 9) kṛṣo 10) Onzeker; vadanalamālām, sec. m.: vadā°namālām 11) Onzeker; udhṛtā of ughṛttā hs. 12) De syllabe ma gissender wijze gesuppleerd (maṇḍa: „sieraad"?) 13) ex conj.; praṇīnī hs. 14) ākarṣāntailo° 15) Onzeker; karṇamuttaṃsayanti 16) citra° 17) bhāti

jalajadalair upavītā mālā vai mālatīpuṣpaiḥ |
śvāsānalapariśuṣkā guṇaśeṣā lakṣyate hṛdaye ||

priye ! kathaṃ prāṇān dhārayāmi |

tvadadharagandhavilubdho madhupo 'yaṃ pūrvavat prāptaḥ
jambūphalam iva patito dagdhapatatro mukhaśvāsāt ||

api ca |

tanutaratanulatikā te tanuruhakalitātiduḥsahasparśā |
dahanaśikheva sadhūmā vamati mukhād visphuliṅgāni ||

evaṃ bahuśo rādhāṃ spṛṣṭvā caraṇajalaṃ[1]) locanābhyāṃ[2]) mārjayantī bhūyaś cojjagau |

ahaṃ te nirvyājam caraṇajalajātāsavasarit-
pravāhaprollāsa- grathitahṛdayā kāpi makarī |
kathaṃ tīvrajvālā- tanutapanatāpena tanutām[3])
upāyāte bhūyo vapuṣi tava saukhyaṃ bhavati me ||

punaḥ śrīrādhāṃ gatasmṛtiṃ tarkayati ·

aho prāyaḥ kṛṣṇavirahākrāntā bhavati ! nevaṃ sādhāraṇajvarapīḍitā na ca śramayuktā · ato 'haṃ enāṃ yuktyantareṇa prabodhayāmi

karṇamūlam upetya | tathā hi |

rādhe rādhe dehi gavyaṃ murāreḥ
pātre bhūyo yācate 'bhyetya dūrāt |
vatsān gopān dūram utsṛjya bāle
kṣutkṣāmo 'yaṃ khedasaṃbhinnagātraḥ ||

śrīrādhā netram udghātya[4]) sarvataḥ samālokyeṣad utthāya |

kāmaṃ tāmaraseksaṇo muralikām āsye dadhānaḥ sakhi
kvāyaṃ bhugnamahendranīlaśakala- cchāyollasaccandrakaḥ[5])

ity uktvā punar mūrchāṃ nāṭayati |

tām āsādya punar lalitā pratibodhayati cārdhena[6]) |

so 'yaṃ samprati yāti te nayanato[7]) mārgeṇa cāntaḥ[8]) priye
nūnaṃ kiṃ na vilokya te[9]) praṇayinī- cittāpahārī hariḥ ||

śrīrādhā lalitāhastam ālambyopaviśya dhyānamudrāṃ darśayati āha ca |

ākṛṣṭaṃ guṇagaṇasīraghaṭṭanena[10])
hṛtkṣetraṃ sumukhi samīkṛtaṃ vacobhiḥ |
nirvyuptaṃ hasitanirīkṣaṇair idānīṃ
saṃśuṣkaṃ bhavati viyogavahnisaṅgāt ||

---

1) °talaṃ 2) Hoe kan dit? 3) tanuṃtām 4) udghādya 5) cchāyola° 6) cāṃrddhena 7) ? nayanayo hs. 8) l. cataḥ? 9) Of vilokyate? 10) °ghadanena

l a l i t ā |

sakhi | vijñāte roge auṣadham api bhavitum arhati | dhairyam āvaha |

satyam ambujapalāśalocane
kaśmalo bhavati te 'tidustaraḥ |
nandanandanamukhenducandrikām
antareṇa nahi tasya bheṣajam ||

ś r ī r ā d h ā |

lalite | katham asya saṃgamo bhavati |

lajjā netra- prāṅgaṇe sakhy upetā
smṛtvā bhūyo bādhitā mādhavasya |
vātāndolair nīranīlīva [1]) tīre [1])
yātāyātair dolayantīva reje ||
netraṃ sadyo 'tītya sīmānam etad
vāṇī naivaṃ vakti vācyaṃ janeṣu |
dṛṣṭvā dṛṣṭvā mārgam ārān murārer
lajjā prāyo lajjiteva prayāti ||

l a l i t ā |

sakhi | samāśvasihi | tava tāpaśāntiṃ kariṣyati | tathā hi |

saṃpūrayan muralikāninadair digantān
pītāmbareṇa capalācaritaṃ [2]) vitanvan [3])
muktāphalair urasi baddhabalākamālaḥ
kṛṣṇāmbudaḥ samupayāsyati jīvaneśaḥ ||

ś r ī r ā d h ā |

pathikasya ko viśvāsaḥ | tathā hi |

saṃbodhayan dinamaṇiḥ kamalāni nūnaṃ
prātaḥ prapitsur udito bhavati pratīcīm |
ākārito madhukarai rajanīmukhe tu
nāyaṃ dayākavalitaṃ hṛdayaṃ karoti ||

l a l i t ā |

nāyaṃ kañjavilocane pathika iva kṣaṇasauhārdaḥ | kiṃ tu |

tava vadanasarojasaurabhānurāgī.
harimadhupo muralī ⏑ vik janena [4]) |
calakacaracanāvinodapakṣapātaiḥ
sumukhi sameṣyati mādhavo 'navadyaḥ ||

ś r ī r ā d h ā |

lalite | kathaṃ tvayā vijñātam |

---

[1]) Niet geheel zeker; pr. m.: *nīranīlīre*, eerst veranderd in: *nīranīlīva reje*, later in *nīranīlīvanīre*. [2]) *°caritaṃ* [3]) *vitanan* [4]) Hoe te lezen?

lalitā |
asti kim apy atra bījaṃ ! na smarasi |

śrīrādhā |
smāraya sakhi |

lalitā |
hastenākṛṣya hastaṃ tava sumukhi kare mallimālāṃ babandha
srastām aṃsād anaṅgo- pacitarasakalā- sāṅkurībhūtabandhe [1]) |
lajjālolākṣipadmaṃ [2]) vadanam api tava pronnamayyālpahāse
vijñāto me bhavatyāḥ kamalajarajasā lāñchitaḥ [3]) premabhāvaḥ [4])
api ca | cintāmaṇiphalaka iti papātha [5]) |

mālābandhanam ākarṇya vṛkṣavismṛta sārikā lakṣitaivottaraṃ prayacchati |

ayi |
lalite lalite prakoṣṭhadeśe
hariṇā [6]) mallikayā [6]) vinirmitam |
tad idaṃ navabhāvinīvadhūṭī-
vararakṣāvalayaṃ vilokyate ||

śrīrādhā sāśaṅkam |
keyaṃ mañjulagirottarayati tvaduktim | dṛśyatāṃ dṛśyatām |

hetum alakṣayantī lalitā yuktyā saṃbhāvayati |
ayi priyasakhi rādhe |
saṃdehasyāpanodāya vidhir eṣa latāntare |
avaśyabhāvinārthena maduktiṃ draḍhayaty alam ||

śrīrādhā |
samyak saṃsmāritāsmi | vismṛter idam eva hetubhūtam |
uttuṅgāpīḍapiccha- cchadaracitaghana- cchāyayācchannagātraś
cetaḥ pāntho hi bhūyo 'sitasaridalakā- pūrasaṃplāvito 'bhūt |
dṛṣṭaḥ smerāṃśudhārā- sitasuratatinī- tīram āsādya sadyas
tatrāvartābhavaṃśī- ninadanipatito naiva dṛṣṭaḥ kva yātaḥ
api ca |
sāyaṃ dṛṣṭaḥ kadamba- dyutivasanadharaḥ sācinetrapravāro
vaṃśīm āpūrya manda- smitasudhitakaco- ddīptavaktrāravindaḥ
cintāviṣṭas [7]) tadānīṃ priyasakhi nitarāṃ premabījāni tanvaṃs
tasyāyaṃ me vipākaḥ pariṇamati latā- mandire nirvivādam ||

lalitā |
priye | nāvayor vicchedaḥ kadāpy abhavat | sāyaṃ vicchidya katham dṛṣṭaḥ |

---

1) *sāṅkurī°*, vgl. 92. 29. 2) *°lolākṣipaṃbhadmaṃ* 3) *lācchitaṃ* 4) Hier na in den tekst: *tadeti śeṣaḥ* 5) Vl. het vers op pag. 91. 26. 6) Zoo mijne gissing: *hareṇāmālikayā* 7) *citteviṣṭas*

śrīrādhā |

ekadāhaṃ bhavatībhiḥ sahitā puṣpāharaṇāya mandāravīthikāyāṃ [1]) pravṛttā | madhye samāgatā mayūramaṇḍalī | tasyāḥ kautukasamākṛṣṭahṛdayādattanayanābhūvam [2]) | tad yathā |

acchinna- drumadalabaddhameghabhāse [3])
svarṇābha- sphuṭalatikātaḍidvilāse |
puṣpebhyaś cyutamakarandabinduvarṣe
kuñje vai varaśikhimaṇḍalī [4]) nanarta ||

bhavatībhis tāvat puṣpalobhenādhitam | ekaivāham anveṣamāṇā padapaddhatiṃ nādhigamaṃ [5]) bhavatīnām | praviṣṭā tāvad ahaṃ mārgam atītyānyatra pullamallikāvalaye [6]) | tatra tu |

rambhāstambhotthareṇu- vrajadhavalaghaṭā- maṇḍale nīlamegha-
cchāyā saṃkrāmitābhūd alikulaninadair nāditā gandhalobhāt |
haṃho yāvat pranaṣṭa- priyajanapadavīṃ yāmi tāvat samantād
ānandākhaṇḍadhārā- jalagahananadī- ruddhamārgā hy abhūvam

api ca |

mallīvallīpratānair api sakhi bahuśo naiva śaktā tadānīṃ
sthātuṃ hastāvaruddhair mama tanulatikā kāmavātāvadhūtā |
premākūlābdhipūre pariṇatamuralī- nādakallolabhāji
vibhrāntā muktakeśa- cyutakusumabharā bhinnavastrā papāta ||

tadā drutam eva dayārdrībhūtacetā ayam atisundaro mandasmerapūritavadano mām upasṛtya bāhubhyām utthāpya pītāmbarāñcalenopavīya [7]) kā tvam ekākinīha sandhyāyām ālokase [8]) | katham idānīṃ nipatitāsi | tathā hi |

khedākhinnair vilolair nayanajalaruhaiḥ khedayantī mano me
kampavyādhūtakeśa- cyutakusumabharair vāpayantī [9]) dharitrīm |
mākandaskandhadeśād atipavanavaśād āpatantī latāvad
reje [10]) bhūmāv akasmād upavanavalaye kāsi kasyāsi bāle ||

tadā mayoktam |

kanyāhaṃ vṛṣabhānunṛpate rādheti kuñjālaye
puṣpārthaṃ samupāgatā sahacarī- vṛndair agaṇyair iha |
hitvā māṃ aravindalocana gatāḥ sakhyo nikuñjāntare
saṃprāpto 'si mayādhunā vidhivaśān mārgaṃ manāg darśaya

tadā mām uvāca | priye |

nodvegaṃ vraja candrikāsamudayaḥ prāpto bhaviṣyaty alaṃ
kāntāsv adya latāsu kairavavadhū- vaktrāṇi saṃbodhayan
mallīvallisugandhipuṣpanivahair dhammila ābadhyatāṃ
viśramya kṣaṇam atra devi bhavatīṃ neṣyāmi tātālayam ||

1) °*vithikāyāṃ* 2) °*hṛdayādanta*° 3) *bhāse* pr. m., *bhāsa* sec. m. 4) °*sikhimaṇḍalī* 5) Zonder augment! 6) *pulla*°, niet *phulla*° hs. 7) °*vīyya* 8) l. misschien *ālokyase* 9) *vepayanti* 10) Het subj. schijnt te zijn *tanulatā* (te ontnemen aan *latāvad*).

punar mayoktam |

ekaivāhaṃ nānudṛṣṭo dvitīyaḥ
sandhyā jātā pakṣiṇo [1]) 'pi pralīnāḥ |
sakhyaḥ prāyo 'nveṣayantyo latāsu
tūrṇaṃ mārgaṃ mādhava prāpayādya ||

antarikṣe sārikā |

tadavadhi lalite niśāvasāne
bhujalatikām api netravārisekaiḥ |
snapayati parivartane manojño
vrajapatir ucchvasanenadhūmamuñcan [2]) ||

śrīrādhā sāśaṅkam |

kāpi [3]) tadīyā [3]) latāntaritā mām uttarayati | anviṣyatām |

(lalitā |)

sakhi | na kāpi [4]) dṛśyate | prāyo vanadevataivottarayati |

(śrīrādhā |)

bho bho vanadevate kiṃ tirohitena | tathyam iti bhāṣitaṃ ced dṛśyatām | ayi tarudevate |

idam atimadhuraṃ te pāyasānnaṃ [5]) parārdhyaṃ
praṇatitativimiśraṃ bhujyatāṃ tūrṇam etya |
kathayatu bhavatī me prāṇanāthasya gāthām
ativirahadavāgneḥ prāṇadānaṃ vidhehi ||

api ca |

samudayati śaśāṅkaḥ vyāghravaktrī nitāntaṃ
parimalaviṣavegā vallarī pannagīva |
bahalamalayavāta- śvāsadāvānaloptyā
hṛdayam atikarālā vepayantī hi rātriḥ ||

sārikā |

sakhi | dhairyaṃ kuru | vatsān nītvā sāyam anena mārgeṇa vanamālī samāyāsyati | tadā saṃgamo bhavitā | samprati tu madhyāhnād īṣat samuttīrṇo bhagavān dinamaṇiḥ |

śrīrādhā |

sulalitayamunāyās tīramandārakuñje
vigalitamakarandā- modamattālipuñje |
katham iha śikhipicchā- pīḍanīḍāntareṇa
hariharipariśiṣṭaṃ vāsaraṃ vāhayāmi ||

---

1) *yakṣiṇo* 2) Scheiding der laatste woorden onzeker: i. p. v. °*vartane* kan ook °*vartate* gelezen worden. 3) *kopi tadīyo* 4) *kopu* 5) °*ānna*°

sārikā |

aham apy āśayaiva jīvāmi | tathāpi [1]) |

haste saṃlālitāhaṃ pratidinam abale cañcupuṭyādharoṣṭhaṃ
cumbantī skandhadeśe mukuṭamaṇimilac- candrikārañjitāṅgī [2]) |
sāhaṃ tyaktānavadye tava virahakathāṃ bibhratā mādhavena
mākandāmandaśākhā- vinihitavilulat- pañjare vismṛtāsmi ||

(śrīrādhā |)

kāsi bho mañjubhāṣiṇi |

(sārikā |)

sārikāsmi | māṃ yadi mādhave saṃgamayasy ahaṃ tvām api mādhave saṃgamayiṣyāmi |

śrīrādhā |

ayi sārike 'bhyupāyaṃ vada kathaṃ tava samāgamaḥ syāt |

sārikā |

rādhe | pañjaramukham udghāṭaya | ahaṃ tava daśāṃ mādhavāya nivedayiṣyāmi |

śrīrādhā lalitayā pañjaram ānāyya |

lālitā [3]) murabhidā yadi nūnaṃ
cārupāṇipaṭale ramaṇīye |
darśanaṃ tava sukhāya dṛśo naḥ
kokaśokaharaṇo 'py aruṇo yat [4]) ||

śrīrādhā pañjarakapāṭam unmucya haste gṛhītvā bhagavatkarakamalalālitāṃ netrābhyāṃ pakṣau [5]) saṃspṛśya vakṣasi niveśya śrīkṛṣṇam anubhavati | tathā hi |

lalitoṣṭhapuṭe niveśya vaṃśīṃ
caraṇaṃ cāru niveśya vāmapāde |
upajīvaya jīvaneśa jīvaṃ
kuṭilālolavilocanābjapātaiḥ [6]) ||

api ca |

madhuraṃ dadhi pūrvato (dadhā)no [7])
bhṛśam ānandakaraṃ hi nirvivādaṃ |
piba nūnam anūnapallavīye [8])
puṭake saṃpuṭitoṣṭhapallavena ||

---

1) l. *tathā hi*? 2) *tāṅgra* 3) *lalitā* 4) ? De akṣara *pyo* is onzeker; overigens wordt in margine *koka* verklaard als *cakravākaḥ* en *aruṇa* als *sūryasārathiḥ*. 5) *pakṣatau* 6) *prapātaiḥ* 7) Zoo gissender wijze aangevuld. 8) *anūna°*

api ca |

madano hi tiraskṛtas tvayaiṣa
smitasaṃdīpitanetrasāyakena |
kusumeṣubhir etya me mano 'yaṃ
kurute lakṣyam alakṣyavigraho 'pi ||
śirasā nanu lālitas tvayā [1])
varapicchair anusṛtya manmatham [1])
avadhīrayatīva nīlakaṇṭho
hṛdaye me kila kekayā nikuñje ||
madhusūdananāmato 'vagamya
madhureṣaḥ kupito mamopariṣṭāt |
nijarājapadaṃ samarthayan [1])
parito 'bhyeti pikāliyodhamukhyaiḥ ||

kṣaṇāntare sārikām avagatya saṃdeśayati [2]) |

vraja sapadi vihaṅga vṛttam etat
kathaya hareḥ purato nivedanīyam |
harivadanaviyogavedanāṃ me
tvam api sakhe hṛdayena vetsi sarvām
anucitam idam ambujākṣa sākṣāt
kṣaṇam abalājanam aṅga saṃgamayya
vitarasi nanu dustarārtibandho
virahadavānalapātam āśarīram ||
iyam api muralī mukunda khedaṃ
janayati jihmagatir nikuñjamadhye |
kṛtam apakṛtam alpato mamāsyā [3])
kim adharaśīdhusudhārasasya pānāt ||

api ca |

viraho mayi pātayaty alaṃ
rajasā dhumitaketakolmukam |
muralī viniväryatāṃ hare
paritaḥ kiṃ vitanoti phūtkṛtim ||
satataṃ pibatīti te 'dharaṃ
madhuraṃ nāham [4]) upaimi [4]) vedanām |
yadi te vadane vikūjati
prasabhaṃ [5]) marmaṇi śarma necchati ||

dṛṣṭvā candrakacārucuḍaracanaṃ [6]) cāmīkarābhaṃ [7]) calac-
cailaṃ candrakarābhirāmahasitaṃ cintāmaṇiṃ vakṣasi [8]) |
nīlākuñcitacikkaṇāmalakaca- krāntācchagaṇḍasthalaṃ [9])
cittīkṛtya kṛpāciraṃ [10]) rucikaraṃ netraṃ cakorīkṛtam ||

[1]) Maat niet in orde! [2]) *saṃdeśamayati* [3]) hs. *mamā 'syā*, l. *mama syāt?* [4]) *nāhasapaimu* [5]) *pramabhaṃ* [6]) *°racanāṃ* [7]) *camī°* [8]) *vakṣamu* [9]) *gaṇḍasthaṃlam* [10]) Onzeker; *kapāciram* of *kaṇāciraṃ* hs.

hṛdayaṃ kim idaṃ dunoṣi me
śitayā locanapatradhārayā |
anayā tulitotpalārayā
bahir antarviṣagarbhalīlayā ||

śrīkṛṣṇasya pūrvalīlāṃ smārayantī saṃdeśayati |

haṃho [1]) sundara saṃnidhehi supadaṃ netrāravindeṣu no
rakṣāyai kṛtakotano [2]) hi giriṇā gopījanānāṃ yataḥ |
sadyaḥ kiṃ pravilokya [3]) te na [3]) madhunā saṃphullavallīmilad- [4])
bhṛṅgālīkṛtakākalīṃ kalayatā kāmo 'dharmaṃ [5]) skandati ||

api ca |

dadhani nipatitā pūrvaṃ sitayā saṃbhāvitā bhavatā |
seyaṃ vārivimokair locananalinasya nirgatā lakṣmīḥ ||

s ā r i k ā |

priye 'laṃ saṃdeśaiḥ |

ity uktvā hastād uḍḍīya pratinivṛttā |

p a ṭ ā n t a r e |

aho devyā vacanaṃ tv ativilambena na [6]) phalotpādakaṃ pratibhāti tathā hi |

pratipadam anupamarūpaṃ praviśati hṛdaye mukundasya |
katham iha sādhanam aparaṃ nanu [7]) mayi [7]) caraṇaṃ nijaṃ kuryāt

iha sthitvāvalokyatāṃ śrīrādhāyāḥ kāvasthā kīdṛśī vedanā |

s a r v ā ḥ |

bhavatv evam eva |

latāvivaraiḥ [8]) paśyanti | atho tathaiveyaṃ nalinīpatratalpe viśīrṇā kāñcanalateva virahabādhāṃ dhatte | tathā hi |

vāto 'syāḥ parirabhya taptahṛdayaṃ snāto [9]) 'pi paṅkeruhā-
śreṇīruddhajaleṣu tīvradahana- [10]) jvālāvalīṃ [11]) bibhratī [12]) |
haṃho paśyata sarvataḥ kamalinī- mūlāni patrāṇi vai
śaivālāni tanor viśoṣitarasāny ābhānti śuṣkāṇi hi ||

iyaṃ lalitā tu |

vāraṃ vāraṃ vāri vaktre [13]) nalinyāḥ [13])
patrai ruddhaṃ yacchati premabaddhā |
gāḍhaṃ kṛtvā mānasaṃ tāpaśāntyai [14])
bhūyo bhūyo dostaṭīṃ saṃnidhatte ||

1) *haṃhe* 2) sic. 3) Zóó te scheiden? 4) *saṃspulla*? 5) Corrupt. n.b. metrum.
6) ? *taḥ* hs. 7) *tanu* (of is te l.: *tanum api*, *tanum api*?) 8) De syllabe *va* is onzeker.
9) sic. De zinsconstructie onduidelijk. 10) *tīvraṇdaḥ* 11) *jvālāvalim* 12) °*ti*
13) *cakrenalinyāḥ* 14) *tapa*° hs.

śrīrādhā saṃjñām abhigamya |

lalite | idānīm api nāgataṃ sakhībhiḥ | kadācid āyānti | tadā tābhya ājñā [1]) deyā | yathecchaṃ gamyatāṃ svasvasaṃniveśeṣu | yā tv ahaṃ rādhā sā tu |

sāyaṃ kṛṣṇamukhendudīdhitisudhām āsvādya netrāmbujaiḥ
pāṭīradravasiktabāhulatikām ādhāya kaṇṭhe punaḥ |
saṃtīrtvā virahāmbudhiṃ yadi mama prāṇās tanau sthāyino
loke 'haṃ jananīṃ na cec caraṇayor dīrghā natiḥ procyatām

sarvāḥ |

aho kṛṣṇadarśanam antareṇa prāṇatyāgāya niścitam anayā | ato 'smābhir ātmā tūrṇam āvedyatām |

ity uktvā paṭāvaraṇam apasārya praviṣṭā **gopyaḥ** |

devi rādhe |

kiṃ te 'dyāpi na saukhyam[2]) eti vadanaṃ netrāravindaṃ manāg
vyākośaṃ kuru locanālinivaho naḥ [3]) syandate vīkṣitum
śrotrāṇi tvarayanti te 'dharapuṭī- nirbhinnavarṇāvalīm
ādātuṃ hṛdayaṃ hi bāhulatikām āśleṣṭum utkaṇṭhate [4])

iyaṃ devyāḥ śeṣā saukhyāya samānītā | dhārayatu bhavatī | anyac coktaṃ devyās tad api drutam eva bhaviṣyati |

lalitā śeṣām ādāya bhagavatyāḥ śirasi sthāpayati | abhivādanaṃ kārayati rādhayā [5]) |

vṛndāyāḥ praṇipātapūrvakam idaṃ bāle prabālādhare
tūrṇaṃ saṃgamayaty alaṃ pariṇutā cauraṃ digante gatam |
rādhe te hṛdayaṃgamā priyasakhī candrāvalī cañcalā
cārvaṅgī capalā hi campalatikā sarvāḥ puraḥsthā imāḥ |
devyā vyāhṛtam ānanābjapuṭake saṃnīya mudrīkṛtaṃ
mālinyaṃ samavekṣya te mukhavidhor nāghvāṭayanti [6]) kṣaṇāt

śrīrādhā |

priye candrāvali svāgatam | kim uktaṃ devyāḥ |

candrāvalī |

ito gatvāsmābhir devī saṃprārthitā | bho devi |

idaṃ te dadhyannaṃ [7]) praṇatipuṭitaṃ [8]) talpaphalake
gatāyā rādhāyāḥ sadayanayanair lokaya manāk |
yathā bhūyāc chāntiḥ kṣayitamukhakānter [9]) himarucā
nalinyā vāsantair iva divasabhāgair [10]) abhimukhaiḥ ||

---

1) *ājño* 2) *svaukhyam* 3) *na°* 4) *utkāṇṭheta* 5) sic. 6) Wat is te herstellen? 7) Zoo mijne gissing: *idaṃ te dhyannam* hs. 8) *praṇani°* 9) *kṣapita°* 10) *devamabhā°*

tadā śrīvṛndādevy asmān sākṣepaṃ darśayāmāsa | aho gopyaḥ | rādhā na mayā dayanīyā | rādhādayāpātram aham asmi | tathā hi |

nityānapāyinī śaktiḥ śrīrādhā mādhavasya hi |
śrutau līleti vikhyātā yayā līlāyate hariḥ ||
yaḥ kṛṣṇaḥ saiva rādhā vai[1]) yā rādhā kṛṣṇa eva saḥ |
anayor antarādarśī pātakīti śivoditam ||
rādhāyā virahaṃ naiva sahate puruṣottamaḥ |
śrīrādhā virahaṃ tasya kṣaṇamātraṃ na kāṅkṣati ||
rādhāpremalatā jātā kāpi vṛndābhidhe vane |
śrīkṛṣṇapādapam hitvā katham anyatra vartate ||
anayārādhito nūnaṃ bhagavān harir īśvaraḥ |
krīḍate paramātmāpi tadvaśe dāruyantravat ||
bhavatīnāṃ hariḥ sādhyaḥ sākṣān mathamanmathaḥ [2])
āto mārgaśire [3]) māse samārādhata mādhavam ||
tadā vo bhagavāṃs tuṣṭo ratim ātmani dāsyati |
tayā vaśīkṛtaḥ kṛṣṇo rādhām iva sameṣyati ||
na daihikajvarā bhūtā nāpi daivopatāpitā [4]) |
iyaṃ kṛṣṇagṛhāviṣṭā rādhā mādhavabhāminī ||
pūrṇakṛpāvatāṃ tāvad viraho na vimuñcati |
sahayoge nimeṣeṇa vartate nayanāñcale ||
laulyena dāsabhaktānāṃ dāsye hetutayotthitam [5]) |
dāsair ākāṅkṣyate nityaṃ no ced [6]) dāsyaṃ praśāmyati
śrībhūlīlādinityeṣu [7]) prema tāvad akṛtrimam |
niścintasarvagātreṣu [8]) niḥsīm(am) anuvartate ||
rādhāṃ [9]) prema vinā nāsti prema laulyaṃ vinā na hi |
laulyaṃ na virahād bhinnaṃ tad vinā naiti mādhavaḥ ||
vṛṣabhānugṛhe jātā śrīrādhā premamañjarī |
śrīkṛṣṇo madhupo jāto nandānandagṛhāntare ||
na bhetavyaṃ dvayor dṛṣṭvā sakhyo virahavedanām |
svabhāvo 'yaṃ sthitiś caiṣā yataḥ premamayau smṛtau ||
anayoḥ saṅgavicchede lalitākhyā sakhī tu yā |
dvayoḥ saṃgamayaty etya nanu nānopapattibhiḥ [10]) ||
saṃkalpam akarot pūrvaṃ sargādau līlayānvitaḥ |
sthāne nityavilāsasya sthito nityavinodakṛt ||
līlārasamayī yatra devānām eti durlabhā |
nityair āsvāditā yatra nāsti kālakṛto 'vyayaḥ ||
sanmārgīyāḥ kathaṃ jīvāḥ bhaveyuḥ prākṛte pade |
līlāsvādaḥ kathaṃ teṣāṃ bhaved evānayāyataḥ [11]) ||

---

1) *vai* door mij ingevoegd, bij wijze van gissing. 2) sic. 3) *mārgasire* 4) *daivaupa°* 5) *°tayātthitam* 6) *ce* 7) *līlādini°* 8) ? *°sarvagāstreṣu* of *°sarvagasreṣu* hs. 9) *rādhā* 10) *nanopayantibhiḥ* 11) l. misschien *evānapāyataḥ*

jñānādayo mahādevyāḥ [1]) śaktayaḥ samupasthitāḥ |
ūcuḥ prāñjalayaḥ sarvāḥ saṃkalpena pravartitāḥ ||
devadeva mahādeva kiṃ cintayasi cetasā |
ājñāpaya padāmbhoja sevālampaṭacetasām ||
puruṣottama uvāca |
bhogyasthānam idaṃ devyo mamānandarasātmanaḥ |
mayā saṃvīkṣitā nityā jīvā ye santi saṃghaśaḥ ||
mayā saṃgopitāś caite māyāto muktabandhanāḥ |
nityasiddhāḥ pibantīmaṃ rasaṃ matpārṣadā mudā ||
nityasaṃkalpajā nityā sṛṣṭir aprākṛtā matā |
sātra nātra kathāmāyā gandhasyāpi kadācana ||
saṃkalpajā parā sṛṣṭiḥ prākṛtā sā vidhīyate |
kālādhīnā naikarūpā prākṛtānāṃ vinodabhūḥ ||
duḥkhaikasaṃśrayā māyā guṇair ākrāmitā mitā |
tatra jīvās tu ye devyo māyayākrāntacetasaḥ ||
saṃsaranti bhaṭāmbhodhau [2]) tadbhogavaśavartinaḥ |
māyānirmitalokānāṃ bhogāya kṛtasādhanāḥ ||
na māṃ jānanti matsthānaṃ kuto nityamukhātmakam |
yajñadānatapobhiś ca sādhayanti gatiṃ hitām ||
yayā saṃsārapadavīṃ bhūyo bhūyo viśanti hi |
naiva muktā bhavantīha prakṛter matkṛpāṃ vinā ||
ahaṃ tu pādalīlāyāṃ tadvārakatayā [3]) sthitaḥ |
tadbhogyabhuktayeṣāṃmmā- tmatātvena [4]) sthito 'bhavam ||
tripādvibhūtilīlāyām aham ātmānubhuktaye |
ramayā lālitapadaḥ sthito 'smi puruṣottamaḥ ||
pādalīlālaye cāpi tathā bhavitum ātmanā |
icchāmi yena baddhāś ca muktā bhūtāpradhānataḥ ||
māṃ samīyur mahātmāno madanudhyānatatparāḥ |
mallīlāsvādaniratā matpremākṛṣṭacetasaḥ ||
ato macchaktayo nūnaṃ matsaṃdeśena sarvaśaḥ |
aprākṛtaṃ mama sthānaṃ prākṛte prathayantu tāḥ ||
karmajanyaṃ prākṛtaṃ tu dviparārdhāvasānakam |
akarmajanyam icchātaḥ sthāyi me nirguṇaṃ hi tat ||
yatrāhaṃ nirguṇaḥ śrīmān koṭikandarpasundaraḥ |
tadgopanāya gopeṣu goparūpeṇa saṃsthitaḥ ||
tā eva śaktayas tatra jñānānandādayaḥ smṛtāḥ |
bhagavatpreraṇāt sadyo divyāṃ līlāṃ samādadhuḥ ||
jñānānandamayī bhūmir bhūruhā api tādṛśāḥ [5]) |
gonadīnagarūpeṇa divyā eva vibhutayaḥ ||

1) *madāde?* 2) De akṣara *ṭa* is onzeker. 3) Of staat er *taddhara*? 4) sic. 5) *tādaśāḥ*

tatra rādhābhidhā nityā śaktir āhlādinī matā |
jātā brahmavinodāya līlākhyā parameśvarī ||
śrībhūlīlāpatiḥ sākṣāc cinmayānandavigrahaḥ |
śrīkṛṣṇaḥ puruṣaḥ pūrṇāṃ [1]) gopalīlām upāśritaḥ ||
sarvadārasalīlāyāṃ samyak saṃnihitātmanaḥ |
rasabhaktivitānāya rasalīlāṃ karoti hi ||
anayā līlayā jīvā bhaviṣyanti rasānugāḥ |
śrīkṛṣṇaṃ rādhayā yuktaṃ dhyātvā rāsarasotsukam |
gamiṣyanti mahālīlāṃ tripādbhūtāṃ [2]) parātmanaḥ ||
bhuvi vṛndāvanaṃ nāma vaiṣṇavaṃ dhāma dṛśyate |
tatrāhaṃ devatārūpā vipinasya niveśitā ||
śrīrādhākṛṣṇayor nityaṃ caraṇau [3]) śaraṇaṃ [4]) mama [4]) |
cetasā bhāvayāmy atra nānyā me manaso ratiḥ ||
nikuñjeṣu madīyeṣu rādhāvirahabādhitaḥ |
viśrāntiṃ prāpsyati [5]) śrīmān bhaktānugrahakātaraḥ ||
iyaṃ tu rādhikā kṛṣṇa- virahād iha śaktibhiḥ |
pradhyāyantī harer yogaṃ gamiṣyati latāṅgane ||
prasādād aham evādya brahmakelim imāṃ parām |
pītvā yāsyāmi sāphalyaṃ janmano nātra saṃśayaḥ ||
atha yūyaṃ mahābhāgāḥ samārādhya sarittaṭe |
kātyayanīṃ mahāmāyāṃ viyogābdhiṃ [6]) tariṣyatha ||
praṇipatya vaco gopyaṃ [7]) saṃdeśaṃ vṛndayā tava |
proktaṃ rādhe haris tāvat sameṣyati na saṃśayaḥ ||

marudupahṛtakañjakośadhūli-
pramuditavaktrapuṭī piśaṅgarociḥ |
tvadadharamadhulubdhamugdhaveṣaḥ
sumukhi sameṣyati mādhavo 'navadyaḥ ||

vigalitakacabhārāṃ vāridhārāṃ vahantīṃ
nayanajajalakośe rādhikāṃ premaruddhām |
sakhisamuditavāgbhir niścitārthopadābhir
vinamitalalitāṅgī bodhayāmāsa tanvī ||

(l a l i t ā |) [8])

sakhi | pratibuddhā bhava devyā vacanaṃ śraddhāya | tava darśanena paryutsukaṃ vṛṣabhānutātagṛhaṃ caraṇavinyāsaiḥ saphalīkuru | imāṃ tavāvasthāṃ kayāpi saṃsūcitāṃ te jananī niśamya vigatajīvitā bhaviṣyati |

1) *pūrṇā* 2) °*bhutām* 3) *caraṇau* 4) *śaraṇamam* 5) ex conj.: *prāśyati* hs. 6) *viyogādhi* 7) *gothaṃ* 8) Deze aanduiding is door mij duidelijkheidshalve ingevoegd; zij behoeft niet uitgevallen te zijn, daar in 't voorafgaande vers de spreekster is aangeduid.

śrīrādhā |

sakhi lalite | tātapuraḥ [1]) kathaṃ saṃgopyeyaṃ virahabādhā |
netre vyāghūrṇayantī vadanaśaśisudhā- kākalīkāpi vaṃśyā
bhūyo bhūyo ⏑ — — śravaṇa ⏑ kalitā vepayantī siro me |
gātraṃ prasvinnayantī [2]) smṛtir uta vacaso romarājīṃ dadhānā
saṃsṛṣṭā bandhuvargaiḥ kim iti punar ahaṃ tūttaraṃ kiṃ vidhāsye |

lalitā |

etadgopanaṃ kartuṃ samarthāsmi | khedaṃ mā gāḥ |
caraṇaṃ vidhehi purato hastaṃ no dehi rādhike nibhṛtam |
gacchāmaḥ sakhi sadanaṃ pitroḥ śaṅkā na cetaso bhūyāt ||
priye | dūre gantavyaṃ samayas tv anyathā jātaḥ | tathā hi |
dinamaṇidīdhititāpas tanutāṃ dairghyaṃ tanucchāyā |
dhanam iva kṛpaṇajanānāṃ puṇyaratānām ivāyatir yāti ||
uttejayati kṛpāṇaṃ ketakapatreṇa nirmitaṃ bāṇaiḥ [3]) |
kāṅkṣati [4]) dināvasānaṃ madanaḥ kupito viyoginīnivahe ||

ity uktvā sakhībhiḥ saha śrīrādhikāṃ śrīkṛṣṇapremaklinnām utthāpya parikrāmati |

padāntare śrīrādhā |

sakhi | kva yāmaḥ |

lalitā |

sakhi govardhanaśikhare vaṃśīm āpūrya mādhavas tv asmān |
ākārayati vihartuṃ gacchāmas tatra sollāsam ||

śrīrādhā |

tadā tūrṇaṃ caraṇavinyāsaḥ [5]) kriyatām | sakhi |
dorvallīṃ parirabhya vakṣasi gatā bimbādharaṃ sādaraṃ
dhāsye tām atikarkaśākṣaravahāṃ vaṃśīṃ nirasyāsyataḥ
dāsye 'smānapadaṃ [6]) punaḥ katham api prāṇapriye pāṇinā
dhṛtvā smerasudhāprasādanilayaṃ vaktraṃ vilolālakam

ity uktvānandodrekeṇeṣaddrutam [7]) abhigamya |
priye lalite |
aṃsālambitalolakuṇḍaladharaṃ vyādhūtanetrāñcalaṃ
snigdhākuñcitakeśamaṇḍitamukhaṃ sasmerabimbādharam |
hastanyastavimugdhaveṇum atasī- [8]) puṣpācchagucchacchaviṃ
tūrṇaṃ darśaya darśanīyatilakaṃ govardhanordhvasthitam ||

---

1) ? *nātaḥpuraḥ* hs. 2) *prakhi°* 3) ? *rāmaḥ* hs. 4) ? *kaṇḍati* schijnt er te staan. 5) *°vinyāsaṃ* 6) Wat moet hier gelezen worden? Voor *smā* kan men ook *syā* of *spā* lezen. 7) *°rekeṇesad* 8) *anasī*

taḍānīṃ nātidūre gacchantaṃ mayūram ālokyāha |

kiṃ yāsi drutam āpagāparisare saṃtyajya veṇuṃ [1]) karād
ādhunvan śikhipucchapicchanicaya- sphāraṃ mayūracchalāt |
citraṃ [2]) cañcuracauracauryacaraṇa- nyāsair amandair alaṃ
baddhvā saṃprati lolabāhulatayā saṃdhārayiṣyāmy aham

agrato gatvā kusumitamākande kokiladhvanim ākalayyāha |

kṛṣṇaḥ kṛṣṇamadhuvratāvalimilan- mauliḥ parāgotkara-
vyākīrṇāṃ [3])

— ◡ — ◡ vaniḍambitādhare
korakālihṛtadantapaṅktike [4]) |
kiṃ dunoṣi latike priyābhramāt
ṣaṭpadaprasaranirmitālake ||
kuliśaiḥ kim u kundakuḍmalaiḥ
karapatraiḥ kim u ketakāyataiḥ |
kim u kṛntasi patradhārayā
śitayāsiprabhayā kuśeśaya ||

madhumaṅgalaḥ |

astaṃ gacchati bhagavān ambaracūḍāmaṇiḥ |

goṣṭhadvāre mātaro vatsapānāṃ
bhūyo bhūyo mārgam anveṣayantyaḥ |
putrasnehāt saṃsravantyaḥ stanebhyaḥ
kṣīraṃ nīraṃ locanebhyo 'vatasthuḥ ||

api ca |

gāvas tāvac chrūyatām ārtabandho
dhāvaṃ dhāvaṃ yantraṇāṃ nādhijagmuḥ |
vatsasnehāt [5]) prasnuto [6]) 'dhaḥpravāhair
bhūyo bhūyo bhūmim āplāvayanti ||

ato nivartyatāṃ vayasya | dhairyam evāparam auṣadham |

kṛṣṇaḥ |

yathā bhavatāṃ rocate |

sarve parikrāmanti |

tataḥ praviṣṭo yathānirdiṣṭo nandīśvaraḥ paṭāpasāraṇena | tathā hi |

saudhāgrodyat- [7]) tuṅgaketuprapātaḥ [8])
sandhyāsūco yatra niḥsānanādaḥ |
vyāvalānto [9]) vāsitārghyaṃ mahokṣā
vṛddhair gopair yatra nandaś cakāsti [10]) ||

[1]) *veṇaṃ* [2]) Er kan zoowel dit als *cittam* en *cintaṃ* gelezen worden. [3]) Nu ontbreken drie blaadjes, die vermoedelijk het slot van dit en 't begin van 't volgende bedrijf bevatten. [4]) °*dattapa*° [5]) °*snehā* [6]) *prastuto* (*prasnutaḥ* is nom. pl. van *prasnut*). [7]) ? *saudhāgroghan* hs. [8]) ? °*ketuprāṇātah* [9]) Zoo (of °*lātto*) hs., tegen de maat. [10]) De gansche strophe is zwaar te herstellen.

śrīdāmā |

kṛṣṇa | saṃprāpto nandīśvaraḥ | gopagopīnāṃ pramodāya veṇur āpūryatām |

eṣā śrīkṛṣṇa vaṃśī tava vadanasudhā- sārasaṃpūritāṅgī
kuryād ānandabāṣpa- snutiśiśiram [1]) uro mugdhagopījanānām |
yat prāg udyadviyoga- dyumaṇikharakara- vrātasaṃtāpataptaṃ
tena premottharomā- valibhir api vapuḥ pallavitaṃ [2]) vidadhyāt [2]) ||

kṛṣṇas tathaiva vaṃśīm āpūrayati | tadā vaṃśīnirgatatānair [3]) vrajam āplāvitam abhūt | śrīkṛṣṇavirahakhinnā vrajāṅganāḥ purato mārgam avarodhinyo babhūvuḥ | tathā ca śrīdāmā kṛṣṇaṃ prati |

āyāntaṃ vanato niśamya bhagavan vaṃśīninādāmṛtair
āhūtā iva mañjukuñjabhavana- dvāreṣu dattānanāḥ |
śreṇībandham imaṃ vilokaya sakhe vaktrāravindair alaṃ
saṃtenuḥ pramadā vilocanadalaiḥ smerāsavāmodibhiḥ ||

kṛṣṇaḥ kuṭilakaṭākṣaiḥ prītiṃ prayacchann upasasāra | purato vilokya aye balarāmas tūrṇaṃ samabhyeti | tathā hi |

vapuṣā himāṃśurocir nīradarociś ca vāsasā tirayan [4])
sasmitamukhendukamalaṃ [5]) premāviṣṭo balaḥ prāptaḥ ||

kṛṣṇaḥ pītāmbareṇa mudrikāṃ saṃgopayati |

balarāma upasṛtya |

bhrātaḥ | kiṃ ativilambitam |

ity uktvā bāhubhyām ākṛṣya samāliliṅga |

kṛṣṇaḥ |

bhrātaḥ kiṃ vaktavyādyatanā vṛndāvanalakṣmīḥ |

nirgacchattarurājipuṣparajasām āṭopamattālibhiḥ
prārabdhasvaragītikonmukhaśikhi- vrātāttalāsyakrame [6]) |
vātāpūritakīcakoccaninadaiḥ sadvaṃśakṛtyodaye
saṃlagnā manaso hi vṛttir adhunā nūnaṃ na vicchidyate ||

balarāmaḥ |

tava vanaśobhāvalokanena vrajaṃ vanam ivābhavat | tathā hi |

vigalitakacabharaṣaṭpada- paṭalasamākīrṇaśekharāgrebhyaḥ [7]) |
gopavadhūtanulatikāḥ sasṛjuḥ kusumāni vepitā virahāt ||

kṛṣṇaḥ |

ārya | kva gacchasi |

---

1) *stuti°* 2) Zoo mijne gissing; *pallaviṃtvam didadhyāt* hs. 3) *°nirgatatānanair*
4) *tirayat* 5) *°mukhetakamalaṃ* 6) *vrātānta°* 7) *°kīrṇāśekha°*

rāmaḥ |

bhrātaḥ gocarād upavṛtto gopaḥ sadyaḥ prasūtā śabalī nāyāti goṣṭham ato bhrātror madhye tv ekataraṃ [1]) pratyeti sā bhavatānayyety [2]) āha [2]) | tannayanārthaṃ gacchāmi | tvaṃ dūrād āgataḥ śānto bubhukṣito drutaṃ sadanaṃ yāhi |

kṛṣṇaḥ |

ārya | keyaṃ śabalī |

balarāmaḥ |

bhrātaḥ | śārdūlavitrāsinī |

kālindīpuline kadāpi hariṇā prītyā carantī darī-
dvārād āpatitena tāvad alagha- [3]) plutyeyam āplāvitā |
gātraṃ kuṇḍalitaṃ vidhāya vadanaṃ saṃkucya karṇadvayaṃ
lāṅgūlaṃ ca samunnamayya śabalī śārdūlam atrāsayat ||

śrīkṛṣṇaḥ |

ārya | seyaṃ śabalī pratibuddhā | neyaṃ śārdūlavitrāsiny amba kiṃ tu prāvṛṭpayodharā | tathā hi | ekadā mātrā niyukto 'yam ahaṃ | vatsa śabalīṃ dugdhi | tadāham ārya pātraṃ gṛhītvā pravṛttaḥ |

gātrāṭopaghaṭeva kaṇṭhakanaka- [4]) sragdāminī vibhramād
dhārābhiḥ payasāṃ yadā pariṇatā gaṅgeva vatsekṣaṇāt |
bhrātar gauḥ śabalī payodharaghaṭī- nirmuktadugdhadravaiḥ
prāyaḥ kṣīrapayonidhiṃ samasṛjan nirṇītam etan mayā ||

samyag jñātaṃ [5]) saṃpraty ekaiveyam alam asmākaṃ tṛptyai | tūrṇam ānaya |

ity ukto balo niṣkrāntaḥ |

tataḥ praviṣṭo nandaḥ | sa ca yathā |

gaurāṅgo varadaṇḍamaṇḍitakaro vṛddho viśālekṣaṇaḥ
śubhrānalpapaṭīpuṭīkṛtatanuḥ svarṇākṣamālādharaḥ |
pīnāṃso vapuṣo 'tigauravatayā mandāṅghrivinyāsakṛt
premāśrusrutibhinnavaktrakamalo nando nirākrāmata ||

nandaḥ

vatsa | kva vilambitam adhunā | mātāvasthāṃ na jānāsi prāyaḥ

na bhuktaṃ no pītaṃ kṛtam api na gavyaṃ saha mayā
jananyā te pītām- baravirahakhinnānanarucā |
ito vatsān nītvā gatavati vanānte tvayi sute
prabuddhedānīṃ sā madhuramuralīnādakalayā ||

---

[1]) *ekataraṃ* [2]) *bhavatā 'nayyetyāha* [3]) sic, l. *alaghu*? [4]) *kaṇṭha* [5]) *jātaṃ*

api ca |

kiṃ na santi paricārakā gṛhe
vatsacāraṇavidhau paṭavo [1]) hi [1]) |
yena tigmaruciraśmisaṃgamād
ānane vahasi kṛṣṇa kṛṣṇatām ||

kṛṣṇa | kuñjakrīḍāsaktamānasaṃ tvāṃ ke 'pi na jñāsyanti kiṃ tu pitaivainaṃ lobhād aharniśaṃ vatsacāraṇe pravartayati | idam ayaśo no mā vitara putra | antarbhāvaṃ ko 'pi na jānāti | vṛṣabhānupramukhā asmākaṃ suhṛdo goparājāḥ santi | teṣāṃ bhayaṃ cātīva [2]) naḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
tāta | kiṃ bhayam | vayaṃ tu gopajātayo vatsapālanaṃ tāvad apraudhāṇāṃ dharmaḥ |

n a n d a ḥ |
putra | na jānāsi madantargataṃ bhāvam |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
kīdṛśo bhāvaḥ |

n a n d a ḥ |

rājāno vayam adya tāta vipina- droṇīnivāsapriyāḥ
kāṅkṣāmaḥ svajanaiḥ samaṃ samaguṇaiḥ saṃbandham atyubdhataiḥ [3])
audāryaṃ samavekṣya rūpam atula- khyātiṃ pratāpodayaṃ
kanyāṃ dāsyati sajjano 'dya bhavate [4]) vārtā hi saṃjāyate ||
re re putra mamoditaṃ kuru puraḥ sīmānamāmātyagā [5])
nepathyaṃ [6]) viracayya tigmadinakṛt- tāpo yathā [7]) na spṛśet |
nūnaṃ tvām abhivīkṣituṃ tv anusaranty anveṣicārā mudā
bhānor gokulamaṇḍitasya duhitur yogāya saṃyojinaḥ ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ svagatam |
aho ko 'yaṃ bhānuḥ | yasya duhitādya mayā dṛṣṭo 'nyo vā | yadi sa eva tadā tv aprārthitevābhīṣṭasiddhir jātā | anyaś cet ko 'yam iti nirṇayaṃ karomi tāvat |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ prakāśam |
tāta gokulamaṇḍitasya bhagavato bhānor duhitā kālindī | sā tu kathaṃ vāraṇīyā | tathā hi |

toyāvartagabhīranīrabhayadā ḍiṇḍīrapiṇḍolbaṇā
svacchandoccaladuccakacchapakula- [8]) vyālālimālotkaṭā |
vātottuṅgataraṅgabhaṅganipatat- [9]) tīrāvaṭārtipradā [9])
kālindī katham adya sadmani gatā prollāsam ādhāsyati ||

---

[1]) Zóó, tegen 't metrum! [2]) *vātīva* [3]) Er schijnt te staan: *atyubhda* (of *atyugda*-)*taiḥ*; lees: *abhyudgataiḥ* of *abhyutkaṭaiḥ*? [4]) *bhavane* (ook te verdedigen?) [5]) Onzeker de bet. en de woordscheiding (*sīmānam ā mā 'tyagāḥ*, doch wat is *ā*?) [6]) *nepa* (of *neya*) *thyam* [7]) *yayā* [8]) *svachandocchalad°* [9]) °*ngatatīrā*?

n a n d a ḥ | vakṣasāpīḍya |

kiṃ vatsa buddhaṃ vṛṣabhānugoparājasya duhitā |
vidyuccandrasuvarṇacampakacayam vāryaṅgaśobhācayair [1])
nīlendīvaramīnakhañjanamṛgā- nunnendranetraśriyā [2]) |
yā nūnaṃ tirayaty anaṅgaramaṇīm ānandakulyeva te
nityaṃ putra vadhūr vidhāsyati mukhaṃ mā [3]) gā [3]) manāk saṃśayam ||

k ṛ ṣ ṇ a s tātavacanam ākarṇya nayanayos trapābharam nāṭayati |

n a n d a ḥ |

vatsa sadyo vanāntarād āgatā gā yavasair yojayitvāgamiṣyāmi | tvaṃ tāvad idaṃ puraṃ praviśyātikhinnāṃ mātaram ānandaya |

pratinivṛtto nandaḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ padāntare gatvā |

vayasya madhumaṅgala | tātaḥ kim asmākam kuñjavṛttam vijñāyaiva jagāda |

m a d h u m a ṅ g a l a ḥ |

yathā bhavati tathā tavānukulyam eva | ko 'tra vicāraḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

vayasya | evam eva | tathāpi |

lajjābhareṇa hṛdayaṃ kampaṃ dhatte mamedānīm |
anucitam idaṃ gurūṇāṃ purataḥ prāgalbhyam atyantam ||

bho bho vayasyā bhavanto 'pi gacchantu | samprati godohanasamayo vartate | gāvas tvarayanti | vatsān upanayadhvam |

sarve pratinivṛttāḥ |

tataḥ praviṣṭājirāntargatā y a ś o d ā | sā ca yathā |

dvāropānte nihitanayanā bāṣpadhārāṃ vahantī
putrasneha- snutakucayugā- vartim āvartayantī ||
āpṛcchantī purasthāṃ subhagasahacarīṃ snehanirbhinnavācā
bāle nādyāpi vaṃśī- kalitamukhavidhur nāgato me mukundaḥ ||

api ca |

nīḍaṃ prāptā vihaṅgāḥ sumukhi dinamaṇer dīptayo vai pradīpaṃ
prāptā nīraṃ taraṅgāḥ punar api saritaḥ kūlapātaṃ vihāya |
saṃprāpto 'yaṃ himāṃśuḥ prati sadanam alaṃ dhvāntadhārāṃ vidhunvan
bāle nādyāpi vaṃśī- kalitamukhavidhur nāgato me mukundaḥ ||

agrato vilokya |

sahacari | premāśruparyākulānanair [4]) nāham samyag avadhartuṃ [5]) śaktā ko 'yam upasarpati purataḥ |

1) Of *caryaṅga* 2) Zoo mijne gissing, er staat: *nunindra°* 3) *bhaṅgā* 4) Niet geheel zeker; *kulānanair* hs.; l. misschien *kulānetrair* 5) Zoo sec. m.; *avadhartum* pr. m.

sahacarī |
devi vrajādhīśvari |

vanyapuṣpakṛtakarṇabhūṣaṇo
reṇurañjitamukhendumaṇḍalaḥ |
yojayan nijaniveśaniketair
āgato hi vanato vanamālī ||

āgamanam ākarṇya premabharākrāntā yaśodā ciravirahitavatsā gaur ivopasasāra |

yaśodā |
vatsa | kva vilambito 'si | dehi me samāliṅganam |

kṛṣṇaḥ sapraṇāmaṃ pariṣvajati | mātrā tu |

āghrātaḥ śirasīndusundaramukhe saṃcumbitaḥ siñcito [1])
netrāmbhojagalatpayobhir abhitaḥ saṃpīḍito vakṣasā |
āśīrbhir [2]) viniyojito hi kusumaiḥ saṃvardhitaḥ sarṣapair
āstīrṇaḥ paritaḥ pradīpatatibhir [3]) nīrājito mādhavaḥ ||

hastaṃ gṛhītvā |
tāta | kutra sthitaṃ kiṃ ca kṛtam |

kṛṣṇaḥ |
mātaḥ | samprati vaktuṃ na śakyate | sthitvā vaktavyam |

mātrā saha gṛhaṃ praviśya samānītena vāriṇā mukhaṃ prakṣālyopaviṣṭa [4]) āha |
adya mātaḥ | jayantena saha tvayāsthāpitabhogyasaṃbhāreṇeṣat saṃtarpito vayasyavargaḥ |

yaśodā |
katham īṣat saṃtarpitaḥ |

kṛṣṇaḥ |

jayantaḥ patito mātar nānābhogyasya bhakṣaṇe |
dīnamīnākule vārdhau baḍabāgnir ivotthitaḥ ||
prāśya sarvaṃ mahābhāgaḥ suptaḥ kuñjalatāntare |
sakhāyo mama vibhrāntāḥ [5]) kṣudhā saṃpīḍitā bhṛśam ||

yaśodā | ūrdhvoṣṭhe 'ṅgulīprakṣepaṃ kṛtvā sahāsam |
are daivahata jayanta kiṃ kṛtaṃ tvayā |
evaṃ guṇagaṇasampanno na vijñāto mayā ||

kṛṣṇaśirasi hastaṃ cālayantī |
vatsa | katham kṣutkṣāmena [6]) vartitaṃ tvayā |

---

1 siñcanto 2 āsibhi 3 Ot °atibhir 4 pracchālyo° 5 vibhrāntā 6 °kṣāmena

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
mātaḥ | īśvaraḥ kiṃ dūre gataḥ | tadānīm eva dūradeśāc chrīvṛndādevyāḥ samārādhanāya saṃprāptaḥ ko 'pi gopikānivahaḥ |

nītvā maulau gavyabhāṇḍāni mātaḥ
śrāntāḥ sarvāḥ kuñjamūle niviṣṭāḥ |
dattaṃ tābhir devatāprītaye nas
tenaivāyaṃ toṣito me samājaḥ ||

y a ś o d ā |
putra | kīdṛśī pūjā | vasantārambhe śrīpañcamyāṃ śrutā | nādyāvasaraḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
mātaḥ | naimittikīyam |

y a ś o d ā |
kiṃ nimittaṃ putra | śrutaṃ kim api |

ś r ī k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
mātaḥ | ko 'pi vṛṣabhānunāmā gopaḥ | tasyaikā kanyā | tasyāḥ pratikūladaivopaśamanāya pravṛttā |

y a ś o d ā |
vatsa | kīrtes tanayā prāyaḥ | iyaṃ tu kanyā mayā tavārtham abhyarthitā prāg vāco [1] bandhena | mā bhūyād asyā daivaprātikūlyam | bālye sakhībhiḥ samaṃ krīḍantānātmānaṃ kīrteḥ pṛthaṅ nāvīkṣya [2] tadā svapāñcālīputrikā kīrteḥ pāñcālikāputrāya dattā [3] mayoktaṃ [3] ca | kīrte matpāñcālikāputrāya kā kanyāṃ dāsyati tadā kīrtyā tuktaṃ | sakhi kim idam ucyate | yadi me kanyā bhaviṣyati tava putras tadāhaṃ te putrāya svakanyāṃ dāsye idānīṃ ko veda smarati na vā | atas tava bhāgaḥ kīrteḥ kanyeti |

tatra bhogyaṃ saṃpādya r o h i ṇ ī samupasthitā |
ayi mātar yaśode | kṣaṇāntare godohasamayo 'bhaviṣyati tāvat kālātikrameṇa samāgato 'dya kṛṣṇaḥ karotu bhojanaṃ sabalaḥ | vārtā tu paścād api bhaviṣyati |

y a ś o d ā |
bhavatu tathā | kṛṣṇa | sajjo bhava |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
mātaḥ | sabalas tāto 'py ākāraṇīyaḥ |

---

1) *vāca* 2) *nā* (of *mā*?) *vīkṣye* (kan een impf., maar dan zonder augment! bedoeld zijn?) 3) *dattā mayā uktaṃ ca* |

y a ś o d ā hastam udyamya |
re re rāma mṛṇālakhaṇḍadhavala proddāmanāmāvale
tūrṇaṃ tāvad upaihi vatsa yavasaṃ dattvā gavām agrataḥ
tātaṃ vṛddham [1] api praṇīya purato bhutvā bhavāṃ [2] chrāyatāṃ [2]
bhuṅkte bhaktamayaṃ na bhaktam adhunā bhrātā bhavantaṃ vinā ||

b a l a ḥ |
mātaḥ | samprāpto 'smi sanandaḥ |

bhojanalīlāṃ nāṭayanti sarve |

ā k ā ś e
gāvas tv adya vayasya vatsakakulaiḥ saṃyojitā apy alaṃ
tṛptā vai yavasair jalair gatatṛṣo yacchanti naivaṃ payaḥ
pātuṃ te mukhacandrikāmṛtarasam prāyo 'bhivāñchanti naś
cittam [3] vetti [3] khurais tudanti dharaṇīm udgrīvam udvīkṣya ca

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
ārya | ko 'yam māṃ ahvayati

b a l a r ā m a ḥ |
bhrātaḥ | godohane 'dhikṛto [4] vīrabāhur nāma [5] gopaḥ samāhvayati | tavādya ciradarśanena paryutsukā gāvas tvām anālocya vatsair apy ātmānam na prīṇayantīti vijñāyate |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ | evam eva jñāyate bhrātaḥ |

ity uktvā bahir gantum iyeṣa
tāvad bhagavadvadanamādhuryam ākalayitum utsukā gopyaḥ sarvato 'bhyetya svasvāvasare kṛṣṇam prārthayantyo 'vatasthuḥ |

tatra i k ā dohanapātram gṛhītvā |
bho bho nandakiśora me 'sti sadane gaur ekikā nāgato
gopo 'dyāpi vanāntarāt tvarayati preṣṭhaḥ [6] pipāsuḥ [7] stanam
vatso nāham alaṃ kṛpākulatayā dṛṣṭvā [8] manāṅ [8] mādhava
prāyaḥ sīdati sajjanaḥ parakṛte dharmo 'yam ādyaḥ smṛtaḥ
pītāmbaram gṛhītvāpakarṣati |

t a d ā n y ā pi gṛhāntarād abhyetya
hāhā hare na sadanaṃ mama cātiduraṃ [9]
tvām eva viśvasiti gaur mama dohadakṣam |
doho 'bhavat pratiniveśam [10] avekṣya cāham
atrāgatāsmi kuru manmanaso hitam tat ||

1) *vraddham* 2) sic. 3) *cittam* (of *citram*? *vetti* (bet.?) 4) *dhukato* 5) *nāmā*
6) *presṭaḥ* 7) *pipasa* 8) Zoo (of staat er *drstam*?) sec. m.; *drstamana* pr. m.
9) *cāti°* of *cāni* of *cāmi* 10) = *pratisphām* volgens marg. aant.

yaśodā |

lajjā nāyāti mugdhā kathaṃ api gahanād āgato 'dyaiva bālo
viśrāntiṃ nopayātaḥ kṣaṇam api caraṇa- nyāsataḥ komalāṅgaḥ |
dhāvaṃ dhāvaṃ gṛhebhyo niśi mama sadana- dvāradeśaṃ praviṣṭā
hastanyastorupātrāḥ [1]) kim u mama tanayo vo gavāṃ asti dogdhā ||

vatsa | etā unmadā bahuśaḥ pralobhayiṣyanti na mantavyam [2]) iti | viśramyatām |

kṛṣṇaḥ |

mātaḥ | vīrabāhunākārito 'smi |
iti nirgataḥ |

kṛṣṇaḥ |

ārya | tāvat tvaṃ svagoṣṭhaṃ gaccha | gavāṃ kaṇḍūyanādinā [3]) prastobhaya | aham api samupasthitānāṃ godohaṃ kṛtvā sapady āgata eva |

āryaḥ |

bhrātaḥ | kiṃ svagodohaṃ hitvā kim anyatra gacchasi |

kṛṣṇaḥ |

kiṃ kartavyaṃ durghaṭo grāmavāsaḥ
pratyālambho duḥsahaḥ preyasāṃ naḥ
bhrātar netraṃ sammukhaṃ nopayāti
lajjābhārair mantharaṃ nūnam etat ||

balaḥ |

bhavatu tathā | drutam āgantavyam

kṛṣṇaḥ |

aho etā matpremākṛṣṭahṛdayā māṃ samāhvayanti | ato 'haṃ gacchāmy ekadaiva sarvatra | tathā hi |

dhṛtvā haste rajjum ābadhya keśān
pītaṃ vāso veṣṭayitvāvalagne |
tarṇaṃ tanvī- cittavṛttiṃ [4]) vikarṣan
mugdhaḥ kṛṣṇo dohanāya pravṛttaḥ [5]) ||

dohanamudrāṃ nāṭayitvopaviṣṭaṃ kṛṣṇam avalokayituṃ dohapātram [6]) upādāyopasthitā tanvī |

ākarṇānte locane mādhavasya
dṛṣṭvāviṣṭā- naṅgabāṇoruviddhā |
goṣṭhadvāro- cutrarūḍhevare [7])
vātāpāye kāpi haimī lateva ||

---

1) *pātrāḥ* (*ḥ* geeft blijkbaar den jihvāmūlīya weer). 2) l. *gan*°? 3) *kaṇḍuyanā*° 4) *cittavṛttiṃ* 5) *pravṛttaḥ* 6) *dīpapātram* 7) sic (metram!)

kṛṣṇaḥ |

bāle dehi kareṇa dohanaghaṭaṃ gantavyam anyatra me
naikaivāsi yato mayātra nikhilaḥ kālo 'paneyo bhavet |
ānītas tvarayā tvayāham [1] adhunā kvāyaṃ vilambakramo
mugdhe nottarayasy analpagadite pṛṣṭāpi ruṣṭeva kim ||

vātavyājena [2] dīpaṃ nirvāpya pariraṃbhaparā babhuva | āha ca sā

siñcaya virahadavānala- paribhutaṃ gātram abhyarṇam |
madhurādharadhārādhara dhārāmṛtanirbharair nibhṛtam ||

tadbhavanān nirgato dvārāvalambinyā svagṛhaṃ nītaḥ |

bāle | samānaya dohanapātram |

ānītaṃ pātraṃ hastād gṛhitvā |

sthitvā dhenor adhastān navajaladatanur dohanim ādadhāno
jānubhyām ūrdhvadṛṣṭyā kalayati vadanaṃ svānane nyastanetram
gopyā romāñcitāṅgyāḥ praṇayarasabharā- veśavepākulāṅgo [3]
hitvā pātraṃ cakorī- kṛtanayanayugo bhutale gāṃ dudoha

anyatra dohane pravṛttaṃ [4] kṛṣṇaṃ tyaktum aśaktāha | tathā hi

hāhā cañcala mā tvarāṃ kuru manāg yady āgato duhyatām
patre svalpam api prayacchati payo nūnaṃ ghaṭaghnī [5] ghaṭaḥ
nītvordhvaṃ punar āsravaty anudinam cauryasvabhāhare [6]
vaktraṃ te vasanāñcalaiḥ śramayutaṃ saṃvījayiṣyāmy aham ||

pratigṛham [7] evāpurvarasam āsvādayan nijānandam anubhavan svagoṣṭham upasasāra |

gāvo huṃkāragarbhair upanatavadanair lelihānas tadīyaṃ
gātraṃ jihvāñcalais tāḥ praṇatitatibharaiḥ pādam āmarśayantyaḥ |
bhūyaḥ saṃvīksamānāḥ [8] smitaputitamukhaṃ nūnam udgrīvikābhiḥ
snihaprasrāvitodho- nayanajaladharaiḥ kṣīranīre vitenuḥ ||

śrīkṛṣṇas tu muhur muhuḥ karakamalais tattannāmnā [9] parimṛjati tāsāṃ madhye saṃsthite kṛṣṇe gopair dohaḥ pravartitaḥ |

tredhā kṛtvāṅgabhaṅgaṃ lalitamuralikām oṣṭhadeśe dadhāno
mandaṃ ma(nda)ṃ nikuñjā- nilavidhutakaca- sphāravispharjitāsyaḥ |
karṇavyālolamuktā- phalaphalitarucīś candrakāpīḍaśobhā-
lobhāviṣṭorugobhiḥ kṛtavalayagalo gopaveṣo 'vatasthe ||

tadā nando vṛddhagoṣṭhīto 'ntaḥpuram āsādyāha |

adyāpi bālau godohanān na nivṛttau [10] |

yaśodā |

goparāja | ākāryatām |

---

1) *kayāham* 2) *vātavyājetta* 3) *°vegā°* 4) *pravartta* 5) *ghaṭaghnī* 6) één lange syllabe te weinig. 7) *pratigraham* 8) *saṃvekṣyamāṇā* (met *n*, niet met *ṇ*). 9) *tantam°* 10) *nivartau*

sāyaṃ prāpto vanāntād atikaṭhinalatā- jālanirvāpaṇena [1])
khinno bhoktuṃ niviṣṭo yuvatibhir atulaṃ yācito dohanāya |
pratyākhyātaṃ na tāvac ciranibhṛtapara- premabhaṅgaṃ vicintya [2])
saudhāgrodagratalpaṃ viracitam ad[illegible]nā niṣphalatvaṃ sameti ||

nandaḥ |
bhavatv ākārayāmi | bho bho putra | dohanān nivṛttaś cet tūrṇam āgamyatām | gopais tāvad gāvo gocaraṃ prati neyāḥ | candro 'yam ardhāmbarātikrāntaḥ | kṣaṇam idaṃ mātrā kalpitaṃ talpaṃ saphalīkuru | punar apy ete vayasyās tvām idānīm ākārayiṣyanti |

kṛṣṇaḥ |
he ārya | tāto 'yam ākārayati prāyaḥ | gacchantu tāvad ete gā nītvā yathāsthānam |

ity ājñaptā niṣkrāntā gobhiḥ saha gopāḥ |

kṛṣṇarāmau tu talpam etya yathāsthāne śayanaṃ nāṭayataḥ [3]) |

kṛṣṇaḥ |
mātar me śikhipicchabhūṣaṇam idaṃ sthāne 'dhunā sthāpyatāṃ
vetraṃ netrapuro nidhehi paśuyu- ktyāśañca [4]) vaṃśīm imāṃ
paryaṅke viniveśayāśu [5]) bahavaḥ spardhanti yasyām ahaṃ [6])
tasmān [6]) naiva viyojayāmi vadanād dhastān urasto [7]) manāk ||
yat tu mama sārikāpañjaraṃ tad [8]) apīhānaya [8]) |

mātā [8]) tathā kṛtvā pratinivṛttā [9]) śayanāya [10]) |

kṛṣṇaḥ parito vilokya sārikāpañjaram ādāya |
priye sārike | priyāyāḥ [11]) kiṃ [11]) vṛttam [11]) |

sārikā |
nāgaravaramukhamudrām [12]) udghāṭaya | kṣaṇena viditavṛttā bhūtvāgamiṣyāmi |

kṛṣṇaḥ |
sārike | tāvan mama jīvane ka upāyaḥ |

sārikā |
ānītā bhavatā hi tāpaśamanī mudrā priyāyāḥ kara-
sparśāviṣṭarasādhunātra [13]) virahe saṃjīvinī vā hare |
tāvan netrapuro nidhāya rajanī- bhāgo 'paneyas tvayā
vārtābhī rasagarbhitābhir amala- prāleyabimbodayaḥ ||

[1]) °*nirvāpanena* (met *n*, niet met *ṇ*). [2]) *vicintya* [3]) *nāṭayataḥ* [4]) *paśuyuktyāśañca* [5]) °*āsu* [6]) *ahaṃtasmān* [7]) ex conj.; °*dhastānmurasto* hs. [8]) *nidapīhānayamānā* [9]) °*nivartā* [10]) *śayanāma* [11]) *priyayāḥ kimvṛttam* [12]) sic. [13]) *sparśāveṣa*; de twee akṣara's *dhunā* zijn onzeker.

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

sārike | samyak saṃsmārito 'smi | gacchetaḥ | prāṇapriyāyā vṛttāntam āhara sadyaḥ |

pañjarād uḍḍīya [1]) gatā sārikā |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ saudhāgre 'malacandrikādhavalite [2]) saṃphullamallīvallimodāmodite pītāmbarān mudrām unmucya priyāpratikṛtim vibhāvyāha

svāgataṃ sumukhi kiṃ vilambitam
vismṛtāsi mama dīrghavedanām |
tvanmukhendumadhusīdhunaṃ vinā
ko vimocayati [3]) mām adhīśvaraḥ ||

kiṃ nu rañjayasi mañjujalpite
smerarañjitavilocanājvalaiḥ |
saṃnirīkṣya mṛdugaṇḍamaṇḍale
mandamandavacanāmṛtodayāt ||

api ca |

āgatāsi dayayā yadi bāle
kiṃ nu tāvad udarīkaroṣi mām |
lolabāhulatayālabhayainaṃ [4])
tvadviyogajanitātapataptam ||

evaṃ tāvaj jalpato rātriśeṣe pratinivṛttā [5]) sārikā |

s ā r i k ā |

deva | saṃjīvati priyā bhānoḥ sadmani |

praṇipātapuraḥsaraṃ sakhe
priyayā te 'bhihitaṃ vaco navam |
gamanāvasare karekṛtam
varamallīvalayaṃ [6]) na vismara ||

saghane vipine sametya māṃ
saphalaṃ tat kuru kuñjamandire |
sakhibhiḥ kṛtamaṅgalodaye [7])
varavaivāhikakautukodayāt [6]) ||

api ca |

racitāṃ tava mūrtim ujjvalāṃ [8])
phalake nīlasarojalocanām |
hṛdaye viniveśya rādhikā
kurute tāpaparikṣayaṃ niśi ||

aṅgulīyakānveṣaṇāya tasminn eva latāvalaya āgamiṣyati | ato yathā bhavatāṃ rocate |

---

1) *udīya* 2) Begint als śardulavikrīḍita 3) *vimocayatu* 4) °*alasayainam* 5) °*varta*
6) Of is *vara*, als vocatief, te scheiden? 7) °*maṅgalo°* 8) *ujvalaṃ*

kṛṣṇaḥ |
sārike | paritaḥ ko 'yam kalakalaḥ |

sārikā |
svamin | samyak saṃsmāritāsmi | etā gopakanyāḥ śataśaḥ sahasraśo viracitavaraveṣā [1]) yamunāṃ snātuṃ gacchanti | tāsāṃ valayānāṃ kiṅkiṇīnāṃ vacasāṃ kalakalo gopanivāseṣu pravṛttaḥ [2]) |

kṛṣṇaḥ |
tarhi vayam api kautukāvalokanārthaṃ gacchāmaḥ |
iti vicintya talpād utthāya |
ko 'tra bho |

pratibuddhā mātā |
vatsa | aham asmi | kim ājñāpayasi | idānīṃ śayanānukūlā paścimā yāminī vartate | tathā hi |

mandaṃ mandaṃ vāyur abhyeti gātraṃ
prāleyāṃśaiḥ [3]) saṃskṛtaḥ kuñjadeśāt |
bhaṅgair [4]) antar nādito locaneṣu
nidrāmudrā- mudritatvaṃ vidhatte ||

ataḥ kṣaṇaikaṃ viśramyatām | aham api tāvad bhavatkṛte navyaṃ gavyaṃ saṃpādayāmi |

kṛṣṇaḥ |
mātaḥ | vrajajanās tāvan nāradopadeśato hemante prathame māsi kālindyāṃ bhuktaye muktaye ca snātuṃ gacchanti | aham api tatkautukāvalokanāya yāmi | āryo 'dya paśūṃś cāraṇāya gacchatu

yaśodā |
vatsa | tathaiva vidhīyatām | bhogasaṃbhāraṃ kim api nītvā gantavyam | idaṃ ca snātvā brāhmaṇebhyo deyaṃ vastu nīyatām iti

kṛṣṇo veṇunā madhumaṅgalādīn priyān vayasyān pratibodhya saṃprāptān āha |
bho bho vayasyās tu(rṇa)m āgamyatām | vayam adya śrīyamunāṃ snātuṃ gacchāmaḥ |

sarve |
yathājñāpayati devaḥ |

kṛṣṇo 'pi gṛhītavetraviṣāṇaḥ sakhibhiḥ saha niścakrāma | tirohitā yaśodādayaḥ |

---

1) *°rakheṣu* 2) *pravartataḥ* 3) *prāle°* 4) l. *bhṛṅg°*?

padāntare k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

aho iyaṃ kālindī |

paśyantīva sarojapaṅktibhir alaṃ vāgbhir dvijānāṃ puro
brūte svāgatam [1]) arghyayaty [1]) api [1]) calat- kalloladhārāmbubhiḥ |
vātair [2]) vījayatīva tīratarujair ācchādayantī rajaḥ-
puñjair no manasaḥ prayacchati sukhaṃ svātithyakarmodayaiḥ ||

he vayasyāḥ | etā gopyaḥ snānārthaṃ yamunāyāṃ praviṣṭāḥ sambhānti | tatha hi |

śītāmbusaṃgamasukaṇṭakitāṅganālaiḥ
phullānanābjacalatārakacārubhraṅgaiḥ [3]) |
dalāśukeśarakalādharapallavaiś [4]) ca
saurī sarit kanakakañjatatiṃ babhāra ||

tadānīṃ śrīkṛṣṇāgamanena vibhinnatamisraṃ kālindīkūlam ālokya g o p y a ḥ |

aho rātriśeṣam [5]) ākalayya vivastrā eva vayaṃ snātuṃ praviṣṭāḥ | samprati tu |

nedānīṃ dinakṛnmayukhanivahaḥ [6]) prāptodayo dṛśyate
no śītāṃśukalākalāpavibhavo vyomāṅganaṃ gāhate |
ko 'yaṃ samprati yamunīyasalilaṃ [7]) saṃkāśayaty aṃśubhir
nūnaṃ no 'vayavāḥ sphuranti salile nagnāḥ kathaṃ prāsmahe [8])

itas tato vilokya |

ayi |

nandasunur ayam adya nikuñje
veṇunā sakhi jahāra mano naḥ |
so 'yam āśu mukhacandramayūkhair [9])
udgato bhavadanandavinodaḥ ||

api ca |

kasyāsyasya sudhābhivṛṣṭir abhitaś cintālavāleṣu no
nūnaṃ kāmalatāṅkurāṇi janayed anyasya taccetasām |
nānyaḥ [10]) kandalinīṃ karoti kumuda- śreṇīṃ himāṃśuṃ vinā
vā darśāvadhi rātridustyajatamā [11]) kleśaṃ dadhānorasi ||

a n y ā |

sakhi | tarhi vastrāṇi paridhīyantām [12]) iti |

yāvat paridhātuṃ pravṛttā [13]) bhaveyus tāvac chrīkṛṣṇo vastrāṇi ninīya

---

1) °tamarghyeyatyapi pr. m.; de e is verbeterd tot a. 2) vāntair 3) Onzeker! phullānanācraca° pr. m.; phullānanācyaca° sec. m.; l. °bhṛṅgaiḥ? 4) De eerste akṣara lā is geheel onzeker en past ook niet in 't metrum; er schijnt zoo iets als pa te staan (dantā° ?) 5) rātriśeyam 6) °mayūṣa° 7) °salilas hs. 8) In margine tiṣṭhāmaḥ, blijkbaar bedoeld als periphrase. 9) °mayūṣair 10) nyanyaḥ 11) °tamaḥ; of moet men l.: °tamaḥ-kleśam? 12) °dhīyatām 13) pravarta

kadambastho babhuva | tad dṛṣṭvā sarvās trapākulitalocanāḥ parasparaṃ vīkṣamāṇā jahasuḥ |

sakhyaḥ | no vastrāṇi nītvāyaṃ gataḥ | kiṃ kurmaḥ katham gṛhaṃ yāmaḥ | sarvo 'pi tāvad vaditum [1]) icchati | abhyarthanīyaḥ |

sarvāḥ

vastrāṇi dehi dayayā dalitendranila- [2])
gotradyute dinakaro 'yam udeti nūnam |
nire 'balā vayam iheṣyati pānthasārtho [3])
lajjā hi bhūṣaṇam alaṃ kulajāṅganānām [4]) ||

kṛṣṇaḥ |

tadā ki(ma)rtham iha samprāptāḥ |

gopakanyāḥ |

tava vadanasarojasudhāsavāsvādanāyāptopadeśena āryārādhanāya kālindyāṃ prāptāḥ |

kṛṣṇaḥ |

yad yūyaṃ vivastrā eva jalaṃ prāviśatāto vighnitam etad bhavatīnām [5]) | etatpurtaye māṃ [6]) namo [6]) 'kuruta [7])

sarvās tathaiva cakruḥ |

kṛṣṇaḥ |

aho svaṃ svaṃ vāso gṛhītvā gacchantu bhavantyaḥ |

gopyaḥ kṛṣṇadattāni vastrāṇi paridadhur jalān nirgatya |

sarvā baddhāñjaliputāḥ |

yāmaḥ kutra vihāya te caraṇayoḥ sāṃnidhyam ānandabhṛn-
netrendīvaramoṣitā vayam aho govinda gopātmaja |
dhyāyanto girikandarāsu munayo yasyāśayā [8]) prāyaśaḥ
śvāsāyāmaniruddhacittagatayo [9]) nādyāpi jagmuś ca tat ||

api ca |

dehi no 'dharasudhām asitābhra-
vibhramākalitakuntalitāsya |
kiṃ na yacchasi padaṃ padayor [10]) naḥ
kiṃ bibharṣi śirasā śikhipiccham ||

kṛṣṇaḥ |

ahaṃ tu madakhaṇḍasmṛtisaṃtānasādhanaprāpyo 'smi paraṃparasambandhena nānyāni sādhanāni māṃ sādhayantīti śāstrasiddhāntaḥ | tathā hi |

---

1) Men verwacht *uditum* 2) *dalitendanila* 3) *pāṇthasartho* 4) *jāṅganānām* 5) Vgl. Bhāg. pur. X. 22. 19. 6) *mānamamo* 7) l. *namaḥ kuruta*? 8) Onzeker: *yaspāsamya* hs. 9) *svasā* 10) *padayo*

nāhaṃ vedair na tapasā na dānena na cejyayā |
śakya evaṃvidho draṣṭuṃ yathā bhaktajanair aham ||
bhaktyā tv ananyayā śakya ahaṃ evaṃvidhaḥ priyāḥ |
jñātuṃ draṣṭuṃ ca tattvena praveṣṭuṃ ca vrajāṅganaḥ [1] ||

ato mayā parīkṣitā bhavatyo vrajān vrajadhvam [2] |

gopakanyāḥ |

sarvāvadhes tvam asi rupaguṇasvabhāva-
śaktyādiminigamagītayaśovitānaḥ [3] |
tatpādapadmam upalambhya katham vrajāmo
dhyānāspadaṃ puruṣapuṅgava [4] dehi dāsyam |

kṛṣṇaḥ |

yad idam idānīṃ pradarśitaṃ tat tu dhyānārthaṃ sakhyaḥ | idam me rupam manaḥkaraṇḍe nidhāya madananyasaṃbandhaprayojanasādhanatayā bhajadhvam | tadāhaṃ bhavatīnāṃ manorathasiddhaṃ gariṣyāmi [5] |

gopakanyāḥ |

kadā deva vayam idam anaṅgamohanavimugdhaveṇumaṇḍitakuṭilanirīkṣaṇavilolālakāvalisundaravadanāravindasudhāṃ [6] pibāmaḥ |

api ca |

kadā niśānāthakarabhirañjita-
prasannakṛṣṇāpuline niviśya |
bhavadbhujāpīḍitakaṇṭhadeśā
niśāsu [7] nāthāgamayāṃbabhuvima [8] ||

api ca |

nidhāya kaṇṭhe bhujam indirāpate [9]
niśāsu cātmānam alaṃ nikuñje |
amandasaṃgītakalāvilāsair
vinodayāmo bhavatā kadā hi ||

api ca |

apurvanānārasakeliśālibhir
viceṣṭanais te niśi rāsamaṇḍale |
tribhaṅgino veṇuvimugdhakūjitaiḥ
kadā mano no vilayaṃ sameṣyati ||

śrīkṛṣṇaḥ |

jātābalā vrajaṃ siddhā mayebhā [10]) raṃsyatha kṣipāḥ [11] |
dhairyaṃ kuruta kāminyo na mithā vyāhṛtaṃ mayā ||

āgāminyāṃ śaradi veṇuraveṇākārayiṣye |

iti niṣkrāntā gopakanyāḥ |

---

1) Deze twee śloka's, met lichte verandering, uit MBh. VI. 35 (Bhag. gītā 11). 53, 54.
2) *vrajadhyam* 3) Corrupt (metrum). 4) *puruṣapuṅgava* 5) l. *kari°*? 6) i. p. v. *°vilolālakā°* (zoo mijn gissing) *°viluulaka°* ms. 7) *nisassa* 8) *nāthagamā°* 9) *indirāpatte*
10) sic. l. *mayehā*? 11) sic of *kṣipāḥ* (*kṣipa* = *kṣapa*?)

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

madhumaṅgala | kvedānīṃ latāvalayaṃ [1]) yatra devīyātrārthaṃ samā(ga)tā priyā viśrāntā |

m a d h u m a ṅ g a l a ḥ |

deva | nātidūre |

gāyanti ṣaṭpadakulāni latāntareṣu
sīmantinīkusumareṇuvirūṣitāni |
nṛtyanti yatra śikhino vitatordhvapucchā
vātopanītagirinirjharaśīkarāktāḥ ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ padāntare gatvā |

aho idam eva pratibhāti latāsadma

tatraiva priya [2]) yābja [2]) ramyaparṇapātre
dattaṃ me dadhi madhuraṃ saroruhākṣyā |
sāśaṅkam sahacara lajjayā vyaloki
niryāṇe [3]) kuṭilakaṭākṣavīkṣitena ||

kva punar adya pūrvavat priyāyāḥ samāgamaḥ | tathāpi gantavyam | ucitam eva | tad evāha |

virahitahṛdayaṃ tayā mamaitad
bahir api yāsyati niścitaṃ sajīvam [4]) |
yadi padapadavīṃ nirīkṣya — —
sthirapadavīm upayāti ced varaṃ syāt ||

padāntare |

aho suvyakteyaṃ priyāyāḥ padapaddhatiḥ prāyaśo dināntaritā |

haimāmbākṣitadarbhakoṭivilasal-
sadyaḥ keśavimuktapuṣpapaṭalī-
rādhāyāḥ sakhibhiḥ samāgamanidhiṃ
bāhuḥ sphūryati dakṣiṇo hi nayanaṃ
lākṣāṅkamālāntike
vidyotitālisvanaḥ [5]) |
saṃsūcayaty eva me
praspandate śreyase ||

evaṃ vitarkayan kṛṣṇo 'ṅgulīyam anveṣamāṇāṃ priyāṃ kuñjāntarāle dūrato dadarśa |

cāmīkarāñjitapaṭāvṛtagātraśobhā [6])
tāṭaṅkaratnakiraṇāvalidīpitāśā [7]) |
saṃvīkṣyate saghanakuñjalatāntarāle
rādhāmbudāntaratadillatikeva tanvī ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

iyaṃ tu taḍid iva latāsadmani parisphurati śrīvṛṣabhānujā | paśyāmi tāvat |

sthitvā śṛṇoti |

1) *latāvalampa* 2) ?? *priyayā 'bja* (metrum!) 3) *niryāne* 4) ? onzeker, *sajīvaṃ* of *tadīyaṃ*? 5) *vidyotitāli°* 6) *°karāñcita°* 7) *°kiraṇorah*

śrīrādhā |

ihaiva lalite karād vigalitojjvalā mudrikā
viyogabharavepitā damanaratnabaddhodarā [1]
na sā nayanavartinī bhavati mūrtimadvartinī [2]
harer bhavati na [3] kṣaṇād [3] api nirīkṣaṇāt sadmanaḥ ||

aho ubhayaviyoginī katham jīvāmi |

kvā sā mugdhamūrtiḥ kiśorākṛter yā
dhṛtā vakṣasā vakṣyati prāgbhavam [4] |
kva sā mudrikā mudritā mudritaṃ me
mano vidrutaṃ mudritaṃ me tanoti ||

lalitā |

priye jānāmy ahaṃ śrīkṛṣṇahastaṃ gatāṃ prāyaśas te karamudrām |

śrīrādhā |

sakhi | katham vijñātā |

lalitā |

itaḥ prāk tava gṛhāya pratinirgatāyāḥ [5] paścāt pañjarān nirmuktaśārikāvacanaprerito nandanandanaḥ samāgato yasyeyam akaluṣitā padapaddhatiḥ pratibhāti | sa eveto nītvā gato bhavet | idānīṃ nānyasyeha gatiḥ | talpād utthāya vayam eva drutaṃ prāptā(ḥ) smaḥ | kṣaṇaikam viśramyatām | ihaivāsmān saṃprāptān saṃbhāvyāgamiṣyati mudritākaraḥ |

śrīrādhā |

sakhi | yady evaṃ tarhy upaviśyatām | tadartham eva [6] mudrānveṣaṇamiṣeṇa [7] mātaraṃ vijñāpyāgatā iti |

upaviṣṭā yathopayoṣaṃ lalitādayaḥ |

lalitā |

yadīhāyāti ced vanamālī tadā kiṃ vidheyam |

śrīrādhā |

priyasakhi |

asminn eva puro'nuvartini latāveśmany apāstātape
saṃveśyālimarandapaṅkanivahair ālipya vakṣastaṭīm |
dattvātithyam apīcyapalvalajalaṃ saṃprārthya mudrāṃ tato
gatvā saṃprati sadma sundari puro mātuḥ pradadmo vayam ||

lalitā |

vayaṃ tv evaṃ kartum icchāmaḥ |

---

1) *damana°* hs. (?) 2) Of er staat *mūrtisa°*? 3) ? *lakṣaṇād* hs. 4) Een lange syllabe te weinig! 5) *nirgatayāḥ* 6) *eva* 7) *mudrānveṣaṇa°*

kṛṣṇaḥ svagatam |
lalitā kim api nigūḍha(ṃ) (va)ktum icchaty ato mayaikākinā śrotavyam iti |

prakāśam |
bho madhumaṅgala | priyātraivāgatā | ato 'traivāmadhyāhnam avasthiti(ḥ) pratibhāti | yadi tava rocate tadā gopātmajaiḥ sthalāntareṣu pravartitān vatsān atraiva pravartaya |

madhumaṅgalaḥ |
yathājñāpayati vayasyaḥ |
iti niṣkrānto madhumaṅgalaḥ |

kṛṣṇas tathaiva karṇaṃ dattvāvatasthau |

śrīrādhā |
lalite | kathaṃ tavecchā |

lalitā |
asminn eva puro'nuvartini latā- veśmany apāstātape
saṃveśyālimarandakuṅkumarasair ānarcya [1]) nandātmajam |
mālāmaṅgalasūtrasaṃdhitakarāṃ prāk preyasīṃ tvām ito
hutvā pāvakam āśu maṅgalaravaiḥ saṃyojayāmo 'munā ||

śrīradhā lajjayā paṭena vadanam āvṛtya |
mukhe [2]) saṃlāpitā [2]) kathaṃ nu sthūlair jalabindubhir no 'bhivarṣet | gacchāmy aham itaḥ |

lalitā |
bhavatu priye | mudrikāṃ gṛhītvā gaccha vā tiṣṭha vā |

kṛṣṇo latāvalayam apasārya [3]) |
premārdrīkṛtalocanaḥ sarasijaṃ prollāsayan pāṇinā
guñjānirmitadāmaruddhahṛdayaḥ kāñcīravālisvanaḥ |
prāpto hṛṣṭatanūruho [4]) madhulatām āliṅgituṃ vīkṣyate
nūnaṃ pallavito 'nurāgadalakaiḥ śṛṅgāraśākhī yathā ||

lalitā |
dayita [5]) | samāgamyatāṃ sukham | ativāhitā rātriḥ |
svasty āste jananī yayāsi vidhṛto bhargeva [6]) saṃlālito
yena tvaṃ samayānukūlavasubhis tātena nānāvidhaiḥ |
eṣā te dalitendranīlaśakala- cchāyābhirāmā tanur
nirvyājaṃ [7]) tanute sukhaṃ vrajavadhu- vṛndair apāṅgaiḥ śritā

priye rādhike | gṛhagatāyātithaye nivedaya pallavāstaraṇam | saṃnivāryeyaṃ dharmapratibandhikā lajjā |

---

1) Zoo het hs.: lees missch. *abhyarcya*? 2) sic. 3) *apasārpya* 4) *hṛṣa* 5) *tṛṣita* 6) sic, l. misschien *mārge ca* 7) *avyājaṃ*

kṛṣṇaḥ |

bhavatīnāṃ darśanenaiva kṛtātithyā vayam |

iti priyayā hastasaṃjñayā niveditāsane tūpaviṣṭaḥ kṛṣṇaḥ priyāṃ saṃmukhayati |

saṃmukhībhava kuraṅgalocane
vīkṣituṃ vadanam āgato 'smy aham |
smeramugdhamadhubhāramantharaṃ
gopasārtham apahāya dūrataḥ ||

lalitā |

iyam api te premarajjuvikarṣitā sakhīsamuham apahāya samāgatā samprati kiṃ cin mātṛtrāsasaṃtrastahṛdayā nayanaprasādaṃ na dhatte |

kṛṣṇaḥ |

kimiti mātuḥ [1]) saṃtrāsaḥ [1]) |

ekaiveyaṃ padminīpatranetrā
labdhā [2]) devā rādhanātiprayāsaiḥ |
mātus trāsād vepate kiṃ na jāne
candrajyotsnā rāhusaṅgād [3]) ivaiṣā ||

lalitā |

priya | hyaḥ samāgateyam atra karamudrāṃ vismṛtya gatā | tayā riktaṃ pāṇikamalam ālokyoktaṃ mātrā | kenāpanītā te karān [4]) mudrā [4]) yā tu mūlyena mudrayati dhanadasyāpi lakṣmīm |

śrīkṛṣṇaḥ |

saṃkocayitum [5]) lalitā priyā kim [6]) avatārayati [6]) |

(lalitā |)

tadānayā proktaṃ |

nandagrāmād āgataḥ ko 'pi bālaḥ
khyāto yo 'yaṃ navyagavyāpahārī
khinnāyā me mārgataḥ kuñjamūle [7])
mātar hastāt [8]) tena [8]) nītā hi mudrā ||

mātā | tadā tvayā cau(ra)ḥ kimiti saṃnidhīkṛto vatse svabhāvād [9]) dustyajaḥ [9]) prāṇinām |

bālye 'yaṃ tanaye gṛhe yuvatibhiś cauryāya rātrau divā
dṛṣṭa(ḥ) steyavidhānavid dhi bahuśo mukto gṛhīto 'pi vā [10])
mātrā tu prasabhaṃ [11]) dhṛto raśanayā [12]) kaṣṭena gomāyukas
tarvor utpatito nirupya ca tanu- bhītiṃ parām ādiśat [13]) ||

[1]) *matutsaṃtrāsaḥ* [2]) *ladhva* [3]) *saṅgad* [4]) *karāmudrā* [5]) *saṅkocayitum* [6]) *kamavarā*; overigens vgl. pag. 63 regel 9. [7]) *pāle* [8]) *hastāntena* [9]) *bhāradustya*? [10]) *va* d. i. *ca*? [11]) *prasabhaṃ* [12]) *rasanaya* [13]) l. misschien *aviśat*

putri | vismṛtyāpi na kartavyaś caurasya saṃnidhiḥ | mudrāṃ tu coritāṃ nando 'pi dhārayituṃ na śaknoti | ko 'pi gopātmaja ito gatvā nandāya putrakṛtyāṃ nivedya mudrikām ānayiṣyati | vatse modvignā [1]) bhava mudrā kva yāsyati kṛṣṇagṛhītā cet |

k ṛ ṣ ṇ o gopātmajapreṣaṇaṃ niśamya socchvāsam |
sakhi ! mahānarthaḥ saṃpāditaḥ priyayā ! hatāśo [2]) 'haṃ jāto 'smi

l a l i t ā |
kā te parāstā priyāśā [3]) |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
na vaktuṃ śakyate samakṣaṃ priyāyāḥ |

l a l i t ā |
priya | mām eva vada | nāśāhānir [4]) bhaviṣyati |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
priye | karṇe śrūyatām |

lalitā tathaiva karoti |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
hyaḥ [5]) pitrāham uktaḥ | putra | gṛhād anyatra kvāpi na gantavyam | goparājasya sadmani [6]) tava vivāhavārtā pravartate | tasya carāḥ pracaranti | mayoktam | tāta | bhavatu | na gantavyam yadi tu rādhayāhaṃ steyakṛd ukto mātre tadā tiṣṭhatu cāraśatair api praśaṃsanam | kathaṃ māṃ cauram āptavacanād avagatya kanyāṃ dāsyati | tāto nandas tu mām atitarāṃ saṃtrāsayiṣyati ato 'haṃ lalite gṛhād api hatāśo [2]) 'smi |

l a l i t ā |
priya | aṅgulīyakaṃ tvayā prāptaṃ na vā | yadi tu prāptaṃ tadā niḥśaṅkaṃ tvayā deyaṃ | vivāhas tu mayā [7]) te [7]) kāryo bhānor [8]) eva | na cet kalaṅkas tu jāta eva mithyābhiśāparūpaḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
lalite | na mayā coritā priyāyā mudrā kiṃ tu sārikāvākye prerito 'ham ihāgatya khinno bhuvi patitāṃ priyām iva mudrām adrākṣam | tayaiva mayā vakṣasi nihitayā rātrir ativāhitā | idānīṃ yady ahaṃ dadāmi punaś ca priyāsaṃgamo na syāt tadāhaṃ gatajīvita eva syām | atho yathopadiśati bhavatī |

---

1) *modvinnā* 2) *hatāso* 3) *priyāsa* 4) *nāsāhānir* 5) Wat er staat lijkt meer op *ghah* 6) *sadmani* 7) *mayeti* 8) *bhanor*

lalitā |

sarito gatir asti kāpi vātyāj [1])
jaladher ambudharāc ca cātakasya |
madhupasya madhor vanān mṛgīṇāṃ [2])
bhavato nāsti gatiḥ priya priyāyāḥ ||

kṛṣṇaḥ |

yadi priyā mātṛvacanān [3]) māṃ na jahyāt tadāṅgulīyaṃ prayacchāmīti praṣṭavyā priyeti |

lalitā śrīrādhāntikam |

priye rādhike mātṛvacanād yady asyānādaraṃ kuryās tadāyam atisnigdho janas tvadvirahādhimūlikāṃ mudrikāṃ dātuṃ necchati

śrīrādhā |

ādhutāpi vanāntare [4]) nanu latā tanvaṅgi [5]) vātyāgatair
ātmānaṃ virahayya pādapabhujāt kiṃ vartate dūrataḥ |
kiṃ vā sāgaragāminī suranadī ruddhā himanīcayaiś
cañcattoyataraṅgabāhulatayā [6]) nopaiti vārāṃ nidhim ||

kṛṣṇaḥ |

priye |

mālinyaṃ tyaja bandhujīvarucira- snigdhādhare candraka-
cchodasmerasudhātatiṃ [7]) vitaraya bhrūvallim [8]) āsphālaya |
mudreyaṃ tava locanābjamukulaṃ bhindyād amandadyubhis
tan me locanakhañjarīṭayugalaṃ puṣṇātu satkeśaraiḥ ||

śrīrādhā bhagavadvakṣaḥsthalāśleṣiṇīṃ mudrām ādāya paṭāntare samāśliṣati vāgvaidagdhyena [9]) |

matpāṇipallavam apohya gatātikaṣṭam
mudre sthitāsi parasadmani yan niśāyām |
māsūyituṃ tad alam arhasi mātradaivaṃ [10])
hetuḥ samāgamaviyogavidhau na cānyaḥ ||

tadāticaturā lalitā tayoḥ premanirbandhaṃ jñātvā gāndharveṇa vidhinā vivāhaṃ nāṭayati |

ābadhyāmbujatoraṇasrajam atho patrair nalinyāś ciraṃ
kṛtvā maṅgalamaṇḍapaṃ sahacarī- gītaiḥ [11]) samunmāditam [12])
hutvā manmathapāvake rasakathā- saṃjalpamantrākṣarais
tanvī [13]) saṃgamayāṃcakāra lalitā pāṇigrahe kautukāt ||

---

1) *vāṅyā* 2) l. *mṛgāṇāṃ?* 3) *mātrº* 4) *vanmātare* 5) *tanvaṃ* 6) *cañcattoyataraṅkaº* 7) Wat is voor *cchodaº* te lezen? 8) *bhravallim* 9) *ºdagdhena* 10) l. waarsch. *tatra daivaṃ* 11) *gītaiḥ* 12) ex conj.: *samunnāditam* hs. 13) l. misschien *tanvyā*

vivāhaṃ kṛtvā pallavatalpe saṃviṣṭayor vadhūvarayor nīrājanāya samāgatāḥ pañca sumaṅgalyo nīrājayāmāsuḥ | saṃphullamālatīkusumākṣataiḥ samabhivarṣya paṅkajamakarandabindubhyāṃ[1]) pītanīlābhyāṃ bhālayos tilakaṃ dattvā maṇimudrikākiraṇadīpadīptyā nīrājayantya āśīrbhir yojayāmāsuḥ | tathā hi |

pāyād ambhodhikanyā kṛtakamalakarā kāpi dāmpatyam[2]) ambā[2])
līlāvicchedahāniṃ janayatu girijā patyur ardhāṅgasaṅgā[3])
ānandodrekavallīṃ prathayatu nitarāṃ bhāratī vām[4]) analpaṃ[4])
kāmaṃ kalpāntam[5]) āyuḥ[5]) kalayatu bhavator ādidevo[6]) murāriḥ

k ṛ ṣ ṇ a ḥ samavāptamanorathaḥ svagatam |
mayā madhumaṅgalo[7]) vayasyākāraṇāya[7]) niyukta āyāsyati tāvad ahaṃ priyaṃ prasthāpayāmi |
prakāśam |
lalite | samprati madhumaṅgalādayaḥ samāyāsyanti | ata ito 'pasaraṇam eva śreyo bhavatīnām |

l a l i t ā |
ramaṇa | tvayāṅkurīkṛto[8]) 'nayānurāgaḥ | sa ca viyogāgninā yathā śuṣko na bhavet tathā vidheyam iti |

vāraṃ vāraṃ vāksudhāsekayogād[9])
ānīlāntar[10]) lolate cālavālaiḥ[11]) |
kiṃ vaktavyaṃ ko na jānāti[12]) sarvam
evaṃ vyuptā vardhate premavallī ||

sandhyāyāṃ yathā punaḥ priyāsaṃgamo bhavet tathā kartavyam iti
niṣkrāntā salalitā rādhā |
kṛṣṇo 'pi samprāptair madhumaṅgalādibhir vihṛtya pratinivṛtto[13]) niveśāya |

iti niṣkrāntāḥ ||

|| i t i c a t u r t h o 'ṅ k a ḥ[14]) ||

praveśakaḥ ||

tataḥ praviśati l a l i t ā socchvāsam |
aho mayā pratibodhito bahuśo mādhavaḥ | iyam atimañjulalanā ciravirahena na khedanīyā | samprati sā tu |

dattvā mātre mudrikām atyudārāṃ
līlāsthānaṃ saṃgatā sāśrunetrā |
vrī(ḍā)krāntā nādhimulaṃ gurubhyo
brūte sūte saṃśayānāṃ prarohān ||

---

1) Dualis! 2) *dāmpatyabhuvanā* 3) *arddhāṅga°* 4) *vānmalyaṃ* 5) *kalyāntaśāpus* 6) Gissenderwijze zoo door mij aangevuld, het hs. heeft slechts *ādiva* 7) °*galepi*, °*yasyaka°* 8) *yakurīkṛto* 9) °*sudha* 10) Wat is *anla°*? l. misschien *anīta°* (begoten). 11) d. i. *ca ālavālaiḥ* 12) *ko na jānasi* 13) °*vṛtto* 14) Deze drie ww. door mij ingevoegd.

kutrāham adya pitṛsadmani saṃniviṣṭam āptavargair gṛhītapārśvaṃ kṛṣṇaṃ paśyāmi |

parikramya |

goṣṭhadvāri vinidramallimalaye śītāṃśuśuddhāntare
mandaṃ mugdhamilindakūjitakale sāpaśyad ārād dharim |
cittottambhitanetrayugyam atula- śvāsoṣmaṇā [1]) bhūyasā
svacchādarśakapolamaṇḍalam alaṃ pramlānayantaṃ muhuḥ ||

nivedayāmi priyāvṛttāntam |

ity upasasāra |

viphalīkaroṣi rātriṃ kiṃ [2]) tāvan [2]) mallikājāle |
māleṭhamallikāyās [3]) tāmyati rādhā nivāse sve ||

kṛṣṇaḥ sasaṃbhramam | kveyam akasmāt saṃviśati rādheti varṇāvalīkarṇayor [4]) iti | aho |

manmathasāyakabhinnaṃ [5]) ko mā [6]) saṃjīvinīprāyam [6]) |
hanumān iva dāśarathiṃ rādhāsiddhauṣadhaṃ datte ||

lalitā nirgatya |

kiṃ vismṛto 'si |

tava kelikañjalubdhā rādhāhaṃsī kathaṃ kānta |
jīved ihairakābhiḥ śaṅkhakulair ākule sarasi ||

kṛṣṇaḥ |

lalite | tādṛśe sarasi kathaṃ mama kelikañjollāsaḥ |

lalitā |

deva | kām api yuktiṃ kṛtvāgatāsmi yenājñāta eva bhavān [7]) sthāsyati | mayoktaṃ kīrtyādigurujanapurataḥ | mātaḥ |

kāpi kiśorī militā puṣpārthaṃ tv āgatāraṇye |
nandagrāmād ekā gopakumārī vimugdhāṅgī ||

api ca |

nīlotpaladalarucirā līlālolekṣaṇā tanvī |
citrālekhyavidagdhā vīṇāsaṃlāpinī kāntā ||
vaṃśīvādanacaturā gītakalākovidā nūnam |
sāyam iheṣyati mugdhā rādhāpremṇā niyantritā [8]) nitarām ||

tadā devyoktam | lalite | pradarśanīyā sā naḥ samāgatā | evaṃ samayaṃ kṛtvāgatāsmi tāvad aham | priya | vanitāveṣaṃ vidhāya yatra tava vihāralīlāhṛdayā [9]) rādhāsti tatra gamyatām iti |

---

1) Zoo geemendeerd. De tekst heeft *svāsīsmaṇā* 2) *kitavam* 3) De syll. *ṭha* is onzeker. Lezing? 4) Hoe zijn deze ww. op te vatten? 5) *°saṃha* 6) De traditie is waarsch. niet ongerept. 7) *bhavāṃs* 8) *niyantrtā* 9) Onzeker de twee syllaben *līlā* (*lola*?

ś r ī k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
yathā nirdiśati bhavatī |

paṭāntaritaḥ kṣaṇāntare viracitavanitāveṣo vinirgataḥ kṛṣṇaḥ |
tathā hi |

bhrāmyadbhṛṅgakulāntasārakavarī-[1]) bhāreṇa pādaspṛśā
kālindījalarūḍhasatkuvalaya- śreṇītiraskāriṇī |
nāsāgrollasadacchamauktikagalad-[2]) dīptyādharālambayā
śobhāsindhusudhāktaviḍḍamadala-[3]) droṇīm iva spardhate ||

api ca |

keyaṃ śyāmā pītaśāṭīṃ vasānā[4])
saṃtanvānā kāmapūrvāṅgaśobhām |
meror haimī- vonnatā kāpi bhūmiḥ
kāntiśreṇiṃ gāruḍānāṃ maṇīnām ||

kṛṣṇamāyāvimohitā l a l i t ā ārād āgatāṃ[5]) pṛcchati |
ayi sundari | godohārtham ākārayitum āgatām[6]) aram[6]) iha sthāpyāntargato gopālas tvayā dṛṣṭaḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
ayi mātaḥ | kathaṃ pratyeṣi kitavaśiromaṇim enam | eṣaś[7]) caikato viyojayati saṃgamayaty[8]) anyatra cātmānam[9]) | aham api tasyaivānveṣaṇāya pravṛttāsmi[10]) |

l a l i t ā |
sakhi | tvaṃ kāsi kadā vañcitāsi tvam api kathaṃ ca |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |
ahaṃ tatraiva nivasāmi | tadrupākṛṣṭacintayā saṃprārthito mām uktavān rādhāpreṣitāṃ sahacarīṃ nivartyāgamiṣyāmīti nirgataḥ | tvaṃ kāsi |

l a l i t ā |
saivāhaṃ sakhi | āvābhyāṃ samavedanābhyām anveṣaṇīyaḥ[11]) |

u b h e anveṣaṇāya[12]) pravṛtte[13]) | padāntare sthitvā |

re re nandakiśora kām api diśam saṃbhāvya saṃtiṣṭhase[14])
rūpaṃ yauvanavaibhavaṃ vidhikṛtaṃ tvayy eva lokottaram |
kiṃ nau saṃgatayoḥ pralobhya vacasā pādāravindāntike
tyaktuṃ nārhasi picchapicchalamukha- chāyāṃ puro darśaya ||

evaṃ saṃbaddhabāhulatike mallīmālatīsevantinīcampakabakulakadambāmrapārijātavandanādiśākhino[15]) vilokayantyau[16]) jagmatuḥ |

---

1) °bhraṅga°; en lees missch. °ātta° voor °ānta° 2) °gala 3) sic: corrupt? 4) vasanā 5) agatāṃ 6) ? āgatāmmaram hs. 7) sic. 8) sagama° 9) cātmānam 10) pravartasmi 11) °ṣaṇīyaḥ 12) anveṣaṇāya 13) pravarte 14) saṃviṣṭase 15) °mālanti° 16) °tyo

kṛṣṇaḥ |

sakhi | tvayā kutrānītāsmi | apūrveyaṃ me bhumiḥ pratibhāti | na milito 'trāpi vanamālī | tvaṃ [1]) tyaktum asamarthām api māṃ ājñāpaya [2]) gṛhāya | sa tu prāyaśaḥ kayāpy anyayā pralobhito mādhukarīṃ kartuṃ gato bhaviṣyati punaś cāvayoḥ saṅgo bhavatu

lalitā |

itthaṃ tena kathaṃ bhaven matir iyaṃ tadgrāmavāsā [3]) yataḥ
saṃtyaktāsamaye dayāvirahiṇā tenānyasaṃcāriṇā [4]) |
gantuṃ cecchasi māṃ vihāya capale yat prāhur agresarā
maitrīṃ saptapadīṃ hitāṃ nayavidaḥ prāṇaiḥ priyair nātyaguḥ

kṛṣṇaḥ |

priye | sā te gauḥ kutra yasyā dohanāya kṛṣṇam ākāṅkṣasi | idam eva te kāryaṃ mayaiva vidheyam |

lalitā svagatam |

sa eva tu | na māṃ pratārayati svamāyayā | paśyāmi tāvad enam |

vaktraṃ cāru nirīkṣya candrakiraṇair [5]) āsvāditaṃ mādhyagān
mṛdvīṃ bāhulatāṃ vilokya hṛdayaṃ naisargikaṃ cānanam [6]) |
paścād vīkṣya paṭāntarīkṛtam atho veṇuṃ jahāsāruṇā-
pāṅgair lolavilocanair hi vidito dhurto 'dhunā sthīyatām

kṛṣṇaḥ |

lalite | kenāpi yathāhaṃ vidito na syāṃ tathā kartavyam iti |

lalitā |

tvam evātmānaṃ mā pratyakṣīkuru | mayā kadā vijnāto 'si veśo [7]) 'nubhūto [7]) 'pi |

padāntare [8])

saṃprāpto 'yaṃ vṛṣabhānvavaniḥ |

paṭam apasārya [9]) |

atyuttuṅganagendraśekharagataṃ [10]) sphuryatpatākāñcalaṃ
kūjatkaṅkaṇakiṅkiṇīkalarava- vyāghuṣṭamadhyaṃ mahat |
bhānoḥ saptagavākṣanirmitalasad- [11]) dīpāvalīśobhitaṃ [12])
śrīrādhā sakhikeligītahṛdayā- nandākarod [13]) bhāvanam ||

tataḥ praviṣṭā sakhībhiḥ saha śrīrādhā |

lalite | kva vilambitāsi |

---

1) tvaṃ 2) l. misschien āsthāpaya. 3) °rasa 4) ex conj., yena hs. 5) canda° 6) Onzeker; cūnanam schijnt er te staan. 7) sic. 8) Of staat er paṭāntare? 9) asarya 10) seṣara° 11) sapra° 12) dīpavali° 13) Onzeker! nandāṅkarod hs.

l a l i t ā |

priye | tava kelipurtaye [1]) puṣpāharaṇārthaṃ vaṭikāyāṃ gatā | tatraikā kāpi gopakanyā militā tava līlārasānubhavāyehopasthitā |

r ā d h ā |

kvāsti | samānaya |

l a l i t ā |

tathā |

iti praveśayāmāsa |

dhammilodgatamālatībhir avanīṃ sampujayantīva sā
kāñcīmañjumarālasiñjanasukhair [2]) āpurayantı diśaḥ |
mandasmerasudhābhisārasalilaiḥ prollāsayantī [3]) dṛśo [4])
naivāntaḥpuracāriṇī [5]) samabhavat kiṃ tu praviṣṭā manaḥ ||

(r ā d h ā) dūrād evotthāya |

svāgatam |

iti bruvāṇā svāsane niveśayāmāsa |

priye |

pūrvaṃ naiva vilokitākṣamadhupair [6]) naivopabhuktā punaḥ
śrotraiḥ sundari te 'ṅgakalpalatikā- kīrtir janair bodhitā |
sadyas tvaṃ tu tathāpi me tvarayasi prollamyahaddostaṭīm [7])
āśliṣṭajjaladher [8]) ivāmbulaharīṃ jyotsnā śaśāṅkasya hi ||

bāhubhyāṃ parasparaṃ samāśliṣyopaviviśatuḥ |

ś r ī r ā d h ā |

kām āśāṃ [9]) avalambya tiṣṭhati pitur grāmas tavānandite [10])
kasyāḥ kukṣisudhāvinirgatam [11]) idaṃ saubhāgyaratnaṃ vapuḥ |
nāmnā kena nirasyate pravadatāṃ pāpaugha ārdraḥ [12]) priye
nūnaṃ naḥ sukṛtaṃ kim apy atisuraṃ [13]) gatyeha saṃsūcyate ||

ś r ī s a k h ī |

śyāmeti pravadanti māṃ priyatame nandīśvaro me janitāto 'bhilāṣābhidhaḥ |
grāmaḥ premalateti nāma janani
saṃprāptā navarūpavaibhavaguṇa- grāmān samākarṇya te
saṃkrītāsmi kayāpi bhāmini bhavat- sauśīlyapaṇyaśriyā [14]) ||

ś r ī r ā d h ā |

sakhi | pratyaham ihaivāgatya yathāsukham apūrvābhiḥ krīḍābhiś cikrīḍasva |

---

[1]) *kole*° [2]) °*sañjma*° [3]) *polla*° [4]) *daso* [5]) °*puracāriṇī* [6]) l. °*akṣamā*? [7]) Zoo schijnt er te staan. [8]) Staat er *āślisa*° of *āśliṣṭa*°? [9]) *asām* [10]) l. *taranandite*? [11]) ? °*sudhādhenirgatam* hs. [12]) *ādraḥ* [13]) In marg. (bij wijze van paraphrase): *devātulyam* [14]) °*paṇya*°

etan me sakhi sadmasīmni vilasat- kāsāram atyujjvalaṃ
paśyendīvaralocane hi purataḥ suptāravindānanam |
kāśmīrīrasarañjitāmbukiraṇair [1]) unnidrasatkairavaṃ [2])
vardhaproṣitabhartṛkaṃ [3]) puram iva [4]) preṣṭoditaṃ [5]) tv ekataḥ
eṣā candramayūkharañjitalatā satpallavālī priye
yacchantīva vibhāti bhāsvaramaṇi- vrātān anekaprabhān |
etat puṣkariṇītaṭopavilasat- karpurapāṃsūcchrayaṃ [6])
līlāyai nanu karṣati pratidiśaṃ cetas tvayotkaṇṭhitam ||

śyāmāsakhī |
mayā tu vicintyaitad ihāgatam | tathā hi |
eṣā rādhā rādhayaty arthajātam
arthai rāddhā tv āśritānāṃ mayetā |
ko 'smiṃlloke sarvakāmo 'lpasāraṃ
hitvā [7]) kalpaṃ [7]) kalpavallīm upaiti ||

śrīrādhā |
lalite | aticaturā śyāmā bhāmā [8]) |

lalitā |
priye |
kāvyālāpasudhāsarin nirupamā līlāmbhasāṃ vāpikā
saujanyādiguṇaikaśevadhir [9]) alaṃ saṃgītasīmāvaniḥ |
premāmbhodhivihāraramyamakarī trailokyasaṃjīvinī
vidyā vārijalocane nipuṇatā ratnaughamañjūṣikā ||

śrīrādhā |
priye me prahelikāṃ vimṛśa | tathā hi |
hīnasāro 'pi sāraṅga(ḥ) śṛṅgahīno 'ñjanaprabhaḥ |
jānāsi tṛṣitaḥ kasmāt payo naiti śikhādharam [10]) ||

śyāmāsakhī |
nakṣatram amunā muktam akhecaram anuttamam |
kasmān nopaiti vāmoru candrakānanam āgatam ||

rādhā samīpe parito vilokayāmāsa |
āvāṃ [11]) ⏑ — ⏑ ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ taṃ kṛśāṅgi
paśyāmi candrakadharaṃ puruṣaṃ striyaṃ vā ||

---

1) *kāsmīrīrasaraṃcitāraka* 2) °*kairavan* 3) l. misschien *vārdha* i. p. v. *vardha*° 4) *eva* 5) sic. 6) *karpūrapāṃsūcchayam* 7) *hitvākalpāṃ* 8) l. *bhāti?* 9) °*sevadhir* 10) Marginaalnoot bij *hīnasāro*: *kṛṣṇasāraḥ sārena hīnaḥ saraśabdena rahitaḥ san kṛṣṇa ity avaśiṣyate*; bij *śikhādharam*: *śikhāyām agrabhāge adharaśabdo yasya tat payaḥ payodharābharaṇa*? *tam*. 11) Van hier tot en met *api ca* (137, 11) in den tekst overgeslagen en, slecht leesbaar, in margine aangevuld.

śyāmā |

yāvan na paśyasi katham vada tāvad eṣa
tṛdbādhito 'pi punar eti payaḥ puroktam ||

śrīrādhā |

. . . . hamesamastiṃ [1]) gataṃ candrakadharaṃ jānāsi |

śyāmā samāliṅgya |

ekagrāmanivāsinī punar iyaṃ nandājirāndolinī
jānīyāṃ na katham vimugdhava ⏑ — — hṛ ⏑ saṃcāriṇīm |
tenaivāhaṃ (a)pūrvarūparavanā [1]) saṃbodhito te 'ntikaṃ
saṃprāptāsmi varoru muñca kapaṭā- kuṭaṃ sakhīnāṃ puraḥ ||

api ca |

sakhi tava bāhulatābhiḥ śiśirikṛtam āturaṃ gātram |
dyudhunītaralataraṅgair usrair iva tāpitam [2]) ||

sakhi | mām ājñāpaya kim api te hitam |

śrīrādhā |

kim apy ālekhyaṃ vicaya [3]) |

rātrir gamiṣyati bhavadvacanopacāraiḥ
saṃvīkṣitena tava rupanidheḥ priyāyāḥ |
prātaḥ katham virahitena hṛdā subhāvyaṃ
bāle samālikha nijānukṛtiṃ sukhāya ||

śyāmā sakhyā samānītalekhasaṃbhārais tāvad ātmavallabhāṃ śrīrādhāṃ vyalikhat |

śrīrādhā |

sakhi | kiṃ likhasy ātmānukṛtiṃ vihāya |

śyāmā |

tvayā pratibodhitayā mayā cintitam | mamāpi priyāviyoge divā kālanirgamo bhaviṣyati | ato mayā |

tvatsaundaryapayonidheḥ sakhi mayā netrotsavāyoddhṛtam
patrāmatramukhe niveśya sadaye [4]) yāvat punar darśanam |
matyedaṃ guṇabhūtayā [5]) surasudhā- saṃspardhi rūpāmṛtaṃ
nirvyājaṃ kila gokuleśvarasuto yatprāptaye [6]) muhyati ||

ity uktvā punar ātmānam alikhat | tathā hi |

maulau mañjuśikhaṇḍipicchanicayaṃ vyālolanetrāmbujaṃ
snigdhasmeravibhūṣitādharapuṭaṃ sācīkṛtāṅgatrayam |
oṣṭhāveśitaveṇum [7]) utpaladala- [7]) śreṇīm [7]) urasy udgalad-
gātraśrījitamanmathaṃ ca phalake svātmānam āropayat ||

---

[1]) Onzeker. [2]) Er ontbreken 4 morae. [3]) l. *viracaya*? [4]) *sadaye* [5]) In margine hierbij: *rayurūpa* [6]) In margine: *yasya rūpāmṛtasya* [7]) *°veṇum utpaladalaśreṇīm*

śrīrādhā citraphalakam [1] avalokya svagatam |
aho kṛṣṇa eva vanitāveṣeṇa tu nāgataḥ prāyaḥ sa eva |
lalitāntike prakāśam |

paśya paśya sakhi nandanandano
bhāti me yuvativeṣam udvahan |
nāparo vigatakarmasaṃśrayaṃ
gātraṃ arhati guṇatrayottaram [2] ||

api ca |

sudhādher [3] niryāto yadi bhavati koṭīndunivahaḥ
kalaṅkān nirmukto 'py apagatakuhūkroḍanilayaḥ
sadā [4] rākākrānto yugapad udito 'nantakalabhaḥ [5]
kim asyāḥ saṃprāpto jagati jagadāhlādakavidhim ||

lalitā |
priye | bhāti tu tathaiva yathā nirdiśati bhavatī | kṣaṇāntare svayam eva sarvaṃ paktībhaviṣyati | alaṃ saṃdehena |

tāvad gṛhakṛtyān nivṛttāṃ svāṅgaṇagatā [6] vrajeśvarī **kīrtir** devīputrikāpremanibaddhahṛdayā rādhām ākārayati |

rādhe bālamṛṇālakomalabhuje [7] susnigdhalolālake
mugdhe ketakapatragātralatike lāvaṇyapāthonidhe [8]
vatse khelasi kutra candracaraṇair āsvāditāntargṛhe
mātrā sākam upetya śeṣarajanī- bhāgaḥ sukhaṃ nīyatām ||

śrīrādhā |
sakhi | ambā samāgatā citraphalakam ācchādyatām |
śyāmāsakhī tathaiva karoti |
tataḥ praviśati yathānirdiṣṭā kīrtiḥ | tathā hi |

tāṭaṅkatāṇḍavitagaṇḍataṭī taḍidvad- [9]
raṇcatpaṭīkaṭitaṭīkṛtamekhalābhā [9] |
premāśrulocanapuṭīsupaṭīrapaṅka- [10]
liptāpayodharaghaṭī prakaṭībabhūva [11] ||

śrīkīrtiḥ |
vatse | śrutaṃ mayā kāpi gopakanyā nandanagarād upasthitā | māṃ pradarśaya |
śyāmāsakhī lajjayā vadanāravindam āvṛṇvānāvatasthe |
lalitā tu candrakavartiśalākayā darśayati |

1) *citraṃ pha°* 2) *guṇa°* 3) *sudhādhere* 4) ? *mada* hs. 5) In margine: *anantabhaḥ) kalābhir bhātir tatha* 6) *svāṅgaṇa°* 7) *°mṛṇāla°* 8) *lāvaṇya°* 9) Niet geheel zeker; *taḍidvadraṇatpaṭi°* pr. m., *taḍidvaddhavaraṇatpaṭī* sec. m. 10) *premāsru°* 11) *prakaṭī°*

k ī r t i r vilokya mukhapaṭam apasārya citrakaphalakaṃ gṛhītvā |

eṣā rūpasaridvarā sakhi kutaḥ prāptā manovāraṇo
dhāvaṃ[1]) dhāvam[1]) anekakarmasu muhuḥ khinno 'tra śāntiṃ gataḥ
netrāmbhojavahāṃ sulolakavarī- śaivālamālodayāṃ
saṃvīkṣyāśu mamekṣaṇorumakarī pātuṃ samutsarpati ||

rādhe putri | viśrāmaya tāvad atithisatkāraiḥ |

l a l i t ā |
mātaḥ | iyaṃ yaśodāyāḥ sakhītanayā puṣpārtham āgatā samprati śrīrādhāmaitrīsampādanāyopasthitā | yadi te rocate pāñcālikālīlāṃ[2]) kartum ākāṅkṣati |

k ī r t i r netrayor vārileśaṃ babhāra |
sakhi lalite | kim atisaṃkucatī gātrapuṭake praviṣṭā |

niḥśaṅkaṃ nanu mānasotpalatatau haṃsīva vallīṣv iva
śetphullāsu[3]) caṣarghedī[4]) tu hariṇī rodhaḥsv ivārdrāṅkuraiḥ[5])
siñcantīva sudhābhir antaragṛhaṃ candraprabheva[6]) smitair
līlābhir navapallavair iva latā khelaty iyaṃ rādhayā ||

l a l i t ā |
mātaḥ | netrayor jalaṃ kimity āviḥkaroṣi |

k ī r t i ḥ |

bālye gauri yaśodayāham aniśaṃ[7]) cikrīḍa mātur[8]) gṛhe[8])
krīḍābhir bhavatīva bhānusutayā saṃpāditaṃ yat sukham
tan me vāri vilocanān niragamat saṃvīkṣaṇād vaḥ priye
vārdheḥ kūlam atītya candrakiraṇaiḥ protsāhitasyeva hi ||

tava darśanena mayādya priyasakhī yaśodaivānubhūtā | māṃ samāśliṣa |

bāhubhyāṃ śyāmāṃ tāvad āśleṣāya cakarṣa | ākarṣitāyā[9]) abhyupāyāṅke[10]) gopitaṃ citraphalakaṃ papāta | āśleṣān nivṛttā[11]) k ī r t i r bhuvi patitam ālokyādāya vilokayati |
aho kasyeyaṃ pratikṛtiḥ |

vahantī nīlābja-[12]) dyutimadhurimāṇaṃ śubhatanau
vitanvatī keki- cchadapaṭalapātīṃ śirasi ca |
vivṛṇvānā hy antar- madanamadabādhāṃ yuvatiṣu
smitodrekaiḥ sācī- kṛtavapuṣi vaṃśīṃ vidadhatī ||

lalite | kim anayā nirmitam uta naisargikam |

l a l i t ā |
mātaḥ | asyā eva cāturyam aṅgulīpallavānām iti |

---

1) *dhāvaṃ dhāvaṃ dhāvam* 2) *°līlā* 3) Lees misschien: *sa°* 4) Zóó staat er duidelijk. Hoe te emendeeren? *sa* zou, zoals elders, voor *kha* kunnen staan. 5) *vrādra°* 6) Niet geheel zeker. 7) *anisāṃ* 8) *mātugrahe* 9) *ākārṣatāyā* 10) *°āṅge* 11) *nivarta* 12) *nīlāyra*

kīrtiḥ śyāmāpāṇipallavam ādāya cucumba | svahastān navaratnaghaṭitāṃ [1]) mudrikām uttāryāṅgulidale yojayituṃ pravṛttā [2]) | tām ananukūlām ālocya śuśoca |

śrīrādhā |
mātaḥ | kiṃ śocasi |

kīrtiḥ |
putri |

saṃprītā tanutarapāṇipadmam asyā
vāñchāmi svajanahite vibhūṣaṇena |
saṃyoktum katham atipīvarāṅgulīyaṃ
tanvaṅgyāḥ [3]) sapadi vibhūṣayen madīyam ||

śrīrādhā |
adya madīyam aṅgulīyam asyā aṅgulyā anukūlaṃ bhāti | pradīyatām |

iti svāṅgulīyakaṃ prayacchati |
tadā śyāmā tu |

yat kīrtyā praṇayabhareṇa bhūṣaṇaṃ hi
rādhāyāḥ priyasakhipāṇipallave prayuktam |
tan mene manasi mude [4]) varapriyāyāḥ [5])
prasthānocitam iva vastu [6]) bhāvisaṃgamasya ||

kīrtiḥ bhūyo bhūyo 'valokayati citraphalakam |
ayi lalite |

asminn adya vibhāti citraphalake kāpi cchavir gopater
nandasya pramadāmukhenduracitā hāsye ca saṃvīkṣaṇe
kiṃ naivā [7]) hi bhavet [8]) tadīyatanayo [8]) vaṃśīdharo 'tiśruto
nūnaṃ kāryaguṇā bhavanti nitarāṃ hetor guṇair nirmitā

kīrtiḥ svagatam |

ayam atiramaṇīyagātrayaṣṭir
yadi hi bhaven nanu [9]) gopavaṃśajanmā [10]) |
tam aham ananupṛṣṭanāmagotraṃ
vidhuvadanīṃ tanayāṃ niyojayāmi ||

prakāśam |
śyāme | yaśodāyāḥ kuśalam asti |

nandāvāso gokulān nandikeśe
bhānor vāso rāvaler atra yāvat |
tāvad vatse saṃgamo nau na cābhūn
nunaṃ jantur neśvaraḥ svābhilāṣe ||

---

1) Zoo mijne gissing: °*hastāṃ* of *vavastāṃ* hs. 2) *pravarta* 3) *etattanvaṅgyaḥ* 4) l. *mudā*? 5) *vara* is sec. m. ingevoegd. 6) id. 7) sic. 8) *bhavetadīya*° 9) Of staat er (en moet men lezen?) *nu tu*? 10) *gopavaṃpaśajanmā*

śyāmā |

mātaḥ | yaśodāpi pratikṣaṇaṃ bhavatīṃ smarati |

yā yāḥ krīḍās tvaṃ cakarthāmba bālye
mātā goṣṭhe gopikānāṃ purastāt |
premāviṣṭā saṃsmarantī yaśodā
netrāmbhojād vāridhārāṃ sṛjantī [1] ||

ekadā dadhimanthānaṃ [2]) kurvaty [3]) aticapalena putreṇa prakṣobhitāha [4]) |

kīrtiḥ |

kim āha |

śyāmā |

re re cañcala cāpalaṃ tyaja purā kīrtyā paṇo nirmitaḥ
pāñcālītanayāvivāhasamaye jātasya me putrikām |
svīyāṃ dātum aye na te [5]) punar iyam dṛṣṭvā vigītāṃ gatiṃ [6])
nūnaṃ dāsyati goparājadayitā vācā pramāṇīkṛtam [7]) ||

kīrtiḥ sahāsam |

aho yaśodā sarvaṃ smarati | samyak smāritāsmi tvayānayā prastāvanayā | ito gatvā devī yaśodā sapraṇāmaṃ saṃdeśanīyā mayoktyā | tathā hi |

kanyā te kamalekṣaṇā priyasakhi prāyo gatā vismṛtiṃ
naivāhaṃ yamunopakaṇṭhavalaye [8]) vānīrasaṃveṣṭite |
līlāveśarasena te karatale dattaḥ karo yo mayā
so 'yaṃ saṃphalito hiraṇyanikaṣā [9]) yogo hi no sadmani [9]) ||

śyāme | yathāhaṃ yaśodātanayaṃ locanābhyāṃ vilokayāmi tathā katham bhavet |

śyāmā |

mātaḥ | pralobhyāham ānayiṣye yadi te śraddhā | atha ca yo 'yaṃ citraphalake [10]) mayā līlayā racitaḥ sa tata īṣannyūnaḥ [11]) sarvo 'pi sa eva samyag vilokyatām |

kīrtis tathaiva punar vilokayati |

śyāmā |

kīrte [12]) paśya nirīkṣaṇe madhupates tv evaṃvidhe visphurat-
karṇālambitakuṇḍale ca madana- vyāmohake gaṇḍayoḥ |
bāhū rūpataraṅgiṇīsamuditau vīcīvanānyādṛśau [13])
cintodrekavidhāyinī bhagavato vāṇī tu tatraiva hi ||

---

1) Zoo mijn gissing; de eerste syllabe van dit woord is onleesbaar, de twee anderen: *manti*. 2) Zoo! l. °*manthanam*? 3) *kurvati* 4) *pracchā*° 5) pr. m. *datumayenata*; de sec. m. geeft waarsch. het door mij opgenomene. 6) *gatiṃ* 7) Lees missch. °*kṛtām* (als appos. bij *gatim*). 8) °*kaṇṭa*° 9) Woordscheiding en beteekenis onzeker. 10) °*ko* 11) ? staat er *īṣanmanyamaḥ*? 12) *kīrtte* 13) Woordscheiding onzeker.

n e p a t h y e |

sāvadhānā bhavantu sāvadhānā bhavantu |

rājadvāre sārdhayāmasya nādo
niḥśāṇasya prādur āsīd anūnaḥ |
netaḥ prāyaḥ ko 'pi bāhyaṃ prayātu
daṇḍyaḥ so 'yaṃ goparājasya bhānoḥ ||

ś y ā m ā |

koṣṭhapālaḥ prāya ākrośati | mayā kathaṃ gantavyam iti |

k ī r t i ḥ |

adya rādhāntikaṃ sthitvā prātar mayā saṃsmāritā gaccha nandīśvaram | āgaccha sadmanīti |

kalpitavividhabhogopahāre praviṣṭāḥ sarvāḥ kīrtyavalambitapāṇir ekato rādhaikataḥ śyāmeti |

bhuktvānnaṃ ruciraṃ sitāvimalitaṃ pītvā payas talpage
rādhāśyāmalike nivṛttavanite [1]) saudhe sudhāśobhite |
mugdhālāpabhujopagūhanarasa- krīḍākalāpair alaṃ
rātriṃ nirgamayāṃbabhūvatur [2]) amū vidyāprabodhāv iva ||

iti niṣkrāntāḥ |

|| i t i p a ñ c a m o 'ṅ k a ḥ [3]) ||

praveśakaḥ |

tataḥ praviśataḥ paurṇamāsī śāradī ca |

p a u r ṇ a m ā s ī |

priye śāradi | āvayoḥ samāgamo jātaḥ paraṃ tu vrajavanitānāṃ virahavedanāṃ na sahāmi | tathā hi |

mayi samuditacandracandrikāvitānair
alaghuvinoditadiktaṭeṣu bāle |
sarasi naṭati kairavāṅganāpraṇālī
pavanavidhūnitapallavāligītā ||
tvayi samuditaśālipākagandhaiḥ
praśamitareṇuviyadvinoditoḍupaṅktyā |
vyathitahṛdayagopakanyakāsamūho [4])
janayati me paritāpaśaśim [5]) antaḥ ||

ś ā r a d ī |

sakhi | kiṃ vidheyaṃ [6]) tāsāṃ tāpaśāntyai |

---

1) *nivanta°* 2) *nirgamayāmba°* 3) Deze drie woorden door mij ingevoegd. 4) °*kanyakā°* 5) sic metrum! 6) *vidhayam*

paurṇamāsī[1]) |

rādhām[2]) āsādya[2]) līlā- vidhanijadayitāṃ[3]) kāntakuñje[4]) niviṣṭaḥ
svātmā rāmo 'pi rāmā- caritagurutayā yāmunīye 'mbusaṅghe |
saṃdhatte naiva nunaṃ navanijavacanair[5]) bodhitāṃ yāminīṃ yā
saṃprāptā vatsarānte tvam iha sukhaguṇā śāradī matpurogā ||

ato 'yam āvābhyāṃ pratibodhanīyaḥ |

śāradī |

bhavatu tathaiva |

ubhe parikramya |

sāyaṃ gopāśadāmā- ṅkitakarakamalaṃ dhūlidhūmrālakāntaṃ
kāntaṃ gauvardhanīyair[6]) nirupa(ma)vibhavair nīlajīmū(ta)gātram |
vanyālaṃkārakharvī-[7]) kṛtasuraracanaṃ gopitaṃ gopavargair
dūrād āyāntam āśā- gajam[8]) iva[8]) sasakhī śāradī taṃ dadarśa ||

sakhi pūrṇime | gopava(r)gaiḥ parito 'yam katham bodhyo 'lakṣyaṃ[9]) tvayā[9]) sthīyatām |

tataḥ praviśaty uktaveṣo gopālaḥ |

gopālaḥ |

bho bho vayasyāḥ | gā(va)ḥ svasvagoṣṭhaṃ nīyantāṃ | yāvad godohasamayo bhavet tāvaj javasaṃ[10]) dīyantām |

sarve |

yathājñāpayati devaḥ |

sapraṇāmaṃ nirgatāḥ |

praviṣṭe tāvad[11]) ubhe[11]) |

bhagavan | praṇavāvaḥ |

kṛṣṇaḥ |

ke bhavatyau |

śāradī |

svāmin | āgāminyāṃ śaradi rāsakrīḍārthaṃ pratijñātaṃ gopīnāṃ puraḥ | sāham adya sapūrṇimā bhavantaṃ smāraṇāya saṃprāptāsmi

kṛṣṇaḥ |

samyak smārito 'smi |

dhyānamudrāṃ nāṭayati |

tāvat purastād āvirbhūtā yogamāyākhyā sakhī |

jayatu jayatu devaḥ | ko niyogaḥ |

1) *pūrṇa°* 2) *rādhābhāsādya* 3) ? *vidha°* hs. 4) ex conj.: *kali°* hs. 5) *nava°* 6) *°nīya* 7) *°sarvīho* of *°sarvva* 8) *gajāmiva* 9) *lakṣyatvayā* 10) sic. 11) *tāvadubhe*

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

yogamāye |

madājñayā pūrvam ivādhunāpi
vimohayaitad [1]) vrajamaṇḍalam hi |
apūrvam aprākṛtavastujātaṃ
rasāya [2]) tāvat tanu tanvi tūrṇam ||

y o g a m ā y ā

yathājñāpayati devaḥ |
iti niṣkrāntā yogamāyā |

k ṛ ṣ ṇ o 'pi tvarayā goṣṭhaṃ praviśya godohaṃ nivartya [3]) yaśodādīn pūrvavat pratoṣya māyayā vrajajanān vimohayāmāsa | svayaṃ tu tadā

vaṃśīm ādāya baddhvā śirasi suradhanur- [4]) dīptabarhāvataṃsaṃ [4])
siñjanmañjīrabhūṣā- vṛtacaraṇayugo lolahārābhirāmaḥ |
kāñcīmugdhāvalagno nasi lulitamahā- śuktisūnuprakāśo
goṣṭhād [5]) oṣṭhāruṇaśrīr [5]) naṭavaravapuṣā raṅgam abhyājagāma ||

parito vilokyā |

aho atiramaṇīyam idaṃ kālindīkūlam |
karpūracchoṭadhūlī- [6]) lavam amaralatā- reṇusaṃpṛktamādyad-
bhṛṅgālīgītam [7]) udyad- vidhuviśadakalā- [8]) cchāditāśeṣatāpam [9]) |
kūlaṃ [10]) vātāvadhūta- sphuṭakumudalasat- keśaraiś cāmarābhair [11])
āvītaṃ sarvato me prathayati nitarāṃ rāsalāsyāya cittam ||

bhavatu tāvad enāṃ mallikāmodamantharāṃ [12]) rākeśakararañjitāṃ [12]) rākārātriṃ [13]) veṇunādenāhūtaballavo [14]) vallivellito 'haṃ sammānayāmi | tathā ca karoti |

vinidhāya manoharaveṇum alaṃ [15]) madhuraṃ [15]) madhure [16]) vadane [17]) vana m ā l ī |
gāyati mañjulahāsavinoditadevavadhūramitadyuti ś ā l ī ||
cañcalacandrakabhūṣaṇabhūṣitakuñcitakeśakalāpavi k ā ś ī |
rādhikayā nijayā [18]) kalayā kalito lalito vitatāmbara p ā ś ī [19]) ||

muralīravākarṇanena praviṣṭāḥ [20]) svagṛhakāryam [21]) ujjhīya [22]) gopyaḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

saṃbhinnavadanasetur [23]) gopavadhūpaddhatiś caiṣā |
āśu vidāritakūlā kariṇīvānaṅkuśāyāmā [24]) ||

1) °yetad 2) rāsāya 3) nikartya 4) Ex conj.: °dhanurdīpto° hs. 5) goṣṭhādoṣṭhāru° 6) karpūrachoṭa? 7) °gītam 8) °viśarda° 9) cchālitā° (of is skhalita bedoeld? 10) kūlaṃ 11) cāmarābhair 12) °manthamrākeśa° 13) rākām rātrim 14) vallavo 15) alammadhuram 16) madhuram 17) vanadane 18) nejayā 19) vitatāmbara° 20) ṭā 21) svagṛhakā° 22) ujjhīya 23) vadasetu 24) kavaṃ? woordscheiding?)

ā k ā ś e |

bho bho ballavavaryā [1]) vraje parito 'niṣṭam [2]) avalokyatām iti | tathā hi |

tā [3]) nītāntaḥpradīpā [3]) vrajavipinavadhūr [4]) muktaparyaṅkabālā
hā kaṣṭaṃ tyaktadehādyuparataviṣayā dhvastalajjā gurūṇām |
tūrṇaṃ vyatyastavastrābharaṇatanuruco bhinnakeśorubandhā
dūrād ākarṣayantī niśi nijaninadaiḥ kāpi dūtīva vaṃśī ||

api ca |

iyam adya samuddhatordhvakarṇā [5])
taruṇī [6]) tūrṇam abhaṅkta [7]) bhaktavṛddhyā [8]) |
upaviṣṭasuhṛjjaneṣu [9]) bhoktuṃ
taralātūṇitatūlam [10]) utpalākṣī ||

api ca |

aho gopo 'py ayaṃ vibhrāntaḥ | tathā hi |

vibhrānto muralīraveṇa capalo godohapātraṃ kare
kṛtvā kañjavilocano 'pi vṛṣabhaṃ baddhvā [11]) pade pṛṣṭhataḥ
dhūmre [12]) tiṣṭha tavāpi veṇuviṣamo [13]) varvarti kiṃ cetasī-
ty uktvā [14]) kambalakandharo hi vṛṣaṇaṃ nirvyājam ākarṣati ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

priye yogamāye | kasyākāśe [15]) kalakalaḥ |

y o g a m ā y ā |

svāmin | kim aviditaṃ bhavatām | tava veṇuvivaravartinyā mayākarṣitagopījanānām [16]) ayam ākrośaḥ | bhavantaṃ [17]) tu [17]) no [17]) jānanti |

sākṣād viśvasamṛddhaye nijapadād āviṣṭam atyadbhutaṃ
gopālaṃ vapur udvahantam adhunā vṛndāvane pāvane |
gopīnāṃ cirasādhanoditaphalāsvādāya divyānane
veṇuṃ saṃdadhataṃ [18]) tam [18]) utpaladalaṃ [18]) brahmeti naite viduḥ |

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

tadā bhavadviṣayā ete nātrādhikāriṇaḥ | prasvāpaya tāvad enān nijaśayyāyām |

y o g a m ā y ā sapraṇāmam |

deva | tvadvimukhānām āvaraṇam evocitam | apasāritā mayaite yathāsthānam |

---

1) °vallava° 2) °nisṭham 3) Onzeker: nāṃnītāṃntaḥ° 4) °pipina° 5) ? samurddhatordhakarṇā 6) taraṇī 7) abhaṃkta 8) °vadhyā 9) suhājjeneṣu 10) sic 11) vadhvā 12) dhūrmre 13) l. missch. °viṣayo 14) tyuktā 15) ex conj.; het hs. heeft slechts: priyeyogamokāse 16) °janamānām 17) ? bhavantatvanno 18) saṃdadhatantasutpaladaśam

jñānaikadivyamūrter bhavataḥ svānandatuṣṭasya |
mayā [1]) paṭite dṛśāṃ vai vṛttiḥ kvāventaṇe [2]) puṃsām ||

punar ākāśe sahasaivānakāvaghāta(ka)lakalaḥ |

kṛṣṇaḥ |

yogamāye |

vyomāṅgaṇe madhurakaṅkaṇakiṅkiṇīnāṃ [3])
nādo mṛdaṅgamurajānakavallakīnām |
mugdhapralāpanivahaḥ surasundarīṇāṃ
kasmād udeti kusumotkaravarṣatīnām ||

yogamāyā |

deva | ete devagaṇāḥ sākṣāt parapadanāyakaṃ sarvātmānaṃ sarveśvaraṃ nityaniravadyānantaguṇanilayam [4]) iha bhaktāvanāyāvirbhūtam | brahmādidevaprārthanayāvirbhūtadevavadhūnām anekasādhanasiddhānāṃ vinodāyopāttanaṭavaraveṣam ālokya saṃjñātānandasaṃdohāḥ | bhavannṛtyānukūlavādyasaṃbhāram ādāya devāḥ samupasthitāḥ |

kṛṣṇaḥ |

bhavatu tadā |

eṣā brahmamayī sākṣāt kelir advaitarūpiṇī |
dhyāyatām anurāgeṇa matsāṃnidhyavidhāyinī ||

santo 'nayā mamā vilāsasudhātaṭinyā
saṃsāragahvaravigāhanasvedakhinnāḥ |
yāsyanti śāntim atulāṃ (na) tathā kriyābhi(r)
yogair na candriyajanair [5]) na tapobhir ugraiḥ ||

rājastamaḥprakṛtibhir durvijñeyā [6]) durāgrahaiḥ |
sāttvikāḥ sādhavaḥ śāntāḥ [7]) śraddhayā dhārayanti tām ||

ākāśe |

katham iyam [8]) advaitarūpiṇī |

candro muñcati keśarāruṇakarān vṛkṣeṣu nānyādṛśān [9])
kālindīpulinaṃ sugandhamarutā gṛhṇāti cetas tathā |
gopānāṃ vanitāḥ prayānti śataśo hityāryamārgaṃ [10]) mudā
kāmārtāḥ punar eti karṇapuṭake neṣat [11]) praśānteḥ kathā ||

kṛṣṇaḥ |

yogamāye | ko 'yaṃ vitarkayati mallīlām | pratibodhaya tāvad enam |

---

1) ? māyā hs. 2) Corrupt. kvā 've 'nta of tha ne hs. 3) kaṅkaṇakiṅkiṇīnām 4) nityaniravadyānantaguṇa 5) sic 6) durv° 7) śāntaraṃ 8) eyam 9) sic 10) hityā 11) ? neṣat hs.

y o g a m ā y ā |

naiṣā rātriḥ[1] prākṛtā vyomacārin
nāyaṃ candraḥ sāṃprataṃ sindhujanmā[2] |
divyaṃ sarvaṃ śuddhatattvātmakaṃ vai
yatra śrīmān krīḍate[3] pūrṇabodhaḥ ||

prakṛteḥ pariṇāmena vyomādi racitaṃ ca yat |
prākṛtam tad anityaṃ hi karmajanyam amaṅgalam ||
muktagamyam idaṃ sarvam avāṅmanam[4] agocaram[4] |
pañcopaniṣadā[5] vedyaṃ nirguṇaṃ nityam advayam ||
aprākṛtākhyaṃ dravyaṃ hi saccidānandalakṣaṇam[6] |
karmakālakriyātītam avehi[7] brahmamaṇḍalam ||
idam aprākṛtaṃ brahma- śarīraṃ prakṛtāv api |
mokṣaṃ sūkṣmadṛśāṃ yaccha- ty anubhāvaya tāṃ hṛdi ||

punar ā k ā ś e |

svāmin | alam atiprasaṅgena | ānītā prāyaśo bhagavatā satyasaṃkalpena golokād iyaṃ līlā |

siddhānto 'yaṃ sāttvatānāṃ vimuktyai
nirdiṣṭo vai mūlabhūtāgameṣu |
nityaiśvaryo jñānaśaktyādiyukto
devo divyo dīvyate divyarūpaiḥ ||

ity upararāma |

y o g a m ā y ā |

deva | paśya paśya |

bhūṣābhūṣitakuṅkumāruṇaruco gopyo nikuñjāntare
tūrṇaṃ candramarīcikā iva harid- ratnāgrasaṃdhāntare |
bhānor bhāsa ivāsitāmbujavane bhṛṅgākule[8] vārida-
śreṇīṣv antaritājvaladyutikalā[9] dhūmeṣv ivāgneś chaṭāḥ ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

svāgataṃ vo mahābhāgaḥ priyaṃ kiṃ karavāṇi vaḥ |
vrajasyānāmayaṃ kaccid[10] brūtāgamanakāraṇam ||
rajany eṣā ghorarūpā ghorasattvaniṣevitā |
pratiyāta vrajaṃ neha stheyaṃ strībhiḥ sumadhyamāḥ[11]

g o p y a ḥ |

muralīm abhiyojya mukhe bhavatā bhavatāpahareṇa hare 'b h i h a t ā ḥ |
kva vayaṃ pratiyāma ito bhavato vacanāmṛtaniścayapā ṇ i k ṛ t ā ḥ ||
yadi no tava saṃgama eva tadā rajanī bhayadā śaśinā p i d h ṛ t ā |
kamaniya madhusmita[12]) kā hi vayajjaladhes tanayā caraṇa p r a s a t ā[13] |

---

[1] ratri [2] siddha° [3] krīḍata [4] avāṅmanasagocaram [5] °niṣeda [6] saddadānanda° [7] avaihi [8] bhṛṅga° [9] °tāsvada° [10] kaccid [11] Deze beide ślokas in Bhāg. pur. X. 29. 18, 19. [12] °smitā [13] sic; woordscheiding onzeker (vayaṃ jaladhes?

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

mātaraḥ pitaraḥ putrā bhrātaraḥ patayaś ca vaḥ |
vicinvanti hy apaśyanto mā kṛdhvaṃ bandhusādhvasam [1]) ||

g o p y a ḥ |

pitaraḥ patayo hi sukhaikanidhe svahitaṃ spṛhayanti p a r a ṃ n a p a r a m |
tad iha kṣaṇabhaṅguram ekarasaṃ na ha dānav a r a ṃ n a v a r a m [2]) ||
kva tavānanacandrasudhāhasitaṃ kasitaṃ hṛdi [3]) tāpa h a r a ṃ h i h a r a m |
vidito 'si suhṛt [4]) tvam [4]) ihaiva hare kam ito [5]) 'nusarāmi [5]) n a r a ṃ k a n a r a m ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

dṛṣṭaṃ vanaṃ kusumitaṃ rākeśakararañjitam |
yamunānilalīlaijat- tarupallavaśobhitam ||
tad yāta māciraṃ goṣṭhaṃ śuśrūṣadhvaṃ patīn satīḥ |
krandanti vatsā bālāś ca tān pāyayata [6]) duhyata [6]) ||

g o p y a ḥ |

na vayaṃ vanajākṣa vanaikarasā na gṛhaikarasā praṇatiṃ c a r a- y ā m a ḥ [7]) |
kim [8]) u [8]) yānanacandram apohya sukhāya puranna [9]) harer v i m ṛ ś ā m a ḥ ||
parihṛtya kathaṃ patiputrajanaṃ bhagavantam upetya vrajaṃ p r a t i y ā m a ḥ |
⏑ ⏑ mānasakūlam ṛte varadā [10]) hṛdaye [10]) kim u gartarayo hy a b h i r ā m a ḥ [11]) ||

k ṛ ṣ ṇ a ḥ |

athavā madabhisnehād bhavantyo yantritāśayāḥ |
āgatā hy upapannaṃ [12]) vaḥ [12]) prīyante mayi jantavaḥ ||
tathāpi |
bhartuḥ śuśrūṣaṇaṃ strīṇāṃ paro dharmo hy amāyayā |
tad bandhūnāṃ ca kalyāṇyaḥ prajānāṃ cānupoṣaṇam ||
duḥśīlo durbhago vṛddho jaḍo rogy adhano 'pivā |
patiḥ strībhir na hātavyo lokepsubhir apātakī ||
asvargyam ayaśasyaṃ ca phalgu kṛcchraṃ bhayāvaham
jugupsitaṃ ca sarvatra aupapatyaṃ kulastriyāḥ [13]) ||

---

1) Bhāg. pur. l. c. 21. 2) Er ontbreekt iets (metrum! 3) *hadi* 4) *suhṛtvam* 5) *dānusarāmi* 6) *tānapāyatadudyhata*, doch vgl. Bhag. pur. l. c. 22. 7) l. misschien *varayāmaḥ*: voor *praṇatim* heeft het hs. *pramatim* 8) Ex. conj.: *kim tu* hs. 9) Ergens ontbreekt iets. 10) ? *varatāhadaye* hs. 11) Daarachter, in den tekst: *bharatīti śeṣaḥ* 12) *upapannantat* 13) Deze vier Śloka's in Bhag. pur l. c. 23—26.

gopyaḥ |

na vayaṃ kamanīya bhavantam ṛte puruṣaṃ kam apīha paraṃ vimṛśāmaḥ [1]) |
yo hi mano [2]) suśarīram idaṃ sakalaṃ suniviśya bibharti nikāmaḥ ||
ucitaṃ na vihāya tavāṅghriyugaṃ [3]) vrajanātha paraṃ katamaṃ pravrajāmaḥ |
kiṃ hi jugupsitam etad alaṃ nirammu vṛthā pralagāmaḥ [4]) ||

kṛṣṇaḥ |

śravaṇād darśanād dhyānān mayi bhāvo 'nukīrtanāt |
na tathā saṃnikarṣeṇa pratiyāta tato gṛhān [5]) ||

gopyaḥ |

tathyam idaṃ bhavato vacanaṃ bhagavan na kadāpi vṛthā lapitaṃ te |
sādhanam etad alaṃ hi rater nanu sā tu yadā kṛpayā 'py uditā te ||
tvaṃ [6]) tu [6]) tayā vidhṛto na manāg [7]) api gantum alaṃ prabhavasy uditaṃ te |
kiṃ na karoṣi mudā hṛdaye hṛdayeśa vrataṃ na paraṃ śapathaṃ te [8]) ||

api ca |

maivaṃ vibho 'rhati bhavān gadituṃ nṛśaṃsaṃ
saṃtyajya sarvaviṣayāṃs tava pādamūle |
bhaktā bhajasva duravagraha mā tyajāsmān
devo yathādipuruṣo bhajate mumukṣūn [9]) ||

kṛṣṇaḥ |

yadi mayā kadācid adharmavacanam uktaṃ syāt tadā bhavatībhir evam uktaṃ syād iti |

gopyaḥ |

kathaṃ vismṛtaṃ prāg bhāṣitaṃ likhitvā sthāpitam asmābhiḥ | paśyatu bhavān |

kṛṣṇo vācayati |

na mayy āveśitadhiyāṃ kāmaḥ kāmāya kalpate [10]) |
bharjitāḥ kvathitā dhānāḥ prāyo bījāya neśate [11]) ||

iti svanigaditam avekṣya |

aho yūyaṃ siddhāḥ | parīkṣārtham eva mayoktam | ato mām ājñāpayantu bhavantyaḥ |

---

1) °śāmo 2) sic 3) *tavāṅghre°* 4) Deze regel niet in orde. 5) Bhāg. pur. l. c. 27. 6) *tvattu* 7) *maṅānāg* 8) *sapathame* 9) Dit vers Bhāg. pur. l. c. 31. 10) *kalpyate* 11) Bhāg. pur. X 22 26.

gopyaḥ |

tan naḥ prasīda vṛjinārdana te 'ṅghrimūlaṃ
prāptā visṛjya vasatīs tvadupāsanāśāḥ |
tvatsundarasmitanirīkṣaṇatīvrakāma- [1])
taptātmanāṃ [1]) puruṣabhūṣaṇa dehi dāsyam ||
vīkṣyālakāvṛtamukhaṃ tava kuṇḍalaśrī-
gaṇḍasthalādharasudhaṃ hasitāvalokam |
dattābhayaṃ ca bhujadaṇḍayugaṃ vilokya
vakṣaḥ śriyaikaramaṇaṃ ca bhavāma dāsyaḥ [2]) ||

kṛṣṇas tu tadā svānurāgātiśayam ālakṣya |

tāsāṃ madhye kanakaparidhir [3]) nīlajīmūtagātro
mandasmero- llasitamukhavidhau mugdhaveṇuṃ dadhānaḥ
aṃsavyāsaktamādyan- [4]) madhukarakusita- sphītamālābhirāmaḥ
sāndrānandaikamūrtir [5]) naṭavaravapuṣā kelim āviś cakāra ||

sūtradhāraḥ |

alam ativistareṇa | na vayaṃ prabhavāmo 'sya vicitrānantaśakter bhagavato līlām ito darśayitum | yataḥ |

ṣāṇmāsikīṃ rātrim asarvarūpāṃ [6])
tatāna [7]) svātmānam [7]) anekadhā yaḥ |
dvandveṣu koṭitrayaballavīnām
ataḥ paraṃ ko 'nunayec caritram ||

iti niṣkrāntāḥ sarve ||

eṣā gopālalīlā kalayatu bhavatāṃ premavallīprarohaṃ
sadbuddhī [8]) rāddhapāle vitaratu satataṃ dharmabuddhiṃ janeṣu
jñānaṃ [9]) vairāgyam antar [9]) janayatu sudhiyāṃ durjanānāṃ vināśaṃ
saukhyaṃ no bhāvabhājāṃ vipulayatu yaśaḥ paśyatāṃ sajjanānām ||

antaryāmiprayukto [10]) 'yaṃ rāmakṛṣṇo hares tanuḥ |
vaiṣṇavānāṃ vinodāya nāṭakaṃ vyatanod idam ||

|| iti śrīgopālakelicandrikābhidhaṃ nāṭakaṃ samāptam ||

---

1) °kāmāstaptatmanā 2) Bhāg pur X. 29. 38—39. 3) °paridhi 4) °vyāmuktamādhan 5) °mūrti 6) ? aśarva° hs. 7) tatānamātmānam 8) sadbuddhi 9) jñānamvairāgyamantar 10) sic.

Lijst van opmerkelijke woorden en uitdrukkingen. [1]

agresarikṛta 60. 29 (vooraangegaan).
aṅkurīkṛta 131. 17.
ativayas 67. 31 (hooge leeftijd).
akarṇanta 95. 28; 117. 33 (tot aan 't ooreinde reikend, vgl. Bhartṛhari, Śṛṅgāra 26: śravaṇapathaga).
aḍambara 60. 5 (bet.?).
ārdrīkṛta 127. 25.
ārdrībhuta 99. 21.
āsannīkṛta 56. 14.
āsyavāsya 71. 8, 10, vgl. 71. 17.
indirāpati 124. 25 (Viṣṇu-Kṛṣṇa).
īribha 78. 4 (nom. pr.?).
uñch-sam, pra 93. 1.
uttarayati-sam 79. 21.
udarīkaroti 120. 17 (bet.?)).
udgrīvikā 118. 25 (subst. f.?).
uru voor partic: uruviddha 117. 34; uruphalita 45. 20.
ullālayāna 16. 18 (voor ullalayamana?).
karṇākarṇīkṛtya 83. 21.
kalindaja 65. 31 (yamunā).
kalīnāga 66. 20 (kaliyanāga).
kāśmīrīrasa 136. 3 (saffraan).
kaṣṭhāyate 53. 9 (stokstijf worden).
kīrti 115. 19 en elders (naam van Rādhā's moeder).
kuntalita 123. 29.
kṛṣṇā 83. 30; 124. 21 (yamunā).
khañjībhūta 53. 35.
khaṇḍopala 56. 20 (khaṇḍaśarkara).
kharjūrīkṛta 69. 3.
khala 45. 24 (zon?).
garuḍamaṇi 58. 14 (smaragd)
gartapūrti 68. 25 (buik-, maagvulling).
gomayuka 128. 35 (bet.?).
gauravata 111. 29.
gauvardhanīya 143. 11.
ghaṭṭa 77. 30, 31; 79. 8; 85. 22 (veer).
cakorīkṛta 102. 39; 118. 15.
carv-sam 85. 23.
cikrīdasva 135. 34 (corrupt?).
ced. opmerkelijke plaatsing 67. 11; met yadi: 81. 11; 94. 7 (SPEYER, S. S. § 484, 3).
javasa 143. 19 (yavasa).
jānubhaṅga 52. 33 (knieval).
jhaṇatkāra 47. 28.
ḍiṇḍīra 112. 34.
taṅkita (of ataṅkita) 76. 28.
tanuruha (met u) 96. 7.
tapanaduhitṛ 65. 16 (yamunā).
tu(m)ph 85. 37.
trayyanta 44. 13; 82. 11 (vedanta).
tribhaṅga 46. 1 en tribhaṅgin 124. 32 (drie buigingen hebbend; doelt blijkbaar op de bevallig gekromde houding van hals, middel en knieen, vgl. ook 118. 29; 137. 31).
daṇḍayitṛ 53. 28.
dāmin 111. 19.
dvārāyate 46. 9 (tot een (open) deur worden: toegankelijk worden).
nandikeśa 140. 34 (waarsch. plaatsnaam).
nidrayita 53. 10.
nī-apa 118. 3; 119. 32 (met obj. kalam enz.).
nīrājana 48. 35; 131. 1 (met de in den Śabdakalpadr. aangevoerde bet. van arātrika): denominat. daarv. 131. 2.

---

[1] Deze lijst bevat woorden en enkele uitdrukkingen en grammaticale vormen, die de aandacht verdienen, omdat ze òf niet bekend zijn (nl. aan de samenstellers der Petersburgsche woordenboeken) òf niet door bewijsplaatsen gestaafd zijn, òf om andere redenen opmerkenswaard schijnen. De beteekenis der meeste woorden is duidelijk, van velen daarentegen is zij, mij altans, onbekend.

paktībhū 138. 15.
padāyate 46. 10 (tot het (hoogste) oord worden).
parpaṭa 56. 20.
paśuyukti 119. 17 (bet.?).
pathonidhi 138. 19.
pīlū (met ū) 87. 15.
puṭ-sam 101. 33.
puṇyabharat 80. 7 (ben. van de yamuna?).
pulkasaka 46. 22 (naam van zekere barbaren)
pulla 99. 11 (61. 26?) (= phulla of corrupt?).
pūpāyate 70. 27 (tot koek worden).
pūlī 70. 32 (soort gebak = pūlikā).
pūlikā 56. 19.
pratyālambha 117. 19 (het zich verzetten).
prapūlikā 54. 9 (soort gebak).
pramukhita 43. 7.
pramlanayati 132. 7 (denomin. van pramlana, vgl. prasvinnayati).
prasnut 109. 26.
prasvinnayati 108. 5.
premamaya 105. 31.
prollāsa 96. 12; 112. 37.
phenikā 56. 20 (zeker gerecht).
bakūla (met ū) 61. 11.
bhaktāyate 70. 25 (tot voedsel worden)
bhānu 112. 26 en elders (vṛṣabhānu, naam van Rādhā's vader)
madhureṣa 102. 11 (= madhuripu).
madhuśīrṣikā 65. 21.
mādhukarī 134. 5.
mukurībhūta 61. 30.
mudrīkṛta 104. 26.
muralikā 96. 24; 97. 20, 118. 29
muralī 44. 25; 83. 34 en elders (fluit).
yathopayoṣam 126 25 (= °joṣam).
yāmunīya 143. 3.
rambhaṇa 48. 11 (geloei).
rasālikā 56. 20 (zeker gerecht).
rāmanāyaka 46. 10 (= rāmanātha).
rāvali 140. 35 (waarsch. plaatsnaam).
rāsalāsya 43. 13; 111 22.
ruṣ-pari 64. 12.
lul-pari 84. 14; -vi: vilulat- 6e praes. kl. 101. 6.
vidyaprabodha 112. 17 (zooveel als vidyādhara?).
vivarīkṛta 94. 19 (bet.?).
vṛndāṭavī 95. 17 (= vṛndāvana).
vṛndādevī 67. 25.
vyāmohaka 111. 33.
śañc-ā 119. 17 (ophangen, bevestigen).
śiṣ-ni (caus.) 80. 18 (= niḥśeṣayati).
śu(m)ph-pari 85. 35.
saṃlapin 132. 29.
samalambana 66. 12.
saṃmocana 80. 33.
sahasrabhuja 88. 16 (= Arjuna Kartavīrya).
sāṅkurībhūta 92. 29; 98. 7.
sardhayama 142. 3 (persoonsnaam?).
siñcita 111. 12 (part. praet. van den praesensstam).
siñj 15. 38, 75 8; 114. 11 (= śiñj).
siñjana 135. 10.
sitāyate 70 25 (tot suiker worden).
sīdhura 120. 9 (= sīdhu).
sīmantinī 125. 7 (zekere struik of boom).
sīrapaṇi 82. 34.
sūnu 111. 15 (zon).
sūcaka 76. 33
stubh-pra, caus. 117. 13; -sam, caus. 83. 37.
snuti 110. 5.
sphūryati 125. 27, sphūryat 134. 28 (= sphurati).
smera 13 8, 60. 5 en vele malen elders, subst. (glimlach).
svajanayate 46. 8 (tot een verwant worden).
has-sam, caus. 69. 24.
hastikurvanti 56. 2 (de hand leggen op).
hrad 69. 32 (āhrād = āhlad).

Metra.

Pag. 43, r. 1—4 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 6—9 : id.
„ „, r. 11—14 : combinatie van vaṃśasthabila en upendravajrā.
„ „, r. 17—20 : combinatie van upajati en vaitālīya.
„ „, r. 21—22 : upagīti
„ „, r. 26—29 : śārdūlavikrīḍita
„ 44, r. 13—16 : id.
„ „, r. 22—25 : id.
„ „, r. 32—35 : vasantatilaka
„ 45, r. 3—6 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 11—14 : combinatie van vaitālīya en aupacchandasika
„ „, r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 23—24 : śloka.
„ „, r. 26—27 : gīti.
„ „, r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita
„ 46, r. 4—5 : upagīti.
„ „, r. 6—10 : śārdūlavikrīḍita
„ „, r. 15—18 : id.
„ „, r. 27—30 : rathoddhatā.
„ „, r. 33—36 : vasantatilaka
„ 47, r. 6—9 : svāgata.
„ „, r. 11—14 : id.
„ „, r. 16—19 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 21—22 : śloka
„ „, r. 25—28 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 35—36 : gīti.
„ 48, r. 10—13 : sragdharā.
„ „, r. 16—19 : svagatā
„ „, r. 21—24 : id.
„ „, r. 25—28 : rathoddhatā.
„ „, r. 29—32 : svāgata
„ 49, r. 2—3 : śloka.
„ „, r. 11—12 : gīti.
„ „, r. 25—28 en 30—33 : vasantatilaka.
„ 50, r. 5—6 : upagīti.

Pag. 50, r. 8—11 en 13—16 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 18—21 : triṣṭubh.
„ „, r. 24—27 : śārdūlavikrīḍita
„ „, r. 28—29 : śloka.
„ „, r. 35—38 : śālinī.
„ 51, r. 2—9 : drie śloka's.
„ „, r. 22—23 : arya.
„ „, r. 26—27 : upagīti
„ „, r. 34—p. 52, r. 3 : drie upagīti's.
„ 52, r. 8—11 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 13—16 : sragdharā
„ „, r. 19—20 : śloka.
„ „, r. 24—25 : gīti.
„ „, r. 30—33 : twee śloka's.
„ 53, r. 4—11 : twee śārdūlavikrīḍita's.
„ „, r. 12—13 : upagīti
„ „, r. 14—15 : śloka
„ „, r. 28—29 : āryā.
„ „, r. 32—33 : udgīti.
„ 54, r. 1—4 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 9—10 : gīti (?)
„ „, r. 11—14 : sragdharā.
„ 55, r. 1—4 : id.
„ „, r. 7—10 : praharṣiṇī.
„ „, r. 12—15 : twee śloka's.
„ „, r. 18—19 : upagīti.
„ „, r. 24—25 : āryā.
„ „, r. 29—30 : śloka.
„ 56, r. 6—7 : upagīti.
„ 57, r. 18—19 : śloka.
„ „, r. 22—25 : twee śloka's.
„ „, r. 34—35 : upagīti
„ 58, r. 2—3 : id.
„ „, r. 4—7 : śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 10—11 : upagīti.
„ „, r. 14—15 : id.
„ „, r. 20—21 : id. (?)
„ „, r. 24—27 : vasantatilaka.
„ „, r. 29—30 : gīti.

Pag. 59, r. 2—5 : sragdharā.
" ", r 8—9 : śloka.
" ", r. 12—15 : mālinī.
" ", r. 23—24 : upagīti.
" ", r 32—35 : sragdharā.
" 60, r. 3—6 : śārdūlavikrīḍita.
" ", r. 9—12 : vasantatilaka
" ", r. 14—17 : id.
" ", r. 34—35 : upagīti.
" 61, r. 6—9 : rathoddhata
" ", r. 18—21 : sragdharā.
" ", r. 24—27 : śikhariṇī.
" ", r. 30—31 : upagīti.
" ", r. 33—34 : ārya.
" 62, r 4—5 : upagīti.
" ", r. 9—12 : sragdharā.
" ", r. 17—18 : āryā.
" ", r. 22—25 : śikhariṇī.
" 63, r. 1—4 : śārdūlavikrīḍita.
" ", r. 10—11 : śloka.
" ", r. 22—23 : aryā.
" ", r. 26—29 : sragdharā.
" ", r. 34—p. 64, r. 4 : twee śardūlavikrīḍita's.
" 64, r. 7—14 : metrisch?
" ", r. 20—23 : śārdulavikrīḍita.
" ", r. 26—33 : twee idem
" 65, r. 5—8 : id
" ", r. 12—13 : udgīti
" ", r. 15—18 : sragdharā
" ", r. 21—22 : śloka
" ", r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita.
" 66, r. 9—12 : id.
" ", r. 18—29 : drie śālinī's
" ", r. 34—35 : śloka
" 67, r. 5—8 : śārdūlavikrīḍita.
" ", r. 31—38 : twee idem.
" 68, r. 10—13 : id.
" ", r. 20—23 : triṣṭubh.
" 69, r. 2—5 : śardulavikrīḍita.
" ", r. 11—14 : id.
" ", r. 18—21 : id.
" ", r. 24—25 : udgīti.
" ", r. 30—33 : śardulavikrīḍita.
" ", r. 35—p. 70, r 2 : śikhariṇī.
" 70, r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita.
" ", r. 25—28 : vasantatilaka.
" ", r. 31—32 : upagīti.
" 71, r. 5—8 : vasantatilaka.
Pag 71, r. 13—20 : twee śārdūlavikrīḍita's.
" ", r. 26—29 : sragdharā.
" ", r. 31—34 : id.
" 72, r. 4—7 : vasantatilaka.
" ", r. 9—16 : sragdhara en mandakranta gecombineerd.
" ", r. 24—27 : śardūlavikrīḍita.
" ", r. 31—32 : gīti.
" 73, r. 2—5 : śalinī.
" ", r. 9—10 : udgīti.
" ", r. 14—15 : upagīti.
" ", r. 16—19 praharsiṇī.
" ", r. 20—23 : śālinī.
" ", r 32—35 : svāgatā.
" 74, r. 4—5 : udgīti.
" ", r. 9—10 : id.
" ", r. 16—17 : upagīti.
" ", r. 18—19 : āryā.
" ", r. 20—21 : upagīti.
" ", r. 22—23 : id.
" ", r. 29—30 : ārya.
" 75, r. 2—3 : upagīti.
" ", r. 7—10 : śalinī.
" ", r. 13—14 : upagīti.
" ", r. 15—16 : id.
" ", r. 17—18 udgīti.
" ", r 26—29 : śālinī.
" ", r. 31—32 : udgīti.
" ", r 35—38 : twee upagīti's.
" 76, r. 3—4 : id.
" ", r. 7—10 : śālinī.
" ", r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
" ", r. 17—20 : śikhariṇī.
" ", r. 22—23 : āryā.
" ", r. 27—30 : śardūlavikrīḍita.
" ", r. 34—37 : śālinī.
" 77, r. 7—10 : rathoddhatā.
" ", r. 12—13 : metrisch?
" ", r. 15—18 : śardulavikrīḍita.
" ", r. 20—23 : id.
" 78, r. 3—6 : rathoddhatā.
" ", r. 8—9 : upajīti (defect!).
" ", r. 11—14 : śikhariṇī.
" ", r. 17—20 : śardūlavikrīḍita.
" ", r. 23—26 : sragdharā.
" ", r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.
" 79, r. 2—5 : sragdharā.

Pag. 79, r. 7—8 : ārya.
,, ,, r. 10—13 : śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 16—19 : id.
,, ,, r. 24—27 : mayūragati.
,, ,, r. 30—33 . śārdūlavikrīḍita.
,, 80, r. 1—4 : sragdharā.
,, ,, r. 6—9 śārdūlavikrīḍita
,, ,, r. 11—14 : vasantatilaka
,, ,, r. 15—18 . mayūragati.
,, ,, r. 20—23 : id
,, ,, r. 26—29 : vasantatilaka
,, ,, r. 31—34 . id.
,, 81, r. 2—3 : upagīti
,, ,, r. 4—5 : āryā.
,, ,, r. 7—10 : mayūragati.
,, ,, r. 20—21 : upagīti.
,, ,, r. 26—27 : id.
,, ,, r. 29—30 : id
,, ,, r. 32—35 : śārdūlavikrīḍita.
,, 82, r. 11—22 : drie id.
,, ,, r. 31—35 : śālinī (ontbr. iets?)
,, 83, r. 2—3 : metrum?
,, ,, r. 7—8 : upagīti.
,, ,, r. 10—11 : āryā
,, ,, r. 13—14 : śloka
,, ,, r. 23—26 : śārdūlavikrīḍita
,, ,, r. 30—31 : upagīti.
,, ,, r. 33—34 : gīti
,, ,, r. 36—37 : āryā.
,, 84, r. 2—3 : upagīti.
,, ,, r. 5—8 : vasantatilaka
,, ,, r. 10—11 : upagīti.
,, ,, r. 12—15 : mayūragati.
,, ,, r. 16—20 : id.
,, ,, r. 22—25 : śālinī.
,, ,, r. 27—30 : śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 32—35 : svāgatā.
,, 85, r. 2—3 : upagīti
,, ,, r. 5—6 : śloka.
,, ,, r. 9—12 : śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 16—19 : id.
,, ,, r. 22—25 : id.
,, ,, r. 27—30 : śālinī.
,, ,, r. 32—39 . acht dactyli.
,, 86, r. 2—5 : mālinī.
,, ,, r. 7—10 : śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 12—15 : rathoddhatā.
,, ,, r. 19—22 : śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 25—28 : id.

Pag. 86, r. 32—35 . śālinī.
,, 87, r. 2—3 : upagīti
,, ,, r. 8—11 : śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 13—16 : id.
,, ,, r. 18—21 : aupacchandasika (?).
,, ,, r. 26—27 : upagīti.
,, ,, r. 31—34 . śārdūlavikrīḍita
,, 88, r. 1—4 : śikhariṇī.
,, ,, r. 6—7 : śloka.
,, ,, r. 9—12 śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 14—17 : pṛthvī.
,, ,, r. 22—25 : śālinī.
,, ,, r. 26—29 : rathoddhatā.
,, 89, r. 2—5 : aupacchandasika.
,, ,, r. 7—8 : id. (b).
,, ,, r. 16—19 : śālinī.
,, ,, r. 23—26 : śikhariṇī.
,, 90, r. 2—5 : sragdharā
,, ,, r. 12—13 : metrum?
,, ,, r. 15—18 aupacchandasika (?).
,, ,, r. 21—22 : udgīti.
,, ,, r. 29—32 śārdūlavikrīḍita.
,, 91, r. 9—10 . śloka.
,, ,, r. 12—13 . id.
,, ,, r. 17—20 : sragdharā.
,, ,, r. 26—27 : upagīti.
,, ,, r. 29—30 . metrum? id?
,, 92, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 7—10 : sragdharā.
,, ,, r. 17—20 : puṣpitāgrā.
,, ,, r. 22—25 : soort van id.
,, ,, r. 27—30 . śālinī.
,, ,, r. 31—34 : śikhariṇī.
,, 93, r. 2—5 : praharṣiṇī.
,, ,, r. 8—9 : āryā.
,, ,, r. 12—15 : śālinī.
,, ,, r. 21—22 : upagīti.
,, ,, r. 29—32 : śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 34—35 : upagīti.
,, 94, r. 2—5 . sragdharā.
,, ,, r. 9—12 : praharṣiṇī.
,, ,, r. 18—21 . twee upagīti's.
,, ,, r. 23—26 : śālinī.
,, ,, r. 28—29 : upagīti.
,, ,, r. 31—34 : śārdūlavikrīḍita.
,, 95, r. 2—5 : praharṣiṇī.
,, ,, r. 7—10 : puṣpitāgrā.
,, ,, r. 12—15 . śārdūlavikrīḍita.
,, ,, r. 17—20 : śikhariṇī.

Pag. 95, r. 21—25: śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 28—31: śālinī.
„ „, r. 33—36: id.
„ 96, r. 1—2: upagīti.
„ „, r. 4—5: id.
„ „, r. 7—8: ārya.
„ „, r. 11—14: śikhariṇī.
„ „, r. 19—22: śālinī.
„ „, r. 24—25 }
„ „, r. 28—29 } śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 32—35: praharṣiṇī.
„ 97, r. 4—7: rathoddhatā.
„ „, r. 10—17: twee śālinī's.
„ „, r. 20—23: vasantatilaka.
„ „, r. 26—29: id.
„ „, r. 32—35: aupacchandasika.
„ 98, r. 6—9: sragdhara.
„ „, r. 14—17: soort van aupacchandasika.
„ „, r. 22—23: śloka.
„ „, r. 26—29: sragdharā.
„ „, r. 31—34: id.
„ 99, r. 5—8: praharṣiṇī.
„ „, r. 12—15: sragdhara.
„ „, r. 16—19: id.
„ „, r. 25—28: id.
„ „, r. 30—33: śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 35—38: id.
„ 100, r. 2—5: śālinī.
„ „, r. 7—10: puṣpitāgra.
„ „, r. 18—21: mālinī.
„ „, r. 23—26: id.
„ „, r. 32—35: id.
„ 101, r. 3—6: sragdharā.
„ „, r. 18—21: svāgatā.
„ „, r. 25—33: aupacchandasika's.
„ 102, r. 2—13: drie idem.
„ „, r. 15—26: drie puṣpitāgra's.
„ „, r. 29—35: twee viyoginī's.
„ „, r. 36—39: śārdulavikrīḍita.
„ 103, r. 1—4: viyoginī.
„ „, r. 6—9: śārdūlavikrīḍita
„ „, r. 11—12: udgīti.
„ „, r. 19—20: upagīti.
„ „, r. 26—29: śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 31—34: śālinī.
„ 104, r. 5—8: śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 14—17: id.
„ „, r. 22—27: id.

Pag. 104, r. 32—35: śikhariṇī.
„ 105, r. 4—p. 107, r. 23: śloka's.
„ 107, r. 24—27: puṣpitāgrā.
„ „, r. 28—31: malinī.
„ 108, r. 3—6: sragdharā.
„ „, r. 9—10: gīti.
„ „, r. 12—13: upagīti.
„ „, r. 14—15: gīti.
„ „, r. 21—22: ārya.
„ „, r. 25—28: śārdūlavikrīḍita.
„ „, r. 31—34: id
„ 109, r. 2—5: id.
„ „, r. 9—12: rathoddhatā.
„ „, r. 13—16: viyoginī.
„ „, r. 19—22: śālinī.
„ „, r. 24—27: id.
„ „, r. 33—36: id.
„ 110, r. 4—7: sragdharā.
„ „, r. 11—14: śārdulavikrīḍita.
„ „, r. 17—18: ārya.
„ „, r. 25—28: śardulavikrīḍita.
„ „, r. 31—32: gīti.
„ 111, r. 10—13: śardulavikrīḍita
„ „, r. 19—22: id
„ „, r. 27—30: id.
„ „, r. 33—36: śikhariṇī.
„ 112, r. 2—5: rathoddhatā.
„ „, r. 19—26: twee śārdulavikrīḍita's.
„ „, r. 34—37: id.
„ 113, r. 3—6: id.
„ „, r. 19—20: upagīti.
„ „, r. 25—28: mandākrantā en sragdhara.
„ „, r. 30—33: sragdhara.
„ 114, r. 3—6: rathoddhata en svagatā.
„ „, r. 12—15: śardulavikrīḍita.
„ „, r. 27—36: twee śloka's.
„ „, r. 32—33: metrisch?
„ 115, r. 4—7: śalinī.
„ 116, r. 2—5: śardulavikrīḍita.
„ „, r. 10—13: id.
„ „, r. 25—28: id.
„ „, r. 31—34: vasantatilaka.
„ 117, r. 2—5: sragdharā.
„ „, r. 18—21: śālinī.
„ „, r. 27—30: id.
„ „, r. 33—36: id.

Pag. 118, r. 2—5 : śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 7—8 : upagīti.
„ „ , r. 12—15 : sragdharā.
„ „ , r. 17—20 : śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 23—26 : sragdhara.
„ „ , r. 29—32 : id.
„ 119, r. 1—4 : id.
„ „ , r. 16—19 : śardulavikrīḍita.
„ „ , r. 30—33 : id.
„ 120, r. 7—11 . twee rathoddhata's
„ „ , r. 16—19 : svagatā
„ „ , r. 23—30 : twee viyoginī's.
„ „ , r. 32—35 : id.
„ 121, r 14—17 : śālinī.
„ 122, r. 3—6 : śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 9—12 : vasantatilaka.
„ „ , r. 17—20 . śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 23—26 : svāgata.
„ „ , r. 28—31 : śardulavikrīḍita.
„ 123, r. 6—9 : vasantatilaka.
„ „ , r. 23—26 : śardulavikrīḍita.
„ „ , r. 28—31 : svagata.
„ 124, r. 1—4 twee śloka's.
„ „ , r. 7—10 vasantatilaka
„ „ , r 20—33 : 3 maal combinatie van vaṃśasthā en upendravajra (?).
„ „ , r. 35—36 : śloka.
„ 125, r. 6—9 . vasantatilaka
„ „ , r. 12—15 : praharṣiṇī.
„ „ , r. 18—21 : puṣpitāgra.
„ „ , r. 24—27 . śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 30—33 : vasantatilaka.
„ 126, r. 2—5 : pṛthvī.
„ „ , r. 7—10 : bhujaṅgaprayāta.
„ „ , r. 30—33 : śardulavikrīḍita.
„ 127, r. 15—18 : id.
„ „ , r. 25—28 : id.
„ „ , r. 31—34 : id.
„ 128, r. 5—8 . rathoddhata.
„ „ , r. 15—18 : śālinī.
„ „ , r. 27—30 : id.
„ „ , r. 33—36 : śārdūlavikrīḍita.
„ 130, r. 2—5 : aupacchandasika.
„ „ , r. 13—16 : śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 18—21 : id.
„ „ , r. 24—27 : vasantatilaka.
„ „ , r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.
„ 131, r. 6—9 : sragdharā.
Pag. 131, r. 19—22 : śalinī.
„ „ , r. 33—36 . id.
„ 132, r. 4—7 : śardulavikrīḍita.
„ „ , r. 10—11 . upagīti.
„ „ , r. 14—15 : id.
„ „ , r. 18—19 : id.
„ „ , r. 25—26 : id.
„ „ , r. 28—29 : id.
„ „ , r. 30—31 : udgīti.
„ 133, r. 5—8 : śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 10—13 : śālinī.
„ „ , r. 30—33 : śārdūlavikrīḍita.
„ 134, r 7—10 : id.
„ „ , r. 16—19 : id.
„ „ , r. 28—31 : id.
„ 135, r. 9—12 : id.
„ „ , r. 17—20 id.
„ „ , r. 23—26 : id.
„ „ , r. 28—31 . id
„ 136, r. 1—8 : twee idem.
„ „ , r. 11—14 : śalinī.
„ „ , r. 19—22 : śardulavikrīḍita.
„ „ , r. 25—26 : śloka.
„ „ , r. 28—29 : id
„ „ , r. 31 — p 137, r. 5 : vasantatilaka
„ 137, r. 7—10 : śārdūlavikrīḍita
„ „ , r. 12—13 . upagīti (?).
„ „ , r. 17—20 : vasantatilaka.
„ „ , r. 27—30 : śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 33—36 : id.
„ 138, r. 4—7 : rathoddhata
„ „ , r. 9—12 . śikhariṇī.
„ „ , r. 18—21 : śārdulavikrīḍita.
„ „ , r. 26—29 : vasantatilaka.
„ 139, r. 2—5 : śārdulavikrīḍita.
„ „ , r. 13—16 : id.
„ „ , r. 20—23 : id.
„ „ , r. 30—33 : śikhariṇī.
„ 140, r. 8—11 : praharṣiṇī.
„ „ , r. 17—20 : id. afgewiss. met ?
„ „ , r. 23—26 : śārdulavikrīḍita.
„ „ , r. 28—31 : puṣpitāgrā.
„ „ , r. 34—37 : śalinī.
„ 141, r. 3—6 : id.
„ „ , r. 12—15 : śārdūlavikrīḍita.
„ „ , r. 20—23 : id.
„ „ , r. 32—35 : id.
„ 142, r. 3—6 : śalinī.
„ „ , r. 14—17 : śardulavikrīḍita.

Pag. 142, r. 25—32 : aupacchandasika
„ 143, r. 2—5 : sragdharā.
„ „ , r. 10—13 : id.
„ 144, r. 3—6 : upendravajra.
„ „ , r. 13—16 : sragdhara.
„ „ , r. 19—22 : id.
„ „ , r. 26—30 : anapaestisch en dactylisch
„ „ , r. 34—35 : upagīti.
„ 145, r. 4—7 : sragdharā.
„ „ , r. 9—12 : upajati.
„ „ , r. 15—18 : śardulavikrīḍita.
„ „ , r. 25—28 : id.
„ 146, r. 1—2 : upagīti.
„ „ , r. 6—9 : vasantatilaka.
„ „ , r. 19—20 : śloka
„ „ , r. 21—24 : vasantatilaka.
„ „ , r. 25—26 : śloka.
„ „ , r. 29—32 : śardulavikrīḍita.
„ 147, r. 2—5 : śalinī.
„ „ , r. 6—13 : vier śloka's.
„ „ , r. 17—20 : triṣṭubh.
„ „ , r. 24—27 : śardūlavikrīḍita.
„ „ , r. 29—32 : twee śloka's
Pag. 147, r. 34—37 : verzen van acht anapaesten (toṭaka)
„ 148, r. 2—3 : śloka.
„ „ , r. 5—12 : verzen van acht anapaesten.
„ „ , r. 14—17 : twee śloka's.
„ „ , r. 19—26 : anapaestisch.
„ „ , r. 28—36 : vier śloka's.
„ 149, r. 2—8 : anapaestisch en dactylisch
„ „ , r. 10—11 : śloka.
„ „ , r. 13—20 : dactylisch.
„ „ , r. 22—25 : vasantatilaka.
„ „ , r. 33—34 : śloka.
„ 150, r. 2—9 : twee vasantatilaka's.
„ „ , r. 11—12 : combinatie van mandākrantā en citralekha.
„ „ , r. 13—14 : sragdhara.
„ „ , r. 18—21 : indravajra en upendravajra.
„ „ , r. 23—26 : sragdharā.
„ „ , r. 27—28 : śloka.

Addendum en Corrigendum.

Op pag. 19, noot 2. Het is mij intusschen gebleken, dat deze wijze van versiering geen gegeven is ter tijdsbepaling van ons tooneelstuk, daar ze reeds door Bhartṛhari vermeld wordt: śṛṅgāraśataka 47: *nāsāgramuktāphalacchalena*.

Pag. 99, r. 9 l. *bhavatībhis* i. p. v. *bhavatibhis*.

LE ROMAN DE
PHLORIOS ET PLATZIA PHLORE

PUBLIÉ

avec une introduction, des observations et un index

PAR

D. C. HESSELING

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam
AFDEELING LETTERKUNDE
NIEUWE REEKS
DEEL XVII. N°. 4

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1917

A

HUBERT PERNOT

Hommage sympathique à l'ami et au Français.

INTRODUCTION.

I.

Analyse du roman d'après la version grecque.

Un noble chevalier de Rome et sa belle épouse regrettant de ne pas avoir d'enfants, font vœu d'aller faire un pèlerinage au sanctuaire de Saint-Jacques-de-Galice. La jeune femme devient enceinte; on se met en voyage pour l'Espagne. Le roi de ce pays, un Sarrasin nommé Philippe, attaque avec son armée les pèlerins; le chevalier romain et un grand nombre de ses compagnons de voyage sont tués, son épouse devient la servante et bientôt l'amie de la reine espagnole, qui tâche de la consoler de son malheur. La reine s'appelle Kalliotera, la captive Topatzia. Un jour la reine lui fait porter une étoffe précieuse venue de la Dalmatie.

Au mois de mai les deux femmes accouchent le même jour de deux superbes enfants, la reine d'un garçon qu'on nomme Phlorios, son amie chrétienne d'une fille appelée Platzia Phlore „parce qu'elle avait la fraîcheur du lis". La chrétienne ne survit pas à ses couches. Les enfants grandissent. Le roi ordonne à son fils d'aller à l'école, mais Phlorios n'y consent qu' à condition que Platzia Phlore l'y accompagne. Après un certain temps d'instruction, la lecture du „livre d'amour" (c'est-à-dire d'Ovide), révèle à Phlorios sa passion pour sa belle compagne; il n'a des yeux que pour elle et dorénavant il se soucie de tout enseignement comme „d'une toile d'araignée." Son précepteur s'en plaint auprès de son père et lui signale la cause de l'indifférence de son élève. Le roi voulant séparer le couple, invite Phlorios à se rendre à Montorion pour y compléter ses études; il y sera le bienvenu auprès du duc, son parent. Mais le fils refuse de quitter Platzia Phlore, qu'il déclare aimer plus que sa vie. Cependant il se conforme à la volonté de son père lorsque celui-ci lui promet que la jeune fille le rejoindra bientôt; pour le moment elle doit tenir compagnie à la reine qui, feignant une indisposition, s'est alitée. Le jeune homme prend congé de sa belle; elle lui donne une bague dont le saphir perdra son lustre dès que celle qui l'a donnée se trouvera en danger.

A Montorion le duc s'efforce en vain de faire en sorte que Phlorios oublie son amour; il ne prend aucun plaisir aux fêtes qu'on donne en son honneur. Le roi Philippe de son côté veut se débarrasser de Platzia Phlore, qu'il soupçonne d'avoir ensorcelé son fils à l'aide d'un breuvage magique; de concert avec son épouse il ordonne à son sénéchal de lui envoyer, comme venant de la part de Platzia Phlore, une volaille empoisonnée. Assis à table, entouré de ces chevaliers, le roi reçoit des mains du sénéchal une belle volaille, que, d'après les paroles du traître, la noble Platzia Phlore présente à Sa Majesté. Il en découpe une aile et la jette à un de ses chiens, qui tombe raide mort. Platzia Phlore est accusée d'avoir attenté à la vie du roi, et comme la pauvre fille ne réussit pas à trouver une seule parole pour attester son innocence, elle se voit condamnée à être brûlée vive. Conduite au lieu du supplice, elle déplore l'absence de Phlorios, son seul protecteur.

A cette heure même, Phlorios s'éveille plein d'inquiétude, il regarde sa bague et la voyant terne il emprunte à un ami des armes et un cheval et se précipite au secours de sa bien-aimée. A son arrivée le bûcher est déjà allumé. Sans être reconnu il promet son aide à la victime et lui demande l'explication de ce qui se passe. Platzia Phlore lui raconte la ruse du sénéchal, sur quoi le jeune chevalier s'adresse au peuple, déclare fausse l'accusation portée contre la jeune fille et provoque en duel l'accusateur. Dans le combat qui suit Phlorios reste vainqueur, il tue le sénéchal et retourne à Montorion après avoir recommandé Platzia Phlore aux soins du roi.

A Montorion il explique son absence en disant qu'il a passé son temps avec de belles dames, mais il reste triste et lorsque le duc lui envoie deux jeunes filles qui par une coquetterie éhontée tachent de le séduire, il reste insensible à leurs paroles et à l'étalage de leurs appas. Le roi Philippe, renseigné sur l'état d'âme de son fils, trouve un autre moyen de se défaire de Platzia Phlore: sur l'avis de sa femme il vend la jeune fille à des marchands étrangers. On l'invite à revêtir ses plus beaux vêtements prétendant que Phlorios est revenu de Montorion et désire lui parler. A la vue de la beauté extraordinaire de Platzia Phlore les marchands offrent de vrais trésors· de l'or, des boucliers, des animaux et une coupe artistement ornementée. Le marché est conclu et la jeune fille est emmenée par les étrangers: sa profonde douleur émeut tout le monde et touche même le cœur du roi et de la reine.

Une seconde fois la bague merveilleuse avertit Phlorios d'un danger; il accourt aussitôt, mais cette fois il vient trop tard. Il fait des reproches amers à ses parents et il déclare son intention

d'abandonner sa famille et tous les honneurs qui l'attendent pour se mettre à la recherche de son amie. Le roi doit acquiescer à la décision de son fils: il lui fait un long discours plein de conseils sur la manière dont on doit se conduire en voyage: ce sont surtout la modestie et la largesse qu'il lui recommande. La reine répète ces conseils en peu de paroles; en outre elle lui donne une bague magique qui préserve le porteur de toute mort violente.

Phlorios se met en route accompagné de nombreux chevaliers. Après quelques jours il découvre les traces de Platzia Phlore: l'hôtesse d'une auberge où l'on passe la nuit est frappée de la ressemblance qu'elle remarque entre le jeune seigneur et une jeune fille qu'elle vient d'héberger et qui, en compagnie de riches marchands, est partie pour l'Egypte. On se rend immédiatement à Alexandrie et à l'hôtel où Phlorios descend il apprend que celle qu'il cherche est allée à Babylone; comme preuve de sa reconnaissance pour les informations qu'on lui donne, il remplace un verre cassé par une précieuse coupe d'argent. Les renseignements reçus à la première auberge ont été recompensés par le don d'une belle ceinture et d'un riche vêtement tout neuf. D'Alexandrie on part pour Babylone.

A Babylone son hôte lui raconte que les marchands ont vendu la jeune fille à l'émir, qui la garde dans une tour dont l'accès est surveillé par un châtelain impitoyable. Les largesses que fait Phlorios pour se gagner l'amitié de son hôte, lui font apprendre encore davantage. On lui fait une description détaillée de la tour, qui porte sur son sommet une fontaine dont l'eau miraculeuse se trouble à l'approche d'une jeune fille qui a commis une faute. Le châtelain est joueur et avide d'argent: c'est de ce côté qu'il faut l'attaquer.

Phlorios va le trouver. Il est sans armes et par son habile langage il entre en relation d'amitié avec le gardien sévère. Celui-ci, gagné par la ressemblance de Phlorios avec sa prisonnière, accepte de jouer avec le jeune homme, qui gagne la partie, mais refuse l'argent et lui en donne par dessus le marché. Le lendemain on dîne ensemble; de riches présents offerts par Phlorios font du châtelain un ami dévoué. Alors Phlorios lui raconte le véritable but de son voyage; son nouveau confident lui suggère un stratagème pour y arriver. Le mois de mai, la fête de Pâques fleuries, approche; de tout côté on viendra apporter des fleurs que l'émir enverra aux belles dames de son entourage. Le jeune homme n' aura qu' à se cacher dans une des corbeilles de fleurs pour être introduit dans la tour. Il le fait, mais à deux reprises sa ruse est sur le point d'être découverte: d'abord l'émir, en prenant quelques roses, touche la tête de l'intrus, ensuite

une des demoiselles de Platzia Phlore pousse un grand cri en voyant sortir la tête d'un chevalier d'une des corbeilles. Mais la singulière ressemblance que ce chevalier présente avec sa maîtresse lui fait comprendre que c'est Phlorios; elle garde son sang-froid et elle raconte à ses compagnes accourues que c'est un oiseau qui l'a effrayée. Enfin les amants sont réunis et se dédommagent dans la chambre de la jeune fille des privations que la séparation leur a fait souffrir.

L'émir mis en éveil par l'eau de la fontaine, demande à voir Platzia Phlore. Lorsqu'on lui apprend qu'elle est indisposée, il va la visiter et la trouve endormie dans les bras de son amant. Il se retient avec force de les tuer sur-le-champ et demande au conseil des grands seigneurs de sa cour de prononcer un jugement. Les jeunes gens sont condamnés au bûcher. Phlorios veut passer sa bague protectrice aux doigts de sa bien-aimée, mais celle-ci refuse et les amants tendrement entrelacés sont jetés dans les flammes. La force magique de la bague est telle que le feu s'éteint. Le peuple voyant le couple indemne et chantant les louanges de Dieu, invoque la miséricorde de l'émir pour ces innocents. L'émir se montre clément, on délivre les amants de leurs liens et on demande à Phlorios d'où il vient et comment il s'est introduit dans la tour. Il répond qu'il est le fils du roi d'Espagne, que l'amour pour Platzia Phlore lui a fait surmonter tous les dangers et que, grâce à l'art de sa mère, experte en philosophie, il a pu franchir le seuil de la prison. A ces mots l'émir, parent du roi d'Espagne, court embrasser les amants, il les comble de ses bienfaits, fait célébrer leur mariage et les renvoie à leur patrie. Là ils sont reçus avec magnificence; un second mariage royal a lieu et toute la cour, tout le peuple d'Espagne se convertit à la religion des grecs orthodoxes. La ville de Rome choisit Phlorios pour son roi.

II.

Hypothèses sur l'origine du roman. La version grecque est le remaniement d'un poème italien. L'auteur et la date de la version grecque. Quelques couplets du cantare et tableau de concordance.

§. 1. L'histoire qu'on vient de lire se retrouve avec des variations plus ou moins importantes dans presque toutes les littératures de l'Europe. Aujourd'hui on est d'accord que toutes ces versions ne sont que des traductions ou des remaniements d'un original français, composé au XIIme siècle, qui nous a été conservé dans deux rédactions différentes, l'une faite à l'usage des classes supérieures de la société l'autre d'un

caractère plus populaire. [1]) C'est de la version populaire du poème que dérivent les traductions dans les langues de l'Europe méridionale.

Inutile de dire que les savants ne se sont pas arrêtés à ces résultats assez sûrs. On s'est demandé d'où venait cette histoire qui sous tant de rapports rappelait des mœurs étrangères au monde occidental. Les réponses désignaient tantôt l'Orient, tantôt Byzance comme lieu d'origine. En faveur de l'Orient on a allégué surtout: *a.* que le noyau du récit (amour de deux enfants élevés ensemble, séparation par les parents, aventures et voyages des héros, réunion des amants) est un motif très répandu dans les romans persans du temps des Sassanides; *b.* que ce même motif est traité dans les Mille et une Nuits. On y trouve encore cette particularité que le jeune homme, déguisé en femme, s'introduit dans le harem du calife; il se trompe de porte et vient chez la sœur de ce dernier. De même Phlorios se glisse dans la prison et manque d'être découvert, parce qu'il se montre trop tôt.

Voici ce qui a paru militer en faveur d'une origine byzantine: *a.* dans le poème français les parents de Floire s'opposent à son mariage à cause de la condition inférieure de Blanchefleur, dans le monde oriental cette différence de position sociale n'aurait pas été un obstacle [2]); *b.* les noms propres ont l'air d'être traduits du Grec: Floire répondrait à *Ἄνθος* ou à *Λειριόεις*, Blanchefleur à *Λευκανθία* ou à *Λειριότη*, Fenice à *Φοῖνιξ* etc.

Reste un grand nombre de particularités qui peuvent être rattachées aussi bien à Byzance qu' à l'Orient, et dont quelques-unes peuvent appartenir à la forme la plus ancienne du récit. Je n'en signale qu'une seule, la ressemblance extraordinaire du héros et de l'héroïne qui aide Phlorios à retrouver Platzia Phlore. Ainsi l'hôtesse d'une auberge donne des indications sur le chemin à prendre, parce que la personne de Phlorios lui rappelle une jeune fille qu'elle a reçue chez elle il y a quelques jours (v.v. 1220, 1227—1229); à Babylone le châtelain favorise l'entreprise du héros, parce que celui-ci ressemble étrangement à Platzia Phlore (v. 1408) et grâce à cette même ressemblance la servante de la jeune fille reconnaît dans l'intrus l'amant de sa maîtresse (v.v. 1607, 1631). Qu' y a-t-il au fond de tout cela? Flore et Blanchefleur étaient-ils primitivement frère et sœur? Et faut-il chercher l'origine lointaine du sujet dans un pays comme l'Egypte où le mariage consanguin était permis? Ou bien doit-on aller plus

---

[1] *Flore et Blancheflor*, poèmes du XIIIe siècle, publiés avec une introduction, des notes et un glossaire par Édelestand du Meril. Paris 1856.

[2] Je fais observer qu'elle l'aurait été très peu à Byzance. On peut dire la même chose au sujet de la différence de religion; le roman de Digénis en fournit la preuve.

loin encore et penser à une époque de promixuité sexuelle?. . Nous n'avons aucune envie de nous lancer dans de telles considérations, qui ne promettent aucun résultat sûr; toutefois nous nous étonnons que cette curieuse ressemblance n'ait pas été discutée par les critiques.

Les deux opinions émises sur l'origine du poème ont ceci de commun qu'elles reposent sur la ferme conviction que le poème français est une traduction ou un remaniement. Or c'est justement ce qui nous paraît très difficile à prouver. M. Leendertz [1]) relève dans le roman quelques incohérences qui sans doute peuvent provenir de fautes de traduction, mais qu'on peut aussi bien expliquer d'une autre façon. Accordons-lui cependant que ce sont en effet les erreurs d'un homme qui comprenait mal ce qu'il voulait rendre en langue française; est-ce une preuve que le roman tout entier est l'imitation d'un original étranger? Ne se peut-il que l'auteur se soit trompé dans certains détails empruntés à différentes histoires qui lui étaient connues soit par un texte écrit soit par la voie orale? Certes, les éléments constitutifs de son poème sont en grande partie d'origine orientale ou byzantine; un roman grec comme l'histoire de Daphnis et Chloé lui a peut-être suggéré certains traits de ses héros, mais tout cela ne nous contraint pas à lui refuser l'honneur d'avoir composé ce charmant conte d'amour. [2])

Nous n'avons pas insisté sur la valeur intrinsèque des rapprochements qu'on a faits entre le poème français et les récits orientaux; nous avouons qu'ils nous semblent assez vagues. Si nous avons dit deux mots sur la question compliquée des origines du roman, c'était pour faire ressortir la différence qui existe entre emprunt de matériaux et traduction complète. Avant tout nous nous méfions de l'hypothèse des „originaux perdus", dont vraiment on a abusé. Gidel en avait besoin pour rattacher une grande partie de la littérature populaire grecque à des poèmes écrits en ancien français; d'autre part le livre de Gaston Paris sur la littérature française au moyen âge contient tout un chapitre consacré à des romans mis en fran-

---

1 Dans l'introduction à son édition de la version neerlandaise du poème (*Floris ende Blancefloer* van Diederic van Assenede, uitgegeven door Dr. P. Leendertz Jr., Leiden 1912), M. Leendertz a traité à fond tout ce qui se rapporte à l'origine du roman. Pour des détails plus précis nous renvoyons le lecteur à cette excellente étude. Presqu'en même temps que l'édition publiée par M. Leendertz a paru L. Ernst, *Floire und Blantscheflur*, Studie zur vergleichenden Literaturwissenschaft, Strassbourg 1912. Ce travail ne s'occupe pas des versions méridionales du poème.

2) N'oublions pas que ceux qui soupçonnent une origine étrangère sont enclins à négliger les détails qui prouveraient le contraire. Ainsi le fait qu'on donne aux jeunes gens Ovide comme livre de lecture est bien caractéristique pour l'éducation du moyen âge occidental; il serait arbitraire d'attribuer cette particularité à un traducteur.

çais et remontant à des originaux grecs qui auraient existé et se seraient perdus. Le grand nombre de ces pertes prétendues dans les deux littératures suffit à les révoquer en doute.

Si l'on pouvait admettre que ces romans grecs perdus avaient appartenu à la littérature populaire, dont en Grèce on ne faisait pas grand cas, on s'expliquerait encore la disparition de quelques uns, mais la date des écrits français qui en seraient des traductions nous force à les rapporter à une époque où l'on n'écrivait qu'en grec ancien. Or des monuments de ce genre disparaissent rarement sans laisser de trace.

§ 2. Mais revenons à la version grecque que nous allons publier. Elle est la traduction ou plutôt le remaniement d'un poème toscan, intitulé *Il cantare di Fiorio e Biancifiore* et datant du XIVme siècle. L'importance de ce poème et ses rapports, d'une part avec l'original français, d'autre part avec un roman espagnol, avec le *Filocolo* de Boccace et avec notre version grecque ont été mis en lumière par M. Crescini, dans son beau livre *Il cantare di Fiorio e Biancifiore*, Bologna 1889—1899, deux volumes in 8, publiés en 202 exemplaires numérotés. M. Crescini a montré à l'évidence que ce *cantare* se rattache par l'intermédiaire de poésies du nord de l'Italie à la version populaire de l'original français (*o. l.* II p. 14), qu'il a été la source du roman espagnol et de notre poème grec (*o. l.* I p. 81—486), et que Boccace s'en est servi pour écrire son premier roman, le *Filocolo* (*o. l.* I p. 32—80, II p. 1—28) [1]. Le roman de Boccace forme un gros volume de près de 800 pages petit in 8°, le poème italien, tel qu'il nous est conservé dans les plus anciens manuscrits, ne compte que 1104 vers, divisés en 138 couplets (ottave rime). Cette différence d'étendue provient surtout de ce que Boccace a fait du simple conte médiéval un livre surchargé des ornements mythologiques et allégoriques qu'aimait la renaissance; en outre il a développé le thème en y ajoutant un grand nombre d'aventures et en donnant l'explication psychologique du caractère des personnages, chose dont se souciaient fort peu les conteurs médiévaux. Il suffit de citer un seul exemple de ce procédé. Dans le *cantare*, comme dans les autres versions de *Flore et Blanchefleur*, le sénéchal poursuit l'héroïne simplement parce qu'il est méchant et que son maître le lui ordonne; dans le *Filocolo* il aime lui-même

1) Profitant des recherches faites par M. Crescini, j'ai étudié dans un article intitulé *Floris en Blanchefleur in Zuid-Europa* (*de Gids* 1916 II, p. 147 et suiv.) les versions méridionales du poème en cherchant de mettre en lumière comment les différents traitements d'un même sujet répondent aux divergences psychologiques qu'on constate entre les Italiens, les Espagnols et les Grecs.

la jeune fille et c'est par le dépit d'un amour froissé que Boccace a expliqué sa haine féroce.

A côté de l'accroissement dû à l'auteur du roman, il faut tenir compte du fait que Boccace a connu une rédaction du *cantare* moins succincte que celles qui nous ont été conservées. A vrai dire le texte que nous en possédons est tellement resserré qu'il paraît plutôt l'abrégé d'un poème qu'une œuvre originale.

Voyons maintenant comment l'auteur de la version grecque a traité son modèle. Il l'a suivi de beaucoup plus près que Boccace: néanmoins il s'est permis assez de liberté pour amplifier le texte en y introduisant des détails de son invention. On peut se demander si, comme Boccace, il avait à sa disposition un texte moins écourté que le nôtre. Il est vrai que la version grecque, seule parmi les rédactions méridionales [1], nous apprend que l'émir avait l'intention d'épouser Blanchefleur et que le mariage des héros est célebré une seconde fois en Espagne; une troisième particularité, la mort de Blanchefleur un an après celle de son mari, n'est mentionnée que dans le manuscrit de Vienne (voir ci-dessous p. 19), qui est le plus jeune. Toutefois il faut se garder d'attacher trop d'importance à ces deux détails qui peut-être sont dûs à l'esprit moralisateur du traducteur: une union illégale le choquait: nous verrons ci-dessous qu'il laisse de côté un passage où l'émir est représenté comme un voluptueux, qui passe chaque nuit avec une autre femme; un mariage contracté devant un infidèle n'avait pour lui qu'une valeur provisoire. [2]

M. Crescini (o. l. p. 467) a établi que la rédaction du *cantare* dont s'est servi le poète grec, ressemblait à celle qui nous a été conservée par un groupe constitué par deux manuscrits de Paris (*D* et *E*, d'après la notation de M. Crescini) et par un manuscrit de Florence (*C*). Cependant la ressemblance dont parle M. Crescini est très relative et n'exclut pas de grandes différences. Les couplets assez nombreux du *cantare* qui sont propres au groupe *C D E* et que M. Crescini n'a pas admis dans son texte, n'ont pas d'équivalent dans la version grecque. [3] Cette observation nous porte à supposer que le traducteur avait sous les yeux un manuscrit du

1) Crescini. *o.l.* I. p. 468.

2) De même l'auteur de *Belthandros et Chrysantza* fait suivre l'union de ses héros par un mariage devant l'évèque de la capitale (Voir Legrand, *Biblioth. gr. vulg.* I, p. 168, v.v. 1330 et suiv.).

3) *D* a intercalé un couplet entre les couplets 51 et 52, et deux couplets entre 61 et 62, 69 et 70; *C* et *D* ont ajouté un couplet entre 14 et 15, 46 et 47, 72 et 73, 90 et 91, 125 et 126, et quatre couplets entre 56 et 57; *E* a un couplet de plus entre 107 et 108, 125 et 126. Cela fait un total de 14 couplets (= 112 vers) dont on ne trouve rien dans le poème grec.

cantare qui s'éloignait assez de ceux que nous connaissons, hypothèse qui est confirmée par les remarques suivantes.

1°. La version n'a rien qui réponde aux couplets 1 (prologue), 43 (une députation rapporte au roi la provocation en duel de Fiorio), 68 (le patron du navire des marchands salue les messagers du roi), 76 (l'émir garde dans sa tour cent jeunes filles; chaque nuit il en choisit une), 78—88 (les parents de Fiorio font ériger un cénotaphe pour Biancifiore dans l'espoir de tromper son ami), 96 et 97 (l'aubergiste Biligiante recommande à Fiorio de descendre à l'hôtel de Dario où il trouvera bon accueil), 119 (le châtelain annonce à Fiorio qu'il le cachera dans une corbeille remplie de fleurs). Il est probable que le traducteur a rejeté les couplets 1 et 76, qu'il jugeait superflus ou inconvenants; admettons ensuite que par une négligence vraiment extraordinaire il a sauté les couplets 43, 68, 96, 97, 119, dont cependant les derniers contiennent des détails importants et même indispensables; il reste toujours la série de onze couplets (78—88) qu'il était impossible de ne pas remarquer et où il n'y a rien qui eût pu le scandaliser.

2°. Dans trois passages les événements se succèdent dans un autre ordre que dans le *cantare*: les noms de la reine et de sa captive, ainsi que l'arrivée d'une étoffe de la Dalmatie (v.v. 112—122 = couplet 9) [1], sont mentionnés après le récit des confidences que se font les deux femmes; Blanchefleur prononce sa prière après le coup d'épée porté par le sénéchal (v.v. 688—701 = couplet 50); l'épisode du verre cassé a lieu dans la seconde auberge (v.v. 1267—1275 = couplet 94). La conclusion s'impose que dans le manuscrit du *cantare* que suivait le traducteur grec, les couplets 10, 51, 95 précédaient les couplets 9, 50, 94 du texte actuel. Or, dans *C D* le couplet 9 vient aussi après 10 (il manque dans *E*) et l'ordre 51, 50 s'observe également dans *E* (pas dans *C*, *D*), mais en vain on cherche parmi les variantes données par M. Crescini un exemple de 95 précédant 94. Les trois transpositions, prises ensemble, confirment donc que le modèle du remaniement grec, quoique apparenté au groupe *C D E*, avait son caractère propre.

3°. En discutant la valeur des deux manuscrits que nous connaissons du poème grec, nous montrerons que la traduction a été faite sur un original dont le texte dans plusieurs passages était obscur (voir ci-dessous ch. III). Dès à présent nous osons dire que le poète

[1] Le *cantare* fait donner l'étoffe à Topatzia, parce qu'elle excelle dans l'art de broder, dans la version grecque la reine en revêt son amie.

grec avait affaire à un manuscrit défectueux, et plus ou moins différent de tous ceux que nous a fait connaître M. Crescini. [1])

Comparé au *cantare* italien, le remaniement grec porte un caractère rhétorique et moralisateur. C'est dans ce sens que le texte a été amplifié. L'auteur aime à insérer de beaux discours qui remplacent quelquefois un ou deux vers du poète italien (exemples: v.v. 158—166, 201—209, 406—426, 1091—1148, 1151—1168, 1475—1520); il montre une vraie virtuosité à former de longs adjectifs, exprimant les rares qualités de ses héros (exemples: v.v. 154 et suiv., 190 et suiv., 732 et suiv., 790 et suiv., 1712 et suiv.): les figures rhétoriques qu'il affectionne sont la palillogie, qui consiste à commencer un vers par le mot qui finit le vers précédent (exemples: v.v. 382—383, 443—444, 459—460, 568—569, 1209—1210, 1570—1571, 1690—1691, 1762—1763) et l'interruption (exemples: v.v. 543, 1198, 1490, 1491, 1492) L'enjambement, chose rare dans la poésie du peuple, se rencontre chez lui très souvent et quelquefois au détriment de la clarté (exemples: 241—242, 332—333, 461—462). Il résulte de tout cela un style verbeux et ampoulé qui cependant ne manque ni de vivacité ni de force.

Nous avons vu que l'auteur laisse de côté ce qui est trop contraire à la morale chrétienne et qu'il tient à régulariser l'union de Phlorios et de Platzia Phlore par un mariage ecclésiastique; son caractère de moraliste se manifeste d'une façon positive par les leçons de conduite qu'il donne, là même où elles sont assez déplacées. Dans le *cantare* le roi d'Espagne se contente de dire à son fils qui part à la recherche de son amie: „a tutta gente dona e fa larganza ed usa cortesia et leanza" (couplet 90); l'auteur grec a développé ces simples paroles dans deux discours, l'un fait par le père et l'autre par la mère du jeune homme. Les conseils du père occupent 57 vers (1091—1148), ceux de la mère 17 (1151—1168); ils rappellent les leçons de sagesse qui forment le poème à Spanéas (cf. Krumbacher, *Gesch. der byz. Lit.*, p. 802 et suiv.). Que des parents donnent de longs conseils à un fils partant en voyage, c'est sans doute la chose la plus naturelle du monde, mais l'auteur n'a pas senti qu'il est bizarre de faire prêcher la morale par un couple qui ne recule devant aucun crime. Cette considération n'entrait pas

1) Le plus ancien texte du *cantare* que nous connaissons a déjà assez de passages corrompus, cf. Crescini, *o. l.* I. p. 57 et suiv.

2) L'excès, on peut dire la caricature, de cette figure sont les *στίχοι κλιμακωτοί* de Tzetzes; Krumbacher (*Gesch. der byzant. Lit.*, p. 534 et suiv.) en donne des exemples amusants.

dans l'esprit du poète; pour lui les préceptes de la sagesse sont toujours bons à entendre, n'importe qui les énonce.

§ 3. Le texte ne nous donne aucun renseignement sur le poète grec. Krumbacher (*Gesch. der byz. Lit.* p. 868) a cru en trouver un dans les derniers vers du poème, où nous lisons que les parents de Phlorios avec tous leurs sujets sont convertis *εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν Ῥωμαίων ὀρθοδόξων* (v. 1794 de notre édition). Les paroles citées prouveraient, d'après Krumbacher, que l'auteur de la version était un Franc hellénisé, un gasmule peut-être; un grec aurait changé ces paroles que le savant allemand traduit par „zum orthodoxen *katholischen* Glauben." Pour lui le fait que le père de Platzia Phlore est, comme dans le *cantare*, un chevalier *romain* qui fait un pèlerinage à Saint-Jacques-de-Galice, doit être interprété de la même façon. Il me semble que l'opinion de Krumbacher repose sur une erreur de traduction: *εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν Ῥωμαίων ὀρθοδόξων* signifie „à la religion grecque orthodoxe". Un Franc hellénisé aurait dit simplement „la religion catholique" ou, mieux encore, „la religion des Latins". Le traducteur grec n'avait aucune raison de changer les noms des lieux de l'original; il nous raconte une histoire qui s'est passée *ἐν παλαιοῖς τοῖς χρόνοις* (v. 2). Pour lui il n'y avait dans ces temps anciens qu'une seule religion chrétienne, celle qui dans sa pureté primitive était conservée par les *Ῥωμαῖοι ὀρθόδοξοι*. Nous avons vu que la version a un caractère essentiellement grec: rien n'y vient appuyer la thèse de Krumbacher.

Pour notre part, nous croirions volontiers que le traducteur était un ecclésiastique grec, un moine probablement. Ce ne sont pas seulement les traits dominants de son œuvre qui nous ont suggéré cette hypothèse, mais aussi quelques-unes de ses expressions. Au vers 1152 la mère de Phlorios appelle son fils *τὸ φῶς τὸ νοερὸν τῆς ὅλης μου καρδίας*; au milieu des flammes du bûcher les héros chantent les louanges du Seigneur comme des martyrs chrétiens et toute la terminologie de ce passage (v.v. 1724—1734, notamment le vers 1733) paraît empruntée à la lecture édifiante des moines.

La langue populaire de la version et le fait qu'on y rencontre des vers empruntés aux chansons du peuple (exemples: v.v. 764, 1369, 1450, 1600) ne sont pas défavorables à la supposition que nous venons de faire. Au contraire. En Grèce, comme ailleurs [1], le bas clergé, recruté en grande partie parmi les classes inférieures de la

[1] Voir Salverda de Grave, *Over het ontstaan van het genre der chansons de geste* (Comptes-rendus de l'Acad. d'Amsterdam. Vme Série. T. I, p. 514 et suiv.).

société, avait une singulière aptitude à adapter au goût du peuple des romans et des contes, écrits dans une langue étrangère ou savante.

Pour la datation du poème dans sa forme originale nous avons comme *terminus a quo* la date du *cantare*, dont le manuscrit le plus ancien ne peut remonter plus haut que l'an 1343 (Crescini, *o. l.* p. 55). Le *terminus ad quem* nous est fourni par le ms. *L*, écrit dans la seconde moitié du XVme siècle. Étant donné que le ms. *L* n'est pas le manuscrit original (voir ci-dessous, p. 20 et suiv.) et que les scribes ont la coutume de modifier les formes grammaticales des textes, on ne se trompera pas de beaucoup en attribuant le poème original au commencement du XVme siècle ou à la dernière partie du XIVme.

La langue ne nous permet pas de préciser la date du texte que nous publions; l'ensemble des formes grammaticales que nous en relevons au ch. IV nous en fait rapporter l'origine au XVme siècle.

Nous n'avons aucune conjecture à proposer sur la provenance du texte, qui est écrit dans une langue commune.

§ 4. Le *cantare* n'est pas dans toutes les mains, l'édition de M. Crescini n'étant tirée qu' à 202 exemplaires. [1]) Pour donner une idée du texte italien à ceux qui ne peuvent le consulter en entier, nous copions les couplets 17 et 32—36. Nous les avons choisis parce que la comparaison avec les vers grecs qui y répondent (184—200, 389—518) montre clairement la méthode suivie par le remanieur. Une comparaison complète des deux textes sera facilitée par le „Tableau de Concordance" que nous ajouterons. On y remarquera que certains couplets de l'original sont rendus par deux ou trois vers de la version grecque, tandis que d'autres — ceux surtout qui contiennent des discours — ont donné lieu à des développements démésurés.

Stanza 17 [2])

E poi lesson lo libro dell'amore,
chelli facea legendo inamorare,
e dava lor di tal ferite al core,

1) Une édition du *cantare*, faite sur quelques manuscrits seulement, a été publiée par E. Hausknecht dans *Archiv für das Studium der neueren Sprachen*, vol. 71 (1884), p. 1—48. Le travail de Hausknecht méritoire en soi a été surpassé de beaucoup par le livre de M. Crescini.

2) Nous reproduisons fidèlement le texte établi par M. Crescini, en laissant de côté l'apparat critique.

che spesse volte i facea sospirare·
e Fiorio riguardava Biancifiore,
di lei non si potea saciare.
e lo maestro se ne fu acorto:
al re Felice n'andò molto tosto.

St. 32.

E 'l re fecie sonare a parlamento
e tuto il puovol fecie ragunare,
e disse: be' signiori, io mi lamento
di Biancifior che mi volle atoscare.
quella vedendo sì gran tradimento
non si sapea disdicer nè scugiare:
verr' è che i savii l'eber giudicata
ched ella fosse ad ardere menata.

St. 33.

E incontro li diciea tuta la gente
però che non sapean ben la cagione;
e 'l siniscalco cane e ricredente
tosto la fece metere in pregione,
e fecela legare istrettamente,
perch' ella non dicesse sua ragione:
poi la fece menare a la giustiçia
lo siniscalco pieno di maliçia.

St. 34:

Ad arder fu menata la dongella
sença ragione e per amor di Fiorio.
ella dicea: lasa tapinella,
o drudo mio, tu ti stai a Montorio,
e già non sai di questa mischinella,
come per te ricevo gran martorio:
nonn' agio messo che tel venga a dire
come per te son menata a morire.

St. 35.

E poi dicea: o misera dolente,
perchè son io ad ardere menata?

io non agio nè amico nè parente
che mi conforti e sono abandonata.
o laso lo mio core e la mia mente!
per te, Fiorio, mi duole ch'i'son nata!
io mi morò, e tu non mi vedrai,
e a la tua vita alegro non sarai.

St. 36.

E Fiorio a quello punto avea dormito:
con gran paura si fue isvegliato,
e riguardò l'anello ch'avea in dito,
quello che Biancifiore li avea dato:
e vide lo giafiro iscolorito
che molto fortemente era scanbiato.
alora disse: doloroso, laso,
credo che Biancifiore sia a mal paso.

Tableau de concordance entre le cantare et la version grecque de Phlorios et Platzia Phlore.

N. B. Les numéros en caractères gras sont ceux des *Stanze* (couplets) du *cantare*; les autres chiffres représentent les vers de l'édition présente.

1 manque dans la version grecque. **2** = 1—17, **3** = 18—23, **4** = 24, **5** = 25—44, **6** = 45—56, **7** = 57—67, **8** = 68—71, **9** = 112—122, **10** = 72—93, **11** = 94—111, **12** = 123—133, **13** = 134—135, **14** = 146—155, **15** = 156—179, **16** = 180—183, **17** = 184—200, **18** = 201—209, **19** = 210—219, **20** = 220—234, **21** = 235—248, **22** = 249—263, **23** = 264—279, **24** = 280—283, **25** = 284—304, **26** = 305, **27** = 306—325, **28** = 326—343, **29** = 344—356, **30** = 357—371, **31** = 372—387, **32** = 388—438, **33** = 439—459, **34** = 460—476, **35** = 477—484, **36** = 485—518, **37** = 519—536, **38** = 537—549, **39** = 550—556, **40** = 557—569, **41** = 570—587, **42** = 588—597. **43** manque dans la version grecque, **44** = 598—615, **45** = 616—626, **46** = 627—634, **47** = 635—655, **48** = 656—663, **49** = 664—672, **50** = 688—701, **51** = 673—687, **52** = 702—705, **53** = 706—716, **54** = 717—724, **55** = 725—756, **56** = 757—770, **57** = 771—786, **58** = 787—804, **59** = 805—824, **60** = 825—843, **61** = 844—854, **62** = 855—872, **63** = 873—

891, **64** = 892—904, **65** = 905—914, **66** = 915—924, **67** = 925—930, **68** manque dans la version grecque, **69** = 931—938, **70** = 939—945, **71** = 946—974, **72** = 975—981, **73** = 982—1029, **74** = 1030—1044, **75** = 1045—1052, **76** manque dans la version grecque, **77** = 1053—1061, **78**—**88** manquent dans la version grecque, **89** = 1062—1090, **90** = 1091—1148, **91** = 1149—1183, **92** = 1184—1229, **93** = 1230—1249, **94** = 1267—1275, **95** = 1250—1266, **96** et **97** manquent dans la version grecque, **98** = 1276—1283, **99** = 1284—1292, **100** = 1293—1306, **101** = 1307—1315, **102** = 1316—1325, **103** = 1326—1336, **104** = 1337—1346, **105** = 1347—1349, **106** = 1350—1362, **107** = 1363—1378, **108** = 1379—1401, **109** = 1402—1411, **110** = 1412—1422, **111** = 1423—1438, **112** = 1439—1448, **113** = 1449—1460, **114** = 1461—1469, **115** = 1470—1474, **116** = 1475—1520, **117** = 1521—1534, **118** = 1535—1561, **119** manque dans la version grecque, **120** = 1562—1575, **121** = 1576—1584, **122** = 1585—1595, **123** = 1596—1605, **124** = 1606—1620, **125** = 1621—1633, **126** = 1634—1646, **127** = 1647—1665, **128** = 1666—1672, **129** = 1673—1689, **130** = 1690—1700, **131** = 1701—1710, **132** = 1711—1718, **133** = 1719—1729, **134** = 1730—1739, **135** = 1740—1748, **136** = 1749—1772, **137** = 1773—1785, **138** = 1786—1796.

III

Les manuscrits, les éditions et les commentaires.
Tableau des corrections proposées.

§ 1. Nous connaissons deux manuscrits contenant l'histoire de Phlorios et Platzia Phlore. Ce sont:

L = Musée britannique, mss. additionnels n°. 8241, ff 782° à 165 v°.

V = Bibliothèque de Vienne n°. 244, ff. 211 r°—222 v°.

L date de la seconde moitié du XVe siècle. C'est le même manuscrit qui nous a conservé, aux ff. 165 r° à 202 v°, les chansons d'amour, dont en 1913 M. Pernot et moi avons donné une nouvelle édition [1]. La maison Donald Macbeth, 66 Ludgate Hill à Londres, nous en a fourni d'excellentes photographies.

1) Ἐρωτοπαίγνια (chansons d'amour), publiées avec une traduction, une étude critique sur les ἑκατόλογα, des observations grammaticales et un index par D. C. Hesseling et H. Pernot. Paris-Athènes 1913 (Bibliothèque grecque vulgaire X).

L'histoire de Phlorios et Platzia Phlore y est acéphale, le f. 78 r° commençant par le vers... ἂν συλλάβῃ ἡ γυνὴ τοῦ νὰ τεκνοποιήσῃ, suivi d'une note de copiste: λείπει ἐδώ. Vient ensuite le vers 36 de notre texte, après quoi le texte continue sans interruption. Des notes marginales, glissées en partie dans le texte, montrent que c'est la copie d'un manuscrit illustré, ou qui devait l'être. *L* n'a ni illustrations ni blancs destinés à en recevoir; ces notes prouvent donc que notre manuscrit est la copie d'un autre, et en même temps que cette copie a été faite par un scribe peu intelligent.

On pourrait se méprendre sur le caractère de quelques-unes des notes marginales, mais d'autres ne laissent pas de doute. Je citerai d'abord cette seconde catégorie.

Après 182: ὁ διδάσκαλος νὰ τους διδάσκῃ καὶ τους δύο; après 1040: ἔδω (sic) ὁ βασιλευς καὶ ἡ δέσποινα, καὶ τὴν κόρην ἐπαίρνουν οἱ πραγματευτάδες; après 1318: ἔδω (sic) ὁ Πελέσαντας καὶ ὁ Φλώριος.

On reconnaîtra des indications analogues dans les passages suivants:

Après 111: κάθεται ὁ βασιλευς καὶ ἡ βασίλισσα νὰ παρηγοροῦν τὴν κόρην; après 157: ὁ βασιλευς καὶ ἡ μητέρα του διδάσκουν τὸν υἱόν τους; après 197: τὸν βασιλέαν συντυχαίνει ὁ διδάσκαλος; après 220: ὁ βασιλευς διδάσκει τὸν υἱόν του (même note après 1090 et après 1111); après 517: ὁ Φλώριος σηκώνεται ἀπὸ τὸν ὕπνον; après 557: ἡ κόρη παρακαλεῖ τὸν Φλώριον ἀρματωμένον; après 828: ὁ Φλώριος καὶ οἱ ἀρχοντοποῦλες; après 976: ὁ βασιλευς καὶ οἱ-πραγματευτάδες; après 998: ἡ κόρη λιγοθυμᾷ. Ces notes marginales, écrites à l'encre rouge, à en juger par la photographie, indiquaient la scène à illustrer[1]; la plupart pouvaient aussi servir de devises aux dessins. Elles sont de la même main que le manuscrit.

Le texte de *L*, quoique partout défiguré par la négligence du scribe, est assez clair, surtout dans la première moitié du poème. Il est plus sobre et moins éloigné de celui du *cantare* que la rédaction conservée par *V* (voir ci-dessous); malgré les fautes nombreuses qu'on y rencontre, le texte de *L* nous donne une image plus fidèle de l'original disparu. Nous renvoyons le lecteur pour les détails à nos observations sur les vers 150, 245, 720, 819, 1302, 1415, 1602, 1702 et aux paragraphes que nous avons consacrés aux noms propres (*Introd.* ch. IV, § 97 et suiv.). *L* a servi de base à l'édition présente.

1) Il est bien entendu que nous n'interprétons pas de la même façon toutes les notes marginales qui se trouvent dans les manuscrits destinés à être ornés de dessins. Dans tous les quatre mss. que nous connaissons de *Lybistros et Rhodamne* on a laissé des blancs pour des enluminures ou des dessins, mais les notes marginales y ont un caractère différent.

V est le manuscrit de Vienne bien connu dont Wagner a publié une grande partie dans ses *Carmina graeca medii aevi* (Leipzig, 1879). Dans la préface de ce livre on trouve, de la main de M. Sathas, une description détaillée du manuscrit. Nous en rappelons ici les traits suivants:

V a été composé vers la moitié du seizième siècle; il contient des pièces en prose et en vers; l'histoire de Phlorios et Platzia Phlore y occupe les ff. 211 à 222v.

Nous avons vu que la version du roman qui nous est transmise par *L* était destinée à être illustrée. Rien ne nous autorise à constater la même chose pour le texte conservé par *V*. M. Köstlin (voir ci-dessous, p. 22) a observé que plusieurs vers n'y sont que des notes marginales introduites dans le texte, mais ces notes ont un caractère tout différent: elles résument ou annoncent le contenu du passage qui va suivre. J'en citerai quelques-unes: *ὁ βασιλεὺς βουλεύεται κακὴν βουλὴν μεγάλην | πικρόταιην, ὀδυνηράν, ὡς ἔδειξεν τὸ τέλος* (872 *a*, *b*); *λόγια τὰ συντύχασιν οἱ ἄρχοντες ἀλλήλους | καὶ μετὰ ταῦτ' ἐπῆραν τους κ' ὑπᾶν εἰς τὸ παλάτι* (938 *a*, *b*); *εὔχεται καὶ ὑπεύχεται πατέρας ὁ Φλωρίου | μὲ δάκρυα καὶ μὲ βρυχισμοὺς λέγει πρὸς τὸν υἱόν του* (1091 *a*, *b*). On en trouvera d'autres exemples aux vers 857 *a*, *b*, 916 *a*, *b*, *c*, 1411 *a*, *b*, 1458 *a*, 1478 *a* etc.; d'ordinaire elles se composent de deux ou trois vers (les notes de *L* sont très brèves et en prose), et elles ne donnent aucune indication au dessinateur. Ces interpolations ne se rencontrent pas dans le texte de *L*; d'autre part *V* n'a pas une seule des indications propres à *L*. On pourrait supposer que le scribe de *V*, plus attentif que celui de *L*, se soit gardé de copier des notes qui n'avaient pas de sens dans un manuscrit non-illustré, mais le texte de *V* se soucie si peu de clarté et d'ordre que nous n'acceptons pas cette explication, qui en outre est en contradiction avec les resumés marginaux glissés dans le texte. Nous croyons donc que la différence que nous avons remarquée entre les notes de *L* et de *V* provient de ce que ces deux manuscrits ne sont pas des copies d'un même modèle.

Le texte de *V* abonde en passages inintelligibles, en vers superflus, en lacunes laissées telles quelles ou gauchement comblées. On n'a qu' à jeter un coup d'œil dans les éditions de Bekker et de Wagner (voir ci-dessous, p. 21) pour s'en convaincre. *V* a des développements qui sont étrangers à *L* (exemples: 916 *a*, *b*, *c*, 1088 *a*—*h*, 1586 *a*—*n*, 1638 *a*—*d*, 1796 *a*—*h*)[1]; il renchérit

[1] En revanche il laisse de côté ou rend imparfaitement les interruptions rhétoriques, voir ci-dessus p. 12 et les vers 543, 1198, 1490 et suiv.

sur la prédilection qu'avait sans doute l'original pour les adjectifs composés. Souvent les deux manuscrits se complètent ou se corrigent et d'ordinaire c'est *L* qui paraît le mieux informé.

Les passages sont nombreux où il y a corruption manifeste aussi bien dans *L* que dans *V*. Dans la grande majorité des cas les deux manuscrits présentent à ces endroits des leçons différentes (citons les vers 151, 279, 572, 685, 1205, 1303). Le texte est à peu près identique, quoique corrompu, aux vers 1327 et suiv., 1528, 1564, 1641, 1662 (voir nos observations sur ces vers). Nos observations sur les vers 1055 et 1327 portent sur des lacunes communes. Cette identité prouve qu'il existe une certaine parenté entre *L* et *V*, mais les grandes différences qui séparent ces deux manuscrits prouvent qu'elle était éloignée. Vu le caractère indépendant de *L* et de *V*, il faut chercher l'origine de la corruption du texte dans un manuscrit antérieur à ceux dont *L* et *V* sont les copies respectives.

Il y a des cas où l'obscurité doit remonter au texte primitif de la version, parce qu'elle provient d'un passage obscur ou corrompu du *cantare*. En voici un exemple. Dans le *cantare* Fiorio en sauvant son amie du bûcher n'est reconnu de personne, pas même de Biancifiore. Or nous lisons au couplet 41 : E Fiorio disse : nonn' aver temença | e la guardia de l'elmo si levò : | si come cavalier di gran valença | davanti a tutto il popolo parlò. M. Crescini (*o. l.* I, p. 292) s'étonne à juste titre que le poète italien ne s'est pas aperçu du contresens que présentent ces vers : le jeune homme en levant la visière de son casque ne pouvait garder l'incognito sur la place publique de sa ville natale. A cet endroit *L* a un vers dépourvu de sens : *ἡ θεωριὰ τοῦ κασσιδιοῦ φυλάξῃ σε, τὴν κόρην* (v. 572), et *V* a laissé le passage de côté, probablement parce que son modèle ne l'avait pas non plus. Il faut admettre qu'ici l'altération du texte a sa source dans un passage inintelligible du *cantare*.

C'est surtout dans les développements du texte que les vers dénués de sens sont fréquents. *V* étant postérieur à *L*, on y trouve un texte plus interpolé, car toute proportion gardée on peut appliquer à notre roman ce qu'on a constaté pour les poèmes vulgaires attribués à Prodrome [1] : chaque copiste était tenté d'ajouter des vers de sa fabrication au texte original et leur verve poétique s'est exercée surtout sur les parties rhétoriques et didactiques du poème qu'ils avaient à reproduire.

Nous sommes convaincu que, si un heureux hasard nous mettait

---

1. Hesseling et Pernot *Poèmes prodromiques en grec vulgaire*, Amsterdam, 1910 p. 16 et suiv.

sous les yeux un manuscrit plus ancien que *L*, on y trouverait un texte ayant les mêmes traits dominants, reproduisant des obscurités de l'original italien, mais moins défiguré par des interpolations.

§ 2. *L* n'a pas été publié jusqu' ici; de *V* nous possédons trois éditions complètes et le fragment d'une quatrième. Emmanuel Bekker en publia le texte dans les *Mémoires de l'Académie de Berlin* (1845, p. 125—180), sans introduction, sans notes[1]) ou commentaire d'aucune espèce. L'illustre philologue s'est contenté de diviser le texte en vers et d'en rétablir l'orthographe, - en y laissant un très grand nombre de fautes (*τρεσβιν* pour *τρεσβὺν*, v. 12; *κλεγουν* pour *κλαίγουν*, v. 17; *ἄιμου* pour *ἄνη μου*, v. 86; *ὀδιυης* pour *ὀδυνης*, v. 209, etc. etc. Pour la constitution du texte son édition est sans valeur; elle a servi de base aux publications de Mullach, de Maurophrydes et de Wagner.[2])

Mullach (*Conjectaneorum byzantinorum libri duo*, Berlin 1862, p. 32—60) a réimprimé les premiers 103 vers du texte de Bekker; il en a corrigé les fautes d'orthographe et il a ajouté des notes critiques et explicatives.

Dans son Ἐκλογὴ *μνημείων τῆς νεωτερας Ἑλληνικῆς γλωσσης* I (Athènes 1866), Maurophrydes donna une nouvelle édition du poème. Il a épuré le texte de Bekker des fautes d'orthographe, au bas des pages il a proposé sur plusieurs passages difficiles des corrections, toujours accompagnées d'un point d'interrogation. Plusieurs de ces conjectures sont confirmées par *L*. Maurophrydes a connu le travail de Mullach.

Enfin, huit ans après l'édition de Maurophrydes, Guillaume Wagner en publia une autre dans les *Medieval Greeks texts* I (Londres 1870, p. 1—56); l'auteur avait l'intention de faire suivre les textes de ce recueil d'un glossaire et de notes explicatives (voir la préface, p. XXI), mais la seconde partie de son livre n'a jamais paru. Le texte qu'il donne a profité des corrections de Mullach et de Maurophrydes, qui sont en partie mentionnées aux bas des pages. Wagner lui-même a redressé quelques erreurs du manuscrit et il

1) Il y a une seule exception: à la fin du poème on trouve la remarque: „V. 1428 und 1433 lies *το να δῇ* pour *τοναδῇ*". Les ver 1541, 1542 correspondant au vers 1528 de l'édition présente) sont imprimés ainsi:

ἐκεῖνον ἔχει ἀληθινον |ὅτι δια φιλον πάσχει

ἐκεῖνον εχει ἀληθινον| ὅτι νὰ τρέπει φίλος

L'éditeur n'explique pas les crochets; il n'en fait usage qu'ici.

2) La guerre européenne nous a empeché de consulter le manuscrit de Vienne. La haute compétence de Bekker en paléographie et son dessein manifeste de donner une édition quasi diplomatique nous sont garants qu'un nouvel examen du manuscrit n'aurait donné que des résultats insignifiants.

a signalé plusieurs passages obscurs, soit en déclarant le texte corrompu (par exemple, aux pages 46, 47, 48, 55 de son édition, les passages correspondant aux vers 1502, 1545, 1580 *a*, *b*, 1581 *c*, 1766, 1767 de notre texte), soit en supposant des lacunes (voir aux pages 3, 10, 11, 18, 19, 31, 51 de son édition). Malheureusement il a travaillé d'une manière peu systématique; tantôt il admet parmi les variantes des divergences sans valeur, telles des fautes d'itacisme, tantôt il change des mots ou des formes du texte de Bekker sans en avertir le lecteur.

Le nombre des passages incompréhensibles du texte de Wagner est certainement dix ou douze fois plus grand que celui des vers corrompus qu'il signale. Des huit lacunes supposées par lui une seule est confirmée par *L*. En somme l'édition de Wagner n'est pas de beaucoup supérieure à celle de Maurophrydes; c'était de sa part un jugement trop sévère de déclarer que son devancier avait donné un texte qui ne mérite pas confiance („a very untrustworthy text", préface p. XVIII).

§ 3. Trois études speciales ont été consacrées au roman, à savoir:

1. H. Köstlin, *Zu Phlorios und Platziaphlora* (*Byz. Zeitschr.* I (1892), pp. 393—399). L'auteur remarque que la tradition du texte laisse beaucoup à désirer; il signale un grand nombre d'interpolations, il propose des corrections sur une dizaine de passages corrompus et il discute l'étymologie de quelques noms propres. La plupart des ses athétèses sont confirmées par le manuscrit de Londres, ses conjectures ne le sont pas.

2. J. Schmitt, *Zu Phlorios und Platziaphlora* (*Byz. Zeitschr.* II (1893), pp. 212—221). Schmitt fait observer que l'étude du roman grec doit se baser sur celle du *cantare* et sur le livre de M. Crescini, dont à l'époque où il écrivait avait paru le premier tome. Il combat les corrections de M. Köstlin et en propose d'autres sur deux ou trois passages. Dans un seul cas (v. 193) le manuscrit de Londres a ratifié sa correction. Il conclut que l'état du texte n'est pas aussi mauvais que le croit M. Köstlin et qu'il n'a pas besoin d'une cure radicale.

3. E. Teza, *Del nome Μπεχὴλ nella Διήγησις Φλωρίου καὶ Πλάτζια Φλώρης* (*Rendiconti della R. Acad. dei Lincei, classe di sc. mor.* Ser. 5, IV (1895), pp. 511—520). D'après M. Teza le nom Μπεχήλ (v. 1588, 1600) ou Μπεχηλδά (v. 1606) est d'origine germanique et équivaut à Beraht-hild ou Peraht-hild. Il présente quelques corrections sur des passages obscurs, dont une seule (voir v. 283) est confirmée par le manuscrit de

Londres, et juge ainsi de l'état du texte publié par Wagner: „il testo bizantino vuole ancora ripulitori, ma tutti debbono aspettare che lumi e soccorsi dia il codice di Londra" (p. 513). Enfin, il compare les lacunes supposées par Wagner avec les passages correspondants du *cantare*.

Nous insérons ici un tableau synoptique des principales corrections proposées par Mullach (Ml.), Maurophrydes (M.), Wagner (W.), M. Köstlin (K.), Schmitt (S.), M. Teza (T.). Nous n'y avons pas reçu celles qui ont un caractère orthographique ou qui ont rapport à des détails insignifiants (par exemple οἱ δ'ἄθεοι pour οἱ δὲ ἄθεοι etc). On a espacé les corrections admises dans le texte de l'édition présente; presque toutes ont été confirmées par le manuscrit de Londres.

Tableau des corrections proposées. [1]

6 suppr. *K.* — 14. ὡσάν *M.* — 16. δ ι ὰ ν ὰ 'χ η τ. χ. *Ml.* — 17. νὰ πάγουν *M.* ἐποίησεν *W.* — 24. μετ' αὐτοῦ *Ml.* — 27. ζ. γιὰ τ. *Ml.* — 35. ἔστησαν *Ml.* — 44. εἶδεν *M.* — 50. ε ἰ ς α ὐ τ ο ύ ς *M.* πᾶν αὐτους *Ml.* — 52. θράσους *M.* δράμον *Ml.* — Après 60 une lacune *W.* — 65. τ. θ. τε καί *W.* — 79. τελειῶς *W.* — 94. οὕτως *Ml.* εἰς ταῦτα *M.* — 97. ὀ δ υ ρ μ ο ί *Ml.*

106. νὰ συνεργήσωμαι *M.* — 137. ἀγούρους *M.* — 150. ἀνθὴ μία *Ml.* ἀνθέμια *M.* ἀνθέμιον *S.* — 166. τ α π ε ι ν ο ὺ ς *M.* — 167. κ. ἀπεκρίθη ὁ Φ. *T.* — 173. μὲ ταύτην ἀπελθῶ *W.* — 188. σ χ ε δ ό ν τ ι *W.* — 193. νεραντζαροτάκουστον *M.* ν ε ρ α ν τ ζ ε ρ ω-τ ά κ ο υ σ τ ο ν *S.* —

201. τὸν υἱόν σου *M.* — 204. τουτου καὶ μονη συντυχιά *W.* — 207. καθ' αὑτόν *M.* — 217. ὅτ' οἱ . . . ἐκείνην *W.* — 223. πατρός ou πατρί *M.* — 232. δ ι ὰ σ ε ν α *M.* — 233. διατὸ σέ *W.* διὰ τοῦτο στέλλει *T.* — 236. μὲ λέγεις *W.* — 245. κ. κ. ἀγάπης τὸ σπαθὶ νὰ φήσῃς νὰ μὲ κόψῃ *T.* — 247. δώκωσι *M.* — 251. ὀ ρ θ ω σ α σ ι ν *W.* — 252. κ. θῆκαν την *W.* — 281. αὖτο τ. ὁ. *M.* — 283. ε ἴ δ η σ ι ν *T.* — 287. αὐλικους *M.* — 290. συντροφιασμένος *M.* —

301. περιδιαβασμόν *M.* — Après 302 une lacune *W.* — Après 302 *a* une lacune *W.* — 302 *a.* suppr. *W.* — 311. suppr. *K.* — 315. τούτους *M.* — 325. φιλικῶς διάγειν *Ml.* — 330. ἐ π α ν α-σ τ ρ έ φ ε ι *M.* — 332. μὲ λύπην τε καὶ ἄγνοιαν *W.* — 340. οὔτε *M.* — 341. οὐδὲ ἄλλον *W.* — 352. π ρ ο σ τ α χ θ έ ν σ ο ι *M.* —

---

[1] Tous les passages cités ont rapport au texte du manuscrit de Vienne, les chiffres sont ceux des vers de l'édition présente.

353. ὄρνιν *W*. — 363. συγκέραστον *W*. — 369. οὕτως *M*. — 370. ἐπιτραπέζης *W*. — 372. μὲ τὸν ἐπιτραπέζης *W*. — 377. ἅμα δ. ὁ. *M*. — 385. ἵ. μὴ φανερῶς ἔχῃ δόλον *W*. — 389. τοιοῦσαν ἔτταισμάν τι *W*. — 395. δικάσουν *M*. —

415. δορυφορίας *W*. — 419. λόγιασα *W*. — 421. κοσμήσω την βασιλικά *T*. — 430. τ. ἀναίτιόν της *M*. — 431. νὰ εἰτῇ *M*. ν. του τῇ *W*. — 432. τῆς ἀναιτιᾶς νὰ πράξῃ *W*. — 435. τί νὰ 'τοκριθῇ *W*. — Après 452 une lacune *W*. — 462. αὐτὴν βιαίως *W*. αὐτὴν ἤφερασιν *T*. — 463. ἀφ' ὅτου *W*. — 486. θορυβημένος *M*. — 493. ἀνεντραλίζει *M*. —

513. βαθειαν *W*. — 518. την suppr. *W*. — 526. φ. τοτάτον *M*. 527. ἱπποσέλλιον *M*. ὑποσέλλινον *W*. — 533. ἐπάνω τ. ἄ. *W*. ταρόμοιον Lindheimer, cité par *W*. — 536. 'ξοπλισμένος *W*. — 538. ἔσω *W*. — 547. διχ' ἀ. *W*. — 563. ἐ. νὰ φαρμακήσω *W*. — 568. ἐξαιτοῦμαι *W*. — 569. στραφήτω *M*. — Après 570 une lacune *W*. — 594. θέλω *W*. — 599. τὸν τρόπον *W*. —

606. ἂν βουλῃ *M*. — Après 632 une lacune *W*. — 620. ὁ. πολλὰ μεγάλην *W*. — 625. ἐξόπλισιν *W*. — 628. χερόφτια *W*. — 632. αὐτός τε καὶ ἡ κόρη (suppr. μετ' ἐκεῖνον) *W*. — Après 634 une lacune *W*. — 636. ὅτε *M*. — 639. τὸν ἄλλον *M*. — 640. ὀρθοί *W*. — 648. ἕκαστος νὰ νομίζῃ *M*. νὰ νομίσῃ *W*. — 649. οὐκ ἦτο *M*. — 652. ἀτηλογᾶσθαι *V*. — 653. διὰ τοῦ *W*. — 666. ν' ὁμάδι *W*. — 670. 'σ τὸ σκουτάριν *W*. — 671. χαμόσε *W*. — 677. ν. τ. θαλαν'ωσῃ *W*. — 681. εἰς *M*. κἂν *W*. — 683. γυμνώνουσιν *M*. — 685. θορων *M*. — 686. κρούει *W*. — 689. κροῦσαι *W*. τὸ νὰ κρούσῃ *M*. — 690. suppr. *W*. — 691. ἐ. ἐνικήθηκεν *T*. — 692. κλίνει πρὸς γῆν τὰ γόνατα *T*. — 693. τάνταρχε *W*. — 697. ὁ suppr. *W*. —

702. μὲ τὸν ἐπιτραπέζης *W*. — 703. ἐκεῖνον *W*. — 708. π. σᾶς ἔτη *W*. — 709. ὅτι διὰ λόγον γλυτώσεν *W*. — 713. στὰ ἐνδότερα εἰσήει *M*. — 719. A mettre après 721 *W*. — 723*a* αὐθέντη suppr. *W*. — 761. λέγει του *W*. — 763. ἔτζι ἔχω *W*. — 771. νά ajouté *W*. — 775. προετοιμάζει *M*. 776. ἀλλήλως *W*. — 773. καιρὸν τοῦ ἀγαλλιᾶσθαι *M*. — 778. παραιτουμένος *M*. — 781—785. Révoqués en doute *W*. —

800. διαβασμόν *W*. — 803. νὰ ἠσθῇ ἡ Ψ. *W*. — 804. τους π. *M*. — 814. μάτια του *W*. — 819. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἔτρεπε *T*. — 838. τ. εἱμαρμένης τὸ νερόν *M*. νοῦς του *W*. — 848. ἐξ (bis) *M*. — 857*a*. suppr. *K*. — 876. τὸ κατὰ Φλωρίου *K*. — 892. πολλὰ μεγάλην *W*. — 896. συμβουλεύεται *W*. —

910. κρυφῶς *W*. — 916 *b*, *c*. suppr. *W*. — 935. suppr.

W. — 938*b*. suppr. *W.* — 950. *χαιρετησεν* *W.* — 984. suppr. *W.* — 988 *a*, *b*, *c*. suppr. *K.* — 989. *ταραπόνεσης* *W.* — 995. *καταδική* *M.* — 996. *καίγει* *M.* *κάψε.* — 999. *ὥστε να ζ.* *M.* —

1000. *ἐχώρισα* *W.* — 1005. *μὴ ἔχω* *W.* — 1010. *τῶν* suppr. *W.* — 1012. *ξενιτεύσουν* *M.* — 1022. *ἐγενετο* *W.* — 1024. *ὁλοεγκαρδιακόν* *W.* — 1026. *εἰ χ.* *W.* — 1031. *σαίρνει* *M.* — Après 1037 une lacune *W.* — 1039. *ὡς* suppr. *W.* — 1052 *τὴν κ.* *M.* — 1076. *κακότραγον* *M.* — 1087. *ἀγαλλιάσου* *W.* — 1088*d*. *και* suppr. *W.* — 1088. *μὲ τ. β.* *M.* — 1091 *a*, *b*. suppr. *W.* —

1105. *ἄ. πάτον* *M.* — 1106. *νὰ ζῶ νὰ βλέπω* *M.* — 1125. *καὶ παραιτοῦ τὴν δόξαν* *W.* — 1129. *Φερνει σου* *W.* — 1130. *μικράς* *W.* — 1134*a*. suppr. *K.* — 1140. *υἱέ* suppr. *W.* — 1150 *a*, *b*, *c*, *d*. suppr. *K.* — 1150*b*. *μὲ στεναγμους ἔλεγεν τον υἱόν* *M.* — 1150*c*. *τὰ τριχάρια σ.* *M.* — 1157. *στερεμος σου* *M.* — 1158. *ἀναστενάζω σφόδρα* *W.* — 1166. *δωροφορησε τους* *M.* — 1161*f*. suppr. *K.* — 1170. *νὰ διωκη* *W.* — 1186 *c*, *d*. suppr. *K.* — 1189. *εἴτις ἂν εἶναι τ.* *M.* *εἴτις εἶν οὕτω* *W.* —

1209. *περιπατοῦν* *W.* — 1217. *τὴν θλίψιν* *M.* — Après 1225 le vers 1240 *W.* — 1248. *ζωνάριν* *W.* — 1250, 1250*a* suppr. *K.* — 1261. *πάλιν ἀνταπεκρίθηκεν* *M.* — 1273. *λεγει τον* suppr. *W.* — 1276. *ἀνασαίνουν* *M.* — 1274. *ἄλλην* suppr. *W.* — 1281. *λέγει του* suppr. *W.* — *ἔνι . . . εὔμορφη* *W.* — 1287. *ὡς ἤρεσεν* *W.* — 1293. *ἀπ᾽ τὴν* *W.* — 1296. *ὡς* *W.* —

1310. *δουλεύσω* *W.* — 1312. *ὅ. νὰ σὲ τῶ* *W.* — 1321. *ἔνι* *W.* — 1332. *καὶ τοῦ νεροῦ ᾽ν᾽ ἡ ἐνεργειά* *W.* — 1341. *᾽γγίσῃ* ou *τιάσῃ* *M.* — 1344. *ἔθιμον* *M.* — 1350*a* *τους ἀ.* *W.* — 1355. *τὸ β.* *W.* — 1357*a*. *ἐγὼ εἰς τ. ἀ. τ. θελω ψυχομαχησῃ* *W.* — 1357*b*. *κ᾽εἰς τὸ γλυκύν της ὄνομα σεμβαίνει με ἀσθένεια* *W.* — 1379. *ἀπλωνει κρατεῖ τον παρευθυς* *W.* — 1380. *τόσε καὶ τόθεν* Lindheimer, cité p. *W.* — 1385. *οὐδὲ παιδόπουλόν τινος καβαλλαριοῦ ὑπάρχω* *W.* —

1410. *τὰ τέκνα του* *T.* — 1411. *τοῦ νὰ π.* *W.* *Φέρτε τὸ ταβλίν* *T.* — 1411*b*. suppr. *K.* — 1416*a* *μνηστήριον* *T.* — 1420*c*. *νὰ σὲ ἀναγνωρίσω* *M.* — 1423. *ἐν καρδιᾳ* *W.* — 1436. *μετ᾽ ἐμενα* *M.* — 1458*a* suppr. *K.* — 1478*a*. suppr. *K.* — 1482. *ἐκ τῆς ἀρχῆς* *M.* —

1516. *γενοῦ* *M.* *ἀδιάκριτον* *W.* — 1524. *οὐ σὲ δ.* *M.* — 1525. *ἀπὸ τῆς ὁρκωμοσιᾶς* *M.* *ἀφορμὴν ὁρκωμοσιᾶς* *W.* — 1528. *ἐ. ἔ. ἀ. ὅ. νὰ πρέπει Φίλος;* suppr. le reste *W.* *ὅτι νὰ τ. φ.* *M.* — 1533. *ἀπ᾽ τὸ κ.* *W.* — 1539. *ἀκροκοῦντα* *M.* — 1545. *ἐ. τ. σ. ξευρω καὶ τὴν θέλω νὰ σὲ μάθω* *W.* — 1547. *σιμώνει καὶ τὸ πάσχα*

W. — 1552. *κάθε χ*. *M*. — 1579, 1580. suppr. *W*. — 1581. *ἔλαβεν W*. — 1584. *νὰ τὰ ὑπάγουν M*. — 1586*f*. *ἄνεμον παῖρν' ἡ τοδιά της W*. — 1586*n*. *ἀποστειλάμενοι M*. — 1583. *ἐπῆραν τα οἱ ῥῆγες W*. — 1586*a ὁποῦ ἀπέσω W*. — 1588. Μπεχηλδὰ *τ' ὄνομάν της W*. — 1595*a*. *νίκησαν τ. μ. τ*. 'A. *τ. τ. K*. — 1596. *βλέπει τον W*. —

1617. *ἡ. σύ κ. W*. — 1638*d*. *τὴν γλυκιά W*. — 1648. *μηνεῖ M*. — Après 677 une lacune *W*. — 1678. *ὀχλίζει M*. — 1685. *καταπλεγμένη W*. — 1690. *ἀπηλογᾶται W*. —

1705. *ἀποκρίνεται W*. — 1715. *ὅλως M*. — 1717. *ἔχω γὰρ δ. W*. — 1721. *δίχως ἐσὲ τ. θ. M*. — 1722. *νὰ μένω τανθλιμμένη W*. — 1724. *νὰ βρῶ W*. — 1730. *ῥίπτουνται W*. — 1736. *ἐστέκουνταν* suppr. *W*. — 1743*a*. *οὐκ ἔχουν αἴτι οὐ π. W*. — 1750. *νὰ βγοῦν W*. — 1752. *ἄκου τὸ τί σ. λ. M. ἄλλο νὰ τὸ σ. λ. W*. — 1753. *ἀντὶ θ. νὰ τ. ζ. κ. W*. — 1766. *ταράξενου W*. — 1772. *δροσειδές W*. — 1773. *ἐδιηγήθηκεν W*. — 1773*a*. *δείχνει Ml*. — 1776. *ὡς σεβαστοκρατόρους W*. — 1796*a*. *τόλιν τε* 'P. *W*. — 1796. *σαράντα πέντε Ml*. —

IV

Observations grammaticales sur la langue des deux manuscrits. Les noms propres.

§. 1. Le poème grec est écrit dans une langue qui, malgré son caractère populaire, s'éloigne assez de celle de la conversation. Son auteur, tout en se servant de formes franchement vulgaires, admet aussi des datifs, des participes et d'autres formes savantes. Il est vrai que l'incohérence de l'état linguistique du texte est due en partie aux copistes des deux manuscrits, l'influence savante étant surtout sensible dans le manuscrit de Vienne, le plus récent et le moins fidèle à la tradition (voir ci-dessus, p. 19). Cependant les souvenirs de l'ancienne langue que les manuscrits ont en commun sont trop nombreux et trop liés au contexte pour ne pas remonter en majorité à la forme originale du poème. Il est même possible que cette rédaction originale se rapprochât encore plus de la langue mi-savante des prosateurs populaires byzantins. C'est là une hypothèse que me suggère la comparaison avec d'autres poèmes en grec vulgaire du moyen âge, notamment avec ce que nous savons de l'histoire du texte de l'épopée byzantine (cf. *Laographia* III, pp. 545—551). On aurait tort de la fonder sur la prédilection pour l'orthographe savante et pour les formes anciennes qui caractérise le texte de *V*,

car ce manuscrit présente en même temps des exemples de presque toutes les formes modernes qu'on lit dans *L*; il y a même beaucoup de passages où *V* est plus „vulgaire" que *L*. En outre on trouve dans *V* des formes modernes que *L* ne connaît pas; ainsi *εἶναι* (3 p. du Sing.) et à l'Aor. Pass. les formes avec *-κα* au pluriel. Il s'agit donc de la part du copiste de *V* d'une préférence peu conséquente pour les formes scolastiques.

La différence qui existe entre les formes des deux manuscrits n'étant ni essentielle ni considérable, nous avons pu réunir dans un même coup d'œil nos observations sur les deux textes. On verra que l'examen de la grammaire du poème n'est pas d'un intérêt capital pour l'histoire de la langue médiévale. Nous en avons cependant relevé les formes principales, conformément aux principes émis dans l'édition des Ἐρωτοπαίγνια. Pour la classification des parties du discours nous avons suivi le système adopté dans cette même édition.

ACCENTUATION.

§ 2. *Substantifs et adjectifs.* *ἀρρωστιά*, 257 *L*, 1652 *L* (*ἀρρωστια* 257 *V*), *μέριμνας* (acc. pl.), 773 *L*. *ὑπηρέτων*, 1730 *L*. *ἄμετρους*, 1065 *LV*, *δήμιους*, 602 *L*, *ἔνδοξους*, 165 *LV*. *νεός*, 822 *L*. *ὀλιγήν*, 646 *L*, *ποταπής*, 1747 *L* à côté de *ποτάπος*, 526 *L*. *ποτάπην*, 620 *LV*, 892 *LV*.

§ 3. *Pronoms.* *μετ' αὔτον*, 92 *LV*, 295 *LV*, 307 *LV* (commencement du vers), *εἰς αὔτην*, 338 *LV* (commencement du second hémistiche), *ἐκεινοῦ*, 592 *L* (fin du premier hémistiche).

§ 4. *Verbes.* *ἐποῖκεν*, 274 *LV* (commencement du second hémistiche), 560 *LV* (fin du vers), *ἔποικες* 1067 *LV* (fin du premier hémistiche), *ἐδῶκες* 907 *LV* (fin du vers), *καὶ ἐσύρ(ν)αν* 1592 *LV* (commencement du vers), *ἐφωνάξαν* 707 *LV* (fin du vers), *ὡς ἐδυνάτον* 1597 *V* (fin du vers), *ὀδυρόμενη* 60 *LV*, *ἀμέτε* 917 *LV*. L'accentuation *εὔρω* (p. ex. 1154 *LV*) et *ἴδῃ* (p. ex. 608 *V*), alterne avec *εὑρῇς* (p. ex. 1146) et *ἰδῇ* (p. ex. 615). — *μεριμναν*, 837 *LV*, pour *ἐμερίμνα*? cf. § 79.

§ 5. *Enclitiques.* *ηὗρα* et *ἦλθες* deviennent enclitiques dans la formule *καλῶς σε ηὗρα*, *καλῶς ἦλθες* 1454 *L*, cf. 1640 *LV*, 1640 *a V*.

Voir aussi *Synizèse* à la *Phonétique*.

PHONÉTIQUE.

Voyelles.

Changements de voyelles.

§ 6. *a*>*e*. ἀνατεύεται, 859 *L* (ἀναπαύεται *Γ*).

§ 7. *e*>*a*. καταμπιστεύεται, 521 *L* (καὶ ἐμπιστεύεται *Γ*). ἀμποδιστῇ, 914 *Γ* (ἐμποδιστῇ *L*).

§ 8. *e*>*o*. γιόμα, 1430 *L* (mais γεμα 1438 *L*). τορτατῷ, 783 *L*, 1360 *L* (τερτατῷ *Γ*), ἐξόμπλισις, 525 *L*, 625 *Γ*, 980 *L*, ἐξομπλισιά, 625 *L*.

§ 9. *i*>*e*. τεττει, 385 *L*, 1059 *L* (τίπτει *Γ*), τέφτει, 1270 *Γ*, ελικιά, 231 *L* (ἡλικιά *Γ*), Φρονεσιν, 226 *LΓ* (pas phonétique, de même que τέττει, ἔθεκεν 117 *L* etc.), ξεπτέρια, 292 *LΓ*, 978 *L* (ξυπτέρια *Γ*). Groupe *ir* changé: μερίν (μηρίον) 382 *L*, 383 *L*, σίδερον 532 *L*, σιδερός (adj.), 531 *L*, 533 *L*; groupe *ir* maintenu: θηρίων 248 *LΓ*.

§ 10. *o*>*e*. ἀπέ 547 *L*, 682 *L* (*Γ* a toujours ἀπό); *e*>*o*: Φόρνουν 68 *Γ*.

§ 11. *o*>*ou*. Dans les désinences verbales *o* alterne avec *ou*. εὐθειάνουνται, στολιζονται, 805 *LΓ* etc. etc.

Contraction.

La contraction d'un mot à l'autre est rarement notée: le rythme montre que les deux voyelles ne forment qu'une seule syllabe.

§ 12. *a* + *e* > *a*. νᾄχῃ, 16 *Γ* etc. — παραιοιμάζουν, 775 *L*.
a + *e* > *e*. νἔχῃς, 622 *L*.

§ 13. *a* + *i* > *a*. νᾶναι, 810 *L*, νᾶν, 1216 *L*.

§ 14. *e* + *i* > *ei* (dift.). ἐλεεινή, 63 *LΓ* (mais ἐλεεινῶς en 4 syllabes, 81 *LΓ*).

§ 15. *i* + *i* > *i*. ὑγείαν, 263 *LΓ*, τοίσῃς, 208 *LΓ*, χίλοι, 1324 *L*.

§ 16. *o* + *e* > *o*. ὁλόγλαμπρον, 826 *L*.

§ 17. *ou* + *i* > *ou*. ὁποῦ 'τον, 1628 b *Γ*.

Synizèse.

Les scribes des deux manuscrits ne marquent jamais la synizèse; le rhythme des vers et une graphie inverse telle que γίομα (p. ex. 1263 *L*, 1430 *L*) prouvent qu'ils suivaient une orthographe traditionelle. On trouve donc toujours παρρησία, βασιλέα etc.

§ 18. *Synizèse de i.* Absence de synizèse : *ἄγιον*, 39 *LV*. *βάγιες* 1291 *L*, *Ἰάκωβον*, 39 *LV*. *δυο*, 145 *LV*, *ξενοδοχεῖον*, 1254 *L*, *Φλώριος*, 167 *LV*, *χριστιανῆς* 120 *LV*, etc. Synizèse : *βάγιες*, 1291 *V*, *δυό*, 141 *V*, *ξενοδοχειόν*, 1210 *LV*, 1278 *L*. *ταρηγοριαν*, 96 *LV*. *ξενιτειάν* 110 *LV*, etc. etc.

§ 19. Après un groupe de consonnes dont la dernière est *ρ*, la voyelle *i* ne forme pas syllabe : *κρινοτριανταφυλλόροδα*, 151 *LV*. *τριάντα*, 975 *LV*. *κλώστρα* (pour *κλωστρια*), 994 *L* : mais *γσουρριες*, en trois syllabes, 1788*b* *V*.

§ 20. *Synizèse de e.* I. *e accentué* a) *conservé*. *κλεος*, 111 *LV*, *κονδαρεαν*, 668 *LV*, 670 *LV*. *ωραῖον*, 98 *LV* etc. b) *ne formant plus syllabe* : *βασιλεά*, 69 *V*. *σταθεάν*, 686 *LV*. *ώραιον*, 272 *L*, etc. — II. *e atone* a) *conservé* : *Θεοῦ* 1179 *L*, *Θεόν* 1179 *V*, *ἀνελεήμων*, 1340 *LV*. *Θεωριάν*, 1402 *LV*. *υἱέ*, 1093 et suiv. *LV* (constant). b) *ne formant plus syllabe* : *Θεός* 401 *LV*. 1017 *LV*. *Θεωρεῖ*, 666 *L* (*Θωρεῖ V*), *ὡραιωμένη*, 6 *V*. etc.

§ 21. Dans les mots composés l'*o* du premier élément est toujours écrit ; tantôt il y a hiatus (*ἡλιοαγλαίζοντα* 118, *LV*. *ὁλοεκλαμπρον* 78 *L*), tantôt synizèse (*τὸ χαριτοερατόμορφον*, 79 *L*. *ἐρωτοαναθρεμμενα*, 154 *LV*).

Aphérèse.

§ 22. *a.* *κανεῖ*, 781 *L*. *e* : *γιαλός*, 917 *LV* (mais *αἰγιαλος*, 926 *LV*).

i : Les scribes écrivent d'ordinaire *εἰς* etc. (mais *στὸ κοφίνιν*, 1591 *L*) : le rythme montre qu'il y a souvent aphérèse dans ce mot, ex. 93 *LV*, 197 *LV*, 208 *LV*, etc. etc. *τανδρείαν*, 792 L.

Prothèse.

§ 23. *a* : *ἀμαχη*, 901 L (*μάχη* V). *e* : *ἔδικος*.

Consonnes.

Changement de consonnes.

§ 24. *β*>*τ* : *τεζάντια*, 920 *L*.

§ 25. *θ*>*φ* : *φηκάριν*, 529 *L* (*θηκάρι V*). *ἔφιμον*, 1344 *LV* (pour *ἔθιμον* ; le scribe de *V* ne comprenant pas *ἔφιμον* de son modèle a écrit *εὔφημον*).

§ 26. *λ*>*ρ* : *βόρκος*, 1335 *L* (*βοῦρκος V*).

§ 27. *κ*>*χ* : *διώχη*, 526 *L* (confusion avec *διώχνη*).

§ 28. τ>θ: συνανάθροφος, 196 *L*, συνανάθροφοι, 1187 *L* (συνανάτροφος, συνάτροφοι *V*).

§ 29. τ>φ: φισκίνα, 1326 *V*.

§ 30. λ *intercalé*: φλισκίνα, 1326 *L*. — *nasale intercalée*: ἐξομπλισιά, ἐξόμπλισις, 625 *LV*.

§ 31. γ anormal: καβαλλικεύγω 683 *L*, cf. 925 *L* (sans γ *V*), μισεύγω, 742 *L* (sans γ *V*). πεζεύγει, 706 *L*, cf. 1267 *L* (sans γ *V*). κατακαίγομεν, 1498 *e V*. κλαίγουν, 17 *V*, 715 *V* (sans γ *L*), ἔκλαιγεν, 400 *LV* (mais νὰ κλαίῃ, 428 *LV*).

§ 32. *Groupes de deux consonnes.* ττ>φτ: τέφτει, 705 *L* (τίττει *V*), mais πέττει, 385 *L*. πτωχοί, 136 *LV*, χερόπτια, 532 *L*. — στ>σφ: σφαράσσει, 1230 *L*. — σχ>σκ: σκήματος, 849 *L* σκολεῖον, 225 *L* (σκόλαν *V*), σκόλη, 239 *V*, mais σχόλη, 1548 *LV*. ἀσκόλησιν, 1482 *L*. σκολάζουν, 160 *L* (σχολάζουν *V*). — φθ>φτ: ἐξενιτεύτην, 1388 *L* (ἐξενιτεύθην *V*). συνέφτασε 124 (συνέφθασε *V*). — λκ>λχ: σινεσκάλχος, 583 *L*, 594 *L*, 616 *L*, 711 *L*. — βν>μν: ἔμνοστον, 200 *LV* etc. — ντ>νδ et ντ>νθ: ἐνδρανίζει, 493 *L*, ἐνθρανίζει, 493 *V*.

33. *Assimilation.* βμ>μ: ἔμορφον, 9 *V*, 117 *LV* (mais εὔμορφα, 301 *V*). ἀπλικεμένοι, 917 *L*. ἀναγυρεμόν, 1020 *LV*. γέμα, 1438 *L* (d'ordinaire γιόμα, p. ex. 1430 *L*). — γμ>μ: περιπλεμένοι 1665 *LV*. cf. 1685 *LV*. πρᾶμα, 104 *L* (mais πρᾶγμα, 424 *LV* etc.). — νζ>ζ: συζῆσαι, 483 *V* (συνζῆσαι *L*). — μβ>β: συβουλήν, 1313 *L* (συμβουλήν *V*). — μφ>φ: ἀφοτέρων, 1783 *L* (ἀμφοτέρους *V*), συφοράν 1483 *L* (mais συμφοράν 995 *LV*, 1001 *LV*, 1505 *LV*). συφέρνει 1294 *L*, 1707 *L*, ἐσύφερεν 989 *L* (συμφέρνει etc. *V*). Dans les substantifs et adjectifs suivis de μου et de σου le ν est d'ordinaire supprimé; en finale l'emploi du ν est assez arbitraire, *V* le maintient plus souvent que *L*.

§ 34. *Assimilation dans deux syllabes consécutives*: ὄντα(ν), 126 *L*.

§ 34*a*. *Dissimilation*: ἀφέντης, 1425 *L* (αὐθέντη *V*).

§ 35. *Disparition de consonnes.* Groupe de trois consonnes: τέψε, 357 *L*, 865 *L* (πέμψε *V*). τέψει, 365 *L* etc., mais ἐκτέμψω, 355 *L*, 1556 *L*.

§ 36. *Métathèse*: πουρνόν 256, *LV*, τρέψιν, 801 *L* (τέρψιν *V*).

§ 37. *Graphie inverse*: πτέγκεσθαι, 456 *L*. ἐπεδέκτηκεν, 305 *L* (ἀποδέχθηκεν *V*). πτόνον 391 *L*, πτονερός 357 *L*.

MORPHOLOGIE.

Genre et Cas.

§ 38. *Genre:* τὴν βίβλον, 186 *a Γ*, βίβλους πολλάς 183 *Γ*, τὸ πλοῦτος, 1796 *a Γ*, τὸν πλοῦτον, 1429 *L*. ὁ ἄριστος (déjeuner) 350 *L*, mais τὸ ἄριστον, 351 *L*, τὸ πόθος 835 *b Γ*.

§ 39. *Nominatif au lieu du vocatif:* ὦ βασιλεὺς, 265 *Γ*. ἡ κόρη, 727 *L*. καβαλλαριῶν ὁ εὐγενης, ἀνδρείων ὁ ἀνδρεῖος 567 *L* (κ. εὐγενή... ἀνδρειωμένε *Γ*), ἐμοῦ πατήρ, 168 *L* (ἐμὸς πατὴρ *Γ*). πατήρ 1067 *Γ* (πατέρα *L*). ἀφέντης μου, 1425 *L* (αὐθέντη *Γ*).

§ 39. *Nominatif avec anacoluthe (nominatif absolu):* ὁ βασιλεὺς... μισεύσας ὁ υἱός του... λέγει, 331 et suiv. *LΓ*. οὕτως εἰπὼν ὁ Φλώριος ἀπηλογεῖται ἡ κόρη 557 *LΓ*. cf. 202 *LΓ*, 186 *LΓ* etc.

§ 40. *Génitif et accusatif.* Le régime indirect, soit substantif soit pronom, tantôt précède tantôt suit le verbe: ce régime se trouve au génitif ou à l'accusatif, moins souvent au datif. Quelquefois les constructions alternent dans un même vers. Il suffira de produire un ou deux exemples de chaque construction: a) *le régime précède:* σὲ λέγω, 1239 *LΓ*. σὲ πέμπει (στέλλει), 233 *LΓ*. τὸν ἐσύντυχε, μετὰ θυμοῦ τοῦ λέγει, 345 *LΓ*. τὸν Φλώριον ἐλάλει 1238 *LΓ*. τὸν βασιλέαν εἶπε 200 *LΓ*. λόγους τὸν λαλεῖ· ὦ Φλώριε τοῦ λέγει, 311 *L*. τοῖς ἀνόμοις ἔλεγεν 61 *LΓ*. τοῖς ὁμοφύλοις... ἤρξατο κελευει, 41 *LΓ*. b) *le régime suit:* λέγει μου, 243 *LΓ*. λέγει της, 553 *LΓ*. λέγει τον, 1380 *LΓ*. ῥίπτει το τὴν κυναν (τὸ σκύλον). 381 *LΓ*. νὰ... πουλήσωμεν.. τὴν κόρην... πραγματευτάδων (πραγματευτάδες *Γ*), 909 *LΓ*. ἐλάλησεν ἐκεῖνον, 232 *LΓ*. Avec l'impératif le régime vient après: λέγε μου, 554 *LΓ*. δός μοι, 628 *LΓ*.

§ 41. *Emploi notable du génitif:* τῆς Αἰγύπτου... ὑπάσιν, 1245 *L*. τῆς Αἰγύπτου ἐπέρασεν, 1245 *Γ*. νἄλθω τῶν ὧδε, 1498 *L* (pour arriver ici).

§ 42. *Emploi notable de l'accusatif:* πῦρ νὰ τὴν πυρπολησης, 1069 *L* (πυρί *Γ*). θανάτου συμφορὰν... νὰ μὴ ἀποθάνης, 1176 *LΓ*. μέλη καὶ μέλη... νὰ σὲ κόψω, 1406 *L*. — Le génitif et le datif sont quelquefois suivis d'une apposition à l'accusatif: υἱέ μου, τὸν ταναθλιον, 1093 *LΓ*, cf. 1094 *L*. βοήθει μοι, τὴν ξένην, 699 *LΓ*.

§ 43. *Datif:* ἐν παλαίοις τοῖς χρόνοις, 2 *Γ*. τῇ λύπῃ, 4 *Γ*.

Article.

§ 44 *Fém plur. nom.*: οἱ, 137 *LΓ*, 798 *LΓ*, 812 *LΓ* etc. τές 140 *LΓ*, 236 *L*, 671 *LΓ*, 833 *LΓ* etc. τάς, 35 *Γ*, 163 *Γ*, 886 *LΓ* etc.

Déclinaisons.

§ 45. *Décl. I pg. Fem. plur. nom.*: ἀμφότερες, 123 *L* (ἀμφότεραι 125 *LΓ*). ἔγκυες, 123 *LΓ*. ἐκεῖνες, 828 *LΓ*. — *Fem. plur. acc.*: κόρες ἐμνοστουτσικες, 769 *LΓ*, μυρωδίες, 126 *LΓ*. στόλες, 806 *LΓ*. φορεσίες, 807 *LΓ*. εὐγενικές... ἐξηρημένες, 789 *LΓ* etc. etc. *Γ* connaît aussi *l'acc. plur.* en -ας: βίγλας πολλάς, 35 *Γ*. χαρὰς μεγάλας, 19 *Γ*. βασιλικὰς ἀνταμοιβὰς καὶ εὐχαριστειὰς μεγάλας 418 *Γ*: peu d'exemples dans *L*: δορυφορίας, 415 *L* etc. — *Masc. plur. nom.*: τοπάρχες, 407 *L* (τοπάρχαι *Γ*). — *Masc. sing. nom.* en -άρης, *plur. acc.* en -ιους: καβαλλάρης, 1 *Γ*. καβαλλαρίους, 46 *LΓ*.

§ 46. *Décl. III pg. Plur. acc.*: τους ἀέρες, 526 *L* (ἀέρας *Γ*). ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, 55 *LΓ*. τους ἄρχοντες, 287 *LΓ*, mais συνοικήτορας, 912 *LΓ*. χεῖρας καὶ πόδας, 155 *LΓ*. — *Nom. sing.* en -η, *gén* en -ης: ἡ πρόσοψη, 1216 *L* (τὸ πρόσωπον *Γ*). ἡ χάρη, 195 *L* (χάρις *Γ*). τῆς φύσης, 1217 *LΓ*, τῆς ἀσχόλησης, 506 *Γ* (ἀσχολήσεως *L*) etc., mais ἐνθύμησις, 870 *LΓ*. προαιρέσεως, 1134 *LΓ* etc. — *Gén. sing.* en -ας: τῆς νύκτας, 1449 *LΓ*. — *Acc. sing.* en -ο(ν): τὸν ἔρον, 838 *Γ*, 1646 *b Γ*. — *Neutres* en -μαν: τὸ αἴτημαν, τὸ θέλημαν, τὸ ζήτημάν σου, 178 *L* (les mêmes mots en -μα *Γ*). ὄρθωμαν, 251 *L* (ὄρθωμα *Γ*), mais ἐρώτημα, 100 *LΓ*. τρᾶμα, 104 *L* etc. — *Neutres* en -ος; *gén.* en -ου: τοῦ βάθου, 400 *L* (βάθους *Γ*). τοῦ στήθου, 825 *L*. τοῦ τείχου, 1320 *L*; *plur.* en -η: ὄρη, 32 *Γ*; *plur.* en -ια: μέρια, 1040 *L* (μέρη *Γ*).

§ 47. *Mots indéclinables ou non déclinés.* ἀνήρ (acc.), 57 *LΓ*. ὄρνιξ (acc.), 353 *L* (ὄρνιν *Γ*). τοῦ παντοκράτωρ, 1733 *Γ*. τὸν παντοκράτωρ, 1735 *Γ*. — πᾶν (avec *fem. acc.*), 1079 *L* (πᾶσαν *Γ*), πᾶν (avec *masc.*), 1498 *L*, πᾶσα (avec *neutr.*), 1510 *L*. — τὴν πλήρης θεωρίαν, 130 *LΓ* (cf. ci-dessous, § 51).

Diminutifs.

§ 48. ἀγουρίτση, 817 *L*. βαγίτσα, 955 *LΓ*. ἐμνοστούτσικος, 643 *LΓ*, 769 *LΓ*. καρδίτσα, 837 *L*. 1033 *L*. μαλλίτσια, 1595 *a Γ*. ξενούτσικος, 700 *L*.

Adjectifs.

§ 49. Féminins en *-ος*: *ἡ ἄτεκνος*, 11 *Γ*. *ἐξαίρετος*, 6 *Γ*. *ἄξιος* (*ἡ κόρη*), 1328 *LΓ*. *τὴν πανεύγενον*, 258 *LΓ*, 327 *LΓ*. — Féminins en *-ρα*: *δολερά*, 441 *L*, mais *δολερη* 441 *Γ*, 560 *L*. *θλιβερη*, 62 *LΓ*.

§ 50. Adjectifs en *-ης*: *εὐγενεῖς*, 165 *LΓ*. *πολυτελῆ*, 308 *LΓ*, mais *ἀληθοῦς*, 54 *LΓ*, *ἀληθή* (*voc.*), 700 *LΓ*. *εὐσεβοῦς*, 37 *L*. *ἡμιθανήν*, 547 *LΓ*, *συγγενήν*, 476 *LΓ*, 519 *LΓ*.

§ 51. Adjectif masculin employé adverbialement: *πλήρης*, dans *πλήρης γέμων δόλου*, 130 *LΓ*, 357 *L*, 451 *LΓ*, 1693 *LΓ* (cf. *τελείως γέμων δόλου*, 379 *L*).

Comparatif.

§ 52. *τὸ ἐνδώτερον παλάτιν*, 713 *LΓ*.

Pronoms.

§ 53. Personnels. Première personne: *ἐγώ*, 239 *LΓ*. *ἐμεν*, 91 *LΓ*. *ἐμέναν*, 87 *LΓ*. *μέ*, 245 *LΓ*. *μένα*, 237 *LΓ*. *δός μοι*, 628 *LΓ*. *ἐμᾶς*, 1314 *L*, 1739 *L* (*ἡμᾶς Γ*). — Deuxième personne: *ἐσένα*, 232 *L*. *σέ*, 234 *LΓ*. *ἐσᾶς*, 424 *LΓ*. *σᾶς*, 327 *Γ*. — Troisième personne. Le neutre de *αὐτός* est quelquefois *αὐτόν*: *δι' αὖτον*, 337 *L*.

Périphrastique.

§ 54. *διὰ λόγου του?* (*Γ* a *διὰ λόγον του*, *L διὰ λόγου*, cf. 877 *L*: *λόγου τῆς* Πλάτζια Φλώρες).

Réfléchis.

§ 55. *ἀτός μου*, 86 *LΓ*, 1107 *LΓ* etc. *ἀπατός του*, 1659 *LΓ*. — *ἀπατός* en fonction d'adjectif: *ἀπατὸς ὁ Φλώριος*, 724 *L*; en fonction d'adverbe: *ὡς ἀπατὰ ἐμένα*, 589 *L* (*ὡς ἀγαπᾷ ἐμένα Γ*).

Possessifs.

§ 56. *τ. ἐμὴν ψυχήν*, 244 *LΓ*, *ἐμοί τοπάρχαι* (Voc.), 390 *L*, *ἐμοῦ πατήρ* (Voc.), 236 *L* (*ἐμὸς πατήρ*, *Γ*). *ὁ ἡμέτερος*, 233 *LΓ*.

Démonstratifs.

§ 57. *αὐτός*, 84 *L* (*τοῦτος V*). *αὐτοῦνον*, 1391 *V* (*ἐτοῦτον L*). *τοῦτον* (*neutr.*), 205 *LV*, mais *τοῦτο*, 171 *LV*. *ἐκεῖνος*, 40 *LV*, 41 *LV* etc. — *τοιαύτην*, 16 *V*, 219 *LV*. *τετοιον*, 179 *LV*.

Relatifs.

§ 58. *ὁποῦ* se lit surtout au nominatif: 41 *LV*, 244 *LV*, 329 *LV* etc., mais *ὁποῦ* (acc.), 111 *V*.; à l'accusatif on trouve *ἅς*, 236 *L*, *τά* 136 *V*, 276 *V* etc. — *ὅστις*, 10 *L*, 328 *V*. — *ὅσπερ*, 970 *L*. *ὅπερ* (neutr.), 185 *L*, 1072 *L* — *τὸ ὁποιό.*, 1077 *LV*.

Interrogatifs.

§ 59. *τίς*, 638 *LV*. *τί*, 129 *LV*, 332 *LV*. — *ποιος*, 241 *LV*. *τίς καὶ ποιός*, 651 *LV*. — *πεῖντα*, 1542 *L*. — *ποταπός*, 1747 *L* (voir le glossaire).

Indéfinis.

§ 60. *τινάς*, 645 *LV*. — *κανεὶν* (acc.), 475 *V*. *κανείς*, 738 *LV*. *καμμιά*, 922 *LV*, 923 *LV*. — *καθενός* (gén.), 271 *L* (*καθενοῦ V*), *κάθα*, 1324 *L* (*πᾶσαν V*). — *τίποτας*, 553 *L*, 869 *L*, 1304 *L*. *τίποτε*, 868 *LV*. *τιποτες*, 398 *L* (*τίποτε V*). — *εἴτις*, 1188 *LV*, 1167 *L*, 1171 *V*. *εἴτι*, 50 *LV*, 168 *LV*. 559 *L*, 1541 *LV* etc. *ὅποιος*, 795 *L*, 1171 *L*.

Verbes.

§ 61. Sing. *εἶσαι* 316 *LV*, 621 *LV*, 1114 *LV* etc. *ἔναι*, 169 *V*, 227 *L*, 321 *L* etc. *ἔναιν*, 105 *LV*, 217 *L* etc *ἔν* devant consonne: 152 *L*, 169 *L*. *ἔν* devant voyelle: 49 *L*, 1160 *L* (bis), 321 *V*. *ἔνι* devant consonne: 206 *V*, 322 *V*, 653 *V*. *ἔνι* devant voyelle: 227 *V*, 278 *V*, 323 *V*. *εἶναι* devant consonne: 410 *V*. *εἶναι* devant voyelle: 942 *V*, 1160 *V* (bis) etc. — Plur. 1. *εἴμεθεν*, 855 *L* (*εἴμεσθεν V*). — Imparfait. *ἤμουν*, 770 *LV*. *ἤσουν*, 720 *V*, *ἦτον* 6 *V*, 1268 *LV*. *ἦταν*, 150 *V* etc.

Désinences verbales.

§ 62. *-άνω* et *-αίνω*: *μανθάνουν*, 181 *V*. *παθάνω*, 473 *L* (*πάσχω V*), 469 *L*, *παθάνει*, 512 *LV*. *μαθαίνει*, 181 *L*. *-ττω*, *-σσω* et

-ζω: τράττω, 170 LΓ. προστάττει(ν), 15 L, 140 L. κατασφάττουσι, 212 LΓ. φυλάττουν, 137 L, 141 Γ. δράσσω, 52 LΓ, 1615 L, 1638 L, 1699 L. συνάσσω, 1780 L. θηλάσσειν, 141 L. θηλάζειν, 141 Γ. προστάζει, 140 Γ. νὰ σφάζῃ, 429 LΓ.

§ 63. Les formes en *-σι* alternent avec celles en *-ν*, à l'indicatif comme au subjonctif: *ταγαίνουσιν*, 38 LΓ. *ἐγλυτώσασιν*, 56 LΓ. *ἐκινήσασιν*, 661 L. *ἐτήρασιν*, 639 Γ. *ἔφερον*, 459 Γ. *ἐκίνησαν*, 664 Γ. *ἐγέννησαν*, 125 Γ. *νὰ ἰδοῦν*, 608 L. *νὰ ποίσουν*, LΓ. *νὰ φέρουσιν*, 607 LΓ. *νὰ παιδευθοῦσιν*, 579 L.

Dans les temps historiques on trouve à la troisième personne du pluriel *-αν* et *-ον*: *ἐθαύμαζαν*, 67 Γ. *ἐκατσαν*, 1455 LΓ. *ἔλαβαν*, 58 L. *ἔλαβον*, 58 Γ, *ἐθαύμαζον*, 67 L.

La seconde personne de l'indic. aor. est en *-ες*: *ἐρώτησες*, 558 LΓ. *ἐδικάσετε*, 576 L etc.; mais *ἤλθατε*, 948 Γ (*ἤλθετε* L), *ἦμτες*, 1757 L. — Voir §§ 77—80, pour les désinences des verbes contractes.

Augment.

§ 64. Augment en *η*: *ἠγάπα*, 298 Γ (*ἀγάπα* L). *ἠθέλασιν* (*ἐθέλασιν* L). *ἤλεγα*, 419 L (*λόγιασα* Γ). *ἦλθαν*, 304 LΓ. *ἦμτες*, 1757 L (*ἐσέβηκες* Γ). *ἠστέκετον*, 548 L. *ἠφέρασιν*, 374 Γ etc.

§ 65. Augment en *ε*: *ἐδιάβη*, 133 L. *ἔθηκεν*, 197 Γ. *ἐμάχετον*, 401 LΓ, *ἐποῖκα* 403 LΓ etc. Dans *ἐκροκοῦντα*, 1539 Γ, l'augment en *ε* a remplacé la voyelle initiale (*α*); il faut expliquer de la même façon *ἐπέθανεν*, 132 L, et *ἐλλοιώθην*, 80 L.

§ 66. Augment interne: *ἀνέγνωσεν*, 183 LΓ. *ἀντηύγει*, 8 Γ. *κατέτρωσεν*, 187 LΓ. *συνέλαβεν*, 18 Γ etc.

§ 67. Double augment: *ἐδιεβην*, 133 Γ. *ἐκατεστησασιν*, 138 L. *ἐκατεφλόγισεν*, 185 LΓ. *ἐχαριτοεκόσμησεν*, 271 L. *ἐσυνηχθησαν*, 396 LΓ. *ἐκατεδίκασαν*, 119 L (*κατεδίκασαν* Γ). *ἐκατέλαβεν*, 187 Γ (*κατέλαβεν* L) etc.

§ 68. Augment impropre: *ἐβλέποντα*, 676 Γ. *ἐγναρίζω*, 746 LΓ. (*γναρίζω*, 1258 LΓ). *ἐγνώρισε*, 201 L (*γνώρισε* Γ, en dépit du rythme), *ἐποίσω* (subj. de l'aor.), 888 LΓ, *ἀνηγέρθητε* 513 L, *ἠξεύρω*, 1013 LΓ. *ἠσβέννυται*, 1732 L etc. Absence d'augment: *μέριμναν*, 837 LΓ.

Impératif.

§ 69. L'impératif de l'aoriste actif est en *-ε* ou en *-ον*: *ἄκουσε*, 276 L (*ἄκουσον* Γ et *ἄκουσον*, 221 LΓ). *χάρισε*, 628 Γ (*χάρισον* L). *ὅρισε*, 628 Γ (*ὅρισον* L). *ποίησον*, 222 LΓ. — A la voix

passive on trouve *-σου*, *-θητε* et *-θησε*: *αἰκράσου*, 558 *LΓ*, 559 *L*. *ἀνεγέρθητι*, 513 *LΓ*. *ἀφήγησου*. 1237 *LΓ*. *παραιτήσου*, 1125 *LΓ*. *θανατώθησε*, 1198 *L*, 1490 *L*. Exemple isolé d'un impér. act. en *ω*: *ἄκω*. 1464 *L*.

Infinitif.

§ 70. Les infinitifs anciens ne sont pas rares: *ἀνάψαι*, 444 *L* (*ν' ἀνάψουν Γ*). *δοῦναι*, 15 *Γ*. *μετὰ τὸ . . . ἐξελθεῖν*, 131 *L* (*ἅμα . . . ἔπεσεν Γ*). *παρὰ τοῦ ζῆν*, 91 *LΓ*. *σπαράξαι καὶ ταράξαι*, 53 *LΓ*. *τεθνηκέναι*, 449 *LΓ*. *πορεύεσθαι*, 25 *Γ*. *καῆναι*, 462 *L*. *ῥιπτῆναι*, 145 *L* (*ῥιφῆναι Γ*). *στραφῆναι*, 320 *LΓ* etc.

§ 71. Dans les temps composés l'infinitif en *-ει(ν)* subsiste: *νὰ εἶχεν κατακαύσει*, 91 *LΓ*. *νὰ εἶχεν πέσειν* (*πέσει Γ*) . . . *πυρπολήσειν* (*πυρπολήσει Γ*) 90 *LΓ*. *νὰ εἶχεν σχισθεῖν καὶ διχασθεῖν*, 1105 *LΓ*.

§ 72. Infinitif de circonstance: *ἀκούσειν*, 1230 *L* (*ἀκούσας Γ*). *τὸ ἰδεῖ*, 1668 *L* (*τὸ νὰ ἰδῇ Γ*) etc.

§ 73. Paraphrase de l'infinitif: *τοῦ νὰ κρούσῃ*, 689 *L* (*κροῦσα(ι) Γ*) etc.

Participes.

§ 74. Participes anciens: *ἰδών*, 44 *LΓ*. *διαβαίνοντας*, 36 *LΓ*. *γεγονός*, 186 *LΓ*. *λεχθεν*, 210 *LΓ*. *πληρωθεῖσαν*, 20 *Γ*. *L* remplace quelquefois un participe par le présent de l'indicatif: *γέμει*, 357 *L* (*γέμων Γ*), *θέλει*, 358 *L* (*θέλων Γ*).

§ 75. Formes du masculin pour le féminin: *ὄντων* (en parlant de deux femmes), 115 *LΓ*. *ἡ ἐλεεινη . . . κατέχων*, 398 *LΓ*. *οὕτως εἰπὼν ἡ μάννα*, 1184 *LΓ*.

§ 76. Participes indéclinables en fonction de gérondif: *ἐβλέποντα*, 676 *Γ*. *θέλοντα*, 1116 *L*. *κρατῶντα*, 731 *L*.

Observations sur les verbes contractes.

§ 77. Contractes en *-ᾷς*: *ἐνθυμᾶται*, 294 *LΓ*. *καρδιοδιχοτομᾶται*, 214 *Γ* (*-εῖται L*). *θρηνᾷ*, 429 *L* (*θρηνεῖ Γ*). *κινᾷ*, 620 *LΓ*. *μηνᾷ*, 616 *LΓ*, 1648 *L*. En général *Γ* a une prédilection pour *ἀπηλογᾶται*: 177 *Γ*, 264 *Γ*, 598 *Γ*, 618 *Γ* etc., *L* pour *ἀπηλογεῖται* (passages cités), mais aux vers 744 et 776 *L* a *ἀπηλογᾶται* et *Γ*, au vers 741, *ἀπηλογεῖται*.

§ 78. Contractes en *-εῖς*: *θρήνουν*, 1042 *LΓ*. *κρατεῖ*, 730 *LΓ*, 735 *LΓ* (mais *κρατῶντα*, 731), etc.

§ 79. A l'imparfait on trouve, à coté de *ἐθρήνει*, 749 *Γ*, *ἐφόρειν*, 1171 *LΓ*, *ἐκράτειεν*, 1269 *L*; *ἐζείουν* (1 pers. du sing.),

§ 80. La troisième personne sing. de l'imparfait finit quelquefois en -ν: ἐδείλιαν, 1538 LΓ. ἐκράτειεν, 837 L, 1269 L. μέριμναν, 837 LΓ. ἐφόρειν, 1171 LΓ. — ἐθρήνουν, 749 L (ἐθρήνει Γ), est une faute de copiste amenée par cette ν finale.

Observations sur la voix passive.

§ 81. Imparfait. Sing. 3 en -ετον: ἐκείτετον, 674 LΓ (cf. κείτεται, 260 L, κεῖται, 260 Γ). ἐκόττετον, 399 L. ἐστήκετον, 471 L. ἐχαίρετον, 819 L etc.

§ 82. Aoriste. Sing.: ἀπεκρίθην, 317 LΓ. ἀπεστάλθην, 334 LΓ. ἀπηλογήθην, 94 LΓ. ἐφρίγην, 1521 L. ἀπεθάνην, 1002 L: nombreux sont les aoristes en -κα etc.: ἀπηλογήθηκεν, 570 Γ. ἐνεδέχτηκε, 1419 L. ἠβουλήθηκε, 892 LΓ. ἐτρώθηκεν, 4 V. ἐφάνηκεν, 1068 L. ἐνεπαύτηκεν, 1439 L. — Plur.: ἐγεννήθησαν, 1747 LΓ. ἐδιδάχθησαν, 228 LΓ. ἐτορεύθησαν, 180 LΓ. ἐφάνησαν, 230 LΓ etc.; les formes en -κα ne se rencontrent que dans trois passages de Γ: ἀπεχαιρετηθήκασιν, 1784 f Γ. περιεπλακήκαν, 1645 a Γ. ἐσυνάχθηκαν, 571 Γ (συνηχθησαν L).

Verbes du type τάω.

§ 83. καίει (en une syllabe), 538 L. κλαίη (en deux syllabes), 542 L. — κλαιώ (en une syllabe): 1005 L, 1200 L (κλαίγω Γ). κλαιοῦν, 1042 L (κλαίουν Γ). κλαίω (en deux syllabes), 1058 LΓ. — κρού, 671 L, 1603 L. ἔκρουν, 703 Γ (ἔκρουεν L). — λέ(γει) (en une syllabe), 720 L, 1639 L. — νὰ τάς, 752 L (ὑπάγεις Γ). Sing. 3: ὑπά, 730 L, 786 L (πάγει Γ). πά, 1266 L. Plur. 3: ὑπάν, 853 LΓ, 938 b Γ, 1245 Γ, mais ὑπάγουν, 126 LΓ et ὑπάσιν 1245 L. πάν, 1266 Γ.

Futur.

§ 84. 1°. Futur ancien: πράξω, 174 LΓ. θελήσει, 740 LΓ etc. 2°. θέλω et l'infinitif: θέλει βλέπει, 208 LΓ. πέψει (στέλλει Γ) θέλω, 365 LΓ. θέλω κατασκευάσει (κατασκευάσαι Γ), 363 LΓ. θέλω φλέγεσθαι, 209 LΓ. 3°. ἔχω et l'infinitif: ἔχω ποιῆσαι, 173 LΓ. τρυφῆσαι ἔχω, 325 LΓ. Au vers 319 LΓ on peut traduire ἔχουν par „ils peuvent", mais nous préférons y voir un futur. 4°. νά suivi d'un subjonctif: νὰ πληρώσω, 175 LΓ.

Conditionnel

§ 85. Le conditionnel s'exprime : 1°. Par le seul imparfait : *ἔκοπτα, ἔπαιρνα*, 1368 *LV*. 2°. Par *ἤθελα* et l'infinitif ou la paraphrase de l'infinitif : *νά 'θελα ἀποξενωθεῖ*, 248 *V* (*νὰ θέλησα νὰ ξενωθῶ L*). 3°. Par l'aoriste avec *νά* : *νὰ εἶπα*, 723 *LV*. 4°. Par l'imparfait avec *ἄν*, s'il s'agit d'un cas irréel : *ὁ Φλώριος ἂν εἶχεν* (s'il était présent)... *ἀνδραγαθιές*, 721 *L*.

Voix moyenne.

§ 86. *ἀπηλογησατο*, 657 *LV*. *ἐφθεγξατο*, 157 *LV*. 253 *LV*, *παρεστησατο*, 12 *V*.

MOTS INVARIABLES.

Adverbes.

§ 87. Adverbes de manière. *ἀντάμα*, 1023 *LV*. *ἀποκρυφα*, 1312 *V*. *δηθέν*, 718 *L*. *διασυντόμου*, 1583 *L*. *διασυντόμως*, 514 *LV*. *ἐλεεινῶς*, 81 *LV*. *κάλλια, κάλλιον*, 1723 *LV*. *ὁμάδι*, 1283 *V*. etc. etc.

§ 88. Adverbes de lieu. *ἀλλοῦ*, 847 *LV*. *ἐκεῖσε*, 27 *V*. *ταυτοῦ*, 1142 *LV*. *μερεάν*, 804 *L* etc.

§ 89. Adverbes de temps. *ἀκόμην*, 256 *LV*, *ἀκόμη*, 1256 *L*. *ἀπόψε*, 225 *LV*. *πάλε, πάλιν*, 949 *LV*. *πάντα*, 189 *LV*. *πρῶτα*, 1000 *LV*. *πρῶτον*, 1069 *LV*, *σύχνον*, 218 *LV* etc.

§ 90. Adverbes de quantité. *καθόλου*, 547 *LV*. *κἄν*, 55 *LV*. *τοσῶς*, 1341 *LV*. *τίποτες*, 553 *LV* etc.

§ 91. Adverbes de négation. *μή*, 402 *LV*. *μήπως*, 1314 *LV*. *οὔ*, 260 *LV*. *οὐδέ*, 774 *LV*, *οὐδέν* 205 *LV*. *δέν*, 854 *LV*.

Prépositions.

§ 92. *ἀντίς* et le gén. : 279 *L*. *ἀντε* et l'acc. : 278 *V*. — *ἀπό* et le génitif : 553, *LV*. *ἀπό* et l'acc. : 49 *LV*, 75 *V* (*ἀπέ L*). — *διά* et le gén. : 207 *L*. — *δίχως* et le gén. : 248 *LV*. — *δίχα* et le gén. : 716 *LV*. — *εἰς* : 171 *LV* etc. — *ἐκ* et le gén. : 11 *V*. — *ἐν* et l'acc. : 43 *LV*. *ἐν* et le datif : 321 *V*, — *κατά* et le gén. : 401 *LV*. *κατά* et l'acc. : 268 *LV*. — *μετά* et l'acc. : 59 *LV*. *μετά* et le gén. : 60 *LV*. — *μέ* et l'acc. : 86 *LV*. — *μά* et l'acc. : 254 *LV*. — *πρός* et l'acc. : 157 *LV*. — *σύν* et le gén. : 1783 *L*. — *ὑπό* et le gén. : 326 *LV*.

§ 93. Dans les verbes composés l'augment en -ε se substituant à la voyelle initiale du mot a contribué à une confusion entre certaines prépositions. Entre ἀπο et ἐπί: ἐπεχαιρέτισεν, 287 *L* et ἀποχαιρέτισεν (*V*). ἐπεσώθησαν, 304 *L* et ἀπεσώσασιν (*V*). Entre ἀνα et ἐν: ἐνεθράφησαν, 145 *L* et ἀναθρέφουνται (*V*). ἐνέθρεψα, 416 *L* et ἀνάθρεψα (*V*). Entre ὑπο et ἐπί: ὑπήκοος (forme correcte à ce passage), 223 *V* et ἐπήκοος (*L*). *V* se méfiant de la forme ἐπ(ί), écrit ὑπέπεσεν, 255, pour ἐπέπεσεν (*L*), ὑπεσέβησαν, 53, pour ἐπεσέβησαν, ὑπεύχεται, 1091*b*, pour ἐπεύχεται. On lit côte à côte ἐπεσώθην, 88 *L*, ἀπεσώθην (*V*), ἐπέσωσεν, 960 *L*, ὑπέσωσεν (*V*). Cette confusion a frayé le chemin a des alternances encore plus bizarres, les scribes ne sachant plus à quoi s'en tenir sur les prépositions dans les mots composés: de là ἐπιταγός, 758 *L*, pour ὑποταγός (*V*), παραδιαβάσαι, 319 *L*, pour περιδιαβάσαι (*V*). La forme étrange ἀποπατεῖ, 671 *LV* (voir notre observation à ce vers) est due à la même confusion ; de même ὑπέλαβεν, 1397 *L*, pour κατέλαβεν (cf. *V*).

§ 94. La préposition συν donne à certains verbes intransitifs une valeur transitive: συνατόθανέ την, 517 *LV*. χαρὰν ἔχεις συ(ν)ζῆσαι, 483 *LV*. συμπάσχισέ την, 517 *L* (συμπάθησέ την *V*), συμπόνησε τὴν θλίψιν της, 515 *LV*. συμπονεῖ καὶ πάσχει (pour συμπάσχει) τον, 524 *LV*.

Conjonctions.

§ 95. Conjonctions de coordination: ἀλλά, 620 *LV*. ἀμμε, 660 *L*. ἀμμή, 1677 *L*. ὅμως, 1442 *L*. πλην, 237 *LV*. μηδε, 1371 *L*. οὐδέ, 239 *LV*.

§ 96. Conjonctions de subordination: ἄν, ἐάν, 208 *LV*, 260 *L* etc. ἀφοῦτις, 1475 *L*. ἀπήν, 1199 *L*. διότι, 712 *LV*. ὅτι, 87 *LV*. ὅντα, 126 *LV*. ὡς, 44 *LV*. ὡσάν, 261 *L* etc.

Les noms propres.

§ 97. Dans les deux manuscrits le nom du héros est toujours Φλώριος; dans le *cantare* c'est toujours Fiorio.

§ 98. Πλάτζια Φλώρε, nom. et acc. (tantôt avec, tantôt sans ν finale); au génitif: Πλάτζια Φλωρες. C'est la déclinaison suivie par *L*: 149, 181, 189, 203, 238, 240, 263, 266, 349, 368, 378, 411, 491, 509, 549, 575, 689, 748, 774, 782, 908, 956, 1044, 1063, 1067, 1082, 1104, 1240, 1482, 1489, 1719, 1768, (nom. ou acc.): 172, 500, 618, 785, 860, 872, 877, 1208, 1220, 1403, 1407, 1512, 1607, 1616, 1766 (gén.). Dans deux passages (335, 1534) on lit ἡ Πλάντζια Φλώρε, une fois (1584) τῆς Πλάντζια

Φλώρε. Dans les deux manuscrits le nom est toujours écrit en deux mots, dont le premier est indéclinable. La forme Πλάντζια est un souvenir du nom italien.

Dans la première partie du poème, *Γ* aussi a au nomin. et à l'acc. Πλάτζια Φλωρε (119, 181, 189, 203, 238, 240, 263, 335, 376*a*, 411, 491, 575), mais le génitif en -ες lui est inconnu; il a d'ordinaire Πλάτζια Φλώρης (titre, 349, 368, 500, 549, 618, 1208, 1220, 1580*c*, 1628*b*), quelquefois Πλάτζια Φλώρας (1401, 1607, 1766) et une fois τῆς Πλάτζια Φλώρα (1773*b*). Dans la seconde et plus grande partie du poème la forme du nom. et de l'acc. est pour *Γ* Πλάτζια Φλώρη(ν) (748, 774, 782, 804*b*, 1261*d*, 1407, 1586*a*) ou bien Πλάτζια Φλώρα(ν) (877, 908, 956, 988*b*, 1063, 1067, 1082, 1104, 1240, 1512, 1584, 1586*a*, 1586*g*, 1616, 1621, 1652, 1705*a*, 1719).

Le *cantare* a *Biancifiore;* quelques manuscrits ou éditions ont à des passages isolés *Bianciafiore* (st. 14), *Bianchofiore* (st. 62), *Brancifiore* (st. 91, 124, 126).

§ 99. Φίλιππος, toujours même forme; dans le *cantare Felice* et *Felicie* (st. 136, 137, 138).

§ 100. Μαχουμέτης, 1144 *LΓ*; Μαχουμέτην, 245 *LΓ*, 745 *LΓ*; en italien *Malcometto* ou *Malchometto* (st. 22) et *Macometto* (st. 91).

§ 101. Τοτατζία, 113 *Γ*: Τοντλάτζια, 113 *L*. La forme de *L* n'est qu'une erreur du scribe, qui pensait à Πλάτζια Φ.; l'accent le prouve. Le *cantare* a les formes *Topacia*, *Albacia*, *Tropatia* (st. 9).

§ 102. Δαβίδ (écrit, par une abréviation bien connue, Δαδ), 1279 *L*; Δαδέν, 1279 *Γ*. Dans le *cantare* l'aubergiste s'appelle *Dario*, nom répondant au français *Daire* (st. 98). Nous expliquons ci-dessous (voir notre observation au vers 1279) pourquoi le remanieur grec a changé ce nom. La forme Δαδέν de *Γ* provient d'un scribe qui ne comprenait pas l'abréviation Δαδ.

§ 103. Μπελισάντα, 1255 *L*; Πελέσαντος, 1302 *L* (accentuation fausse; mot corrigé dans le texte); Πελέσαντας, note marginale du scribe de *L*, venant après 1318; Πελεσκύτα, 1255 *Γ*. L'italien a les formes *Biligiante*, *Bellizante*, *Balizante*, *Belizante*, *Belirante* (st. 96), *Bella Santa*, *Bella Sancte*, *Bilisanti*, *Bellizante*, *Belizante*, *Belizzante*, *Balizante* (st. 100). Ici encore le texte de *L* se rapproche de celui du *cantare*; il est inutile de rechercher l'étymologie de la forme bizarre Πελεσκυτα de *Γ*. La tradition flottante du nom italien montre à l'évidence qu'il y a peu à tirer des noms qui ne se rencontrent qu'une ou deux fois. Le poème francais ne donne pas de nom à ce personnage; aux passages correspondants il est question d'un „oste", d'un „bourgeois", d'un „pontonier".

§ 104. Καλλιοτέρα, 114 *LΓ*; c'est la traduction du nom italien *Mellore* (st. 9), qui dans quelques manuscrits du *cantare* est défiguré en *Managia* et *Maure*.

§ 105. Κορίτζια, 1588 *L*, 1600 *L*, 1651 *L*, 1657 *L*. Le nom est dû à une parétymologie de l'italien *Gloritia* (st. 122, avec les variantes *Groricia*, *Gloria*, *Coloriso*, *Cholo riso*), qui à son tour veut rendre le nom *Claris* des deux versions françaises.

Aux vers 1588 et 1600 *Γ* a Μπεχήλ; nous avons vu ci-dessus (p. 22) que M. Teza croit que ce nom est d'origine germanique. Nous y voyons plutôt une erreur inexplicable d'un copiste, et cela d'autant plus volontiers qu' aux vers 1651 et 1658 le manuscrit *Γ* porte κορίτζιν.

§ 106. Αἴγυπτον 1251 *LΓ*, 1253 *LΓ*; Ἀλεξάνδρειαν 1276 *LΓ*. Βαβυλῶνος, 1277 *Γ*, 1742*a* *Γ*; τὴν Βαβυλῶνα 1498*b* *Γ*. *L* (1277) a la forme populaire Βαβυλωνίας, qui se rapproche de la forme italienne *Babellonia* (st. 98).

§ 107. ἐν Γαλίτζες (ou Γαλίτζαις), 17 *Γ*, 43 *Γ*. Le pluriel m'est inexplicable.

§ 108. Δαλμάτζια, 116 *L* (Δαλμάτια *Γ*). *Γ*, comme d'ordinaire, s'éloigne plus de l'italien.

§ 109. Μαιόν, 126 *LΓ*; τοῦ Μαιοῦ, 1547 *Γ*; ὁ Μᾶς, 1547 *L*.

§ 110. Μοντόριον, 225 *LΓ*, 304 *LΓ*, 334 *LΓ*, 286 *Γ*, 471 *L*; Μοντόριν, 286 *L*; Μοντούρι, 471 *Γ*.

§ 111. Ῥωμαίων, 1794 *LΓ*, 1795 *LΓ*; Ῥώμη, 1795 *LΓ*; Ῥωμην, 1796 *L*, 1796*a* *Γ*.

V.

Le texte de l'édition présente.

Plus on étudie les écrits en grec populaire du moyen âge, plus on se persuade que les graves défauts des textes sont plutôt l'œuvre des copistes que des auteurs. Les scribes — en même temps des remanieurs de textes — sont principalement responsables du mauvais renom de la langue médiévale. Les contresens, les formes monstrueuses, les mots de remplissage (tels que γάρ, δέ, γοῦν) augmentent à mesure que la tradition s'éloigne du manuscrit original. On avait bien peu de respect pour un texte écrit dans la langue de tout le monde; on l'écourtait quelquefois, le plus souvent on l'élargissait. Ces développements, d'ordinaire reconnaissables à des vers de soudure, sont surtout riches en fautes contre la grammaire et le bon sens.

Ces considérations pourraient amener un éditeur à corriger les imperfections du texte toutes les fois que la saine raison l'exige. Seulement si la corruption de nos textes est un fait acquis, il n'est pas moins sûr qu'on réussit rarement à réstituer les mots originaux [1]). Un savant grec comme Maurophrydes, qui connaissait de naissance le génie de la langue, a souvent proposé des mots ou des changements de phrase qui conviennent au vers, mais peu nombreux sont les cas où ses corrections, acceptables en soi, sont confirmées par le manuscrit de Londres. Le partie négative du travail à faire paraît moins hasardeuse: nous avons constaté que la plupart des passages suspectés par Köstlin ne se trouvent pas dans le manuscrit.

Averti par le médiocre succès du plus compétent de nos devanciers, Maurophrydes, nous avons rarement risqué des conjectures; celles qui demandent une explication ont été discutées dans nos observations. En revanche nous avons signalé, dans ces mêmes observations, les passages obscurs du texte, ne fût-ce que par un seul mot. On verra qu'ils sont nombreux, malgré le secours offert par *L*. Nous ne nous sommes écarté de *L* que dans les cas où *V* seul offre un texte intelligible.

Pour ne pas surcharger l'apparat critique, nous n'avons pas mentionné au bas des pages les fautes d'itacisme, les accents omis etc. Ces minuties sont plus que superflues, elles découragent le lecteur de consulter les variantes. Nous avons donc tacitement rétabli l'orthographe, l'accentuation et la ponctuation usuelles.

Voici quelques particularités du scribe de *L* qui valent la peine d'être signalées: le groupe *τζ* correspond à *dz* et à *ts*: nous l'avons gardé dans les noms propres; le scribe ne marque pas la synizèse de *ι*, il va jusqu'à écrire *γίομα* etc.; *εἰς* est toujours écrit en toutes lettres, même lorsqu'un mot à consonne finale précède et que le rhythme prouve qu'on ne prononçait qu'un simple *s*; d'ordinaire *ἄν*, *μέ*, *σέ*, *τόν* n'ont pas d'accent.

---

1) Nous exceptons les correctons légères telles que *σένα* pour *μενα*, *ξελων* pour *ξελω*, *ὀδυρμοί* pour *οἰδαλμοί* (corrigé au vers 97 d'après le vers 82) etc. etc. Elles forment la plus grande partie des corrections mises en caractères espacés au tableau que nous avons inséré aux pp. 23 et suiv.

TEXTE.

Διήγησις ἐξαίρετος, ἐρωτικὴ καὶ ξένη
Φλωρίου τοῦ τανευτυχοῦς καὶ κόρης Πλάτζια Φλωρης.

Εἷς καβαλλάρης εὐγενὴς ὁρμώμενος ἐκ Ῥώμης,
ἀνδρεῖος, καλοπρόσωπος, ἐν παλαιοῖς τοῖς χρόνοις,
ἔσχε παρθένον σύζυγον· πλὴν ἐξ αὐτῆς τῆς κόρης
τέκνον οὐδὲν ἐποίησεν, κ' ἐτρώθηκεν τῇ λύπῃ·
ὑπῆρχε γὰρ εὐγενική, τὸ εἶδος κρυσταλλόχροια,
ἐξαίρετος εἰς ἡλικιάν· πλην ἦτον ὡραιωμένη,
εἰς ἡλικιὰν κυπάρισσος, σελήνη εἰς τὴν ὄψιν·
ὁ κύκλος τοῦ προσώπου της τὸν ἥλιον ἀντηύγει,
τὸ κάλλος της τὸ ἔμορφον φλόγα νὰ παρασταίνῃ.
ἰδὼν δὲ ὁ αὐτῆς ἀνὴρ αὐτῆς τὴν ἀτεκνίαν,
ἐκ βάθους τῆς αὐτοῦ ψυχῆς θεὸν ἐξιλεοῦτο,
καὶ πρέσβυν παρεστήσατο μύστην τοῦ τηλικούτου
Ἰάκωβον τὸν ἔνδοξον ἀπόστολον κυρίου,
ὅσον νομίζων παῤῥησιὰν ἔχειν πρὸς τὸν δεσπότην
τοῦ χάριν δοῦναι αἰτήσεως ἵνα | τεκνοποιήσῃ | . (f 78 r°.)
ὁ δὲ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς διὰ νά 'χῃ τοιαύτην χάριν,
ὑπόσχεσιν ἐποίησεν νὰ κλαίγουν ἐν Γαλίτζες.
μετὰ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν συνέλαβεν ἡ κόρη,
καὶ πάντες εἰς τὸν οἶκον τους χαρὰς μεγάλας κάμνουν.
ἰδὼν δὲ τὴν ὑπόσχεσιν ἀπάρτι πληρωθεῖσαν,
ἔλαβεν τὸ μαρσίπιον μετὰ τὴν βακτηρίαν,
ὡς εὐτελὴς καὶ τὴν στολὴν ἐφόρεσεν αὐτίκα,
νὰ πᾶν εἰς τὸν εὐκτήριον ναὸν τοῦ Ἰακώβου·
καὶ ἀντάμα ἐποῖσαν τὴν ὁδὸν μετ' αὐτῶν καὶ ἑταῖροι.
μετὰ δὲ τοῦ πορεύεσθαι στράταν τοῦ ταξιδίου
ἐπάντημαν ἐνάντιον, πλῆρες ζημίας γέμον,
ἐκεῖσε συνεπήντησαν· ζημίαν γὰρ τοιαύτην
ἐκίνησεν ὁ βασιλευς Φίλιππος ἐκ Σπανίας·
Σαρακηνὸς τὴν γενεὰν ἦτον μαγαρισμένος.
πλῆθος πολλῶν καβαλλαριῶν ἔσυρεν συντροφία

15. Le manuscrit de Londres commence par le vers: ἐὰν συλλάβῃ ἡ γυνὴ τοῦ να τεκνοποιήσῃ. Puis les mots: λείπει ἐδῶ, après quoi commence le vers 36, dont le premier mot (ἐκεῖ), a l'initiale ornementée. — 16. ὁ δὲ ἀ τ. γ. αὐλὴ τ χ. V. — 17. ἐποίησαν V. — εἰς τό V. — 24. ἀντάμας ἐποίησαν . . ἑτέρων V. —

καὶ πεζικὸν ἀμέτρητον ἐμπρός του μετ' ἐκείνων.
περνοῦν εἰς ὄρη δύσβατα νυκτοπεριπατοῦντες·
ἐχάραξε ἡ ἀνατολή, ἐσίμωσε ἡ ἡμέρα,
ἔλαμψεν καὶ ἐμόρφωσεν τὸ φῶς τὸ τοῦ ἡλίου,
καὶ βίγλας ἔστησεν πολλὰς βλέποντες τὰς κλεισούρας.
ἐκεῖ εἶδε διαβαίνοντας ῥωμαίους πελεγρίνους, f 78 r°
ἀνθρώπους ὅλους εὐσεβούς, Χριστιανοὺς τὴν πίστιν,
ὅλοι διὰ νὰ παγαίνουσιν ὡς διὰ νὰ προσκυνήσουν
τὸν ἅγιον Ἰάκωβον, ἀπόστολον κυρίου.
ὥστε ὑπῆρχεν μετ' αὐτῶν καὶ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος,
ἐκεῖνος ποῦ τὴν ἄτεκνον εἶχεν καὶ ὑπεσχέθην·
„ἐὰν λυθῇ τὸ τοῦ δεσμοῦ καὶ ἡ γυνὴ συλλάβῃ
μὲ τὴν ἡμῶν ὁμόζυγον ν' ἀπέλθω ἐν Γαλίτζες."
ὡς γοῦν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς τούτους ὁδοιποροῦντας,
τοῖς ὁμοφύλοις ἤρξατο κελεύειν καὶ προστάττειν. f 78 v°.
καβαλλαρίους δ' ἔλεγεν τοὺς σφικτοαρματωμένους·
„ἄνδρες καλοὶ πολεμισταί, στρατιῶται ἀνδρειωμένοι,
δράξετε, ἰδέτε, μάθετε τὸ τί γενεᾶς ὑπάρχουν·
καὶ ἂν ἔν' ἀπ' τὸ χριστιάνικον γένος ὅπερ μισοῦμεν,
εἴτι κακὸν καὶ ἐμπόδιον 'ς αὐτοὺς ποιήσετέ το."
λαβόντες δὲ τὸ ἄθεον θέλημαν παρ' ἐκείνου,
ὡς θῆρες δράσσουν κατ' αὐτῶν καὶ ὡς κύνες μετὰ θράσους,
καὶ ὡς λύκοι ἐπεσέβησαν σπαράξαι καὶ ταράξαι
τοὺς ἀληθοὺς Χριστιανοὺς καὶ φίλους | τοῦ κυρίου· f 79 r°.
κἂν ἑκατὸν κατέσφαξαν ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες,
καὶ ὅσοι ἐγλυτώσασιν στρέφουνται ἐξοπίσω.
κατέσφαξαν καὶ τὸν ἀνὴρ ἐκεῖνον τῆς γυναῖκας
καὶ τὴν γυναῖκαν ἔλαβαν ἐκείνην τὴν ὡραίαν.
μετὰ δὲ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ὁμοζύγου ταύτης
κλαίουσα, ὀδυρόμενη, μετὰ θλιμμένου τρόπου
τοῖς ἀνομίοις ἔλεγεν· „τὴν ταπεινὴν μ' ἀφῆτε,
τὴν ταπεινήν, τὴν θλιβερὴν καὶ τὴν πολλὰ καμένην,
ὅτι ἀπεσώθην ἡ ἐλεεινὴ εἰς ἄδικον λιμένα."
οἱ δ' ἄθεοι Ἀγαρηνοὶ βλέποντες τῆς ὡραίας f 79 v°.

---

33. ἐσίμωσεν ἡμέρα V. — 34. και manque V. — 36. ἐκεῖ δὲ ὁ L. ἐκεῖ ὅρασιν... ἀνθρώπους V. — 37. Ῥωμαίους ὅ εὐγενεῖς V. — 38. ὁ νὰ ὑπ διὰ ν. π V. — 40. ὅστις L. μετ' αὐτούς V. — 41. τὸ ἄτεκνον L. — 42. και νὰ τεκνοποιήση L. — 43. ἐμήν... ἀπέλθουν V. — 45. ἀλλοφύλοις... προστάσσει V. — 46. κ. λέγ ε. δὲ σ. V. — 47. ἄνδρας καλοὺς πολεμιστὰς ἀνδρειωμένους V. ἁρματωμένοι L. — 48. δράμετε, ἴδετε V. — 49. εἶναι... Χριστιανῶν V. — 50. ἐπώδυνον... ἂς V. — 51. οἱ ἄθεοι V. — 52. μ θράσει V. — 53. ὑπεσεβησαν V. — 56. κ. ὅσους.. ὄπισθεν τοὺς ἐδέσαν V. στρέφουντες L. — 57. ἐκείνης V. — 58. ἔλαβον V. — 60. κλαιόμενη V. τοθου L. — 61. καὶ τοῖς ἀνόμοις... μ' ἀφεῖλας V. — 62. καὶ θλ V. — 63. ἐσώθην V. Après 63, dans le text. ἔφερον καὶ ἐπαρέδωκάν την εἰς τὸν βασιλέα L. — 64. Σαρακηνοί... τὴν ὡραίαν V. —

τὴν θεωριάν, τὴν σύστασιν, τὸ κάλλος τοῦ προσώπου,
τὴν σύστασιν εὐγενικήν, τὸ ὡραῖον φρόνημάν της,
ὑπερβαῖνον ἐθαύμαζον τὴν κόρην τὴν ὡραίαν.
τί τὸ λοιπὸν ἐγίνετον; ἐπήρασιν τὴν κόρην,
φέρνουν την εἰς τὸν βασιλεά, αὐτὸν τὴν παραδίδουν,
πλὴν τὴν χαρίζει δομενήν, ἐξακριβῶς τὴν εἶχεν,
ἐξακριβῶς ἐφύλαττε τὴν εὐγενειὰν τῆς κόρης.
ὑπάρχουσα ἡ Χριστιανὴ ἐντὸς τοῦ βασιλέως
θλιμμένη ἐκαθέζετον· παντότε ἐνθυμᾶτον
τὴν ξενιτειὰν τὴν | ἔπαθε, θάνατον τοῦ ἀνδρός της· f 80 r°.
καὶ ἀτὲ τὴν λύπην τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν,
τὸ κάλλος τοῦ προσώπου της τελείως ἐτελειώθην
καὶ θεωριὰ οὐδὲ κἂν ποσῶς ἐφαίνετον εἰς αὐτην.
τὸ ἡλιοκυκλοθεώρημαν, τὸ ὁλοέκλαμπρόν της,
τὸ χαριτοερωτόμοφον, τὸ ἐξαίρετον καὶ ὡραῖον,
ἡ θλίψις της τὸ ἔσβεσεν, τελείως ἐλλοιώθην.
ἔκλαιεν πάντοτε δεινῶς καὶ ἐλεεινῶς ἐθρήνει,
καὶ οἱ ὀδυρμοὶ ἐφλόγιζον τὴν ὅλην της καρδίαν·
καὶ κλαίουσα γὰρ ἔλεγεν ὡς πρὸς τὸν βασιλέα
καὶ πρὸς | αὐτήν του ὁμόζυγον, αὐτὴν τὴν βασιλίσσαν· f 80 v°.
„ἀφῆτε μὲ τὴν ταπεινήν, τὴν τόσα πονεμένην·
μὴ σφάξω τὴν καρδία μου ἀτή μου μὲ κοντάριν,
ὅτι εἰς ἐμέναν ἔφτασεν τῆς ἀτυχιᾶς ὁ κλόνος·
τῆς εἱμαρμένης τὸ δεινὸν ἀτάνω μου ἐτεσώθην,
ὅταν ἐσφάγην ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ ὁ ἐδικός μου.
νὰ εἶχεν πῦρ ἐξ οὐρανοῦ πέσειν καὶ πυρπολήσειν
καὶ κατακαύσει καὶ ἐμὲν πλέον παρὰ τοῦ ζῆν μέ·
μετ' αὖτον γὰρ ἐκίνησα μετὰ χαρᾶς μεγάλης
νὰ ὑπᾶμεν εἰς τὸν εὐκτήριον ναὸν τοῦ ἀποστόλου."
καὶ | ταύτην ἡ βασίλισσα οὕτως ἀπηλογήθην· f 81 r°.
„κυρά, εἰς τὴν θλίψιν τὴν πολλὴν καὶ τὴν ἀδημονίαν
ἔχε μικρὴν παρηγοριὰν καὶ ἄνεσιν ὀλίγην·
οἱ γὰρ συχνοί σου ὀδυρμοὶ τὸ κάλλος σου μαραίνουν

65. τ θ καὶ τὸ ἀκέραιον φρονημάν της V. — 66. τ σ. τὸ εὐγενικόν. πολλὰ τὴν ἐθαυμάζαν V. — 67. manque V. — 68. ἐγένετο, φόρνουν V. — 69. βασιλεῦ L. — 70. ἀκριβῆς L. — 71. ἐξακριβῆς L. ἐ. τὴν ἔβλεπεν τῆς κόρης τὴν εὐγενείαν V. — 72. γοῦν ἡ L. ὑπῆρχε γὰρ ἡ εὐγενική V. — 73. ἐνθυμᾶται V. — 74. τὸν τοῦ ἀνδρός της θάνατον μᾶλλον καὶ τὴν σκλαβίαν V. — 75. ἀπό V. — 76. ἠλλοιώθη V. — 77. κ. θ κ π. οὐ φαίνετον V. — 78. τ. ἡλιοκυκλοθώρημα. τὸ πῦρ το λαμπροτάτον V. — 79. θεοχαριτόμορφον V καὶ manque V. — 80. ἔσβενεν... το ἀφανίζει V. — 81. γὰρ π. L.V. δεινῶς manque V. — 82. οἱ manque V. — 83. καί manque L. — 84. π. την τούτου... ταύτην V. — 87. ἔτυχεν τ δυστυχίας ὁ χρονος V. — 88. ἀπεσωθην V. — 90. ν. εἶ πέσει ἐξ ὀ. πῦρ καὶ νὰ π V. — 91. κρεῖττον ὑπέρ V. — 93. νὰ πᾶμεν εἰς τό V. — 94. κ ταῦτα... ὄντως V. — 97. ὁ. γ συχνάκις L. οἰδαλμοί V. —

τὸ ὡραῖον τοῦ προσώπου σου τελείως ἀφανίζουν·
διὰ τὴν ἀγάπην τὴν ἐμήν, παρηγοροῦ πολλάκις.
ἄλλον δὲ πάλι ἐρώτημα σὲ θέλω ἐρωτήσει
καὶ εἰπέ με το διὰ κουρτεσιάν, βλέπε μη με το κρύψῃς.
θεωρῶ, στοχάζομαι συχνῶς, βλέπω τὴν σὴν γαστέρα
καὶ ὁ ὄγκος τῆς κοιλίας σου δείχνει σ' ἐγγαστρωμενη.
καὶ ἂν εἶσαι ἔγκυος, κυρά, θάρρησ' ἐμοῦ τὸ πρᾶμα· f° 81 v°.
καὶ ὅρκον ποιῶ στὴν βασιλειὰν νὰ ἔναιν διὰ τὴν τιμήν σου,
νὰ ποίσω, νὰ ἐργάσωμαι καλῶς νὰ σὲ δουλεύσουν."
καὶ ἡ κόρη ὡμολόγησε ὅτι ἔγκυος ὑπάρχει.
καὶ πάλιν ἡ βασίλισσα οὕτως ἀνταπεκρίθην·
„ἐδά, λοιπὸν παρηγοροῦ, μὴ θλίβεσαι ἀπὲ τώρα.
χαρὰν ἥγου τὴν ξενιτειάν, ὅτι ἀπεδὰ ἐλπίζω
νὰ ἔχῃς δόξαν καὶ τιμὴν καὶ καυχημαν καὶ κλέος."
Μάθε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δυο καὶ ξενίζου· f° 82 r°.
ἡ κλῆσις δὲ τῆς Χριστιανῆς ὄνομα Τοπατζια,
τῆς βασιλίσσης πάλιν δὲ τὸ ὄνομα Καλλιοτερα,
ὄντων ἀντάμα δὲ τῶν δυὸ χάρις τῆς βασιλείας.
ἦλθεν ἀπὸ Δαλμάτζια εὐγενεστάτη χάρις·
ῥοῦχον χρυσὸν μεταξωτόν, ἔμορφον, ὑφασμενον,
ἡλιοαγλαίζοντα, ἀστράπτοντα ἐν δόξῃ·
ἐφέραν τῆς βασίλισσας καὶ ἡ βασίλισσα τὴν κόρην,
ἐκείνην τὴν Χριστιανήν, τὸ ἐφόρεσεν ἐν πρωτοις.
ἐμορφοερωτοπαιδευτος ὑπῆρχεν ὁ χιτῶνας,
ἐκεῖνος τὸν ἐφόρεσεν ἡ εὐγενὴς ἡ κόρη. f° 82 v°.
ὑπῆρχον δὲ ἀμφοτερες ἔγκυες τὴν γαστέρα,
συνέφτασε δὲ ὁ καιρὸς ἀντάμα καὶ τῶν δύο
καὶ ἀμφότεραι γεννήσασιν εἰς παλατιοῦ τους οἴκους,
τὸν Μάιον ὄντα τὰ ῥόδ' ἀνθοῦν καὶ ἐκπέμπουν μυρωδίες·
καὶ ἐγέννησεν ἡ Χριστιανὴ ἔμορφην θυγατέρα,
γεννᾷ καὶ ἡ Σαρακήνισσα υἱὸν ἐξαιρημένον.
τί τὸ λοιπὸν ἐγίνετον 'ς τὴν ὡραίαν ἐκείνην,
τὴν ἔμορφον καὶ Χριστιανήν, τὴν πλήρης θεωρίαν;

98. ἠλλοιώθην V. — 99. π. πολλήν L. π. ὀλίγον V. — 101. κουρτέσια μου, πέ το V. — 102. καλὰ στοχάζομαι V. — 103. καὶ ογκον L. ἐγγα-στρωμένης V. — 104. χάρισέ με τ πρᾶγμα V. — 105. στὸ κράτος... δία τιμήν σου V. — 106. σὲ ἐργάσωμαι... δουλεύουν V. — 108. τὴν ἀπεκρίθην V. — 110. παὶ ξ.... ἐλπίζου L. ἀπάρτι V. — 111. Après 110 L a, dans le texte: κάθεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλισσα νὰ παρηγοροῦν τὴν κορην — 113. δε manque V. Τοντλάτζια L. — 115. ἦτον ἀνάμεσα τῶν δυὸ χάριν τῆς βασιλίσσης V. — 116. Δαλμάτια V. — 118. ἐνδοξως V. — 119. ἤφεραν τὴν βασίλισσαν β τ. κ V. — 120. ἐκείνης τῆς Χριστιανῆς .. αὐτίκα V. — 122. ἐκεῖνον τό V.L. ἡ εὐγενίδα κ V. — 123. ἐγκύως L. — 124. συνέφθασε δ καὶ... ἐκείνων κ. V. — 125. ἐγέννησαν ἐ. βασιλέως οἶκον V. — 126. ἀνοίγουσιν καὶ ἐκπέττουν L. ὅταν τὰ V. — 127. καί manque V. — 128. γεννᾷ manque L. — 129. καί... ἐγένετο V. — 130. ἔμορφην X V. —

μετὰ τὸ βρέφος ἐξελθεῖν ἐκ τὴν αὐτῆς γαστέρα,
ἐπέθανεν ἡ εὐγενική, καὶ ἐκ τὴν ζωὴν τὴν ὧδε f 83 r°.
ἐδιάβη, 'ς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀντεκατέστην.
διὰ δὲ τὰ γενέθλια καὶ τὴν χαρὰν ἐκείνην
οἱ πάντες μεγιστάνοι τε μετὰ τὸν βασιλέα,
καὶ πάντες πλούσιοι καὶ πτωχοί, μικροί τε καὶ μεγάλοι,
καὶ οἱ βάγιες τοῦ παλατιοῦ μετὰ καὶ τους ἀγώρους,
χαρὲς ἐκατεστήσασιν διὰ παραδιαβασμόν των,
καὶ τὴν χαρὰν ἐχαίρουνταν ἑξάμηνον καὶ πλέον.
τὲς βάγιες δὲ ὁ βασιλεὺς παρακαλῶν προστάττει
τὸ βρέφος, τὸ ἓν καὶ τὸ ἕτερον, ἐξακριβῶς θηλάσσειν, f 83 v°.
στερεῶς διὰ νὰ τ' ἀποκρατοῦν μὲ προσοχὴν μεγάλην,
νὰ τὰ φυλάττουν πάντοτε, καλῶς νὰ τὰ προσέχουν,
καὶ μιᾶς κοπῆς καὶ φορεσιᾶς ῥοῦχα νὰ τὰ ἐνδύνουν.
τὰ δύο ἐνεθράφησαν, τὸ ἀρσενικὸν καὶ ἡ κόρη.
καὶ ὁ βασιλεύς, ὡς ἀγαπῶν ἀμφότερα τὰ βρέφη,
ὀνόματα τῶν ἔθεκεν τὰ ἔπρεπεν κατ' ἀξίαν·
ὄνομαν δὲ τὸ ἀρσενικὸν Φλώριον, τὴν δὲ κόρην
εὐγενικὴν καὶ ἐξαίρετον ἔθηκεν Πλάτζια Φλώρε,
ὅτι „ἀνθομοία, ἔλεγες, τοῦ δροσεροῦ | ἔναιν κρίνου" f 84 r°.
καὶ τὸ καθὲν τὴν θεωριὰν εἶχεν ἀπὸ τὴν ὄψιν.
ὥσπερ τὸ ῥόδον ἄσπρον ἐν καὶ κόκκινον καὶ ὡραῖον
οὕτως τὸ κάλλος ἔπλασεν ἡ φύσις καὶ τῶν δυο,
κρινοτριανταφυλλόροδα, ἐρωτοαναθρεμμένα,
ἀναθρεμμένα σύντομα καὶ ἐρωτοαγαπημένα.
Μετὰ δὲ τὴν ἀναθροφὴν τῶν ἀμφοτέρων παίδων
ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν υἱὸν ἐφθέγξατο τοιάδε·
„δεῦρο, υἱὲ παμφίλτατε, ἄκουσον τοῦ πατρός σου
τὴν ἐντολήν, τὸ θέλημα καὶ τὴν βουλήν, τὸν λόγον.
| ἀνθρώπων παῖδες εὐγενῶν εἰς τὴν γραφὴν σκολάζουν, f 84 v°.
τὰ γράμματα σπουδάζουσιν, ἀπέλθουν διὰ νὰ μάθουν,
νὰ ἔναιν εἰς λόγον φρόνιμοι καὶ εἰς ἀξίαν μεγάλοι

---

131. ἅμα τ β ἔπεσεν V. — 132. ἀπέθανεν... ἐκ τοῦ ζῆν ἐκλείπει V. — 133. ἐδιέβην V. καὶ εἰς L. — 135. ἅπαντες μ. τ μικροί τε καὶ μεγάλοι V. — 136. manque V. — 138. χαρὰν ἐκαταστήσασιν δ ξεφάντωσίν τους V. — 139. ἐχαίρονταν V. — 140. προστάζει V. — 141. τὰ δύο βρέφη ἐξακριβῶς θηλάζει καὶ φυλάττειν V. — 142. στερέως νὰ... προσεχήν L. νὰ ποκρατοῦν καλῶς νὰ τὰ προσέχουν V. — 143. manque V. — 144. ἐνδύουν V. — 145. ἀναθρέφουνται V. — 147. τὰ ἔθηκεν τὰ πρέπουν V. — 148. ὄνομαν δὲ... ὀνομάζει V. — 149. τὴν κόρην τὴν ἐξαίρετον ἐκάλει Πλάτζια Φλώρε V. — 150. τῇ ἀνθωμία ἔλεγες οὐ δ ἔ κύρνου L. διὰ τὸ ἦταν ἀνθίμια τ δ κρίνου V. — 151. καὶ τοῦ καθὲν ἡ θεωρία ἔνι V. ἀπὸ τὴν νότην L — 152. ὅταν τ ρ L. κόκκινον ὡρ. V. — 154. κρυοτρ. L. — 155. καὶ ἐρωταναπαμενα L. ἐρωτοηγαπημένα V. — 156. τ δύο ἐκείνων παίδων V. — 157. Après ce vers on lit dans le texte de L: ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ μητέρα του διδάσκουν τὸν υἱόν τους — 158. τῆς φωνῆς μου V. — 159. τὸ λέγω V. — 160. πατέρων... σχολάζουν V. — 161. στὰ γ σπουδάζουσιν. ν' ἀπέλθουν νὰ τὰ μάθουν V. —

καὶ εὐτυχέστατοι εἰς βουλήν μᾶλλον καὶ ἂν βασιλεύσουν
τὰ πρέποντα τῆς βασιλειᾶς φρονίμως νὰ ἐξάγουν·
τους εὐγενεῖς καὶ ἔνδοξους ἀξίως νὰ δεξιοῦνται,
τους εὐτελεῖς καὶ ταπεινους πάλιν νὰ ἀγαποῦσιν."
καὶ ὁ Φλωριος ἀπόκρισιν πρὸς τὸν πατέρα λέγει·
„ἐμὸς πατὴρ γλυκύτατε, εἴτι εἰς ἐμὲν προστάττεις,
ἂν ἔν' τὸ πράγμα δίκαιον, ἂν ἔν' καθὼς τυγχάνει,
πληρώνω, πράττω, οἰκονομῶ, θέλω το, δέχομαί το. f 85 r°.
τοῦτο καὶ μόνον γίνωσκε, ὅτι εἰς τὸ σκολεῖον
μόνος μου οὐκ ἀπέρχομαι, δίχα τῆς Πλάτζια Φλώρες·
ἐὰν μετ' αὐτὴν ἀπέρχωμαι ἔχω καλῶς ποιῆσαι
καὶ πράξω καὶ τους ὁρισμους καὶ τὰ προσταγματά σου
καὶ ὅλα σου τὰ κελευματα ἑτοίμως νὰ πληρώσω,
μᾶλλον καὶ εἰς τὰ μαθήματα νὰ ἀπέρχωμαι σπουδαίως."
πάλιν δὲ τοῦτον ὁ πατὴρ οὕτως ἀπολογεῖται·
„τὸ αἴτημαν, τὸ θέλημαν, τὸ ζήτημά σου, υἱέ μου,
πράττω, ποιῶ, ὑποδεχομαι τέτοιον ὡς τὸ λέγεις."
ἀντάμα οἱ δύο ἐπορεύθησαν, ὁ Φλωριος καὶ ἡ κόρη, f 85 v°.
ἡ Πλάτζια Φλώρε ἡ εὐγενική τὰ γράμματα μαθαίνουν.
συντόμως γοῦν ὁ Φλώριος καὶ εἰς καιρὸν ὀλίγον
ἀνέγνωσεν, κατέμαθεν, βίβλους πολλους διῆλθεν·
διῆλθε δὲ καὶ ἕτερον βιβλίον τῆς ἀγάπης,
ὅπερ ἐκατεφλόγισεν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν.
ὁ βασιλευς δὲ θεωρῶν τὸ γεγονὸς ἐκεῖνον,
βέλος δεινὸν κατέτρωσεν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν·
σχεδόν τι οὐκ ἀνεπαύετο οὐδὲ ἐπαρηγορᾶτον.
ὁ Φλώριος δ' ἀπέβλεπε πάντα τὴν Πλάτζια Φλώρε, f 86 r°.
ἐκείνην τὴν ἀγλαόμορφον τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ,
τὴν κρουσταλλίδαν τοῦ νεροῦ, τὴν πάχνην τοῦ χειμῶνος,
τὴν δενδροηλιόμορφην, μαυροπλουμιστομμάτην,
τὴν νερατζοερωτοάκουστον, ῥοϊδοκοκκινοχείλαν,

163. εὐγενεῖς εἰς τὰς βουλάς V. βασιλεῦσι L. — 164. τῆς βασιλείας πρέπουσιν φρόνιμα νὰ ξηγοῦνται V. — 166. παιγνούς V. — 167. π. τ αὐτοῦ πατέρα V. — 168. ποιῶ... εἴτι ἐμέν V. ἐμοῦ L. — 169. ἂν ἔν' manque dans le second hémistiche L. ἂν ἔναι καὶ τυγχάνει V. — 170. ληρώνω L. — 171. εἰς τὸ σχολιον μόνος V. — 172. χωρίς V. — 173. ἐὰν μὲ ταύτην ἀπελθών V. ἐὰν δὲ μετ' L. — 175. βουλεύματα V. ἔτι ὡς ν. π. L. — 176. εἰς manque L. — 177. ἀπολογᾶται V. — 179. ἀποδέχομαι... ὅπερ λέγεις V. — 180. ἐμοῦ οἱ V. — 181. μανθαίνει L. μαθάνουν V. Après ce vers on lit dans le texte de L: ὁ διδάσκαλος νὰ τοὺς διδάσκῃ καὶ τοὺς δύο — 183. ἔμαθεν καὶ ἀνέγνωσεν β πολλάς V. — 184. δ. καὶ εἰς V. — 185. νοῦν του καὶ κ V. — 185a. ὁπόταν γὰρ ἀνέγνωσεν τὴν βίβλον τῆς ἀγάπης V. — 185b. ἀγάπη ἐκατεμάραινεν τὸν νοῦν του καὶ καρδίαν V. — 186. τ. γ μη φέρων V. — 188. σχεδὸν ὅτι L V. ἀνεπαύετο V. — 189. ὁ δὲ Φ L V. ἀπόβλεπε τ Π. Φ πάντα V. — 191. τ παχνοχιονάτην V. — 192. manque V. — 193. νεραντζαροτάκουστην. κρινοτριανταφυλλάτην V. νερανζοερωτοάκουστον L. — 193a. τραχηλομαρμαρόμυοστην, ῥοδοκοκκινοχείλα V.

τὴν συντυχογλυκόλαλον, ἐρωτοεταινεμένην,
ἐκείνην τὴν ἐκόσμησεν ἡ χάρη τῶν ἐρώτων,
ἐκείνην ἐστοχάζετον ὁ συνανάθροφός της·
ʼς αὐτὴν τὸν νοῦν του ἔθηκεν καὶ σαλεμὸν οὐκ εἶχεν
καὶ πάντα τὰ λεγόμενα εἶχεν τα ὡς ἀράχνιν.
ὁ δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ πρὸς Φίλιππον ἀπῆλθεν, f 86 v°.
τὸν πόθον του, τὸν ἔμνοστον, τὸν βασιλέαν εἶπε·
„ἐγνώρισε, κατάμαθε τὰ κατὰ τοῦ υἱοῦ σου·
ὁ γὰρ υἱός σου, ἐμοὶ δοκεῖ ὡς ἐρωτοετρώθην
εἰς Πλάτζια Φλώρε τὴν ὡραιὰν, τὴν κόρην τὴν νεᾶνιν,
καὶ ἀπὸ τὸν τόσον ἔρωταν τὸν ἔχει στὴν Φουδούλαν,
βίβλους οὐδὲν διέρχεται, ποτὲ οὐκ ἀναγινώσκει.
τοῦτον καὶ μόνον ἡ συντυχιὰ ἔναιν διὰ ἀγάπην,
πλαταίνει λόγους δι᾽ αὐτῆς, λέγει | διὰ τὸν πόθον, f 87 r°.
καὶ ἐὰν ʼς ἐκείνους χωρισμὸν μὴ ποίσῃς, ἤξευρέ το,
συχνάκις θέλει φλέγεσθαι ἐκ πόθου τῆς ὀδύνης.“
ὁ βασιλεὺς δὲ τὸ λεχθὲν λέγει τῆς βασιλίσσης·
„εὐγενικὴ κυράτζα μου, τί λέγεις νὰ ποιήσω;
οἱ πόνοι κατασφάττουσι, συντρίβουν τὴν καρδιάν μου
ὅτι ὁ ἡμέτερος υἱὸς χάνεται δι᾽ ἀγάπην
διὰ πόθον τῆς πανευγενοῦς καρδιοδιχοτομεῖται·
νὰ τὸν χωρίσω, εὐγενική, λέγω ἀπ᾽ τὴν Φουδούλαν
καὶ εἰς ξένους τόπους βούλομαι ἐκεῖνον νὰ ξενώσω,
καί, ἂν τύχῃ νἄν᾽ τὸ ῥιζικόν, νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὸν νοῦν του, f 87 v°.
ὅτι οὐ τόσον τὸ συχνὸν ἐκείνην θέλει βλέπει.“
τοιαύτην εἶχεν τὴν βουλὴν μετὰ τῆς βασιλίσσης.
ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος πρὸς τὸν υἱόν του λέγει·
„δεῦρο, υἱὲ παμφίλτατε, ἄκουσον τῆς φωνῆς μου,
ποίησον καὶ τὸ θέλημαν ἐμοῦ ὡς ἀγαπητός μου·
υἱὸς ὑπήκοος πατρὸς γενοῦ, υἱέ, νὰ λάβῃς
εὐχὴν καὶ τῶν γονέων σου καὶ δόξαν ἐξ ἀνθρώπων.
θέλω εἰς τὸ Μοντόριον νὰ ἀπέλθῃς ʼς τὸ σκολεῖον,
διὰ νὰ μάθῃς φρόνεσιν, ν᾽ ἀναγινώσκῃς βίβλους.
ἐκεῖ ἔναι καὶ ἡ φρόνεσις, ἐκεῖ ἔναι καὶ ἡ σοφία, f 88 r°.

194. ἐρωτοπονεμένην V. — 195. χάρις V. — 196. συνανάτροφος V. — 197. τ. ἔβαλεν V. Après ce vers le texte de L porte τὸν βασιλέαν συντυχαίνει ὁ διδάσκαλος — 201. γνώρισε V. κατέμαθε L. — 202. ὡς ἐ L V. ὅτι manque V. — 205. οὐδὲ ἀ V. — 206. ἔν V. — 207. κατ᾽ αὐτόν V. — 209. εἰς πόθον V. — 214. πανευγενοῦ L. καρδιοδιχοτομᾶται V. — 215. ἐκ τ. φ. V. αὐτήν φ. avec ἐκ au-dessus de αὐ L. — 216. ποστείλω V. — 217. νἄνεν L. κ ἀ τ καὶ τ ρ. ν τὴν ἐβγάλῃ ἐκ V. — 218. ὅταν πολλάκις τ σ ἐκεῖνον V. — 219. εἶχαν L. ἔχει V. — 220. λέγει π τ ύ τ Après ce vers on lit dans le texte de L. écrit à l'encre rouge: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱόν του. — 222. π ἐμοῦ τὸ θελημα. γλυκύτατε υἱέ μου V — 223. ἐπίκουρον L. ὑπήκοος πατήρ V. — 224. ἐ τὴν τ γ V. — 225. θέλεις.. σκολαν V. — 226. καὶ νἄναγ L. — 227. ὅτι ἐ ἐ και ἡ φ L. ἐκεῖ γὰρ ενι ἡ φρόνεσις ἐ κ ἡ σ V.

ἐκεῖ πολλοὶ ἐδιδάχθησαν παιδία μεγιστάνων
καὶ φρόνιμοι ἐνεφάνησαν εἰς βουλὴν καὶ εἰς ἔργον.
καὶ ἀπ' ἡμετέραν γενεὰν ἔναιν καὶ ὁ δοὺξ τοῦ τόπου,
καὶ ἐπιθυμᾷ, υἱὲ καλέ, νὰ ἰδῇ τὴν ἐλικιάν σου,
ὅτι ἔπαινον ἐλάλησαν ἐκεῖνον διὰ ἐσένα·
δι' αὐτὸν σὲ πέμπει πάντοτε συχνοχαιρετισμούς του.
ἄπελθε τοίνυν, ἄπελθε· ἃ σὲ προστάττω ποίει."
ὁ Φλώριος πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἀνταπεκρίθην·
„ἐμοῦ πατήρ, ὦ βασιλεῦ, τὲς συντυχιὲς | ἃς λέγεις f 88 v°.
ἤξευρε οὐκ ἔνι δίκαιον, πλὴν ἀπὸ μένα μάθε·
ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ εὐγενικὴ μετά μου, ἡ Πλάτζια Φλώρε,
μόνος ἐγὼ οὐκ ἀπέρχομαι 'ς τόπον οὐδὲ εἰς σκολεῖον,
νὰ ξενωθῶ ἀπ' τὴν ὡραίαν κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε·
καὶ ποία καρδία καὶ ποία ψυχὴ τὸν πόνον νὰ βαστάζῃ
νὰ ξενωθῶ; καὶ ὁ λογισμὸς συχνῶς μὲ συμβουλεύει,
καὶ λέγει μοῦ· μὴ ξενωθῇς καὶ χάσῃς τὴν φουδούλαν,
ἐκείνην ὁποῦ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἀποκερδαίνει.
καὶ κάλλιον μὲ τὸ σπαθὶ ν' ἀφῆκα | νὰ μ' ἐκόψαν, f 89 r°.
νὰ μ' ἐδιχοτομήσασιν μέλη μέλη καὶ βρῶμα
θηρίων νὰ μ' ἐδώκασιν, παρὰ δίχως τῆς κόρης
νὰ θέλησα νὰ ξενωθῶ, κ' ἔδ' ἀνομιὰ μεγάλη."
καὶ ὁ βασιλευς ὡς ἤκουσεν ἀπόκρισιν τοιαύτην,
κάθεται, συμβουλεύεται, μὲ τὴν ὁμόζυγόν του.
καὶ μετὰ δόλου ὀρθώσασιν μέγ' ὄρθωμαν τοιοῦτον·
εἰς τὸ κλινάριν ἔθηκεν τάχα ὡς ἀρρωστημένη·
καὶ ὁ βασιλευς πρὸς τὸν υἱὸν ἐφθέγξατο τοιάδε·
„υἱέ μου, μὰ τὴν πίστιν μου, τὴν εἰς τὸν Μαχουμέτην,
ἀπόψε τὴν μητέρα σου ἐπέπεσεν ὀδύνη
καὶ τὸ πουρνὸν τὸ σήμερον | ἀκόμη οὐδὲν ἐγέρθη· f 89 v°.
καὶ τάχα διὰ κουφισμὸν τῆς ἀρρωστιᾶς μητρός σου
τὴν κόρην τὴν πανεύγενον ποθεῖ την νὰ τὴν βλέπῃ,
νὰ συντυχαίνῃ μετ' αὐτὴν διὰ παρηγοριάν της.

228. παῖδες τῶν μ V. — 229. ἐφάνησαν V. — 230. κ ἀπὲ τήν L. καὶ ἐκ γένους ἡμετέρου τε ὑπάρχει V. — 231. ἐπεθυμᾶ L. ἡλικίαν V. — 232. ἐπαίνον... ἐμένα L. μένα V. — 233. διὰ τοῦτο σ στέλλει τ κεῖνος χαιρετισμούς τ V. — 234. προστάττει V. — 235. τ ἀπεκρίθη V. — 236. ἐμέν, πατέρα βασιλεῦ. τί συντυχίας με τὰ λεγεις V. — 238. ἐ οὐκ ἔλθῃ... μὲ μέν V. — 239. τὸ σκ L. εἰς σκολην V. — 240. ἀπο L. ν. ξ. ἀπ' τὴν ἐμὴν ἐρωτικὴν ὡραίαν V. — 241. π. ψυχὴ κ τ κ V. — 242. καὶ πῶς ν ξ L. συχνά V. Dans V 243 précède 242. — 243. κ λ μ ἡ συμβουλη τῆς ἐρωτομανιας V. — 243a. προσέχουν νὰ μὴ ξενωθῇς καὶ χάσῃς τὴν φουδούλαν V. — 245. τῆς ἀγάπης τ σ L. κάλλιον τῆς ἀγαπης τ σ. ν' ἀφήσῃς νὰ μὲ κόψῃ V. — 246. ν. μὲ διχοτομήσουσιν V. — 247. θηρίοις V. — 248. νά 'θελα ἀποξενωθεῖ εδε V. — 251. ὀρθώμασιν ὁ τὸ τ V. μὲ ὁ τ L. — 252. τὴν ἔθηκαν V. — 253. τοιαῦτα V. — 254. πίστιν μας V. — 255. ὑπέπεσεν V. — 256. την σ V. — 257. κ ἀρρωστίας τῆς V. — 258. τ να τήνε V. —

καὶ ἂν οὐ πιστεύεις, ἄπελθε καὶ ἴδε εἰς τὸ κλινάριν·
εὑρεῖν τὴν θέλεις, πίστεψε, νὰ κεῖτεται ὡσὰν λέγω·
ἄπελθε τοίνυν, ἄπελθε· μετὰ δὲ τὴν ὑγείαν,
τὴν τῆς μητρός σου, πέμπω σοῦ πάλιν τὴν Πλάτζια Φλώρε."
καὶ ὁ Φλώριος μετὰ στεναγμοῦ πάλιν ἀπηλογεῖται·
„ὦ βασιλεῦ, ἀπέρχομαι κατὰ τὸ | θελημά σου. f 90 r°.
τὴν Πλάτζια Φλῶρε τὴν ἐμὴν ἐσὲν τὴν παραδίδω,
νὰ τὴν φυλάττῃς ὡς ἐμέν, καλῶς νὰ τὴν προσέχῃς."
κατὰ τὴν ἀποχώρισιν τῶν ἀμφοτέρων παίδων
ἀλλήλως ἐθρηνήσασιν, συχνῶς ἐπεριλάβαν,
καὶ ὁ εἷς τὸν ἄλλον ἔφηκεν στενάγματα καὶ πόνους
καὶ θλίψιν νὰ διχοτομῇ τοῦ καθενὸς καρδία.
πλὴν ὥραιον δακτυλίδιον ἡ κόρη τὸν ἐδῶκεν,
ἐκεῖνον τὸ ἐκονόμησε ἡ τέχνη τῶν ἐρώτων
καὶ ἐχαριτοεκόσμησεν κ' ἐποῖκεν το τοιοῦτον
ὅσον νὰ δείχνῃ ἐνέργειαν | εἰς ἐρωτοτοθοῦντας. f 90 v°.
καὶ τέτοια λόγια ἤλεγεν καὶ ἄκουσε νὰ τὰ μάθῃς·
„ἔπαρ' τὸ δακτυλίδι μου, βάστα το μετὰ σένα,
ζάφυρος ἔν' ὁ λίθος του, εὐγενικὸν ὑπάρχει·
ἔμορφον ἔν' ἐξαίρετον καὶ ἔχε το ὡς ἀντίς μου·
καὶ ἐὰν 'ς ἐμὲν ἐνάντιον συμβῇ, ὅτι νὰ πάθω,
αὐτὸν τὸ δακτυλίδι μου νὰ θλίβεται δι' ἐμένα.
ὁ λίθος νὰ θαμπώνεται, νὰ χάνεται ἡ θεωριά του
καὶ ἀπ' αὖτο νὰ ἔχῃς εἴδησιν ὅτι κανεὶς μὲ θλίβει."
ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος παίρνει τὸ δακτυλίδιν,
βάλλει το στὸ δακτύλι του διὰ παρηγοριάν του.
| ἐκίνησεν ὁ Φλώριος καὶ πάγει στὸ Μοντόριν, f 91 r°.
τους αὐλικούς, τους ἄρχοντες ἐπεχαιρέτισεν τους,
καὶ τὴν ὁδὸν ἐκίνησεν ἐκείνην νὰ παγαίνῃ·
μετ' αὖτον ὑπαγαίνουσιν ἄρχοντες καβαλλάροι,
παιδόπουλα εἰς χρείαν του ἐντάμα μετ' ἐκείνων.
μὲ συντροφιὰν εὐγενικὴν συντροφιασμένος ἦτον·

260. ἐὰν...ἴδε V. — 261. πίστευσον νὰ κεῖται ὡς σε λέγω V. — 263. τ τ μ σ πίστευσιν στέλλω σοι τὴν Π Φ V. — 264. μ στεναγμον... ἀπηλογᾶται V. — 265. ὦ βασιλεύς V. — 266. τ Π Φ τὴν εὐγενικήν L. τ Π Φ ηὗρεξε V. — 267. ὡς δι' ἐμέ V. — 268. κατὰ δὲ τὴν ἀ V. μετὰ δὲ τὴν συγχώρησιν τ νεωτέρων π L. — 270. κ εἷς... ἄφηκε V. — 271. τὴν καθενοῦ V. — 272. π δακτυλίδιν ἐρωτικόν V. — 273. ἐκεῖνο τὸ ἐκόσμησεν V. — 274. κ' ἡ χάρις τὸ ἐκοσμησεν V. — 275. πῶς ν V. — 276. τὸν ἤλεγεν L. τὰ λόγια του τὰ ἔλεγεν ἄκουσον ν τὰ μ V. — 277. καὶ β τ μ' ἐσένα V — 278. ζάφυριν ἔνι εὐγενικὸν ἔχε το ἀντὶ ἐμένα V. — 279. manque V. — 280. κ ἄν τι εἰς ἐμὲ συμβῇ ἐνάντιον να γένῃ V. — 282. θεωρία sans του V. — 283. ἔχει ἔκδοσιν ὁ ἐγὼ θλιβοῦμαι V. — 284. ταῦτα ἀκούσας L. — 286. ὑπάγει... Μοντόριον V. — 286. αὐλιστάς L. αὐλητάς... ἀποχαιρέτισέν V. — 288. καὶ ὑπάγει V. — 289. ὑπάγουν δὲ κα' μετ αὐτον V. — 291. συντροφιασμός V. —

γεράκια καὶ ζαγάρια, φαλκόνια καὶ ξεπτέρια,
τάχα διὰ παραδιαβασμὸν καὶ διὰ παρηγορίαν,
διὰ νὰ πάγῃ μὲ χαράν, θλίψιν νὰ μὴ ἐνθυμᾶται·
εἰς αὖτον δὲ παρηγοριὰ οὐκ ἦτον οὐδὲν μᾶλλον,
οἱ πόνοι | τὴν καρδίαν του ἐκατεμάραινάν την. f 91 v°.
ὄπισθεν γὰρ ὑπέβλεπεν τοῦ παραδρόμου ἐκείνου
νὰ ἴδῃ τὴν παράξενον ἐκείνην τὴν ἀγάπα,
τάχα νὰ λάβῃ ἀνασασμόν, μικρὴν παρηγορίαν.
τὴν δὲ χαρὰν τὴν εἶχασιν οἱ αὐτοῦ συνοδοιπόροι
εἰς ἔμορφα κυνήγια, εἰς παραδιαβασμόν των,
τίς ἔχει διηγήσασθαι; πλὴν τὴν χαρὰν ἐκείνην
εἶχεν τὰ ὡς τὰ σκύβαλα, οὐκ ἔβλεπεν εἰς αὔτην.
ὁκάποτε ἐπεσώθησαν, ἦλθαν εἰς τὸ Μοντόριον.
ὁ δοὺξ τους ἐπεδέχτηκεν μετὰ χαρᾶς μεγάλης
καὶ ἀπὲ τὸ χέριν τὸν κρατεῖ ὡς | συγγενὴν καὶ φίλον, f 92r°.
μετ' αὖτον περιπλέκεται, συχνῶς τὸν ἀσχολεῖται,
καὶ ἄριστον πολυτελῆ εἶχεν εὐτρεπισμένον,
τὸ μὲν διὰ τοὺς ἄρχοντας, τὸ πλέον δι' ἐκεῖνον,
διὰ νὰ τοῦ δώσῃ κουφισμόν, μικρὴν παρηγορίαν.
τοιούτους λόγους τὸν λαλεῖ· „ὦ Φλώριε, τοῦ λέγει,
τὸ ἄριστον εὐτρέπισται, ἀπέλθωμεν τρυφῆσαι·
ῥῖψε τὴν ἔννοιαν, ῥῖψε την, τὴν θλίψιν ἀποβάλλου·
ἀγάλλου, σκίρτησε χαρὰν δίχως τινὸς ἀνάγκης·
καὶ κἂν ὡς διὰ τοὺς ἄρχοντες, τοὺς μεγιστάνους τούτους,
μὴ φαίνεσαι ὡς κατηφής, μὴ εἶσαι ὡς ἐννοιασμένος." f 92 v°.
ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος οὕτως τὸν ἀπεκρίθην·
„οἱ πάντες μεγιστάνοι μου καὶ οἱ πάντες ἄρχοντές μου
ἔχουν τρυφῆσαι καὶ χαρεῖν, ἔχουν παραδιαβάσαι,
ἐγὼ δὲ πάλιν βούλομαι εἰς Φίλιππον στραφῆναι.
ἐντὸς τῆς βασιλείας μου ἔναι ἡ παρηγοριά μου,
ἐκεῖ 'ν τὸ παρηγόρημαν τῆς ἐδικῆς μου λύπης,
ἐκεῖ ἔναι ὁ ἀνασασμὸς τῶν ἐδικῶν μου πόνων.

---

292. ἐπῆρε γερακοφάλκονα. ξεπτεργια καὶ ζαγάρια V. — 293. τάχατε ὁ περιδ L. — 294. διὰ νὰ ὑπάγγ... μὴν θυμᾶται — 295. παρηγοριὰν οὐδ' ὅλως γὰρ οὐκ ἦτον V. οὐδὲ L. — 297. ὁ ἐσυχνοβλεπεν τὸ παράδρομον ἐκεῖνον V. ὑποδρομου (pour ἱπποδρομου, compris comme „cavalcade"?) — 298. ἠγάπα V. — 300. αὐτοῦ οἱ συνοδοιποροι V. — 301. εὔμορφα... τους V. — 303. ἀλλ' εἶχέν την ὡς σ V. — 304. ἀπεσωσασιν V. — 305. ἀποδέχθηκεν V. ἐπεδέχτηκεν L. — 306. ἀπο... συγγενὴς κ φίλος V. — 307. περιμπλεκεται... συχνὰ καταφιλεῖ τον V. — 307a. κα' πετοια λογια τὸν ἔλεγεν ἄκουσον νὰ τὰ μάθῃς V. — 310. τὸν δ V. — 311. τοῦ λαλεῖ ὁ δοῦκας τοῦ Φλωρίου V. — 312. ἠτοίμασται, καὶ ἄγωμεν τ V. — 313. τ ταύτης ἐ L. — 314. γέλα καὶ χαίρου σκίρτησον δ. V. — 315. ὡς διά... οὗτους V. — 316. μ γινεσαι V. — 317. ταῦτα ἀκούσας V. — 319. περιδιαβάσαι V. — 321. ὅτι ἐντος L. ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ μου εν V. — 322. ἐκεῖ τ L. ἐκεῖ ἔν V. — 323. ἔ ι V. —

πλὴν διὰ τὴν παρακάλεσιν, λέγω τὴν ἐδικήν σου
τρυφῆσαι ἔχω μετὰ σᾶς, οἰκῆσαι καὶ διάγειν."
τί δὲ κακὰ | συνέβησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως f 93 r°.
εἰς κόρην τὴν ταπεινόγενον, ἂς εἰπῶν καταλέξω·
καὶ ὁποῦ ἔχει πόνους ἂς πονῇ, καὶ θλίψεις ἂς λυπᾶται,
καὶ ὁποῦ ποθοῦν καὶ θλίβουνται, πάντα ἂς ὑπομένουν,
ὅτι τῆς τυχης ὁ καιρὸς πάλιν ἐπαναστρέφει.
Ὁ βασιλεὺς ὁ Φίλιππος, μισεύσας ὁ υἱός του,
μελέτην του καὶ ἔννοιαν τί πράξαι, τί βουλεῦσαι
λέγει πρὸς τὴν βασίλισσαν, οὕτως τὴν συντυχαίνει·
„ὁ υἱός σου εἰς τὸ Μοντόριον ὑπ' ἐμοῦ ἀπεστάλθην·
εἰς Πλάντζια Φλῶρε τὴν ὡραιὰν τί λέγεις, τί νὰ ποίσω;
νομίζω ποθοκερασμαν ἐκέρασεν ἐκείνη· f 93 v°.
δι αὐτὸν οὐκ ἀναπαύεται νύκτες τε καὶ ἡμέρες.
πλὴν τὸ ἐμὸν ἐκδίκημαν εἰς αὔτην ἂν οὐ πράξω,
οὐ μὴν φορεσω ἀπὸ τοῦ νῦν στέμμαν εἰς τὸ κεφάλι,
οὐδὲ ἄλλον διάδημα, μήτε ἄλλον τι πρέπον
τῆς βασιλείας ἔνδυμαν, ἐὰν εἰς αὐτὴν οὐ πράξω
θάνατον ἀνεκλάλητον, καὶ ἐμπυρσοπολήσω
καὶ ἀπολέσω παντελῶς, καὶ εἰς τέλος ἀφανίσω."
καὶ παρευθυς ἐμηνυσεν, ἔρχεται ὁ ἐπιτραπέζης.
καὶ οὕτως τὸν ἐσύντυχε, μετὰ θυμοῦ τοῦ λέγει·
„αὐκράσου, καὶ γνώριζε, μάθε τὸ θέλημάν μου· f 94 r°.
τὸν ὁρισμόν μου σήμερον ἐσὲν τὸ φανερώνω,
τὸν ὁρισμόν μου ποῖσε τον μὴ φοβηθείς, σὲ λέγω·
τὴν Πλάτζια Φλῶρε βούλομαι νὰ χάσω ἀπ' τὸν κόσμον·
φαιδρόν, λαμπρὸν τὸ ἄριστον γοργὸν εὐτρεπισθήτω·
καὶ ὅταν ἐγὼ εἰς τὸ ἄριστον μετὰ τους μεγιστάνους
καθέζομαι, οἰκονόμησε, ποῖσε τὸ προσταχθέν σοι·

---

324. παρακλησιν την ἐδικήν σου λέγω V. — 325. μ σε καὶ... διάγειν (entre και et διάγειν un mot a disparu) V. — 325a. στον βασιλέα φίλιππον νὰ στρεψωμεν τὸν λογον V — 327. είπω καταδεξω L. νὰ σᾶς τὸ καταλέξω V. — 328. κ. ὅστις... λυπῆται V. — 329. ποθεῖ κ θλίβεται, πάντοτε ἂς πομένν V. — 330. ἐπανεστράφη V. — 332. βουλῆσαι L. μ τὲ κ. ἄγνοιαν... τ π τ. ποιῆσαι V. — 334. ἀπ ἐμοῦ V. — 335. Πλάτζια Φλώρην V. εἰς Π Φ δὲ L. νὰ ποιήσω V. — 336. να ἐνκερᾶ εἰς ἐκείνην L. — 337. τοιοῦτον... οὐ νύκται ουδ' ἡμέραι V. κ τὲς ἡ L. — 338 ἐκδόκημαν V. — 339. νὰ μ φ ἀ. π ν σ τὴν κεφαλήν μου V. ὁ μ φ εἰς τὸ κεφάλι μου στέμμα τῆς βασιλείας L. — 340. στέμμα ο διάδημα ποτε V. — 341. ὡς βασιλεὺς ὡς ἔνδυμα εἰς ἀ αν ὁ V. αὐτην πράξω L. — 342. θ α. καὶ πῦρ να πυρπολήσω V. — 342. τελείως ἀ. V. — 345. τον λ. V. — 346. ἀφηκράσου κι ἐγνώριζε V. — 347. καὶ τὴν βουλήν μου σήμερον ἐσὲν τὴν παραδιδω V. — 348. μετὰ κα' το μυστήριον ἐσὲν τὸ φανερώνω V. — 349. ζωὴν νὰ πάρω βούλομαι κορη τῆς Πλάτζια Φλώρης V. — 350. φαιδρός, λαμπρὸς ὁ ἄριστος L. φ. λ. τ. ἀ. μετὰ τοὺς μεγιστάνους V. — 351. manque V. — 352. κ. οἰκονόμησον π τ π. τ. V. ὀκονομησε L. —

τέψε με εἰς τὸ ἄριστον ὄρνιν φαρμακεμένην,
σιγά, κρυφὰ καὶ ἀνοητα, αὐτῆς μὴ κατεχούσης,
ὅπως καὶ λάβω ἀφορμὴν καὶ κατ' αὐτῆς ἐκπέμψω.
εἰς ὀργὴν γὰρ ἀνήγειρεν καὶ φθόνον ἡ ψυχή μου." f 94 v°.
ὁ ἐπιτρατέζης φθονερὸς καὶ πλήρης δόλου γέμων,
θέλων δὲ καὶ τὸ θέλημαν τοῦ βασιλεῶς πληρῶσαι,
ὡσάν τε δοῦλος γνώριμος καὶ ὡς πιστὸς θεράπων
καὶ φίλος ἀληθέστατος αὐτὸν ἀπηλογήθη·
„ὦ βασιλεων μέγιστε, καὶ τῶν ἀνάκτων ἄναξ,
τὸν λόγον σου, τὸ αἴτημαν πληρώσω διασυντόμως·
τὸ φάρμακον συγκέραστον θέλω κατασκευάσειν,
καὶ ὅταν ἐσυ καθεζέσαι μετὰ τῶν σῶν ἐνδόξων
τεψει τὴν θέλω φανερῶς οἱ πάντες νὰ τὴν βλέπουν.
ἐκεῖνον δὲ τὸν ἄνθρωπον | ὁποῦ τὴν θέλει φέρει f 95 r°.
εἰπεῖν τὸν θέλω νὰ εἰπῇ ἐμπρὸς στῶν μεγιστάνων·
„ἡ Πλάτζια Φλώρε τὸ σταλθὲν ἔπεψεν πρὸς ἐσενα."
οὕτως ἐκατασκευασαν νὰ τὴν συκοφαντήσουν·
ὁ βασιλευς ὁ Φίλιππος μὲ τὸν ἐπιτρατέζην.
τὸ ἄριστον ἑτοίμσαν, συνηχθησαν οἱ πάντες·
ὁ βασιλευς ἐκάθισεν ἐπὶ χρυσῆς τραπεζης
μὲ μεγιστάνους ἄρχοντες, καὶ μὲ καβαλλαρίους.
ἐκίνησαν, ἐφερνασιν τους μίσσους ἔμπροσθέν τους·
ἐφέραν καὶ τὴν ὄρνιθαν ἐμπρὸς στοῦ βασιλέως,
ἐκείνην τὴν ἑτοίμασεν κρυφῶς ὁ ἐπιτρατέζης·
πλὴν δὲ ὁποῦ τὴν ἔφερε τὸν βασιλέα λέγει f 95 v°.
„ἡ Πλάτζια Φλώρε ἡ εὐγενικὴ τὴν στέλλει πρὸς ἐσένα."
ὁ βασιλευς ὡς ἄδικος, τελείως γέμων δόλου,
τὸ δῶρον τάχα δέχεται ὡσὰν ἀγαπημένον·
τὸ δῶρον δέχεται ὡς λαμπρόν, πιάνει νὰ τὸ μερίσῃ.
κοπτει, μερίζει τὸ μερὶν καὶ ῥίπτει το τὴν κύναν·
τὴν κυναν ῥίπτει τὸ μερὶν τάχα μὴ ἔχῃ δόλον.
ὁ δόλος ἦτον συντομος καὶ παρευθυς ἐφάνη·

---

353. στεῖλε μου... ὄρνιθα φαρμακωμενην V. ὄρνιξ L. — 355. μήπως L. — 356. σὺν ὀργὴν ἀ. L. — 357. γέμων ὅλως δολου V. πτονερος... γέμει L. — 358. θελει L. — 359. σπά L. — 360. ἀπηλογᾶται V. — 362. τὸ ζήτημα πληρῶσαι V. — 363. συγκέρατον... κατασκευάσαι V. — 365. στείλει τὴν θέλω φανερά V. — 367. τοῦ θ... τῶν μ. V. — 368. τὸ σταλχθεν L. τῆς Πλάτζια Φλώρης τὸ σταλὲν γνωρίσει ἡ βασιλεία σου V. — 369. αὐτος ἐκατασκεύασεν... συκοφαντήση V. — 371. ἡτοίμασαν· ἐσυναχθῆκαν πάντες V. — 372. ὁ. β. ἐ. μετὰ ἐπιτραπεζης. — 373. μ. ἄρχοντες μεγιστάνους τε L. μετὰ τοὺς μ. του. μετὰ τοὺς ἀρχ. του V. — 374. ἐκένωσαν. ἠφέρασιν V. — 375. ἤφεραν δὲ τ.... τὸν βασιλέα V. — 376. κ' ἐκεῖνον ἡτοίμασαν κρυφῶς συκοφαντῆσαι V. — 376a. τὴν Πλάτζια Φλώρεν τὴν εὐγενικὴν τάχα διὰ νὰ χαλάση V. — 377a. ὦ βασιλεῦ, αὐθέντη μου και ἄναξ τῶν ἀνάκτων V. — 378. τῆς βασιλείας σου το στελλει V. — 380. ἠγαπημενον V. — 381. δέχεται δῶρον... μελίση V. — 382. μηρὶν κ. ῥίκτει τον τὸν σκύλον. V. — 383. τάχα τὸ ῥίξεν ἵνα μὴ ἔχῃ δολον V. —

πέπτει ὁ κύνας εἰς τὴν γῆν, ἀπέψυξεν, ἐψυγήν.
εἶδαν οἱ μεγιστάνοι του καὶ ἐθαύμασαν μεγάλως,
ἠγνόουν τὸ γινόμενον, ἐθαύμαζον | τὴν τόλμην. f 96 r°.
καὶ ὁ βασιλεὺς θορυβηθεὶς τάχα πρὸς τοὺς παρόντας
λέγει, τὴν κόρην ἐγκαλεῖ μὴ οὖσαν ἐπταισμένην·
„ἐμοὶ τοπάρχαι, ἄρχοντες καὶ συνοικήτορές μου,
εἴδετε τόλμην γυναικός, φθόνον τὸν πρὸς ἐμένα,
ἀντὶ τιμῆς ἀνταμοιβὴν ἐμὲν νὰ φαρμακώσῃ."
καὶ παρευθὺς ἐπρόσταξεν τὸ βέλος νὰ σαλπίσῃ,
νὰ συναχθοῦσιν ἅπαντες οἰκήτορες τῆς χώρας,
οἱ πένητες τε καὶ πτωχοί, τὴν δίκην νὰ δικάσουν.
οἱ πάντες ἐσυνήχθησαν στέκουντες κατὰ τάξιν,
πέμπει διὰ τὸ κοράσιον, φέρνουν την δεσμωμένην.
ἤστεκε δὲ ἡ ἐλεεινὴ τίποτες μὴ κατέχων, f 96 v°.
θρῆνον ἐκόπτετον δριμὺν πρὸς αὔτην μαχομένη.
ἔκλαιγεν καὶ ὀλόλυζεν ἐκ βάθου τῆς καρδιᾶς της,
καὶ ὁ λογισμὸς ἐμάχετον· „μὴ κάτι συκοφάντης
ἄνθρωπος ἦλθεν κατ' ἐμοῦ, λέγει, μὴ κάτι ἐσφάλθην,
καὶ ἐμὲν ἐλέγχει ὁ λογισμὸς κακὸν οὐδὲν ἐποῖκα·
καὶ ὁ θεὸς ὁ παντοδύναμος τὸ δίκαιον νὰ κρίνῃ."
καὶ παρευθὺς τὸν βασιλεὰν βλέπει ὅτι ἐσηκώθην,
στήκεται εἰς πόδας ὄρθιος· „δικάζετε δι' ἐμέναν,
ἄρχοντες ὅλοι πλούσιοι, τοπάρχες μεγιστάνοι,
καὶ | πάντες ὅλοι πένητες, μικροί τε καὶ μεγάλοι, f 97 r°.
τὴν δίκην τὴν δικάζομαι, κρίνετέ την δικαίως,
μὴ ἔναι προσωποληψιά, πάλιν παρακαλῶ σας.
ἡ Πλάτζια Φλῶρε σήμερον, ἡ κόρη τὴν θωρεῖτε,
τὴν μάννα της ἐκουρσεψα μ' αὐτὴν ἐγγαστρωμένην·
εἰς οἴκους μου τὴν ἔφερα εἰς τὰ ἐμὰ παλάτια
καὶ ἐκεῖ αὐτὴν ἐγέννησεν καὶ ἐγὼ πολλὰ τὸ 'χάρην·
εὐγενικά, βασιλικά, μετὰ δορυφορίας
ἐνέθρεψα καὶ ποῖκα την καὶ ἀπεκατέστησά την
κοράσιον ὡς τὸ βλέπετε· κ' ἐθάρρουν νὰ κερδήσω

385. πίπτει ὁ σκύλος ἐξεψύξεν V. — 387. εγνωσαν τὸ γενομενον V. ἐθ μεγάλως L. — 389. ἐ ποιοῦσα ἐ V. — 391. τπονον L. κ φ εἰς ἐμένα V. — 392. ἐμέναν φαρμακώσῃ L. — 394. ν συναχθοῦν οἱ ἅ ὁ τῆς Ρωμης V. — 395. οἱ π καὶ οἱ π δικήσουν V. — 396. ἅπαντες στεκονται κατ' ἀξίαν V. — 397. πέμπουν εἰς τ κ φ τ δεδεμένην V. — 398. ἐστέκετον ἡ ἐλεεινὴ τίποτε V. — 399. μαχομενην L. manque V. — 400. ὀλολυζεν ἐκ βάθους τῆς καρδίας V. — 401. διὰ τους συκοφαντας V. — 402. λογον μοι κατεσφαλθην V. — 403. ἐ ἐλέγχει V. — 405. σηκώνεται ὁ βασιλεύς, στεκεται εἰς τους πόδας V. — 406. manque V. — 407. ἀ ὅ σήμερον τοπάρχαι V. — 409. κ τ εἰς δίκαιον V. — 410. εἶναι V. — 411. ὁποῦ θεωρεῖτε V. — 412. ἐκούρσευσαν V. — 413. ἤφεραν V. — 414. κ ὅταν τὴν ἐγ ἐγ πολλὰ ἐχάρην V. — 415. κ' εὐγενικα δωροφοριας V. — 416. ἀνάθρεψα ἀποκατάστησά την V. — 417. κ ὡ βλ ἐθαρρουν V. —

βασιλικὲς ἀνταμοιβὲς καὶ εὐχαριστίες μεγάλες, f 97 v°.
καὶ μὲ ῥηγάδες ἤλεγα συμπεθεριὰν νὰ ποίσω
καὶ στέμμαν καὶ διάδημαν αὐτὴν διὰ νὰ φορέσω
νὰ τιμηθῇ ὡς βασίλισσα εἰς τὸν παρόντα κόσμον·
καὶ ἐγὼ θωρῶ, τὸν θάνατον αὐτὴ τὸν ἐδικόν μου
δολίως κατεσκεύασεν τοῦ νὰ μὲ φαρμακώσῃ·
δι' αὐτὸν ἐσᾶς ἐσύναξα νὰ μάθετε τὸ πρᾶγμαν,
νὰ κρίνετε τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐπιβουλίαν,
νὰ πάθῃ ὡς ἔν' τὰ πρέποντα, νὰ πάθῃ ὡς ἔν' τὸ δίκαιον."
καὶ ἡ κόρη ὥσπερ κατάδικος στήκεται δεσμωμένη,
δριμεὰ νὰ κλαίῃ, νὰ ὀλιγωρῇ, πικρῶς νὰ ὀλολύζῃ f 98 r°.
καὶ νὰ θρηνᾷ ἀπὸ καρδιᾶς νὰ σφάζῃ τὰς αἰσθήσεις,
νὰ μὴ ἔχῃ τί ἀποκρίνεσθαι διὰ τὸ ἀναίτιόν της·
πταῖσμαν οὐκ εἶχε νὰ εἰπῇ, ἀπόκρισιν οὐκ εἶχεν,
οὐκ εἶδεν τὴν ἐπιβουλὴν τῆς ἀνοσίας πράξης
τὴν ἔπραξεν ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν ἐπιτραπέζην,
τῆς τέχνης τὸ μηχάνημαν, τῆς μηχανῆς τὸν δόλον,
καὶ οὐκ εἶχεν τί ἀποκρίνεσθαι ὡς πρὸς τὸν βασιλέαν,
τάχα καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τὸ δίκαιον νὰ ἐγνωρίσουν,
καὶ οὐκ ἤξευρε τὸ τί νὰ 'πῇ, οὐδὲ τὸ τί νὰ λέξῃ,
νὰ εἴπῃ τὸ ἀναίτιον, οἱ πάντες νὰ τὸ μάθουν. f 98 v°.
δι' αὐτὸν οἱ πάντες, ἄρχοντες, πλούσιοι, μεγιστάνοι,
πτωχοὶ ὡς ἐν μιᾷ φωνῇ ἤρξαντο νὰ στριγγίζουν
καὶ δολερὰν ἀπόφασιν κρίνουν τὴν τοῦ θανάτου,
καὶ θάνατον ὀδυνηρὸν χαρίζουσιν τὴν κόρην,
τὴν κόρην τὴν ἀναίτιον θανάτῳ τυρπολῆσαι·
ὁρίζουν, λέγουν κατ' αὐτὴν φλόγαν λαμπρὰν ἀνάψαι
καὶ μέσον τὴν πανεύγενον ῥιπτῆναι δεδεμένην·
οἱ πάντες τὸ ἐνάντιον ἐλέγασιν τῆς κόρης,
διατὶ τὸν τρόπον ἐκ παντὸς οὐκ ἤξευραν τῆς κόρης,
οὐκ εἶδαν τὸ μηχάνημαν, | τὸν φθόνον τῆς κακίας, f 99 r°.
δι' αὐτὸν ἐκατεδίκασαν τὴν κόρην τεθνηκέναι
θάνατον ἀνεκλάλητον, ὀδύνηρον, πικρίας.

---

418. βασιλικας ἀνταμοιβὰς και εὐχαριστίας μεγάλας V. — 419. ἔλεγα σ ν ποίσω V. — 420. ἀ νὰ τὴν φορέσω V — 421. ν τὴν κοσμήσω βασιλικά V. — 422. αὐτειαη, τ ἐδικον μ V — 423. κατεσκεύασεν V. — 424. διὰ τοῦτο ἐσᾶς V. — 426. το L. το πρεπον της ν π V. — 427. στέκεται V. — 428. θλιμμένα κλαίει καὶ ὀ V. π ν ἐπιλογίζῃ L. — 429. θρηνῇ V. — 430. καὶ οὐκ ἐ ἐνάντιον V. — 431. τίποτε οὐκ ἔχει να λυπῇ V. — 432. κι οὐκ ἔχει τ ἐ τ ἀναιτίας πραξῃ V. — 434. τὸν τροπον V. — 435. κι οὐκ ἔχει τί ἀποκριθεῖ V. — 436. ἀ δικαιον νὰ γνωρισουν V. — 438. κα' νὰ ἐ τ ἐναιτιον V. — 440. πτωχοι manque L. — 441. δολερὴν ν ἀποθάνῃ V. — 443. τυρπολοῦσιν V. — 444. πρὸς ἀ... ν ἀνάψουν V. — 445. μέσα... ῥιφθῆ αι V. — 447. ἤξευραν τον δολον V. — 448. ὁ εἶ τὸ ἀνάντιον V. — 449. δι' αὖτο κατεδίκαζαν V. — 450. πικρὸν γάρ V. —

ὁ ἐπιτρατεζῆς ὁ δεινός, ὁ πλήρης γέμων δόλου,
ὁ ψεύτης καὶ διάβολος, τῆς ἀπιστιᾶς ὁ δοῦλος,
ὁρίζει καὶ σεβάζουσιν εἰς φυλακὴν τὴν κόρην·
ῥίπτουν, κατασφαλίζουσιν, δεσμεύουν ἀνοσίως,
χεῖρας καὶ πόδας σφίγγουσιν δεσμοῖς ἀπαραλύτοις·
ὁρίζουν τοῦ μὴ φτέγγεσθαι κατὰ τοῦ βασιλέως·
μετὰ μικρὸν ἐκ φυλακῆς ἐβγάλουσιν τὴν κόρην
ὁ συνεσκάλκος ὁ δεινὸς μετὰ καὶ τῶν ἰδίων
καὶ εἰς κρίσιν τὴν ἔφερασιν πάλιν τοῦ νὰ τὴν κρίνουν.
κρίνουν καὶ ἀποκρίνουσιν αὐτὴν πυρποληθῆναι
καὶ παραδοῦναι τῷ πυρὶ τῷ καυστικῷ τὴν κόρην
ἤγουν οἱ δήμιοι, φέρνουσιν βιαίως τοῦ καῆναι·
καὶ ἀφ' ὅπου τὴν ἐπέσωσαν ὁποῦ τὸ πῦρ ἀνῆπτε,
τοῖς δημίοις ἐλάλησεν „ἀφῆτε με νὰ εἴπω
λόγια ὀλίγα καὶ καλὰ καὶ παραπονεμένα· f 100 r°.
ἀγάπη, πόθε μου καλέ, γλυκοπερίπλοκέ μου,
ἥλιέ μου, αὐγή μου, ἡμέρα μου, ζωῆς ἐμψύχωσίς μου,
σελήνη μου ἀστροφύτευτα, τὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς μου,
ζωή μου ὁποῦ ἔζειουν ἀπ' ἐσὲν κ' ἐδὰ διὰ σὲν παθάνω,
δι' ἐσένα θανατώνομαι, ἀδίκως καὶ ἀναιτίως·
καὶ σύ, ἀγάπη μου καλή, κάθεσαι στὸ Μοντόριον,
καὶ δι' ἐμὲν τὴν ταπεινὴν τίποτε οὐκ ἐξεύρεις,
ἀκόμη οὐκ ἐκατέμαθες τὸ τι διὰ σὲν παθάνω·
ἡ κρίσις μ' ἀναδέχεται· χάνομαι ἀπὲ τὸν κόσμον·
τινὰν οὐκ ἔχω μηνυτὴν οὐδὲ μαντατοφόρον f 100 v°.
ἢ συγγενῆ ἢ φίλον μου ἔσενα νὰ μηνύσω·
πάντες ἐκατέλειψαν με οἱ συνοικητορές μου
ἐπεὶ ὁ πατήρ σου, ὁ βασιλεύς, ἐμέναν παραλόγως,
ἀδίκως κατεδίκασεν πυρὶ παραδοθῆναι·
ὅρα, εἰς τὴν φλόγα ἅπτομαι θλιμμένη τὴν καρδίαν,
οὐ βλέπεις μου τὸν θάνατον κ' ἔχω διπλῆν τὴν λύπην.
ἀλλ' οὔτε σὺ χαροποιεῖς εἰς τὸν παρόντα κόσμον,

---

451. ὁ manque L. — 453. ὁρίζουν κα. σκευάζουσιν εἰς φυλακὴν την κορη V. — 454. ἤρκτι L. ἀναιτίως V. — 455. σφιγκουσιν L. σ βαστα.στυρανοῦσιν V. — 456. πτέγκεσθαι L. — 456a. μη δικαιον εἶναι αὐτην κα. αὐτην καταδικαζουν L. f. 99 v. — 456b. δῆθεν τοῦ μη μέμφεσθαι ταχα τον βασιλεα L. — 457. μ μ ἐκβαλουσι ἐκ φυλακῆς V. — 458. συνσκάλκος V. τῶν δικαιων L. — 459. εἰς κρισιμον τη. ἔφερον κα. σιγαια την κρίνουν V. — 460. manque V. — 461. κ. ἀποφασιζουσιν αὐτην τῷ καυστικῷ την κορην V. — 462. ηγουν ἠφέρασιν βιαίως καὶ κακαιως V. — 463. κ. ἀφοτις τ ἀπεσωσαν... ἀναπτει V. — 465. κ κ κ πρέποντα ἐμένα V. ὀλιγα L. — 467. ἡ μου α μου. η μου. ζωῆς V. ψυχωσίς μ L. — 469. ζουν ἀπὸ σὲ τωρα δια σ' ἀποθ ήσκω V. — 470. κα. manque V. — 471. Μοντούρι V. — 472. ἠξεύρεις V. — 473. κατεμαθες ὅτι ὁ σενα ταπχω V. — 474. τί κρίσις L. μ' ἀποδέχεται V. χανω σὲ εκ L. — 475. κα.ειν ὁ ἐ αν θρωπον V. — 476. να σοῦ το ἀναγγείλῃ V. — 478. ὅτι ὁ π V. παρα λογης L. — 480. χωρὶς την φ ναπτομαι V. — 482. οὐδέ L. —

οὔτε χαρὰν ἐνήδονον ἔχεις ποτὲ συνζῆσαι,
ἐνθυμουμένος θάνατον ἄδικον ἐδικόν μου."
Αὐτὴν τὴν ὥρα ὁ Φλώριος εἰς ὕπνον ἐκοιμᾶτον f 101 r°.
θορυβημένος ἐξυπνᾶ, ἔμφοβος ἀνηγέρθη,
καὶ θάμβος κατεκράτησεν τὴν ὅλην του καρδίαν·
καὶ ὑπάρχων ὁλοζάλιστος, μυριομεριμνημένος
τὸ δακτυλίδιν θεωρεῖ τὸ εἰς δάκτυλον ἐφόρει,
ἐκεῖνον τὸ τοῦ ἐχάρισεν ἡ κόρη Πλάτζια Φλώρε,
ὁποῦ εἶχεν τὴν ἐνέργειαν τὴν θλίψιν νὰ φανίζῃ.
βλέπει, ἐντρανίζει, θεωρεῖ τὸν ζάφυρον νὰ ἔναιν
μαῦρον, θολόν, ἀγνώριστον, | ξένον ἀπὸ τὴν φύσιν, f 101 v°.
νὰ χάσῃ τὴν λαμπρότητα τὴν φυσικὴν τὴν εἶχε
καὶ διὰ τὴν θλίψιν νὰ εὑρεθῇ τῆς κόρης θολωμένον,
καὶ παρευθὺς παραλλαγὴν νὰ ποίσῃ τὸ λιθάριν·
ἀγνώριστον, ἀνείδεον τὸ ἀληθὲς δεικνύει.
γνωρίζει ταῦτα ὁ Φλώριος, ἐγέρνεται συντόμως,
τὸν λόγον εἰς ἐνθύμησιν φέρνει τῆς Πλάτζια Φλωρες·
„ὅταν ἴδῃς δὲ θολωθὲν τὸν ζάφυρον αὐτίκα,
γνώριζε ὅτι θλίβομαι καὶ ὅτι κακῶς παθαίνω."
γοργά, συχνὰ ἐπεπήδησεν ἀπέκει ὁποῦ ἐκοιμᾶτον
θρηνῶν καὶ | κλαίων ἔλεγεν· „καρδιά μου πονεμένη, f 102 r°.
καρδιά μου, ὁποῦ ἐλησμόνησες τὸν πόθον τῆς ὡραίας,
τῆς ἀσκολήσεως τὸ στερρὸν τὸ εἰς ἐσέναν ἔχει,
τὸ ἀκέραιον τοῦ φρονήματος, τὸ δυνατὸν τοῦ πόθου,
τοῦ πόθου τὸ ἀπαράλλακτον τὸ εἶχεν εἰς ἐσένα,
κ' ἐδὰ διὰ σέν, καρδία μου, ἡ κόρη ἡ Πλάτζια Φλωρε
νομίζω εἰς τύχης θάνατον τὴν ἔφερεν ἡ μοῖρα
καὶ εἰς ἄδικον ἐπέσωσεν τῆς ταραχῆς λιμένα.
δι' ἐσέν, καρδιά, πειράζεται καὶ δι' ἐσέν, καρδιά, παθαίνει·
καρδιά μου, ἀνηγέρθητι εἰς βοήθειαν τῆς ὡραίας.
πάλιν, καρδιά μου ταπεινή, ἔγειρον διασυντόμως, f 102 v°.
συμπόνεσε τὴν θλίψιν της, τὴν ἀγανάκτησίν της

---

483. *χ. συν ἡδονὴν τ. συζῆσαι* V. — 484. *ἐ. τον θ.* L. — 485. *την ὥραν ταύτην* V. 486. *θορυβουμένος ἐ. με φοβον* V. — 487. *ἐκατελαβεν* V. — 489. *ὑπαρχει* V. — 490. *θωρεῖ τ. δ. του τὸ ἐ. το δ. τον ἐ.* V. — 491. *τοῦ* manque V. — 492. *φανερωνεν* V. *να ἀφανίζῃ* L. — 493. *ἐν ἐνθρανίζει, θεωρεῖ ἐκεῖνο το ζαφύρι* V. *ἐνδρανίζει* L. — 495. *ἔχασεν* V. — 496. *καὶ ἀπο τ.* V. — 497. *κ. τ. παράλλαξεν θολωνει τ. λ.* V. — 498. *ἐγνωριστον* L. — 500. *τ. λ. ἐνθυμουμενος κορης τ. Π. Φλωρης* V. — 501. *ὅτι ὅταν ἰδῃς θολωμαν στο δακτυλίδιν ἐκεῖνο* V. — 502. *κακα* V. — 503. *γουργα σ. ἐπηδησεν* V. — 504. *κλαιγων μου* manque V. — 505. *κ. μ. ἀλησμόνησες* V. — 506. *κ. ἀσχολησης τον καιρον ὁποῦ 'χεν εἰς ἐμενα* V. — 507. *τὸν δ.* Le vers manque dans V. — 508. manque V. — 509. *κ' ἐδά, καρδία μου, δια σὲν ἡ Π. Φ.* V. *ἡ κορη* manque L. — 510. *ἤφερεν* V. *ἔφερα.* L. *ἡ μοῖρα* manque L. — 511. *ἀπεσωσεν* V. — 512. *καρδία μου τ. κ. δια σεν παθαινει* V. — 513. *ἀνεγερθητι* V. —

θεράπευσον τὸν ἔρωταν, τίμησον τὴν ἀγάπην,
συμπάσχισέ την τὴν ὡραίαν καὶ συναπόθανέ την."
καὶ παρευθὺς ἀπέρριψεν τὸν φόβον παροπίσω·
καὶ εἰς φίλον του ἐγκαρδιακόν, μᾶλλον καὶ συγγενήν του,
τῆς χώρας καβαλλάριον ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων
λέγει, θαρρεῖ τὴν συμφοράν, καταμπιστεύεταί του·
τὴν θλίψιν φανερώνει τοῦ τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ,
τὸν πόθον, τὴν ἀσχόλησιν τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλώρε. f 103 r°.
καὶ συμπονεῖ καὶ πάσχει τον ὁ συγγενής του ἐκεῖνος·
φαρὶν τοῦ δίδει καὶ ἅρματα καὶ τὴν ἐξόμπλισίν του,
φαρὶν ποτάπον σύντομον, νὰ διώκῃ τοὺς ἀέρες·
δίδει του καὶ ἱππόσελλον, καβαλλικεύει ἐκεῖνος,
θώρακαν, περικεφαλαιάν, σκουτάρι καὶ κοντάριν
καὶ ἀργυρομούστακον σπαθὶν μὲ ὁλόχρυσον φηκάριν,
εἰς χέριν ἐπιτήδειον ὀξὺν ἀκονισμένον,
βραχιόνια ὁλάργυρα καὶ σιδερὰ γονάτια,
χερόπτια τὸ ἔσω σίδερον, τὸ ἔξωθεν χρυσάφιν·
ζώσμαν ἐζώσθην σιδερόν, παρόμοιον τῶν ἁρμάτων, f 103 v°.
ὡσαύτως καὶ τὸ ἱππάριν του ἦτον ἁρματωμένον·
κουβέρταν χρυσοπράσινην ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσω·
ἁρμάτωσιν καβαλλαριοῦ κυρίως ἐξομπλισμένην.
καὶ παρευθὺς εἰς τὸ φαρὶν πηδᾷ, καβαλλικεύγει·
καίει τον ὁ πόνος, σφάζει τον ἡ μέριμνα τῆς λύπης,
μὴ κατακλίνῃ ἡ τύχῃ του καὶ φτάσῃ την χαμένην·
καὶ συχνοκεντοπτέρνιζεν τὸν μαῦρον του συχνάκις
καὶ διὰ συντόμως ἔφτασεν, κατέλαβεν τὸν τόπον. f 104 r°.
βλέπει τὴν κόρην, ἵσταται νὰ κλαίῃ νὰ θρηνῆται·
βλέπει τὴν κόρην — βάσταζε, πολύπονε καρδία —
'ς μέρος νὰ ἀφτῇ ἡ κάμινος καὶ παρευθὺς ἐκείνη,
ἐγγὺς νὰ στέκῃ νὰ θωρῇ τὴν φλόγαν τῆς καμίνου

517. συμπάξησε τ. ὠ. V. Après le mot ἀγάπην le texte de *L.* a la note suivante, écrite en petites lettres à l'encre rouge: σηκώνεται ἀπὸ τὸν ὕπνον A gauche, en marge: ὁ Φλώριος Le copiste a pris les vers 517 et suiv. pour un nouveau discours de Phlorios; il commence le vers 517 par une lettre ornementée. — 520. ἐνδοξοτάτων V. — 521. λ. ξηγεῖται... κατέμπ. τον V. — 522. την εἶχεν στὴν καρδίαν του. τ. ξ. φ. V. — 523. τ. π. φανερώνει του τὸν ἐ. V. — 524. ὡς σ. καὶ φιλος V. — 525. τὸν δ... μὲ την διόρθωσίν τ. V. — 526. φ. ὑποτάτιον... ἀέρας V. διωχν *L.* — 527. ὑποσέλλιον V. — 528. ξ. ἐπὶ κεφαλῆς V. — 529. θηκάρι V. — 530. ἡκονισμενον V. — 531. Le second hémistiche de 531 et le premier de 532 manquent V. — 532. τὰ ἐξ. V. — 533. ἐζώστην σίδηρον παρ' ὅμοι V. — 534. καί manque V. — 535. κ' ἔξω πράσινην ἔμπρος καὶ ἐξοπίσω V. — 536. ἀκεραια ἐξοπλισμος V. — 538. κι ἔξω ὁ τ. τὸν ἔσφαξε και ἡ V. — 539. κατακλίσῃ κ. ἐφτάσῃ *L.* φθάσῃ V. — 540. συχνοκεντο ἐπτέρνιζεν *L.* — 541. ἔφθασε V. — 542. manque V. — 543. και βαστᾶ πολύπονον καρδία V. — 544. μεραία ἀνάφθη... επειτα ἐ. V. νάπτη ἡ κ. *L.* —

νὰ περιμένῃ νὰ ῥιφθῇ μέσα πυρποληθῆναι,
ἡμιθανήν, δίχ' ἀφορμήν, καθόλου ἀπὲ τὸν φόβον·
τριγυρωθεν ἠστήκετον λαὸς πολυς νὰ βλέτῃ
τὴν κρίσιν, τὴν ἀπώλειαν τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλώρε,
καὶ παρευθυς ὁ Φλωριος εἰσέρχεται εἰς τὸ μέσον
μὲ θάρρος εὐτολμότατον, μὲ ἦθος ἀνδρειωμένον. f 104 v°.
σιμώνει, ἐφτάνει, στήκεται ἔγγιστα τῆς ὡραίας·
λέγει της· „κόρη, ἀπὸ τοῦ νῦν τίποτας μὴ φοβᾶσαι·
λέγε μοῦ τὴν ἀλήθειαν, μηδὲν μου κρύψῃς λόγον,
εἰπέ μοι πῶς καὶ διὰ τί ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας
ἐσὲν ἐκατεδίκασεν ἀπόφασιν θανάτου."
οὕτως εἰπὼν ὁ Φλώριος, ἀπηλογεῖται ἡ κόρη·
„αὐθέντα, ἐπεὶ μ' ἐρωτησες αὐκράσου καὶ νὰ μάθῃς, f 105 r°.
καὶ εἴτι εἰς ἐμὲν συνέβηκεν αὐκράσου καὶ ν' ἀκουσῃς·
ὁ 'πιτρατέζης δολερὴν συκοφαντιὰν μ' ἐποῖκεν,
ὄρθωμα ἐπιβουλευτικὸν μετὰ τοῦ βασιλεως,
τάχατε ὅτι ἔθελα ἐγὼ τὸν βασιλέα
δολίως μετὰ μηχανῆς ἐκεῖνον φαρμακώσει,
τὸ ὅπερ κριτὴν παρίσταμαι τὸν πάντων βασιλέα·
οὐκ οἶδα διὰ τὸ φάρμακον, τίποτε οὐκ ἐγνωρίζω,
τοῦ δόλου τὸ ἐπιβούλευμαν οὐκ ἔφερεν ὁ νοῦς μου.
καβαλλαριῶν ὁ εὐγενης, ἀνδρείων ὁ ἀνδρεῖος,
βοήθειαν ἐξαιτοῦμαι σε δι' ἀγάπην τοῦ Φλωρίου,
δι' ἀγάπην τὴν εἰς Φλώριον, βοήθει μοι τὴν ξένην." f 105 v°.
κι αὐτὸς ἀπηλογήθηκεν τοιαῦτα πρὸς τὴν κόρην·
„κόρη, ἂν ἔναιν τίποτες, φόβον μηδὲν φοβᾶσαι·
ἡ θεωρία τοῦ κασσιδιοῦ φυλάξῃ σέ, τὴν κόρην."
καὶ παρευθυς εἰς τὸν λαὸν οὕτως ἀπηλογεῖται·
„ἄρχοντες, πλούσιοι καὶ πτωχοί, καὶ γέροντες καὶ νέοι,
τὴν κρίσιν, τὴν ἀπόφασιν, τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλώρε
ἀδίκως ἐδικάσετε πυρὶ παραδοθῆναι·

546. μέσον L. — 547. καθολον L. δίχως ἀ καθόλου ἀπό V. — 548. νὰ στέκεται V. — 549. ἀ κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρης V. — 550. ἔρχεται V. — 551. θάρρος bis L. — 552. φθάνει στέκεται ἔμπροσθεν V. — 553. κορης... τίποτες μήν V. — 553a. στέκε μὲ θάρρος λέγε με. τίποτε μη φοβᾶσαι L. — 554. εἰπέ μου τ ἀ τίποτες μη με κρύψῃς V. — 555. εἰπέ με V. — 556. ἐσένα κατεδίκασεν V. — 557. ἡ κορη ἀπηλογήθη V. Après ce vers dans L: ἡ κόρη παρακαλεῖ τὸν Φλώριον ἀρματωμένον. note écrite à l'encre rouge. — 558. αὐθέντη ἐπεί... ἀκρoάσου νὰ τὸ μ V. — 559. manque V. — 560. δολερῶς V. — 561. ὀρθικὴν βουλευτικήν L. ὀρθωτικὸν βουλευτικον V. — 562. manque V. — 563. μηχανὴν ἐκεῖνον φαρμακήσω V. φαρμακώσω L. — 564. ἅπερ V. — 565. ο ο γάρ τ φ... γινώσκω V. τίποτας L. — 567. κ εὐγενῆ ἀνδρεῖα ἀνδρειωμένε V. — 568. βοήθει μοι ἐξαιτοῦμεν V. — 570. manque L. — 571. 572. manquent V. — 573. κ π πρὸς τ λ τοιούτους λογους λέγει V. — 574. ἀ π πτωχοί. γέροντες τε κ ν V. — 576. ἀ τὴν πειράζετε V —

στραφήτω ἡ ἀπόφασις ὄπισθεν, νὰ συντύχω,
νὰ εἴπω τὸ δίκαιον τῆς ὡραιᾶς, καὶ ἂν ἔπταισεν ἂς πάθη,
ἂς πάθη αὐτὴ καὶ οἱ μετ᾿ αὐτῆς, νὰ παιδευθοῦσιν ἄλλοι.
εἰ δὲ οὐκ ἔπταισεν κακόν, διὰ τί θανατωθῆναι;" f 106 r°.
καὶ οἱ πάντες ἐπεφήμισαν, λέγουν· „εἰπὲ τὸ θέλεις."
συντόμως γοῦν ὁ Φλώριος οὕτως ἀπολογᾶται·
„ὁ σινεσκάλχος ὁ δεινός, ὁ ψεύτης καὶ διώκτης,
ὁ ἄδικος καὶ ἐπίβουλος, ὁ ἐμψυχωμένος δαίμων,
ἐσκεύασεν τὸ φάρμακον διὰ κακοβουλίας
καὶ κακομηχανήματος ὡς πρὸς τὸν βασιλέαν
μὴ κατεχούσης τὸ πραχθὲν τὸ τῆς βουλῆς ἐκείνης.
διὰ δὲ τὸν πόθον τὸν ποθεῖ τὸν Φλώριον ἡ κόρη
— καὶ ἐγὼ ποθῶ τὸν Φλώριον ὡς ἀγαπᾷ ἐμένα —
καὶ αὐτὴ εἰς ἐμὲν κατεγκαλεῖ | καὶ εἰς ἐμὲν τὸ θέτει. f 106 v°.
εἰς θάνατον καὶ εἰς κίνδυνον βάλλω τὸν ἑαυτόν μου
διὰ ἀγάπην τοῦ ἐκεινοῦ αὐτὴν ν᾿ ἀποκρατήσω
καὶ ὁ θεός, ὁ ἀληθής, νὰ δείξη τὴν ἀλήθειαν.
τὸν σινεσκάλχον βούλομαι, θέλω νὰ πολεμήσω,
καὶ πεθυμῶ καὶ θέλω το, βούλομαι, ἀγαπῶ το·
καὶ ἂν οὕτως οὐκ ἐποίσω το, πᾶς ἄνθρωπος ἂς εἴπη·
οὐκ ἀγαπᾷ τὸν Φλώριον ὡς πρέπει φίλος φίλον."
τούτου πατὴρ ὁ βασιλεὺς οὕτως ἀπηλογεῖται
μὴ ἐγνωρίζων τὸν υἱὸν ἢ τῆς αἰτιᾶς τὸν τρόπον·
„δίκαια λέγει ὁ εὐγενὴς | αὐτὸς ὁ καβαλλάρης, f 107 r°.
θέλω τὸ καβαλλίκευμαν νὰ γένη τοῦ πολέμου."
καὶ παρευθὺς ἐκέλευσεν τοὺς δήμιους δεσμωμένη
νὰ ἐπάρουν τὸ κοράσιον καὶ νὰ τὸ φυλακώσουν,
νὰ τὴν δεσμήσουν δυνατὰ καὶ νὰ τὴν ἀσφαλίσουν,
νὰ ἔχη βουλὴν νὰ βουλευτῇ μετὰ τοὺς ἄρχοντάς του,
νὰ εἰπῇ τοῦ σινεσκάλκου τοι ἂν βούλεται πολεμήσει
καὶ τὸ τουρνὸν νὰ φέρουσιν τὴν κόρην ἔμπροσθέν του,

---

577. στραφῇ καὶ ἡ ἀ. ὀπίσω V. — 578. τῆς κόρης εἰπῶ τ. δ. V. — 579. . π. ὅλοι V. — 580. εἰ δ. κι ο. ἐ. αὐτή V. — 581. ἐπεβ.ησαν... τί θ. V. — 582. manque L. — 583. σινισκάλκος... κλέπτης κ. ο. ψεύστης V. — 584. ὁ ἀ. ἐ. V. — 587. μ. κ. την βουλην κ. τ. τ. τοῦ τροπου V. — 589. ὡς ἀγαπᾷ V. — 590. ἐκατάγγειλε... λέγει V. — 591. εἰς κίνδυνον κ. θ. βάνω τὸν ἐμαυτόν μ. V. εαυτο μ. L. — 592. τοῦ Φλωρίου αὐ. V. — 593. ὁ ἀληθὴς τὸ δίκαιον νὰ δείξη V. ο. παντων ἀληθὴς L. — 594. σινισκάλκον... θελων V. — 595. κ. βούλομαι, θέλω κα. V. — 596. ἐποίησα πᾶς V. — 597. οὐκ ἀγαπῶ τ. Φ. οὐ πρέπει νὰ τοῦ .μαι φίλος V. οὐκ ἀγαπω τ. Φ. και οὐ πρέπω φιλος φίλου L. — 599. ἐγνωριζεν L. — 600. ὁ λόγια λαλεῖ οὗτος ὁ κ. V. ὁ ..αιν τα λ. L. — 602. τὴν δέσμιον δεσμιῶναι V. δεσμουμένη L. — 604. δεσμεύσουν ὁ. νὰ την κατασφαλισουν V. — 605. βουλευθῇ V. — 606. τὸν σινισκάλκον τ. ας βουλ. πολεμῆσαι V. ἀ. βούλεται να τ. L. — 607. ἔμπροσθέν του τ. κ. V.

νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ ξένος ἄγουρος νὰ ἴδῃ τί ποιήσουν.
στρέφεται | εἰς τὸ παλάτιν του μετὰ τοὺς μεγιστάνους f 107 v°.
καὶ ὁρίζει τοὺς μεσάζοντας καὶ ὅλους ἄρχοντάς του
νὰ πάρουν τὸν νεώτερον ἕως τῶν παλατίων,
τιμὴν ἀξίαν καὶ κουρτεσιὰν ἐκεῖ νὰ τὸν ποιήσουν,
δεῖπνον καὶ παραδιαβασμὸν καὶ κουρτεσιὰν μεγάλην,
ὅτι ταχὺ εἰς πόλεμον ἔχει νὰ πολεμήσῃ
καὶ ἀλλάχῃ εἷς ἀπὸ τοὺς δύο τέλος νὰ ἰδῇ θανάτου.
μηνᾷ τὸν σινεσκάλχον του, οὕτως τὸν συντυχαίνει·
„εἷς καβαλλάρης ἔφτασεν, ἦλθεν ἀπ' ἄλλον τόπον,
ἀπηλογεῖται θάνατον κόρης τῆς | Πλάτζια Φλώρες, f 108 r°.
βοηθὸς ἐκείνης γίνεται, θέλει νὰ πολεμήσῃ
καὶ κατὰ σοῦ κινᾷ θυμὸν καὶ ὀργὴν ἀλλὰ τοπάτην·
καὶ ἂν εἶσαι ἀνδρειὸς καὶ δυνατός, καὶ ἂν εἶσαι καβαλλάρης,
καὶ ἂν ἔχῃς ψῆφον ἄρχοντος καὶ ἂν θέλῃς ν' ἔχῃς δόξαν,
καὶ ἂν ἔχῃς πόθον εἰς ἐμέν, θέλω νὰ πολεμήσῃς·
παρακαλῶ σε, ποῖσέ το, μηδὲν τὸ δειλιάσῃς.
χαρίζω σου καὶ τὸ φαρὶν μὲ τὴν ἐξομπλισιάν του
καὶ ἄρματα πολυευγενα νὰ πρέπουν καβαλλάρη."
ὁ σινεσκάλκος ὁ δεινὸς εὐτόλμως ἀπεκρίθη·
„ὅρισον, δός μοι, χάρισον χερόρτια τοῦ πολέμου f 108 v°.
καὶ τὸ πουρνόν, ἀπὴν φανῇ ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου,
θάνατον ἀνεκλάλητον ἐνώπιον ἁπάντων
ἐκεῖνον νὰ χαρίσωμαι καὶ νὰ τὸν καταβάλω,
νὰ λάβῃ θάνατον καὶ αὐτὸς καὶ ἡ κόρη μετὰ κεῖνον.
τὰ ἄρματα καὶ τὰ ἄλογα ὅρισε νὰ εὐτρεπίσουν,
καὶ ὡς τὸ κελεύεις, θέλω τὸ ταχὺ μονομαχῆσαι."
ὁ Φλώριος ἐκόπτετον ὡς ἦλθεν ἡ ἡμέρα·
ἐπλάτυνεν ὁ ἥλιος, ἔλαμψεν πανταχόθεν·
ἦλθασιν, ἐσυνάχθησαν τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων,

---

608. νὰ ἰδοῦν τί βούλονται νὰ ποιήσουν L. — 610. μεσάζους του κι ὅ τοὺς ἄ τ V. — 611. ἕως εἰς τὸ παλάτιν V. — 612. τ ἀ κουρτ ἐκεῖνον νὰ τ V. — 612a τάχα μὲ τρόπον τίποτες μὴν τὰ τον ἐγνωρίσουν manque L. — 613. περιδιαβασμὰν V. Le second hémistiche de 613 et le premier de 614 manquent V. — 615. κι ἂν τύχῃ ὁ... τελείως ν ἀποξάνῃ V. — 616. σινισκάλκον V. — 617. ἔφθασεν V. — 618. απηλογᾶται... Φλωρης V. — 620. ἐ ὀργήν V — 621. ἀνδρεῖος κ καλος V. — 622. manque V. — 623. μετ' ἐμεν V. — 624. manque V. — 625. ἐξομπλισιν V. — 626. πα π ἀνδρειωμένον V. — 627. σινισκάλκος V εὔτολμος απηλογεῖται L. — 628. ὅρισε δ μοι χαρισε V. — 629. κ π π τὸ νὰ φανῇ να λάμψη ἡ ἡμερα V. — 630. τῶν παντων V. — 631. χαρίσωμεν L. ἐ ν χ ἐνώπιον τῶν πάντων V. — 632. δια ν λ ἐ αὐτος V. — 633. το ἄλογον καὶ ἄρματα V. — 635. ἐκοπτετον ὡς manquent L. ο Φ ε τοτε ν λαβη ἡ ἡμερα V. — 636. ὅτι και τουτου λεγοντος ἐπέλαμψεν ἡ ἡμερα V. — 637 και ἦλθαν καὶ συνάχθησαν τα πλήθη V. —

νὰ βλέπουσιν τὴν ταραχήν, | τὸ τίς θέλει νικήσει· f 109 r°.
καὶ οἱ μὲν αὐτὸν ἤθελασιν, οἱ δὲ πάλιν τὸν ἄλλον.
Φτάνει, στολίζει τὸ φαρὶν ἡ ὑποταγὴ τὴν εἶχεν·
πηδᾷ κ᾽ ἐκαβαλλίκευσεν, ἐξέβην εἰς τὸν κάμπον
ὡς ἄστρον εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς ἥλιος ἐκ τὰ νέφη,
ὡς δένδρον ἐμυοστουτζικον εἰς ὡραῖον περιβόλιν·
οὕτως εἰς μέσον ἔλαμψεν ὁ Φλώριος ἁπάντων
νὰ εἶπες ποτὲ οὐκ ἐφάνηκεν ἄλλος τινὰς στὸν κόσμον.
καὶ μετὰ ὥραν ὀλιγὴν ἔρχεται ὁ ἐπιτρατέζης,
εὔτολμος, ἄνδρας ἄγριος, ὡς δράκος φουσκωμένος,
ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος, | ἀπός του νὰ νομίζῃ f 109 v°.
ὅτι οὐκ ἔναι ἄλλος δυνατὸς ᾽ς τὸν κόσμον ὡς ἐκεῖνος.
σύρνει φωνὴ μετὰ θυμοῦ, πρὸς Φλώριον ἐλάλει·
„υἱέ μου, τίς εἶσαι καὶ ποιός, καὶ εἶπε μοι τί ἔν᾽ τὸ θέλεις;
καὶ τί διὰ τὴν κατάκριτον θέλεις ἀπηλογᾶσθαι;
ὅτι ἔναιν δίκαιον καὶ εὔλογον ἐκείνη ν᾽ ἀποθάνῃ
διατὶ τόλμην ἐτόλμησε κατὰ τοῦ βασιλέως
ἀνόσιον, ἀνόητον διὰ νὰ τὸν φαρμακώσῃ."
καὶ ὁ Φλώριος ὡς εὔτολμος καὶ ἕτοιμος δίχα φόβου
αὐτὸν ἀπηλογήσατο στερρῶς καὶ ἀδειλιάστως·
„ἐπιτρατέζη δήμιε, καὶ ἐπίβουλε καὶ ψεύτη, f 110 r°.
αἴτιε τῆς ὑποθέσεως, τῆς μηχανῆς ἐργάτα,
ἀμμὲ ἡ κόρη ἀναίτιος καὶ ἀμέτοχος ὑπάρχει
τοῦ δόλου καὶ τῆς μηχανῆς τῆς φαρμακοποιίας·
καὶ ἐὰν ἀλλοτρόπως τοῦ νὰ εἰπῇς ἔχῃς κατὰ τὴν κόρην,
ἔβγα εἰς τὴν ῥέντα σύντομα νὰ σὲ μονομαχήσω."
ἀντάμα οἱ δύο ἐκινησασιν εἷς κατὰ τοῦ ἑτέρου,
ὥσπερ θηρία ἀνήμερα, λέοντες νὰ βρυχοῦνται,
ὁ εἷς τὸν ἕτερον θεωρεῖ, ἀντάμα νὰ συγκρούσουν.
ἴσασαν τὰ κοντάρια τους οἱ δύο πρὸς τὴν μάχην
κ᾽ ἐπιλαλοῦν | τὰ ἱππάρια των νὰ δώσουν κονδαρέας. f 110 v°.
ὁ Φλώριος ὡς ἔχει ῥιζικόν, ἔναι δὲ κ᾽ ἐπιδέξιος,

---

639. ἤθελασιν, οἱ δὲ τ. ἄλλους V. καὶ οἱ μὲν δὲ τ. ἄ. L. — 640. ὀρθώνει ... ὁ ὑποταγωγός του V. ἐφτάνει L. — 641. τ. ἐ. ξεβαίνει V. — 642. εἰς τ. ν. V. — 643. εὐμνοστουτζικον V. — 644. αὐτος L. Φλώριος ἐφάνη εκ τῶν παντων V. — 646. ἦλθεν ο V. — 647. φουμισμένος L. Le vers manque dans V. — 648. αὐτος του να νομίζῃ V. — 649. οὐκ ὡι δυνατώτερος ἀλλος τασα ἐκεῖνος V. — 650. σ. φ. προς Φλώριον μετα θυμον ε. V. — 651. εἰπέ μοι L. υἱέ μου τ. εἶ. κ. τ. εἶπε μ. τι εν. V. — 652. απηλογᾶσαι V. — 653. δι᾽ οὗ γὰρ ἔνι δ. ἐ. ν. ἀ. V. — 654. δια τολμην ν. V. — 656. Φ. εὐτ. L. φοβο. V. — 657. γενναίως κ. V. κ. ἐπιβουλεττας L. — 658. ὦ ἐ. δ. ἐ. κ. ψευστη V. — 659. ὁ καὶ τ. V. — 660. ἡ κορη γὰρ ἀμετοχος και ἀναιτιος υ. V. — 661. φαρμακοποιιας V. — 662. κ. ἂν ἔχῃς τίποτες νὰ εἰπῇς κατα τῆς κορης λεγω V. εἰπῇ L. — 663. ελα V. — 664. ὁμοῦ οἱ δυο ἐκίνησαν ὁ εἷς V. — 665. ὡς λ. V. — 666. ο εἷς τ. αλλον να θ. ομαδ. V. — 667. ἔστασαν τ. κ. νὰ δωσουν κονταρεας V. — 668. manque V. κοδαρεα L. — 669. ο Φ. εἶχεν ρ. και ἦτον ἐ. V. —

εἰς τὸ σκουτάριν δέχεται, ῥίπτει τοῦ κονταρέαν
καὶ ἀπόκατ' ἀπ' τὲς σκάλες του καὶ κρού τὸν σινισκάλκο·
εἰς τὸν λαιμὸν τὸν ἔδωκε καὶ παραυτίκα πέτει.
θανάσιμος καὶ δυνατὴ ἦτον ἡ κονταρέα,
καὶ ἡμιθανὴς ἐκείτετον χαμόθεν ἀπλωμένος
ἀπὸ τὴν τόλμην τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ στερρὸν τοῦ κόντου.
καὶ ὁ Φλώριος κειτόμενον ἐκεῖνον τοῦ νὰ κρούσῃ
οὐδὲ ὡς γενναῖος ἤθελησε διὰ νὰ τὸν δευτερώσῃ.
στέκει, θαρεῖ τον, βλέπει τον ὡς ὁποῦ νὰ συφέρῃ· f 111 r°
καὶ ἀπὴν τὸν νοῦν του ἐσύφερεν, ὅλον τὸν λογισμόν του,
σφουγγίζει, δένει τὴν πληγήν, θέλει νὰ πολεμήσῃ
ὡς δῆθεν κἂν τὸν δεύτερον πόλεμον νὰ νικήσῃ,
νὰ μὴ φανῇ ὡς κατάκριτος ἀπὲ τὴν πρώτην νίκην.
πάλιν καβαλλικεύγουσιν, γυμνώνουσιν τὰ ξίφη,
κρατοῦν καὶ χειροσκούταρα καὶ σφικτοπολεμίζουν.
μικρὸν θάρρος ὁ Φλώριος δίδει τοῦ ἐπιτρατέζῃ,
ὁ ἐπιτρατέζης δίδει τοῦ σταθεὰν εἰς τὸ σκουτάρι
καὶ ὅσον τὸ ξίφος | ἔκρουσεν, ἔπεσεν παραυτίκα. f 111 v°
καὶ ὁ πόλεμος ηὐξάνετο καὶ ἐπληθυνεν ἡ μάχη,
καὶ ἡ Πλάτζια Φλώρε, ἡ εὐγενική, ὡς εἶδεν τοῦ νὰ κρούσῃ
ὁ ἐπιτρατέζης ὁ δεινὸς σταθεὰν εἰς τὸ σκουτάρι,
ἐνόμιζεν μὴ νικηθῇ ὁ Φλώριος τῆς μάχης,
κλίνει τὰ γόνατα εἰς τὴν γῆν, τὸν θεὸν ἐξιλεοῦτο·
„θεὲ πατέρων, κύριε, ἄναρχε, παντεπόπτα,
πανάγαθε, παμβασιλεῦ, παντάναξ, παντοκράτορ,
ὁ τῶν ἀγγέλων βασιλεύς, ὁ τῶν ἀνθρώπων πλάστης,
ὁ ἐμφανίζων τὰ κρυπτά, ὁ τῶν κρυφίων γνώστης,
μόνος γινώσκεις τὸ ἀληθές, τὴν | μηχανὴν τοῦ δόλου, f 112 r°.
ὅτι οὐκ ἔχω παίσιμον, ποσῶς οὐκ ἐγνωρίζω·
ἐμφάνισον τὸ ἀληθές, βοήθει μοι τὴν ξένην,
βοήθα τὸν ξενούτζικον ὁποῦ δι' ἐμέναν πάσχει,
δικαιοκρίτα ἀληθή, ὁ πάντων κυριεύων."

670. καὶ εἰς σκουτάρι τον ὁ σκάλκου την κ. V. κα. εἰς L. — 671. κρούει καί manque V. κρού τον κονταρέαν L. — 672. ἔδωκεν τον εἰς τ. λ. κ. τ. κοπτει V. παραυτικα L. — 674. καί manque V. ὕπλωμενος L. — 675. manque V. — 676. κ. ὁ Φ. ἐβλεποντα ἐκεῖνον ξαπλωμενον V. κειτομενος L. — 677. οὐ καθόλου ἤθελε V. οὐδε γενεαν L. — 678. στεκεται κα. ἐβλέπει τ. ὥστε ν ἀναφερν V. — 679. κ. ἀφ οὗ V. — 680. σφογγίζει V. σφουγκίζει L. — 681. καὶ τ. δ. V. L. — 682. κα. να φανῇ L. ἀπο V. — 683. καβαλλικεύουσιν γυμνάζουσιν V. — 684. χειροκονταρα κ. σφικτοπολεμοῦσι V. — 685. μ. θαρρῶν δ. τ. κονδαρεα V. — 686. κρ...ει τον V. ἐπιτ. sans article ...εἰς το κονταρι L. — 687. manque V. — 688. καί manque V. — 689. κ. ἡ κορη ἡ εὐγενικη ὡς εἶ τοῦτον κροῦσα V. — 691. ὅτι ἐνικήθη V. — 692. προς γ. V. — 693. παντοκρατορ V. — 694. τ. π. τ. παντεποπτα V. L. — 695. manque V. 696. manque V. — 697. ὁ μ. γινωσκων V. — 700. τ. ξενον ἀγουρον ὅς V.

καὶ ὁ Φλώριος μαχόμενος μὲ τὸν ἐπιτρατέζην
ὁτώταν μίαν ἐδέχετον, ἔδιδεν δέκα πέντε.
σταθεὰν τοῦ κρούει εἰς τὸν λαιμόν, ὁποῦ εἶχεν καὶ τὴν πρώτην,
καὶ παρευθὺς ἐκ τὸ ἄλογον πέφτει ἀπονεκρωμένος.
γοργὸν πεζεύγει ὁ Φλώριος, κόπτει τὴν κεφαλήν του,
καὶ παρευθὺς ἐκρότησαν οἱ πάντες καὶ ἐφωνάξαν· f 112 v°.
„πολλὰ τὰ ἔτη, λέγοντες, τοῦ ξένου καβαλλάρη,
διὰ λόγον του ἐγλύτωσεν ἡ κόρη τοῦ θανάτου."
καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνίσταιο ἐκ τῶν ταραθυρίων
κλαίων καὶ ὀδυρόμενος ὡς διὰ τὸν σινεσκάλχον,
διότι ἔχασεν γνωριμον, φίλον τοῦ μυστηριοῦ του·
καὶ ἀπὸ τὴν θλίψιν τὴν πολλὴν 'ς τὸ ἐνδώτερον παλάτιν
εἰσέρχεται, καθέζεται μὲ τὴν βασίλισσάν του.
θρηνοῦν καὶ κλαίουν, θλίβονται διατὶ οὐκ ἐθανατώθην
ἡ κόρη ἡ πανεξαίρετος, ἄδικα δίχα αἰτίας.
716a καὶ ταῦτα ἡ εὐγενικὴ τὸν Φλώριον ἐλάλει·
κλίνει τὰ γόνατα εἰς τὴν γῆν, θρηνοῦσα τὸν ἐλάλει, f 113 r°.
συχνὰ τὰ πόδια του φιλεῖ, δῆθεν ὡς ἀπ' ἐκεῖνον
δικαιωθεῖσα ἐκ παντὸς καὶ θάνατον φυγοῦσα·
„ἀφέντη, λέ τον, κύριέ μου, ὁ Φλώριος ἂν εἶχεν
εἰς τὸ κορμί του ἀνδραγαθιὲς οἵας βλέπω εἰς ἐσένα·
τοσοῦτον εἰς τὴν θεωρίαν ὁμοιάζεις μετ' ἐκεῖνον
ὅτι νὰ εἶπα ἐκ παντός· ἄλλος τινὰς οὐκ ἔναι
ἢ, μὴ ἀπατὸς ὁ Φλώριος ὁποῦ δι' ἐκεῖνον πάσχω."
σύντομα ἁπλώνει ὁ Φλώριος, κρατεῖ την ἐκ τὸ χέριν,
λέγει της· „βάστα, ἀπὸ τὴν γῆν καὶ στάθησε, μὴ κεῖσαι,
καὶ ἀπὸ τὴν μέριμναν καμμιὰν μὴ μεριμνᾷς, ἡ κόρη, f 113 v°.
καὶ εἰς κύριον τὰς ἐλπίδας σου ἔχε καὶ μὴ ἀπελπίσῃς,
καὶ ὁ θεός, ὁ παντοδύναμος, δι' ἐσέναν μεριμνήσῃ."
καὶ ἀπὲ τὸ χέριν τὴν κρατεῖ, ὑπὰ πρὸς τὸ παλάτιν

702. μετὰ ἐ. V. — 703. μίαν ἔκρουεν L. μίαν ἐ ἔκρουν ἐκεῖνος πέντε V. — 704. δίδει... ποῦ εἶχεν κονδαρέαν V. — 705. εἰς τ' ἄλογον πίπτει νενεκρωμένος V. — 706. γοργὰ πεζεύει V. — 708. πολλὰ ἔτη λέγουσι... καβαλλάρου V. — 709. διότι διὰ λογον τον V. ὅτι δ. λ. ἐγλύτωσεν L. — 711. ὀδυρόμενος διὰ τ. σινισκάλκον V. — 712. φίλον ἐγκαρδιακόν του V. — 713. ε. τὸ ἐνδώτρι εἰσέγει V. — 714. και κ. V. — 715. κλαίγουν, χάνουνται πῶς οὐκ ἐ. V. — 716. ἀδίκως V. — 716a. manque L. — 717. εἰς τ. γ μὲ δάκρυον τοῦ λέγει V. — 718. manque V. — 719. δοξεῖσαν ὅλα μου κ. θ φυγοῦσας V. Wagner a mis ce vers après 721. — 720. αὐθέντη μου ἀνδρειωμένε μου ὁ Φ ἂν ἤσουν V. — 721. καὶ τοῦ κορμιοῦ τ ἀ. τάς V. — 722. καὶ πάλιν εἰς τ. θ ὁ σὰν ἐ V. — 723. ἐγὼ νά V — 723a. παρακαλῶ σε, αὐθέντη εὐγενὴ καὶ μᾶλλον ἀνδρειωμένε V. manque L. — 723b. ξέβαλε τὸ κασσίδι σου, νὰ δῶ τὸ πρόσωπον σου V. manque L. — 724. μὴ νᾶσαι σὺ ο Φ V. ἐκείνην πάσχει L. — 725. σύντομα πιάνει ὁ Φ τὴν κόρην V. — 726—729. θαρρῶ καὶ ἐλπίζω. ἀπὸ τοῦ νῦν τίποτε μὴν φοβᾶσαι ποῖσε νὰ 'λπίζῃς εἰς θεον και πλάστην τῶν ἁπάντων | ὁ θεος τῶν ἀδυνάτων ἐν' καὶ τῶν ἀπελπισμένων V. — 730. πάγει στο V. —

εἰσέρχεται κρατῶντα την, τὸν βασιλέα λέγει·
„ὦ βασιλεῦ παγκάκιστε, ἀνόσιε, διώκτη,
μηχανηματεφευρετά, ἀδικοδολοπλόκε,
φύλαττε τὸ κοράσιον, ἐσὲν τὴν παραδίδω·
δι' ἀγάπην τὴν εἰς Φλώριον ἐξακριβῶς τὴν κράτει·
βλέπε καὶ κράτει, φύλαττε εὐγενικὰ τὴν κόρην,
ὅτι ποθεῖ τὸν Φλώριον | καὶ ἐκεῖνος πάλιν τούτην· f 114 r°.
καὶ ὁπότε ἀρνηθῇ κανεὶς τὸν ἥλιον τοῦ μὴ βλέπειν,
καὶ τὴν ζωήν του ἀρνηθῇ καὶ θάνατον θελήσῃ,
τότε θελήσει ὁ Φλώριος τὴν κόρην ἀρνηθῆναι·
καὶ ἐσὺ ἀγάπα την καλὰ ἄντις του τοῦ Φλωρίου·
καὶ ἐγὼ μισεύγω, ἀπέρχομαι, ὑπάγω εἰς τὸ Μοντόριον
νὰ καταλέξω τὸ καθὲν τοῦ υἱοῦ σου, νὰ τὸ μάθῃ."
καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπόκρισιν αὐτὸν ἀπηλογᾶται·
„ἄνθρωπε, μὰ τὴν πίστη μας, τὴν εἰς τὸν Μαχουμέτην,
τοῦ δόλου τὴν ἐπιβουλὴν οὐδὲν τὴν ἐγνωρίζω·
καθῶς ποθῶ τὸν Φλώριον, ἐκεῖνον | τὸν υἱόν μου, f 114 v°.
ἔτσι ἐπόθουν τὴν ὡραίαν κόρην τὴν Πλάτζια Φλῶρε
καὶ τὸ συμβὰν ἐθλίβουμουν, ἐθρήνουν το ἡ ψυχή μου·
καὶ ὁ δόλος τῆς ἐπιβουλῆς ἐκάκωσεν τὸν νοῦν μου,
καὶ τὸ πραχθὲν οὐκ ἤξευρα ὑπὸ τοῦ σινεσκάλκου.
λοιπὸν ἐπεὶ ἀπέρχεσαι νὰ πᾶς εἰς τὸ Μοντόριν,
χαιρετισμοὺς πρὸς Φλώριον εἶπε περιχαρείας
καὶ τὸ συμβὰν ἀπόκρυψε, μὴ τοῦτο φανερώσῃς,
μὴ θλίψῃς τὴν καρδία του· πολλὰ ποθεῖ τὴν κόρην·
μηνύματα ἐκ τὴν μάννα του καὶ εὐχαριστίες μεγάλες."
Εἰς δὲ πάλιν τὸν Φλώριον νὰ στρέψωμεν τὸν λόγον·
στρέφεται εἰς τὸ Μοντόριον μὲ τὸν | ὑποταγόν του, f 115 r°.
μέσον χαρᾶς καὶ θλίψεως νὰ κείτεται ὁ νοῦς του.
ὁ δοὺξ ἠγνόει τὸ συμβάν, γυρεύει διὰ νὰ μάθῃ·
ἀπὸ τὸ χέριν τὸν κρατεῖ, στήκεται, ἐρωτᾷ τον·
„Φλώριε, πόθεν ἔρχεσαι, εἰπέ μου πόθεν ἤσουν;

---

731. τὸν βασιλέα ἔλεγεν μετὰ τοὺς ἄρχοντάς του V — 732. ὦ βασιλέα μέγιστε καὶ τῶν ἀνάκτων ἄναξ V. — 733. μηχανημένε, φθονερέ, ἀδικολογοπλόκε V. μηχανημένε, ἐφευρετά L. — 736. manque V. — 737. ὅτι αὐτὴ π. L. κεῖνος ταύτη σφοδρα V. — 738. κ ὁπόταν . . . τ. ἡ μὴ β V. κανείς manque L. — 741. κ βλέπε την ἐσὺ αὐτὴν ἀντὶ στὴν τ Φ. V. — 742. μισεύω . . . ε. τ. Μ πάγω V. — 743a. νὰ μάθῃ τὴν ὑπόθεσιν τὴν ἄδικον τὴν πρᾶξιν manque L. — 744. ἀπηλογεῖται V. — 745. πίστιν V. — 746. οὐκ οἶδεν ἡ ψυχή μου V. — 748. Φλώρη V. — 749. κ τ σ ἐθρήνει το πολλάκις ἡ ψ. μ V. — 752. εἰς τὸ Μοντόριον ὑπάγεις V — 753. στὸν Φ περιχαρεῖς μεγάλες V. — 754. μηδὲν τὸ μολογήσῃς V. — 758. ἐπιταγόν του L. — 760—762. ὁ δάσκαλος καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ φίλοι τοῦ Φλωρίου | ἐγροίκησάν το τὸ συμβάν, γυρεύουν το νὰ μάθουν | λέγει τους ὁ διδάσκαλος μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου V. — 762. εἰπέ με V. —

ὅτι τρεῖς ἔχω σήμερον ἡμέρας οὐδὲν σ' εἶδα."
ὁ Φλώριος ἔν' φρόνιμος, φρόνιμα ἀπηλογᾶται·
„εἰς περιβόλια ἔμνοστα μυριοδενδρογεμάτα,
εἰς ὄρη ἐμνοστολίβαδα, εἰς ὄρειες κρύες βρύσες,
εἰς κάμπους, εἰς παράπλαγα, εἰς ἔμνοστα κοράσια,
μὲ ἀρχόντισσες εὐγενικές, μὲ πανωραῖες φουδοῦλες,
μὲ κόρες | ἐμνοστούτσικες, μὲ ἄγαμα κοράσια f 115 v°.
ἤμουν διὰ παραδιαβασμόν, ὡς πρέπει εἰς τους νέους."
ἐκεῖνος, ὡς ἐνόμιζεν ἀλήθεια τοῦ λέγει,
ἐχάρην ἡ καρδία του, ἐσκίρτησεν μεγάλως,
νομίζει ὅτι μέριμνας ἀπάρτι διὰ τὴν κόρην
οὐκ ἔχει, οὐδὲ θλίβεται ὡς διὰ τὴν Πλάτζια Φλώρε·
καὶ ἄριστον μέγα, εὐγενικὸν εὐθὺς παρατοιμάζουν
τάχα διὰ τὸν Φλώριον ἀλλήλως νὰ τρυφήσουν,
ἀλλήλως νὰ σκιρτήσουσιν, ἐρωτοενηδόνως.
καὶ ὁ Φλώριος παρέτοιμος λέγει τὸν δοῦκα οὕτως·
„φαγεῖν, τρυφῆσαι οὐ βούλομαι, ἀναπαυθῆναι θέλω·
θέλω μικρὰν | ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος νὰ δώσω· f 116 r°.
ἄνεσιν ἔχω καὶ χαρὰν πολλὴν γέμει ἡ ψυχή μου
διὰ τὴν φουδοῦλαν τὴν ὡραιάν, κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε·
δι' ἐκείνην ζῶ καὶ τορπατῶ, ἄλλην χαρὰν οὐ θέλω·
κανεῖ με, περισσεύει με ὁ πόθος τῆς ὡραίας,
ὁ πόθος τῆς εὐγενικῆς κόρης, τῆς Πλάτζια Φλώρες."
καὶ παρευθυς ὁ Φλώριος ὑπὰ ἀναπαυθῆναι.
ὁ δοὺξ θεωρεῖ τὴν γνώμην του, βούλεται δι' ἐκεῖνον·
δίδει του ἡ γνώμη καὶ ἡ βουλή, εὑρίσκει δυὸ φουδοῦλες
εὐγενικές, ἐξαίρετες, παρθένες κορασίες,
| κρινοτριανταφυλλόμνοστες, ῥοδοκαλλιοτάτες, f 116 v°.
ταρέμνοστες, ἐνήδονες, πανώραιες τοῦ πόθου·
εὐγενικὲς ἀπὸ γενεὰν ἦσαν διὰ πανδρείαν,

763. ἔτι ἔχω πέμπτην σ' ἡμέραν δὲν σε εἶδον V. ὁ. ἔχω τρεῖς σ. L. — 764. καὶ ὁ Φλώριος τὸν διδάσκαλον φρονιμα πιλογήθην V. — 765. περιβόλι ἔμνοστον μυριοδενδρογεμάτον V. — 766. εἰς ἐμνοστοελίβαδα L. ὁ βρυσίτζες V. — 767. ὄρεα βουνία V. — 768. εἰς ἀ ε παράξενες φ V. — 769. καὶ κ V. — 770. παραβασμον L. ὡς πρέπουσιν τοὺς ν V. le second hémistiche manque L. — 771. ἐκεῖνος manque L. ἐκεῖνος γάρ V. — 773. τάχατε λέγει ἀμέριμνος ὑπάρχει δ τ κ. V. — 774. ο. ἐ τλεον ἐνθύμησιν δ τ. Π. Φλώρη V. — 775. κ ἀ πολυτελῆ εὐ παρετοιμαζει V. — 777. ἀ ν. τρυφήσουσιν κ' ἐρωτοαγαλλιᾶσθαι V. — 778. καὶ manque V. — 779. φ. τ. ο. β ὄρεξις οὐδὲν εἶμαι V. θέλων L. — 781. πολλά L πολλὴν εἰς τὴν ψυχήν μ V. — 782. δ κορην τὴν παλευγενῆ λέγω τ. Π Φλρώρην V — 783. διὰ κείνην ζ κ περπατῶ V. — 784. σώνει καὶ π V. — 785. ἐρωτικῆς V — 786. πάγει στὴν κλίνην μόνος του ν' ἀναπαυθῇ καμπόσο V. ὑπὰ ν' ἀναπ L. — 786a. βούλεται ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου βουλὴν τοιαύτην V. manque L. — 788. δίδει του... κοράσια V. — 789. ε ἀπὸ γενεὰν ἦσαν ἐξγρημένες V. – 791. 792. 793 manquent V. —

εἰς πᾶσαν ἀφιέρωσιν διὰ λόγου τοῦ Φλωρίου.
λέγει ὁ δοῦκας εἰς αὐτὰς τὰς ἡλιογεννημένας·
„ὁποιὰ τὸν ποίση νὰ χαρῇ καὶ νὰ καλοψυχήση
καὶ ἀπὸ τὴν θλίψιν εἰς χαρὰν νὰ στρέψη τὴν καρδιάν του,
ὅρκον τῆς κάμνω ἀπὸ ψυχῆς ἄνδρα νὰ τῆς τὸν δώσω."
καὶ ἀντάμα οἱ δυὸ ἀποκρίθησαν ὡς πρὸς τὸν βασιλέα·
„τοπάρχα γῆς καὶ αἰθέντα μας, καὶ συνοικήτορές μας,
τοσοῦτον παραδιαβασμόν, τόσην παρηγορίαν
¦ καὶ τόσην τρέψιν καὶ χαρὰν νὰ δείξωμεν εἰς αὐτον f 117 r°.
νεκρὸς ἂν ἦτον, πίστεψε, πάραυτα ν' ἀνασάνη
καὶ νὰ σταθῇ καὶ νὰ ἐλεηθῇ καὶ νὰ χαρῇ ἡ ψυχή του,
μερεὰν νὰ ῥίξη τους δαρμους τοῦ παροπίσου χρόνου."
εὐθειάνουνται, στολίζονται, ὡς ἔπρεπεν ἀξίως,
λιθαρομαργαρίταρα, στολὲς ἠγλαϊσμένες·
ἐμορφοχρυσοκόσμητες μέσα στὲς φορεσίες,
καὶ λάμπουν ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἐκπέμπουσιν ἀκτῖνες·
τὰ μῆλα τοῦ προσώπου τους νὰ φαίνουνται ὡς ῥόδα,
ὀμμάτια καλοσύνθετα, μαῦρα, μεγάλα νᾶναι·
τὰ χείλη κοκκινόβαφα ¦ νὰ σβύνουν ὡς τὴν φλόγαν. f 117 v°.
σμίγουν οἱ δυό, ἀπέρχουνται ἔνδον τοῦ παλατίου,
στήκουν ἀντίκρυς, βλέπουν τον νὰ στήκεται θλιμμένος,
θορυβισμένος νὰ θρηνῇ, τὰ ὀμμάτια του νὰ τρέχουν,
νὰ κλαίγη καὶ νὰ τρέχουσιν τὰ δάκρυα του ὡς ποτάμιν.
στέκουνται, συμβουλεύονται, θαυμάζουσι τὸ πρᾶγμα,
μιὰ πρὸς τὴν ἄλλην ἔλεγεν· „βλέπε τὸν ἀγουρίτσιν,
διὰ πόθον πάσχει καὶ πονεῖ, δι' ἀγάπην τυραννεῖται
καὶ κάλλιον μᾶλλον ἔπρεπε νὰ χαίρετον ὁ νέος·
μὲ τῆς χαρᾶς τὸ ἐνήδονον τὴν φλόγαν ¦ τῆς καμίνου f 118 r°.
νἄσβενε, νὰ ἐδρόσιζεν διὰ παρηγοριάν του,
παρὰ νὰ θλίβεται ὁ νεός, νὰ χάνεται ἐκ τὸν κόσμον.

---

794. manque *L.* — 795. καμῇ ν χ τὸν Φλωριον τὰς λέγει *V.* — 796. στραφῆναι τὴν καρδίαν *V.* — 797. κάμνω φανερά *V.* — 798. οἱ κορες ἀποκρίνονται λόγον τὸν δοῦκαν οὕτως *V.* — 799. καί manque. συνοικήτορά μ. *V.* — 800. τοσον πολὺν π καὶ τοσην ἀσχολήσιν *V.* — 801. τέρψιν *V.* — 802. ἄψυχος νὰ γενη ἐμψυχισμένος *V.* — 803. κ ν σ κ. ν χαρῇ καὶ νὰ ἰδῇ ἡ ψ. τ. *V.* — 804. καὶ παροπίσω πικρασμοὺς νὰ τοὺς ἐλησμονήση *V.* — 804*a*. δύο κοράσια ἔμορφα ὑπάγουν να πλανήσουν *V.* manque *L.* — 804*b*. να λησμονήση ὁ Φλωριος τὴν κόρην Πλάτζα Φλώρη *V.* manque *L.* — 805. φτιάνουνται *V.* — 807. ἔμορφα χρυσοκοσμητα βάνουσιν φορεσίες *V.* — 808. τον ἥλιον καὶ πέμπουσιν ἀ. *V.* κ ἐκπέττουν ἐκ τὰ νέφη *L.* — 809. τῶν προσώπων τ ν φ ἀς μῆλα *V.* — 810. μάτια μαῦρα καὶ ὄμορφα λιξαρωτὰ μεγάλα *V.* — 811. κοκκινοβάλα *L.* ἐκ τ φλόγα *V.* — 816. devant θαυμάζουσι le mot μανθάνουσι raturé *L.* — 817. καὶ μιὰ τῆς ἄλλης ἔλεγεν... τὸν νέον τοῦτον *V.* — 818. δ π π. κ θρηνεῖ διὰ πόθον περιτρέχει *L.* — 819. κ μᾶλλον κάλλιον ἔ. ν. χαίρεται *V.* — 820. τ. φ ἃς σβεννύη *V.* —

καὶ κἂν διὰ πόνον τὸν ἐμέν, δι' ἀσκόλησιν ἀγάπης
σκιρτᾶν, χορεύειν ἔπρεπεν ἐρωτοαγαλλιᾶσθαι."
τὸ κάλλος τοῦ προσώπου τους, τὸ ὁλόλευκον τοῦ στήθου,
τὰ στιλβωμαργυρίζοντα, τὸ ὁλόγλαμπρον καὶ ὡραῖον,
ἀναίσχυντα τὰ ἐδείχνασιν μὴ νὰ τρωθῇ εἰς ἀγάπην·
μήπως καὶ πέσῃ εἰς τὸν δεσμὸν τοῦ πόθου τοῦ ἐδικοῦ τους.
καὶ ἐκεῖνες τὸν ἐλέγασιν λόγια διὰ τὴν ἀγάπην,
ἔλεγαν· „δεῦρο, Φλώριε, καὶ τρύφησον τοῦ κάλλους f 118 v°.
τὴν ἡδονήν, τὸν γλυκασμόν, ῥῖψε ἀπὸ τὴν θλίψιν
καὶ γλυκοπεριλήφθητι ἀναπλοκὴν φιλίας·
ὁποίαν βούλεσαι ἐκ τὲς δυὸ εἶναι εἰς ὁρισμόν σου·
εἴτι κελεύεις ποῖσε το, ἂς ἔναι εἰς θέλημά σου.
παρθένες κόρες εἴμεθεν, ἄγαμες δίχα δόλου."
καὶ ἐκεῖνος τὸ κεφάλιν του, πάντα κλιτὸν τὸ ἐκράτειεν·
μέριμναν ἡ καρδίτσα του τὸν πόθον τῆς ὡραίας,
τῆς εἱμαρμένης τὸν ἐρὸν πάντα νὰ ἐνθυμᾶται·
βλέμμαν οὐδὲν ἐσήκωσεν καμμιὰν νὰ ἀντρανίσῃ
ἢ λόγον ἐκ | τὰ χείλη του ἐκεῖνες νὰ ἐπάρουν. f 119 r°.
ἔνδον τοῦ κόλπου νὰ κρατῇ τὰ χέρια του θλιμμένα,
νὰ ἔχῃ τὸ βλέμμαν χαμηλά, νὰ μεριμνᾷ ἡ ψυχή του.
εἶδαν, ἐκαταμάθασιν τὴν γνώμην του τελείως
καὶ μιὰ τὴν ἄλλην ἔλεγεν μετὰ θλιμμένα μάτια·
„τὸ ἐτρέχαμεν νὰ ἐφτάσωμεν ἐσφάλαμεν καθόλου·
οὐ θέλει τὴν ἀγάπη μας, οὐ καταδέχεταί την·
οὐ θέλει τὴν φιλίαν μας, ἀλλοῦ τὸν πόθον ἔχει·
εἰς ἄλλον πόθον θλίβεται, εἰς ἄλλον πόθον πάσχει,
καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ σχήματος φαίνεται μαγεμένος·
ἀλλ' ἂς στραφοῦμεν σύντομα, ἂς εἴπωμεν τὸν δοῦκα, f 119 v°.

Au lieu de 821—824 V a les 4 vers suivants: σηκώσου· φίλησε σ' ἐμέν, τὴν φλόγα σου νὰ σβήσῃς | σηκωσου κι ἀναπλάκησε κοράσια παρθένα | σηκώσου, γλυκοφίλησε τῶν ἐρώτων παιδία | ἡμεῖς διὰ πόθον σου πολὺν ἥρταμεν εἰς ἐσένα — 825. τὸ ἔκλαμπρον τὸ στῆθος V. — 826. Au lieu de ce vers V a les deux vers suivants: τὰ ὡραῖα τὰ τραχήλια τους και πόδας των χιονάτους | χιόνι καὶ γάλα καὶ χαρτὶ ἀντικοντοῦν οἱ ποδες — 827. ἀ τοῦ τὰ ἐ L. ἀ τὰ δείχνασιν νὰ κεντρωθῇ V. — 828. manque V. — 829. κ ἐ. τ. ἐ λ δι' ἀγάπης V. κ ἐ. γὰρ τὸν ἔλεγαν L. Après ce vers, au bas de la page: ὁ Φλώριος καὶ οἱ ἀρχοντοπούλες L. — 830. ἔλα V. τρύφησουν L. — 831. ῥῖψε την τ θ V. — 832. κ γλυκοπεριλεύχθητι L. κ. γλυκοπεριλάμπασε κοράσια τα βλέπεις V. — 833 εἴτινες χρήζεις ἐκταὶ δυὸ ἔναι στὸν ὁ. σ V. — 834. manque V. — 835. εἴμεσθεν V. — 835a. Φλώριε, σήκα, φίλησε τὰ κοκκινά μας χείλη V. manque L. — 835b. ἀλλοῦ ἦτον τὸ ποθος του. ἀλλοῦ ἦτον ὁ νοῦς του V. manque L. — 836. κλιτὸν τὸ εἶχεν V. — 837. καρδία V. — 838. τὸν καιρόν L τ εἱμαργμένης τὸν ἐρὸν ὁ νοῦς του νὰ θυμεῖται V. — 839. ἐσήκωνεν V — 840. καμμία νὰ ἐπάρῃ V. — 841. μέσον τοῦ στήθους ν κ τ χ τ σφικτάκις V. — 845. πιάσωμεν, ἡμεῖς ἐ. το V. — 847. ἀγάπη L. — 848 ἄλλης... ἄλλης V. — 849. νέος ἀ τ. βλέμματος... μαγευμένος V. — 850. ἀλλὰ στραφοῦμεν V. ἀλλὰ ἀστραφοῦμεν L. —

στερεὰ ἂς τοῦ ἀφιερώσωμεν τὸ πρᾶγμα ὥσπερ ἔχει,
τὸ πῶς οὐ καταδέχεται πόθον τὸν ἐδικόν μας."
ὑπάν, εὑρίσκουν, λέγουσιν τὰ περὶ τοῦ Φλωρίου·
καταλεπτῶς τὰ εἴπασιν, τίποτε δὲν ἐσφάλαν.
κάθεται, συμβουλεύεται ὁ δοῦκας τί νὰ ποίσῃ·
πέμπει συχνὰ μηνύματα πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέραν
μὲ ἀποκρισιάρην εὐγενήν, φρόνιμον παρὰ πάντα·
„μάθε, δέσποτα βασιλεῦ, τὰ κατὰ τοῦ υἱοῦ σου·
ὅτι οὐκ ἀναπεύεται νύκταν οὐδὲ ἡμέραν
τὸν πόθον ἐνθυμούμενος | κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες· f 120 r°.
κ' ἔδε ζημιὰ καὶ συμφορά, κ' ἔδε θλίψη μεγάλη·
διὰ κόρης πόθον νὰ χαθῇ ὁ Φλώριος ἐκ τὸν κόσμον.
εἰ δὲ καὶ θέλεις ζωντανὸν πάντοτε νὰ τὸν ἔχῃς,
καὶ ἂν ἔχεις πόθον εἰς αὐτὸν καὶ ὅλην σου τὴν καρδίαν,
πέψε τὴν κόρην σύντομα νὰ ἔναιν μετὰ τοῦτον,
νὰ τὴν θωρῇ, νὰ τέρπεται, νὰ χαίρεται ἡ ψυχή του·
καὶ ὅρκον φρικτὸν ὀμνύω σου τελείως ἀφιερωμένον
εἰς πίστιν ὁποῦ σέβομαι, τίποτε οὐ ψεύδομαί σε·
καμμιὰν οὐκ ἔχει μέριμναν τίποτας δι' ἄλλον πρᾶγμαν.
ἡ | ἐνθύμησις, ὁ πόθος του, ἡ ἀγάπη του ἡ τελεία, f 120 v°.
ἡ ἀνατλοκή του, ἡ ἀπαντοχή, ἡ καρδιοψύχωσίς του,
ὁ πόθος ἔναιν τῆς ὡραιᾶς κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες."
ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῆς βασιλίσσης λέγει·
„βασιλισσῶν βασίλισσα, δέσποινα τῶν δεσποινῶν,
ἀποκρισιάρης ἔφτασεν, ἦλθεν ἐκ τὸ Μοντόριον.
ὁ δοὺξ ἡμᾶς ἐμήνυσεν τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ μας·
λέγει κυριῶς ὀλιγωρεῖ λόγον της Πλάτζια Φλώρες
ἀλλάχῃ καὶ εἰς ἀσθένειαν νὰ πέσῃ δι' ἐκείνην,
θυμούμενος τὴν θλίψιν της, τὴν ἀγανάκτησιν της,

851. στερέως ας τὸ φιρώσωμεν τ π το γροικοῦμεν V. — 852. manque V — 853. ὁ στον δοῦκα λέγουν του τὰ κατὰ τοῦ Φλωρίου V. — 854. κατὰ λεπτὸν τὸν ειπασιν τίποτες δὲν ἀφίνουν V. — 857. μ ἀ. φρόνιμον καὶ εὐγενην μεγάλον V. — 857a. ὁ δοῦκας πέμπει γράμματα πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα V. — 857b. λογια καὶ μηνύματα διάσκαλος τοῦ Φλωρίου V — 857c. τὸν βασιλέα έστειλεν μὲ ἀποκρισιαρίους V. — 859. ἀναπαύεται νύκτας καὶ τὰς ἡμερας V. — 860. Φλώρη V. — 861. ἔδε... ἔδε V. — 862 διὰ πόθον κορης V. — 863. κι ἂν θ νά ναι ζωνταιος καὶ θελεις ν τ ἔ V. — 864. κι ἂν ἀγαπᾶς τον Φλώριον καὶ θελεις τοῦτον νά ναι V. — 865. πέμψε V. — 866. ν. τ θ. νὰ χαίρεται καὶ θλίψιν να μὴν ἔχῃ V. — 867. manque V. — 868. κ' εἰς... οὐ ψεύδομαί σε ῥῆμαν V. — 869. ἄλλον τίποτες μέριμναν οὐκ ἔχει οὐδὲ πάσχει V καὶ μίαν L. — 870. ἐνθυμησις sans ἡ) L. ἡ ἀ τ η τοση V. — 871. ἡ ἀ τ. ο ἀσπασμος V. — 872. ὁ π του ἔναι V. — 872a, b. ὁ βασιλευς βουλεύεται κακὴν βουλὴν μεγάλην | πικροτατην, ὀδυνηρὰν ὡς εδειξεν τὸ τέλος V. manquent L. — 873. την βασιλίσσην L. — 874. βασίλισσα βασιλισσῶν δεσποινα V. βασίλισσα τον βασίλισσα δεσποίνη L — 876. ὁ δοὺξ χαρτὶν ἀπέστειλεν ὁ κατὰ τοῦ Φλωρίου V. — 877. χαρτὶ νὰ πάγῃ γλήγορα ἐκεῖ ἡ Πλάτζια Φλωρα V. — 878. μὴ λάχῃ κ' εἰς ἀσθένειαν ἐμπέσῃ δια τὴν κορην V. —

τὸν πειρασμόν, τὴν συμφοράν, τὴν θλίψιν, τὴν πικρίαν. f 121 r°.
τοῦ πόθου της τὸ ὡραιοτικόν, τὸ ἐρωτοσύνθετόν της
μαραίνει τὴν καρδίαν του, φλογίζει τὰς αἰσθήσεις.
εἰπὲ τὸ τί σοῦ φαίνεται, τί λέγεις τί νὰ ποίσω·
τοῦ δοῦκα τὰ μηνύματα θλίβουν τὸν λογισμόν μου,
τὸ μήνυμα τῆς συμφορᾶς ἐκατεμάρανέ με,
μαραίνει μου τὸν λόγισμον καὶ ὅλας μου τὰς αἰσθήσεις,
οὐκ ἠμπορῶ τὴν συμφορὰν βαστάζειν ἐν καρδίᾳ·
ἂν οὐκ ἐποίσω ἐκδίκημα εἰς αὔτην τὴν φουδούλαν,
εἰς τὸ κεφάλι μου ποτὲ στέμμα νὰ μὴ φορέσω,
μηδὲ | εἰς τὰ βασίλεια διάδημα μὴ βάλω, f 121 v°.
ἀπὲ τὸν κόσμον νὰ χαθῶ καὶ εἰς κόσμον πλέον νὰ μή 'μαι."
καὶ πρῶτον ἠβουλήθηκε βουλήν, ἀλλὰ τοτάπην,
νὰ κόψῃ τὸ κεφάλιν της καὶ νὰ τὴν θανατώσῃ·
ὅμως οὐκ ἐσυνέπεσε εἰς τὴν βουλὴν ἐκείνην
ἡ δέσποινα, οὐδὲ ποσῶς ὅτι νὰ τὸ θελήσῃ·
ἄλλην βουλὴν βουλεύεται μετὰ τὸν βασιλέα·
„κάλλιον μὴ φόνου ὑπόθεσις νὰ γένῃ εἰς τὴν φουδουλαν,
μὴ ἀπολεστῇ, μηδὲ σφαγῇ, μηδὲ χαθῇ ἡ ὡραία·
πραγματευτάδες ἄρχοντες εἶναι ἀπὸ ξένην χώραν,
ἀπὸ ἄλλην γῆν καὶ θάλασσαν καὶ ξενοτάτους τόπους. f 122 r°.
αὐτοὺς ἂς τὴν πουλήσωμεν καὶ αὐτοὶ νὰ τὴν ἐπάρουν
εἰς ξένον τόπον ἀλλαχοῦ, νὰ ξενωθῇ τελείως,
νὰ ξενωθῇ καὶ νὰ ἐπαρθῇ εἰς τόπους μακροτάτους
καὶ ἀμάχην πλέον νὰ μὴ ἔχωμεν ἢ θλίψιν δι' ἐκείνην."
ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς παρὰ τῆς βασιλίσσης
χαρὰν ἐχάρην τοταπήν, χαρὰν ἀλλὰ μεγάλην.
καὶ ταῦτα λέγει ὁ βασιλεύς· „καλὴν βουλὴν ἐδῶκες,
κάλλια νὰ τὴν πουλήσωμεν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε
πραγματευτάδων ξενικῶν ἀπὸ ἄλλην γῆν | καὶ τόπον. f 122 v°.
κρυφῶς, ἀγνώστως ἂς γενῇ ἡ πουλησιὰ τῆς κόρης,

---

881. τ π το ἐρωτικον V. τ ὡραιοτοσύνθετον τ L. — 882. φ τον υἱὸν μας V. — 883. τί σὲ φ τ λ νὰ την π V. — 885. τ μ καὶ συμφοραν ἐκατεμάρανέν με V. — 886. τ λ καὶ τὴν καρδίαν ὅ μ τ. αἰ V. — 887. βασταζει ἡ ψυχή μου V. — 888. ἐκδίκησιν εἰς αὐτον τὸ κορίτζι V. — 890. να μὴ με ε τ β L. νὰ β V. — 891. ἀπο τ κ ν χ πλέα να μηδεν εἶμαι V. — 892. κ πάλιν ἐβουλήθηκεν V. ἠβουλήθηκα L. — 893. κοψω... θανατώσω L. — 894. ὁ οὐκ εἰσενέτεσεν V. ἐσυνεπεσα L. — 895. ἡ δ εἶδεν και ποσῶς L. — 896. καθ.ζουν, συμβουλεύονται μὲ την βασίλισσαν του V. — 897. το κορίτζι V. φονον L. — 898. μ. ἀπολεσθῇ, μ χαθῇ, μ σφαγῇ V. — 899. ἀ. ἀλλην χ V. εἶνεν L. — 902. ἀλλαχοῦ manque L. ν ξ φουδούλα V. — 903. ν ξ κ ν χαθῇ εἰς τ ξενοτάτους V. — 904. κ π. ἀμ L. κ μάχην πλέον μὴν ἔ καὶ θ V. — 906. χ ἐ θαυμαστὴν χ πολλην μεγάλην V. — 907. κ τ ἀκούσας ὁ β L. — 908. κάλλιο... Φλωραν V. — 909. πραγματευτάδες ξενικούς... χώρην V. — 910. ἀκρυφως V. —

μὴ λάβωμεν κατάκρισιν ἀπὲ τους ἄρχοντές μας
καὶ ἀπὲ τους μεγιστάνους μας, τους συνοικήτοράς μου.
ἔτσι σιγὰ καὶ ἀπόκρυφα ἂς γένη ἡ τουλησία,
νὰ μὴ τὸ μάθη ὁ Φλώριος καὶ ἐμποδιστῇ τὸ πρᾶγμα."
καὶ παρευθυς ὁ βασιλευς προστάττει καὶ κελευει·
καβαλλαρίους ἔπεψεν, τάχατε ὡς μεσίτες·
„ἀμέτε ἐκεῖ εἰς τὸν γιαλὸν ὁποῦ ἔναι ἀπλικεμένοι
πραγματευτάδες ἄρχοντες, ἀπὸ μακρόθεν τόπους,
ὁποῦ ἔχουν περισσεύοντα | ἀσήμι καὶ χρυσάφι, f 123 r°.
πεζάντια καὶ ἄλλα πράγματα, μαργαριτάρια, λίθους,
νὰ τους πουλήσω ἐξαίρετον κοράσιον ὡραιωμένον,
ὁποῦ καμμιὰ οὐκ ἐφάνηκεν ἐμορφωτέρα εἰς κόσμον,
καμμία οὐκ ἐγεννήθηκε εἰς κάλλος ὡς ἐκείνην,
εἰς κάλλος οὐδὲ εἰς αἴσθησιν, οὐδὲ εἰς ἐμνοστοσύνην."
καβαλλικεύγουν οἱ ἄρχοντες, ἀπεχαιρέτισάν τους,
ὑπάγουν εἰς τὸν αἰγιαλὸν ὁποῦ ἦτον ὁ λιμῶνας·
εὑρίσκουσιν τους ἄρχοντες, κάθουνται κατὰ τάξιν
εἰς παραγιάλιν ἔμνοστον διὰ | παραδιαβασμόν τους, f 123 v°.
πραγματευτάδες ἄρχοντες, πλούσιοι πραγματευτάδες,
καὶ χαιρετοῦν καὶ ἀπόκρισιν λαμβάνουν ἐξ ἐκείνους·
„ἀποκρισιάροι ἤλθαμεν, λέγουσιν, καὶ μεσῖται.
ὁ βασιλευς ὁ Φίλιππος μηνύματα σᾶς πέμπει·
τουλεῖ σας μιὰν ἐξαίρετον, ἔμνοστον ὡραιωμένην.
ἄσπρη ὥσπερ τὸν ἥλιον λάμπει ὡς τὸ φεγγάριν·
κυπαρισσοβεργόλικος ἄψεγος εἰς τὸν κόσμον,
παρθένος, κόρη καθαρά, βασίλισσα νὰ πρέπη.
καὶ ἂν θέλετε τὴν πραγματιὰν νὰ ποίσετε τῆς κόρης

---

911. κατάκριτον L. τ μεγιστάνους V. — 912. κ ἀπὸ τ συνοικήτορας, λέγω τοὺς ἄρχοντάς μας V. — 913. ὅτι κρυφά... ἂς γ ἡ π. μας V. — 914. ἀμποδιστῇ V. — 915. κ γλήγορα ὁ β δύο φρονίμους στέλλει V — 916. δύο κ L. εἰς τὸν γιαλὸν τοὺς ἔστειλεν ταχατες ὡ μεσίτας V. — 916a, b, c. ὡς φρονίμους καὶ τακτικοὺς κρυφὰ νὰ τὸ διορθώσουν | πάλιν τὴν κορην ηὕρηκαν θρηνήματα καὶ λύπες | καὶ χωρισμὸς καὶ δάκρυα καὶ στεναγμοὶ μεγάλοι V. manquent L. — 917. ἀ στὸν αἰγιαλὸν... τὰ καράβια V — 917a. γυρέψετε καὶ μάθετε πλουσίους πραγματευτάδες V. manque L. — 918. ἄρχοντας λέγω δυνατούς V. — 919. περισσόν L. — 920. λιθαρομαργίταρον, πράγματα τιμημένα V. — 921. τιμημένον V. — 922. ὁ καμμιὰν οὐ φάνηκεν εὐμ. V. — 924. εἰς κ καὶ εἰς θεωρία καὶ εἰς ἐμ V. εἰς κ ἀλλ' οὐδὲ εἰς αἰ οὐδὲ εἰς θεωρίαν ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἐμ L. — 925. καβαλλικεύουν οἱ ἀ ὑπάγουν νὰ γυρεύουν V. — 926. ὑ στὸν αἰγιαλὸν οπου 'ναι ὁ λιμένας V. — 927 κάθονται κατ' ἀξίαν V. — 928. εἰς παραδιαβασμόν τ V — 929. manque V. — 930. χαιρετοῦνται L. κ. χαιρετοῦσιν φρονιμα σὰν ἔπρεπεν ἀξίως V. — 930a. λέγουσιν προς τοὺς ἄρχοντας, πρὸς τοὺς πραγματευτάδες V. — 931. manque V. ἀ ἤ γουσιν L. — 932. σουλτάνος μέγας ἀμηρᾶς μηνεῖ πρὸς εὐγενείαν V. ἡ μήν η μάν σ. π. L. — 932a. ἐσᾶς λέγω τοὺς ἄρχοντας νὰ λθῆτε στὸ παλάτι V. manque L — 933. τωλεῖ... ὡραιωμένην κορην V. — 934. ἄσπρην... λαμπρὴν ὡ τ φαγγάριν V. — 935. κυπαρισσογλυγλυκη. ἄσπρην ὥσπερ τον ἥλιον V. κυπαρισσοβεργολικον, ἄψεγον L. — 936. καθαρη νὰ πρέπη βασιλείας V. —

κέρδος πολὺν νὰ κάμετε | καὶ διάφορα μεγάλα." f 124 r°.
καὶ εἷς ἀπὸ τους ἄρχοντες, ἐκ τους πραγματευτάδες
στήκεται ὀρθὸς 'ς τοὺς πόδας του, αὐτους ἀπηλογᾶται·
„ἀρέσει μᾶς ἡ πραγματιά, τους λέγει παραυτίκα,
ἂν ἔναι ὥσπερ λέγετε, ὡσὰν τὴν ἐπαινεῖτε·
πλὴν πρῶτον νὰ τὴν ἴδωμεν θέλομεν τὴν ὡραίαν,
καὶ ἂν ἔναι ἡ κόρη πάντερπνος, ἂν ἔναιν ὡραιωμένη,
πλοῦτον πολυν νὰ δώσωμεν, νὰ πάρωμεν τὴν κόρην.
καβαλλικεύουν οἱ ἄρχοντες, ὑπᾶν εἰς τὸ παλάτιν,
καὶ ὁ βασιλευς ἐδέχτην τους μετὰ περιχαρείας·
| *„καλῶς ἤλθετε, ἄρχοντες, λέγει, πραγματευτάδες."* f 124 v°.
„καλῶς τὴν βασιλεία σου", λέγουσιν πάλ' ἐκεῖνοι.
καὶ ὁ βασιλευς τους ἔλεγεν, τὰ τέτοια τῶν ἐλάλει·
„ἔχω κοράσιον πάντερπνον, θέλω νὰ σᾶς τουλήσω."
λέγουν ἐκεῖνοι· „θέλομεν νὰ τὸ πραγματευτοῦμεν·
μαργαριτάρια δίδομεν, χρυσάφια καὶ λιθάρια
μόνον ἂς ἔν' παράξενος ἡ κόρη ὡς ἐπαινέθην."
καὶ παρευθὺς ὁ βασιλευς κελεύει τὲς βαγίτζες·
„ὑπάτε καὶ στολίζετε τὴν κόρην Πλάτζια Φλῶρε
εὐγενικὴν τὴν φορεσιὰν μετὰ λιθομαργάρων,
ἂς εὐτρεπίσῃ τὴν μορφήν, τὸ κάλλος τοῦ προσώπου, f 125 r°.
ὅτι ἦλθεν ἡ ἀγάπη της, ἦλθεν ἐκ τὸ Μοντόριον,
ὁ Φλώριος ἐπέσωσεν, ἦλθεν εἰς τὸ παλάτιν,
ὀρέγεται νὰ τὴν ἰδῇ, γοργὸν τὴν πῆτε νἄλθῃ."
καὶ παρευθὺς οἱ βάγιες ὑπᾶν εἰς τὴν ὡραίαν·
στολίζεται εὐγενικά, ὅτι νομίζει μόνον
ὁ Φλώριος τὴν ἤθελε νὰ δῇ τὴν ἐμορφιάν της·
λάμπει ὡς σελήνη τὴν αὐγήν, ὡς ἥλιος τὴν ἡμεραν,
ὡς ἄστρον τὸ μεσάνυκτον τὸ κάλλος τῆς ὡραίας,
ὡς ἥλιος ἀντήυγαζεν μέσα εἰς τὸ παλάτιν,

---

938. *πλοῦτον π. ν κ διάφορον μεγάλον* V. — 938*a*, *b* *λογια τα συντύχασιν οἱ ἄρχοντες ἀλλήλους | καὶ μετὰ ταῦτα ἐπῆραν τους κ' ὑπᾶν εἰς το παλατι* V. manquent *L.* — 939. *ἄρχοντας* V. — 940. *στέκει ὀρθος στοὺς πόδας του ἀ ἀπηλογήθην* V. *εἰς τ π. τ ὀρθος L.* — 941. *ἀ μ. ἡ π. αὐτὴν την ἐπαινεῖτε* V. *τον λόγον παραυτίκα L.* — 942. *ἂν εἶναι ὡσὰν λ. καὶ ὡ. το ἀφηγᾶστε* V. — 944. *κ ἀ εἶναι ἡ κ φρόνιμος καὶ ἂν εἶναι ὡ.* V. — 946. *οἱ* manque *ὑπάγουν στό* V. — 947. *ἐδεκτην L. μ τιμῆς μεγάλης* V. — 948. *ἤλθατε* V. — 949. *στήν... πάλι* V. *πάλεκεῖνοι L.* — 950. *κ. ὁ β. ἐχείρησεν τοιαῦτα τοὺς ἐ* V. — 951. *ἔμορφον* V. *λέγω ν L.* — 952. *καὶ κεῖνοι* V. — 953. *μαργαριτάριν δ. χρυσάφιν κ λιθάριν* V. — 954. *ἀ. εἶναι* V. *παράξενον L.* — 955. *ὁρίζει τας βαγίτζας* V. — 956. *ἀμέτε... Φλώραν* V. — 958. *ὡς L. ἀ. εὐ. εὔμορφον* V. — 959. *ἔφθασεν* V. — 960. *ὑπεσωσιν* V. — 961. *ὁ ν τ ἰ καὶ πέτε την νὰ ἔλθῃ* V — 962. *κ π στολίζεται εὐγενικὰ ἡ φουδούλα* V. — 963. *μόνη L. ἠγάλλετο καὶ χαίρετον, ἐσκίρταν ἡ ψυχήν της* V. — 964. *ἐφάνηκεν τὴν λυγερὴν ἀλήθειαν τὴν λέγουν* V. — 967. *ἀντέφεγγεν μέσον* V. —

ὡς κρύσταλλος ἀντέλαμπεν τῆς κόρης τὸ τραχήλιν,
ὡς δένδρον ἐμνοστούτσικον στήκεται εἰς τὸ μέσον f 125 v°.
ὥσπερ νὰ γέμῃ τὸν καρπόν, νἄναιν ὁραιωμένη,
ἔτσι ἐστήκετον ἡ ταπεινὴ καὶ τίποτε οὐκ ἐξεύρει.
βλέπουν, θεωροῦν τὸ κάλλος της, θαυμάζουσιν τὴν κόρην,
τὴν σύνθεσιν, τὴν θεωριάν, τὸ ἐξαίρετον καὶ ὡραῖον,
καὶ πλοῦτον δίδουν ἄπειρον, οὐ βλέπουν εἰς τὸ πρᾶγμαν·
τριάντα μουλάρια παρευθὺς χρυσάφιν φορτωμένα
σκουτάρια ἐξαίρετα, χρυσοζωγραφισμένα,
ἀετούς, γεράκια πάντερπνα, λεοντάρια ἡμερωμένα,
ζαγάρια καὶ ἐξεπτέρια ἕτοιμα εἰς τὸ κυνήγιν, f 126 r°.
κούπαν ὀρθὴν ὁλόχρυσην μετὰ λιθομαργάρων,
γύροθεν νὰ ἔχῃ ἐξόμπλισες νὰ πρέπουν κατ' ἀξίαν·
δίδουν ἐκεῖνοι παρευθὺς τὸν βασιλεὰν τὸ πρᾶγμαν.
στήκεται ἡ κόρη βλέποντα τὴν πουλησιὰν τὴν δόλιαν
καὶ ἅμα ἐπληροφορέθηκεν ὅτι ἐπουλήσασίν την,
πέπτει εἰς τὴν γῆν, νεκρώνεται, σπαράσσεται ἐκ τους τόνους·
τρέμει ὡς τὸ φύλλον τοῦ δενδροῦ, κλονίζει ὡς τὸ καλάμιν,
θρηνεῖται θρῆνον ἄμετρον, καρδιοδιχοτομᾶται,
τρέχουν τὰ μάτια θλιβερά, | τὸ δάκρυον ὡς ποτάμι, f 126 v°.
στριγγίζει ἐκ τὴν καρδίαν της, λιγοθυμᾷ καὶ πίπτει·
φέρνουν νερόν, δροσίζουν την, ἐσύφερεν τὸν νοῦν της
καὶ μετὰ δάκρυα ἤρχισεν νὰ κλαίῃ καὶ νὰ λέγῃ·
„πάλιν 'ς ἐμέναν ἔφτασεν τῆς ἀτυχιᾶς ἡ μοῖρα,
πάλιν 'ς ἔμεναν ἔφτασεν ἡ φλόγα τῆς καμίνου,
πάλιν τοῦ χρόνου ὁ τροχὸς δι' ἐμέναν ἐγυρίσθην,
πάλιν ἡ κλώστρα ἡ μοῖρα μου κατ' ἐδικοῦ μου ἐγέρθην
καὶ ἤγειρεν θλίψιν ἄμετρον χειρότεραν τῆς πρώτης·
πρώτης καμίνου συμφορὰ ἐμέναν διὰ νὰ καύσουν

968. *κρύσταλλον ἀντέφεγγεν* V. — 969, 970, 971. manquent V. — 971. *τιποτας* L. 972. *θαυμάζουν κι ἀπορoῦσιν* V. — 974. *δ ἄμετρον οὐ βλέπουσιν τὸ π.* V. — 975. *τ. μ ἔδωκαν μάλαμαν καὶ χρυσάφιν* V. — 976. *χίλια σ ... χρυσιτζουγραφισμενα* V. Après ce vers, moitié dans le texte, moitié en marge: *ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ πραγματευτάδες* L. — 977. *μερωμένα* V. — 978. *ξυπτέρια* V. — 979. *γεμάτην τὰ λιθάρια* V. — 980. *έμορφη ἦτον πάντερπνη ν πρέπῃ βασιλέα* V. *γύροθες* L. — 981*a*. *κι ἐπαραλάβαν παρευθὺς το ἐξηρημένον κάλλος* V. manque L. — 982. *στέκεται, βλέπει, θεωρεῖ τ π ἡ κορη* V. — 983. manque V. — 984. *πίπτει... ἐκ τὴν λύπην* V. — 985. *τό* manque. *κλονίζεται* V. — 986. *θρηνᾶται θ ἄμε ρον* V. — 987. *τὰ δάκρυα* V. *τ θλιβερὰ τ μ της... τὸ ποτάμιν* L. — 988. Après ce vers, dans le texte et écrit à l'encre rouge: *ἡ κόρη λιγοθυμᾷ* L. Au lieu des vers 988—990 V. a les vers suivants (988*a*, *b*, *c*.): *λόγους θλιμμένους ἤρξατο διὰ παράπονον της | λογια παραπόνεσες λέγει ἡ Πλάτζια Φλώρα | ἔμπροσθεν εἰς τὸν βασιλέα και εἰς τὴν βασιλίσσαν* — 992, 993, 994 manquent V. — 994. *ἐχέρθην* L. — 995. *κατ᾽ ἐδικοῦ μου γένετο χειρότερον τ π* V. *χειροτεραν* manque L. — 996. *πρῶτον κ σ μόνον το σῶμα κάψῃ* V. *συμφοράν* L. —

καὶ ἐδὰ καμίνου φλογισμὸς νὰ φλέγῃ καὶ τους δυό μας, f 127 r°.
φλέγει καὶ σῶμα καὶ ψυχήν, φλέγει καὶ τὰς αἰσθήσεις.
ὥστπότε ζῶ καὶ τερπατῶ πάντα νὰ μὲ πικραίνῃ.
πρῶτα ψυχὴν ἐχώριζον μόνον ἀπὲ τὸ σῶμα
μὲ τῆς πυρᾶς τὴν συμφοράν, μὲ τῆς ἱστιᾶς τὴν καῦσιν,
καὶ ἀπεθανοῦσ' ἀνάπαυσιν ἐπήγαινα νὰ ἐφτάσω·
καὶ ἐδά, νῦν μὲ χωρίζουσιν ἐκ τὸν ἐμὸν τὸν πόθον
ζωὴν νὰ ζῶ ἐπώδυνον πάντοτε πονεμένη,
νύκτες νὰ κλαιώ, νὰ θλίβωμαι, ἡμέρες νὰ λυποῦμαι,
τὸ τρώγω νὰ ἔναι ὀδυνηρόν, τὸ πίνω νὰ ἔναι πόνος·
δεῖπνος | νὰ ἔναι συμφορά, ὀδύνη νὰ μὲ σφάζῃ· f 127 v°.
ποτὲ νὰ μὴ ἔχω ἀνάπαυσιν, ἀμμὲ πικριές, φαρμάκια.
ποθέ μου, ἀγάπη μου καλή, ψυχή μου, ἐνθύμησίς μου,
ἐπεθυμιά μου, Φλώριε, καρδιά μου, ἀπαντοχή μου,
παρηγοριὰ τῶν πόνων μου, ἐκδικητὴ πειρασμῶν μου,
πάλιν κινδύνοι ἔφτασαν 'ς τὴν ἄτυχον καὶ ξένην,
καὶ σὺ οὐκ ἠξεύρεις τίποτας καὶ χάνεις με ἀπὲ τώρα·
ὡς σκλάβαν μὲ ἐπουλήσασιν διὰ νὰ μὲ ξενώσουν
καθόλου ἀπὲ τὸν πόθον σου καὶ ἀπ' τὴν ἀσχόλησίν σου·
τὴν πουλησιὰν οὐκ ἤξευρα καὶ θέλημά μου οὐκ ἦτον, f 128 r°.
μὲ ἐπιβουλιὰν τὸ ἐκάμασιν καὶ ὁ θεὸς αὐτοὺς νὰ κρίνῃ·
ἐπαίρνουν με, ξενώνουν με καὶ πλεὸν οὐδὲν μὲ βλέπεις·
ἀγάπη, πόθε μου καλέ, δι' ἐμένα τί νὰ ποίσῃς;
νὰ ἔβγῃς εἰς ἀναγυρεμὸν τῆς ταπεινῆς ἐμένα,
νὰ ψηλαφήσῃς νὰ μ' εὑρῇς, καὶ ποῦ νὰ μὲ ἐφτάσῃς·
καὶ τί ἐγίνετον 'ς ἐμέν, τὴν ταπεινὴν καὶ ξένην;
νὰ ἐνθυμᾶσαι πόθον μας τὸν εἴχαμεν ἀντάμα,
καὶ τῆς ἀγάπης τὸ στερρόν, τὸ ὁλοεγκάρδιόν μας.
νομίζω νὰ μοῦ ἐπιλαθῇς καὶ νὰ μὲ ἐλησμονήσῃς·

---

997. *τ δύο.* V. *κ χωρισμοῦ* L. — 998. *νὰ φ σ κ ψ να φ τ αἰ.* V. — 999. *ὥσπερ νὰ ζ νὰ π νὰ 'μαι πάντα θλιμμένη* V. — 1000. *πρῶτον ψ ἐχώριζα* V. — 1001. *τὸν καύσων* V. — 1002. manque V. *κ ἀπεθάνην* L. — 1003. *καὶ δ' ἄνταμα μ χ* L. *κ νῦν τε μ χ* V. — 1005. *νύκταν κ' ἡμέραν θλίβομαι ποτὲ χαρὰν νὰ μὴ ἔχω* V. — 1006. *νὰ εἶναι* (bis) V. — 1007. *εἶναι* V. — 1008. *ἀλλὰ π. μεγάλες* V; après *φ ἡ κόρη κλαίει* L. — 1008*a*, *b*. *ἡ κορη ὀλιγοθύμησε στὸ ὄνομα Φλωρίου | ἐστέναξεν ἐδάκρυσεν καὶ λέγει τὰ τοιαῦτα* V. manquent L. — 1009. *ἀγάπη, ποθε μ καλέ* V. *καλέ* L — 1010. *ἐπιθυμία... κ μ ψύχωσις μου* V. — 1011. *π στοὺς πόνους μου, ἐκδίκησις* V *ἐκδικητῶν π* L. — 1012. *π. κ ἐφτάσασιν διὰ νὰ μὲ ξενή* V. *π κινδύνου ηὕτατα* L. — 1014. *ὡς κλάβαν... ἐξενώσουν* L. manque V. — 1015. manque V. — 1016 *κ θέλουν μὲ τὴν μάθει* V. — 1017. *μ ἐ. τ ποίκασιν ὁ θ. νὰ κρίνῃ εἰς αὔτους* V. — 1019. *διὰ μένα* V. *ποίσω* avec *ης* écrit au-dessus de la dernière syllabe L. — 1021. *ν ψ ποῦ να μ' εὑρῇς ἢ π νὰ μ' ἀπισώσῃς* V. *νὰ εὑ* L. — 1022. *ὅτι ἐγένοντο... τὴν ξ* V. — 1023. *νὰ ἐνθυμῆσαι π μ* V. — 1024. *ὁλοεγκαρδιακόν* V. — 1025. *πιστεύω αὐθέντη μου εὐγενικὲ νὰ μὴν εὔγω ἀπο τὸν νοῦν σου* V. — 1025*a*, *b*. *κι ἀλλοῦ νὰ ῥίξῃς ποθον σου καὶ μέν' ἀλησμονήσῃς | πιστεύω εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν ποτὲ νὰ μὴν τὸ ποίσῃς* V. manquent L. —

ἔδε ἀνομιά, | ὅτι χάνεις με καὶ ἐγὼ νὰ χάσω ἐσένα, f 128 v°.
ἔδε ἀδικιά, ξενώνουν με διὰ τὴν ἀσχόλησίν σου·
ἔδε πικριὰ καὶ συμφορά, πῶς νὰ τὸ ὑπομένω
τὴν ξενιτειὰν τὴν μὲ κάμνουσιν εἰς ξενοτάτους τόπους;"
πίπτει, τὸ στῆθος δέρνεται, σφάζει τὸν λογισμόν της,
ξαίνει εἰς γῆν τοὺς πλοκαμοὺς τοὺς ἔπλεξεν ὁ πόθος
τοῦ τριχαριοῦ τοῦ ἐρωτικοῦ· θρηνᾶται, οὐκ ὑπομένει.
συχνοθρηνᾷ ἡ καρδίτσα της τρόπον τῆς πουλησίας·
„ὦ ἄτυχη, ὦ ἐλεεινή, ὦ τατεινὴ καὶ ἀθλία,
σκύλων ἐθνῶν Σαρακηνῶν νὰ πουληθῶ ὡς κακούργα
εἰς ξένους | τόπους νὰ μὲ πᾶν, νὰ ξενωθῶ καθόλου· f 129 r°.
ἐξενιτεύτην ἡ μάννα μου, καὶ ἐμὲν εἰς ξενιτείαν
ἐγέννησε εἰς παλάτια καὶ ἡ ἀνατροφή μου οὕτως·
βασιλικὰ μὲ ἐνέθρεψαν καὶ ὡς δήμια μὲ πουλοῦσιν,
τὰ μέρια τὰ ἐνήδονα πλέον οὐκ ἐντρανίζω."
ἀκούσας ταῦτα ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης
θρηνοῦν καὶ κλαιοῦν, ὀδύρονται, τονοῦσι τὴν καρδίαν·
κλαίουσι αὐτοὶ κ'οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ οἱ πραγματευτάδες,
ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐγόρασαν τὴν κόρην Πλάτζια Φλῶρε.
κ'αὶ παρευθὺς ὁ βασιλεὺς λέγει· „πραγματευτάδες, f 129 v°.
ἐπάρετε, ὑπάγετε τὴν κόρην ἀπομπρός μου
καὶ ἀπὸ τὴν χώραν σύντομα μισσεύσετε, μὴ ἀργεῖτε."
παίρνουν τὴν κόρην παρευθύς, ὑπὰν εἰς τὸν λιμιῶναν,
εἴχασιν καὶ ταχύδρομα καράβια ἡτοιμασμένα·
ἔσω 'σεβάζουν, ἔπλεψαν στὰ μέρη τῆς Συρίας,
θωροῦν τὸ κάλλος τὸ ἠθικὸν τῆς κόρης καὶ θαυμάζουν,
βλέπουν καὶ τὸ ἀμετάθετον τῆς θλίψης τῆς τοσούτης.
Λοιπὸν τὰ περὶ Φλώριον πάλιν διηγηθοῦμεν.
ἔλειπε μὲ τοὺς | ἄρχοντες, ἦτον εἰς τὸ κυνήγιν, f 130 r°.
οὐκ ἦν εἰς τὸ Μοντόριον . . . καὶ σύντομα νὰ ἐφτάση,
νὰ τὴν ἐπάρη πρὶν νὰ βγῆ ἀπὲ τὴν ἴδιαν χώραν·

1026. χ μὲ κ. ἐ νὰ χάνω ἐ V. — 1027. ἁμαρτία . . . δ ἀσχ V. — 1029. manque V. — 1030. π στὴν γῆν νεκρώνεται V. — 1031. ξαινεῖ L. — 1033. manque V. — 1034. καί manque V. — 1036. νὰ ὑπᾶν V. — 1037. ἐξενιτεύθη . . . κι ἐγὼ πάλιν τοιαῦτα V. — 1038. κι ἐ μὲ εἰς π. μὲ ἀνατροφὴν τοιούτην V. ἐ. μὲ εἰς τὰ π L. — 1039. ἀνέθρεψαν κ ὡς δημία V. — 1040. τ μέρη V. Après ce vers, dans le texte de L la note suivante: ἔδω ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ δέσποινα καὶ τὴν κόρην ἐπαίρνουν οἱ πραγματευτάδες — 1040a. ἔκλεψεν τάχ' ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς βασιλίσσης V. manque L. — 1041. ἀκούει V. — 1042. θ κλαίουν V. — 1043. κλαίουν ὁμοῦ κ' οἱ ἀ καὶ οἱ π. V. κ αὐτούς . . . ἐκεῖνοι οἱ π. L. — 1044. manque V. — 1046. ἐ. την σύντομα τ. κ. ἀπὸ μένα V. — 1047. κ. ἐκ τ χ. τὴν ἐμὴν σύρετε μὴν ἀ V. — 1048. ὑπάγουν στὸν λιμένα V. — 1049. εὑρίσκουν κ. καρ. σύντομα καὶ παγαίνουν V. — 1050. μέσα σεβαίνουν τὴν ὡριὰν παγαίνον καὶ μισσεύουν V. ἔ. σ. παρευθύς, ἐπλεψασιν τὰ μ τ. Σ L. — 1051. τ κ. τὸ λαμπρόν V. — 1052. τὴν λύπην της τὴν τόσην V. — 1053. πάλιν ἂς προειποῦμεν V. — 1055. ἐκεῖ ἐ τ. Μ κ σ. ἐφτάνει V. — 1056. manque V. —

στρέφεται, βλέπει θολερὸν πάλιν τὸ δακτυλίδιν,
κλαίει, θρηνᾶται, σφάζεται, σπαράττεται ἐκ τοῦ ὕπνου.
πέπτει εἰς τὴν γῆν ἀναίσθητος, ἀκίνητος καθόλου·
φέρνουν νερόν, δροσίζουν τον, ἐσύφερεν ὀλίγον.
καβαλλικεύει σύντομα, ἐφτάνει εἰς τὰ ἐδικά του,
εὑρίσκει τὸν πατέρα του, μετὰ καὶ τὴν μητέρα,
λείπει ἐκ τὸ παλάτιον ἡ κόρη Πλάτζια Φλώρε·
μαθάνει τα ὁ Φλώριος, θλίβεται τὴν καρδίαν,
θρηνεῖται πόνους ἄμετρους, πόνους τῆς ὡραιωμένης,
λέγει καὶ ἀποκρίνεται πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα·
„πατέρα, πρᾶξιν ἔποικες εἰς κόρην Πλάτζια Φλώρε
οἷα ποτέ οὐκ ἐφάνηκεν ἄλλος τινὰς νὰ πράξῃ·
πρῶτον πρῶτον ἠθέλησες πῦρ νὰ τὴν πυρπολήσῃς
ὑπάρχουσαν ἀναίτιον, καθόλου δίχα δόλου,
διὰ τὸ ἐπιβούλευμαν δόλου τοῦ ἐπιτραπέζη,
ὅπερ ἐκατεσκεύασεν βουλὴ ἡ ἐδική σου
διατὶ εἶχα πόθον εἰς αὐτὴν ἐξ ὅλης μου καρδίας,
βουλόμενος χωρίσαι μὲ | ἀπὲ τὴν ὡραιωμένην, f 131 r°.
νὰ τὴν ξενώσῃς εἰς μακροὺς τόπους νὰ μὴ τὴν βλέπω,
ὡς δούλην, ὡς κακόπραγην, ξένων νὰ τὴν πουλήσῃς,
νὰ τὴν χωρίσῃς ἀπ' ἐμέν, τὸ ὁποῖον θαρρῶ νὰ μὴ ἔναιν·
τὸν κόσμον ὅλον βούλομαι, θέλω νὰ τὴν γυρεύσω,
ῥηγάδες ἀμηράδες τε καὶ πᾶν Σαρακηνίαν,
χώρες καὶ τόπους ἄδηλους καὶ νύκταν καὶ ἡμέραν,
ὥστε νὰ εὑρῶ τὸ ἐπεθυμῶ, ὥστε νὰ τὸ κερδέσω.
εἰ δ' ἀστοχήσω καὶ οὐκ εὑρῶ τὴν κόρη Πλάτζια Φλώρε,
πλέον 'ς ἐσᾶς οὐ στρέφομαι, πλέον οὐδὲν διαγέρνω.
ἀτός μου μὲ τὰ χέρια μου νὰ σφάξω τὸν ἑαυτό μου, f 131 v°.
νὰ τάθω ἀτός μου, νὰ χαθῶ διὰ τὸν τῆς κόρης πόθον·

1057. σ βλέπει θεωρεῖ L. — 1058. σ ὑπομονὴν οὐκ ἔχει V. — 1059. πίπτει εἰς γ νεκρώνεται ἀναίσθητος κ V. — 1060. φέρνουν ν ῥαντίζουν τ. συνέφερεν ὁ V. — 1061. φθάνει ε τ δικά τ. V. — 1062. κ τῆς μητρός του V. — 1063. ἐ τ παλάτι του... Φλώρα V. — 1064. μανθάνει ταῦτα V. Après ce vers: | ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα καὶ ὁ Φλώριος ἁρματωμένος, L. f 130 v . — 1065. ποθεῖ τὴν ὡραιωμένην V. — 1066a. φιλονεικίες ἀπὸ ψυχῆς λέγει τὸν βασιλέα V. manque L. — 1067. πατήρ μου... Φλώραν V. — 1068. ὅτι ποτὲ οὐκ ἤκουσται V. — 1069. π. ἠθέλεσες πυρ' γιὰ ν. V. — 1070. ὑπάρχουσα ἀναίτιος δόλος V. — 1071. δι' ἐπιβουλίαν ἄδικον μὲ τὸν ἐπιτραπέζης V. — 1072. καὶ κατεσκεύασες ἐσὺ μὲ φθόνον καὶ μὲ κάκην V. βουλήν L — 1073. ἀπ' ὅλης V. — 1074. ἔβαλες γνώμην καὶ βουλὴν νὰ μὲ χωρίσῃς τώρα V. — 1074a. νὰ μὲ χωρίσῃς τὴν ὡραίαν κόρην Πλάτζια Φλώρα V manque L. — 1074b. δεύτερον πρᾶξιν ἔποικες νῦν τε εἰς τὴν ὡραίαν V. manque L. Après 1074b. V a le vers qui correspond au vers 1077 de notre texte. — 1076. κακόπραον V. — 1079. πᾶσαν Σ V. — 1080. χώρας κ. τόπους ἄδολους νύκτας κ τὰς ἡμέρας V. — 1081. ὥ. ἐλθεῖν V. εὕρω L. — 1082. Φλώρα V. εὕρω L. — 1083. π. ἐδῶ δὲν ἔρχομαι... γυρίζω V. — 1084. τος L. σ τὸ κορμί μου V. — 1085. τόν manque V. —

καὶ ἐσυ τὴν βασιλεία σου μόνος σου κέρδεσέ την,
μόνος σου ζῆσε, σκίρτησε, τρύφησε, ἀγαλλιάσου·
καὶ ἐγὼ πόνους νὰ χαίρωμαι, θλίψες νἀγαλλιοῦμαι,
τρυφῆς φαρμάκια καὶ πικριὲς νὰ ζῶ νὰ μὴ ἀναπιῶμαι
δι' αὕτην τὴν πανεύγενον ὁποῦ δι' ἐμὲν παθάνει."
ὁ δέ πατὴρ θλιβόμενος τοῦτον ἀπηλογᾶται·
„δεῦρο, υἱὲ παμφίλτατε, ἄκουσον τῆς φωνῆς μου,
υἱέ μου, τὸν πανάθλιον, τὸν ἄτυχον, ὦ υἱέ μου,
υἱέ μου, τὸν ἐλεεινόν, τὸν δυστυχήν, ὦ υἱέ μου, f 132 r°.
υἱέ μου, τὸν ἐτύχησεν τῆς ἀτυχᾶς ἡ μοῖρα,
υἱέ μου, τὸν ἐμαύρωσεν ὀδυνηρὸς ὁ χρόνος,
στέμμαν βασίλειον ἄξιον ἐνόμισα, ὦ υἱέ μου,
νὰ σὲ φορέσω, βασιλεὰν νὰ σὲ ἀνακηρύξω,
νὰ σὲ τιμήσουν ἄρχοντες, ῥηγάδες, μεγιστάνοι,
εἰς θρόνον νὰ καθέζεσαι βασιλικόν, υἱέ μου,
νὰ προσκυνᾶσαι ἐκ παντῶν, πτωχῶν τε καὶ πλουσίων·
υἱέ μου, υἱέ μου, τέκνον μου, γλυκύτατε υἱέ μου,
ὅταν εἰς οἴκους τοὺς ἐμούς, εἰς τὰ ἐμὰ βασίλεια,
ἡ μήτηρ ταύτη ἐγέννησεν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρε, f 132 v°.
νὰ εἶχεν σχιστεῖν καὶ διχασθεῖν ἡ γῆς κάτω εἰς ἅδην,
νὰ μὲ εἶχε ἐπάρει ζωντανόν, παρὰ νὰ ζῶ διχῶς σου·
καὶ νὰ εἶχεν βρέξει ὁ οὐρανὸς ἱστιάν, νὰ μὲ εἶχεν καύσειν
παρὰ ὅτι ἀτός μου ἐνέθρεψα, υἱέ, τὸν ξενισμόν σου.
λοιπόν, ἐγνώριζε, ἤξευρε, μάθε ὅτι ἐπουλήθην
ἀλλότριοις ξένοις, 'ς ἄρχοντες ἀπὸ ἄλλην γῆν καὶ τόπον.
καὶ ἀπὴν εἰς ἀναγυρεμὸν ἐβγαίνεις τῆς ὡραίας,
ἄπελθε, υἱέ μου, ἄπελθε τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶν μου·

1086. τον manque V. — 1086. κέρδισε V. — Pour 1088—1090 V a les 8 vers suivants (1088a, b, c, d, e, f, g, h.) ἐγὼ νὰ ζῶ στὴν ζενιτειὰν ὡσὰν ἀστοχημένος | πόνους καὶ ἀναστεναγμοὺς καὶ δάκρυα νὰ ἔχω | καὶ παρατόνεσες πολλὲς νἄχω στὴν ξενιτείαν | νὰ μ' εὕρῃ καὶ ὁ θάνατος εἰς τὰ ἀλλοτρια ξένα | πατήρ μου, αὐθέντη μου, σουλτάνε τῶν αὐθέντων, | τοῦτο ἠθέλησες ἐμέν, αὐθέντη, νὰ τὸ πράξῃς, | καὶ τὴν βουλήν τὴν ἔποικες, τὸ θέλημα τὸ ποῖκες ἔχασες καὶ τὸ ἕνα σου, ἔχασες και τὸν ἄλλον — 1090. Après ce vers le texte de *L* porte, écrit à l'encre rouge: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱον του — 1091. οὕτως ἀπηλογήθην V. — 1091*a*, *b*. εὔχεται καὶ ὑπεύχεται πατέρας ὁ Φλωρίου | μὲ δάκρυα καὶ με βρουχισμοὺς λέγει πρὸς τὸν υἱόν του V. manquent *L*. — 1093. υἱὲ ἐμέ *L*. τ τ τὸν τάπεινον, υἱέ μου V. — 1094. manque V. — 1095. υἱὲ ἐμοὶ τὸν εὐτύχησεν *L*. — 1096. υἱὲ ἐμοί *L*. ἠμαύρωσεν V. — 1097. σ βασιλικώτατον ἐνομιζον, υἱέ μ V. — 1098. manque V. — 1099. τ ἄξιον ῥ V. — 1101. ὑπὸ παντός V — 1102. υἱε μ τὸ παιδάκι μου, γ μου τέκνον V. — 1103. κ' εἰς... παλάτια V — 1104. μήτηρ αὐτὴν ἐ κ τ Π Φλώρα V. ταύτης ἡ μ *L*. — 1105. ν εἶ σ κ. δ κάτου εἰς ἅ κάτων V. — 1106. νὰ εἶχα πέσει ζωντανὸς π. ν ζ νὰ λείπω V. — 1107. καί, ὁ et με manquent V. — 1108. χαρά *L*. ὅτι manque V. — 1109. λ υἱέ μου ἐ μ το V. — 1110. εἰς ξένους τόπους ἄδηλους, εἰς ἄρχοντες πλουσιους V. ἀλλοτροις εἰς manque *L*. — 1111. ἐπὴν εἰς ἀναγυρευμόν V. Après ce vers, dans le texte de *L*: ὁ βασιλεὺς διδάσκει τὸν υἱόν του, note écrite à l'encre rouge. — 1112. ὀφθαλμῶν V. -

καὶ ἐκεῖ ὅπου θέλεις περπατεῖ, υἱέ, εἰς τὴν ξενιτείαν,
| φίλος ἂς εἶσαι τῶν πλουσιῶν καὶ τῶν πενήτων πάντων· f 133 r°.
τίμα τους δὲ καὶ πρόσεχε ὅλοι νὰ σ' ἀγαποῦσιν·
τοὺς ἀγαθοὺς ἀγάπα, υἱέ, τοὺς δὲ κακοὺς μὴ θλίβου,
διὰ γὰρ τῆς ταπεινότητος δύνασαι τούτους φίλους
ἐργάσαι καὶ εἰς ὑποταγὴν νὰ ἔν' τὴν ἐδικήν σου·
τοὺς βασιλεῖς βασιλικὰ ἀνταμοιβὴν πολέμα,
τοὺς ἄρχοντες ὡς ἄρχοντες, πλούσιους ὡς ἔν' τὸ πρέπον.
τὴν συντροφιά σου πόθει την· τινὰν ποτὲ μὴ θλίψης·
ὅλα σου ἂς ἔναιν σύμμετρα καὶ βλάβην νὰ μὴ ἔχης·
κενόδοξα μὴ ἐπαίρεσαι | μηδὲ εἰς ἀλαζονείαν, f 133 v°.
ὅτι πολλοὺς ἐπώλεσεν τὸ ἀλαζονικόν των·
σιγὰ περπάτειε ταπεινά, τὴν δόξαν παραιτήσου·
καὶ ἂν σ' ἔλθη ξενοδόχημαν, υἱέ, εἰς ξενοδοχεῖον,
μὴ θέλης τοῦ νὰ φαίνεσαι ποῖος καὶ πόθεν εἶσαι,
νὰ θέλης ἔπαρσες πολλὲς καὶ παρουσιὲς μεγάλες·
φθόνον καὶ ζῆλον φέρνουσιν τὰ πράγματα, ὦ υἱέ μου·
θέλε μικρὲς ἀποδοχὲς θῆθεν νὰ μὴ ἐγνωρίζουν
ὅτι εἶσαι βασιλέως υἱὸς καὶ στέμμαν σ' ἀναμένει,
ὅτι πολλάκις ἔσφαλλον παιδία βασιλέων
καὶ θάνατον ἐδέχθησαν διὰ τὸν | τοῦ φόνου τρόπον. f 134 r°.
εἰ δὲ ἀπὸ προαιρέσεως ἀποδοχὴν σὲ κάμνουν,
δέξου την ἀπὸ ἄρχοντες, παιδία μεγιστάνων,
καὶ ἐσὺ διπλῆν ἀνταμοιβὴν χάρισε πρὸς ἐκείνους,
ἐκείνους τοὺς τιμήσαντας, υἱέ, τὸν ξενισμόν σου·
ἔχε προαίρεσιν καλὴν πάντα στοὺς ξενοδόχους,
χάριν ἂς ἔχουν ἀπ' ἐσὲν καὶ σὺ νὰ ἐπαινεῖσαι·
μὴ ἀφήσης ὄνομα κακὸν ποτὲ εἰς ξενοδοχεῖον
καὶ ὅταν ἐκ τόπου εἰς ἕτερον θέλεις περιπατῆσαι,
ἀγάπην ἄφηνε παντοῦ μὴ σὲ ἀκολουθήση φθόνος.

1113. *ποῦ θὲς περιπατεῖ* V. — 1114. *τῶν πτωχῶν. πλ κ πεν* V. *κ πενήτων τοὺς πάντας* L. — 1115. *τοὺς πάντας τίμα πρόσεχε* V. — 1116. *καὶ τ κ μ θλίβης* V — 1117. *καὶ ἀπὸ τῆς τ ὅλους νὰ ἔχης φίλους* V. — 1118. manque V. *ἔναιν* L. — 1119. *ἀνταμοιβάς* V. — 1121. *ποτὲ τινὰν μὴ θλίβης* V. — 1122. *ὅ. σ. ἔχε σ* V. — 1123. *κενοδοξίαν μὴ ποθῆς μ ἀ* V. — 1124. *πολλά* L — 1125. *τ δ. παρατίου* V. *παραίτησου τ. δ.* L. — 1126. *κ. ἀ. σελθη ξ. υἱέ, εἰς ξενοδοχιον* L. *κ. ἄ. ἔλθη... στὴν ξενιτείαν* V. — 1127. *π εἶσαι κ. τ εἶ* L. *καὶ ν. φ. τίνος* V. — 1128. *παρρησίες* V. — 1129. *φερνει σου, υἱέ, τὸ μεγαλεῖον* V. — 1130. *μικρὰς ἀναδοχὰς νὰ μὴν σὲ ἐ.* V. — 1131. *ἢ στ.* V. — 1132. *ἔσφαλλαν παῖδες τῶν μεγιστάνων* V. — 1133. *εἰς θ. ἐδέκτησαν δ φ τ* V; dans V ce vers vient après le vers 1134*a*. — 1134. *ὅτ' ἀπο π* V. — 1134*a*. *βλέπε ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, παιδία μεγιστάνων* V. manque L. — 1137. *ἐκεῖνον τον τιμήσαντα ἐκεῖνος ὅπου σὲ τιμᾷ υἱέ, στὴν ξενιτείαν* V. — 1138. *πάντας στούς* V. — 1139. *ἀπὸ σὲν κ σ ἔπαινον παίρνης* V. — 1140. *μ να ἀ. ἔπαινον καλὸν υἱέ, εἰς ξενοδόχους* V. — 1141. *κ' εἰς ἄλλους τόπους ἑτέρους ποῦ* V. — 1142. *ἀ ἀ π πρόσχε ποθὲν μὴ σφάλης* V. —

ἄπελθε | τοίνυν, ἄπελθε, υἱέ, μὲ τὴν εὐχήν μου f 134 v°.
καὶ ὁ Μαχουμέτης μετὰ σὲν νὰ ἔναιν πάντα, υἱέ μου·
νὰ σὲ βοηθῇ εἰς τὴν στράταν σου, νὰ σὲ καταβοδώνῃ,
τὸ κατευόδωμα νὰ εὑρῇς τὸ πεθυμᾷς, υἱέ μου,
καὶ νὰ στραφῇς 'ς τὰ ἴδια σου μετ' αὔτην νὰ συνζήσῃς,
νὰ διαβοῦν τὰ δύσκολα νὰ ἐφτάσῃς εὐκολίαν."
οὕτως εἰπὼν ὁ Φίλιππος ἐσίγησεν αὐτίκα,
καὶ παρευθὺς ἡ μήτηρ του οὕτως τὸν συντυχαίνει·
„τέκνον ἐμὸν γλυκύτατον, υἱέ μου ἠγαπημένε,
υἱέ, τὸ φῶς τὸ νοερὸν τῆς ὅλης μου καρδίας,
υἱέ μου, ἀγάπη μου καλή, ἀπαντοχή μου, υἱέ μου, f 135 r°.
ἔλεγα εἰς ἀπαγκούμπισμαν ἐσένα ναὔρω εἰς γῆρας
καὶ κουφισμὸν εἰς τὰς πικριὰς τοῦ παροπίσου χρόνου,
κ' ἐδάρτε εὑρίσκω δίστομον μαχαίριν νὰ διχάζῃ
μέσα τὰ φυλλοκάρδια μου, υἱέ μου, ὁ στερεμός σου·
τὸ μισσευμάν σου θεωρῶ ὅτι οὐκ ὑπομένω·
καὶ ἄπελθε τοίνυν, ἄπελθε, υἱέ, μὲ τὴν εὐχήν μου
καὶ ἂς ἔν' ἡ πρᾶξις σου καλὴ καὶ ἂς ἔν' ἡμερωμένη·
ἔχε τὸ πρᾶον μετὰ σὲν ὅλοι νὰ σὲ ἀγαποῦσιν·
φρονίμους καὶ ἀνεγνώριστους | ἀγάπα ὡς ἐδικούς σου· f 135 v°.
ξένους ἡγοῦ ὡς τους ἴδιους σου νὰ σὲ ποθοῦν ὡς ἴδιον·
τοὺς πάντας τίμα πρὸς χαρὰν καὶ ὅλοι νὰ σὲ τιμοῦσιν·
τους πάντας προσχαιρέτιζε καὶ νὰ σὲ χαιρετίζουν,
τοὺς πάντας δορυφόρει τους νὰ σὲ δορυφοροῦσιν·
καὶ εἴτις δῶρον εἰς ἐσὲν πρωτύτερον χαρίσῃ,
στεῖλε τοῦ τὸ διπλώτερον καὶ νὰ σὲ εὐχαριστοῦσιν."
καὶ ἐβγάνει δακτυλίδιον μὲ ἀτίμητον λιθάριν,
καὶ ὁ λίθος εἶχε χάριταν τὸν θάνατον νὰ διώχνῃ.

1143. ἀ τὸ παιδάκι μου, υἱέ V. — 1144. πάντα ν εἶναι V. — 1145. τὸν δρομον σ ν σ κατευοδώνῃ V. — 1146. κ' εἰς κατευόδιον V. — 1147. νὰ ἔλθῃς V. — 1148. καὶ ν. δ τ δ ν εὕρῃς V. — 1149. ὁ Φλώριος L. — 1150. ἡ μ τ ἄρχεται μετὰ δάκρυα V. — 1150 *a, b, c, d, e.* καὶ λόγους καρδιοφλόγιστους ἔλεγεν τὸν υἱόν της | πικροὺς πυκνοὺς τοὺς στεναγμοὺς ἔβλεπεν τὸν υἱόν της | ἀναστενάζει ἀπὸ καρδίας, τὸν Φλώριον ἐλάλει | μὲ δάκρυα πικροστάλακτα καὶ τριχυριοῦ συρνοῦσα | λογους ἐπεχειρίσατο πρὸς Φλώριον υἱον της V. manquent *L.* — 1151. ἐμόν manque *L.* υἱέ μου παγγλυκύτατε, υἱέ ἠγαπημένε V. — 1152. τ φ τῶν ὀφθαλμῶν V. — 1153. ἀπαντοχή, υἱέ μ V. — 1154. ἐγὼ ἐθάρρουν ἤλεγα νὰ σ'εὕρω εἰς τὸ γ. V. — 1154. στὴν ὕστερον μου τὴν ζωὴν νὰ σ'εὕρω ἀπαγκούμπιον V. — 1156. τώρα μὲ δίδεις V. — 1157. σ μου V. στειρεμός σ *L.* — 1158. ἀπομένω *L.* καὶ τὴν καρδίαν σφάζει με κι οὐδὲν τὴν ὑ V — 1158*a*. τὸ μίσσευμά σου θεωρῶ κι ἀναστενάζω V. — 1159. εἰς τ. εὐ μ *L.* ἄπελθε, υἱέ μ. ἄπ μετὰ καὶ τῆς εὐχῆς μ V. — 1160. ἂς εἶναι ἡ π σ. κ ἂ εἶναι V. — Au lieu des vers 1161—1168 V a les 5 vers suivants: 1161*a*. ἔχε ταπείνωσιν καλή, υἱέ μου, εἰς τοὺς πάντας, 1161*b*. τοὺς ξένους πάντ' ἀγάπα τους καὶ δορυφόριζέ τους, 1161*c*. τοὺς πάντας προχαιρέτιζε μετὰ περιχαρείας, 1161*d*. εἰ δέ τις δῶρον εἰς ἐσὲν πρωτύτερον χαρίσῃ, 1161*e* στεῖλε τὸ ἐσὺ διπλώτερον καὶ νὰ σ'εὐχαριστήσῃ, 1161*f*. δακτύλιον τὸν ἐχάρισεν ἀτίμητον καὶ μέγαν. — 1170. τ θ διώκει V. —

ὅποιος γὰρ εἰς τὸ δάκτυλον ἐφόρειν τὸ λιθάριν,
θάνατον εἶχεν ὡς οὐδέν, ἔφευγεν παραυτίκα. f 136 r.
δίδει τὸ δακτυλίδιον, φοραίνει το εἰς δακτύλιν,
λέγει τοῦ· „υἱέ μου, ἐξακριβῶς κράτει τὸ δακτυλίδιν,
καὶ ὡς ὅτου νὰ ἔχῃς μετὰ σὲν τοῦτο τὸ δακτυλίδιν,
ποτὲ θανάτου συμφοράν, υἱέ, νὰ μὴ ἀποθάνῃς,
οὐδὲ εἰς ἱστιάν, οὐδὲ εἰς νερόν, ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ ξίφος·
ἡ φυσις γὰρ τοῦ λιθαριοῦ πολλὰ εὐτυχὴς ὑπάρχει·
ἐνέργεια ἔχει ἐκ θεοῦ τὸν θάνατον νὰ διώκῃ,
καὶ ὁπόταν ἔλθῃ κατὰ σὲν φόβος θανάτου, υἱέ μου,
κράτει το εἰς τὸ δακτυλιν σου, τίποτας μὴ φοβᾶσαι· f 136 v°.
τὸ πῦρ ἐσβένει παρευθυς καὶ θρύβουνται τὰ ξίφη
καὶ τὰ νερὰ σκορπίζουσιν καὶ οὐ δύνανται σὲ βλάψαι."
οὕτως εἰπὼν ἡ μάννα του δίδει τον τὴν εὐχήν της·
τὸν κύριν καὶ τὴν μάνναν του τους δυὸ ἀποχαιρετίζει,
καὶ παρευθὺς τοὺς ἄρχοντας τῆς χώρας του οὕτως λέγει·
„ἄρχοντες, συνοικήτορες καὶ συνανάθροφοί μου,
εἴτις εἰς τὰς κακώσεις μου, τὰς ἔφερεν ἡ μοῖρα,
θέλει νὰ ἔλθῃ μετ' ἐμοῦ καὶ νὰ μὲ συντροφιάσῃ,
παρακαλῶ τον ἂς ἐλθῇ μετ' ἐμὲν νὰ πασχίσῃ
ὡς οὗ νὰ 'δῶ τὸ τέλειον τῆς ἀσυστάτου τύχης· f 137 r°.
καὶ ἂν ἔναιν καὶ ἔναι δυνατὸν ὅτι νὰ εὕρω τὴν κόρην,
καὶ νὰ περάσῃ ὁ κλονισμὸς καὶ τὸ ἄδηλον τῆς μοίρας,
νὰ τὴν ἐπάρω νὰ στραφῶ εἰς τὰ ἴδια μας νὰ ἐλθοῦμεν,
καὶ χάριν τῆς ἀνταμοιβῆς καὶ τῆς εὐχαριστείας,
νὰ τοῦ διπλώσω τὴν ἀξιὰν τὴν εἶχεν καὶ τὴν δόξαν,
εἰ δὲ ἀστοχήσω καὶ οὐκ εὑρῶ τὴν κόρην τὴν γυρεύω,
τὴν κόρην — θανατώθησε, πολύπονε καρδία —

1171. ὅπος L. εἴτις γ. V. — 1172. τὸν θ V. — 1173. δ τοῦ τ. δ L. παίρνει . . . φ τ ἀτός του V. — 1174. καὶ λ. τ ἡ μήτηρ του ἐ. τὸ κράτειε V. — 1175. κ ὥστε V. — 1176. π. θ. σ ποτὲ μὴν ἀ V. — 1177. οὐδε ἱσ οὐδὲ νερὸ ἀ. οὐ ξίφη V — 1178. εὔτυχος V. — 1179. ἐ τὸν θεὸν πᾶν θ διώκει V — 1180. εἰς ἐσέν V — 1181. εἰς τὰς χεῖρας σ τίποτες μὴν φ. V. — 1182. σβεννύει V. — 1183. σκορπίζουνται κ. οὐ δύναται σ. βλάψουν V. — 1184. δίδει τοῦ V. — 1185. μ. τ ἀπεχαιρέτισέν τους V. — 1186. manque V, qui a les 4 vers suivants: 1186a κι ἄκουσον λόγους φρόνιμους καὶ τεταπεινωμένους. 1186b. τοὺς εἶπεν πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἀκούει κι ὁ πατήρ του, 1186c λογια φρονιμώτατα ὁ βασιλεὺς ἀκούει 1186d. τὰ σύντυχεν ὁ Φλώριος ἔμπρος στοὺς ἄρχοντές του. — 1187. συναναάτροφοι V. — 1188. τὰ ἔ. L. τ ἤφερεν V. — 1189. θέλετε μετ' ἐμοῦ μὰ ἔλθῃ κανείς L. εἴτις ἐκεῖνος πρόθυμος νὰ ἔλθῃ μετ' ἐμένα V. — 1190. manque V, qui à cet endroit porte: η ἔξι μῆνας δε η χρόνον διαβάσῃ | ὅπ' ἀγαπᾷ καὶ προθυμεῖ ἂς μὲ συνδράμῃ τώρα. Après ces vers vient dans V le vers correspondant au vers 1192 de notre texte. — 1191. ὅσον ν δ V. — 1192. κι ἂν δώσῃ ὁ παντοκράτορας καὶ εὕρωμεν τὴν κόρην V. — 1192a. κι ἂν ἐπιτύχω καὶ εὑρῶ τὴν κόρην καὶ στραφοῦμεν V. manque L. — 1193. νὰ περπατήσῃ ὁ κ τὸ ἄδικον τ μ V. — 1194. μας manque V. — 1195. manque V. — 1196. διπλάσω τ ἀρχήν V. — 1197. οὐδέν L. καί manque εὕρω την τὴν κ. τ. ὡραίαν V. — 1198. τ. κ τὴν ἀγάπη μου, ὅπου 'ν ὁ νοῦς μου μέσα V. —

ὅλοι στραφῆτε εἰς τὰ ἴδια σας, ὅλοι στὰ γονικά σας
κ' ἐμὲν ἀφῆτε μοναχὸν νὰ κλαιὼ τὴν δυστυχιάν μου· f 137 v°.
ὡς ἀτυχὴς νὰ περπατῶ τῆς ξενιτειᾶς τὰ μέρη,
ὡς νὰ μὲ ἐφτάσῃ ὁ θάνατος νὰ μὲ εὕρῃ εἰς ἀτυχίαν,
νὰ ἔναι ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ὅλα δυστυχισμένα."
καὶ παρευθὺς ὁρίζονται τὸ τίς νὰ πᾶ μετά του·
μετ' αὔτον ὑπαγαίνουσιν κόντοι καὶ μεγιστάνοι,
ἄρχοντες τοπαρχεύοντες μὲ τους ὑποταγούς τους.
καβαλλικεύγει ὁ Φλώριος, κινᾶ ἐκ τὰ γονικά του,
ἐβγαίνει εἰς ἀναγύρευσιν κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες.
καὶ ἡμέρες τρεῖς περιπατεῖ νὰ εὕρουν ξενοδοχεῖον, f 138 r°.
ξενοδοχεῖον εὑρήκασιν, θέλουν ν' ἀναπαυθοῦσιν
καὶ τὸ πουρνὸν νὰ ὑπάγουσιν πάλιν νὰ ψηλαφήσουν.
τὸν ξενοδόχον λέγουσιν νὰ τους ξενοδοχήσῃ,
καὶ ὁ ξενοδόχος παρευθὺς τὸν δεῖπνον εὐτρεπίζει.
τί τὰ πολλὰ πολυλογῶ; καθίζουν εἰς τὸ δεῖπνον,
καὶ ὁ Φλώριος καθέζεται, λάμπει μέσα εἰς ὅλους·
ἡ πρόσοψη του νἄν' κλιτή, δῆθεν ὡσὰν θλιμμένος,
ἀλλὰ τῆς φύσης τὸ ἔκλαμπρον πάλιν νικᾶ τὴν θλῖψιν·
ἔρχεται ἡ ξενοδόχισσα, βλέπει τον, θεωρεῖ τον,
βλέπει τὸ κάλλος τὸ λαμπρὸν τὸ ἔποικεν ἡ φύσις f 138 v°.
καὶ σουσουμιάζει τὴν μορφὴν κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες·
θαυμάζει τὴν ὑπόθεσεν, πολλὰ ἀπορεῖ τὸ πρᾶγμα·
ἐντρέπεται νὰ τοῦ τὸ εἰπῇ, κόπτει την ἡ φροντίδα·
ἀποτολμᾶ καὶ λέγει του· „ἂν ἔναι θέλημά σου,
δυὸ λόγια ἔχω νὰ σὲ εἰπῶ καὶ μὴ ἔχω τὴν ὀργήν σου·
κόρην ἐξενοδόχησα προχθὲς τὴν ἄλλην νύκτα,

1200 νὰ κλαίγω εἰς τὰ ξένα V. — 1201. τῆς ἀτυχίας V. — 1202. ὅσον ν. μ' εὕρῃ ὁ θ. ν. πέσω V. — 1203. ζ et θ sans article. δυστυχημένα V. ἔναιν L. — 1204. μὲ κεῖνον V. — 1205. ὑπάγουν μὲ τὸν Φλωριον ἄρχοντες μ V. — 1206. ἄ. τοπαρέχοντες L. ἄ. ἀρχοντοπουλα V. — 1206a, b, c, d. διακοσια ἀρχοντόπουλα μὲ τοὺς ὑποταγούς τους | μὲ τάξιν καὶ ταπείνωσιν ὑπᾶν καβαλλικεύουν | καὶ θλιβερὰ λυπητικὰ μὲ δάκρυα καὶ πόνους | καὶ στεναγμοὺς ἀπλήρωτους ἀποχαιρέτισάν τους V. manquent L. — 1207. ἐμίσσευσεν ὁ Φ ἀπὸ τ γ. τ V. — 1207a. πολλὰ θλιμμένα σοβαρὰ τὴν κόρην νὰ γυρεύῃ V. manque L. — 1208. ἀναγυρευμὸν τ. κ Π Φλώρης — 1209. ἡμέρας τ. ὑπερπατοῦν ηὗραν ξ V — 1210. ηὕρασιν V. — 1211 κ τ. π ν πηαίνουσιν π εἰς τὴν δουλείαν τους V. — 1212. εἴπασιν V — 1214. πολύλογα L. — 1255. ἐκάθετον καὶ λ. ὡς το φέγγος V. — 1216. τὸ προσωπον τ κλειδωτὸν δείχνει V. — 1217. ἀ. τ. φ τ λαμπρον... τ φύσιν V. — 1218. ξ θωρεῖ τ. εἰς τὰ μάτια V. — 1219. τ λ. τὸ ἐξαίρετον ὡραῖον V. — 1220. μ μετὰ τῆς Πλάτζια Φλωρης V. — 1221. καὶ ἀ τ π V — 1224. λογάκια νὰ σ πῶ μὴ ἔ V. — 1224a, b, c. καὶ ὁ Φλώριος την ἤλεγεν εἰπέ με εἴτι θέλεις | ἡ ξενοδοχισσα λαλεῖ τὸν Φλώριον μαντάτον | ἀγαλλιοῦται ἡ ψυχη νὰ μάθῃ διὰ τὴν κορη. V manquent L. — 1225. λέγει του ἡ ξενοδοχισσα ἔν' τώρα δέκα ἡμέρες V — Après 1225 Wagner a intercalé le vers ἐδῶ ἐξενοδοχήσαμεν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρα qui, dans le ms., vient 12 vers plus tard, correspondant au vers 1240 de notre texte. —

μετ' αὔτην ἦσαν καὶ ἄρχοντες πλούσιοι πραγματευτάδες·
εἰς κάλλος καὶ εἰς σύνθεσιν καθόλου ἔναι ὡς ἐσέναν.
ὁπόταν βλέπω | τὴν μορφήν, λέγω τὴν ἐδικήν σου, f 139 r°.
νομίζω ἐκείνην ἀπατά· βλέπω νὰ μὴ ἔναι λόγος."
ἀκουσειν ταῦτα ὁ Φλώριος σπαράσσει ὁ λογισμός του,
λιγοψυχᾷ, λιγοθυμᾷ νὰ μάθη διὰ τὴν κόρην.
λέγει τὴν ξενοδόχισσαν· „λέγε μοὶ διὰ τὴν κόρην·
πότε τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶν, κυρά, τῶν ἐδικῶν μου,
τότε τὸ φύλλον τῆς καρδιᾶς ἐξενοδόχησές το,
τότε ἐξενοδόχησες τὴν σύστασιν τοῦ νοῦ μου,
τότε τὴν κόρην τὴν ποθῶ καὶ τὴν ἀναγυρεύω,
κυρά μου, ἐξενοδόχησες; εἰπέ, ἀφηγήσου μέ το."
καὶ ὁ ξενοδόχος παρευθὺς τὸν Φλώριον ἐλάλει. f 139 v°.
„Φλώριε, μὰ τὴν πίστιν μου ὅτι ἀληθὲς σὲ λέγω·
τροχθὲς ἐξενοδόχησα κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε,
νὰ ἔναι θλιμμένη περισσά, καμένη, πονεμένη,
νὰ κλαίῃ δάκρυα περισσά, νὰ τρέχουν ὡς ποτάμιν,
καὶ ἀναστενάζῃ ἀπὸ καρδιᾶς, νὰ ἐνθυμᾶται ἐσένα
καὶ νὰ στριγγίζῃ ἀπὸ ψυχῆς, νὰ λέγῃ τὸ ὄνομά σου·
πλὴν τῆς Αἰγύπτου, λέγουσιν, ὑπάσιν διὰ θαλάσσης."
ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος μικρὸν παρηγορεῖται
καὶ δῶρα μετὰ | προθυμιᾶς δίδει τὸν ξενοδόχον, f 140 r°.
ζωνάρι ἀργυροστόλιστον καὶ ἐπάνω χρυσωμένον,
καὶ φορεσιὰν εὐγενικήν, ἀφόρεστα σκαρλάτα,
καὶ παρευθὺς ἐμίσσευσεν, ἀπεχαιρέτισέν τους
νὰ περπατῇ τὴν θάλασσαν, τὴν Αἴγυπτον νὰ φτάσῃ·
τὴν πλευτικὴν ἐδιόρθωσε, βάνει καὶ τὰ φαριά του·
τὴν Αἴγυπτον κατέλαβον, ἐβγαίνει ἐκ τὸ καράβιν
καὶ εἰς μιᾶς ἡμέρας διάστημαν φθάνει εἰς ξενοδοχεῖον,

1226. καί manque V. — 1227. εἰς κ. εἰς θεωρία ὅλως εἰς σὲν ὁμοιάζει V. ὡσὰν ἐ L. Au lieu de 1228, 1229 V porte: τὸ πρόσωπόν σου τὸ χρυσὸν τῆς κόρης ὁμοιάζει — 1230. ταῦτα ἀκούσας V. σφαράσσει L. — 1231. λιγοθυμεῖ, λιγοψυχεῖ V. — 1232. manque V. — 1234. π. τὰ φύλλα τ κ καὶ τὸν ἀναστασμόν μου V. — 1235. manque V. — 1239. π μὲ ἀλήθειαν σ. λ. V. — 1239a. δέκα ἡμέρες σήμερον πιστεύω το νὰ εἶναι V. manque L. — 1240. ἐδῶ ἐξενοδοχήσαμεν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρα V Wagner a mis ce vers après le vers 1224c de notre texte en laissant ici une lacune. — 1241. π καμένος πονεμένη L. π νὰ μένῃ π. V. — 1242. ν κ καὶ τὰ δ της τρ. ὡ. π V. — 1243. ἀπὸ ψυχῆς καὶ ν θυμᾶται ἐ. V. — 1244. καρδίας V. στριγκίζῃ L. — 1245. τ. Αἰ. ἐπέρασεν, ὑπᾶν δ θ. V. — 1246. παρηγορᾶται V. ταῦτα ἀκούσας VL. — 1247. δῶρον V. — 1248. ζωγάριν ἀργυρόστυλον V. ἀργυλόστιλον L. — 1250. κ π. ἐσέβησαν, πᾶσιν μὲ τὰ καράβια V. — 1250a. ἐμίσσεψεν ὁ Φλώριος μὲ τὴν ὑποταγήν του V. manque L. — 1251. περπατοῦν... φθάσουν V. — Au lieu de 1252 et 1253 V a les 3 vers suivants: πέντε ἡμέρες εἴχασιν μέσα εἰς τὰ καράβια | καὶ πλήρωμα τῶν ἡμερῶν στὴν Αἴγυπτον ἐφτάσαν | και τὰ φαρία τους ἔβγαλαν μέσα ἐκ τα καράβια. | καβαλλικεύει ὁ Φλώριος μ' ὅλους τοὺς ἐδικούς του. — 1254. καὶ μίας... ηὗραν ξ. V. —

τοῦ ξενοδόχου τὸ ὄνομαν λέγουσιν Μπελισάντα·
καὶ χαιρετᾷ τον, λέγει τον· „καλῶς | τὸν ξενοδόχον." f 140 v°.
καὶ ἐκεῖνος ἐπεκρίθηκεν, λέγει ὡς πρὸς ἐκεῖνον·
„καλῶς ἦλθες, αὐθέντα μου, ξένε τὸν οὐ γνωρίζω."
λέγει του· „ἤλθασιν ἐδῶ ξένοι πραγματευτάδες
νὰ ἔχουσιν κοράσιον μετ' αὔτους ὡραιωμένον;"
λέγει του· „ναί, ἀκόμη τροχθὲς ἐξενοδόχησά τους."
πεζεύγουν ἐκ τους μαυρους των μικρὸν ν' ἀναπαυθοῦσιν
ὡς οὗ νὰ ἔλθῃ τὸ ἄριστον, εἰς γιόμα νὰ καθίσουν·
ἀντάμα συνετύχασιν, εἴπασιν ὑποθέσες,
μαθάνει | μέρειες τῆς ὁδοῦ τοιὰν νὰ περιπατήσουν f 141 r°.
ὀρθὰ νὰ πὰ κατόπιστεν, νὰ μὴ τὸν λάθῃ ἡ στράτα.
τὸ ἄριστον ἐγίνετον, καθίζουν εἰς τὴν τάβλαν·
κἂν ἰδιοθελήματος, καὶ λάθος ὅτι νᾶτον,
εἰς χέριν μαχαιρόπουλον ὁ Φλώριος ἐκράτειεν,
γλυτώνει ἐκ τὸ χέριν του καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν τάβλαν
καὶ κούπαν μιὰν ἐτζάκισεν γυαλινωραιωμένην.
καὶ μήπως θλίψῃ τίποτας τάχα τὸν ξενοδόχον,
λέγει· „διὰ τὴν γυάλινον ἄλλην νὰ σὲ χαρίσω."
καὶ ὁρίζει φέρνουν ἀργυρήν, | δίδει του ἀντὶς ἐκείνην f 141 v°.
καὶ πάλι ἐπεχαιρέτισεν καὶ τὴν ὁδὸν ὑπάγει.
ἔφτασε εἰς Ἀλεξάνδρειαν μικρὸν καὶ ἐκεῖ ἐνεπαύθην·
καὶ πάλιν ἐπεδήμησεν 'ς χώραν Βαβυλωνίας,
καὶ ἀπεκεῖ εἰς ξενοδοχειόν· ἐκεῖ ἐξενοδοχίσθην
ὁποῦ ἦσαν τὰ παλάτια Δαβὶδ τοῦ βασιλέως.
τὸν ξενοδόχον ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ διὰ τὴν κόρην,
λέγει του· „ἐξενοδόχησες ἐδῶ ἔμορφον κοράσιον,
νὰ ἔναι εἰς τὰ κάλλη ἐξαίρετος, καλὴ εἰς τὴν θεωρίαν,
ἀντάμα νὰ ἔναι ἄρχοντες, ξένοι πραγματευτάδες;"

1255. Πελεσκύτα V — 1256. κ. χ καὶ λ τ κατον V. — 1257. ἀποκρίνεται καὶ λέγει π. ἐ. V — 1258. αὐθέντη V. — 1259. νὰ ἤλθασιν L. — 1260. ν. ἔ. καὶ κ V. — 1261. Au lieu de 1261 V a les 4 vers suivants: πάλιν αὐτοῦ ἀπεκρίθηκεν αὐτὸν ὁ ξενοδόχος | μὰ τὴν ἀλήθειαν. κύρις μου. εὐγενικέ μ' αὐθέντη | δέκα ἡμέρες σήμερον καὶ πλέον πιστεύω νἄναι ἀφ' οὗ ἐξενοδόχησα τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρην — 1262. ἐπέζευσαν καὶ κάθισαν μικρὸν νὰ ἀναπάνουν V. — 1263. ὥστε ν. γένῃ... γεῦμαν V. — 1264. ὁμάδι ἐσυνέτυχαν εἶπαν καὶ ὑ V. — 1265. μανθάνει γοῦν ὁ Φλώριος τὸ ποῦ νὰ περπατοῦσιν V. μέρες L. — 1266. πὰν κατόπισθεν... τοὺς λ. V. — 1267 ἐγένετο κ γιὰ νὰ φᾶσι V. — 1268. ἐὰν ἰδίῳ θελήματι κἂν λ. ὁ. νὰ ἦτον V. — 1270. γ τον ἐκ L. κ. πέφτει V. — 1271. κ. μ κ. ἐ γυαλὴν ὡρ. V. γυάλινον ὡρ L. — 1272. τίποτες V. — 1273. λ τον διὰ κοῦπαν τ. ὑάλινον V. — 1274. κ ὁ. φ. ἀ αλλην δ τον ἀντ ἐ V. — 1275. κ' εὐθὺς ἀπεχαιρέτισαν κ τ. ο ὑπάγουν V. Le second hémistiche manque L. — 1276. φθάνουν τὴν Ἀ. ὀλίγον ἀναπάνουν V. ἐνεπαύθηκεν L. — 1277. κ. π ἀπεστώσασιν... Βαβυλῶνος V. — 1278. manque V. — 1279. ὅπου 'σαν... Δαδὲν V. — 1281. λ τ μὴ νὰ ξενοδόχησες ἐδῶθεν κορασίδα V. — 1282. ν ἔναι εἰς κάλλος εὐμορφία καὶ εἰς τ. θ. V. — 1283. ὁμάδι μὲ τοὺς ἀ. πλούσιους π V. ἔναιν L. —

λέγει του· „ἐξενοδόχησα, πλὴν τοὺς πραγματευτάδες· f 142 r°.
ἅμε τὴν κόρην ἤξευρε ὅτι ἐπουλήσασίν την
καὶ ὅσον λογάριν ἔδωκαν, ὅλον ἐτρίπλασάν το,
τόσο ἤρεσεν τὸν ἀμηρᾶν τὸ κάλλος τῆς ὡραίας.
καὶ εἰς ἕνα πύργον ὑψηλὸν ἔβαλεν τὸ κοράσιον·
ὁ πύργος ἔναι δυνατός, γύρωθεν ἔχει κάστρον,
ἔχει καὶ καστροφύλακαν μὲ προσοχὴν νὰ βλέπῃ.
Βάγιες ἔχει ἑκατόν, τὴν κόρην νὰ προσέχουν,
ὅλες νὰ βλέπουσιν αὐτήν, τὸ θέλει ἐκείνη νἄναιν.
ἀκούει ταῦτα ὁ Φλώριος· ὀλιγωρᾷ ἐκ τὴν λύπην,
πάλιν συφέρνει, ἀποκρατεῖ στερεὰ τὸν λογισμόν του, f 142 v°.
καὶ δῶρα πλούσια καὶ πολλὰ δίδει τὸν ξενοδόχον·
δυὸ μαύρους συντομώτατους νὰ πέτουνται ὡς ἀέρια,
κοῦπαν ἀργυροχρύσωτην μετὰ λιθομαργάρων
καὶ δακτυλίδια χρυσὰ καὶ ἀμέτρητα πεζάντια,
νὰ τὸν μεταχειρίζεται καὶ νὰ τὸν ἔχῃ φίλον
καὶ νὰ τὸν φέρνῃ εἰς θέλημα τάχα εἰς ἐδικόν του.
φέρνει τὰ δῶρα παρευθὺς μετὰ εὐχαριστίας,
λέγει του· „ξενοδόχε μου, μὲ στέλνει ὁ Μπελισάντας·
ἂν ἔχῃς πόθον εἰς | αὐτὸν καὶ καθαρὰν φιλίαν, f 143 r°.
ἔργον νὰ κάμῃς τίποτας τὴν κόρην νὰ συντύχω,
νὰ δώσῃς λόγον καὶ βουλὴν πῶς νὰ ἰδῶ τὴν κόρην,
πῶς νὰ ἀντρανίσω τὴν ὡραιὰν καὶ πῶς νὰ τὴν συντυχω."
καὶ ὁ ξενοδόχος παρευθὺς οὕτως ἀπηλογᾶται·
„εἴτι δι' ἐμέναν ἠμπορεῖ νὰ γένῃ διὰ τὴν κόρην
ἕτοιμος εἶμαι δοῦλος σου, δοῦλος δεδουλωμένος·
μετὰ χαρᾶς ὀρέγομαι ὅτι νὰ σὲ δουλεύω·
ἀμμὲ ἀπορῶ καὶ οὐ δύναμαι τὸ τί βουλὴν νὰ δώσω·
ὅμως ἂς εἴπω τίποτε καὶ ἔγκρυφα τὸ κράτει·
καὶ μήτε ξένου, μήτε ἴδιου σου τὴν συβουλὴν θαρρέσῃς f 143 v°.

1284. λ του ἡ ξενοδοχισσα... μονον π. V. — 1285. ἀλλά... ἐπούλησάν την V. ἀ τ κ μάθε το, ἡ. L. — 1287. τοσον V.L. — 1288. καί manque V. — 1290. προσεχήν L. — 1291. ἔχει καὶ βάγιες ἔμορφες τῆς κόρης συνοδίας V. — 1292. καὶ ἀρχοντόπουλα πολλὰ διὰ παραδίαβασές της V. — 1293. μανθάνει τ ὁ Φ. ὀγλήγορα ἀχτήν λ. V. — 1294. συμφέρνει V. — 1295. καὶ manque L. — 1296. εἰς ἀέρα V. ἀέρεα L. — 1297. λιθαρομαργάρων V. — 1298. κ. ἀ. δουκᾶτα V. — 1299. διὰ νὰ τὸν μ L. — 1300. διὰ να τὸν ἔχῃ εἰς θ καθολικὸν δικον του V. — 1301. περιχαρείας V. — 1302. μὴ νᾶσαι ὁ Πελέσαντος L. — Au lieu de ce vers V a les 2 vers suivants: κ'εὐχαριστεῖ τὸν Φλώριον μᾶλλον και προσκυνεῖ τον. | ὁ Φλώριος τὸν ἔλεγεν εὐθὺς τον ξενοδοχον. — 1303. ἐμὲν καὶ καθαρήν V. — 1304. πρᾶξιν νὰ ποίσῃς τίποτες V. — 1305. τὸ πῶς νὰ δῶ τὴν κόρην V. — 1306. καὶ πῶς V. ἀναντρανίσω L. — 1307. αὐτοὺς ἀ. L. ἀπηλογεῖται V. — 1308. ἐὰν ἦτον ἀπὸ λόγον μου τ κ διὰ νὰ γένῃ V. — 1309. ἕ εἶ. δ σ. θέλω να σε δουλεύσω V. — 1310. manque V — 1311. ἀμή V. — 1312. ὅμως νὰ στετῶ τίποτες κ ἀποκρυφα το κράτειε V. εγκρυφω L. — 1313. κ. μ ξένον μ. ἐδικὸν τ. συμβουλὴν θ V. —

μητως καὶ μάθη τὸ ὁ ἀμηρᾶς καὶ ἐμᾶς κακοδικήση
καὶ ζημιωθοῦμεν καὶ τὴν ζωὴν καὶ ἔχωμεν καὶ ἀτιμίαν·
μάθε λοιπὸν τὸ πυργωμαν ποτάπον ἔν' τοῦ τυργου
καὶ πῶς τὸν ἐσυνέργησεν ἐκεῖνος ὁ τεχνίτης·
τὸ ὕψος οἰκοδόμησεν μέτρος ὀργυιὲς διακόσιες,
σαράντα ὀργυιῶν τὸ πλάτος του ἔν, νὰ μὴ ἔναιν ὁ λόγος,
τοῦ τείχου δὲ τὸ πάχωμαν ποδάρια διακόσια.
ἔμορφος, καλοσυνθετος, νὰ λάμπη ἀπὸ | μακρόθεν· f 144 r°.
καὶ οἱ τερμαχιῶνες γύρωθεν εἶναι 'κοδομημένες
καθάρια λιθομάργαρα μὲ ἀτίμητα λιθάρια,
καὶ κάθα νυκταν βλέπουν τον χίλοι καβαλλαρίοι,
ἀρματωμένοι, δυνατοί, τὸν πυργον νὰ γυρίζουν.
ἄνω εἰς τὸν πυργον ἵσταται φλισκίνα ὡραιωμένη
καὶ ἔχει βρυσιν καὶ νερόν· καὶ τοῦ νεροῦ ἔναι ἡ χάρις,
ἡ κόρη ἂν ἔναιν αἴτιος, ἡ κόρη ἂν ἔν' παρθένος.
ὅταν ἐβγῇ ὁ αὐγερινὸς καὶ ἡ ἀνατολὴ χαράσση,
ὅταν τὰ ῥόδα τῆς αὐγῆς πυρσοβολοῦν τὸν κόσμον,
σιμώνει | ἡ κόρη τοῦ νεροῦ καὶ ἐγγίζει τὴν φλισκίνα. f 144 v°.
καὶ τοῦ νεροῦ ἡ ἐνέργεια· ἂν ἔναι δίχα δόλου,
καθάριον ἔν' ὡς κρύσταλλον καὶ χύνει ἀπὸ παντόθεν,
εἰ δε ἔχει δόλον τίποτε καὶ παρθενιὰν οὐκ ἔχει,
θολώνεται, σπαράσσεται, καὶ γίνεται ὡς τὸ βόρκος
καὶ παρευθυς γνωρίζεται ὅτι ἄγαμος οὐκ ὑπάρχει.
εἷς καστελλάνος πάντοτε τὸν βλέπει τὴν ἡμέραν
εἰς γνώμην θηριόπρακτος, ὡς λήσταρχος τὴν πρᾶξιν,
κακός, δεινός, ἀνήμερος, φιλιὰν οὐ θέλει φίλου,
ἀνελεήμων ἄνθρωπος, διάβολος τὴν πρᾶξιν.
καὶ κἂν ποσῶς ἂν εὑρεθῇ | ἄνθρωπος τοῦ νὰγγίση f 145 r°.
ἕναν μόνον μὲ δάκτυλον τὸ τοίχημαν τοῦ κάστρου,

1314. το manque κ μεν V. — 1315. κ ζημιωθῶ κ τ ψυχήν, ἔχω κ ἀ V. — 1316. το ψήλωμαν το πῶς ἐστίν V. — 1317. ἐσυνείργησεν V. — 1318. τ ὕ. ἄνω ἀνέβασεν ὀργυίας ἐνενήντα V. οκοδομησεν L. Après ce vers, dans le texte de L ἐδω ο Πελέσαντας καὶ ὁ Φλωριος — 1319. το πλάτος γαρ το εσωθεν τριάκοντα ὀργυίας V. — 1320. τὸ πάχος τοῦ τοιχίου του ὀργυίες εἶναι δεκα V. — 1321. ἐ εναι ἐξαίρετος λάμπει ἀ μ V. — 1322. κ οἱ πρωμαχιῶνες γ μὲ τὴν χρυσὴν τη ψῆφαν V. — 1323. Au lieu de ce vers V a les 3 vers suivants: και καθιστᾶ πανέμορφους χρυσοὺς γυαλοφεγγίτας | και ἀπο μέσα στοριστὰ λαβούριν και χρυσαφιν μὲ τας καμάρας τας χρυσὰς με ἀργυρὰς καιδήλας — 1324. πᾶσαν ν... χίλιοι καβαλλάροι V. — 1325. δυνατὰ τ. π τριγυρίζουν V. — 1326. στεκεται φισκίνα V. — 1327. εναι βρυσίτζα κ V. — 1329. ἐβγαινν αὐγερινος κ ἡ αὐγὴ χαραξῃ V. — 1330. τ ρ τὰ τερπνα μυροδοτοῦν V. — 1331. σηκωνει... στὴν φισκίνα V. — 1333. κ ἔ τὸ νερὸν ὡς κ καὶ χιονι V. — 1334. τίποτες V εἰ δ κα ε δολος L. — 1335. τάρασσεται... ὡς βοῦλκος V. — 1336. γ ἡ κορη αἰτίαν εχει V. — 1337. ὁ κ V. — 1339. κακοδεινος V. — 1341. κ ἄνθρωπος ἀ εὑ ποσῶς οπου ν V. — 1342. καὶ μ μ τὸ δ τ τ τ πύργου V. —

εἰς μίαν τὸ κεφάλιν του κόπτει νὰ μὴ ἔναιν λόγος·
ἀμμὲ ἔχει καὶ ἄλλον ἔφιμον πάλε ὁ καστελλάνος·
πλοῦτον ποθεῖ καὶ ὀλιγωρᾷ καὶ πεθυμᾷ καὶ θέλει.
καὶ τὰ παιγνίδια ἀγαπᾷ νὰ παίζῃ καθ' ἡμέραν,
καὶ εἰς τόπον ἂν εὐόδωσες νἄπαιξες μετὰ κεῖνον,
νὰ ἔδωκες δῶρα πρὸς αὐτόν, φίλον νὰ τὸν ἐποῖκες
ἀλλάχῃ τρόπον τίποτε νὰ ποίσῃς δι' ἐκεῖνον."
ἀκούσας ταῦτα ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογᾶται·
„γοργὸν μὲ στρώσετε | φαρὶν νὰ πάω νὰ 'δῶ τὸν πύργον f 145 v°.
ὁποῦ ἔχει τὴν πολυποθῶ ἔσωθεν κλειδωμένην,
καὶ κἂν διὰ τὸν πόθον της τὸν πύργον νὰ κρατήσω,
νὰ ἁπλώσω καὶ τὰ χέρια μου καὶ νὰ τὴν περιλάβω,
καὶ ἀπέκει τὸ κεφάλι μου ἂς κόψῃ ὁποῦ τὸ βλέπει,
ὅτι συχνοδαμάζει με ὁ πόθος τῆς ὡραίας.
ὡσὰν ἡ θέρμη τοῦ ἡλιοῦ τὰ χιόνια τῶν ὀρέων
φλέγει μου δὲ καὶ τὴν καρδιὰν ὁ ξενισμὸς τῆς κόρης.
πῶς νὰ τὸ ἰδοῦν τὰ μάτια μου, πῶς νὰ τὸ ὑπομένω,
ἐγὼ νὰ ζῶ, νὰ πορπατῶ καὶ ἄλλος νὰ τὴν κερδέσῃ;"
εὐτειάνουσιν | τὸν μαῦρον του, πηδᾷ, καβαλλικεύει, f 146 r°.
μόνος καὶ ἀναρμάτωτος ὑπάγει πρὸς τὸν πύργον.
ὁ καστελλάνος τὸν θωρεῖ, γοργὸν καβαλλικεύει,
κατέναντί του ἀπέσωσεν, ἄκω τὸ τί τοῦ λέγει·
„εἰπέ μου, εἰπέ μου, ἄνθρωπος, τίς εἶσαι, πόθεν εἶσαι
καὶ ἦλθες μὲ τόλμην ἔγγιστα τοῦ πύργου τὸν προσέχω·
καὶ ἂν ἔλειπεν ὅτι θεωρῶ ἄνθρωπον δίχα ἁρμάτων,
ἔκοπτα τὸ κεφάλι σου, ἔπαιρνα τὴν ζωήν σου."
ὁ Φλώριος ἔν' φρόνιμος, φρόνιμα ἀπηλογεῖται·
„ὦ καστελλάνε, λέγει τον, ἐνάντιον μὴ μὲ ποίσῃς,

1343. εὐθὺς τῆς ὥρας σύντομα κόπτει τὴν κεφαλήν του V. — 1344. ἔ. κ ἄ. εὔφημον Φλώριε ὁ κ V. — 1345. π. π κι ἐπιθυμᾷ κι ὀλιγωρᾷ καθόλου V. — 1346. κ. τὸ παιγνίδιν V. τὰ παιχνίδια L. — 1347. νὰ ποῖκες τροπον Φλώριε νὰ παῖξες μετ' ἐκεῖνον V. — 1349. τίποτες νά 'ποικεν εἰς σενένκν V. — 1350. ἀκούει τ ὁ Φ τοὺς ἐδικούς του κράζει V. — 1350a. στοὺς ἄρχοντάς του ἐμάζωξεν καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐκάτσαν V. manque L. — 1351. ἠξεύρετέ το ἄρχοντες στὸν πύργον θέλω πάγει V. πάγω L. — 1352. τ. πολλαγαπῶ V. — 1353. καὶ κ δ τὴν ἀγάπην τ. V. — 1354. τὸν π. L. — 1355. κ τότε V. τὸν β. VL. — Au lieu de 1357 et 1358 V a les 4 vers suivants: ἐγὼ εἰς τὴν ἀγάπην της σεμπαίνει με ἀσθένεια | καὶ ὁ χερογλυκύν της ὄνομα θέλω ψυχομαχήσει | τὸν ἄγγελον τὸν θέλω 'δεῖ, ἐκείνη θέλει ὁμοιάζει | τὸ ὄνομάν της θέλω ἰδεῖ καὶ θέλω ξεψυχήσει — 1359. ἀπομένω V. — 1360. περπατῶ V. — 1360a. ἐθαύμασαν οἱ ἄρχοντες τὸν πόθον του τὸν σοῦτον V. manque L. — 1360b. ἐστήσασιν τὴν συμβουλὴν νὰ δῇ τὸν καστελλάνον V. manque L. — 1361. ἐστήσασίν του τὸ φαρίν V. — 1362. πηδᾷ καὶ καβαλλίκευσεν στὸν πύργον κατεβαίνει V. — 1363. καὶ ὁ κ ἄνθρωπον ἐβλέπει καβελλάρην V. — 1364. ἐξεσπαθώνει σύντομα, τὸν Φλώριον ἐλάλει V. — 1365. εἰ. εἰ με ἄνθρωπε ἐκ ποίας χώρας εἶσαι V. καὶ πόθεν L. — 1366 στὸν πύργον V. — 1367. χωρὶς ἅρμα V. — 1368. ἤκοφτα V. — 1369. ὁ Φ. ὡς φ. αὐτὸν ἀπηλογήθην V. — 1370. ὦ κ ἄρχοντα κακὸν μηδὲν μ. π V. —

μηδὲ ὕβριν μηδὲ ἀναισχυντιὰν πράξης ποτὲ εἰς ἔμενα· f 146 v°.
πρῶτον καταψηλάφησε, πρόσεξε τὴν ἀλήθειαν·
μάθε τὸ πόθεν ἄνθρωπος εἶμαι καὶ τί γυρεύω
καὶ τί ἔναιν τὸ ἀναψηλαφῶ ἐδῶ εἰς τὴν ξενιτείαν,
καὶ τότε ἐγίνου ἐσὺ κριτὴς καὶ κρίνε τὸ ὡς θέλεις·
καὶ ἂν ἔναιν δίκαιον τὸ ζητῶ καὶ τὸ ἀναγυρεύω
κρίνε τὸ δίκαιον καὶ εὔλογον καὶ νὰ σὲ εὐχαριστήσω·
εἰ δὲ γυρεύω τὸ ἄδικον, κόψε τὴν κεφαλήν μου."
ἁπλώνει, πιάνει παρευθύς, κρατεῖ τον ἐκ τὸ χέριν,
ἀναρωτᾷ τον, λέγει τον· „τίς εἶσαι, πόθεν ἔρχει
καὶ χώρας ποιᾶς καὶ ποταπῆς καὶ τί γενεᾶς ὑπάρχεις; f 147 r°.
καὶ ἂν εἶσαι καβαλλάριος ἐκ τῶν καβαλλαρίων
ἢ δοῦλος ἢ παιδόπουλον πάλιν καβαλλαρίου;"
„δοῦλος ποτὲ οὐκ ἐγίνομην, αὐθέντη οὐκ ἐγνωρίζω,
ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου παιδόπουλον ποτὲ καβαλλαρίου·
οἷος καὶ ἂν εἶμαι, σύντομα γνωρίζω νὰ τὸ μάθης,
νὰ τὸ ἐγνωρίσης, ἄνθρωπε, καὶ πλέον νὰ μὲ ἀγαπήσης.
ἄνθρωπος ξένος ἀπ' ἐδῶ εἶμαι κ' ἐξενιτεύτην
νὰ ἔλθω νὰ 'δῶ τὸν θαυμαστὸν τὸν πύργον τὸν προσέχεις,
ὅτι εἶχα τὴν ἐπαίνεια του καὶ πάντοτε ἐπεθύμουν
ὅτι νὰ ἔλθω | νὰ τὸν ἰδῶ, καὶ τέτοιον ὡς ἐποῦτον f 147 v°.
νὰ ὀρθώσω νὰ μὲ ποίσουσιν· δι' αὐτὸν ἀπός μου ἦλθα
καὶ ἄλλον ποσῶς οὐκ ἔστειλα διατὶ οὐκ ἐμπιστεύθην.
καὶ μὰ τὸν θεόν, ἡ ἐπαίνεια του καλὰ ἦτον μὲ τὸ δίκαιον
ἔμορφος ἔν', ἐξαίρετος λαμπρὰ ἔναι ἐξομπλισμένος."
ὁ καστελλάνος παρευθὺς ἀκούσας τέτοια λόγια,
ὑπέλαβεν καὶ ἔλαβεν εἰς λογισμὸν ὅτι ἔναιν
ἢ μεγιστάνος ἄρχοντας ἢ τέκνον βασιλέως·
ὅμως οὐκ ἐφανέρωσεν, εἰς τὴν καρδιάν του τὸ εἶχεν.

1371. manque V. — 1372. π ἰδὲ κι ἐρώτησε τὸ τί εἶμαι καὶ πόθεν V. — 1373. καὶ τι δουλείες ἔχω ἐδῶ καὶ τί εἶναι ν γ. V. — 1374—1377. manquent V, qui pour ces 4 vers n'a que le vers suivant: ἐὰν γυρεύω δίκαια τίποτες μὴ μὲ ποίσης. — 1378. ὡς ἄδικον L. γ ἄδικα V. — 1379. ά κρατεῖ τον π πιάνει π V. — 1380. ἀνερωτᾷ... ποθεν καὶ πόθεν V. ἔρχεις L. — 1381. κ χ π καὶ π κ γενεᾶς ὑ V. — 1382. manque V. — 1383. δοῦλος τινος εὐγενικοῦ ἀπὸ τῶν μεγιστάνων V. — 1383α. κι ο Φλώριος τὸν ἔλεγεν εὐθὺς τὸν καστελλάνον V. manque L. — 1384. οὐ γέγονα αὐ οὐ γινώσκω V. — 1385. οὐδὲ π τινὸς κ V — 1386. νομίζω ν τ V. — 1387. manque V. — 1388. ἐξενιτεύθην V. — 1389. ἦλθα ν δ τὸν θ π τ ἐφυλάγεις V. — 1390. ὅ εἶ τον ὀρεχθικὸν π V. τὴν ἐπαίνιον τ κ π ἐνθυμούμην L. — 1391. ἦλθα νὰ δῶ νὰ ὀρεχθῶ νὰ ποίσω σὰν αὐτοῦνον V. — 1392. ἐγώ ἀπός μ. L. manque V. — 1393. οὐδὲν ἠθέλησα ποσῶς νὰ στείλω ἄνθρωπον μου V. ποσῶς manque L. — 1394. μὰ τὴν ἀλήθειαν, κύρις μου, τὸ ἔπαινος τοῦ πύργου V. κ μ τ ἐ. L. — 1395. θεμελιωτός, πανεύμορφος, πολλά ᾽ναι τεχνημένος V. λ ἔναιν ἐ L. — 1396. τέτοιους λόγους V. — 1397. καταλαμβανει παρευθὺς ὅτι εἶναι βασιλέας V. — 1398. ἢ τοῦ σολτάνου ἀπόκομμα ἢ τ μεγιστάνου V. — 1399. ποσῶς οὐδὲν ἠθέλησεν λογον νὰ φανερώσῃ V. —

κι ὁ Φλώριος συνεχ(ν)ικῶς λέγει τὸν καστελλάνον
νὰ θέλῃ διὰ μ(ε)ινεφρισμὸν νὰ παίξῃ μετ' ἐκεῖνον. f 148 r°.
καὶ ὁ καστελλάνος βλέπει τον, τὴν θεωριὰν τὴν εἶχεν,
ἐνεθυμήθη τὴν μορφὴν πάλιν τῆς Πλάντζια Φλῶρες
καὶ σουσουμιάζει πρὸς αὐτὸν τὸ κάλλος τῆς ὡραίας
καὶ λέγει πρὸς τὸν Φλώριον „μάθε τὸ τί σὲ λέγω·
μέλη καὶ μέλη ἤθελα, ἄγουρε, νὰ σὲ κόψω·
ἀμέ, διατὶ παρόμοιος εἶσαι τῆς Πλάντζια Φλῶρες,
θέλω διὰ τὴν ἀγάπην της νὰ σὲ φλοτιμήσω,
θέλω καὶ εἰς ταραδιαβασμὸν μετὰ σοῦ νὰ καθήσω."
λέγει πρὸς τὰ παιδόπουλα καὶ τοὺς ὑποταγούς του
„πιάσετε, φέρετε ταβλὶν καὶ θές το ἔμπροστέ μας." f 148 v°.
παίζουν οἱ δύο καὶ ἐνίκησεν ὁ Φλώριος τὴν νίκην·
χιλιάδες δύο τεζάντια νικᾷ τὸν καστελλάνον,
καὶ ὁ καστελλάνος τοῦ νὰ ἰδῇ ὅτι ἔναιν νικημένος,
ἀπὸ τὴν θλίψιν ἔρριψεν παρέκει τὰ χερόπτια.
ὁ Φλώριος ὡς ἔναι φρόνιμος καὶ θέλοντά τον φίλον
διαγέρνει τοῦ τὰ ἴδια καὶ δίδει τοῦ ἄλλα τόσα.
καὶ ὁ ἄρχοντας μετὰ χαρᾶς τὸν πλοῦτον ἐνεδέχτη,
τὸν πλοῦτον ἐνεδέχτηκεν καὶ μυριοευχαριστεῖ τον.
„ἐσένα, λέγει, σήμερον ταυτοῦ νὰ σὲ κηρύξω
ἄρχοντα τιμιώτατον, πρῶτον καβαλλαρίαν·
ὅμως ἡ ἑσπέρα ἐσίμωσεν, θέλεις διὰ νὰ μισσεύῃς." f 149 r°.
καὶ ἀπὸ τὴν τόσην τὴν χαρὰν τὴν εἶχεν ἐν καρδίᾳ
ἀπὲ τὸ χέριν τὸν κρατεῖ καὶ ἀποχαιρετᾷ τον·
„ἀφήνω ὑγειάν, ἀφέντης μου, ὅτι μὰ τὴν ἀλήθειαν
ὅσες πικριὲς καὶ στεναγμοὺς καὶ ἀδημονιὲς ἂν εἶχα,

1400. manque L. — 1401. αν χρῄζεις ὁ μ. παίξωμεν ἀνταμα V. — 1403. manque L. 1404. εὐθὺς σ. τον μετα τῆς Πλατζια Φλωρας V. — 1404a. και παρομοιαζει τον αὐτον το κάλλος τῆς ὡραιας V. manque L. — 1405. ακουσον τί σ. λ. V. — 1406. μελη κομματια ἡ τωρα να σὲ σκοτωσω V. ἤθελες L. — 1407. αλλα ὁ. παρομοιοῖς την κόρην Πλάτζια Φλώρη V. — 1408. ἀ. σου V. — 1409. — να παίξωμεν ἀντάμα V. — 1410. ορίζει π. τ. τέκνα και εἰς τ. ὑ. τ. V. — 1411. γλήγορα φ. τ. τοῦ περιδιαβάτω V. — 1411a. τον ὅρισμον του ἐπλήρωσαν και σύντομα το φέρνουν V. manque L. — 1411b. ο Φλωριος παίζει το ταβλιν μετα τοῦ καστελλάνου V. manque L. — 1412. ο Φ. ἐν κερδει V. — 1414. το να V. — 1415. ἀ. τ. κάκην ἐ. τα ζάρια μακρόθεν V. — 1416. κι ο Φ. ὡς φ. βούλεται να τον ποίσῃ V. — 1416a. φίλον ἐγκάρδιον τῆς ψυχῆς μυστηριον τῆς ἀγάπης V. manque L. — 1417. δίδει τον τὰ ἐνικησεν κ. δ. τον καὶ πλέα V. — 1418. κ. ο καστελλανος το να δῇ τοσα καλον τοῦ φάνη V. — 1419. τ. π. ἐπαράλαβε V. μυριοευχαριστεῖ τ. L. — Pour 1420 et 1421 V a les 4 vers suivants: κα' λεγει προς τον Φλωριον ακουσον τί σε λεγω | ἐγω ἀπο το σημερον φίλον να σε βαστάζω στούτην την Βαβυλωνίαν να σε ἀναμυρίζω | και αρχο πρῶτο ευγενῆ και μεγαν μεγιστάνον — 1422. ο. ἡ ἑ. ἔφτασεν, θελει να ὑπαγαινῃ V. — 1423. και μετάποσην και χ. L. ἡ καρδία V. — 1424. ἀπο... ἀποχαιρετισεν τον V. — 1425. αυθέντη μ. ἔχε ζωην μεγάλην V. ποῦ μ. τ. ἀ. L. — 1426. ὅ. π. κ. σ. κ. ὅσες ἀδημονίες sans ἀ. εἶχα L. ὅτι μα την ἀλήθειαν ὅ. π. αν εἶχα V. —

ὅλες μὲ τὲς ἐλαφρασες, ἐφυγαν ἀπὸ μενα,
διατὶ μικρὸν ἐθέλησες νὰ παιξης μετ' ἐμενα.
ὁ καστελλανος ἀγαπᾶ, πολλὰ ποθεῖ τὸν πλοῦτον,
καὶ εἰς γιόμα τὸν ἐκάλεσεν τὴν ἐπὶ δυο ἡμεραν·
„παρακαλῶ σέ, λέγει τον, διὰ νὰ γευτῆς μετά μας·
καὶ μὴ ἔναι εἰς ὀλιγωτερον, πλήρωσε θέλημά μας." f 149 r.
καὶ ὁ Φλώριος τὸ καλεσμα μετὰ χαρᾶς τὸ ἐδέχθη,
καὶ λεγει του μετὰ χαρᾶς· „εἰ τι κελευεις νὰ εἶναι·
στρέφομαι εἰς τὸ ξενοδοχεῖον νὰ ἀναπαυθῶ την νυκτα,
νὰ ὀρθώσω καὶ τὴν συντροφιὰν τὴν ἔχω μετὰ μενα,
καὶ τὸ πουρνὸν μετὰ χαρᾶς πάλιν νὰλθῶ σὲ σένα
καὶ νὰ παραδιαβάζωμαι ὥστε νάλθη τὸ γεμα.
ἐπῆγεν, ἐνεπαυθηκεν ὁπου εἶχεν τὸ κρεββάτιν·
ὅλην τὴν νυκταν μελετᾷ πῶς νὰ κατευοδωση
τῆς κόρης τὴν ὑπόθεσιν μετ' αὐτον νὰ συντυχη·
ὅμως τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδιὰν ἔθηκεν εἰς ἐτοῦτο f 150 r.
τὸν καστελλανον ἐκ παντὸς μὲ δῶρα νὰ συγκλαση·
„καὶ κἂν ποσῶς τὸν ἀμηρᾶν φοβεῖται ὁ καστελλανος,
καὶ οὐ συνεργήσω τὴν δουλειάν, εἶμαι ἀπολεσμενος·
ὅμως ἂς ρίψω τὴν δουλειὰν καὶ ἂς τοῦ τὴν φανερωσω,
καὶ ἀλλάχη νὰ μὲ συνθλιβῇ καὶ νὰ μὲ συμπονέση
καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν δουλειὰν τὴν κόρην νὰ συντυχω."
ἐπέρασεν, ἐδιάβηκεν τὸ διάστημα τῆς νυκτας·
ἐχάραξε ἡ ἀνατολη, τρέχει τὸ φῶς παντόθεν.
καβαλλικεύει ὁ Φλώριος, εἰς πυργον κατηβαίνει·
τὸν καστελλάνον ηὕρηκε τὸν πυργον διὰ νὰ βλεπη f 150 v.
καὶ ὁ εἷς τὸν ἄλλον χαιρετᾷ, ὡς ἔπρεπεν, ἀξίως·
„καλῶς σε ηὗρα", „καλῶς ἦλθες", καθίζουσιν ἀντάμα.
ἐκάτσαν, ἐσυντυχασιν, εἴπασιν ὑποθέσεις
ὡς οὗ νὰ γένῃ τὸ ἄριστον, νὰ κάτζουν νὰ γευτοῦσιν.
ἦλθεν ἡ ὥρα, ἐγευτισαν μετὰ χαρᾶς μεγάλης

1427. ὅλας μ τας ἐλαφρυνας... μενας V. — 1428. διοτι μ ἐμὲν ἠθελησες μικρὸν περιδιαβασαι V — 1429. τὰ δῶρα V. — 1430. κ τον ἐκάλεσεν πρωι να φάσιν εἰς το σπιτι V. — 1431. κα' μὴ γενῇς παρήκοος πάλιν παρακαλῶ σε V. — 1432. manque V. — 1433. και ο Φ V. 1434. κ λ τον μ χ τον ὁρισμον σου εἶμαι V. — 1435. πάγω V. — 1436. ν διορθωσω την συνοδίαν... μὲ ταμία V. — 1437. κ κύριον ξημερωμαν να φάγωμεν μαζίτζα V. — 1438. κ ν περιδιαβάσωμεν πάλιν εἰς το παιγνιδιν V. — 1439. υπῆγεν εἰς το ξενοδοχεῖον ποῦσαν οἱ αρχοντες του V. — 1440. την manque. εμελετα L. — 1442. ο νοῦς και ἡ καρδια του λέγει καθοδηγᾷ τον V. — 1443. συχνάσω V. — 1444. ἀληθεια π ά V. — 1445. manque V. — 1446 δειλίαν να τοῦτο φ V. — 1447. κι ἂν λάχῃ V. — 1448. και manque. ν ἐ τίποτες π κ. ν. σ V. — 1449. ἐδιέβηκεν V. — 1451. στον π καταβαινει V. — 1452. π π. .ὰ προσεχῃ V. — 1453. ὁ manque V. — 1454. κ π κῦ κύριε μου κ. ἡ. τον λεγει V. — 1456. ωστε να γένῃ τὸ ἄριστον εἰς γεῦμαν νὰ καθίσουν V —

καὶ ἀφότις ἐπεφάγασιν, χαρίσματα τοῦ δίδει
κοῦπαν χρυσῆν, ὁλόχρουσην μετὰ λιθομαργάρων
καὶ ἔσωθεν τὴν ἐγέμισεν λαγαριστὸν χρυσάφι.
ὁ καστελλάνος τοῦ νὰ ἰδῇ τὸ χάρισμαν τὸ τόσον f 151 r°.
κρατεῖ τὸ ξενοχάραγον, καθόλου τὸ θαυμάζει.
λέγει του· „τί σὲ δούλεψα καὶ τόσον μὲ χαρίζεις;
τόσον χρυσάφιν ἄμετρον καὶ πλοῦτον οὐκ ὀλίγον;"
καὶ παρευθὺς ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογᾶται·
„ἄνθρωπε, ἂν ἔναιν θέλημα, λέγει το, τὸ ἐδικόν σου,
ἔχεις καὶ τρόπον καὶ ἀφορμὴν δουλειὰν νὰ μὲ ποιησῃς,
καὶ τὴν πληγὴν τὴν εἰς καρδιὰν ἔχω καὶ βασανίζει,
ἐξεύρω ἂν ἔχῃς θέλημαν συντόμως νὰ ἰατρέψῃς."
καὶ ὁ καστελλάνος πρὸς αὐτὸν οὕτως ἀπηλογεῖται·
„εἴτι κελεύεις ὅρισε, ετοίμως νὰ ἐκπληρώσω· f 151 v°.
εἴτι διὰ μέναν ἠμπορεῖ νὰ γένῃ διὰ τὴν κόρην·
δοῦλος σου διαδούλωμαι, θέλω νὰ σὲ δουλεύσω."
πάλιν αὐτὸν ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογᾶται·
„ἀφοῦτις φίλος γίνεσαι εἰς ἐμέν, γίνου ἀφιερωμένος·
ἀφιέρωσε μὲ ὅρκον σου ἄδολος φίλος νᾶσαι,
καὶ εἴτι θαρρέσω νὰ σὲ πῶ, νὰ τὸ ἐκπληροῖς ὡς φίλος·
καὶ ἂν ἔναιν τὸ πρᾶγμα τιποτας, πάλιν ποσῶς μὴ ὀργίζου."
ὀμνέει μὲ ὅρκον δυνατόν, εἴτι καὶ ἂν τοῦ ζητήσῃ,
νὰ τὸ πληρώσῃ παρευθύς, δίχως καμμιᾶς ἀνάγκης. f 152 r°.
ὁ Φλώριος ἐκίνησεν νὰ λέγῃ, νὰ 'φηγᾶται
τὸν πόθον, τὴν ἀσκόλησιν τὴν εἰς τὴν Πλάτζια Φλωρε,
τὴν συφοράν, τὴν ἀτυχιάν, τῆς δυστυχιᾶς τὸν τρόπον·
„πόθου ἐγενόμην δουλευθεὶς καὶ δοῦλος τῆς ἀγάπης
καὶ εἰς τὴν καρδιά μου ἐσέβασα πόθον, ἀλλὰ τοτάπον·
πόθον νὰ φλέγῃ ὁλοτελῶς τὴν ὅλην μου καρδίαν,
νὰ μὲ μαραίνῃ μάραμον ὁριστικὸν θανάτου·

1458. ἀποφάγασιν... τον δ V. — 1458α. ὁ Φλώριος εχάρισεν δῶρα τον καστελλανον V. manque L. — 1459. κ ὀρξὴν ὁ γεμάτην τὰ δουκᾶτα V. — 1460. λαγ ἀρισμα L. κοῦπαν μεγαλην θαυμαστήν, νὰ πρέπῃ βασιλεα V. — 1461. το νά V. — 1462. ἐξενοχάραγον L. — 1463. τ σ δ ἄνθρωπε κ. L. — 1464. τ λογάριν V — 1465. τὸν ἀπεκρίθην V. — 1466. ἄ ἀ. ἐ και ἔναιν θ. L. ἐὰν ἔχῃς πόθον εἰς ἐμέν. φιλίαν στερεωμένην V. — 1467. ἐ. κ τ κ. βουλὴν δ ν μ δουλεύσῃς V. — 1468. κάρβουνα γέμω στὴν καρδίαν δύνασαι νὰ τὰ σβύσῃς V. κ βασανίσαι L. — 1469. manque V. — 1470. κ ὁ κ παρευθὺς τὸν Φλώριον ἐλάλει V. — 1471. εἴτι ὁρίζεις ἂν δύναμαι ἔχω νὰ σὲ δουλεύσω V. — 1472. κι ὡς δοῦλος σου ἐκλήθηκα τὸ χρῄζεις νὰ πληρώσω V. — 1473. manque V — 1474. ἐκ τέχνης συντυχαίνει V. — 1475. ἐπεὶ γὰρ φ εἰς ἐμὲν γίνεσαι ἀ V. — 1477. εἰπῶ... πληροῖς V. — 1478. κ ἂν ἔν και π τίποτες νὰ μὴν τὸ πάρῃς βάρος V — 1478α. ὅρκον ποιεῖ τὸν Φλώριον μέγαν ὁ καστελλάνος V. manque L. — 1479. ὀμνεῖ τον... ὅτι τὸν ἐζήτήσῃ V. — 1480. ν τ π π ἂν χάσῃ τὴν ζωήν του V. — 1482. τ π. καὶ τὰ ἔπαθεν, ἐκ τὰς ἀρχὰς τὰ λέγει V. — 1483. τ σ. τὴν ἔπαθεν, ὁμολογεῖ τὰ ὅλα V. — 1484. πότε L. — 1485. π φρικτὸν καὶ μέγαν V. — 1486. τ ταπεινὴν ψυχήν μου V. ὁλοτελῆς L — 1487. νὰ βάνῃ τοῦ θ. V. —

πάντα νὰ πάσχω ὁ ταπεινὸς καὶ νἆμαι πονεμένος
ὡς διὰ τὴν γλυκοπόθητον κόρην, τὴν Πλάτζια Φλώρε,
τὴν κόρην — θανατώθησε, καρδιά μου, ἐκ τους πόνους f 152 v°.
τὴν κόρην — ὀλιγώρησε, πολύθλιβε ψυχή μου,
τὴν κόρην — φύγε, λογισμὲ καμένε, πονεμένε,
μὴ σ' ἐσεβάση ἡ ἀσχόλησις μέσα εἰς καμένην φλόγα,
τὴν κόρην — ὁποῦ ἐξένωσεν ἴδιους ἐκ τὰ δικά των
μετ' ἐμὲν νὰ συντερπατοῦν νὰ τὴν ἀναγυρεύω.
τόπους ἐπερπατήσαμεν ἀδήλους, ἀγνωρίστους,
χώρας καὶ τόπους καὶ βουνά, λιβάδια, ποταμίες
καὶ πᾶν τόπον καὶ πᾶσαν γῆν ὥστε νἄλθω τῶν ὧδε.
καὶ ἀτὴν τὸν τόπον ηὕραμεν ὁποῦ ἔναιν τὸ ἐπεθύμουν, f 153 r°
πάλιν ἀργεῖ τὸ ἐπιθυμῶ κ' ἐδὲ πικριὰ θανάτου.
καὶ ὅσες πικριὲς καὶ στεναγμοὺς μὲ ἐσέβασεν ἡ τύχη
ὅτι τὴν ὥραν, τὸν καιρόν, τῆς σελήνης τὸν χρόνον,
ὅταν εἰς τὴν καρδία μου ἐσέβασα τὸν πόθον,
κάλλιον νὰ μὴ εἶχα γεννηθεῖ εἰς τὸν ἀπάνω κόσμον,
παρὰ τὴν τόσην σύμφοραν τὴν ἐκατεδουλώθην·
καὶ εἰς δόλιαν ὥραν καὶ κακὴν ἦτον 'ς ἐμὲν ἡ ἀγάπη,
ὅτι πατρίδα ἔφηκα καὶ βασιλειὰν καὶ στέμμα
καὶ ἄρχοντες συνοικήτορες καὶ φίλους καὶ γνωρίμους·
ὅλα ὡς ἀράχνην τὰ ἔταξα καὶ ὀπίσω μου τάφηκα
καὶ βασιλειὰν καὶ ἐξουσιὰν καὶ πᾶσα πρᾶμα κόσμου. f 153 v°
καὶ μόνον ἕναν τὸ ποθῶ καὶ τὸ ἀναγυρεύω·
τὸν πόθον, τὴν ἀσκόλησιν κόρης τῆς Πλάντζια Φλώρες·
ἐδά, εἰς ἐσένα, φίλε μου, προδίδω τὸν ἑαυτό μου,
ἐσύ γὰρ μόνος δύνασαι ζῆσαι καὶ θανατῶσαι·
παρακαλῶ σε, διάλεξε τὸ ἕναν ἐκ τὰ δύο,
ἀδιάκριτος μηδὲν γενῇς 'ς ἐμὲν τὸν ξενωμένον,

1488. *μονον νὰ π. ο τ νὰ εἶμαι π* V. — 1489—1494. manquent V. — 1492. *καμένη, πονεμένη* L. — 1493. *μ εἰς τὴν κ* L. 1495. *καὶ 'γω ἐξενιτεύθηκα ν τ. ἀ.* V. — 1495*a*. *ἀνθρώπους ἐξενίτευσα τοὺς ἄρχοντας τοὺς βλεπεις* V. manque L. — 1496. *ἐπεριπατήσαμεν* V. — 1497. *ποταμιῶνες* V. — 1498. *καὶ παραδείραμεν πολλὰ νὰ έλθωμεν ἐνθάδε* V. — Au lieu de 1499-1501 V a les 7 vers suivants: 1498*a*. *τώρα ἐπακουμπίσαμεν στὰ χέρια σου, αὐθέντη.* 1498*b*. *κι ὅταν τὸ κάστρον εἴδαμεν ἐδῶ τὴν Βαβυλῶνα.* 1498*c*. *μέσον χαρᾶς καὶ θλίψεως νὰ κείτεται ο νοῦς μας,* 1498*d*. *ἐγὼ ἀνάσανα μικρὸν ὅτι ηὗρα το ἐζήτουν.* 1498*e*. *καὶ πάλιν κατακαίγομαι διατὶ οὐδὲν τὸ βλέπω,* 1498*f*. *νὰ συναντήσῃ, νὰ μὲ 'δῇ, νὰ 'δῶ κι ἐγὼ ἐκείνην,* 1498*g*. *κὶ ἐσύ, αὐθέντη, δύνασαι, νὰ κτίσῃς, να χαλάσῃς* — 1502. *ὅταν τ ὥ* L. *ὅτι τ. ὥ. τ. κ. τ. ἐλεήνας ὁ χρονος* V. — 1504. *παροντα κ* V. — 1505. *τ ἔπαθα στὰ ξένα* V. — 1506. *δολίαν* L. manque V. — 1508. *ἄρχοντας συνοικήτορας* V. — 1509. *κανεὶν οὐκ ἐθυμήθηκα, ὀ μ τ* V. — 1510. *κ β κ ἐ καὶ παρρησία τῆς Στανίας* V. — 1511. *κ μ ἐτοῦτο τ.* V. — 1512. *τ. π καὶ ἀσχολησιν τὴν εἰς τὴν Πλατζια Φλωρα* V. — 1513. *ἐσέ* L. *τώρα εἰς σενα φ μ π το κορμι μ* V. — 1514. *ἐσύ, αὐθέντη, δύνασαι ζήσῃς καὶ ἀπολέσῃς* V. — 1515. *π σ δ το κάλλιον ἐ. τ δ* V. — 1516. *γενῇ* V. L. *ξενον μονον* L.

ὅτι ἀπὸ ἐδὰ συνέχει με ὁ πόνος τῆς ἀγάπης·
ποῖσε καὶ ἂς ἴδω, αὐθέντη μου, εἰς πρόσωπον τὴν κόρην,
ἂς ἴδω τὴν λαμπρότηταν τῆς ἡλιογεννημένης
μὴ στερηθῶ διὰ | πόθον της ψυχὴν ἀπὲ τὸ σῶμαν." f 154 r°.
καὶ ὁ καστελλάνος παρευθὺς ἐτρόμαξεν, ἐφρίγην
καὶ ὡς ξένος ἐκ τὸν λογισμὸν ἐγίνετον αὐτίκα
ἰδὼν τὸ τέτοιον ζήτημαν ὅτι νὰ τὸν ζητήσῃ·
ὅμως τοῦ λέγει „υἱὲ καλέ, ἐπεὶ μὲ ὁρκωμοσίαν
ἀφιέρωσα τὴν συνταγήν, οὐκ ἂν τοσῶς ἀρνοῦμαι,
οὐκ ἀποφεύγω τὸ ὤμοσα, θέλω νὰ τὸ πληρώσω.
ὁπόταν γὰρ εἰς κίνδυνον φίλος διὰ φίλον πάσχει,
ἐκεῖνον ἔχε ἀληθινόν, ὅτι ἔναι ὡς πρέπει φίλος·
ὅταν δὲ εἰς πρᾶγμα εὔκολον τάχα συντρέχει ὁ φίλος,
διὰ τοῦ καιροῦ τὸ εὔκολον πάσχει διὰ φιλίαν,
οὐκ ἔναι φίλος γνωριμος, μὴ γένοιτο στὸν κόσμον,
ἐδά, ἀπὲ τώρα γνώριζε καὶ βεβαιώνω σε το· f 154 v°.
ἂν χάσω τὸ κεφάλι μου τελειῶς ἐκ τὸ κορμί μου
τὴν Πλάντζια Φλώρε βούλομαι νὰ ὀρθώσω νὰ συντύχῃς."
καὶ θέτει ἀπός του μέριμναν πῶς νὰ τὸ καταστήσῃ,
μὲ ποίαν στράταν καὶ ὁδόν, ὡς νὰ ἰδῇ τὴν κόρην.
καὶ μετὰ ταῦτα ἀρχίζουσι νὰ κάτσουν νὰ συντύχουν.
τοῦ πύργου γὰρ τὴν ἄνοδον ἐδείλιαν ἡ ψυχή του
καὶ πάλιν ἐκροκοῦντα τον πολλὰ ὁ λογισμός του·
βλέπει, θεωρεῖ, στοχάζεται αὐτὸν ὁ καστελλάνος
νὰ πάσχῃ τὴν συνείδησιν, τὸν λογισμὸν νὰ θλίβῃ,
καὶ νὰ δειλιάζῃ τὴν καρδιάν, γνωθει τὸ ποῖντα πάσχει. f 155 r°.
καὶ ἀπὲ τὸ χέρι τὸν κρατεῖ, αὐκρᾶτε τί τοῦ λέγει·
„τί ἔναιν ὅτι μάχεσαι, ῥῖψε την τὴν δειλίαν,
ἐγὼ τὴν στράταν, τὴν βουλην, γοργὸν νὰ σὲ τὴν εἴπω.
τὸ πῶς νὰ ἰδῇς τὴν λυγερὴν καὶ πῶς νὰ τὴν συντυχῃς·

1518. π νά V. — 1519 ἡλιογεναμένης V. — 1520. στερευθῶ... ἀπέ V. — 1521. καὶ φρίττει V. — 1523. ἰ τοιοῦτον... τοῦ ζ V. τέλειον L. — 1524. ὅ τὸν λ. Φλώριε ἐπίορκον νὰ σὲ δωσω V. — 1525. καὶ ἀφορὴν ὁρκωμοσίαν τὴν συνταγὴν οὐ φεύγω V. — 1526. θαρρῶ V. — 1527. ὁ φ. L. — 1528. ἐ ἔ ὰ ὅ. νὰ πρέπει φ L. ἐ ἔ ὰ ὅ. διὰ φίλον πάσχει V. — 1528a. ἐ ἔ ὰ ὅ. νὰ πρέπει φίλος V. — 1529. ὅ δ εἰς εὔκολον ὁ φίλος et rien de plus L. ὅ δ εἰς εὐκολίαν π σ ὁ φ V. — 1530. τὸ εὔκολον L. — 1532. τώρα καλὰ τὸ γνώριστε τώρα βεβαιώνεταί τ V. — 1533. ἐχ τ κ. V. — 1534. τ Πλάτζια Φ β τελείως διορθώσω V. — 1534. γιὰ νὰ συντύχῃς Φλώριε μετ αὐτην την ὡραίαν V. — 1535. καθέζεται καὶ μεριμνᾷ V. π ν. τ κ manquent L. — 1536. γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ Φλώριος τὴν κόρην νὰ συντύχῃ V. — 1537. ἀρχιζουσι manque L; le vers manque V. — 1539. κ π ἐκινδύνευε ἀρχὴν ὁ λ τ L. — 1542. κ ν δ ἀπὸ καρδίας. την ὄψιν του ἔχασεν V. — 1543. ἀπο... ἄκου τ τὸν λ. V. — 1544. τ ἐ. ο λογισμος τὸν μ L. Φλώριε τί δειλοσκοπᾷς καὶ τί δειλίαν ἔχεις V. δουλίαν L. — 1545 ἐ τ. σ και οὐ πλην ἐγω να σε την μάθω V — 1546. ἰδῇς V. —

ἔρχεται ὁ Μᾶς, ἐσίμωσεν τὸ πάσχα τῶν ἀνθέων
καὶ ἡ σχόλη τῶν καβαλλαριῶν καὶ ἐπλάτυναν τα ῥόδα·
οἱ γῆς ῥόδα γεμίζουσιν καὶ οἱ πεδιάδες ἄνθη
καὶ τὰ λαγκάδια λουλουδα καταλεπτῶς τὰ πάντα,
ὅλα πλουτολουδίζουσιν, κοσμιζουσιν τὰ ἄνθη.
ἂν ἔλ καὶ φέρει σύντομα | τοῦ νὰ καταγυρεύσῃ f 155 v°
τῆς χώρας τὰ τριγυρωθεν, τὰ ῥόδα να συνάξῃ.
καὶ πᾶν εὐῶδες, εὔοσμον ἄνθος καὶ πᾶν γλαίζον
κρίνα διὰ παραδιαβασμον, δι᾽ ἀνασασμὸν καρδίας,
εἰς ἀμηρᾶν τὸν μεγιστον ὅλα νὰ τὰ ἐκτέμψῃ
μεσα εἰς καλάθια ἐρωτικα, ποθοερωτοπλεμενα.
καὶ ἐκ τὸ καθένα ἄνθημα, καὶ ἐκ τὸ καθένα ῥόδα
ὅτι κελευει ἐρωτικὰ νὰ παρῃ διὰ φιλιαν,
καὶ ὅλα τὰ ἀπομείνοντα νὰ πέψῃ τὲς φουδουλες,
καταλεπτῶς τῆς καθεμιᾶς ὡς ἔναι κατ᾽ ἀξίαν.
ἦλθεν ἡ ἡμέρα, ἔσωσεν τὸ πάσχα τῶν ἀνθεων f 156 r°
καὶ τὰ ἄνθη ἐσυνάξασιν, τὰ ῥόδα ὁπόθεν ἦσαν·
ἔσω εἰς κοφινια βάλλουσι τὰ ῥόδα τῶν ἀνθεων·
βάγιλοι τὰ σηκώνουσιν, τὸν ἀμηρᾶν τὰ πᾶσιν·
καὶ εἰς ἓν κοφίνιον ἔσωθεν τὸν Φλώριον ᾽σεβάζει
καὶ βάνει ῥόδα ἐπάνωθεν, σκεπάζει τον καθόλου,
δῆθεν ὅτι νὰ φαίνεται ὅτι ἄνθη ἔναι γεμάτον·
καὶ ἐκεῖνος ἔσω ἐκάθετον νὰ τὸν σκεπάζουν τὰ ἄνθη,
νὰ μελετᾷ ἡ καρδία του τὴν ἔνεδραν μὴ σφάλῃ,
μὴ σφάλῃ τὸ μηχάνημαν καὶ εἰς κίνδυνον ἐκπέσῃ
καὶ στερηθῇ | καὶ τὴν ζωην, χάσῃ καὶ τὴν φουδουλαν. f 156 v°.
συνάζονται οἱ ἄρχοντες καὶ πάντες μεγιστάνοι,
καθέζεται ὁ ἀμηρᾶς εἰς θρόνον ὑπηρμένον·
φέρνουν τὰ ἄνθη τὰ τερπνὰ καὶ θέτουν τα ἐμπρός του·

1547. καιρὸς ἐγγίζει τοῦ Μαιοῦ καὶ συκονταίνει το πάσχα V. — 1548. le second και manque V. — 1549. τὴν γῆν ῥ. γ. καὶ λούλουδα τα πάντα V. — 1550. manque V. — 1551. ὁ φουντολουλουδιζουσιν. γεμίζουσιν τ. ἄ. V. — 1552. καθ᾽ ἐν χρονον συνηθειον τα ἄνθη νὰ συνάζουν V. — 1553. μαζωνουν τα ἀπὸ παντοῦ. τον ἀμηρᾶν τὰ φέρνουν V. — 1554. ἄνθη L. manque V. — 1555—1559 se lisent ainsi dans V: ἀπότι κρίνων, ῥοδων τε καὶ τριανταφυλλάκια ὅλα τα στέλλει ὁ ἀμηρᾶς τὰς εὐγενιας ἐκείνας | τα ἄνθη γὰρ συνάζουσιν, βανουν τα στα κοφινια τὸν ἀμηρᾶν τὰ φέρνουσιν και βάνουν τα ὀμπρος του και ἐκ το καθεν κοφίνιον κι ἐκ τὸ καθενα ῥόδον | ὅποιον χρειαστῇ ο ἀμηρᾶς ν π. δ φ — 1559. ὅ κ ἐ ποθοερωτοπλεμένα . π δ. φ L. — 1560. κ ὁ. ὅσα πομείνουσιν ν. πέμψῃ τὰς γυναῖκας V. κ ὁ τ ἐναπομείνοντα. . . την φουδούλαν L. — 1561. κατὰ λεπτὸν τ κ ὡ πρεπει και αρμοζει V. — 1562. ἐσιμωσεν τ π. καὶ ἡ σχολη V. — 1563. καὶ manque. ἐσυνάχθησαν τ ῥ ὅθεν ἦσαν V. ὁποθεν L. — 1564. manque V. — 1565. βαίλοι V. — 1566. ἔμπηκεν ὁ Φλώριος ἄπεσω V. — 1567. ἀπάνω του V. — 1568. πάχατε ὅ. ν φ ὅ α ἔν γ V. — 1569. μετ ἐκάθετον σκεπάζουν το τ α V. — 1570. ἄ ἐδραν L. — 1571. στὸν θάνατον ἔμπεσῃ V. — 1573. συνασουνται L. συνάζουνται οἱ ἄ. και οἱ πάντων μ. V. — 1574. θ μουσειωμένον V. — 1575. παίρνουν τα ῥοδα π. τ V. —

ἀπλώνει, παίρνει ἀπὸ ταντοῦ μοῖραν ἐκ τὸ καθένα·
καὶ ὁποῦ τὸ χέριν ἤπλωσεν νὰ πιάσῃ ἀπὸ τὰ ῥόδα —
ὁποῦ ἔσωθεν ἐκάθετον ὁ Φλώριος χωσμένος
ἐκ τούτων εἶχεν θέλημαν νὰ πάρῃ ἐκ τὰ ἄνθη —
ὅτι τὰ χέρια ἤγγισαν 'ς τοῦ ἀγόρου τὸ κεφάλιν.
καὶ πόσον τρόμον ἔλαβεν καὶ φόβον ἡ ψυχή του,
ὅμως οὐκ ἐκατέμαθεν | ὁ ἀμηρᾶς τὸν δόλον· f 157 r°.
κελεύει ἐπαίρνουν ἀπομπρὸς τὰ ἄνθη διασυντόμου,
τῆς Πλάντζια Φλώρες ὅρισεν ὅλα νὰ τῆς τὰ πέψουν
ὡσὰν καὶ πόθον εἰς αὐτὴν εἶχεν ἀπὸ καρδίας.
φέρνουν συντόμως, φέρνουσιν τὰ ῥόδα πρὸς τὸν πύργον,
σέρνουν ἐπάνω οἱ βάγιες της ἀπὲ τὸ παραθύριν,
καὶ μιά της βάγια ἐστέκετον, Κορίτζια τὸ ὄνομά της,
ἕτοιμη τοῦ νὰ στέκεται τὰ ῥόδα νὰ 'σεβάζουν,
τὰ ῥόδα τὰ μυριστικά, τὲς μυρωδιὲς ἐκεῖνες.
καὶ ὁ Φλωριος ἐκείτετον ἀπέσω στὸ κοφίνιν
καὶ ἐσύρναν τον οἱ βάγιες της | ἀπὲ τὸ παραθύριν· f 157 v°.
ἐνόμιζεν ὁ Φλώριος ὅτι ἔναι ἡ ποθητή του
καὶ ἐσήκωσεν ἀκρόμικρον, τὸ πρόσωπον δεικνύει,
τὴν κεφαλὴν ὁλόξαθη χρυσιοκεκαλυμμένη.
βλέπει, φοβεῖται ἡ βάγια της, στριγγίζει ἀπὸ καρδίας,
φωνάζει ἡ κόρη, ἐννοιώσασιν καὶ ἄλλες οἱ βαγίτζες·
τρέχουν νὰ ἰδοῦν τὴν ταραχήν, γυρεύουσιν νὰ μάθουν·

1576. *μερος ἐκ τὰ καλάθια* V. — 1577. *καὶ ὅταν τ χ του ἄπλωσεν* V. — 1578. *ο Φ. ἀπέσω* V. — 1579. *ἀπ' κεῖνον... πιάσῃ ἀπὸ τ ῥόδα* V. — 1579*a*. *ὅταν ἄπλωσεν ὁ ἀμηρᾶς νὰ πιάσῃ ἀπὸ τὰ ῥόδα* V manque *L*. — 1580. *ἐγγίσασιν τ. χ του εἰς τὴν κορφήν του ἀπάνω* V. — 1580 *a, b, c*, *ἐκείνου τοῦ χρυσόσκουλου, τοῦ χρυσομηλιγκάτου | ὁποῦ 'σαν τὰ μαλλίτζαν του ὡσὰν το δακτυλίδιν | ὁποῦ 'τον καὶ ἀντίσηκος τῆς κόρης Πλάτζια Φλώρης* manquent *L*. — 1581. *κ π φοβον ἔβαλεν καὶ τρόμαξεν ἡ ψ. τ* V. — 1581*a*. *νὰ μὴν τὸ μάθῃ ὁ ἀμηρᾶς καὶ τὴν ζωήν του χάσῃ* V. manque *L*. — 1583. *ὁρίζει καὶ ἐπῆραν τας ῥῆγας ἀπόμπρός του* V — 1584. *τὴν Πλάτζια Φλώραν ὅ δ να τὰ ἐπάρουν* V. — 1585. *τοσόνδε π. εἰς* V. — 1586*a*— 1586*n* manquent *L*. 1587*a* *ὁποῦ ἀπόσον ἐκάθετον κόρη ἡ Πλάτζια Φλώρα* | 1586*b* *ἐκείνη ἡ περδικοπλούμιστος, ἡ λιγνωτη κουρτέσα* | 1586*c* *ὁποῦ ἐγέμαν τὰ μαλλιὰ κατὰ σκουλὶ τὸν πόθον* 1586*d* *ἐκράτειε και τοὺς ἔρωτας τριγύρου στὴν ποδίαν της* | 1586*e* *καὶ ὅταν ἐσηκώνετον δαμὶν νὰ περπατήσῃ* | 1586*f* *ἤπαιρνεν ἄνεμον ἡ ποδιά της, ἐρῶτες κοιλαδοῦσαν* | 1586*g* *καὶ ἐπαρηγορούσασιν τὴν κόρην Πλάτζια Φλώρα* | 1586*h* „*τί ἔχεις κόρη μου ξανθὴ καὶ εἶσαι παιδλιμμένη;* 1586*i* *τί ἔχεις τὸ σχῆμα σοβαρον, εἶσαι ἀγριωμένη* | 1586*k* *χαίρου, ξαθή, τὴν νεότη σου χαίρου, μηδὲν λυπᾶσαι* | 1586*l* *ὅτι ἦλθεν ὁ νεώτερος καὶ τὸν πολλὰ τὸν ζήτας*" | 1576*m* *λοιπὸν στὰ περιλούλουδα ἂς τρέψωμεν τὸν λόγον* | 1586*n* *φέρνουν ἀποστειλάμενα τὰ ῥόδα εἰς τὸν πύργον* — 1587. *καὶ σύρνουν τα οἱ β. ἀπὸ τ. π* V. — 1588. *κ. μ κοπέλα ἐ Μπεχὴλ* V. — 1589. *ἕ νὰ ἱστέκεται τ ῥ νὰ νεβάζῃ* V. — 1591. *ἐκάθετον μέσα εἰς* V. — 1592. *ἐσύραν τ... ἀπο* V. — 1593. *ἐφάνη γοῦν τὸν Φλώριον ὁ ἔνι Πλάτζια Φλώρα* V. — 1594. *σηκώνει τὸ κεφάλι του τ. π του ἐφάνη* V. — 1595. *ἡ κεφαλή του ὁλοξανθος καθάπερ τὸ χρυσάφι* V. — 1595*a*. *ἦσαν καὶ τὰ μαλλίτζια του Ἀβεσαλοὺμ την τρίχα* V. manque *L*. — 1595*b*. *λιθαρωτός, πανέμνοστος, ἀτίμητος, ὡραῖος* V. manque *L*. — 1596. *βλέπει καὶ ἐξεστηκεν βάγια ἀπὸ τὸ παραθύριν* V. — 1597. *ἐστρίγγισεν ἀπὸ καρδίας φωνάζει ὡς ἐδυνάτον* V. — 1598. *τ οἱ ἄλλες σύντομα ῥωτοῦν δια ν. μ.* V. —

„τί τὴν μορφὴν ἠλλοίωσας, τί ἐστρίγγισας, εἰπέ μας;"
Κορίτζια ἦτον φρόνιμη, φρόνιμα ἀπηλογᾶται·
χώνει καὶ κρύβει τὸ ἀληθές, μηχάνημαν εὑρίσκει·
λέγει „πουλὶν ἐπέτασεν ἀφνίδια | ἐκ τὰ ῥόδα f 158 r.
κι' ἦρθε μὲ στὸ στῆθος, δειλιῶ, στριγγίζω μὴ μὲ φύγῃ.
φεύγει καὶ ὁ νοῦς μου, ἠμιθανὴς ἐτόμεινα αὐτίκα·
καὶ τὸ πουλὶν ἐπέτασεν, ἔφυγεν ἀπ' ἐμένα.
ἡ βάγια δὲ ἐκ τὴν μορφὴν ἐγνώρισε τὸν νέον,
ὅτι ἔναι ὁ πολυπόθητος κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες·
πρωτύτερα γὰρ ἔλεγεν ἡ κόρη τὲς βαγίτζες·
„γνωρίζετε, οἱ βάγιες μου, τί ἔναι τὸ σᾶς λέγω·
Φλώριος ἔν' ὁ πόθος μου καὶ ἡ ἀσχόλησίς μου,
Φλώριος ἔν' ἡ ἀγάπη μου καὶ ἡ παρηγοριά μου,
Φλώριος ἔν' ἡ τρῶσις μου καὶ ὁ ἀνασασμός μου,
Φλώριος ἔν' ὁποῦ ἔπαθα δι' ἐκεῖνον καὶ παθαίνω." f 158 v.
ὅμως ὡς ἐκατέμαθεν τὸ ἀληθὲς ἡ κόρη,
τρέχει συντόμως, ἔδραξεν, καὶ παρεκτὸς τὸν φόβον
πίπτει καὶ λέγει, ἀποτολμᾶ, τῆς κόρης Πλάτζια Φλώρες·
„μάθε, κυρά, καὶ γνώρισε μὴ μοῦ τὸ ἀπιστήσῃς·
ἦλθεν ἐδῶ, ἐπεσώθηκεν ὁ πολυπόθητός σου,
ὁ πόθος τὸν ἀπὸ καρδιᾶς εἶχες εἰς τὴν ψυχήν σου·
ἐδῶ 'ναι, νά τον, ἔπαρ' τον, φθάσε διασυντόμως."
στήκεται ἡ κόρη, σύντομα οὕτως ἀπηλογεῖται·
„τί λόγια λέγεις πρὸς ἐμέν, ὡς ἄνους συντυχαίνεις;
καὶ τί πικραίνεις τὴν ἐμὴν καρδίαν πεπικραμένην; f 159 r
καὶ τί φλογίζεις τὴν ἐμὴν ψυχὴν πεφλογισμένην;
ἐκεῖνον τὸν ἐγὼ ποθῶ ἐδῶ σιμὰ οὐδὲν ἔναι,
μακριὰ ἔναι ἀπὸ τὴν χώρα μας, εἰς ἄλλον τόπον ἔναι,
ἀλλὰ οὐδὲ ἀετὸς οὐδὲ πουλὶν νὰ ἔλθῃ νὰ πετάξῃ,

1600. καὶ ἡ Μπεχὴλ ὡς φρονιμη τέτοια συντυχαίνει V. — 1601. manque V. — 1602 πουλίτζιν ἦλθεν κἔκατσεν στὴν κεφαλήν μου ἀπάνου V. — 1603 et 1604 sont remplacés dans V par καὶ ἥπλωσα τα χέρια μου τάχατε νὰ πιασω — 1606. ἡ Μπεχηλδα ἀπὸ τας εὐμορφίας τὸν νέον ἐγνωρίζει V. — 1607. ὅ αὐτος ὁ π. ἔναι τ Π Φλώρας V. — 1608. πρωτύτερον γ ἤλεγεν ἡ κ τὰς βαγιτζας V. — 1609. ἐξεύρετε βαγίτζες μ V. — 1612. Après καὶ les mots ἡ παρηγορία μου sont raturés L. — 1613, 1614 manquent V. — 1615. τ ἡ βαγια σύντομα στην ἡλιογεννημένην V. — 1616. τὰ συγχαρίκια τἄμορφα λέγει τὴν Πλάτζια Φλώρα V. — 1616a. σκύπτει κρυφὰ καὶ λεγει την τὰ γλυκερὰ μαντάτα V. — 1617 ἤξευρε κυρατζα μου μηδὲν μὲ τ ἀ V. — 1617a. τον νέον τὸν καρδιοπονεῖς, τώρα στὸν πύργον ἔναι V. manque L. — 1618. ἢ ἰδοὺ ἀπεσώθηκεν V. — 1619. ὁ π του... εἶχεν V. — 1620. manque V. — 1621. ἡ Πλάτζια Φλώρα εὐγενὴ οὕτως την ἀπεκρίθη V. — 1622. καὶ τί με σ V. — 1623. κ. τ π τ κ ἐμῆς τῆς πικραμένης V. — 1624. κ τ φ τ. καρδίαν τὴν καταφλογισμένην V. — 1625. ποθῶ ἐγὼ ἐδῶ κοντά οὐκ ἔ. V. — 1626. μακρὰν ἀπὸ τοὺς τόπους μας εἰς ἄλλους τόπους ἔ V. — 1627. ἀετὸς ἂν ἦτον, κόρη μου, νὰ διώχνῃ τοὺς ἀνέμους V. ἀ οὐ ἀτός... ν πετάξῃ ν ε L. —

νὰ φθάσῃ ἔτσι σύντομα κ' ἐδῶ νὰ καταλάβῃ."
λέγει τῆς· „ρόδα εὐγενές, γλυκοπεποθημένη,
ἂν οὐ πιστεύεις, ἔφτασε· δεικνύω σου τὸ πρᾶμαν,
ὅτι καὶ σὺ παρόμοιος εἶσαι τοῦ νεωτέρου,
ὅτι ἀκμὴν ὡραιότερον οὐκ οἶδα γεννημένον
εἰς εἶδος, εἰς τὴν θεωριάν, εἰς ἡλικιάν, εἰς πάντα." f 159 v°.
ἀκούει ταῦτα ἡ λυγερή, κλαίει καὶ ἀναστενάζει,
κινᾷ νὰ πᾷ νὰ τὸν ἰδῇ, βλέπει, κατεγνωρίζει·
γνωρίζει τὴν ἀγάπην της καὶ τὴν ἀσκόλησίν της·
πίπτει εἰς τὴν γῆν, λιγοθυμᾷ καὶ πάλιν μεταφέρνει·
δράσσει, περιλαμπάνει τον καὶ κεῖνος τὸ κοράσιον.
λέγει του· „καλῶς ἐπέσωσες" καὶ αὐτὸς ἀνταπεκρίθην·
„καλῶς ηὗρα τὴν λυγερήν, τὴν γλυκοαπαντοχή μου."
πόση χαρὰ καὶ ἀσχόλησις καὶ πόσος πόθος τρώσῃς
νὰ γίνετον ἀνάμεσα τῶν δυὸ γλυκοποθούντων· . . .
καὶ γὰρ τὰ ῥόδα εὐγενά, τὰ δροσομυρισμένα. . .
εἰς ἓν κλινάρι ἔμνοστον | ὁποῦ ποθοῦντας πρέπει f 160 r°.
παραδιαβάζουν, χαίρουνται, σφικταπεριλαμπάνουν,
γλυκοφιλοῦν ἐνήδονα, ἀλλήλως ἀσχολοῦνται.
ὁ ἀμηρᾶς δὲ τὸ συβὰν τελείως μὴ κατέχων,
προστάττει μετὰ ὁρισμοῦ, μηνᾷ πρὸς τὸ κοράσιον,
νὰ πᾷ πρὸς τὸ παλάτιον νὰ ἰδῇ νὰ τὴν συντύχῃ,
νὰ εἰπῇ τάχα ὑποθέσεις καὶ ἀφήγησιν μετ' αὐτοῦ.

1628. οὐκ ἦλθεν ἐτζ. σ ἐ. ν κ V. — 1628a. πάλι ἀνταπεκρίθηκεν κα. λεγει το κορίτζ. V. manque L. — 1628b. ἐποῦ 'τον κα. μυστηριακη τῆς κόρης Πλατζια Φλωρης V. manque L. 1628c. ἔλα μ' ἐμεν, κυράτζα μου, κἐγω νὰ σέ τον δειξω V. manque L. — 1629. ὦ ῥοδον πανεξαίρετον, γλυκοπεποθημένον V. — 1630. ἀκλοῦδα μου, κυράτζα μου κ' ἐγω να σε τον δείξω V. — 1631. ὅτι και σύ, ἀφεντρα μου, ἐκεῖνον ομοιάζεις V. — 1632. ακμην avec ο en surcharge L. οὐκ οἶδα στην ἐπίγειον εμορφον παρα τοῦτον V. — 1633. manque V. — 1634. κ. κ. οὐ 'πομένει V. — 1635. β κ' ἐγνώρισεν τον V. — 1635a. εγνωρισεν ἡ εὐγενια τον πολυποθητον της V. manque L. — 1636. ἀσχόλησιν V. — 1637. εὐθυς τῆς ὥρας ἔπεσε. στην γῆν ἐξαπλωμένη V. — 1637a. φέρνουν νερον ῥοδοσταμμαν, ῥαντιζουν την την κόρην V. manque L. 1638. τρεχει ὁ Φλώριος σύντομα ἐπεριλάμπασέν την V. — 1638a, b, c, d. ελιγοθυμησε κι αὐτος, ἔπεσε μὲτ την κορην | ῥαντίζουν συνηφερνουν τους μὲ ὅλης ἐπουλθαν | ἀφ ὅτις ἐσυνῆφεσ α ἀλλήλοις ἀσχολοῦνται | περιλαμπάνει τον γλυκια ἐκεῖνος το κορασιον V. manquent L. — 1639. manque V. — 1640a, b, c. καλῶς ἦλθες, αὐθέντη μου καλε, γλυκια μου αγάπη | ποτε χαρα να είχαμεν αν ἤμαστεν οἱ δύο | ἐκεῖ εἰς την πατρίδα μας και εἰς τα γονικά μας V. manquent L. — 1641, 1642. manquent V. — 1643. τὰ ῥοδα τα εὐγενικά τ. δ. V. ῥ. ευγε ές L. — 1644. ἐ χρυσον ζωγραφισμένον V. — 1645. π χ σφικτοπεριλαμπάνουν V. — 1645a. ὥσπερ κισσος εἰς το δενδρον οὕτως περιεπλακῆκαν V. manque L. — 1646. ἀλλήλοις V. — 1646a. ἐκεῖ γαρ την ἐγνώρισεν ο Φλωριος την κορην V manque L. — 1646b. και μετα πόθου τοῦ πολλοῦ ἐπλήρωσαν τὸν ἔρω V. manque L. — 1647. και το συμβαν ὁ ἀμηρᾶς ποσῶς οὐδεν ἠξεύρει V. — 1648. π. μ ὁρισμον μανεῖ V. — Au lieu de 1649 et 1650 Va les 4 vers suivants (1649a, b, c, d) : να πᾷ να δῃ και το νερον αν ἐναι βουρκωμενον | ὁποῦ 'χεν την ἐνέργειαν και χύνει ἀπο τον πύργον | βλέπει θολον, ἀγνωριστο την τοῦ νεροῦ την θεαν | βαλει λαλιαν ἐρώτησεν ἀπάνου εἰς τον πύργον — 1650. να τῆς εἰπῇ τ ὑποθέσεις L. —

Κορίτζια ἐπεκρίθηκεν, λέγει τῶν μηνυτάδων·
„ὑπᾶτε εἰπεῖ τὸν ἀμηρᾶν ὅτι ἀρρωστιὰ ἐσυνέβη
τῆς κόρης καὶ ἀναπαύεται ἀδύνατα στὴν κλίνην,
καὶ τέτοια ἀνάγκη δυνατὴ πειράζει τὸ κοράσιον,
ὅτι οὐκ ἀναπαύεται νύκταν οὐδὲ ἡμέραν." f 160 v°.
ὑπᾶσιν οἱ πεμπόμενοι, τὸν ἀμηρᾶν ἠλέγξαν
ὅσα ἡ Κορίτζια ἔφθεγξεν αὐτίκα πρὸς ἐκείνους.
ἀκούσας ταῦτα ὁ ἀμηρᾶς θλίβεται τὴν καρδίαν·
θέλει ἀπατός του νὰ ὑπᾶ νὰ ἴδη τὸ κοράσιον,
νὰ δώση παρηγόρημαν τάχα ὡς πρὸς ἐκείνην·
καβαλλικεύει, ἐκίνησεν, ὑπάγει πρὸς ἐκείνην,
δίδει κλειδιὰ κ' ἐνοίξασιν, ἀνέβηκεν ἀπάνω·
εἰς ἓν θρονὶν ἐκάθισεν, θέλει νὰ ἰδῇ τὴν κόρην·
καὶ ἡ κόρη ἀντάμα ἐκείτετον μετὰ καὶ τοῦ Φλωρίου,
περιπλεμένη ἐρωτικά, καθὼς εἶχεν τὸ δίκαιον,
ὕπνον γλυκύν, γλυκύτατον ἐντάμα νὰ κοιμοῦνται
εἰς κλίνην χρυσιοστόλιστον πολλὰ εὐγενικοτάτην.
τὸ ἰδεῖ τὴν κόρην ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τοῦ νεωτέρου, f 161 r°.
πονεῖ, στενάζει, θλίβεται, τρώγεται τὴν καρδιάν.
σύρνει σπαθίν, ἐγύμνωσεν καθάριον ὡς τὸν ἥλιον,
κόπτει ὡς τὴν φλόγα, δίστομον, χρυσοκεκοσμημμένον·
ἠθέλησεν ὁμοῦ τους δὺο ἐκ τῆς ζωῆς χωρίσαι·
ὅμως δὲ πάλιν ἐν καρδιᾷ φείδεται τῆς μανίας
καὶ οὐδὲν σαλεύει κἂν ποσῶς κανέναν ἐκ τους δύο.
καθὼς ἔναι ἡ συνήθεια πάντα στους ἀμηράδες
ἀπού των τὴν ἐκδίκησιν ποτὲ νὰ μὴ τὴν ποίσουν,
ἀμμὴ νὰ κρίνη ἡ κρίσις τους τὸ δίκαιον νὰ ἔναι,
ὁρίζει καὶ σφαλίζουν τους ἄνω εἰς τὸν πύργον μεσα·
μισσεύει πάλιν, στρέφεται ὅπου ἦτον τὸ παλάτιν,
κάθεται, συμβουλεύεται μετὰ τους ἄρχοντάς του.

1651. κορίτζιν ἀπεκρίνεται V. — 1652 ὑ εἰπῆτε... ὁ εἰς ἀ L. σύρε και πὲ τὸν ἀμηρᾶν δια τὴν Πλάτζια Φλώρα V. — 1653. ἀσθένεια την ἐσέβηκεν και κεῖτεται σ κ V. — 1654. τοιούτη ἀ θαυμαστὴ πειρᾶται τ κ V. — 1656. ὑπάγει κι ἀναφερ ει τον καθως ἔλαβεν λογους V. — 1657. τὸν ἀμηρᾶν τα τήγγειλαν τα εἶπεν το κορίτζ. V. ἐκεῖνοι L. — 1658. ηκουσεν τ ἀ θ τ κ V. — 1659. θ ἀπος του να υπᾶν να ἴδη τὴν Πλάτζια Φλωρα V. — 1660. : δ καὶ παρηγορία τάχατε τὸ κοράσιο V. — 1661. εἰς τον πύργον V. — 1662. δ κ ἡ ανοῖξασιν ἐσεβηκεν ἀπέσω V. — 1663. κα' εἰς θ ἑ. V. — 1664. Le premier καὶ manque L. — 1665. τ δυνατὰ μ ἀγάπην γλυκοτάτην V — 1666. ὁμάδι ἐκοιμοῦντα V. — 1667. χ και εν V. 1668. τὸ νὰ ἰδῇ ὁ ἀ V. — 1668a. τὸ πῶς οἱ δυο ἐκείτουνταν ομάδι εἰς την κλινην V. manque L. — 1669, 1670. ἐγύμνωσεν L. — 1671. ὡς φλογα δ χρυσοκοσμημενον V. — 1672. ἠθελησεν ομοῦ τὲς δύο νὰ ἀποκεφαλίσῃ V. — 1673. π ἐκ καρδιας V ἐν καρδια L. — 1674. κ. δε. ἐπάλευσεν ποσῶς κανεὶς ἀπο τους δύο V. — 1675. κ ε σ. παντων των ἀμηραδων V. κ ε. κα. ἡ σ L. — 1676. ἀποί τους V. — 1677. εἰ μη... ν εἶναι V. — 1678. ὁρίζει κ. κλειδώνε. τ ἀπέσω εἰς τ π V. — 1679. ἐδιάβην εἰς το σπίτιν του εἰς τα παλατια του V. — 1680. μηνεῖ πρὸς ὅλους ἄρχοντας κ' εἰς την βουλην ἐκατσαν V. —

„τίς ἀπ' ἐσᾶς τοὺς ἄρχοντας ἐμὲ νὰ συμβουλεύσῃ, f 161 v°.
ὅτι ηὗρα τὴν παράξενον κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε
ἔνδον τοῦ πύργου, ἐκείτετον ἀπάνω στὸ κλινάριν
μὲ ἄγουρον παλεξαίρετον, ξένον ἀπ' ἄλλην χώραν,
περιπλεμένη ἐρωτικὰ μὲ ἀσχόλησιν μεγάλην
καὶ τὴν ἐμὴν ἀσχόλησιν ἔταξεν ὡς ἀράχνην,
ὁποῦ τελειῶς ἐνόμιζα ἐμὴν κυρίαν νὰ ποίσω.
καὶ ἐκείνη ἐκατεφρόνεσεν, ἔποικεν τέτοιον πρᾶμαν·
τί τὸ λοιπὸν ὁρίζετε νὰ ποίσωμεν εἰς αὔτην;"
εἷς καβαλλάρης ἵσταται ὀρθὸς 's τοὺς πόδας, λέγει,
λέγει πρὸς πάντας εὔτολμα· „ἄρχοντες, μεγιστάνοι,
ἐμὲν μεγάλη εὐτολμιὰ μὲ φαίνεται καθόλου
καὶ ἀλαζωνειὰ καὶ μηχανειὰ καὶ πλήρης γέμων δόλου,
καὶ οὐκ ἂν τοσῶς ἐκδέχομαι ὅτι νὰ τὸ ὑπομένῃ
ἡ ἡμετέρα δυναστειὰ | τὸ πρᾶγμα τὸ τοιοῦτον f 162 r°
ὅτι ἐκεῖνος εἰς ἡμᾶς ἦλθεν μὲ τέτοιον θράσος·
λοιπὸν ἂς λάβῃ θάνατον ὁ πράξας τὰ τοιαῦτα·
τὴν τόλμην, τὴν ἐπιβουλιάν, τὴν ἀφοβιάν, τὴν ὕβριν."
οὕτως λοιπὸν ἐδράξασιν οἱ πάντες ὑπηρέται,
δένουσι χεῖρας ὄπισθεν βιαίως καὶ τῶν δυο
εἰς ἀμηρᾶν τοὺς φέρνουσιν ἐντάμα ὡς καταδίκους
ἐμπρὸς εἰς τὸ παλάτιον γυμνοὺς μέσα στὸν φόρον.
μέσα στὸν φόρον σύναξις ἐγίνετον τῶν πάντων,
ὁποῦ τὴν κρίσιν καὶ τῶν δυὸ ὁ ἀμηρᾶς δικάζει.
δικάζει, ἐκατεδίκασεν πυρὶ πυρπολησθῆναι.
ἀκούει ταῦτα ἡ λυγερή, ὀλιγωρᾷ καὶ πίπτει,
πάλιν συφέρνει, ἐγέρνεται, κλαίει καὶ ἀναστενάζει,
λέγει „κακὰ ἐπεσώθηκες, πρὸς Φλώριον ἡ κόρη,
καὶ διὰ σὲν ὀλιγωρῶ, πονῶ, διχοτομοῦμαι,
ὅτι δι' ἐμὲν ἐπαίρνεσαι | σήμερον νὰποθνήσκῃς f 162 v°.

1681. τ ἀπὸ σᾶς τ. ἀ. ἐ βουλὴν να δώσῃ V. — 1682. Φλωρα V. — 1683. καὶ εκειτετον L. ἀπάνω εἰς τὸν πύργον μου μέσον εἰς τ. κ. V. — 1684 ξ. ἀπο τὴν χ V. — 1685. καταπλεγμένοι... ἀγάπην γλυκωτάτην V. — 1686. ἔποικεν ὡ ἀ. V. — 1688. ἐ κατεφρονησεν κ' ἐποῖκεν τ. πρᾶγμα V. — 1689. τ τ λ διακρίνετε V. — 1690. κ' εἷς κ ἰ δριμεὰ ἀπηλογεῖσθαι V. 1690a. ἄρχων παλάρχιος καὶ θρασὺς λέγει προς τὸν σουλτανον V. — 1691. λ. τ. π ἄρχοντας· ἀ. μ V. λέγει manque. προ L. — 1692. Φ εἰς τοῦτο V. — 1693. κ μηχανη V. — 1694. ἐκδεχεται ὁ ν τ ὑπομένω V. ὑπομενω L. — 1695. στὴν ὑμετεραν δυναστείαν νὰ πράξῃ τὰ τοιαῦτα V. Dans V 1696 précède 1695. — 1696. ὅ και κεῖνος... πρᾶγμα V. ἦλθεν εἰς ἡμᾶς μετετοιούτον θ L. — 1697. manque V. — 1698. ἐπιβουλην V. — 1699. ὁρίζουν νὰ τοὺς φέρουσιν ἔμπρος εἰς τον σουλτάνον V. — 1700. στουδαίως τους ἐφέρασιν ἐξ ἄγκωνα δεμένους V. — 1701, 1702. manquent V. — 1702. μ σ. φ. manquent L. — 1703. καὶ μέσην σύναξιν πολλην ἐγένετο τ π V. — 1705. καὶ κάμνει κι ἀποκρίνει καὶ οἱ δυο στο πῦρ νὰ σέβουν V. — 1705a. να κάψουσιν τον Φλώριον μετὰ τὴν Πλάτζια Φλώρα V. manque L. — 1706. ὀλογυρά V. — 1707. π συμφερει ἐ κ και ἀ V. — 1708. ἀπεσώθηκες Φλωριε μετ' ἐμέναν V. — 1710. ὅ διὰ μὲν σὲ παίρνουσιν V. —

ἔδε ἀνομιὰ καὶ συμφορὰ τῆς ἐλεεινοτάτης."
πάλιν αὐτὴν ὁ Φλώριος οὕτως ἀπηλογᾶται·
„ὦ ῥόδον πυργοφύλακτον, καστελλοκυκλωμένον,
τετηρημένον ὡς δι' ἐμέν, ἀδολοφυλαγμένον,
δι' ἐσὲν φοβοῦμαι, δειλιῶ, δι' ἐσὲν πονῶ καὶ κλαίω.
καὶ ἂν ἐγλυτώσῃς θάνατον, καλή, γλυκειά μου ἀγάπη,
διὰ τὸν ἐμὸν τὸν θάνατον ἔννοιαν ποσῶς μὴ ἔχῃς·
ἔχω τὸ δακτυλίδιον μὲ ἀτίμητον λιθάριν
καὶ κράτει το εἰς τὸ χέρι σου, τίποτας μὴ φοβᾶσαι."
καὶ ἡ Πλάτζια Φλώρε ἀπόκρισιν πάλιν πρὸς αὐτὸν λέγει·
„ἂν ἀποθάνῃς, ἤξευρε οὐ θέλω νὰ ἐκφύγω
μόνη μου ἐγὼ τὸν θάνατον, νὰ ζῶ ὡς ἀτυχεστάτη,
ποτὲ χαρὰν οὐ μὴ νὰ ἰδῶ πάντα θλιμμένη νἆμαι·
πάλιν κάλλια τὸν θάνατον νὰ ὑποδεχτῶ μετά σου,
καὶ κἂν ἂς ἔχω ἀφιέρωσιν ὅτι ἐν τῷ παραδείσῳ
ὡς καὶ καθάρια χριστιανὴ θέλω ἀποκαταντήσει
παρὰ | νὰ ζῶ εἰς μαγαρισιὰν τῶν μὴ ὁμολογούντων f 163 r°.
τὸ τοῦ Χριστοῦ μου ὄνομα καὶ τὸ τῆς Θεοτόκου."
ἀκούει ταῦτα ὁ Φλώριος, σπαράττει τὴν καρδιάν του,
περιλαμπάνει την σφικτά, κρατοῦν τὸ δακτυλίδιν,
ἔσω εἰς τὴν φλόγαν ῥίπτονται ὑπὸ τῶν ὑπηρέτων.
καὶ ἐκεῖ ἐφάνη ἡ ἐνέργεια ἡ τοῦ δακτυλιδίου·
φεύγει τὸ πῦρ, ἠσβέννυται, ἄνεργον ὑπομένει·
ἡ φλόγα δρόσος δείκνυται ὑπὸ τοῦ Παντουργέτου,
καὶ σῶοι καὶ ἀκέραιοι στέκουνται ἀνυμνοῦντες
θεὸν τὸν παντοδύναμον καὶ πλάστην τῶν ἁπάντων,
καὶ μέσον τῆσδε τῆς φλογὸς ἔστραπτον ὡς ὁ ἥλιος.
τὸ ἰδεῖ τὸ πλῆθος ἔκραζον μετὰ φωνῆς μεγάλης·

1711. ἀπηλογεῖται V. — 1712. ὡς ῥόδον L. — 1713. τετηρημένη . . . ἀδολοφυλαμένη V. ἀδολοφυλημένον L. — 1714. διὰ σεν (bis) V. — 1715. μὴ νὰ γλυτώσῃς θ κ γ μ' ἀ V. — 1715. τον ἐδικόν μου θάνατον δεν εχω ὅμως V. — 1717. ὅμως ἐ L. ἔ δ μ' ἀ λ V. — 1718. κράτειε τ. εἰς τὰ χέρια σ τίποτες μ φ V. — 1718a. ὅταν τὸ δακτυλίδιν μου κρατῇς το μετὰ σένα V. manque L. — 1718b. οὐδὲ νερον οὐδὲ ἱστιὰν θάνατον μὴ φοβᾶσαι V — 1719. κ. ἡ Π Φλώρα θλιβερὰ τὸν Φλώριον ἐλάλει V. — 1719a. αὐθέντη μου, εὐγενικὲ αὐθέντη V. manque L. — 1721. μόνος L. μονος ἐσὺ τ θ. ν ζ χωρὶς ἐσένα V — 1722. π χ νὰ μὴν ἰ πανθλιμμένη ν μένω V. — 1723. καὶ κάλλιον τ. θ ν δώσω μετ' ἐσένα V. ὑποδεκτῶ L. — 1724. κὰν νὰ ἐλπίζω. νὰ θαρρῶ. ναὶρῶ ἐλεημοσύνη V. — 1725. εἰς πίστιν τῶν χριστιανῶν θέλω νὰ ἀποθάνω V — 1726. εἰς ἀσωτία V. — 1227a. θέλω νὰ λαβω θάνατον εἰς τὰ πιστὰ ἐκείνων V. — 1728. σπαράσσεται ἡ καρδία V. — 1729 περιλαμβάνει τ σ κρατοῦν τ δ V. — 1730. ῥίπτουν τους μέσα στην ἱστίαν ὑ τ ὑ V — 1731. ἀλλ' ἡ ἐνέργεια ἐφάνηκε τὴν τ δ V. — 1732. ἐσβέστηκεν, ἄ ἀπομένει V. — 1733. ἡ manque L. ἐφάνηκεν ὑπο τοῦ παντοκράτωρ V. — 1734. μικροὶ μεγάλοι ἐκράυγαζαν καὶ ἐπαρακαλοῦσαν V. — 1735. κ μέγαν παντοκράτωρ V. — 1736. μέσα στο πῦρ ἐστέκασιν ἐστράπτασιν ἐστέκουνται ὡς φέγγος V. — 1736a. ἡ κόρη και ο Φλωριος σὰν τὰ λαμπρὰ τὰ ἄστρη V. — 1737. τὸ νὰ ἰδῇ L. Dans V ce vers est remplacé par: μικροὶ μεγάλοι ἅπαντες τον ἀμηρᾶν λαλοῦσιν | παρακαλοῦν τόνε πολλὰ γιὰ νὰ τοὺς συμπαθήσῃ. —

„συγχώρησε, συμπάθησε, φεῖσε τῶν ἀναιτίων
κἂν δι' ἐμᾶς ἂς ἔχουσιν ἔλεον σωτηρίας."
καὶ εἷς καβαλλάρης εὐγενής, καλός, πεπληρωμένος
ὃς καὶ πάντα εἰς φρόνεσιν καὶ εἶδος...
στήκει ὀρθός, δικάζεται, τὸν ἀμηρᾶν ἐκεῖνον
λέγει τον „ὡς μὲ φαίνεται εἰς τὴν συνείδησιν μου
ἔχουν ἐκ ῥίζης εὐγενῶν ἐκφυλλισμένοι κλάδοι
ἢ βασιλέως ἢ ῥηγῶν ἢ τέκνα μεγιστάνων·
καταλεπτῶς σαφήνισον πόθεν καὶ τίνες εἶναι, f 163 v°.
καὶ πόθεν ἐγεννήθησαν καὶ ποιατῆς θρησκείας
την κόρην καὶ τὸν νεώτερον ἐρώτησε τοὺς δύο."
ἀκούει ταῦτα ὁ ἀμηρᾶς, ἀρέσκει τοῦ τὸ πρᾶγμαν
τρῶτο ἀπὸ τὴν κάμινον τὰ ἔβγουν οἱ δεσμωμένοι
ὁρίζει, λύουν τὰ δεσμά, στέκουν καὶ ἐρωτοῦν τον·
λέγει τον „Φλώριε εἰπέ, μὴ κρύψης τὴν ἀλήθειαν
ἂν θέλης θάνατον φυγεῖν καὶ τὴν ζωὴν κερδέσης,
εἰπέ μοι τὴν ἀλήθειαν, βλέπε μὴ κρύψης λόγον,
εἰπέ μοι πόθεν καὶ τὸ τίς εἶσαι καὶ ποίας χώρας
καὶ πόθεν καὶ ἦλθες καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδῶ εἰς τὸν τόπον τοῦτον,
καὶ πόθεν καὶ ἤμπες καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδῶ στὸν πύργον τοῦτον."
ὁ Φλώριος ἀποκρίνεται εὔτολμα πρὸς ἐκεῖνον
„οὐ κρύβω τὴν ἀλήθειαν, μάθε την ἀπὸ τώρα·
ἡ ἐμὴ πατρίδα γέγονεν ἡ χώρα τῆς Σπανίας,
πατὴρ ὁ ἐμὸς ὁ Φίλιππος, ὁ βασιλεὺς ὑπάρχει,
ἡ μήτηρ μου φιλόσοφος ὑπάρχει γὰρ τὴν τέχνην,
τὴν τέχνην τὴν ἐπιτάσοφον ἐγίνωσκεν εἰς ἄκρον,
καὶ μετὰ τέχνης τῆς σοφιᾶς μητρὸς τῆς ἐδικῆς μου
ἦλθα καὶ ἐπεσώθηκα ἐδῶ 'ς τούτην τὴν χώραν f 164 r.

1738. manque V. — 1739. κ. δ. ἐ. ὅσα κ. ε. συμπαθεῖον ἀπὸ τέλα V. — 1740. εἷς κ. ἐστάθη εὐγενικὸς ἀνδρεῖος V. — 1741. πλούσιος γιὰ καὶ φρόνιμος εὐγενικὸς μεγάλος V. — 1742. ὀρθὸς ἐστάθην παρευθὺς τον ἀμηρᾶν ἐλαλεῖ V. — 1742a. σουλτάνε αὐθέντη θαυμαστὲ καὶ αὐθέντα Βαβυλῶνος V. manque L. — 1743. ἐμένα ὡς μ. φ. ε. τ. σ. μ. V. — 1743a. αἰτία οὐκ ἔχουν οὐ πταίσιμον μᾶλλον ὁ θεὸς τὸ δείχθει V. manque L. — 1744. ὅτι ἐκ ῥ. L. ἀδέλφια εἶναι φαίνει με κ. αὐθεντῶν παιδία V. — 1745. κ' αἷμα τε βασιλικὸν καὶ ἀπὸ μεγάλο γένος V. — 1746. κατὰ λεπτὸν τοὺς ῥώτηξε τίνες κα. πόθεν εἶ V. — 1747. κ. π. ἐ. κ. ἀπὸ τοῦ κρατοῦσιν V. — 1749. ἀρέσει τον ὁ λόγος V. — 1749a. ἐλεημοσύνη ἔφτασεν στὸν νέον καὶ στὴν κόρην V. manque L. — 1750. ἔβγην L. ὁρίζει ἀ. τ. κ. ἐβγαίνουν οἱ δεμοσμένοι V. — 1751. λύουσιν L. στέκει καὶ ἐρωτᾷ τους V. — 1752. καὶ λέγει πρὸς τον Φλώριον ἄλλο το τι σὲ λέγω V. — 1752a. εἶπε με τὴν ἀλήθειαν μηδὲν με κρύψης λόγον V. manque L. — 1753. ἂ. θ. θ. ζωὴν κ. τ. ζ. κ. V. — 1754. manque V. — 1755. εἰ με τ. καὶ ἀπὸ τοῦ κ. ποίας χώρας εἶσαι V. — 1756. manque V. — 1757. κ. τί καὶ πῶς ἐσέβηκες ἐ. σ. τ. μέσα V. — 1757a. κα' ποια 'ναι ἡ πατρίδα σου καὶ ποια τὰ γονικά σου V. — 1759. ἀπὸ V. — 1760. ἡ manque L. — 1761. π. ἐμὸς... ὁ ἀμηρᾶς V. — 1763. τ. τ. τῆς φιλοσοφίας γινώσκει καὶ κατέχει V. — 1764. κ. μ. τ. καὶ σ. V. — 1765. ἐ. μέσα στὸν πύργον τοῦτον V. —

διὰ πόθον τῆς παράξενης κόρης τῆς Πλάτζια Φλώρες.
τῆς είμαρμένης τὸ ἄστατον ἐδίωκεν ὁ νοῦς μου
μὴ χάσω τὴν εὐγενικὴν κόρην τὴν Πλάτζια Φλώρε·
καὶ καλλιοτέρα 'ς θάνατον ἠθέλησα νὰ ἐκπέσω
καὶ εἰς πῦρ βληθῆναι ὀδυνηρὸν καὶ 'ς θάνατον βληθῆναι.
ὅμως ὁ παντοδύναμος θεὸς ὁ παντουργέτης
τὸ πῦρ ἐσβένει, δροσωδὲς τὴν κάμινον δεικνύει."
ἀκούει ταῦτα ὁ ἀμηρᾶς, δράσσει ὡς πρὸς ἐκείνους,
περιλαμπάνει καὶ τοὺς δυὸ μετὰ φιλοστοργίας·
ὁρίζει καὶ ἐνδύνουν τους μετὰ δορυφορίας,
τιμᾷ δὲ καὶ ἀξιώνει τους σεβαστοκρατορίας·
καθίζει τους εἰς θρόνον δὲ τῆς αὐτοκρατορίας,
ὡς δῆθεν γὰρ καὶ συγγενὴς ὑπῆρχεν βασιλέας
διατὶ ἐγνώραν ἔδειξεν αὐτῆς τῆς συγγενείας.
γάμους ποιεῖ βασιλικούς, συνάσσει μεγιστάνους,
δουκάδας πάνυ ἄρχοντας, | τιμητὲς καὶ πλουσίους· f. 161 v°.
ἐκεῖ τοὺς γάμους ἐκπληρεῖ ὡς ἔπρεπεν ἀξίως,
συντούτων δὲ καὶ χάρισμαν χαρίζει ἀφθονέραν,
χρυσάφια καὶ ἀσήμια καὶ λιθομαργαρίτα·
φέρνουν τα μετὰ παρρησιᾶς τὴν κόρην τὴν ὡραίαν,
πορεύεται εἰς τὰ ἴδια του, διαγέρνει εἰς τους γονεῖς του.
ὁ δὲ πατήρ του τὸν ἰδὼν μετὰ καὶ τῆς μητρός του

1766. παράξενος κ. τ. π. Φλώρα V. — 1767. τ. εὐγενικιᾶς τ. α. ἐδιώχθηκεν V. — 1768. μ. χ. τ. ἐρωτικήν και λυτήν ἀπὸ μένα V. — 1770. 'ς manque L. κ. κάλλιον ἠθέλησα να χάσω τὴν ζωήν μου V. — 1770. manque V. κα. ἐ. L. — 1772. τ. π. ἐσβέσθη δροσειδὲς π. κ. δροσίζει V. — Au lieu de 1773 V a les 8 vers suivants: κι ἀφότου τὰ ἐδιηγήθηκεν τίποτας δὲν ἀφήνει | το τι ἐπαθεν ἐκ τῆς ἀρχῆς μετὰ τὴς Πλάτζια Φλώρα καὶ συμπονεῖ τον ἀμηρᾶν, ἐξαπορεῖ το πρᾶγμα κατηγορεῖ και μέμφεται πατέρα του Φλωρίου | χαρίζει τοὺς τα χρήματα τοῦ δωκεν εἰς τὴν κορην | χαρίζει τους κι ἀλλ' ἀτίμητα, οἷους αὐτοὺς ἐποίκε — 1774. περιλαμβάνει τους γλυκιᾶς γλυκεῖα καταφιλεῖ τους V. — 1775. λαμπρὰν στολὴν βασιλικὴν φοραίνει και τους δύο V. — 1776. τ. κ. ἀ. τ. σεβαστοκρατορωτατα V. — 1777. εκάτζεν τους εἰς θρονο του ὁπου καθίζε ἐκεῖ ὁ V. — 1778. διὰ αὐτον γ. L. διατι ὑπῆρχεν σ. μετὰ πατρος Φλωρίου V. — 1778a. ὁ Φιλιππος καὶ ὁ ἀμηρᾶς οἱ δυο ταν ἐξαδελφοι V. manque L. — 1779. τοῦ Φιλίππου δι αὐτον ἐγνώρα ἐδειξεν τῆς συγγενείας L. δι αυτο ἐγνωρισεν αὐτῆς τ. σ. V. — 1779a τετιμημένα ἔμορφα ἐτίμησεν τους δυο V. manque L. 1779b. ἐκεῖ στεφανωθήκασιν ὁ Φλώριος κ' ἡ κορη V. manque L. — 1779c. ὁ ἀμηρᾶς ὁ συγγενης ἐπίασεν τὰ στεφανια V. manque L. — 1780. συνάγει V. — 1781. συναγει τ. ἀ. πενητας κ. π. V. — 1782. ποιεῖ τον γάμον V. — 1783. μετ αὐτα δε χαρισματα χ. ἀμφοτερους V. — 1784. χρυσα ἀσημομαργαρα πανπίματα δουκάτα V. λίθων μαργαρίτων L. — 1785 manque V. En revanche V a 8 vers que voici: 1784a. και τοῦ Φλωριου τους ἀρχοντας ὅλους δωροφορεῖ τους — 1784b. ὅλους χαρίσματα δωκεν ἐξαιρουσια μεγάλα — 1784c. καβαλλικεύει ὁ ἀμηρᾶς μ' ὅλους τοὺς αρχοντάς του — 1784d. τον Φλώριον ἐξέβαλεν εἰς συνοδίαν τῆς στράτας — 1784e. ἐπεζευσεν ὁ ἀμηρᾶς καὶ ὁ Φλώριος ἀντάμα — 1784f. και ἀπεχαιρετηθήκασιν ὡς ἔπρεπεν ἀξίως — 1784g. καβαλλικεύει ὁ Φλώριος ὁμάδι με την κορην. — 1784h. μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους του καὶ μὲ τοὺς ἀρχοντας του — 1786. γυρίζει... ὑπάγει στοὺς γ. τ. V. — 1787. ταῦτα δὲ τ. τ. τ. ἰ. L. —

λαμπρὰ τοὺς ὑποδέχονται, ἀξίας μεγάλας κάμνουν·
ἑτέρους γάμους ἐκπληροῖ βασιλικῆς ἀξίας.
ἀνάμεσα δὲ τῆς χαρᾶς, τῆς ἡδονῆς ἐκείνης,
τούτου πατὴρ ὁ βασιλεὺς μετὰ καὶ τῆς μητρός του
βαπτίζονται, χριστιανοὶ γίνονται παραυτίκα,
καὶ πᾶς λαὸς τῆς χώρας των, μικροί τε καὶ μεγάλοι,
εἰς πίστιν τὴν καθολικὴν Ῥωμαίων ὀρθοδόξων·
καὶ ἡ Ῥώμη διαλέγει τον Ῥωμαίων βασιλέα,
καὶ ἐβασίλευσε εὐσεβῶς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην.

τέλος.

1788. ἀποδέχονται V. — 1788a. ετήμασεν ὁ Στάνια ὅλας της τας λαμπάδας V. manque L. — 1788b. χαίρουνται καὶ εὐφραίνουνται τσούτριες καὶ τρουμπέττας V. manque L. — 1789. δευτέρους γ κάμνουτιν βασιλικοὺς ἀξίους V. βασιλικῆς ἀ L. — 1789a. καὶ ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ του χαίρουνται ἀμετρίως V. manque L. — 1793. τ χ του V. — 1795. διαλέγεται... βασίλειον V. — 1796. καὶ εὐσεβῶς ἐβασίλευσεν χρονους σαρανπέντε V. — 1796a. τὴν πρεσβυτέραν πολιν Ῥώμην τε τὴν μεγάλην V. manque L. — 1796b. και μετα ταῦτα θάνατος ἀπέθανεν ὁ νέος V. manque L. — 1796c. κ' ἡ κορη τον αὐτὸν καιρον μετὰ κὰν ἕνα χρονον V. manque L. — 1796d. η παρρησία και ἡ τιμή, τὸ κάλλος καὶ το πλοῦτος V. manque L. — 1796e. ἡ δόξα και ἡ φρονησις, το μεγαλεῖον, το μέγα V. manque L. — 1796f. ἡ αὐθεντία καὶ ἔπαρσις καὶ ἡ καταδεξοσύνη V. manque L. — 1796g. ὡς πλάσιν ονειράματος οὕτως σὲ βλέπει ο κοσμος V. manque L. — 1796h. οὐδὲ τοῦ κοσμου τὸ λοιπὸν ἀλλὰ σκιὰ τα πάντα V. manque L. —

OBSERVATIONS.

Vers 24. Le *cantare* nous apprend que 300 cavaliers accompagnaient le baron. J'ai donc corrigé ἐτήρων, qui ne donne aucun sens, en ἑταῖροι. — Pour ἀντάμα (au lieu de ἀντάμας) voir v. 115.

Vers 40. ὅστις de *L* ne peut se rapporter qu'à saint Jacques; ὥστε de *V* n'est pas clair non plus, mais avec beaucoup de bonne volonté on peut le traduire par „ainsi", „donc", λοιπόν.

Vers 42. Le second hémistiche de ce vers rappelle le commencement de *L*. Peut-être l'original avait-il un vers de plus, dont les mots καὶ νὰ τεκνοποιήσῃ, qui ne sont pas ici à leur place, gardent le souvenir.

Vers 52. Δράσσω (voir glossaire) est un présent formé sur ἔδραξα (voir *le Livre de Jonas* 4, 28, *Byz. Zeitschr.* X (1900, p. 211), qui à son tour remplace ἀπέδρασα (forme classique ἀπέδρα) de ἀποδιδράσκω. Le mot n'a donc rien à faire avec δράγμα, de δράττομαι, „saisir".

Vers 70. Le vers est inintelligible: *L* et *V* ont une faute commune. Le *cantare* (str. v.v. 7 et 8) a à ce passage: *davanti a lo re la presentaro, | quel presente bello tene caro.* Peut-être faut-il lire χαριτοδόμενην, mot forgé par le poète d'après χαριτοδότης. Pour l'accent cf. au vers 60 ὀδυρόμενη.

Vers 117. Il est probable que l'original avait χρυσομετάξωτον, ἐμορφοϋφασμένον. L'auteur chérissait les mots composés, cf. 118, 121.

Vers 119. Vers hypermètre dans *L*, inintelligible dans *V*.

Vers 122. Ἐκεῖνον τό, leçon commune aux deux manuscrits, doit se rapporter à ῥοῦχον (v. 117).

Vers 150. Les éditeurs et les critiques ont en vain tâché de corriger la leçon de *V* (voir le tableau à la page 23); on a proposé ἄνθη μία, „floraison", et ἀνθέμιον, „fleur" (artificielle?). A l'aide de *L* il nous a été facile de restituer le vers original; ἀνθόμοιος a la même signification que παρόμοιος (v.v. 1407, 1631).

Vers 151. Le vers est obscur; on aimerait expliquer „la beauté de chacun d'eux répondait à leur nom" (κλῆσις?), mais il faut garder le mot ὄψιν de *V*, à cause des vers correspondants du

cantare: e nel lor | viso anno tanto colore | quanto le belle rose era vermiglio (St. 14).

Vers 184. Ἕτερον pour ἄλλον n'a pas de sens ici; le traducteur n'a pas rendu le vers du *cantare* (St. 16, 8): *e tostamente leser lo saltero.*

Vers 192. Le sens de δενδρογλιόμορφος m'échappe.

Vers 245. L'italien n'a rien de correspondant à τῆς ἀγάπης τὸ σταθί. Dans le modèle de *L* et de *V* τῆς ἀγάπης était de trop: *L* a laissé de côté ces mots, qui rendent le vers hypermètre; *V*, pour les garder, a changé la phrase. Les vers suivants montrent que *L* est resté plus près du texte original.

Vers 249—252. Ces vers n'ont pas de correspondants en italien. Dans *L* et *V* il manque un vers après 251, à ce qu'il parait.

Vers 267. On lit dans le *cantare* (st. 23, 4): *e quanto l'ochio mio falla guardare. L* (ὡς ἔμεν) vaut donc mieux que *V* (ὡς δι' ἐμέ).

Vers 287. J'ai introduit dans le texte la correction de Mullach (αὐλικούς): αὐλητής (*V*) „joueur de flûte" est sans doute une faute, αὐλιστής (*L*) pour „courtisan" y ressemble.

Vers 331 et suiv. „Après le départ de son fils (nominatif absolu) le roi Philippe communique à la reine son souci de ce qu'il faut faire et décider."

Vers 394. Le roi fait convoquer tout le peuple (*e tuto i puovol fecie ragunare*, St. 32, 2), il s'adresse (v. 407 et suiv.) aux riches et aux pauvres; il est donc probable que pour οἰκήτορες il faudra lire οἱ κήτορες. Pour κήτορες dans le sens de ἄρχοντες, μεγιστάνοι, voir p. ex. Jean Moschus, Migne 87 c. p. 2952 D, 2953 A et Krumbacher, Κήτωρ (*Indogerm. Forsch* 1909), p. 103.

Vers 401 et suiv. Passage obscur, qui n'a pas de correspondant dans le *cantare*. *V* n'a rien qui vaille; de *L* on ne peut donner qu'une traduction approximative: „sa pensée se débattait (je crains que quelque calomniateur ne se soit élevé contre moi, prétendant que j'ai fait quelque chose de mal (λέγει pour λέγω, cf. 357, 358)." Ainsi qu'au vers 106 le discours direct est introduit d'une façon assez abrupte.

Vers 468. σελήνη ἀστροφύτευτα. Cette epithète bizarre est typique pour le langage confus du poète. Probablement il s'est souvenu du beau vers de Manasse (*Chronique* v. 132, ed. de Bonn): καὶ κῆπον ἀστροφύτευτον τὸν οὐρανὸν ἐποίει; la désinence -α, leçon des deux manuscrits, est due au désir d'exprimer un vocatif (cf. φυτευτής, φύτευτα, comme δεσπότης, δέσποτα).

Vers 524. Il faut comprendre καὶ συμπονεῖ καὶ συμπάσχει τον; cf. v. 517.

Vers 536. Si la leçon de *L* (ἐξομπλισμένην) est bonne, il faut expliquer: „à broderie seigneuriale" (cf. ἐξόμπλι de ἐξέμπλιον, ἐξομπλιάζω; voir Lambros, *Romans grecs*, glossaire); mais il est bien probable qu'il faut lire ἐξοπλισμένου. Le texte italien n'a rien de correspondant.

Vers 539. Phlorios craint qu'il n'arrive auprès de son amie qu'après la mort de celle-ci.

Vers 561. Les deux mss. ont une faute commune. Ma correction repose sur le sens de ὄρθωμα du vers 251, et sur le vers 566, qui paraît répéter la pensée exprimée aux vers 560 et 561.

Vers 571. Au lieu de ἄν on aimerait lire δέν, mais le passage est obscur; le vers 572 n'a pas de sens (voir *Introduction*, p. 20).

Vers 587. Combinez μὴ κατέχουσης ἐκείνης, c'est-à-dire Blanchefleur, τὸ πραχθὲν τῆς βουλῆς.

Vers 596. La leçon ἂν εὕρως οὐκ ἐποίσά το est justifiée par le texte italien: *s'io no lo atase* (var. *aintasse*), *direbbe ogn'uomo ch'io non lo amasse.* (St. 42, 7). Le poète grec n'a pas réussi à rendre le sens de *direbbe.* Au vers suivant le texte de *V* a un pied de trop; celui de *L*, quoique corrompu, était facile à corriger.

Vers 628. Traduction littérale de l'italien: *della bataglia datemi lo guanto* (st. 46, 2). Le gant étant le symbole du pouvoir féodal, l'expression, qui n'a pas de sens en grec, veut dire: „donne moi la permission de me battre".

Vers 648. Ἀγριόφθαλμος va mieux avec λέων ou δράκων qu'avec θάλασσα; cependant la combinaison se rencontre ailleurs, par ex., ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος, ὡς λέων βουλκαμένος (*Imberios et Margarona*, v. 156, dans Lambros, *Romans grecs*, p. 248), ὡς δράκων φουσκωμένος, καὶ ὡς θάλασσα ἀγριόφθαλμος (*Bélisaire* v. 19, 50 dans Wagner, *Carmina graeca*, p. 305)

Vers 670. Peut-être faut il lire τὴν κονταρέαν; ῥίπτω est employé pour ἀπορρίπτω.

Vers 671. L'expression ἀποτατεῖ 'ς τὲς σκάλες του n'est pas la mauvaise plaisanterie d'un copiste, car les deux manuscrits sont d'accord et, ce qui est plus grave, on lit dans *Imberios et Margarona* (Lambros, *Romans grecs*, p. 239 et suiv.) au vers 124 ἀποπατεῖ ὁ Ἠμπέριος, κρούγει τον εἰς τὸ στῆθος et au vers 403 ἀποπατεῖ στὰς σκάλας του, κρούει τον κονταρέαν. Nous avons ici affaire à un exemple curieux de la confusion entre prépositions dont nous avons parlé ci-dessus (ch. IV, § 93); ἀποπατεῖ est pour ἀντιπατεῖ. Qu'on compare Erotokritos B 1775: τσὶ σκάλες ἀντιπάτει; B 1894: ἀντιπατοῦν τσὶ σκάλες; Δ 1156: τσὶ σκάλες ἀντιπάτησε, et la note suivante de M. Xanthudides (à la page 497 de son édition): ἀντιπατῶ

ὡς καὶ σήμερον, πατῶ στερεῶς... Ἰδίως λέγεται ἐπὶ τοῦ ἱππέως τοῦ πατοῦντος ἰσχυρῶς τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἀναβολέως τοῦ ἐφιππίου.

Qu'on n'ait pas été choqué par la signification équivoque de *ἀποπατῶ*, cela provient du fait que la langue vulgaire, comme me le fait observer M. Kalitsunakis, ne connaît pas *ἀποπατῶ* dans le sens de *exonero ventrem.*

Vers 676. 677. Passage obscur et corrompu; il paraît que le poète veut dire: „Phlorios en brave homme qu'il était, ne voulait point frapper l'homme terrassé, pour lui porter un second coup.“ Le récit du combat est confus; le texte italien ne donne aucun secours. Au vers 685 les mots *μικρὸν θάρρος... δίδει τοῦ ἐπιτρατέζη* ne peuvent signifier que: „il donne un peu de courage au sénéchal“; le sens des derniers mots du vers 687 m'échappe. Peut-être: „l'épée glissait, ne pénétrait pas“. Dèsque l'épée toucha, elle tomba.

Vers 716a. Nous avions d'abord supprimé ce vers, dont la forme (même fin que 717) est suspecte et qui manque dans *L*, mais à défaut d'une leçon plus satisfaisante nous l'avons rétabli.

Vers 720 et suiv. Dans le *cantare* la jeune fille parle ainsi: *se Fiorio avese in se tante prodezze, | in verità vi dico, bel messere, | che voi parete lui alle beleze: | quando vi vego, lui mi par vedere.* J'avoue ne pas comprendre le premier vers de ce passage. Biancifiore peut-elle dire: „si Fiorio avait tant de valeur?“ Ne voit-elle en lui que son camarade d'enfance? En tout cas *L* donne une traduction exacte, tandis que *V* a introduit des changements qui rendent le passage obscur.

Vers 725—729. Le passage n'a pas de correspondant en italien. En cas pareil le texte de la traduction est souvent obscur et les copistes le traitent sans façon. Je ne comprends pas le vers 727.

Vers 733. *μηχα μαγεφευρετά* est un mot composé dans le goût du poète; *ἐφευρετά*, employé sans régime direct, n'a pas de sens. L'apostrophe injurieuse qui sert d'introduction à la recommandation de Phlorios se lit aussi en italien: *re malvagio e strano siati racomandata esta donçella* (str. 55, 5).

Vers 808. | Le copiste de *L*, ayant écrit *ἐκπέτου* au lieu de *ἐκπέμπου*, a persisté dans son erreur en ajoutant *ἐκ τὰ νέφη*.

Vers 819 et suiv. Comme d'ordinaire, *L* s'éloigne ici moins que *V* du texte italien, que voici: *l'uom ch'è inamorato | non dovrebe istar cosi pensoso | anci rider dovrebe e solaçare | per nostro amore e le dance danzare* (str. 59, 5 et suiv.). Les vers 826 et 826*a* donnent d'autres exemples des développements chers à *V*.

Vers 838. Ici *V* est peut-être plus près de la leçon originale que *L*. Les paroles de *L* n'ont pas de sens, celles de *V*

semblent signifier: il se souvenait de l'amour de celle que le sort lui avait destinée: pour le mot *μεριμνάν*, au vers 837, voir Introduct. ch. IV, § 80.

Vers 861. Il est probable qu'il faut lire *καθ' ὅλην τὴν καρδιάν.*

Vers 895. Vers inintelligible.

Vers 971. Vers hypermètre et, de meme que 970, probablement faux.

Vers 996. Il faut entendre *πρώτης κάκιστου συμφορὰ ἦν*; peut-être la leçon *συμφοράν* de *L* cache-t-elle un reste du verbe substantif.

Vers 1029. Mauvais vers, sans doute faux. La plainte de la jeune fille doit finir par le vers 1028, comme c'est le cas dans *V*.

Vers 1055 et suiv. Passage obscur. Il doit y avoir une lacune d'un ou de deux vers entre le premier et le second hémistiche de 1055, lacune commune aux deux manuscrits. Dans le *cantare* (st. 77) Fiorio, effrayé par un songe qu'il a eu („molto isgomentato | per uno forte sognio ch'avea fatto"), regarde sa bague et voit qu'elle a changé de couleur. Les mots *στραφάνεται ἐκ τοῦ ὕπνου* du v. 1058 prouvent que le texte grec original connaissait le songe révélateur. Probablement ce texte avait quelque chose comme ceci Phlorios est averti par un songe qu'il doit rejoindre Platzia Phlore avant que celle-ci n'ait quitté son pays (v.v. 1055, 1056); il retourne donc chez lui, regarde sa bague etc. (v. 1057).

Vers 1089. L'auteur veut-il dire: „que de ma vie je ne boive de nouveau le poison et l'amertume qui sera pour moi tout plaisir?" Le vers est corrompu; je n'y vois pas de rémède.

Vers 1119. *ἀνταμοιβὴν* ou *ἀνταμοιβὰς πολεμῶ*, pour „rémunérer, récompenser", est assez bizarre; comparez cependant pour le sens de *πολεμῶ* des passages comme *Imberios et Marg.* v. 629 (Lambros, *Romans grecs*, p. 275): *καὶ τὸ καράβι πολεμεῖ ἄρμενα καὶ φεύγει*, *Lybistros et Rhod.* 3674 (Wagner, *Trois poèmes du moyen-âge*, p. 345): *καὶ συγγαμπρόν μου, Κλειτοβῶν, μάθε ὅτι πολεμῶ σε* et Hatzidakis, Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλλ. (Athènes, 1905—1907), I p. 174.

Vers 1152. *τὸ φῶς τὸ νοερόν*, expression empruntée de la langue ecclésiastique qui n'est guère à sa place ici; on comprend que le scribe de *V* l'ait changée.

Vers 1198. Comparez avec ce vers les interruptions dans les vers 1490, 1491, 1492.

Vers 1215. La leçon de *V*: *τὸ πρόσωπόν του κλειδωτον* fait penser qu'il faut lire *κλειστή*; cependant *κλινή* peut être défendu.

Vers 1229. *νὰ μὴ ἔχει λόγος*, „sans doute possible, d'une manière décisive"; même expression aux vers 1319 et 1313. Cf. *Lyb. et Rhod.* 1511, 2151 (Wagner, *Trois poèmes*, pp. 284 et 302.

Vers 1248. ἀργυλόστιλον n'a pas de sens; on peut corriger, presqu' avec certitude, ἀργυροστόλιστον; cf. χρυσιοστόλιστον, v. 1667.

Vers 1252. „Il prépara, il arrangea sa traversée; il embarqua ses chevaux."

Vers 1268. Probablement il faut lire καὶ ἐκ ἰδιοθελήματος.

Vers 1278. Vers confus et certainement faux; comparez le vers suiv.

Vers 1279. On lit dans le *cantare*: *e i Babellonia si son sogiornati* | *al palaccio di Dario albergatore* (str. 98; 3, 4). Il paraît que le poète grec, en homme simple qu'il était, ne comprenait pas un aubergiste habitant un palais; il a donc arrangé le passage à son gré, et comme il y était question de Babylone, ville fabuleuse pour lui, il a hasardé la conjecture que c'est là que c'était trouvé le palais du grand roi David. Encore de nos jours Babylone est dans la poésie populaire une ville très lointaine et très puissante (cf. Polites, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, Athènes, 1914, pp. 138, vv. 6, 7 et 257, vv. 6, 7); on confondait au moyen âge la ville d'Egypte, située à l'endroit du Caire actuel, avec l'antique capitale de la Chaldée.

Vers 1302. Au vers 1255 nous lisons que l'hôte du *second* auberge s'appelle Μπελισάντας; Phlorios ne peut donc demander à son hôte de *Babylone* s'il est Πελεσάντος (voir sur ce nom, Introduct. ch. IV, § 103). Or dans un couplet du *cantare* qui manque dans la traduction grecque (st. 96, comparez le tableau, p. 17) il est dit que Biligiante recommande à notre héros d'aller voir à Babylone l'aubergiste Dario, qui le recevra avec plaisir: *in Babelonia andrete per mio amore* | *et dite que vi manda Biligiante,* | *ed arrivate a Dario albergatore:* | *è mio compare, e se a lui aricarete, per mio amore vedravi volontieri* (st. 96, 4—8). Conformément à cet avis, Fiorio, arrivé auprès de l'aubergiste de Babylone, lui dit: a voi mi manda Biligiante (st. 100, 6). Cela nous amène à corriger ainsi le vers 1302 de notre texte: λέγει του· „ξενοδόχε μου, μὲ στέλνει ὁ Μπελισάντας", leçon qui va très bien avec le mot αὐτόν du vers suivant. Le contre-sens que présente le texte de *L* se trouvait déjà dans le manuscrit dont dérivent *L* et *V*; *L* l'a laissé tel quel, *V* l'a voulu éviter en supprimant le vers 1302 et en changeant au vers 1303 αὐτόν en ἐμεν.

Vers 1322. Pour τερμαχιῶνες, au lieu de τρομαχῶνες „remparts", on peut comparer κτίσε εἰς τὸ θεμέλιον σου πύργους καὶ περμαχιόνια (*La Peste de Rhodes* v. 458, Legrand, *Bibl. gr. vulg.* I. p. 218).

Vers 1327. Il y a une lacune dans *L* et dans *V*. Il faut ajouter

„qu'elle (c'est à dire l'eau) montre par son état trouble ou clair"... Le texte deviendrait plus clair si, au vers 1328, on changeait les deux premiers mots en *νὰ δείξῃ*. En tout cas nous avons affaire à une faute qui est commune aux deux manuscrits.

Vers 1344. La forme *εὔφημον* de *V* prouve que l'ancètre de *L* et de *V* avait *ἔφιμον* pour *ἔθιμον*; la graphie du mot nous montre la parenté des deux manuscrits et la plus grande fidelité de *L* dans la reproduction du texte (cf. ci-dessus aux v.v. 150, 245, 720, 819, 1302 et plus loin aux v.v. 1415).

Vers 1384. *L* a préféré l'accentuation *ἐγίνομην* à la forme plus savante *σὺ γέγονα*, gardée par *V*.

Vers 1415. Le châtelain méchant et désappointé jette de côté ses gants: *per niquità si gitò via li guanti* (st. 110, 4). Le scribe de *V* lui fait jeter les *dés* (*τὰ ζάρια*), oubliant qu'on jouait aux échecs (st. 109, 7, 8: *e feciesi venire lo giuco delli scachi e 'l tavolieri*). *L* a fidèlement reproduit le texte italien.

Vers 1432. *καὶ* (faut-il lire *νά?*) *μὴ ἔναι εἰς ὀλιγώτερον* paraît signifier: „ne le dédaigne pas".

Vers 1446. „Que, cependant, je risque l'affaire." Il est préférable de changer *δουλειάν* en *δειλιάν*.

Vers 1475—1520. Le discours de Phlorios, qui par son éloquence devait vaincre les scrupules du châtelain, n'occupe dans le *cantare* qu'un seul couplet (116). Le texte de ce couplet est tellement écourté que l'empressement du châtelain à assister notre héros (st. 117 et suiv.) reste inexpliqué. Le poète grec a évité cette faute de son modèle; il s'est servi de tous les moyens de la rhétorique pour rendre irrésistible la prière de Phlorios. — En s'écartant de la simplicité du texte italien, la langue devient souvent confuse et obscure; de là des divergences considérables dans la tradition manuscrite. Ainsi le scribe de *V* n'a pas compris les interruptions des vers 1490—1494; il a donc supprimé tout ce passage. En revanche, il a développé en sept vers la pensée exprimée par le vers 1499. Les vers 1501—1503 de notre texte sont à interprèter ainsi: „la fortune m'a donné tant (lire *τόσες πικριές?*) d'amertumes que (lire avec *V* *ὅτι* pour *ὅταν* à l'heure où elle a fait entrer l'amour dans mon cœur, il eût été mieux que je ne fusse pas né". Par *τῆς σελήνης τὸν χρόνο* le poète comprend la situation, la phase de la lune, qui pour lui avait une grande influence sur la destinée de l'homme.

Vers 1528. Le texte de 1528 *L* est identique à celui de 1528*a* *V*, mais le vers n'a pas de sens. Il y a une faute commune que j'ai tâché de corriger.

Vers 1539. Ici la leçon de *V* est excellente, celle de *L* inintelligible; ἐκροκοῦντα est l'imparfait de ἀκροκουντῶ, stimuler.

Vers 1552. Le *cantare* (st. 118, 3, 4) a ceci: *io farò coglier per questa contrada | rose vermigl' e bianche pel meseri. V* s'éloigne tout à fait du texte italien. *L* y reste fidèle, mais il a à cet endroit une lacune ou quelques mots corrompus. On pourra rendre le sens des deux vers italiens en lisant: ἀνθρώπους στέλνω σύντομα ποῦ νὰ κανχυρεύσω.

Vers 1564. Il est à remarquer que, dans *L* comme dans *V*, la chose essentielle du conseil est omise, le dessein de cacher Phlorios dans une corbeille de fleurs. Dans les deux manuscrits manque la traduction du couplet 119, où l'on lit: *ed io te meteragio in una ciesta; | serai coperto tra le rose e fiore* etc.

Vers 1602 et suiv. L est fidèle au texte italien, que voici: *e quella dise: io vidi uno ucelletto | uscir del ciesto, che mi diè nel petto* (st. 123, 7, 8). On se demande pourquoi *V* a remplacé les simples paroles de l'original par une réponse assez saugrenue, qui n'explique point le cri et la consternation de la jeune fille.

Vers 1641 et suiv. L'italien nous peint l'union des amants en deux vers chastes et sobres: *alore si congiunse 'l fino amore | tra Fiorio e la dongella Biancifiore* (st. 126, 7, 8). Dans *L* le texte grec est incomplet et corrompu; les mots πόθος τρώσης n'ont pas de sens (πόση πόθου τρῶσις, quelle blessure d'amour?). Le scribe de *V* renchérit sur la description des plaisirs amoureux (1645*a*), mais les vers 1646*a* et 1646*b* reproduisent assez bien les vers italiens cités tantôt. Probablement ces deux vers de *V* ont appartenu au texte grec original. Je fais observer que la lacune après 1643 est commune à *L* et à *V*.

Vers 1648. Par τὸ κοράσιον il faut comprendre Blanchefleur (cf. 1659). *V* a cru que ce mot indiquait la servante (Κορίτσια) que l'émir chargeait d'aller examiner l'eau de la fontaine. A ce passage l'italien ne parle pas de cette eau miraculeuse; en outre dans *V* il y a contradiction entre l'ordre donné à la servante et la réponse qu'elle fait aux messagers de l'émir. Les vers 1649*a*, *b*, *c* et *d* sont certainement faux.

Vers 1663. Dans le *cantare* l'émir entre dans la chambre à coucher des amants: le texte des deux manuscrits grecs le fait s'asseoir sur un trône, comme pour y attendre Blanchefleur. Mais le vers 1668 montre clairement qu'en réalité l'action se passe de la même manière dans le poème grec que dans le *cantare*. Il y a donc dans la tradition manuscrite une faute qui est commune à *L* et *V*.

Vers 1695. J'écris ὑμετέρα (Bekker a ἡμετέρα) parce que l'italien a „vostra potenza" (st. 130, 5).

Vers 1702. En ajoutant les mots μεσα στὸν Φόρον on comble la lacune de *L* et on l'explique en même temps: le scribe a supprimé la palillogie qu'il prenait pour une faute. Le vers 1703 de *V*, avec son accusatif fautif et le mot μέσην qui reste en l'air, prouve qu'à ce passage le manuscrit était incomplet. Ici encore *L* est plus fidèle au texte original.

Vers 1733. Cf. *Acta et martyrium Matthaei* c. 191: ὅλον δὲ τὸ πῦρ μετεβάλλετο εἰς δρόσον.

Vers 1741. Vers corrompu; le texte italien ne donne aucun secours.

INDEX.

B

Γ

Δ

δράσσω, 48 *L*, 52 *LΓ*, 1615 *L*, 1638 *L*, 1699 *L*, 1773 *L*.
δωροφορία, 415 *Γ*.

E

ἐγνώρα, 1779 *L*.
ἔγκρυφα, 1312 *L*.
εἰσεμπίττω, 891 *Γ*.
ἔκδοσις, *pour* *εἴδησις*, 283 *Γ*.
ἐκτέμπω, 355 *LΓ* (*sans régime*).
ἐκφυλλίζω, 1744 *L*.
ἐκψύχω, *pour* *ἐκψυχῶ*, 385 *Γ*.
ἐμνοστούτσικος, 969 *L*.
ἐμπιστεύομαι, 1393 *L*.
ἐμπυρσοτολῶ, 342 *L* *voir* *τυρτολῶ*.
ἐμφαίνομαι, 229 *L*.
ἐνδώτερι (*τὸ*), 713 *Γ*, intérieur *Γ*.
ἐνήδονος, 183 *L*.
ἐνθρανίζω, 493 *Γ*, *voir* *ἀντρανίζω*, *ἀναντρανίζω*.
ἐντρανίζω, 493 *L*, 1040 *LΓ*.
ἐξομπλισια, 625 *L*.
ἐξόμπλισις, 980 *L*, ornement.
ἐξόμπλισις, 525 *L*, équipement.
ἐπαίνεια, 1390 *L*, 1394 *L*, renommée
ἐπαίνιον, 1390 *Γ*.
ἔπαινος (*τὸ*), 1394 *Γ*.
ἐργάζω, *pour* *ἐργάζεσθαι*, 118 *L*.
ἐρωτοαγαλλιᾶσθαι, 777 *Γ*, 821 *Γ*.
ἐσβάζω, 1185 *LΓ*, 1493 *L*.
εὐοδώνω, 1347 *L*, *voir* *κατευοδώνω*.

Z

ζάρια, 1112 *Γ*.
ζῶ, 1514 *L*, faire vivre.

H

ἡλικιά, 6 *Γ*, 7 *Γ*, stature.

Θ

ϑαρρῶ, 521 *LΓ*, confier.
ϑεωρία, 130 *LΓ*, 722 *LΓ*, 1282 *LΓ*.
ϑηριόπρακτος, 1338 *LΓ*.

I

ἰδιοϑέλημα, 1268 *L*.
ἴσαζω, 667 *LΓ*, tendre (*des lances*).

K

καϑολου, 845 *L*.
κανῶ, 784 *L* (=ἀκκανῶ, *voir* Coray, *Atakta* IV p. 6.)
καρδιοτονῶ, 1617*a* *Γ*.
καστελλάνος, 1337 *LΓ*.
καταβοδώνω, 1145 *L*, *voir* κατευοδόνω.
καταδεξοσύνη, 1796*f* *Γ*.
κατεγκαλῶ, 590 *L*.
κατευοδόνω, 1145 *Γ*, 1440 *LΓ*, réussir à.
κατευόδωμα, 1146 *L*, retour.
κατευόδιον, 1146 *Γ*.
κλῶνος, 87 *L*.
κόλπος, 676 *L* (*it.* colpo)
κόλπος, 841 *L*, sein.
κονομῶ, 273 *L*, préparer, faire.
κόντος, 1205 *LΓ*, comte.
κόπτομαι, 635 *LΓ*.
κουβέρτα, 535 *LΓ*.
κουρτέσα, 1586*a* *Γ*.
κουφισμός, 310 *LΓ*.
κρυσταλλόχροια, 5 *Γ*.

Λ

λαβοῦριν, 1323*b* *Γ*.
λαγάρισμα, 1460 *L*.
λαγκάδια, 1550 *L*.
λιϑαρωτά, 810 *Γ*, comme des pierres précieuses, *en parlant d'yeux*.
λιμιῶνας, 1048 *L* (λιμένας *Γ*).
λιμῶνας, 926 *L* (λιμένας *Γ*).

λόγου [illegible] *ῆς* Π.Φ., 877 *L*. à cause de.
λόγος [illegible] *μὴ ἔχει*, 1319 *L*, 1343 *L*. certainement.
λουλούδια, 1550 *L*.

M

μαγαρίσια, 1726 *L*.
μαντάτιον, 21 *Γ*.
με[illegible], 1265 *L* (= [illegible]).
μεσάζ[illegible], 610 *L*. ministre (*μεσάζος Γ*).
μεσ[illegible], 916 *LΓ*, 931 *L*. intermédiaire.
μισσος, 374 *LΓ*.
μ[illegible]*μα*, 756 *LΓ*, 856 *LΓ*, 885 *LΓ*. nouvelle.
μίσσευμα, 1158 *L*, 1158*a* *Γ*.
μοίρα, 1576 *L*. partie.
[illegible], 1330 *Γ*.
[illegible], 1628*b* *Γ*.

Ξ

ξαίνω, 1631 *L*.
ξε[illegible]*μα*, 1126 *LΓ*.
ξε[illegible]*γισσα*, 1218 *LΓ*.
ξένος [illegible], 1522 *LΓ*. ahuri.
ξ[illegible], 1491 *LΓ*. exiler.
ξεπ[illegible], 293 *LΓ*. épervier.

O

[illegible], *pour* [illegible], 394 *LΓ*.
ὀλιγωρῶ, 1315 *LΓ*. désirer ardemment.
ὀμ[illegible], 1479 *L*.
ὄνομα, 1357*a* *Γ*, 1357*c* *Γ*. personne.
ὄρθωμα, 250 *LΓ*.
ὀρθώνω, 250 *Γ*, 251 *L*, 1392 *L*, 1436 *L*.
ὁριστικὸν [illegible], 1186 *LΓ*. déterminant (la mort).

Π

παθάνω, 469 *L*, 473 *L*.
πανουργέσης, 1771 *LΓ*.
παραγιαλιν, 928 *LΓ*.

συκονταίνω, 1546 Γ, approcher.
συμπεθεριά, 119 LΓ.
συμπίπτω, 894 Γ.
συνζῶ, 183 L (*verbe transitif.*)
συνεργῶ, 1317 LΓ, construire; 1445 L, seconder.
συνεχεικῶς, 1100 Γ.
σύρω, 1652 Γ, aller.
συχνάκις, 209 LΓ, parfois, par hasard, peut-être
σφικτάκις, 841 Γ.
σχόλη, 1548 LΓ, fête.
σχόλειον, 171 Γ, école.

T

ταχύ, 614 L; τὸ, 634 LΓ, demain-matin.
τέντα, 1542 L.
τσουρμία, 1788*b* Γ, joute.
τοταρχεύων, 1206 L.
τριχάριν, 1032 LΓ, chevelure.

Υ

ὑπεύχομαι, 1091*b* Γ (*pour* ἐπεύχομαι).
ὑπόδρομος, 297 Γ (*pour* ἱππόδρομος?).
ὑπόθεσις, 897 LΓ, 1455 LΓ, 1650 LΓ, sujet.
ὑποταγή, 1118 LΓ; (ἡ) 640 L, la domesticité
ὑποταγός, 758 Γ; (*plur.*) 1206 LΓ, 1410 LΓ.

Φ

φανίζω, 492 L.
φαρίν, 1351 L, 1361 Γ.
φοραίνω, 1173 LΓ.
φορῶ, 120 LΓ, 1098 L, revêtir, faire porter.
φόρος, 1702 L, 1703 L, place publique.
φουδούλα, 204 LΓ, 215 LΓ, 768 LΓ.

X

χειρίζω, 950 L, commencer.
χερόττια, 532 L, 1415 L.
χερόρτια, 628 LΓ.

Ω

TABLE DES MATIÈRES.

INTRODUCTION.

